

ฉันทน์มมยตาประทีป

อัครมมยตาประทีป

ธรรมเนียมและคำบรรยาย เรื่องอัครมมยตา ในโอกาสต่างๆ

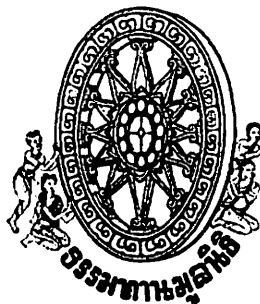
และ

อัครมมยตา

คำบรรยายแก่ชาวต่างประเทศ ที่มาเข้ารับการอบรมอานาปานสติภาวนา
ที่สวนโมกข์นานาชาติ ๑-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยดอกผลทุน "ธรรมทานปริวรรตน์"

เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของหนังสือธรรมโฆษณ์ หมวดที่ ๒ ชุดปกรณ์พิเศษ

หมายเลข ๑๒ ง. บนพื้นแถบสีแดง จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ออกพรรษา ตุลาคม ๒๕๔๘

ฉบับที่ระลึกครบ ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย.]

ธรรมนูญมูลนิธิ ไชยา จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งแรก	๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕	จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่ลำเอียง
นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา

พุทธทาสคงอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบกายใจรับใช้มา
ตามบัญญัติของคัมภีร์พุทธไม่หยุดเลย

พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโฆษณ์ตามที่วางไว้อย่างเคย
ไอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตาย

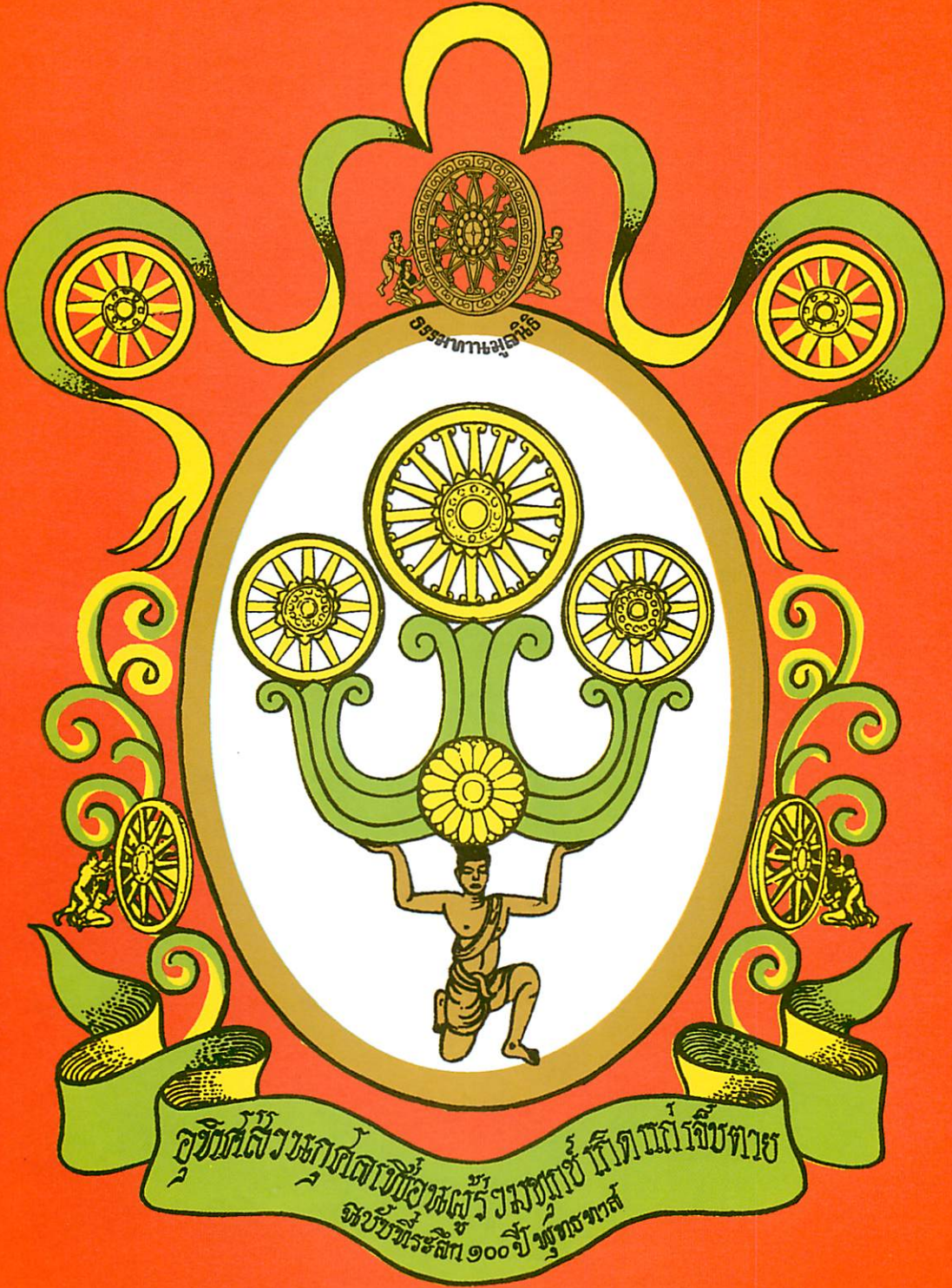
แม้ฉันตายกายลับไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่งยังแจ้วแว่วหูสหาย
ว่าเคยพลอดกันอย่างไรไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉันไม่ตายกายธรรมยัง

ทำกับฉันอย่างกะฉันนั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับท่านทั้งหลายอย่างหนหลัง
มีอะไรมาเชื่อไค้ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง

ทำกับฉันอย่างกะฉันไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิดผลสนองหลายแขนง
ทุกวินาทีสนทนาอย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน.

พุทธทาส อินุทปญฺโญ

กระทรวงศึกษาธิการ

อุทัยสวัสดิ์วงศกตเสนาบดีอำนวยการ
กระทรวงศึกษาธิการ ก่อตั้งเมื่อ ๑๐๐ ปี
วันจันทร์ที่ ๑๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๐๐

ล่อง: วัฒนสัมพันธ์กัน ช่วยโลกได้. กิจกรรมธรรมในธรรม
กัลป์ ดำเนินไป เพื่อวัตถุประสงค์ประสงค์ ดังกล่าวนี้.

สี่ข้อที่ของระมัดระวัง ตั้งข้อสังเกตเป็นพิเศษ
ของหนังสือ กัลป์ เจากัลป์ทำกันได้แต่เพียงวิธี "ธรรมะ;
แต่ "ไม่มี" ธรรมะ, ข้อไม่มีธรรมะใช้ 4 นกกร แกะ
ยี่สิบห้าแห่ง ของเพียงพอ. เจาไม่มีบังคับตัวเอง ให้
มีธรรมะ อย่างที่เจาได้ไว้เช่นนี้, เจา ยังไม่มีละตาย ใน
นกรที่เจาไม่มีธรรมะ, เจา ยังไม่มีกลัวอันตรายอื่นเกิด
ขึ้นจากนกรที่เจาไม่มีธรรมะ; นกรสองและนกรเวียน
ธรรมะ ข้อเป็นสิ่งที่ไม่มีผล มีคัมภีร์. กิจกรรม ธรรม-
ในธรรม ล่องไป 4 นกรนกร: ที่ 4 นี้ มี ธรรมะ ซึ่ง
กว่านี้ละเพียงแต่ 4 นี้ ธรรมะเท่านั้น.

นกรสี่ประการ "สี่นกรนกร" แห่งโลกยุคปัจ-
จุปันนี้ นอกจากไม่มีสอนธรรมะ, มีสอนแต่หนังสือ-
สี่ กับวิธีทำแล้ว ยังสอนไปในทาง ไม่ให้บังคับ
ตัวเอง ด้วย นกรที่ 4 นี้เป็นนกรเสียอิสรภาพและ
สันติภาพให้ทุกฝ่าย; พลังโลกยุคปัจจุปัน ล่องอยู่ 4 น
ฐานะ ที่ยาก ที่จะมีธรรมะ มากยิ่งกว่าทุกที่ เพราะหลง
มีวิธีนิยม แห่งนกรสามที่ตัวเอง อันเป็นข้อที่ 4 ต่อ
ธรรมะ. คนในยุคนี้จึงมี บุคคลตามล่องอย่าง
๓ - ๔ - ๕ - ๖ - ๗ - ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ - ๑๒ - ๑๓ - ๑๔ - ๑๕ - ๑๖ - ๑๗ - ๑๘ - ๑๙ - ๒๐
แล้ว, ทั้งคนแก่และเด็ก, ทั้งศิษย์และอาจารย์,

คำปรารภ

[ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒]

หนังสือ ชุด ธรรมเนียม ของท่านพุทธทาส ที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีจำนวนมากกว่า ๗๔ เรื่องแล้ว; แต่บางเรื่องก็ขาดคราวพิมพ์ไปนานแล้ว จึงทำให้มีเผยแพร่อยู่ไม่ครบทั้งชุด ซึ่งมีสหัชกรรมหลายท่านได้สอบถามมายังธรรมทานมูลนิธิขอให้ช่วยพิมพ์ซ้ำอยู่เนืองๆ. เนื่องในโอกาสฉลอง ๑๐๐ ปีพุทธทาส ๒๔๔๕ - ๒๕๔๕ ทางธรรมทานมูลนิธิจึงเห็นสมควรให้มีการจัดพิมพ์เล่มที่ขาดคราวพิมพ์ไปแล้วขึ้นมาใหม่ให้ครบทั้งชุด โดยจะได้ทยอยจัดพิมพ์ขึ้นมาตามลำดับให้มีครบสมบูรณ์ทุกเล่มต่อไป.

สำหรับหนังสือธรรมเนียม เล่ม อตัมมยตาประทีป นี้ เป็นการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของเรื่องนี้ ด้วยทุน ธรรมทานปริวรรตน์ จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม.

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้พยายามรักษาต้นฉบับเดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นฉบับเดิมและความสะดวกรวดเร็วในการจัดพิมพ์ด้วย; ถึงอย่างไรคุณภาพของหนังสือก็ยังเป็นเรื่องสำคัญอยู่ ดังจะเห็นได้จากที่มีการปรับปรุงคุณภาพของกระดาษและความชัดเจนของตัวอักษรให้ดีขึ้น.

ธรรมะที่ยังเป็นเพียงถ้อยคำอยู่ในหนังสือนั้น ยังช่วยใครไม่ได้, เมื่อใดถ้อยคำนั้น มีคนเอาไปคิด ไตร่ตรอง เห็นด้วย แล้วพากันปฏิบัติตาม เมื่อนั้นธรรมะเหล่านั้น จะกลายรูปจากที่เป็นเพียงคำพูด มาเป็นองค์ธรรมที่สามารถคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรมนั้นๆ ให้รอดพ้นจากทุกข์ได้. จึงหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์เป็นแนวทางในการศึกษาและปฏิบัติธรรม แก่ผู้สนใจได้อีกเล่มหนึ่ง.

ธรรมทานมูลนิธิ

คำอุทิศ

ลูก ๆ หลานของ นายโรจน์ – นางทองลั่น ดำรงรัตน์

ขอถวายสักการะบูชา ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

เนื่องในโอกาสครบ ๖๐ ปี สอนโมกขพลาาราม

เพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่

นายโรจน์ – นางทองลั่น ดำรงรัตน์

และ เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย.

คำปรารภ *

เรื่อง อตัมมยตา^๕ นี้ นอกจากบรรยายเป็นชุดประจำวันเสาร์ ๒ ชุด และปาฐกถา
ธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย อีก ๑ ชุดแล้ว ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ
ยังได้แสดงไว้ในธรรมเทศนา และธรรมบรรยายในโอกาสต่างๆ อีกหลายครั้ง; คณะผู้จัด
ทำหนังสือธรรมโฆษณ เห็นสมควรรวบรวม มาพิมพ์รวมชุดเป็นเล่มเดียวกัน จึงได้กราบเรียน
ขออนุญาตท่านอาจารย์ ซึ่งท่านก็ได้อนุญาต และให้ชื่อธรรมโฆษณเล่มนี้ว่า อตัมมยตา
ประจำปี.

หนังสือเล่มนี้มี ๒ ภาค ภาคแรกเป็นธรรมเทศนาและธรรมบรรยายในโอกาส
ต่างๆ จบเป็นครั้งๆ ไป เนื้อเรื่องจึงไม่ค่อยติดต่อกัน ส่วนภาคหลังเป็นการบรรยายแก่
ชาวต่างประเทศ เป็นชุดสั้นๆ ที่มีใจความสำคัญที่ควรรู้ ครบถ้วน.

คณะทวนบตีอันประกอบด้วยลูกๆ หลานๆ ของนายโรจน์—นางทองลั่น คำรง
รัตน์ และคณะผู้จัดทำ คาดหวังว่าคงจะมีผู้ที่ได้รับประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ ใช้อตัม-
มยตาเป็นประทีปส่องทางดำเนินชีวิต สอดตามความมุ่งหมายขององค์บรรยาย.

คณะผู้จัดทำหนังสือธรรมโฆษณ

พฤษภาคม ๒๕๓๔

สวนอุทมนุสนธิ

๗๗ สุขุมวิท ๑๐๓ กท. ๑๐๒๖๐

สารบัญ อศัมมยตาประจำปี

๑. อศัมมยตากถา [ความที่ไม่ต้องสำเร็จมาจากสิ่งนั้น]	....	---	---	---	---	---	---	๑
๒. มนตราสำหรับชีวิต	---	---	---	---	---	---	---	๒๒
๓. ควันหลงของอศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	๔๓
๔. อศัมมยตาประยุกต์	---	---	---	---	---	---	---	๖๕
๕. อศัมมยตาใช้หย่าอะไรได้บ้าง	---	---	---	---	---	---	---	๙๑
๖. อริยสัจและอศัมมยตากถา [อริยสัจสี่กับอศัมมยตา]	---	---	---	---	---	---	---	๑๒๐
๗. อศัมมยตากับธรรมจักร	---	---	---	---	---	---	---	๑๓๙
๘. อศัมมยตาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง	---	---	---	---	---	---	---	๑๖๔
๙. เลิกอายุแล้วมาอยู่กับอศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	๑๘๕
๑๐. อศัมมยตาช่วยได้ในทุกกรณี	---	---	---	---	---	---	---	๒๐๔
๑๑. การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ มีผลสูงสุดเป็นอศัมมโย	---	---	---	---	---	---	---	๒๒๕
๑๒. ประโยชน์ของอศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	๒๔๙

อศัมมยตา

๑. อศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	---	๒๖๓
๒. อศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	---	๒๗๘
๓. ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่	---	---	---	---	---	---	---	---	๒๘๑
๔. ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่ (ต่อ)	---	---	---	---	---	---	---	---	๓๐๖
๕. หนทางที่จะเข้าถึงอศัมมยตา	---	---	---	---	---	---	---	---	๓๒๓

โปรดดูสารบัญละเอียดหน้าต่อไป

สารบาญละเอียด

๑. อติมมยตากถา.

[ความที่ไม่ต้องสำเร็จมาจากสิ่งนั้น]

	หน้า
ธรรมเทศนาในวันนี้เป็นธรรมเทศนาปรารภมาชบูชา.	๑
เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์.	๒
พุทธบริษัทโดยมากยังไม่เข้าใจความหมายของประโยคที่ว่า ทำจิตให้ขาวรอบ.	๓
คำว่าขาวในที่นี้ หมายถึงขาวจนไม่มีสี.	๔
บาปและบุญยังมีปัญหา จะต้องเหนือขึ้นไป คือว่างจึงจะหมดปัญหา.	๕
ว่างนั้นแหละคือนิพพาน, นิพพานไม่ใช่สูญเปล่า แต่ว่างจากวุ่น.	๖
เมื่อใดอะไรสมปรารถนาแล้ว อย่าหลงในสิ่งนั้น ก็จะไม่ทุกข์.	๗
ละชั่วทำดี ได้ดีแล้วไม่หลง จิตจะขาวรอบ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา.	๘
วันนี้จะพูดเรื่องที่สำคัญที่สุด ในพระพุทธศาสนา คือ อติมมยตา.	๙
อติมมยตาแปลว่าไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น.	๑๐
สิ่งที่เคยทำให้ยุ่งวุ่นวาย กุไม่เอากับมึงอีกต่อไป, ...	๑๑
เป็นหัวใจของพุทธศาสนาในฝ่ายธัมมัญญัตติญาณ.	๑๒
ทวิยอำนาจของอวิชา เราจึงอาศัยเหตุปัจจัยด้วยความยึดมั่น.	๑๓
อติมมยตาทำให้จิตหลุดพ้น ไม่ผูกพันอยู่กับสิ่งใด.	๑๔
จิตจะขาวรอบได้ก็โดยมีอติมมยตา.	๑๕
เพราะไม่มีอติมมยตา คนในโลกจึงผูกพันหลงไหล ยึดถือเป็นตัวกู-ของกู.	๑๖

ไม่รู้ว่าขัน้ทั้ง ๕ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.	๑๗
พุทธศาสนาที่แท้จริงจะต้องสอนเรื่องละความยึดมั่นในขัน้ทั้ง ๕.	๑๘
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้เกิดไตรสิกขา, ไตรสิกขาให้เกิดไตรลักษณ์, ไตรลักษณ์ ให้เกิดธัมมัญญูตทา ธัมมนิยามทา อิทูปัจจยทา สญญทา ทถาทา อตัมมยทา.	๑๙—๒๐
ตือคถาทา อตัมมยทา กูไม่เอากำบมึง แล้วก็รอดตัวไม่มีความทุกข์.	๒๑

๒. มนตราสำหรับชีวิต.

ต้องการให้ใช้อทัมมยทาเหมือนคถาทาคักคัสสิทฐ์ ใช้ขับไล่ผี.	๒๒
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ใช้เป็นมนตราได้ ผลที่ได้ขึ้นอยู่กับระดับของความรู้.	๒๓
อิทูปัจจยทา ทถาทา ก็ใช้ได้ แต่ที่ขลังที่สุด คือ อตัมมยทา.	๒๔
คำที่ใช้เป็นมนตราห้ จะใช้เป็นคำพลัง ก็จะต้องว่าพลังอย่างอื่น.	๒๕
ถ้ารู้ความหมายของคำ เมื่อพลังออกมา มันจะบำบัดความเจ็บปวดไปในตัว.	๒๖
คนบางคนรู้จักอิทูปัจจยทา จนเอามาใช้สำหรับพลัง.	๒๗
ใช้ตถาทาทวาดไล่สิ่งที่มาทำให้จิตหวนไหว.	๒๘
เพราะไม่มีความรู้เรื่องตถาทา จิตก็หวนไหว เกิดรัก โกรธ เกลียด กลัว.	๒๙
ตถาทาจะคุ้มครอง ไม่ต้องเสียเวลาเสียเงินไปหาความตื่นเต้น.	๓๐
อทัมมยทาทำให้ไม่มีอะไรมาทำให้รัก โกรธ เกลียด กลัว ฯลฯ ได้อีกต่อไป.	๓๑
ดังนั้นอะไรที่มารบกวนจิตใจให้เป็นทุกข์ ไล่ไปด้วยมนตราบหานี้.	๓๒
อาการของอทัมมยทา ก็จะไม่ไปโง่หลงยึดมั่นในอะไรจนถูกมันกัดเอาอีก.	๓๓
อทัมมยทาทำให้เบือนหน้าคล้ายกำหนด หลุดจากการปรุงแต่ง.	๓๔
จะอย่าขาดจากอะไร ก็ต้องมีความรู้สึกที่เป็นอทัมมยทาต่อสิ่งนั้น.	๓๕

	หน้า
เริ่มตั้งแต่เห็นอนิจจัง จนถึงอตัมมยตาตัวสุดท้าย ก็หย่าขาดกัน.	๓๖
เมื่อเกิดอตัมมยตาแล้ว มันชาติจริง ก็ไม่เอากับมึงอีกแล้ว.	๓๗
เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้ว ก็รอดตัวเป็นพระอรหันต์.	๓๘
อตัมมยตาเป็นเพชรน้ำเอก ซ่อนอยู่ในพระไตรปิฎก ไม่เคยมีใครเอามาพูด.	๓๙
ถ้าเอามาลูบคลำท่องบ่นอยู่เสมอ ก็คงจะเข้าใจได้.	๔๐
ขอให้ช่วยจำชื่อและความหมายของอตัมมยตาไว้.	๔๑
จะพูดเรื่องอตัมมยตา จนเป็นที่คุ้นหูคุ้นปาก เหมือนอิทัปปัจจยตา สุนฺณุตตา ตถาทา.	๔๒

๓. ควีนหลงของอตัมมยตา.

วัน ^{นี้} ขอพูดเรื่องอตัมมยตาซ้ำอีกที.	๔๓
อตัมมยตาเป็นเรื่องยาก จึงต้องคอยโอกาสที่เหมาะสมในการบรรยาย.	๔๔
แม้ในพระไตรปิฎกก็ยังมียก ๓ คำ คือ อกัมมยตา อคัมมยตา และ อตัมมยตา	
คำที่ถูก คือ อตัมมยตา.	๔๕
ขอให้ตั้งใจฟัง คิดใคร่ครวญจนเข้าใจ จำไว้ให้แม่นยำและนำไปประพฤติปฏิบัติจนเกิดขั้น.	๔๖
ก็ไม่เอากับมึงอีกต่อไป เป็นคำสรุปความหมายของอตัมมยตา ใช้ได้ทั่วไป.	๔๗
อตัมมยตาทำให้พ้นจากอำนาจการปรุงแต่ง หลุดออกจากสิ่งที่เคยยึดมั่น.	๔๘
กว่าคนจะเข้าใจอิทัปปัจจยตา ใช้เวลา ๓๐ ปี สุนฺณุตตา ๒๐ ปี ตถาทา ๑๐ ปี.	๔๙
อตัมมยตาเพิ่งเอามาพูด คงจะยังไม่เข้าใจกัน แต่คำสอนของพระพุทธเจ้า	
ไม่ลึกจนเหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้.	๕๐
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบอตัมมยตา คือ การปล่อยวางอุปาทานทั้งหลายเสีย.	๕๑
ลำดับของธรรม เริ่มต้นจาก พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์,	
พระธรรมขยายออกเป็น ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ.	๕๒

ปฏิบัติแยกออกเป็น คีล สมาริ บัญญา, บัญญาเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธัมมัญญิตตา	
ธัมมนิยามตา อิททัปปัจจยตา สญญตา ตถาตา อตัมมยตา.	๕๓
ต่อจากนั้นก็เป็นนิพพิทา วิจารณ์ วิมุคฺติ ซึ่งเป็นนิพพานญาณ. .... —	๕๔
สังขารเบกษาญาณเป็นอีกชื่อหนึ่งของอตัมมยตา.	๕๕
สิ่งที่ต้องหย่าขาด : ๑. กามุปาทาน ๒. ทิฏฐุปาทาน เพราะไม่มีโยนิ โสมนสิการ.	๕๖
๓. สีสัพพัตตูปาทาน ที่ทำให้เชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือศีลเพื่อไปสวรรค์ ทำสมาธิ	
เพื่อมีฤทธิเดช.	๕๗
ทำวิปัสสนาเพื่อเห็นนรกสวรรค์, ๔. อัททวาอุปาทาน เรื่องตัวกู—ของกู.	๕๘
อาหารและกิเลสทั้งหลายก็เป็นสิ่งที่ต้องหย่าขาด.	๕๙
อวิชาที่ทำให้มีตัวตนมีกรรม หย่าขาดเสีย จะได้อยู่นอกกรรม.	๖๐
เรื่องของอายุ ตัดขาดจากอายุ คือตายก่อนตาย.	๖๑
วันพุทในแง่คว้นหลง รู้จักแล้วใช้ประโยชน์ได้ ทั้งในเรื่องโลกิยะ และโลกุตตระ.	๖๒
เลิกความยินดีในสังขารในทุก ๆ ความหมายเสีย ก็จะเป็นอตัมมยตา.	๖๓
หย่าขาดจากตัวกูเสีย ก็ไม่มีอะไรเหลือเป็นปัญหา.	๖๔

๔. อตัมมยตาประยุกต์.

อตัมมยตาประยุกต์ คืออตัมมยตาที่จะนำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ ในชีวิตประจำวัน.	๖๕
อตัมมยตาเป็นคำธรรมะสูงสุดที่ควรนำมาใช้พูดจากัน มีความหมายว่า กูไม่เอา	
กับมึงแล้วโว้ย.	๖๖
คือไม่เอากับฝ่ายกิเลส ฝ่ายวิภวัญญสงสาร ไปเอาฝ่ายโลกุตตระฝ่ายเหนือโลก.	๖๗
สายของบัญญัติเริ่มต้นจากเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธัมมัญญิตตา	
ธัมมนิยามตา อิททัปปัจจยตา สญญตา.	๖๘

เห็นตถาตา—เช่นนั่นเอง แล้วก็เห็นอทัมมยตา—กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป	
เพื่อจะกระโดดไปฝั่งของโลกุตตระ.	๖๙
ถ้าจะพูดอย่างธรรมะก็พูดว่า ละกามด้วยรูปฌาน ละรูปฌานด้วยอรุฌาน	
ละอรุฌานด้วยอทัมมยตา.	๗๐
สังขารหมายถึง สิ่งที่ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่งขึ้นมา แล้วจะปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป.	๗๑
สิ่งที่ เป็นเหมือนกุญแจของชีวิต : ความรู้สึกทั่วตัว ความเอร็ดอร่อยทางอายตนะ.	๗๒
อุปาทานทั้ง ๔ และอวิชชา, อทัมมยตาจะทำให้หลุดออกมาเสียได้จากกุญแจเหล่านี้.	๗๓
อาการที่เรียกว่ากุญ : อาศัยกันอยู่ สัมพันธ์กันอยู่ ผูกพันกันอยู่ ปรุงแต่ง กันอยู่	
บีตบังอยู่ กรอบงักกันอยู่ เผลลนอยู่ และทิ่มแทงอยู่.	๗๔
ที่เกิดของอทัมมยตา : เมื่อจุดสูงสุดของอัสสาหะ.	๗๕
เมื่อเห็นความเป็นมาของอัสสาหะ. เมื่อปัญญาถึงจุดสูงสุด เมื่อธัมมวิริติญาณ	
ถึงจุดสูงสุด.	๗๖
เมื่อถึงความเบื่ออันแท้จริงด้วยปัญญา, เมื่อฆ่าความเบื่ออันเป็นเท็จเสียได้,	
เมื่อหย่าขาดจากกุ่มครองอันทรยศ.	๗๗
เมื่อคลังแห่งอนุสัยถูกระเบิด, ด้วยปัญญาในขั้นที่เป็นอทัมมยตา.	๗๘
ประตุนิพพานถูกเปิด เลิกจากการเป็นปุถุชน.	๗๙
เมื่อมนุษย์ถึงจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์, เมื่อหย่าขาดจากตัวกู.	๘๐
ประยুক্তอทัมมยตามาใช้แก้ปัญหาคหุชนิต.	๘๑
ปัญหาที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน : ความรัก ความโกรธ สลัดออกไปได้ด้วยอทัมมยตา.	๘๒
ความเกลียดความกลัวจะหมดไปถ้ามีปัญญาถึงระดับอทัมมยตา.	๘๓
ความตื่นเต้น วิทก กังวล อาลัยอาวรณ์ อิจจาริขยา จะหมดไปเมื่อเห็นอทัมมยตา.	๘๔

ความหวังความหึงก็จะหมดไปเช่นกัน, บัญหยาเสพตติมีเพราะไม่ได้อบรมให้รู้ เรื่องตาๆ เหล่านี้. ๘๕	๘๕
อบายมุขและกามารมณก็จักอยู่ในพวกยาเสพตติ, กินที่อยู่ดีก็เป็นเรื่องของ ความโง่หลง มืออัมมยตาจะกินอยู่แต่พอดี. ๘๖	๘๖
ปัญหาของโลก คือความเห็นแก่ตัวของคนในโลกจะหมดไป ถ้ารู้เรื่อง ๔ ทานี้. ๘๗	๘๗
อัมมยตาเอามาประยุกต์แก้ปัญหาในโลกได้ทุกชนิด และใช้ได้แก่คนทุกวัย. ๘๘	๘๘
จงใช้อัมมยตาเป็น คู่มือ คู่กาย คู่ใจ คู่วาจา สลัดสิ่งที่ควรสลัดออกไป. ๘๙	๘๙
มีชีวิตอยู่ด้วยอัมมยตา เป็นชีวิตประเสริฐสุด. ๙๐	๙๐

๕. อัมมยตาใช้หย่าอะไรได้บ้าง.

ยังไม่รู้จักอัมมยตา ก็ยังไม่สมศักดิ์ศรีของความเป็นพุทธบริษัท..... .... ๙๑	๙๑
อยากจะทำให้รู้จักทั้งในแง่ของปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ ถึงแม้จะเป็นธรรมะชั้นสูง แต่ก็นำไปใช้ในบ้านเรือนได้. ๙๒	๙๒
ญาณแบ่งออกเป็น ๒ ชั้นตอน คือธัมมัญญูติญาณ และนิพพานญาณ อัมมยตา อยู่ตรงหัวต่อของญาณทั้งสอง. ๙๓	๙๓
การที่จะหย่าขาดจากสิ่งใด ต้องมีอัมมยตาจึงจะหย่าได้. ๙๔	๙๔
ในระดับสูงสุดก็หย่าขาดจากภพ มีกามภพ รูปภพ และ อรูปภพ. ๙๕	๙๕
เมื่อจิตพอใจในกามก็อยู่ในกามภพ, พอใจในรูปก็อยู่ในรูปภพ, พอใจในอรูป ก็อยู่ในอรูปภพ. ๙๖	๙๖
ละกามเสียได้ด้วยรูป, ละรูปเสียด้วยอรูป, ละอรูปเสียด้วยอัมมยตา. ๙๗	๙๗

อหัมมยตาทำให้หย่าขาดจากกรรมทั้ง ๓ ความหมาย คือการกระทำ ผลของการ กระทำ และความที่ต้องเป็นไปตามกรรม.	๙๘
มีสติปัญญาไม่ให้เกิดกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ก็หย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา, รู้ความจริงว่าทุกสิ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ ก็หย่าขาดจากพระเจ้า.	๙๙
ตัวกู— ของกูมิได้มีอยู่จริง เป็นเพียงธาตุตามธรรมชาติประชุมกันเข้า.	๑๐๐
ไปยึดถือเข้าแล้วมีแต่ความทุกข์ก็หมดความยึดมั่นว่ามีอัตตา หย่าขาดจากอัตตา.	๑๐๑
หย่าขาดจากโลก เพราะรู้ว่าโลกนั้นหลอกลวง, สังขาร คือ สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง สิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น และอาการปรุงแต่ง.	๑๐๒
เมื่อเบื่อกการปรุงแต่ง อหัมมยตาเกิดขึ้นก็หย่าขาดจากสังขาร, มายาเกิดขึ้น เพราะความไม่สามารถของจิตหรือสติปัญญา.	๑๐๓
พอรู้เท่าทัน ก็หย่าขาดจากมายา, รู้จักว่ากิเลสเป็นของสกปรก ทำให้เกิดความทุกข์ ก็หย่าขาดจากกิเลส.	๑๐๔
มองเห็นความลำบากของการแสวงหา การรักษาอำนาจวาสนาบารมี เกิดอหัมมยตา ก็หย่าขาดจากอำนาจวาสนาบารมี.	๑๐๕
หย่าขาดจากโชคชะตา เพราะรู้อิทัปปัจจยตา, โรคทางกายคุกคามไม่ได้ เห็นเช่นนั้นเอง โรคทางวิญญาณก็เกิดไม่ได้.	๑๐๖
เห็นความเป็นเช่นนั้นเองของทุกสิ่ง เกิดอหัมมยตาก็หย่าขาดจากความตื่นเต้น.	๑๐๗
สิ่งประเล้าประโลมใจ เป็นบัจจยทางจิตของคนโง่.	๑๐๘
เมื่อมีธรรมะเป็นที่พักพิงของจิตใจ เกิดอหัมมยตา หย่าขาดจากสิ่งประเล้าประโลมใจ.	๑๐๙
อหัมมยตาทำให้หย่าขาดจากความเป็นผัวเมียมาเป็นเพื่อนเดินทางไปนิพพาน.	๑๑๐
หย่าขาดจากการเสพของเมา เทียบกลางคืน ทุการเล่นได้ เพราะอหัมมยตา ทำให้หายโง่.	๑๑๑

และจะหย่าขาดจากการพนันที่ตั้งอยู่บนกิลเดสทั้ง ๓, คบคนชั่วเป็นมิตร เพราะเห็นกงจักร เป็นคอกบัว, เกียรติรันทำการงานเพราะไม่รู้ว่าน้ำที่คือสิ่งสูงสุด. ๑๑๒	
พระพุทธเจ้าทำหน้าที่ครบวงจร ตั้งแต่ก่อนสว่าง เข้า บ่าย ค่ำ ดึก. ๑๑๓	
แม้จะปรินิพพานอยู่แล้วยังสอน เรียกได้ว่าทำหน้าที่จนนาทีสุดท้าย. ๑๑๔	
ขอให้ทุกคนมองเห็นความจริงอันนี้ อตัมมยตากก็เกิดขึ้นทำลายล้างความเกียจคร้าน.... ๑๑๕	
เค้าเงื่อนที่จะมีอตัมมยตา เริ่มต้นจาก เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธัมมัญฐิตตา ธัมมนิยามตา. ๑๑๖	
เห็นอิทัปปัจจยตา สุนฺณุตตา ตถาตา แล้วก็ถึงอตัมมยตา ซึ่งใช้เป็นประโยชน์ ได้ทุกระดับ. ๑๑๗	
จะบรรลุผลนิพพานได้ ก็อตัมมยตา, จะเป็นอิสระจากความชั่วความผิด ความเลวร้ายทั้งหลาย ก็เพราะอตัมมยตา. ๑๑๘	
สรุปความว่า ใช้อตัมมยตาหย่าจากทุกสิ่งที่ไม่ควรจะผูกพันกันอยู่. ๑๑๙	

๖. อริยสัจ และ อตัมมยตา

[อริยสัจสี่กับอตัมมยตา]

อาสาฬหบูชาเทศนาภิกษุ ๑ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑. .... ๑๒๐	
มีหัวข้อ ๒ เรื่อง คือ อริยสัจสี่ซึ่งเป็นเรื่องความดับทุกข์ และอตัมมยตา. ๑๒๑	
อตัมมยตาเป็นทวิการดับทุกข์ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. ๑๒๒	
พระสิทธัตถะออกไปบวช เพราะอตัมมยตาให้เกิดความรู้สึกลัวว่าอยู่ไม่ได้. ๑๒๓	
ถ้ามีอตัมมยตาค้นจริงๆแล้ว สิ่งใดที่ควรละจะละได้ง่ายๆ. ๑๒๔	
การที่วิวัฒนาการเจริญรุ่งเรืองได้นั้น ต้องหย่าขาดจากสิ่งที่มีอยู่ก่อน แล้วเลื่อนไปหา สิ่งที่สูงกว่าเดิม. ๑๒๕	

อหัมมยตาทำให้ละความพอใจในภพ เลิกการท่องเที่ยวไปในภพ ออกจากภพ.	๑๒๖
กามาวจรสัตว์มีปกติพอใจในเรื่องทางเพศ ซึ่งเป็นเรื่องบ้าบอเดียว.	๑๒๗
ที่คนหลงเล่นนกเขา คันไม้ อำนาจวาสนาบารมี ก็เพราะไม่มีอหัมมยตาที่จะละ รูปธรรมและอรูปธรรมเหล่านี้.	๑๒๘
นันทิราคะ — ความกำหนัดด้วยพอใจ จะละได้ก็โดยอหัมมยตา.	๑๒๙
ต้องมีความรู้เรื่องอหัมมยตา ต้องใช้อหัมมยตา ชีวิตจึงจะพัฒนา และจะไปได้สูงสุด ถึงความไม่มีภพ.	๑๓๐
ศึกษาให้มองเห็นแม่แก้วตา ๙ ตัวแล้ว เอาตัวรอดได้.	๑๓๑
ทุกขสังข์ คือสิ่งที่ทำให้ต้องแสวงหาอหัมมยตา, สมุทขสังข์คือสิ่งที่จะต้องใช้ อหัมมยตาเข้าไปจัดการ, นิโรธสังข์ คือผลแห่งการมีการใช้ อหัมมยตา, มรรคสังข์ คือวิธีที่จะทำให้เกิดมีอหัมมยตา.	๑๓๒—๑๓๓
สัมมาทิฏฐิ ให้เห็น รู้จัก เลือกรสรว อหัมมยตา, สัมมาสังกัปปะ ก็ใคร่ที่จะมี อหัมมยตา, สัมมาวาจา — กัมมันตะ — อาชีวะ เป็นรากฐาน ของชีวิต ที่อาจจะมียอหัมมยตา.	๑๓๔
สัมมาวายามะ พากเพียรที่จะให้เกิดอหัมมยตา, สัมมาสติ การระลึกที่ทำให้เกิดมี อหัมมยตา, สัมมาสมาธิ คือการมีอหัมมยตาเป็นขั้น ๆ ไป.	๑๓๕
นี่คือความสัมพันธ์กันและความเป็นอันเดียวกันของอริยสังข์สี่และอหัมมยตา.	๑๓๖
ขอให้ใช้พระพุทธานุศาสนเป็นเครื่องพัฒนาชีวิตให้ถึงจุดสูงสุด คือสงบเย็น และเป็นประโยชน์.	๑๓๗
ยังใช้พระศาสนา พระศาสนายังอยู่กับเรา.	๑๓๘

๗. อตัมมยตากัปปธรรมจักร.

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักร					
จึงพูดเรื่องอตัมมยตากัปปธรรมจักร.	....	....	....	....	๑๓๙
สิ่งที่มีอำนาจเรียกว่าจักร, อากาธของธรรมจักร ก็คือตัดทุก ๆ อย่างที่ควรจะตัด					
ซึ่งก็มีความหมายเกี่ยวกับอตัมมยตา.	....	....	....	....	๑๔๐
แผ่ไปทั่วโลก ก็คือโลกภายในจิตใจคน ตัด อวิชชา ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ให้เกลี้ยงไป					
โลกภายในดีแล้วก็จะผลออกมาถึงโลกภายนอก.	....	....	....	....	๑๔๑
ระบบการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ทำให้โลกมีวิกฤตการณ์มากขึ้น.	....	....	....	....	๑๔๒
ยิ่งเจริญยิ่งใกล้มิกสัญญี อายุคนก็สั้นเข้า เพราะความเห็นแก่ตัว.	....	....	....	....	๑๔๓
คนป่าโง่งจนไม่รู้จักเห็นแก่ตัว, คนสมัยนี้ฉลาดมากในทางที่เห็นแก่ตัว.					
จนต้องการจะครองโลก.	....	....	....	....	๑๔๔
ถ้าทุกคนอยู่กันอย่างเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่เห็นแก่ตัว เป็นสังคมนิยม					
ของธรรมะ โลกก็มีสันติภาพ.	....	....	....	....	๑๔๕
ใช้อตัมมยตาเป็นธรรมจักร ตัดปัญหาทั้งหลายให้หมดไป.	....	....	....	....	๑๔๖
อตัมมยตาเป็นปัญญาอันสูงสุด ทำให้รู้จักและกำจัดสิ่งเลวร้ายออกไป,					
มนุษย์ถูกแวดล้อมให้มีความคิดเห็นผิดมาตั้งแต่แรกเกิด.	....	....	....	....	๑๔๗
พ่อแม่และผู้เลี้ยงดู มีแต่ส่งเสริมเรื่อง ตัวกู—ของกู.	....	....	....	....	๑๔๘
ทำให้ยึดมั่นถือมั่นมากขึ้นตามอายุ มีความต้องการเกินจำเป็น.	....	....	....	....	๑๔๙
มีแต่ปัญญาในระดับอตัมมยตาเท่านั้น ที่จะเป็นธรรมจักรเข้าไปตัดกิเลส ตัณหา					
ความโง่งของคนได้.	....	....	....	....	๑๕๐
เพราะไม่รู้เรื่องอทิปปัจจยตา จึงมีการให้พรให้มีอายุยืนยาว.	....	....	....	....	๑๕๑

อหัมมยตาตัดขาดจากสิ่งที่ให้เกิดทุกข์.	๑๕๒
การที่พัฒนาไม่ได้ เพราะขาดความรู้เรื่องอหัมมยตา ไปบูชาหลงไหลในปัจจัย ที่ปรุแง่งให้เกิดความทุกข์.	๑๕๓
ฝ่ายดีฝ่ายบวกก็หลงรักหลงบูชา ฝ่ายชั่วฝ่ายลบก็หลงกลัวหลงเกลียด.	๑๕๔
การเผยแผ่พระธรรมจักร ให้รู้จักตัดสิ่งที่ควรตัด เป็นพระพุทธรูประสงค์.	๑๕๕
อหัมมยตาตัดบ่วงทิพย์ และบ่วงมนุษย์ ที่ผูกพันสัตว์ไว้.	๑๕๖
อหัมมยตาทำลายอัสสาหะในกามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ, อหัมมยตากำจัดอุปาทานว่าตัวตน.	๑๕๗
มีตัวตนเต็มที่เป็นสัสตทิกฺกุฐิ ไม่มีอะไรเลยเป็นนัตถิกทิกฺกุฐิ มีตัวตนที่มีใช้ตัวตน เป็นสัมมาทิกฺกุฐิ.	๑๕๘
พุทธศาสนามีอัทธาซึ่งมิใช่อัทธา เรียกอนัตตา อยู่ตรงกลางระหว่างอัทธาและ นิรัทธา เห็นทุกอย่างเป็นอนัตตาก็จะหมดทั้งตัวตนและของตน.	๑๕๙
อาณาจักรแห่งอหัมมยตา เป็นอาณาจักรแห่งสันติภาพ เป็นอิสระเสรี พ้นจากอำนาจของกิเลส.	๑๖๐
วันนี้เป็นวันธรรมจักร พุทธเรื่องอหัมมยตากับธรรมจักร ใครเข้าใจได้ ก็จะเห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกัน.	๑๖๑
ศาสนาจะมีอยู่กับเราก็ต่อเมื่อใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์, อย่าเลี้ยงเบียดเลี้ยงไถ่ ไว้ไซ้ให้สุนัขกิน.	๑๖๒
บำรุงพระศาสนา ด้วยการใช้อหัมมยตา เชือดเฉือนสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจ.	๑๖๓

๘. อตัมมยตาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง.

คนแรกศึกษาธรรมะ ก็ควรจะรู้ธรรมะชั้นที่เป็นหัวใจไว้บ้าง.	๑๖๔
อตัมมยตาเป็นเรื่องสูงสุด เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา แต่คนธรรมดาสามัญ ก็มีทางที่จะนำมาใช้ได้ตามอัธยาศัย.	๑๖๕
จิตเดิมแท้ประภัสสร ตัณหา มานะ และทิฏฐิ เป็นบัจจัยภายในที่ปรุงแต่งจิต ทำให้จิตไม่ประภัสสร.	๑๖๖
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นบัจจัยภายนอกที่ปรุงแต่งจิต.	๑๖๗
ตา หู จมูก ลิ้น กาย พบกัมกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เกิดการปรุงภายนอก, ส่วนใจกับธัมมมารมณก็ปรุงภายใน.	๑๖๘
ผลของการปรุงก็คือ พอใจไม่พอใจ สุขหรือทุกข์, อัสสาทะ ของ กาม รูป และอรูปรธาตุ ก็เป็นบัจจัยปรุงแต่งจิต.	๑๖๙
มนุษย์ธรรมดา เทวดาในชั้นกามาวจร บุชชากรมธาตุ, พวกที่ไม่บุชชากรมธาตุไปหลงไหล ในการพนัน ของเล่น จักอยู่ในอรูปรธาตุชั้นแล้ว.	๑๗๐
พวกที่บุชชาความสุขจากรูปฉานจักเป็นรูปธาตุชั้นสูง, พวกอรูปรธาตุ ก็บุชชาสิ่งที่ไม่มีรูป วาสนา บุญกุศล ความสุขจากรูปฉาน.	๑๗๑
มนุษย์ต้องการไปเกิดในสวรรค์ แต่เทวดาต้องการมาเกิดในเมืองมนุษย์ เพราะในโลกมีพระรัตนตรัย.	๑๗๒
สิ่งที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ ก็ปรุงแต่งจิตให้หวั่นไหวได้.	๑๗๓
ถ้ามีอตัมมยตา สิ่งปรุงแต่งทั้งหลายก็ปรุงแต่งให้จิตผิปกติไม่ได้.	๑๗๔
เวทนาคือผลของการปรุงแต่ง พอเกิด พอใจไม่พอใจ แล้วก็ปรุงต่อเป็นตัวตนขึ้นมา.	๑๗๕
พระอรหันต์ประเภทสุอปากิเลสนิพพาน ยังมีพอใจไม่พอใจแต่ไม่ปรุงแต่งเป็นตัวตน.	๑๗๖

คนเป็นทาสของเวทนา ทำอะไรก็เพื่อสุขเวทนา.	๑๗๗
มืออัมมยตาควบคุมเวทนาได้ ก็ควบคุมโลกได้.	๑๗๘
เวทนาให้เกิด คัดหา อุปาทาน ภพชาติ ชาติโง่ ๆ ที่เป็นตัวกฐี เกิดได้ทุกครั้งที่ได้รับอารมณ์.	๑๗๙
ความรัก ความโกรธ ฯลฯ เกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ก็คือชาติหนึ่ง เพราะมีตัวกฐีเป็นเช่นนั้น.	๑๘๐
ประโยชน์ของอัมมยตา ใช้อัมมยตา—กฐีไม่เอากับมึง ชับไล่กิเลส.	๑๘๑
อัมมยตาบ้องกันไม่ให้เกิดการปรุง.	๑๘๒
อัมมยตาเป็นเครื่องวางที่แท้จริง เพราะสติปัญญาที่แท้จริงนั้น กุมครองอยู่ กิเลสก็ทำอะไรไม่ได้.....	๑๘๓
ผู้มีอัมมยตาถึงที่สุด เป็นอัมมโย ก็พระอรหันต์.	๑๘๔

๕. เลิกอายุแล้วมาอยู่กับอัมมยตา.

ขอโอกาสซักความเข้าใจคำว่า เลิกอายุ คำว่า อัมมยตา.	๑๘๕
เรื่องของอายุก็เริ่มจาก มีอายุ รักอายุ หลงอายุ เมออายุ ล้ออายุ ในที่สุดก็เลิกอายุ คือหมดปัญหาเรื่องอายุ.	๑๘๖
ใจความสำคัญของอัมมยตา คือ อยู่กับความงกที่ ไม่มีอะไรมาทำให้เปลี่ยนแปลง อยู่เหนือความดีใจความเสียใจ.	๑๘๗
อัมมยตา—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสิ่งที่มาปรุงแต่ง มาปรุงแต่งไม่ได้ การปรุงแต่งทำให้รู้สึกดีใจ เสียใจ พอใจ ไม่พอใจ.	๑๘๘
อัมมยตาทำให้อยู่เหนือความที่เป็นคู่ เหนือได้เสีย แพ้ชนะ บุญบาปสุขทุกข์ ฯลฯ.	๑๘๙
อยู่เหนือความเป็นคู่ก็เป็นความสงบ ความว่าง เป็นนิพพาน.	๑๙๐

ถ้ามีอศัมมยตาสูงสุด คือมีความไม่หวั่นไหวสูงสุด ก็เป็นพระอรหันต์ ถ้ายังไม่สูงสุดก็เป็นรอง ๆ ลงมา.	๑๙๑
ลำดับของการเห็นแจ้งเริ่มจากเห็นอนิจจัง หรือการเลื่อนจากกามโลกไปรูปโลก— อรูปลอก—โลกุตตระ ซึ่งเป็นอศัมมยตาที่สมบูรณ์.	๑๙๒
ถ้าเข้าใจความหมายของ <i>เตสํ วูปสโม สุขิ</i> ได้ ก็จะเข้าใจได้ว่า การมีอศัมมยตาแท้จริงเป็นการพักผ่อนที่แท้จริง.	๑๙๓
เลิกความมีอายุแล้วจะพบกับอศัมมยตา ความเหนือของคู่ คนไม่ชอบ เพราะคิดว่าสวรรค์เป็นสิ่งสูงสุด.	๑๙๔
จะเลิกอายุได้ต้องเลิกตัวกู ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา คือความไม่มีตัวตน.	๑๙๕
ก่อนพุทธศาสนาความเห็นมีอยู่ ๒ พวก คืออัทธา มีตัวตนเต็มที และนिरัทธา ไม่มีอะไรเลย พุทธศาสนายู่ตรงกลาง อนัตตา มีตัวตนที่มี ไร้ตัวตน.	๑๙๖
พวกหนึ่งว่า มีตัวตนที่น่าปรารถนาเป็นนिरันตร อีกพวกว่าไม่มีตัวตนเป็นนिरันตร พุทธศาสนา วางจากตัวตนนिरันตร.	๑๙๗
เลิกอายุแล้วอยู่กับความว่าง ก็คืออยู่กับอศัมมยตา.	๑๙๘
ความเห็นแก่ตัวเกิดเพราะมีความหวั่นไหว ถ้ามีอศัมมยตา ความเห็นแก่ตัว จะไม่เกิด, โลกกำลังจะวินาศเพราะความเห็นแก่ตัว.	๑๙๙
การศึกษาที่สอนแต่ให้ฉลาด ไม่มีการควบคุมความฉลาด ทำให้ความเห็นแก่ตัว เพิ่มขึ้นตามความฉลาด.	๒๐๐
ถ้ามีอศัมมยตา ก็ไม่หลงในของคู่ เห็นว่าทุกคนเป็นเพื่อน ไม่มีคู่แข่ง คู่ต่อสู้ ก็ช่วยกันสร้างโลกให้งดงาม.	๒๐๑
หลงตัวกูมีอายุ เลิกตัวกูก็เลิกอายุ เมื่อใดเลิกอายุเมื่อนั้นก็อยู่กับอศัมมยตา.	๒๐๒

ทางรอดอันไหนไม่มี นอกจากเลิกอายุเสียแล้วไปอยู่กับอตั้มมยตา,
ขอฝากให้เอาไปคิด เห็นจริงแล้วจึงทำ ได้ผลแล้วก็เชื่อ. ๒๐๓

๑๐. อตั้มมยตาช่วยได้ในทุกกรณี.

- อตั้มมยตาเป็นเครื่องมือที่จะต้องมีไว้ใช้ประจำในทุกกรณี. ๒๐๔
- อตั้มมยตา แปลว่า ความที่ไม่สำเร็จมาจากปัจจัยนั้น ๆ ไม่ได้แปลว่า
นิคัตตนา — ไม่มีคัตตนา. ๒๐๕
- ลักษณะของอตั้มมยตา : มีทุกชั้นตอน คือ ใช้ทุกชั้นในการเลื่อนชั้น
จนกระทั่งถึงโลกุตตระ หรือนิโรธ. ๒๐๖
- กงที่อยู่ในความถูกต้อง ถ้ายังไม่ถูกต้องถึงที่สุดก็ต้องเลื่อนไป ๆ,
แข็งก็อยู่ในความถูกต้อง จึงสามารถตัดทุกสิ่งได้ ๒๐๗
- จิตเลื่อนชั้นจากกามธาตุ → รูปธาตุ → อรูปธาตุ → นิโรธธาตุ. ภาษาอังกฤษใช้
unconcoctability ในความหมายว่า ปรุงแต่งไม่ได้. ๒๐๘
- และ spiritual equanimity ในความหมายว่า กงที่, อตั้มมยตาโดยอุปมา
คือ แข็งเหมือนเพชร ไม่หวั่นไหวยิ่งกว่าภูเขา. ๒๐๙
- วิปัสสนา ๔ ชั้นตอน หรือ ๔ “ทา” แบ่งออกเป็น ๓ ชุค
ชุคแรกเห็น อนิจจตา ทุกขตา อนัตตา. ๒๑๐
- ชุคที่ ๒ เห็น ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา,
ชุคที่ ๓ เห็น สุนฺณุตตา ทถาทา อตั้มมยตา. ๒๑๑
- เพราะเห็นเป็นวิปัสสนา ดังนั้นความกงที่ ก็กงที่ค้ำยันอำนาจของวิปัสสนา,
อตั้มมยตาใช้ได้ทุกกรณี. ๒๑๒

หาความถูกต้อง แล้วคงที่อยู่ในความถูกต้องไปจนถึงจุดสุดท้าย คือ	
การปรุงแต่งทุกชนิดหลอกไม่ได้.	๒๑๓
ทุกปัญหาแก้ได้ด้วยอทัมมยทา, ถูกต้องทางวัตถุไม่หลงวัตถุ	
ก็ไม่มีปัญหาทางกาย, จิตมันคง ไม่มีปัญหาทางจิต.	๒๑๔
สติปัญญาถูกต้อง มิจนาทิจฺฐิมาทลอกไม่ได้ ไม่มีปัญหาทางวิญญาณในบาลีแยกเป็น	
๒ คือ กายิกะทางกาย และเจตสิกะซึ่งแยกเป็นจิตและวิญญาณ.....	๒๑๕
ปัญหาจะมีเป็น ๓ ชนิดเสมอ คือ ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ,	
จงรู้จักจิตวิทยาของธรรมชาติ ซึ่งไม่ใช่จิตวิทยาหลอกลวง.	๒๑๖
มีปัญญารู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง จนอยู่เหนือโลก ก็หมดปัญหาทุกชนิด, ...	๒๑๗
แม้ปัญหาเล็กน้อยปลุกย่อย ก็แก้ได้ด้วยอทัมมยทา.	๒๑๘
ถ้าไม่มีอทัมมยทาก็ไม่มีวิวัฒนาการ.	๒๑๙
ในพระไตรปิฎกไม่มีบอกให้ฟังพระรัตนตรัย มีแต่ให้ฟังพระธรรม ฟังตน.	๒๒๐
ธรรมที่เป็นที่ฟัง คือ อทัมมยทา, เห็นอริยสัจ ๔ คือเห็นอทัมมยทา.	๒๒๑
อทัมมยทาผลักดันให้เลื่อนสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ถ้าไม่มีอทัมมยทาจะไหลไปหาไสยศาสตร์.	๒๒๒
การเขวอนพระอย่างเป็นของศักดิ์สิทธิ์เป็นไสยศาสตร์ เป็นเรื่องเนองอก	
พระพุทธรูปกิ่งกอกออกไปจนเป็นสินค้า.	๒๒๓
อทัมมยทานั้นแหละคือพระที่ควรจะเขวอนไว้ตลอดเวลา.	๒๒๔

๑๑. การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ มีผลสูงสุดเป็นอทัมมโย.

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ ในวันนี้จะเป็นการพัฒนาด้วยอนัตตา.	๒๒๕
ไม่เกิดความทุกข์ร้อนแก่ทุก ๆ ฝ่าย จึงจะเป็นความถูกต้องในทางธรรม.	๒๒๖

- ไม่รู้เรื่องไตรลักษณ์ ก็ไม่มีจุดจบของการพัฒนา เพราะไม่รู้ว่ เทำไร
อย่างไร จึงจะไม่มีใครเคือกร้อน. ๒๒๗
- ไม่สนใจพระไตรลักษณ์ จิตก็เกิดผิดไปจากความจริงของธรรมชาติ
ปัญหาจึงมีมากทั้งทางกายและทางจิต. ๒๒๘
- จิตไม่ได้พัฒนาอย่างถูกต้อง เพราะถูกปิดกั้นด้วยความเจริญทางวัตถุ,
เราควรจะรู้จักพัฒนาจิตให้ถูกต้องอย่าให้เสียเปรียบคนบ้า. ๒๒๙
- พุทธศาสนาต้องการให้มากขึ้นแห่งความถูกต้อง แห่งความสงบสุข
วินิจฉัยกันที่ความสงบเย็นในภายใน. ๒๓๐
- ศึกษาพระไตรลักษณ์ ไว้กับทุกข์ อนิจจัง ไม่เที่ยงนะเว้ย ความทุกข์ก็จะหายไปได้.
มันเป็นทุกข์อย่างนั้นเองนะเว้ย มันไม่ใช่ตัวคนนะเว้ย มันก็หายไปได้,
เห็นอนัตตา ก็เห็นสูงสุด. ๒๓๒
- สติปัญญาของคนสมัยนี้เฉียบแหลม แต่ก็เอาไปใช้ในทางที่ทำให้ความทุกข์มากขึ้น
เพราะหลงเอาความทุกข์เป็นความสุข. ๒๓๓
- เพราะไม่รู้จักไตรลักษณ์ จึงควบคุมความหยากไม่ได้ ทำให้หยากในสิ่งที่ไม่จำเป็น.
มนุษย์ปัจจุบัน เป็นสัตว์ประเสริฐที่สุดด้วยความมีปัญหายุ่งยากมากที่สุด. ๒๓๔
- สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรง
นำมาสอนมากที่สุด ต้องเข้าใจและเอามาใช้อย่าให้มีความทุกข์. ๒๓๖
- ต้องพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่อึดด้วยธรรมะ พอใจอยู่ในความถูกต้อง. ๒๓๗
- จิตที่ไม่หิวกลายเป็นอึดที่สุด คือความหมายของนิพพาน จุดสูงสุดของการพัฒนา
ผลของการเห็นไตรลักษณ์ : ๑. เป็นอหัมมโย เป็นผู้ไม่สำเร็จมาจาก
สิ่งนั้นในโลกทั้งปวง. ๒๓๙
- สิ่งนั้นคือสิ่งที่ทำให้มีตัวตน สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสำเร็จมาจากอุปาทาน ว่าตัวกู. ๒๔๐

ทุกอย่างที่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้น	
จึงไม่อยากจะสำเร็จมาจากสิ่งนั้น.	๒๔๑
เป็นได้อย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่า ถึงที่สุดแห่งการพัฒนา.	๒๔๒
อนิจจัง—ไม่เที่ยง ทุกขัง—เป็นทุกข์ อนัตตา—ไม่ใช่ตน เอมารวมกัน	
กลายเป็น ตถาตา แปลว่า เช่นนั่นเอง.	๒๔๓
๒. ทั่วๆของกุกุ๊ไป เพราะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.	๒๔๔
๓. เกิดอสาธารณญาณ คือความรู้ที่ไม่สามัญแก่ทุกคน เพราะจะเกิดได้มีได้	
เฉพาะบุคคลที่อบรมฝึกฝนกันมาอย่างยิ่งถึงที่สุด.	๒๔๕
๔. รู้เหตุและสิ่งที่เกิดมาแต่เหตุ เหตุก็คือ ตัณหา อุปาทาน	
สิ่งที่เกิดมาแต่เหตุ คือ ทั่วๆ—ของกู.	๒๔๖
เหตุและสิ่งที่เกิดมาแต่เหตุ ความดับเหตุ และดับเสียซึ่งสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ	
เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.	๒๔๗
การพัฒนาชีวิต มาสูงสุดอยู่ที่เหนือความทุกข์ทั้งปวง เป็นอตัมมโย ทั่วๆ—ของกู	
ดับหมด มีญาณรู้ถึงที่สุด ควบคุมได้ทั้งเหตุและสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ.	๒๔๘

๑๒. ประโยชน์ของอตัมมยตา.

ทุกอย่างมีเหตุมีปัจจัย.	๒๔๙
สิ่งที่จะต้องรู้จักต้องมีไว้ใช้ คือ ความรู้ที่จะบังคับจิตไม่ให้เป็นไปตามอารมณ์	
ที่เข้ามาเป็นเหตุเป็นปัจจัย.	๒๕๐
ความรู้ขั้นนี้คืออตัมมยตา ผลของการปรุงแต่ง : ความรัก ความโกรธ ความเกลียด.	๒๕๑
ความกลัว ความตื่นเต้น ความวิตกกังวล ความอหังการ	
ความอิจฉาริษยา ความหลงความหึง.	๒๕๒

- การศึกษาที่ให้แต่ความฉลาด ความร่ำรวย ความเจริญทางวัตถุ ล้วนแต่ให้เกิดปัญหา. ๒๕๓
- ยิ่งเจริญยิ่งมีปัญหา มีการฆ่าตัวตายมากขึ้น เพราะสติปัญญาเป็นบ้า ๒๕๔
- การเจริญทางวัตถุไม่ช่วยให้หยุดปัจจัยแห่งความทุกข์ แต่จะให้ไกลออกไปจากศาสนา. ๒๕๕
- ถ้ามีจิตอยู่เหนือการปรุงแต่ง คือพระอรหันต์ เป็นบุคคลสูงสุด
- ภาวะแห่งจิตที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้ คือนิพพาน เป็นธรรมะสูงสุด. ๒๕๖
- อานาปานสติคือเครื่องมือช่วยให้มือทัมมยตา ถ้าประสบความสำเร็จในหมวดที่ ๑
- ก็จะมีจิตพร้อมที่จะเข้าใจอทัมมยตา, หมวดที่ ๒ ควบคุมเวทนาได้. ๒๕๗
- ถ้าควบคุมเวทนาได้ก็ควบคุมจักรวาลได้, หมวดที่ ๓ เป็นนายเหนือจิต..... ๒๕๘
- หมวดที่ ๔ รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไปยึดมั่นเป็นตัวเราของเราไม่ได้
- ไม่มีสิ่งใดจะปรุงแต่งได้ ความเป็นอทัมมยตาก็คือสมบุรณ์. ๒๕๙

ภาคผนวก

๑. อหัมมยตา.

	หน้า
อหัมมยตา คือสิ่งที่ท่านกำลังแสวงหา.	๒๖๓
การฝึกวิปัสสนาเมื่อถึงที่สุดก็จะได้อหัมมยตา.	๒๖๔
สิ่งที่ทำให้จิตไม่ถูกปรุงแต่งอีกต่อไป เรียกว่า อหัมมยตา.	๒๖๕
ปัจจัยของการปรุงมีทั้งภายนอกและภายใน การปรุงมีอยู่ตลอดเวลา เพราะปรุงแล้วเกิดผล ผลก็กลายเป็นเหตุต่อไปอีก.	๒๖๖
อายตนะเป็นที่ตั้งของการปรุงแต่ง ควบคุมได้ก็เท่ากับควบคุมโลกได้.	๒๖๗
การปรุงแต่งตัวตนจากภายนอกก่อน แล้วก็ไปข้างในคือใจ บัญหาก็เกิดขึ้น.	๒๖๘
ทิวฐิ ทัศนหา มานะ เป็นปัจจัยภายใน ให้เกิด ตัวกู ของกู กูเป็นอย่างไร มีตัวกู แล้วก็มีความเห็นแก่ตัว ต้นเหตุของความทุกข์.....	๒๖๙
เป็นทุกข์เพราะไปเอาของธรรมชาติมาเป็นตัวตนของตน อะไรถูกใจก็เป็น positive. ไม่ถูกใจก็เป็น negative.	๒๗๐
อหัมมยตาเป็นเครื่องป้องกัน ไม่ให้รับอันตรายจาก positive และ negative.	๒๗๑
พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ที่ทำให้รู้ตัว ถ้ากินแล้วต้องตาย ก็มีความทุกข์.	๒๗๒
ต้นไม้ที่กินแล้วได้ไปอยู่กับพระเจ้า คือต้นอหัมมยตา.	๒๗๓
ความรู้สึกลอยใจไม่พอใจเกิดขึ้นก่อนตัวผู้รู้สึก.	๒๗๔
ดังนั้นตัวตนมิได้มีอยู่จริง เป็นผลของความไม่มีอหัมมยตา, มีแต่อนัตตา ตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน.	๒๗๕
ชีวิตใหม่คือชีวิตที่อยู่เหนืออิทธิพลของ positive negative เป็นความสงบอย่างยิ่ง.	๒๗๖
อหัมมยตามีคุณค่าที่ทำให้อยู่เหนืออิทธิพลของทุก ๆ อย่างที่มีอยู่ในโลก.	๒๗๗

๒. อหัมมยตา.

อุปมาของอหัมมยตาด้วยออกซิเจน ถ้ามีไม่พอก็มีความทุกข์ ไม่มีเลยก็ตาย				
ตายทางวิญญาน คือ หมตคุณค่าของชีวิต.	....	....	....	๒๗๘
อหัมมยตาจะ ป้องกัน ไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นบวกลบขึ้นมา				
ถ้าเกิดแล้วก็ ต่อต้าน ไม่ให้ทำหน้าที่.	....	....	....	๒๗๙
เมื่อความรู้สูงสุด ก็ ทำลาย ความเคยชินที่จะเป็นบวกลบหมด ก็เป็นอหัมมโย				
คือ พระอรหันต์.	....	....	....	๒๘๐
อหัมมยตาทำให้รู้จักความรัก ควบคุมความรักไม่ให้กัดเจ้าของ.	....	....	....	๒๘๑
ความโกรธคือน้ำหวานที่กลายเป็นยาพิษ กำจัดได้ด้วยอหัมมยตา				
ถ้าจำเป็นจะต้องโกรธก็ โกรธด้วย artificial anger.	....	....	....	๒๘๒
หวังบวกลบมากเกินไปทำให้เกิดลบ ลบมากเกินไปทำให้โกรธกำจัดออกไปด้วยอหัมมยตา.	....	....	....	๒๘๓
เราอยู่ด้วยความกลัวว่าบวกลบจะออกไป ลบจะเข้ามา กำจัดความหมายแห่งบวกลบ				
ด้วยอหัมมยตา ความกลัวก็หมดไป.	....	....	....	๒๘๔
ความตื่นเต้น ทำให้สูญเสียความสงบ ชีวิตสั้นลง มีอหัมมยตาไว้ควบคุมความตื่นเต้น.	....	....	....	๒๘๕
ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ จนนอนไม่หลับเป็นโรคประสาท เพราะหลงบวกลบ				
อหัมมยตาเป็นยาที่จะแก้ โรคนี้ได้.	....	....	....	๒๘๖
ความริษยา เกิดได้ทั้งบวกลบและลบ เกิดแล้วก็กัดหัวใจผู้ที่ริษยานั้นทันที.	....	....	....	๒๘๗
ความหวังจะเอาไว้เป็นของตนแต่ผู้เดียว ในทางวัตถุเรียกว่าหวังในทางจิตใจเรียกว่าหวัง.	....	....	....	๒๘๘
มีอหัมมยตาไม่หลงบวกลบจะมีชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ ไม่มีอาการของกิเลส.	....	....	....	๒๘๙
อหัมมยตาช่วยให้อยู่เหนือโลก เหนือปัญหาแห่งชีวิต เรื่องก็จบในการเป็นมนุษย์.	....	....	....	๒๙๐

๓. ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่.

ชีวิตที่ไม่มีความทุกข์เป็นชีวิตเก่า ชีวิตที่มีความทุกข์เป็นชีวิตใหม่ คนรู้จักแต่ชีวิตที่มีความทุกข์เลยถือเป็นชีวิตเก่า.	๒๙๑
ในทะเลมีคลื่นเกิดดับอยู่เสมอ ชีวิตก็มีตัวกูเป็นคลื่นเกิดดับ กำจัดตัวกูออกไปได้ก็จะได้ชีวิตจริง.	๒๙๒
ตัวตนมิใช่ของจริง มีมาเป็นครั้งคราวเหมือนกับคลื่น.	๒๙๓
จิตมิใช่ของจริง เป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง สิ่งที่จิตสร้างขึ้นมาก็คือตัวกูก็มี ได้มีอยู่จริง.	๒๙๔
ตัวกูหรือผู้กระทำเกิดที่หลังการกระทำ มีการร่อยเกิดขึ้นแล้ว กูร่อยจึงเกิด.	๒๙๕
จิตเป็นเพียงสักว่าธาตุ ต้องประกอบกันเข้ากับธาตุอื่นจึงจะเกิดความรู้สักคิดนึกได้.	๒๙๖
ตัวตนเป็นผลที่เกิดมาด้วยความโง่ของจิต ลัทธิอื่นมีอาตมันพุทธศาสนาไม่มีอาตมัน. ความรู้ที่ว่าไม่มีอาตมัน จะกำจัดความทุกข์ได้สิ้นเชิง,	๒๙๗
อวิชชาเป็นธาตุที่พร้อมที่จะทำให้เกิดตัวกู.	๒๙๘
อวิชชามิได้มีอยู่ตลอดเวลา มีการเกิดดับ.	๒๙๙
สติจะป้องกันหรือกำจัดอวิชชา นำเข้ามาซึ่งวิชา, สติก็เป็นเพียงธาตุ ตามธรรมชาติ.	๓๐๐
ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุ แม้พระเจ้าก็เป็นธาตุ รูถึงขนาดนั้นแล้ว ก็จะมีอัตมมยตา	๓๐๑
ทุกอย่างมีความจริง ในความไม่จริงก็มีความจริงของความไม่จริง.	๓๐๒
ความจริงที่มีประโยชน์ ดับทุกข์ได้ เรียก อริยสัจ, สมมุตสัจจะ เป็นความจริง ของคนไม่รู้ ปรมัตตสัจจะจะเป็นของผู้รู้.	๓๐๓
สมมุตสัจจะ ทำให้เกิดปัญหาจากการชอบบวกเกลียดลบ ปรมัตตสัจจะ ให้อยู่เหนือบวกลบ รู้ว่าทั้งดีทั้งชั่วมันกัณฑ์เท่ากัน.	๓๐๔
ความสุขที่หมดความหมายแห่งความสุข คือความสุขที่แท้จริงจะถึงได้เมื่อหมดตัวตน.	๓๐๕

๔. ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่ (ต่อ).

ชีวิตเก่าเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยความเป็นบวกลบ ซึ่งให้เกิดตัวตน เกิดกิเลส.	๓๐๖
ชีวิตใหม่อยู่เหนืออิทธิพลของบวกลบ เพราะมีความรู้เรื่อง อตัมมยตา.	๓๐๗
สติ ปัญญา สมาธิ คือเครื่องมือช่วยให้มืออัมมยตา.	๓๐๘
สติความเร็ว สัญญาความคมสำหรับตัด สมาธิน้ำหนักสำหรับที่จะตัด.	๓๐๙
เมื่อมีอารมณ์เข้ามากระทบ ต้องมีสติ ไม่ให้ปฏิจสมุปบาทฝ่ายทุกข์เกิดขึ้น.	๓๑๐
มีสติก็เกิดปฏิจนิโรธ ดังนั้นสติเป็นสิ่งจำเป็นจะต้องมีตลอดเวลาทุกเหตุการณ์.	๓๑๑
มีสติแล้วก็มีปัญญา วิปัสสนาปัญญา เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวง.	๓๑๒
ข้อแรกคือเห็นอนิจจตา ซึ่งเป็นจุดตั้งตนของวิปัสสนาที่จะนำไปสู่อตัมมยตา.	๓๑๓
เพราะการเปลี่ยนแปลงแปลงทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา ดังนั้น วิวัฒนาการของจักรวาล คือ กระแสแห่งอนิจจัง.	๓๑๔
ทุกอย่างไม่เที่ยง แต่เราจะให้มันเที่ยงไม่ยอมให้เปลี่ยน ก็เกิดความทุกข์, ทุกขตา.	๓๑๕
บางอย่างเราต้องการให้เที่ยง ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง แต่บางอย่าง เราก็ทนไม่ได้ ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลง.	๓๑๖
เพราะว่าทุกอย่างเป็นอนิจจัง ทุกขัง บังคับให้เป็นไปตามที่ต้องการไม่ได้ ความที่บังคับไม่ได้ คือ อนัตตา.	๓๑๗
มันต้องเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เช่นนั้นตามธรรมชา คือธัมมัญญูตภา เพราะมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ คือ ธัมมนิยามตา.	๓๑๘
เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี คือ อิทัปปัจจยตา, เพราะมีแต่ อิทัปปัจจยตา ตัวตนไม่อาจมีได้ ห่างจากตัวตน คือสูญญตา.	๓๑๙

เห็นบุญญา แล้วก็เห็นตถาตา ความเป็นเช่นนั้นเอง.	๓๒๐
เห็นตถาตาแล้วอะไร ๆ ก็ปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป คือ อตัมมยตา.	๓๒๑
ทั้ง สติ ปัญญา และสมาธิ จะได้จาก อานาปานสติปฏิบัติ.	๓๒๒

๕. หนทางที่จะเข้าถึงอตัมมยตา.

อานาปานติ เป็นหนทางที่สมบูรณ์แบบที่สุด มีทั้ง คีต สมาธิ และปัญญา.	๓๒๓
ความรู้เรื่องการบังคับลมหายใจ มีมาตั้งแต่ยุคคนป่า สอนให้โดยธรรมชาติ.	๓๒๔
การหายใจที่ถูกต้องมีผลทั้งทางกายและทางจิต, พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยอานาปานสติ.	๓๒๕
สมาธิวิปัสสนามีมากแบบ แต่อานาปานสติ เป็นแบบที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญ.	๓๒๖
อานาปานสติ หมวดที่ ๑ เตรียมกายให้พร้อม, หมวดที่ ๒ รู้จักกายที่เกี่ยวกับจิต, หมวดที่ ๓ ศึกษาเรื่องจิตจนมีอำนาจเหนือจิต.	๓๒๗
หมวดที่ ๔ เริ่มต้นวิปัสสนาด้วยการเห็นอนิจจตา แล้วจะเห็นต่อไปจนเห็นอตัมมย อตัมมยตามีผลให้เกิด วิราคะ นิโรธะ มาตามลำดับ.	๓๒๘
จนถึงขั้นสุดท้าย ปฏิบัติสัทธิ ก็นั่นทุกอย่างให้ธรรมชาติไป, หนทางที่ ๒ โดยอริยมรรคมีองค์ ๘.	๓๒๙
อริยมรรคเป็นทางเดียว ๘ องค์ ในพระบาลีเรียก อริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗. การปฏิบัติเพื่อมีอตัมมยตา มีอตัมมยตา มีผลของอตัมมยตา รวมเรียกว่า สัมมัตตะ ๑๐ คือ ทวัพุทธศาสนา.	๓๓๑
มีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร คือมี สัมมัตตะ ๑๐, มีสติ มีปัญญา มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ.	๓๓๒
พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัมมัตตะ ๑๐ เป็นน้ำล้างบาป เป็นยาถ่าย เป็นยาทำให้อาเจียน.	๓๓๓

ประโยชน์ของอหัมมยตา : ตักขุปาทานในชั้นที่ ๕ ได้, มีพระพุทธเจ้า	
และพระพุทธศาสนา.	๓๓๔
มีการเลื่อนชั้นของจิตไปจนถึงโลกุตระ, ในทางโลกอหัมมยตาก็มีประโยชน์มาก.	๓๓๕
ปัญหาทุกชนิดในโลก แก้ได้ด้วยความรู้จักใช้อหัมมยตา สรุปความว่า	
อหัมมยตา คือสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์.	๓๓๖
เมื่อใดอหัมมยครองโลก เมื่อนั้นก็เป็นโลกของพระศรีอารีย์ โลกของ Messiah	
มนุษย์ทุกคนเป็นคนเดียวกัน.	๓๓๗
อหัมมยตาเป็นน้ำอมฤต ขอให้ศึกษา ปฏิบัติ และได้รับผลของอหัมมยตาด้วยกันทุกคน.	๓๓๘

อตัมมยตาประทับ

— ๑ —

๒ มีนาคม ๒๕๓๑

อตัมมยตากถา.

[ความที่ไม่ต้องสำเร็จมาจากสิ่งนั้น.]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ-ติ.

ณ บัดนี้ อาตมาภาวจะได้วิสันาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา—ความเชื่อ และวิริยะ—ความพากเพียร ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญอกงามก้าวหน้าขึ้นไป ในทางแห่งพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยความสมควรแก่เวลา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ เป็นธรรมเทศนาปรารภมาฆบูชา ทั้งที่ท่านทั้งหลายก็ทราบกันอยู่ได้แล้วเป็นอย่างดี ว่าเรามาพร้อมกันในวันนี้ เพื่อประกอบพิธีมาฆบูชา เป็นอภิลักขิตสมัยสำหรับพุทธบริษัท จะได้ประกอบกระทำเป็นประจำปี, เพื่อให้เกิดความระลึก

นี่ถึงเหตุการณ์อันสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เนื่องด้วย พระพุทธ พระธรรมและ พระสงฆ์, เป็นการย้ำความเชื่อความเลื่อมใส ย้ำความเข้าใจ ย้ำสติปัญญาให้แน่นแฟ้น และจะได้เป็นที่เข้าใจ สำหรับผู้ที่แน่นแฟ้นอยู่แล้ว ในส่วนที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป.

เรื่องของวันมาฆบูชาเป็นอย่างไร ก็พูดซ้ำๆ ซากๆ ทุกปี, คงจะเข้าใจกันได้ เป็นอย่างดี ว่าเป็นวันพิเศษวันหนึ่ง ซึ่งมีเพียงวันเดียวในพระพุทธศาสนา นี้ ที่บังเอิญ พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป มาถึงพร้อมกันเข้า ณ ที่แห่งหนึ่ง มีพระพุทธเจ้าประทับ เป็นประธาน ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์.

ความน่าอัศจรรย์ก็อยู่ที่ว่า พระอรหันต์ทุกคนก็เป็นเอหิภิกขุ คือ อุปสมบทด้วย เอหิภิกขุอุปสัมปทา โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าเอง และทุกคนก็เป็นพระอรหันต์ และความ ที่ไม่ได้นัดหมายกัน แล้ววันนั้นก็เป็นวันเพ็ญมาฆฤกษ์ ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์, แล้ว พระองค์ก็ทรงประทับเป็นประธาน เพื่อกระทำสิ่งที่เรียกกันว่า มหาสังฆสันนิบาตประกาศ โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ประธานแห่งโอวาททั้งหลายทั้งปวง.

ข้อความก็มีอยู่หลายประโยค ตั้งแต่ขันธ์ ปรมี ตโป ตีติกขา เป็นต้นขึ้นไป แต่ใจความสำคัญนั้นก็มีอยู่เพียง ๔ ประโยค หรือ ๑ คาถา ดังที่ได้ยกขึ้นมาเป็นหัวข้อ นิทเทปบทข้างต้นว่า :—

สพฺพปาปสฺส อกรรม

การไม่กระทำบาปทั้งปวง

กุสลสฺสุปฺสมุทฺทา

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

สจฺจตฺตปริโยทปนํ

การทำจิตของตนให้ขาวรอบ

เอตํ พุทฺธานสาสนํ

สามอย่างนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

นั่นแหละเป็นใจความสำคัญ ที่ควรจะรู้ที่ควรจะเข้าใจ ในฐานะที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ก็มีคนบางคนไม่เข้าใจ แม้ว่าจะฟังมาถึง ๑๐ ครั้ง ๒๐ ครั้ง ๑๐๐ ครั้งแล้วก็ได้, ไม่เข้าใจในข้อที่ว่า เมื่อไม่ทำบาปทุกอย่าง ทำกุศลคือความดีทุกอย่าง แล้วทำไมจะต้องมาทำจิตใจให้ผ่องใสเล่า เพราะการทำจิตใจผ่องใสก็เป็นความดีเป็นกุศลอย่างหนึ่งอยู่แล้ว; นี่เป็นเหตุไม่ให้อ่านใจข้อความในประโยคหลังที่ว่า ทำจิตให้ขาวรอบ, ก็หมายความว่า แม้จะทำดี ทำกุศลทุกอย่างแล้ว จิตก็ยังไม่ขาวรอบ นั่นเอง ขอให้ถึงถึงความข้อนี้ที่ว่า แม้จะทำกุศลทุกอย่างแล้ว จิตมันก็ยังไม่ขาวรอบ, แล้วก็ไม่รู้ไม่เข้าใจ ยังคิดอยู่ว่าไม่ทำชั่วทำแต่ดีก็พอแล้ว.

นี่พุทธบริษัทโดยมากยังเป็นอยู่อย่างนี้, แม้ที่ว่าเรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว ด้วยซ้ำไป ก็ยังเข้าใจอยู่อย่างนี้, เพราะไม่เข้าใจคำว่าบาป ว่าบุญ ว่านิพพาน นั่นเอง โดยถือเสียว่า ถ้าทำดีทุกอย่างแล้วมันก็หมด จบเรื่อง. ต้องขอใช้คำหยาบคายว่ามันยังโง่งอยู่นั่นแหละ เพราะว่ามันมีสิ่งที่ยิ่งขึ้นไปกว่า, เหนือความดี เหนือความดีที่ปวงขึ้นไป ก็คือการทำจิตให้ขาวรอบ.

ที่นี้มีปัญหาอยู่ที่ตรงว่า จิตขาวรอบนั่นคืออะไร, ทำไมขาวแล้วจึงต้องมีรอบ? นี่จะต้องฟังให้ดี.

คำว่าขาวในภาษาบาลี มีอยู่อย่างน้อยก็ ๒ คำ เช่นว่า *สุกฺก* ก็แปลว่า ขาวโอทาท ก็แปลว่า ขาว, แต่จะแปลผิดหรือถูกก็ไม่รู้ เขาแปลกันอย่างนั้น โอทาทะ ก็แปลว่าขาว สุกกะก็แปลว่าขาว, แล้วโอทาทะในหลักธรรมนั้นในที่นี้ไม่พอ ยังใส่ปริ เข้าไปอีก เป็นปริโอทาทะ เข้าไปอีก ฉะนั้นมันก็ต้องไม่ใช่อย่างเดียวกับ สุกกะ คือขาว.

ชาวในภาษาไทยเรานี้ก็กำกวมเหมือนกัน : ชาวอย่างเสื่อสีขาวนั้นก็เรียกว่าขาว มันมีสีขาว; แต่ถ้ามันไม่มีสี มันขาวชนิดที่ไม่มีสี ขาวว่างอย่างไม่มีสี ก็ยังเรียกว่าขาวอยู่นั้นแหละ. นั่นเป็นภาษาที่ไม่ถูก, รู้ไว้เถอะว่า เรายังพูดภาษาไม่ถูกเอง แล้วก็เข้าใจ คำพระบาลีนี้ไม่ถูก มันก็เป็นธรรมคา. จงนึกถึงภาษาไทยเราที่ว่าขาว ๆ เช่นสีขาวอย่างนี้ มันยังมีสี คือสีขาวมันยังมีสี, มันยังไม่ปราศจากสี; ฉะนั้นถ้าว่ามันมีขาวอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่าขาว แต่ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ต้องเรียกว่าขาวอยู่นั้นแหละ คือมันปราศจากสี. นี่ ความต่างของคำว่า สุกกะ ขาว กับ โอทาทะ และ ปริโอทาทะ ก็ขาว, ๒ ขาวนี้มันต่างกันอย่างไร.

ขอให้เข้าใจชาวในคำว่า ปริโอทาทะ, *ปริโยทปนะ* ทำให้มันเป็นปริโอทาทะ, สจิตตะปริโยทปนะ ปริโอทปนะ ทำให้มันขาว ทำให้มันปริโอทาทะ ก็คือทำให้มันไม่มีสีนั้นแหละ แต่ก็ไม่เรียกว่าคำหรือว่ามีสี ไม่มีสี มันเป็นสีซึ่งไม่มีคำจะเรียก, ก็ต้องขอเรียกกัน อย่างนี้ ตามที่เขาเรียกกันมาแต่ก่อนว่า ปริโอทาทะ, ถ้าจะเรียกเป็นภาษาไทย มันก็ขาวอย่างไม่มีสี. นั้นแหละจะเข้าใจคำว่า บาบไม่ทำ แล้วก็ทำกุศล ทำความดีอย่างยิ่ง, แล้วจะต้องทำอีกทีหนึ่งให้จิตขาวรอบ. ไม่ทำบาป คือไม่ทำกรรมที่เป็นบาป, ทำกุศลให้ถึงพร้อมนั้น คือทำกรรมที่เป็นกุศลหรือที่เป็นดี; มันเป็นการทำที่เป็นกรรมทั้ง ๒ อย่างแหละ *ทำบาปหรือทำกุศลมันเป็นการกระทำที่เป็นกรรม* แต่พอมาถึงปริโยทาทะไม่มีสีนี้ กลายเป็นทำจิตของตนให้ปริโอทาทะ. ในภาษาไทยมันก็หลอกอย่างนี้ ภาษามันหลอกอย่างนี้ มันก็ยุ่ง คนที่ไม่ศึกษากันจริงๆ มันก็ไม่รู้ มันก็งง, มันก็ถือกันอย่างงง ๆ ไปอย่างนั้นเอง.

จะต้องเข้าใจให้ชัดลงไปว่า เมื่อไม่ทำบาปเสร็จแล้ว แล้วก็มาทำบุญหรือทำกุศลเต็มที่แล้ว ยังจะต้องทำอะไรให้เหมือนนั้นขึ้นไปอีกทีหนึ่ง คือเห็นอบาปเห็นอบุญนั้น

เอง จนมิใช่บาป มิใช่บุญ, มันเหนือบุญขึ้นไป จึงจะเรียกว่ามันเป็นขารอบ คือขา
จนไม่มีสี. ก็เลยได้ความว่าเหนือบาปก็มาถึงบุญ, เหนือบุญก็มาถึงที่ว่าง^๕ ซึ่งที่แท้ก็เรียกว่า
นิพพาน เหนือบาปเหนือบุญ. ถ้าพูดเป็นภาษาวัตถุ ก็ต้องพูดว่า จากบาปก็มาถึงบุญ
หรือกุศลหรือดี, จากชั่วก็มาถึงดี เหนือดีขึ้นไปก็คือถึงว่าง ว่าง ๆ ว่างจากชั่วว่างจากดี.

นี่ขอให้เข้าใจไว้เถอะว่า เหนือดีขึ้นไปมันยังมีอีกที่หนึ่ง คือว่าง ; เมื่อถึงว่าง
จึงจะถึงที่สุดแห่งปัญหา คือจะไม่มีความทุกข์เลย. ถ้ายังเพียงหยุดอยู่แค่นี้ มันไม่จบ เพราะ
ว่าสิ่งที่เรียกว่าคตินั้นมันเป็นกรรม เป็นการกระทำ มันก็มีการปรุงแต่ง, คือมันเป็นสังขาร.
สังขาร—การปรุงแต่ง สิ่งปรุงแต่ง ผู้ปรุงแต่ง, ตี—ตี—ตี^๕ นมันก็ยังเป็นที่ปรุงแต่ง ผู้ปรุง
แต่ง สิ่งปรุงแต่ง มันก็ปรุงแต่ง ปรุงแต่งให้ยุ่งให้วุ่นไปตามตี ตามแบบที่เรียกว่าตี.

บาปก็เป็นสังขาร คือปรุงแต่งให้ยุ่งไปตามแบบบาปหรือชั่ว. บุญก็ปรุง
แต่งไปตามแบบบุญ ให้มันยุ่งไปตามแบบบุญหรือแบบดี จึงมีคนเป็นอันมาก บ้าดี เมาคดี
หลงดี บ้าบุญ เมานบุญ หลงบุญ บ้าสุข เมาสสุข หลงสุข, มันจึงไม่ถูก มันจึงไม่พอ, มัน
ต้องเหนื่อนั้นขึ้นไปอีก คือไม่บ้าในสิ่งที่มันได้ถึงที่สุด ตามที่ตัวต้องการแล้ว เช่นว่า
เมื่อได้ความสุข ละความทุกข์มาได้ความสุข แล้วก็อย่าบ้าความสุข.

ฟังดูให้ตี ๆ มันก็ไม่ยากเกินไปดอก เมื่อพ้นความยากจนมาสู่ความร่ำรวย แล้ว
ก็อย่าบ้าความร่ำรวย, อย่าบ้าความร่ำรวย มันก็ไม่มีปัญหาอะไร. ถ้ามันบ้าความร่ำรวย
มันก็มีปัญหาขึ้นมาทันที มันยุ่งและมันวุ่นวายเป็นทุกข์ขึ้นมาทันที; หรือว่าคนที่มัน
อยากสวย มันไม่สวย มันปล้ำตกแต่งจนสวย, ครั้นได้สวยมาแล้วก็อย่าบ้าสวย, อย่าบ้าสวย
สวยแล้วก็อย่าบ้าสวย. นี่ก็ว่ามันเป็นอันสุดท้าย^๕ มันเข้าใจยากสักหน่อย, สร้างอำนาจ
ได้อำนาจขึ้นมาแล้ว ก็อย่าบ้าอำนาจ อย่าหลงอำนาจ อย่าเมาอำนาจ.

สรุปความว่า *อะไรที่ว่าดี—ดี—ดี*, ทำให้ได้ *ได้มาแล้วก็อย่าไปบ้า อย่าไปหลง อย่าไปเมา* กับมัน. นี่ใจความสำคัญของพระพุทธรักษา ที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มันมีอย่างนี้ ; ใครได้รับประโยชน์อันนี้บ้าง, ยังบ้าดี บ้ารวย บ้าสวย เมานบุญ บ้าบุญ หลงบุญ บ้าดี เมาคดี หลงดีกันอยู่ แล้วก็โง่ โง่จนสุดขีด, จนเอาพระนิพพานลงมาเป็นเรื่องดี เอาพระนิพพานลงมาเป็นเรื่องดี พระนิพพานนั้นเหนือดี พันดี พันกุศล, พันอะไรไปหมดแล้ว ก็ดึงเอามาเป็นเรื่องดี, นั่นก็บ้านิพพาน ในฐานะที่เป็นความดี ในความหมายที่เป็นความดี, อย่างนี้มันก็ผิดหลักพระพุทธศาสนา.

นี่ก็อยากจะขอเตือนกันไว้ในขั้นนี้ ไหน ๆ ก็พูดเรื่องนี้กันมาหลายสิบครั้งเต็มทีแล้ว เรื่องมาฆบูชา^{นี้} อยากจะให้จับใจความสำคัญของเรื่อง^{นี้}ให้ได้เสียสักที ช่วยจำไว้อย่าง^{นี้}แหละว่า จากชั่วมาถึงดี, จากดีก็ถึงว่าง คือเหนือชั่วเหนือดีก็ได้, จากชั่วมาก็ถึงดีเหนือดีขึ้นไปอีก ก็คือเหนือชั่วเหนือดี คือว่าง ๆ, ว่างนั้นแหละคือพระนิพพาน เรียกว่า สุนฺδυณะ. สุนฺδυณะ แปลว่า ว่าง, ออกเสียงเป็นภาษาไทยว่า สุนฺดู แต่พวกบัณฑิตโง่ ๆ ขอใช้คำหยาบคาย ขออภัยใช้คำหยาบคาย ว่าบัณฑิตโง่ ๆ ทั้งหลายยังมีอยู่มาก แปลสุนฺδυณะว่า สุนฺดูเปล่า แปลสุนฺδυณะว่าสุนฺดูเปล่า แปลเสียอย่างนั้น สุนฺดูเปล่าจนไม่มีอะไร แล้วเป็นโทษเป็นอันตรายเป็นเสียอีก เสียเปล่า ๆ.

ชั้นบัณฑิตชั้นนักปราชญ์ในประเทศไทยนั้นแหละ ไม่ต้องออกชื่อคอก ยังแปล สุนฺδυณะ ^{นี้}ว่า สุนฺดูเปล่า, ไม่แปลว่า ว่าง ๆ ว่างจากความยึดมั่นถือมั่น ว่างจากการปรุงแต่ง ว่างจากการว้ายเวียน ว่างก็แล้วกัน. สุนฺδυณะ อย่าแปลว่า สุนฺดูเปล่า คนทั้งหลายคนแก่คนเฒ่าได้ยินว่าสุนฺδυณะแล้ว ก็มักจะแปลว่า สุนฺดูเปล่า สุนฺดูเปล่า, ถ้าอย่างนั้นพระนิพพานก็สุนฺดูเปล่าแหละ เพราะว่าว่างที่สุดคือพระนิพพาน นิพพานไม่ใช่สุนฺดูเปล่า แต่มันว่าง มันว่างจากวุ่น, มันไม่มีควมวุ่นแม้แต่สักนิดหนึ่ง. ถ้าเป็นเรื่องชั่วเรื่องบาป มันก็

วุ่นไปตามแบบชั่ว วุ่นอย่างชั่ว, ถ้ามันตีมันก็วุ่นหรือปั่นป่วนไปตามแบบตี มันไม่หยุด มันไม่สงบ, ฉะนั้น จึงต้องเป็นเรื่องไม่วุ่น จึงจะเป็นเรื่องว่าง. คนชั่วก็วุ่นไปตามแบบคนชั่ว, คนดีก็วุ่นไปตามแบบคนดี; ถ้าคนว่าง หนีชั่วหนีดี มันจึงจะไม่วุ่นไปตามแบบไหนหมด.

ขอให้เข้าใจกันไว้อย่างนี้ ว่ามันเป็นหลักสำคัญในข้อที่ว่า เมื่อขึ้นมาถึงสิ่งที่ตนปรารถนาแล้ว อย่าได้ไปบ้ากับสิ่งนั้น, อย่าไปยึดมันถือมันสิ่งนั้น, อย่าไปหมายมันสิ่งนั้น ให้เป็นของกู เป็นตัวกูขึ้นมา; จำไว้เป็นหลักทั่วไป ที่กลางถนน กลางบ้านกลางเรือนก็ได้ ว่าได้อะไรมาเป็นที่ถูกใจของตนแล้ว ก็อย่าบ้า อย่าหลงกับสิ่งนั้น, ได้เงินได้ทอง ได้ควาย ได้ไร่ ได้นา ได้สวน, ได้อะไรมาแล้ว ก็อย่าบ้ากับสิ่งนั้น.

ไม่มีรถยนต์ ไปซื้อรถยนต์มาได้ถูกใจ แล้วก็บ้ารยนต์ นี่คนบ้า; ไม่มีเงินปลุกปล้ำจนได้เงิน, แล้วก็บ้าเงิน หลงเงิน, นี่เป็นคนบ้า; ไม่มีอำนาจ ทำจมนมีอำนาจวาสนาขึ้นมา แล้วก็บ้าอำนาจวาสนา หลงอำนาจวาสนา, มันคนบ้า.

ฉะนั้น ขอให้สรุปเป็นใจความสั้น ๆ ว่า ต้องการอะไร ปรารถนาอะไร ในฐานที่พอใจ ต้องการที่สุด แล้วก็ได้มา, ครั้นได้มาแล้ว ที่นี้เป็นอย่างไร, ได้มารัก ได้มาหวง ได้มายึดมันถือมัน, ได้มาวิตกกังวล นอนไม่หลับ, นั้นแหละมันจะเลวยิ่งกว่าไม่ได้เสียอีก; ฉะนั้นต้องไม่หลง, ต้องไม่หลง ต้องไม่ยึดมันถือมัน ต้องไม่มีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับสิ่งที่ตนรักตนพอใจที่ปลุกปล้ำจนได้มา. นี้ควรจะจำไว้เถิด จะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์เสียเปล่า ๆ.

อยากได้อะไรมาเหมือนใจจะขาด ได้มาแล้วก็มารักมาหลงวุ่นวายไปหมด. ข้อนี้ก็อยากจะขอให้ทุกคนย้อนระลึกถึงความหลังที่เคยได้มาแล้ว อาตมาก็เคยบ้า บอกตัวเอง

ว่าก็เคยบ้า : ครึ่งแรกที่สุขเมื่อยังแรกบวชเต็มที อดอยากได้เครื่องพิมพ์ดีด, พอไปได้เครื่องพิมพ์ดีดมา วันนั้นพิมพ์สว่างเลย คูชิ, เพราะความที่มันบ้า นอนไม่หลับ พิมพ์กันสว่างเลย แล้วก็พิมพ์กันตึกๆ อยู่หลายคืน จนกว่าจะค่อยคลาย, ที่นี้ ไม่ต้องแล้ว. นี่ตัวอย่างที่ว่า อะไรที่มันอยากได้ แล้วมันก็ได้มา แล้วก็อย่าไปหลงกับมัน ให้ปกติให้ได้. แต่คงจะลำบากแหละ ที่ว่าได้ภรรยาใหม่ๆ ได้สามีใหม่ๆ จะให้ไม่หลง นี่มันคงจะลำบากก็ให้อภัยกันไปตามเรื่อง ; แต่ว่าอย่าหลงนั้นแหละดี อย่าหลง นั้นแหละดี.

หัวใจพระพุทธศาสนามีอย่างนั้นนะ เมื่อละชั่วไปแล้ว แล้วก็ทำดี แล้วก็ได้ดีมา แล้วก็อย่าหลงดี, หยุด ว่าง มีความดีโดยไม่ต้องหลงความดี, เหมือนกับว่ามีเงินมากก็ไม่ต้องหลงเงิน ไม่ต้องงกเงิน ไม่ต้องนอนไม่หลับเพราะเงิน ก็ใช้เงินไปได้. ใต้ของอะไรมาก็ใช้สอยไปได้ โดยที่ไม่ต้องหลง ไม่ต้องหลงกับมัน. เป็นใจความสั้น ๆ นิดเดียวว่า ใต้อะไรที่ถูกใจที่เรียกว่าดีที่สุขแล้ว อย่าหลง เท่านั้นเอง, เท่านั้นเอง หัวใจสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ว่า ใต้อะไรที่ดีที่สุขมาแล้วอย่าหลงกับมัน จิตมันจึงจะขาวรอบ, จิตมันจึงจะขาวรอบ เป็นปรีโธทาคะ.

จำไว้ว่าแม้ไม่ใช่เรื่องไปนิพพาน เรื่องอยู่ที่บ้านที่เรือน : ใต้ควายก็อย่าหลงควาย, ใต้ช้างก็อย่าหลงนา, ใต้ข้าวเปลือกก็อย่าหลงข้าวเปลือก, ใต้เงินก็อย่าหลงเงิน, ใต้เกียรติยศชื่อเสียง ก็อย่าไปหลงเกียรติยศชื่อเสียง, ใต้อำนาจวาสนาก็อย่าหลงอำนาจวาสนา, จะดีไหม? ช่วยกันคิดหน่อยทุกคน ดีไหม ถ้าว่าไม่มีการหลงสิ่งเหล่านี้แล้วโลกนี้จะดีไหม? ถ้าไปหลงสิ่งเหล่านี้เข้ามันจะเป็นอย่างไร? นี่ที่นี้แหละมันจะกอบโกย มันจะชูตริศ มันจะฉ้อฉล มันจะเอา มากขึ้นไปอีก เพราะมันหลง.

เลยสรุปความสั้น ๆ ว่า ได้อะไรมาถูกใจแล้วอย่าไปหลงกับมัน, อย่าไปหลงกับมัน : มีทุกข์ละทุกข์แล้วได้สุข, ได้สุขแล้วอย่าหลงกับมัน มีเท่านั้นแหละ อย่าหลงกับมัน แล้วจิตก็จะขาวรอบ.

สหุพปาปสุส อกรรม	ไม่ทำบาปทั้งปวง,
กุสลสุสุปสมุพทา	ทำกุศลให้ถึงพร้อม,
สจิตฺตปริโยทปนํ	ทำจิตให้ขาวรอบ คือไม่ไป
	หลงกับกุศลทั้งหลายที่ได้มา.

... ..

ที่นี้ วันหนึ่งตั้งใจจะพูดเรื่องที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา เป็นคำใหม่ ที่ท่านทั้งหลายอาจจะไม่เคยได้ยินก็ได้ แม้แต่พวกพระที่อยู่ในวัดเป็นสิบ ๆ ปีก็ยังไม่เคยได้ยิน, เป็นมหาเปรียญก็ยังไม่สนใจ. อยากจะอวดสักหน่อยนะ ว่าเราได้ทำให้มีคำพูดหลายคำออกมาใช้พูดกันอยู่ ซึ่งแต่ก่อนไม่มีพูดไม่ใช้พูด เช่นคำว่า อิทํปิปัจจยตา ก่อนโน้นไม่มีใครรู้จักคำนี้ หรือพูดกัน พอเอามาใช้พูดกัน เดียวนี้ก็พูดเป็นกันแยะแล้ว, ทั่วๆไป พูด อิทํปิปัจจยตา เป็นทั้งนั้น. ที่นี้คำว่า สุนฺณญตา สุนฺณญตา—ว่าง เดียวนี้ก็พูดเป็นกันหลายคนแล้ว, แล้วคำว่า ตถาตา, ตถตาเดี๋ยวนี้ก็พูดเป็นกันหลายคนแล้ว ก็ดี. รู้แล้ว เข้าใจแล้ว ทำให้ได้ให้เป็น อิทํปิปัจจยตา, เช่นนั่นเอง, ไม่หลงรัก หลงเกลียด หลงโกรธ หลงกลัว แล้วมันก็เป็นสุนฺณญตา มันว่างจากตัวตน, มันเป็น ตถาตา เป็นเช่นนั้นเอง ตามเหตุตามปัจจัย, หรือว่าตามที่มันไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย มันก็เป็นตามที่ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย.

ที่นี้ จะบอกคำอีกคำหนึ่ง คอยฟังให้คี่นะ, คอยฟังให้คี่นะ ยิ่งกว่าเพชรพลอยนะ แล้วไม่เคยได้ยินนะ ก็คำว่า อะตัมมะยะตา, ใครเคยได้ยิน อศัมมยตา ๆ ๆ ใคร

เคยได้ยิน นี่ในพระไตรปิฎกก็มี ในพระไตรปิฎกก็มีคำนี้อยู่ แต่น่าสงสัยที่ว่า คงจะเป็น เพราะไม่เข้าใจความหมายของคำๆ นี้ เลยเลอะหมด, ในพระไตรปิฎกเลอะหมด, เพราะไม่รู้คำคำนี้ว่าคืออะไร. อยากจะพูดว่าแม้แต่พวกอรรถกถาก็ไม่รู้ เลยอธิบายไว้ต่าง ๆ กัน มันเลยเลอะเลือน เลอะเลือน.

คำนี้ในที่บางแห่งหรือบางสูตร มันกลายเป็น *อกมมยตา* ไปเสียก็มี, ในที่บางแห่งบางสูตรมันกลายเป็น *อคมมยตา* ไปเสียก็มี แต่ที่ถูกต้องที่แท้มันเป็น อติมมยตา.

ถ้าเป็นตัวขอม ถ้าไม่มีหัวมันก็เป็น *อกมมยตา*, โกงๆ ไม่มีหัวก็อ่านเป็นตัว ก., โกงมีหัวนิดเดียวก็เป็นตัว ก., ถ้าโกงนั้นมีหัวใหญ่ก็เป็นตัว ค., เพราะฉะนั้นมันจึงเกิดเป็น *อกมมยตา* *อคมมยตา* *อตมมยตา*, เหลืออยู่ ๓ คำ ยุ่งไปหมด. ในพระบาลีในพระไตรปิฎกเองมีถึง ๓ คำ ทำการสังคายนาจนมาถึงครั้งแล้ว ก็ไม่เคยเห็นใครแก้ หรือไม่มีใครกล้าแก้ มันจึงมีเหลืออยู่ทั้ง ๓ คำ อย่างที่ไม่รู้อะไรจะเอาคำไหนกันแน่.

เรามาศึกษาบททวน แล้วก็รู้ว่า มันเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ก็ต้องเป็น *อติมมยตา*, *อติมมยตา* คำนี้มีมากในที่หลายแห่ง. ส่วน *อคมมยตา* หรือ *อคมมยตา* นั้นมันน้อยมีบางแห่ง นั้นมันไม่ถูก. ขอให้จำไว้ว่า *อติมมยตา* *อติมมยตา*.

อติมมยตา แปลว่า ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น พังก็ยากใช่ไหม? ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, ไม่สำเร็จมาจากปัจจัยอันนั้น ไม่ต้องสำเร็จมาจากปัจจัยที่เคยปรุ้งแต่งอีกต่อไป, คือ *บรรดาปัจจัยทั้งหลาย* ที่มันเคยปรุ้งแต่งอย่างใดจนวายไปหมดนั้น *เดี๋ยวนี้ไม่ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยนั้นอีกต่อไป*, ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยนั้นอีกต่อไป. ก่อนนั้นก็สำเร็จมาแต่ปัจจัยที่ทำให้เกิดกิเลสอันนี้, เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดอะไรต่างๆ ยุ่งไปหมด

เพราะมันสำเร็จมาแต่บัจจันนั้น ๆ. นั่นคือมนุษย์เรา เมื่อยังไม่หลุดพ้นจากวัฏฏสังสาร หรือ จากกองทุกข์ มันก็ผูกพันหรือเนืองกันอยู่กับบัจจันนั้น ๆ จนกว่าจะเห็นสัญญาตา, เห็นสัญญาตา ไอ้มันว่างจากตัวตน, เห็นตถตา เช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง ไม่ไปติดพันกับสิ่งใด; มันจึงจะเกิดอาการที่ว่า ไม่สำเร็จมาจากบัจจันนั้น ๆ อีกต่อไป, เป็นหัวใจเล็กซึ่งสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่มีใครเอามาพูด ไม่มีใครเอามาใช้. เรายี่แหละจะเอามาพูดเอามาใช้ ด้วยว่ามันมีประโยชน์ที่สุด มันเป็นหัวใจที่สุด, มันเป็นคำที่มีค่า มีความหมายที่สุด ว่าอตั้มมยตา.

หลังจากเห็นความจริงทั้งหลายแล้ว : เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อทัปปัจจยตา เห็นสัญญาตา เห็นตถตา, เห็นความจริงมาหมดแล้ว มัน จะเกิดอาการที่เรียกว่า อตั้มมยตา-ไม่ต้องสำเร็จอยู่ หรือสำเร็จมา หรือสำเร็จกับสิ่งนั้นอีกต่อไป. ถ้าพูดให้หยาบคายหน่อยก็พูดว่า กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป. นี่ลองฟังดูซิ ว่ากูไม่เอากับมึงอีกต่อไป เหตุบัจจันบุญกุศล บาปบุญอะไรต่างๆ ที่มันเคยทำให้ยุ่งวุ่นวายมาไม่รู้สิ้นรู้สุดนะ เคียงวันกูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, คำนี้คือความหมายของคำว่าอตั้มมยตา.

ขอให้ถือว่า **วันนี้เราได้รู้จักคำวิเศษสูงสุด** คุณะสูงสุดไม่มีอะไรยิ่งกว่าอีกแล้ว ในพระพุทธศาสนา คือ คำว่า **อตั้มมยตา** ในความหมายว่า **ต่อไปนี้กูจะไม่เอากับมึงอีกต่อไป.** ใครมีปัญญาเข้าใจ เอามาใช้เป็นประโยชน์ได้ จะประเสริฐที่สุด, วัชรธรรมะถึงที่สุดได้จริง. ถ้ามันเป็นความรู้สึกที่แท้จริงที่ว่า กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป แล้วมันก็เป็นอตั้มมยตาที่สูงสุด, นี่ช่วยจำเอาไว้ จะได้เข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา.

ควาย มันทำให้กูง่วงยากลำบากหัวใจไม่มีที่สิ้นสุด เคียงวันกูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, นามันทำให้กูง่วงยากลำบากใจไม่มีที่สิ้นสุด เคียงวันกูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, อะไร ๆ

ก็ตาม เงินทองข้าวของหรืออะไรทำให้ยุ่งหัวใจไม่มีที่สิ้นสุด, เตียนนี้กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป. ขอภัยที่มันจะต้องใช้กับผัวกับเมียก็ได้ ถ้ามันยุ่งยากนัก หย่ากันแล้ว กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป มันก็คำเดียวกันในความหมายเดียวกันแหละ, สิ่งใดที่มันทำความยุ่งยากลำบาก ให้ไม่มีที่สิ้นสุด มองเห็นชัดแล้ว ตัดขาดออกไป ว่ากูไม่เอากับมึงอีกต่อไป นั่นแหละคือ ความหมายของคำว่า อติมมยตา, อติมมยตา.

ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญ สำหรับพวกเราอีกวันหนึ่ง คือ ประกาศใช้คำว่า อติมมยตา; ให้จำไป, ให้ไปใช้ ไซ้จนเป็นคำธรรมดา เหมือนกับคำที่ว่า สุนฺญตา ตถาตา อิทูปัจจยตา, อะไรต่างๆที่เราได้เคยทำกันมาแล้ว.

วันนี้ขอให้คำพิเศษแล้วสูงสุด แล้วกูจะไม่มีคำอะไรที่จะสูงสุดกว่าคำๆ นี้ไป แล้ว ในฐานะฝ่ายที่เป็น ธรรมัญญูริติญาณ หรือฝ่ายความจริงตามธรรมชาติ, ถ้าจะมีต่อไป ก็เป็นฝ่ายนิพพานญาณ ผลที่ได้รับไปโน่นเลย เช่นคำว่า ไกวัลยตา เป็นต้น, นั่นก็เป็นเรื่องของนิพพานไป แต่ถ้าในฝ่ายเรื่องความจริงของธรรมชาติ ที่เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่นแล้ว คำนี้สูงสุดคือ อติมมยตา, อติมมยตา. เอาไปไว้ใช้ในทุกกรณี ที่ว่าได้อะไรมายึดมั่นถือมั่น รังรัดหัวใจ อยู่ตลอดกาลนานแล้ว, เตียนนี้มาเห็นว่า โอ้ มันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสุนฺญตา เป็นเช่นนั้นเอง, ต่อไปนี้ กูจะไม่ยุ่งกับมึงอีกต่อไป, ต่อไปนี้มึงจะไม่ทำลาย หัวใจของกูให้ลำบากได้อีกต่อไป, ความรู้สึกอันนั้นแหละ คือ อติมมยตา หัวใจของพุทธศาสนาในฝ่ายธรรมัญญูริติญาณ คือญาณที่แสดงความจริงของสังขารทั้งหลาย ว่าเป็นอย่างไร. ถ้าเห็นจริงถึงที่สุดในเรื่องนี้แล้ว มันจะปล่อยวางเหมือนกับเราขึ้นไปสู่นิพพานญาณ.

ขอให้รู้ไว้เถอะว่าญาณ ญาณเยอะเยอะทั้งร้อยชื่อพันชื่อ มันมีอยู่ ๒ พวกเท่านั้น พวกหนึ่งเป็น ธรรมัญญูริติญาณ บอกให้รู้ความจริงของสังขาร ทั้งหลายทั้งปวงว่า

เป็นอย่างไร, ครั้นรู้แล้วมันก็เกิด *นิพพานญาณ* คือปล่อยวาง หลุดพ้น เป็นสุขสงบเย็น, นี่เป็นนิพพานญาณ. ธรรมปฏิบัติญาณก็มีหลายสิบชื่อ นับตั้งแต่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ขึ้นไป ตั้งแต่ว่าไม่น่ายึดถือไปทุกอย่าง, ส่วนนิพพานญาณก็เอาตั้งแต่วิราคะขึ้นไป หรือ นิพพิทาก็ได้ นิพพิทา แล้วก็ วิราคะ วิมุตติ วิสุทธิ ขึ้นไปหานิพพาน.

สูงสุดของธรรมปฏิบัติญาณ คือ ที่จะหลุดจะหย่าขาดจากกัน จากสังขารทั้งหลาย ทั้งปวง คือ อตั้มมยตา — *ความที่ไม่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยนั้นอีกต่อไป*, ความที่ไม่ต้องผูกพันหลงใหลอยู่กับเหตุปัจจัยนั้นอีกต่อไป เหมือนกับว่าละจากบาปมาสู่บุญ แล้วก็หลงบุญ บำบุญ วนเวียนอยู่กับบุญ อยู่ตรงนั้นออกไปไม่ได้ จะเอาแต่บุญเรื่อยไป. ครั้นต่อมา เห็นว่า โอ้ บุญนั้นมันก็ *ไม่เที่ยง* ไฉน ยึดถือเข้าแล้วก็ *เป็นทุกข์* ไฉน เป็น *อนัตตา* ไฉน เป็น *สูญญตา*, ไม่เอากับสิ่งอีกต่อไป นั่นแหละจะเกิด *อตั้มมยตา*. พึงมันก็ยากเพราะเป็น ภาษาแขก ภาษาอินเดีย ภาษาโบราณโบราณในครั้งพุทธกาล; *อะ* แปลว่า ไม่, *ตั้ม* แปลว่า นั้น, *มะยะ* แปลว่า สำเร็จ, *ตา* แปลว่า ความ, อตั้มมยตา — ความที่ไม่ต้องสำเร็จมาจากเหตุปัจจัยนั้น อีกต่อไป.

ก็ทำให้ศิขิที่แล้มาแล้ว ทั่วๆ มาเรามัน อาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ มันอาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ด้วยความรัก ด้วยความพอใจ ด้วยความยึดมั่น, แม้ที่สุดแต่ว่าจำเป็นที่จะต้องอาศัย เรื่องที่จำเป็นจะต้องอาศัย, แต่มันไม่ได้อาศัยด้วยสติปัญญา มันอาศัย ด้วยอวิชชา มันยึดมั่นถือมั่น, มันเลยยึดมั่นถือมั่นไปหมด : ทรัพย์สมบัติข้าวของเงินทอง บุตร ภรรยา สามี แม้แต่บ้านเรือน ข้าวปลาอาหาร เครื่องใช้ไม้สอยอะไรก็ตามมันอยู่ ต้องติดพันมันอยู่ ต้องผูกจิตผูกใจกับมันอยู่ สลัดออกไปไม่ได้.

ครั้นมาถึงจุดนี้ คือถึงอตั้มมยตานี้ จิตมันจะไม่...ไม่... อีกต่อไปแล้ว คือ มันไม่หวังที่จะผูกพัน, ไม่หวังที่จะยึดมั่น, แม้ว่าร่างกายมันยังจะต้องทำอยู่ แต่จิตมัน

ไม่มีคัมมัน, มันเป็นเรื่องของจิต. สมมติว่าเมื่อก่อนเรากินข้าว ก็หลงไหลในข้าว พอใจในข้าว มีอุปาทานในข้าวที่กิน มันก็เป็นคนธรรมดา, เตี้ยวนั้นไม่หลงไหลไม่มีคัมมันถึงขนาดนั้น แม้ว่ายังกินข้าวอยู่ ก็ไม่หลงไหลอย่างนั้น กูไม่เป็นทาสของมึงอีกต่อไป, กูไม่ผูกพันกับมึงอีกต่อไป, ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องผูกพันกับมึงอีกต่อไป เขาเรียกว่าอทัมมยตา; แม้ว่าจิตใจมันจะหลุดพ้นไปแล้ว ร่างกายยังต้องกินต้องใช้ต้องอาศัยอยู่ ต้องอาศัยบ้านเรือนเงินทองข้าวของอยู่ แต่จิตใจก็ไม่ได้ผูกพัน ไม่ได้ผูกพันเลย.

อทัมมยตานี้เป็นสิ่งสุดท้ายของการละไปตามลำดับ : ละสิ่งที่เป็นอุปาทานมาตามลำดับ, ละสิ่งสุดท้ายคือละอุเบกขา อุเบกขาชั้นสูงสุด คือ เอกัตตอุเบกขา, มันละชั่วละดี มายึดติดอยู่ที่เอกัตตอุเบกขา แล้วมันยังจะต้องละเอกัตตอุเบกขานั้นเป็นสิ่งสุดท้าย.

พวก *กามาวจร* ก็เป็นเครื่องผูกพันแล้วก็ *อุเบกขาไม่ได้*; ครั้นมาถึง *รูปาวจร* มีปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน นี้ก็ *อุเบกขาได้* ในกามารมณห์ หรือในบาปอกุศลอุเบกขาได้ แต่มันก็ยังหลายอย่าง ฟุ้งซ่านอยู่หลายอย่าง เรียก *นานัตตอุเบกขา*. ครั้นมาถึง *อรุปรฌาน* กระทั่งถึงเนวสัญญานาสัญญาตนะ นี้ก็เรียก *เอกัตตอุเบกขา* ซึ่งใช้ละนานัตตอุเบกขาได้, แต่เอกัตตอุเบกขานี้ ผูกมัดที่สุด ละยากที่สุด มาติดกันอยู่ที่ทรงนี้แหละ. อุทกคาบสรามบุตรติดอยู่ที่ทรงนี้ละไม่ได้ แล้วมาสอน พระพุทธเจ้าให้ทำอย่างนั้นด้วย พระองค์ก็ไม่เอา พระองค์ก็ออกไปหาของพระองค์เอง.

ธรรมะข้อ อทัมมยตา นี้ จะละอุเบกขาอันสุดท้าย ที่เรียกว่า *เอกัตตอุเบกขา*, อุเบกขาที่เหลืออันเดียว ข้อเดียว นิดเดียว จุดเดียว ละได้ด้วยอทัมมยตา, เป็นอันว่าตัดบทหมดเลย กูไม่เอากับมึงทุกอย่างๆเลย ต่อไปนี้กูไม่เอากับมึง. ใครมีความรู้สึกอย่างนี้, ใครเห็นอย่างนี้, ใครกลัวอย่างนี้, ต่อไปนี้จะไม่ถูกผูกพันอยู่กับสิ่งใด จะไม่หลงไหลมัว

เมยี่ตมันถ้อมมันอยู่กับสิ่งใด นั่นแหละคืออตั้มมยตา. พวกที่อยู่ในกามาวจรก็ผูกพันอยู่กับกามาวจร, ที่อยู่ในรูปาวจรก็ผูกพันอยู่กับรูปาวจร, อรูปาวจรก็ผูกพันอยู่กับอรูปาวจร, ในภพทั้งสามเหล่านั้น. เคี้ยวนี้ไม่เอาสักอย่างเดียว ออกมาเสียจากภพ คือไม่ผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น ไม่สำเร็จมาแต่เหตุปัจจัยเหล่านั้น, และอันนี้แหละ เป็นหลักธรรมะสำคัญเป็นหัวใจสำคัญ ที่จะทำจิตให้ขาวรอบ.

ในโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งมีหลักสำคัญว่า ไม่ทำบาป ทำกุศล ทำจิตให้ขาวรอบ, จิตจะขาวรอบได้ก็โดยมีอตั้มมยตา ละชั่วมาอยู่ที่ดี ตัดที่อาสัยดีผูกพันอยู่กับดี, อาสัยดี เป็นสังขารปรุงแต่งอย่างนั้นอย่างนี้. เคี้ยวนี้จะออกไปเสียจากดีอันนี้ คือเป็นอตั้มมยตา ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัย คือความดีอีกต่อไป หลุดพ้นเป็นนิพพาน.

การจะทำจิตให้ขาวรอบได้ ตามหลักของโอวาทปาฏิโมกข์อันสูงสุดนั้น จะต้อง มีอตั้มมยตา; อาตมาออกชื่อมาเกือบ ๒๐ ครั้งแล้วจำได้ใหม่, จำได้หรือยัง, หรือพอ พุทจนก็ลืม : อตั้มมยตา, อตั้มมยตา, อตั้มมยตา ซ้ำๆ ซากๆ ไว้ในใจ ว่ากูไม่เอา กับ มึงอีกต่อไป อตั้มมยตา — ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป. ฉันทไม่เอา กับ แกแล้ว บุญก็ไม่ไหว บาปก็ไม่ไหว ดีก็ไม่ไหว ชั่วก็ไม่ไหว สุขก็ไม่ไหว ทุกข์ก็ไม่ไหว ไม่ไหว ทั้งนั้นที่ไปเอาไปผูกพันอยู่กับมัน; ก็จะไม่เอา กับ มัน ไม่ผูกพันอยู่กับมัน จะหลุดออกจากทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างนี้ เรียกว่า ไม่สำเร็จอยู่กับ, หรือไม่สำเร็จมาจาก, หรือไม่ผูกพัน อยู่ด้วยกับสิ่งนั้น ๆ อีกต่อไป.

ก็ดูเถอะเคี้ยวนี้มันก็มีอะไรที่ผูกพัน, ผูกพันจิตใจอยู่ด้วยกันทั้งนั้นแหละ, ไม่ ว่าพระ ไม่ว่าฆราวาส, ยังมีภาระงานมาก การงานนี้เป็นสิ่งที่ผูกพันจิตใจ หวังว่าจะดี จะ

เด่น จะตั้ง จะโก้ จะหรุ จะอวกดีทั้งนั้นเลย, สิ่งนั้นแหละผูกพัน ถ้าออกมาเสียได้จากสิ่งผูกพันเหล่านั้น นั่นแหละคือ อัครมมยตา สูงสุดในพระพุทธศาสนา ส่วนที่เป็นการปฏิบัติ.

เอาละ, เป็นอันว่า เราได้พูดกันถึง ธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่สามารถจะช่วย ให้มีจิตขาวรอบได้ : เหนือดีเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์. เต็มวันคนทั้งโลกไม่เป็นแบบนี้, มีอะไรที่ผูกพันมันหมาย เป็นเหตุให้หลงไหลอยู่กับสิ่งนั้น แล้วก็ไปเป็นเหตุให้ทำทุกอย่างเพื่อสิ่งนั้น ยึดถือเป็นตัวของคุณ เป็นตัวกูเป็นของกู ก็นั่งอยู่ทั้งนั้นทั้งโลก ไม่มีใครสนใจที่จะหย่าขาดจากสิ่งที่หลงรักหรือพอใจอยู่ในขณะนั้น, นี่คือความไม่มีอัครมมยตา.

ทำเรื่องให้ติดต่อกันให้ดี ว่าเราถือหลักโอวาทปาฏิโมกข์ : *ไม่ทำบาปทั้งปวง, ทำกุศลให้ถึงพร้อม, ทำจิตให้ขาวรอบ.* จะทำจิตให้ขาวรอบนี้ มันจะต้องอยู่ให้เหนือชั่วเหนือดี เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์. ถ้าพูดเป็นวิทยาศาสตร์สมัยใหม่หน่อย ก็ว่า เหนือบวกเหนือลบ เหนือความเป็นบวกเหนือความเป็นลบ เหนือ positive เหนือ negative, เหนือที่เป็นคู่ ๆ เป็นบวกเป็นลบนั่นแหละ, แล้วจิตมันก็จะขาวรอบ. ถ้าว่ามันเพียงแต่ละชั่วมา ก็มันเหมือนกับว่า *ละสี่สกปรก* ต่าง ๆ มา *เหลืออยู่เป็นสีขาว,* ที่นี้ *ละสีขาว* นั้นเสียอีกทีหนึ่ง *จนไม่มีสี* นั่นแหละจึงจะเรียกว่ามัน *ขาวถึงที่สุด,* ขาวถึงที่สุด.

เต็มนั้นทุกคนหลงดี; ใครบ้างที่กล้าพูดว่าไม่ชอบดี หรือไม่บ้าดี ถึงมันกำลังบ้าดี มันก็ละอายไม่กล้าพูด ว่ากูบ้าดี มันก็ไม่พูดให้ใครรู้ นั่นแหละรู้กันเอง รู้ของตัวเอง ว่ากำลังบ้าดีหลงดี, อะไรที่คิดว่าดีก็หลงสิ่งนั้นแหละ. สิ่งนั้นแหละมัน ก็ผูกพันจิตใจ เป็นเครื่องกระตุ้น เป็นเครื่องผลักดันให้กระทำ ยังอยู่ในขอบเขตของตัณหาอุปาทาน หรืออำนาจของอวิชชา โดยหลงไปว่า มีสิ่งที่เที่ยงแท้ถาวรเป็นตัวตน, หมอดอวิชชา มันก็

จะหมดความหลง อย่างนี้จึงจะอิสระจะหลุดออกไปได้. การที่จะหลุดออกไปได้จากสิ่งใด มันก็ต้อง หย่าขาดจากสิ่งนั้น, อาการที่หย่าขาด จากสิ่งนั้นนั่นแหละ คืออศัมมยตา.

มีภาพปริศนาธรรมที่ว่า สามีคนหนึ่งเขาหลงรักภรรยามาก ต่อมาเขาเห็นว่า ภรรยาเป็นคนไม่มีซุ้มี่อะไรนี้ เขาก็หย่าขาดจากภรรยาคนนั้น. มันก็อยู่ที่ว่า จิตใจมันหย่าขาดหรือไม่? มันมีอศัมมยตาหรือไม่? ถ้ามันไม่มี มันหย่าขาดแล้ว แต่มันก็ยังรักอยู่นั่นแหละ. จริงหรือไม่จริงไปคิดดู, มันหย่าขาดจากกันแล้วตามกฎหมาย แล้วมันก็ยังรักอยู่นั่นแหละ, มันสลัดไม่ได้, มันไม่ได้หย่าขาดทั้งโดยภายนอกและภายใน, *แต่ถ้าเป็นอศัมมยตาแล้ว มันหย่าขาดโดยประการทั้งปวง.*

นี่เราเคยหลงรัก สิ่งต่าง ๆ ที่เราเคยหลงรัก หลงรักในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ เคยหลงรักมาเท่าไร นี้จะตัดขาดออกไปได้อย่างไร มันก็อย่างเดียวกัน คือมันรู้จักสิ่งเหล่านี้จริงหรือไม่ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, เห็นว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๕ นี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา โดยแท้จริงไปยึดถือแล้วทุกที, ถ้าอย่างนั้นมันก็หย่าขาดกันได้. แต่เดี๋ยวนั้นมันไม่อย่างนั้นใช่ไหม? เดี๋ยวนั้นมันไม่ใช้อย่างนั้นใช่ไหม? มันไม่รู้จักแม้แต่ว่า รูปคืออะไร, เวทนามีอะไร, สัญญาคืออะไร, สังขารคืออะไร, วิญญาณคืออะไร, มันก็ยังไม่รู้ มันก็ยังไม่รู้จักแม้แต่ตัวมันทั้ง ๕ นี้ แล้วจะรู้ว่ามัน ๕ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้อย่างไร; นั้นมันยังอีกไกลนักใช่ไหม? ไม่รู้จักแม้แต่ตัวมัน ๕ นะ ใครบ้าง, ก็ลองสอบสวนตัวเองดูเถิด ว่ามัน ๕ คืออะไร รู้จักจริงไหม, ถ้าไม่รู้จักแม้แต่ตัวมัน ๕ แล้วจะไปรู้ว่ามัน ๕ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้อย่างไร, มันก็เป็นไปไม่ได้.

ฉะนั้นก็ต้องรู้จักตัวมันจริงๆ สิ่งนั้นจริงๆ จึงจะเห็นว่ามันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, เห็นว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้เป็นของธรรมดา, พอไปเอา

มาเป็นตัวกูเป็นของกู มันก็กัดเอา, มันก็กัดเอา, มันก็เจ็บปวด. ถ้ารู้สึกอย่างนั้นแล้วมันก็จะละได้, จะไม่อยากจะผูกพันอยู่กับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น ว่าตัวกู—ของกูอีกต่อไป; ให้มันมีอยู่ตามธรรมชาติ ให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นที่อาศัยแห่งชีวิตจิตใจที่อยู่ แล้วก็อาศัยทำไปให้ถูกต้อง อย่าให้มีความยึดมั่นถือมั่น ในขั้นนี้โดยขั้นหนึ่งเลย, ทุกขั้นนี้เลย ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน นี่ก็คือหัวใจของพระพุทธศาสนา.

ไม่ต้องไปเสียเวลาศึกษาพุทธศาสนานิกายนั้นนิกายนี้ เมืองนั้นเมืองนี้เมืองโน้น ให้มันเสียเวลา ให้มันบ้าให้มันหลง, *ไม่ว่าพุทธศาสนานิกายไหน ที่ไหน สำนักไหน ถ้าถูกต้อง จะสอนเรื่องการละความยึดมั่นถือมั่นในขั้นที่ ๕* ทั้งนั้นแหละ, ถ้าถูกต้องแล้วมันต้องไปจบลงที่ละความยึดมั่นถือมั่นในขั้นที่ ๕, จะเป็นกัมมัฏฐานวิปัสสนาแบบไหน ถ้ามันถูกต้อง มันต้องไป ไป ไปจนถึงละความยึดมั่นถือมั่นในขั้นที่ ๕, แล้วก็ได้ผลจริงตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา. *ถ้าไปติดตันอยู่ที่อื่นก็ไม่ใช่พุทธศาสนา, มันไม่ใช่พุทธศาสนา.* ขอให้รู้ไว้อย่างนี้ รู้จักขั้นที่ ๕ ว่าไม่ใช่ตัวเราไม่ใช่ของเรา, เป็นของธรรมชาติ แล้ววิชาของจิตไปเอามา มายึดถือเอาเป็นตัวเราของเรา แล้วมันก็กัดให้เกิดความเจ็บปวดแก่จิต. เตียนจิตมันเห็นความเป็นจริงอย่างนั้นแล้ว มันรู้สึกว่าคุณไม่เอากับสิ่งอีกต่อไป นี่คืออตั้มมยตา, ขอให้สนใจคำๆ นี้ แล้วคอยสังเกตให้ดีว่ามันมีอยู่จริงในแง่ไหน, มันจริงในแง่ไหน, มันจริงในแง่ที่ยึดมั่นถือมั่น หรือจริงในแง่ที่จะปล่อยวาง.

ถ้ามีอตั้มมยตา ก็เป็นอันว่าแน่นอน ที่จะเป็นพระอรหันต์, จะไม่แก่โสคาบัน สกิทาคามี จะเป็นพระอรหันต์เลย. ถ้ามีอตั้มมยตาเห็นความจริงในทุกสิ่งทุกชั้นตอนของสังขารของนามรูปแล้ว มันจะเกิดอาการอันนี้ คือจะมีจิตใจหน่ายๆ เบื่อหน่าย

สลายออกจากกัน คลายความยึดมั่นถือมั่น, ที่เรียกว่า ไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน มันต้อง
 ้วยอำนาจของสติปัญญาชนิดที่เป็นอหัมมยตา.

จะสรุปใส่ลงในแนวในแถวของพระธรรม ให้เป็นเครื่องสังเกตศึกษากันอีก
 ต่อไป. ขอให้ตั้งใจฟัง และจำอีกครั้งหนึ่งว่า :- เรามีพระพุทธ พระธรรม พระ-
 สงฆ์ ๓ อย่างนี้ เป็นจุดตั้งต้น ชุดแรก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ อย่างนี้ :
 พระพุทธเจ้าคือผู้ค้นพบแล้วสอน พระธรรมคือคำสอน หลักปฏิบัติที่เอามาสอน พระสงฆ์
 คือผู้ปฏิบัติ.

ที่นี้เมื่อมีการปฏิบัติ ก็เป็นศีล สมาธิ ปัญญา ชุดที่ ๒ คือศีล สมาธิ
 ปัญญา ออกมาจากพระธรรม.

ปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ถูกต้องแล้ว ผลของปัญญาจะออกมาเป็นความรู้
 เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ๓ อย่างอีกเหมือนกัน ; ถ้าปัญญาเป็นไปจนถึงที่สุดมันจะ
 ออกมาเป็นความรู้ ๓ อย่างว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ๓ อย่างอีก อนิจจัง ทุกขัง
 อนัตตา. นี่ชุดที่ ๓.

ที่นี้มันก็เป็นความจริงที่ว่า สิ่งเหล่านี้มันเป็น ธรรมัญจิตตา เป็นธัมม-
 นิยามตา เป็นอิทัปปัจจยตา ๓ อย่างอีกแหละ. เป็นธรรมัญจิตตา คือตั้งอยู่ตามธรรมคา
 ธรรมชาติอย่างนี้, แล้วก็ เป็นธัมมนิยามตา คือมันมีกฎเกณฑ์อย่างนี้, แล้วมันเป็นอิทัป-
 ปัจจยตา คือความที่อาศัยซึ่งกันและกันแล้วเกิดขึ้น ตามเหตุตามปัจจัยนั้นๆ ก็ได้อีกชุด
 หนึ่ง ๓ อย่างอีกแหละว่า ธรรมัญจิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา. นี่เป็น ชุดที่ ๔.

กรันไต้ ๓ อย่างนี้มาแล้ว อิทัปปัจจยตา จะทำให้เห็นสัญญาตา : โอ ไม่มีตัวตน มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา มันก็จะเห็นตถาตา เพราะว่ามันว่างจากตัวตน แล้วก็เห็นว่าเป็นเช่นนั้นเอง คือตถาตา. เมื่อเห็นสัญญาตา ตถาตา เช่นนั้นเอง เพียงพอแล้ว มันจะเกิดความรู้ชัด เห็นอตัมมยตา ได้เป็น ชุดที่ ๕, มี ๓ เหมือนกันว่า : สัญญาตา ตถาตา อตัมมยตา สันสัคของธัมมัญญิตติญาณตรงนี้ คือความจริงของธรรมชาติของสังขารที่มันหลอกหลวงเรา มันสันสัคลงตรงนี้ เคี้ยวรู้แจ้งแล้ว. ต่อไปนี่ก็เป็น นิพพิทา วิราคะ ฯลฯ : เบื่อหน่ายจากสิ่งเหล่านั้น หลงห่างจากสิ่งเหล่านั้น คับสนิทแห่งความทุกข์ หลุดพ้นไปบริสุทธิ์จากกิเลสและความทุกข์โดยประการทั้งปวง, สงบว่างับ เยือกเย็นเป็นพระนิพพาน.

ขอทิ้งไว้อีกสักคำ คำสุดท้ายยังไม่อธิบายว่า *ไควลยตา* เป็นภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นภาษาบาลีว่า *เกพลิตา*—ความเป็นเกพลี *ความเป็นทั้งหมด* ความเป็นไม่มีอะไรเหลือ, นั่นคือ *สภาพวันครของพระนิพพาน* เป็นทั้งหมด เป็นไควลย. แต่เรื่องนี่ไม่จำเป็น มันก็เป็นของธรรมชาติ, แต่เรารู้ไว้ก็ดี ว่าถ้าสลัดทิ้งออกไปหมดไม่มีอะไรเหลือแล้ว ก็มีแต่ความเป็นเช่นนั้นเอง โดยเป็นไควลย เป็นทั้งหมด เป็นทั้งหมด เป็นเพียงไม่มีอะไรเป็นตัวตน.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทำให้เกิดไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้เกิดไตรลักษณ์ อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา, ไตรลักษณ์ทำให้เกิดธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา, หนึ่งก็ทำให้เกิดสัญญาตา ตถาตา และอตัมมยตา, ต่อจากนั้นก็ทำให้เกิดพระนิพพาน; พอแล้ว หมดแล้ว สำหรับความหมายอันลึกซึ้งสูงสุดในพระพุทธานุศาสนานา.

เป็นอันว่า วัน^{นี้}เราได้มาขยายใจความสำคัญ ของโอวาทปาฏิโมกข์ให้ชัดเจน ให้เข้าใจแจ่มแจ้งว่า *ทำจิตให้ขาวรอบ* นั้นทำอะไร? คือ *ทำให้อยู่เหนือดี เหนือชั่ว เหนือ บุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือบวกเหนือลบ เหนือได้เหนือเสีย เหนือแพ้เหนือ ชนะ เหนือกำไรเหนือขาดทุน, กระทั่งเหนือความเป็นหญิงเหนือความเป็นชาย เหนือ อะไรที่เป็นคู่ ๆ ๆ ทั้งหมดเลย* จิตจึงจะขาวรอบ. มันจะเป็นอย่างนั้นได้ก็เพราะมองเห็นสิ่ง ทั้งปวงตามที่เป็นจริงว่า มันยึดถือไม่ได้ เป็นสิ่งที่ยึดถือไม่ได้ กัดทั้งนั้น พอยึดถือแล้วกัด ทั้งนั้น พอไปจับยึดเอามาเป็นเจ้าของ แล้วกัดทั้งนั้นเลย. ที่^{นี้} *กูไม่เอากับมึง, กูไม่เอากับ มึง* นี่เป็น อตัมมยตา; *ถ้าถือคาถานี้ได้แล้วก็รอดตัว ไม่มีความทุกข์แน่, กูไม่เอากับ มึงนั่นแหละ* หลังกว่าอิทัปปัจจยตา เสียอีก.

เอาละเป็นอันว่า *อาตมาได้บอกให้ทราบคำสุดท้ายสูงสุดที่สุด ลึกซึ้งที่สุดของ พระพุทธศาสนา* คือคำว่า *อตัมมยตา, ในวัน^{นี้}วัน^{นี้}เพ็ญมาฆมาสบนเขาพุทธทอง เวลาบ่าย ๔ โมง ๒๕ นาที, ได้บอกสิ่งสูงสุด ธรรมะคำสูงสุด คือ อตัมมยตา แก่ท่านทั้งหลาย.*

เดี๋ยวนี้^{นี้}ก็เหนื่อยแล้ว หหมดแรงพุดแล้ว, ขอ^{นี้}ร้องแต่^{นี้}ว่าให้ช่วยทำความเข้าใจ ให้ดี จำให้ดี เอาไปใช้ประโยชน์ให้ได้ โดยคาถาว่า *ต่อไป^{นี้}กูไม่เอากับมึง* คือทุกอย่างที่ *ทำให้กูเป็นทุกข์ให้ยุ่งให้วุ่น* *ต่อไป^{นี้}กูไม่เอากับมึง* นั่นแหละคือ *อตัมมยตา.*

เอาละเป็นอันว่า ขอยุติการบรรยาย, ถ้าท่านทั้งหลาย จดจำข้อความ^{นี้}ไว้ได้ ก็จะมีประโยชน์ที่สุด ถึงหัวใจที่สุด รวบรวมให้สั้นเข้ามาทุกที ๆ แล้ว, จะได้หยุดการแสดง ธรรมแล้ว^{นี้}ก็ทำพิธีเวียนเทียนต่อไป.

*ขอยุติการบรรยายพระธรรมเทศนาในวันนี้ ไว้แต่เพียงเท่า^{นี้}
 เอิ^{นี้} ก็มีด้วยประการฉะ^{นี้}.*

อศัมมยดาปะระทีป

— ๒ —

๒ มีนาคม ๒๕๓๑

มนตราสำหรับชีวิต.

การแสดงธรรมเทศนาในครั้ง^{๕*} ขอกระทำในรูปของปาฐกถาธรรมเถิด เพราะว่ามันไม่โอ้อึ้งเยือกเยื่อ และจิตใจมันก็ยังเป็นห่วงแต่เรื่องจะทำความเข้าใจในความหมายของ คำว่า อศัมมยดา, อศัมมยดากำลังขึ้นสมอง ตั้งใจจะพูดแต่เรื่องอศัมมยดาให้เข้าใจให้สำเร็จประโยชน์, *จึงขอพูดเรื่องอศัมมยดาเพิ่มเติม* ขอให้ตั้งใจฟังให้ดี.

การที่เอาคำสำคัญๆ ชั้นหัวใจของพระธรรมมาบอกมากล่าว ให้เป็นที่ทราบกัน^๕ มันมีความมุ่งหมายที่ลึกซึ้งอยู่ซึ่งบางคนอาจจะไม่ทราบ ก็หมายความว่า ต้องการจะให้ใช้, ให้ใช้ให้เป็นประโยชน์, ไม่ใช่ให้ไต่ยินเฉยๆ เพียงให้ไต่ยินได้ฟังเฉยๆ ก็ไม่สู้จะมีประโยชน์ เป็นเพียงความรู้ที่อยู่ในสมุค. ต้องการให้เอาไปใช้เหมือน ฉาถาศักดิ์สิทธิ์ หรือมนตราศักดิ์สิทธิ์ ใช้ขับไล่ภูตผีปีศาจ, ภูตผีปีศาจที่น่ากลัวจริงๆ นั้น ก็คือ

---

* มาฆบูชาเทศนา กัณฑ์ที่ ๒

กิเลสที่อยู่ข้างใน ฝึที่เต็ก ๆ กล้วนนั้นมันฝึที่เต็ก ๆ ฝึที่เต็กเล่น ไม่น่ากลัว, ฝึหลังโกง ฝึตาก
กลาง ฝึอะไรไม่น่ากลัวอะไรตอก; แต่ว่าฝึที่น่ากลัวจริง ๆ นั้น ก็คือกิเลสที่มีอยู่ในใจ.
สังเกตดูให้คั้นนั้นมันยิ่งกว่าฝึหลายเท่า หรือเป็นฝึที่ร้ายกาจร้ายแรง มันจะต้องขับให้ออกไป
มิฉะนั้นแล้วมันจะกัดเอา; มันยิ่งกว่าหลอกเสียอีก มันเพียงแต่หลอกหรือแลบลิ้นหลอก
จะเป็นอะไรนักหนา, แต่ถ้ามันกัดเอาแล้วมันก็เจ็บปวดแหละ.

คำที่ควรใช้เป็นมนตรา.

เพื่อไม่ให้กิเลสกัดเอา เราก็ต้องมีมนตราคาถาสำหรับขับไล่กิเลสนี้ให้ออกไป;
ฉะนั้นจึงเอาคำพิเศษ ๆ มาบอกกล่าวให้รู้กันสำหรับไล่ฝึ นับตั้งแต่คำว่า อนิจจัง หรือ
อนิจจตา, ทุกขังหรือทุกขตา, อนัตตาหรืออนัตตตานี้, ถ้ารู้จักใช้ มันก็มีประโยชน์
อย่างยิ่ง. เมื่อเห็นอะไรมันเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง ผิดจากความหมายอย่างยิ่ง ซึ่งจะถึง
กับต้องร้องไห้ ต้องนั่งลงร้องไห้ แล้วมันจะได้อะไรถ้าร้องไห้ ถ้าไม่ร้องไห้มันก็ตี
กว่ามาก.

เช่นว่าถ้าปีนั้น^{๕๕} หนาวตายหมด ไม่ได้สักเม็ดเดียว เสียใจแค้นใจจนน้ำตา
ไหลออกมา, นี่จะเอาคาถาอะไรมาขับไล่มันออกไป เพื่อจิตใจจะไม่ต้องเสียใจ จะไม่ต้อง
แค้นใจ? มันก็คาถาอย่างทีบอก ๆ กันไว้ก่อนแล้ว นานมาแล้ว. มันแล้วแต่ว่าคนนั้นจะได้
คาถาชนิด^{๕๕} สึกสูงต่ำสักก็มากน้อย, แต่มันก็ใช้มีประโยชน์ได้ตามระดับของมัน, เช่นจะ
ใช้คำว่า อนิจจัง ๆ อย่างนี้ก็^{๕๕} ได้ ก็บอกตัวเองว่ามันก็ไม่เที่ยง, บางปีก็มีฝนดี บางปีก็
มีฝนไม่ดี มันบอกว่าไม่เที่ยง ๆ เอาอนิจจัง^{๕๕} มาขับไล่ความเสียใจ ความแค้นใจ
ว่าข้าวไม่ได้สักเม็ดหนึ่งปี^{๕๕}. ถ้ามีความรู้เพียงแค่อนิจจัง ก็เอาอนิจจัง^{๕๕} เหละไล่ฝึขับฝึ.

ถ้ารู้สูงไปกว่านั้น เช่นรู้ไปถึง อิทัปปัจจยตา ว่ามัน เป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัยของมัน เช่นนี้ ก็ร้องออกมาว่าอิทัปปัจจยตาๆ มันก็ไม่ต้องเสียใจ ไม่ต้องห่วงใจ
ไม่ต้องนำตาไหล, เอาอิทัปปัจจยตามาใช้เป็นมนต์ไล่ออกไป ในเมื่อมันไม่เป็นไปตามใจเรา,
มันเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมันเอง.

ที่นี้ถ้าคนมีความรู้สูงไปกว่านั้นอีก รู้ละเอียดลึกซึ้งไปกว่านั้นอีก ก็อาจจะ
ใช้มนต์อีกคำหนึ่งว่า ตตตต ตตตต ก็แปลว่า เช่นนั่นเอง มันเป็นเช่นนั้นเอง, ฟังดูเหมือน
กับพูดเล่น แต่คำนี้ลึกซึ้งเหลือประมาณไม่ใช่คำพูดเล่น เช่นนั่นเอง, ผ่านไม่ตก นาแห่ง
ข้าวตายหมด ไม่ได้สักเม็ดเดียวป็นนี้ ก็ใช้มนต์ขบไล่ผี คือความเสียใจ ว่าตตตตๆ เช่นนั่นเอง,
นี่มันเป็นมนต์อย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้ มนต์คำพิเศษที่พูดกันวันนี้ อติมมยตา ยังลึกซึ้งไปกว่านั้น มัน
ยังลึกซึ้งละเอียดเข้าใจยากไปกว่านั้น แปลว่า ไม่อาศัยเหตุปัจจัยนั้นๆ อีกแล้ว, ไม่หวัง
ฟังเหตุปัจจัยนั้นๆ อีกแล้ว, ไม่หวังฟังที่จะได้ข้าวได้ปลาได้อะไรอีกแล้ว. นี่มันต้องเป็น
นักเลงมากกว่า จึงจะพูดออกมาว่า “โอ้อติมมยตา”; ถ้าอย่างนี้ก็จิตใจเกลี้ยงเลย เกลี้ยงๆ
ไม่มีเยื่อใยที่จะเป็นทุกข์ หรือจะเสียใจ หรือจะถึงกับร้องไห้ร้องให้, มนต์ขลังที่สุดคือ
อติมมยตา.

ตามตัวหนังสือแปลว่า ความที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้น ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้น หรือ
ไม่สำเร็จประโยชน์มาจากสิ่งนั้น เช่นว่าความหวังที่จะได้ข้าว หรือว่าความอยากที่จะได้ข้าว
มันเป็นความหวังที่จะได้, มีสิ่งนั้นเป็นที่ตั้ง. ที่นี้มองเห็นแล้วมันก็บอกว่าไม่ต้องอาศัย
สิ่งนั้น ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้น, ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้น อติมมยตา อติมมยตา แต่คำนี้มันฟัง
ยาก มันแปลกหูเกินไป คงฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่อง, แต่ก็อุทิศสัพๆ ศึกษา จดจำให้เข้าใจไว้เถอะ.

เรื่องมนตรานี้บางนิกายเขาใช้มาก ใช้มนตราทุกรูปแบบครบถ้วน สำหรับจะขับไล่กิเลสประเภทนั้นประเภทนี้ประเภทโน้น จะขับไล่ความรู้สึกทางกามารมณ์ทางเพศก็ได้, ขับไล่ความรู้สึกทางโทสะโกรธแค้นพยาบาทก็ได้, ความรู้สึกโง่หลงอะไรก็ได้, เขาก็มีมนตรา ๆ กระทั่งมนตราฝ่ายที่จะส่งเสริมจิตใจให้มันเข้มแข็งสดชื่น เป็นไป ก้าวหน้าไปอย่างนี้ก็มี, มันก็มีมนตราอยู่หลายแบบ. เรามีไว้สำหรับขับไล่สิ่งเลวร้าย; หรืออย่างทำที่สุกมีเอาไว้สำหรับพลัง;

มนตรานี้ใช้เป็น 'คำพลัง' ก็ได้.

ทุกคน, ขอภัยโดยเฉพาะผู้หญิงจะพลัง, ผู้ชายไม่ค่อยพลัง, ไม่พลังแต่ก็คำเลย แต่ผู้หญิงนี่มักจะพลังพลังมาก พลังเกือบทุกคน, แล้วคำพลังนั้นไม่ค่อยจะน่าฟัง เป็นคำที่เกี่ยวกับเพศเกี่ยวกับอะไรไปเสียโดยมาก แล้วเป็นคำหยาบชนิดที่ตามธรรมดาพูดไม่ได้ แต่พอพลังมันก็พลังออกมาได้, นี่คำพลังเป็นอย่างนี้. ที่นี้เราควรจะมีคำพลังที่น่าฟัง คำพลังที่ไพเราะคำพลังที่สำเร็จประโยชน์ ใช้ขับไล่ไปได้จริงๆ. แทนที่จะพลังเป็นคำหยาบ คำทางเพศทางกามารมณ์ เหมือนที่เป็นกันโดยมาก, ก็พลังไปทางธรรมะซี : พุทธัง, ธรรมัง, สังฆังอะไรก็ได้. แต่ถ้ามันเป็นเรื่องทีลึกละเอียดมีจิตใจสูงเป็นผู้รู้ ก็พลังเป็นว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ได้ อนิจจังก็ได้ อนัตตาก็ได้, คำใดคำหนึ่งก็ได้ หรือทั้ง ๓ คำก็ได้. ถ้ายังเป็นเด็กหรือก่อนข้างซ้ซลาไม่ค่อยจะรู้อะไร ต้องการให้ช่วย ก็พลังว่า พุทธัง ธรรมัง สังฆังก็ยัด, เคยได้ยินเหมือนกันบางคนเขาพลังอย่างนั้น แต่จะแกล้งทำหรือว่าทำเฉพาะคราวนั้นก็ไมรู้อ.

อย่างว่าเดินไป เหยียบพื้นปูนมันลื่นไหลจะล้มลงไปอย่างนี้ ก็จะต้องพลัง โดยเฉพาะผู้หญิงจะต้องพลัง ไปพลังคำหยาบ คำไม่น่าฟังออกมา. ที่นี้ก็เตรียมคำที่น่าฟังไว้

สำหรับพลังดีกว่า ถ้าชชลาตก็ร้องพระเจ้าช่วยอะไรไปตามเรื่อง พุทฺธัง ธัมมัง สังฆัง ไปตามเรื่อง, นี่จะพลังเป็นเรื่องว่าอะไรคือละ? จะพลังเป็นเรื่องว่าเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง มันก็ดูจะไม่ค่อยจะเข้าเรื่อง ก็เอาที่มันตรงเรื่องของมันเข้าเรื่อง, พระเจ้าช่วย หรืออะไรทำนองนี้ มันก็ธรรมดาๆ เกินไป : เด็กๆ ชชลาตมันก็ต้องพลังอย่างนั้นทั้งนั้น; จะพลังว่า ตกตา เช่นนั้นเองก็ยิ่งดีกว่า, จะพลังว่า อิทฺถํ บัจจยตา อิทฺถํ บัจจยตา มันมีเหตุมีปัจจัยทำให้พื้นมันสิ้น แล้วไปเหยียบเข้า มันก็สิ้น แล้วมันก็จะล้ม อิทฺถํ บัจจยตา; หรือว่าถ้าว่าล้มกันกระแทกนั่งลงไปอีกอยู่ ก็ยังพลังออกมาได้ว่า อิทฺถํ บัจจยตา มันดีกว่ามันฉลาดกว่า มันดับทุกข์ได้, ไม่ต้องร้องให้ หรือไม่ต้องเจ็บปวด; ถ้าพลังเป็นธรรมชาติสูงชั้นลึก มันบำบัดความปวดความเจ็บไปในตัวเอง. อุตสาห์ศึกษาไว้ให้พอ มีธรรมะพอ เข้าใจธรรมะพอ เตรียมพร้อมอยู่เสมอ, มันจะพลังออกมาเป็นคำที่เหมาะสมกับเรื่องราวอัน ๆ เป็นแน่นอน.

ในบางกรณีจะพลังออกมาว่า อนิจจัง เพราะว่าเป็นเรื่องนั้นมันเป็นเรื่องที่ไม่เที่ยง, ถ้าจะพลังออกมาว่า ทุกขัง มันก็มีความหมายในการที่ว่ามัน เป็นทุกข์ตามธรรมชาติ ไม่แปลกประหลาดอะไร ซึ่งธรรมดาคนเขาเป็นทุกข์กัน ฉะนั้นไม่เป็นทุกข์กับมัน อย่างนั้นก็ยิ่งดี; ถ้าว่า อนัตตาๆ ไม่มีอะไรเป็นตัวตน ที่จะต่อสู้ต้านทานกับสิ่งเหล่านี้ คือเหตุการณ์อันนี้ ซึ่งมันต้องเกิดขึ้นตามธรรมชาติตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีอะไรต้านทานได้ ก็พลังปากออกมาว่าอนัตตา ๆ.

คำที่ยาว ๆ คงจะไม่มีใครจะเอามาพลังได้ แล้วก็ค่อยจะเข้าใจ, เช่นคำว่า ธัมมัญญูตฺตาทา ซึ่งเป็นคำสรุปเรียกของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรียกว่าธัมมัญญูตฺตาทาๆ มันตั้งอยู่ตามธรรมชาติของธรรมดา หรือตั้งอยู่ตามธรรมดาของธรรมชาติ. ธัมมัญญูตฺตาทา ก็มี ความหมายว่า ไม่น่าแปลก ไม่ต้องตกใจ, ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องเสียใจ ไม่ต้องร้องให้.

หรือคำว่า ธรรมนิยามตามันยาวไปเหมือนกันแหละ ก็มีความหมายว่า มัน
 เป็นไปตามกฎของธรรมดา จะมัวโง่ไปถึงไหน, จะไปร้องให้ทำไม มันเป็นไปตามกฎของ
 ธรรมดา. ธรรมนิยามตาก็คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อีกนั่นแหละ, จะเป็นไปตามธรรมชาติ
 ธรรมดา มันก็คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ได้.

อิทัปปัจจยตา ก็ยังดี สิ่งทั้งหลายก็มีเหตุมีปัจจัยทั้งนั้น, แล้วมันก็เป็นไป
 ตามเหตุตามปัจจัย มันก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย, ได้ยินคนบางคนรู้จักใช้แล้ว ชาวบ้าน
 ธรรมทานี่ อาตมาเคยได้ยินบางคนรู้จักใช้คำว่าอิทัปปัจจยตา ๆ. นี่แสดงว่า มีความรู้ทาง
 ธรรมะดีซึ้นกว่าแต่ก่อนมาก เข้าใจความหมายของอิทัปปัจจยตา จนเอามาใช้สำหรับปลงจน
 เอามาใช้สำหรับเตือนสติตนเองไม่ให้เป็นทุกข์, เพราะมันเป็นอิทัปปัจจยตา แล้วเป็นไป
 ตามเหตุตามปัจจัยของมัน, คำนี้ก็มียุทธศาสตร์มาก ใช้ได้กว้างขวาง อิทัปปัจจยตา.

ที่นี้ก็มาถึงคำว่า สุกฺขญฺตา. ถ้ามันเป็นอิทัปปัจจยตาโดยเด็ดขาด มันไม่ฟัง
 เสียงใคร มันต้องเป็นไปตามกฎของ อิทัปปัจจยตา นี่แสดงว่ามันเป็นสุกฺขญฺตา คือมันว่าง,
 ว่างจากตัวตน ไม่มีอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไปตามความต้องการของตน เพราะไม่มีตัวตน
 เพราะไม่มีความเป็นของตน, ก็พลั้งออกมาว่าสุกฺขญฺตา ๆ ก็ว่าว่าง ว่าง ว่าง จะไปเอาอะไร
 กับมัน เอาอะไรกับมัน มันว่าง ว่าง ๆ.

ที่นี้เนื่องจากเห็นว่าง มันก็เห็น *เช่นนั่นเอง*, เห็น ตถาตา ตถาตา. คำนี้ก็
 เป็นคำที่สำคัญมาก ถ้าเห็นว่าเช่นนั่นเองแล้วก็ลองคิดดูซิ เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง มัน
 ทำให้คงที่อยู่ : ที่น่ารักมากก็ไม่รัก ยังคงที่อยู่, ที่น่าเกลียดมากก็ไม่เกลียด คงที่อยู่, ที่น่า
 โกรธมากมันก็ไม่โกรธ มันคงที่อยู่, ที่น่ากลัวมากมันก็ไม่กลัว มันก็คงที่อยู่.

ตถาตา คือว่าเช่นนั่นเอง ทำให้คงที่ คงที่อยู่ได้ เพื่อจะคงที่อยู่ได้ ปลอดภัย
 ตัวเองก็ได้ หรือว่าชกจูงตัวเองก็ได้ หรือออกมาในจิตใจโดยตรงก็ได้ ว่า เช่นนั่นเอง เช่น

นั่นเอง, ไม่หวั่นไหวในทางได้ในทางเสีย ในทางแพ้ในทางชนะ ในทางกำไรในทางขาด
 ทูน. ในทุกทางไม่ว่าในทางบวกหรือในทางลบ มันเอาตถาตาๆ ออกรับหน้า ก็เลยสบาย,
 มันไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางบวกทางลบ ทางซ้ายทางขวา ทางสูงทางต่ำอะไร มันคงที่.
 นี่ตถาตา แปลว่า ความเป็นเช่นนั่นเอง มีความรู้แล้ว ตั้งตนอยู่ในสิ่งนี้แล้ว *มันคงที่*
ไม่หวั่นไหว.

ผู้ใดมีตถาตาถึงที่สุด ผู้นั้นเป็นตถาคต เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นพระอรหันต์,
 คำว่า ตถาคตาในที่นี้หมายถึงพระอรหันต์ มักจะแปลกันอย่างโน้นอย่างนี้. อาตมาสำรวจ
 ดูทั่วถึงแล้ว คำนี้หมายถึงพระอรหันต์, เช่น เบื้องหน้าแต่การตาย ตถาคตมีอยู่ หรือไม่
 มีอยู่ หรือมีอยู่บ้างไม่มีอยู่บ้าง หรือมีอยู่ก็ไม่ใช่ไม่มีอยู่ก็ไม่ใช่. คำว่าตถาคตา^{นี้} ไปแปล
 กันไปเป็นอย่างอื่น ว่าสัตว์ว่าจะอะไรบ้าง, แต่ที่จริงคำนี้แปลว่าพระอรหันต์. *ผู้ใดถึงตถา*
หรือตถาตา หรือตถตา ผู้นั้นเป็นอรหันต์ เป็นตถาคต เป็นคำที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียก
 พระองค์เองก็มี เรียกว่า เรา ตถาคต, แต่มันเป็นคำกลางใช้กับคนทั่วไปที่ไม่หวั่นไหวแล้ว
 ที่ถึงความคงที่แล้วก็เรียกว่าตถาคต นี้เพราะอำนาจของการเห็นตถาตา และมีตถาตา
 มันคงอยู่ในใจไม่หวั่นไหว ใช้คำว่า *ตถาตา* *ตวาดสิ่งที่มาทำให้จิตใจหวั่นไหว.*

ตัวอย่างความหวั่นไหวของจิต.

ความหวั่นไหวของจิตนั้นมีมาก ควรจะรู้จักกันไว้ใช้สำหรับศึกษาหรือปฏิบัติ
 หรือควบคุมตนเอง, ความหวั่นไหวจะยกตัวอย่างมาสัก ๔ คำ ๑๐ คำ ซึ่งท่านทั้งหลายทุก
 คนต้องรู้จักดี มันหวั่นไหวไปจากปรกติกาก็เรียกว่าหวั่นไหว.

อย่างแรกที่จะเห็นได้ง่ายๆ หรือพูดถึงก่อน ก็คือ ความรัก มั่นนํารัก เป็นอารมณ์ที่นํารัก โดยภาพกิติ โดยเสียงกิติ โดยกลิ่นกิติ โดยรสกิติ อะไรกิติ มั่นนํารัก, แล้วจิตใจมันก็รัก ก็ผิดปรกติแล้ว มันไม่คงที่อยู่แล้ว. จะคงที่อยู่ได้ มันต้องเห็นความเป็นเช่นนั้นเองของสิ่งนั้น ที่มาทำให้รัก ถ้าเห็นเช่นนั้นเอง มันเป็นเช่นนั้นเอง มันก็ไม่รัก นี่ความรักทำให้ผิดปรกติ.

ความโกรธ พอโกรธแล้วมันก็เป็นยักษ์เป็นมาร เป็นอะไรไปก็ไม่รู้ ไม่เหมือนเดิมแล้ว ไม่คงที่แล้ว, ความรักแล้วก็ความโกรธ.

แล้วก็ ความเกลียด เรื่องน่าเกลียดมาใจมันก็เกลียด มันก็เกลียดด้วยความโง่, เกลียดเกินประมาณ เกลียดโดยไม่ต้องเกลียด ซึ่งความจริงมันก็ไม่ต้องเกลียด, แต่มันก็เกลียด ยิ่งไม่ค่อยชอบกันมาก่อน แล้วก็ยิ่งเกลียดมาก จิตมันก็หัวนี้ไหวแล้ว ผิดปรกติแล้ว.

ความกลัว ที่น่ากลัวมา หรือว่าคิดเอาเองด้วยความโง่ เกิดความกลัว พอนึกถึงสิ่งที่น่ากลัวมันก็ขนลุกขึ้นมา, นี่มันโง่จัดเกินไป ทุกคนก็ต้องเคยเป็นแหละ. เรื่องบางเรื่องหรือภาพบางภาพ พอนึกถึงขึ้นมาเท่านั้นแหละก็ขนลุก, ไม่ต้องมีสิ่งนั้น เพียงแต่นึกถึงเท่านั้น ความกลัวก็มีมากจนขนลุก, หรือมันมีสิ่งที่น่ากลัวมา มันก็กลัวแหละ, เช่นเผชิญหน้าศัตรู สัตว์ร้ายหรืออันตราย ซึ่งรู้ว่าถูกเข้าแล้วก็ตาย, เพียงแต่เดินเข้าไปใกล้เสาไฟฟ้าแรงสูง มันก็เสียวแล้ว มันก็กลัวแล้ว อย่างนี้เป็นต้น. นี่ความกลัว ทำให้ผิดปรกติ; ถ้ามีความรู้เรื่องตถาคตอยู่ในจิตใจ มันก็ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น.

แต่เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ ถูกสอนให้กลัว ถูกหลอกให้กลัวเอามาก ๆ มาตั้งแต่เด็ก ๆ มันก็กลัว กลัวจนเป็นผู้ใหญ่ โทแล้วมันก็ยังกลัวอยู่นั้นแหละ, เป็นสิ่งรบกวน จะต้องมื่ออะไรมาขับไล่ความกลัว มันกลัวเพราะความไม่รู้เพราะความโง่. เช่นเด็กเล็ก ๆ เด็กเมื่อ

ยังเล็กมันกล้วยรูปภาพ กล้วยรูปยักษ์รูปมาร กล้วยรูปที่น่าเกลียด, บางทีก็กล้วยแขก บางทีก็กล้วยฝรั่ง, หรือเขาผ่าท้องสัตว์ ผ่าท้องหมู ผ่าท้องวัว ผ่าท้องปลา ผ่าท้องควายมันก็กล้วย. นี่เพราะมันไม่รู้เพราะมันเป็นเด็ก, จิตใจของมันอ่อนไหว; ถ้ามีความรู้เรื่องตถาตามาแต่ในท้องมันก็ไม่กล้วย.

ที่นี้ก็ ความตื่นเต้น; ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว แล้วอันที่ ๕ ความตื่นเต้น, มีอะไรแปลกประหลาดมันก็ตื่นเต้น เพราะมีของแปลกประหลาดพอผิดปกติมันก็ตื่นเต้น, นี้เรียกว่า ความตื่นเต้น มันจับจิตจับใจมากเหมือนกัน. ที่เด็ก ๆ มันชอบไปคุหนั่งไปคุละครไปคุอะไร แม้ไม่ให้ไปก็ร้องไห้ เพราะมันต้องการจะไปคุสิ่งที่ชั่วอารมณ์ให้มันตื่นเต้นสนุก เพราะมันเร้าประสาทให้ผิดปกติ, หรือว่าความชอบใจจนหัวเราะ นี้ก็อยู่ในพวกตื่นเต้น มันตื่นเต้นมากบังคับไว้ไม่ได้จนถึงกับต้องหัวเราะ เช่นเขาไปจับที่สี่ข้าง มันก็หัวเราะ มันก็ตื่นเต้น, มันก็จ๊กกะจี้ แล้วมันก็ตื่นเต้นมันก็หัวเราะมันไม่อาจจะคงที่อยู่ได้, นี้เรียกว่าความตื่นเต้น.

แล้วเดี๋ยวนี้เขาก็มีการฝึกฝนทำสิ่งที่น่าตื่นเต้น มาหลอกคนให้ตื่นเต้น แล้วก็เก็บสตางค์ คือการเล่นอย่างนั้น เล่นอย่างนั้นเล่นอย่างโน้นสารพัดอย่าง กระทั่งที่ตื่นเต้นกันมากที่สุด ก็เรื่องกายกรรมอย่างแปลกประหลาด ที่มาจากเมืองจีน จึงแหกกันไปคุเก็บค่าคุแพงมาก แต่ก็มีคนดูแน่น เพราะมันได้รับผลคือความตื่นเต้น ซึ่งเป็นที่สนุกสบายพอใจ; แต่ถ้าว่ารู้ความจริงของตถาตแล้ว มันจะไม่ตื่นเต้น. กายกรรมที่คุแล้วน่าขบขันน่าตื่นเต้น ก็เห็นว่าเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง มันก็ไม่ตื่นเต้น, มันก็ไม่ต้องเสียสตางค์ไปคุกีฬา ไปคุฟุตบอล ไปคุมวย ไปคุกายกรรม ไปคุอะไร ไม่ต้อง ไม่ต้องเพราะมันไม่ตื่นเต้น เพราะมันมีตถาตาช่วยคุ้มครองเอาไว้, สุนฺญตา แล้วก็ ตถาตา.

ความหมาย, อาการ และอำนาจของอตัมมยตา.

นี่จะมาถึง อตัมมยตา ซึ่งละเอียดประณีตลึกไปกว่านั้นอีก คือ ความที่สิ่งเหล่านั้นจะมาปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป. ความที่สิ่งเหล่านั้นจะมาปรุงแต่งให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้ตื่นเต้น ให้อะไรไม่ได้อีกต่อไป, แปลว่า หย่าขาดกัน; นั้นแหละความไม่สำเร็จมาจากเหตุปัจจัยเหล่านั้น. ความไม่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยเหล่านั้น ความไม่เนื่องกันกับเหตุปัจจัยเหล่านั้น, คงจะยังฟังไม่ถูกใช่ไหม เพราะเป็นคำที่แปลกเกินไป, แต่ขอให้ฟังไว้ก่อนเถิด, อาตมาจึงหาคำที่ง่ายที่สุด มาช่วยให้เข้าใจง่ายและจำไว้ได้ง่ายๆ ว่า กูไม่เอา กับ มึง อีกต่อไป : อะไรที่จะมาทำให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้ตื่นเต้น ให้วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวงอะไร กูไม่เอา กับ มึง อีกต่อไป, อตัมมยตา อตัมมยตา ไม่มีอะไรจะมาทำให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้อีกต่อไป คือ ไม่อยู่ใต้ อำนาจของสิ่งเหล่านั้นอีกต่อไป, จะไม่มีอารมณ์ที่ปรุงออกมาจากสิ่งเหล่านั้นอีกต่อไป.

ธรรมะละเอียดมาก จะเป็นการเป่ามီးให้เต่าฟังเสียแล้วก็ไม่รู้ ที่พูดอยู่นี้ไม่รู้ว่าจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ทำให้ไม่ถูกอะไรปรุงแต่งได้, นี่เป็น อตัมมยตา; ไม่มีอะไรแปลกในโลก, ไม่มีอะไรที่จะมาทำให้ รัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวงอะไรได้ ดีหรือไม่ดี. เต็มนี้เรามัน... พูตไปแล้วก็จะขัดใจกัน... มันยังหวังนั่นหวังนี่ ต้องการนั่นต้องการนี่ ต้องการในทางบวกอย่างยิ่ง. ในทางลบก็ต้องการที่จะไม่ให้มันเกิดเอาเสียเลย ซึ่งมันก็เป็นไปไม่ได้ : ในทางเสียในทางขาดทุนในทางลบ มันก็ต้องมี จะไม่ให้มีก็เป็นไปไม่ได้, แต่ว่าก็กลัว กลัว วิตกกังวลอยู่เป็นความกลัว; ส่วนในทางบวกนั้นก็หิวกระหายกันอยู่เรื่อย อยากจะมีอยู่เรื่อย ยิ่งเห็นคนอื่นมีอยู่แล้วก็ยิ่งต้องการใหญ่. บางทีก็อยากจะสวย เห็นคนอื่นสวยแล้วก็อยากจะสวยบ้าง, มันก็กลุ้มอกกลุ้มใจ มันสวยไม่ได้ อย่างนี้ นี่เรียกว่ามันกัตหัวใจ, มันกัตผู้ที่ไม่มีความรู้,

ผีตัวนี้มันกัด มันยิ่งกว่าหลอก, ถ้าหลอกมันจะไปอะไรนักหนามาหลอก แต่ถ้ามันกัด มันก็เจ็บปวดเจ็บถึงหัวใจ จะเอาอะไรมาไล่ผีตัวนี้กันสักที.

ธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีอยู่มากบทหลายบท อย่างที่ได้รู้จักกันแล้วก็มี ยังไม่รู้จักก็มี, อาตมาก็พยายามที่จะเอามาให้ไต่ยินไต่ฟัง เช่นคำว่า สุตตคา ตถาคา อิทปปัจจยตา นี้พูดมาหลายปีแล้วนะ พอจะมีร่องรอยมีแววขึ้นมาบ้าง. เทียนใหม่เกินไป คือคำว่า อหัมมยตา ฟังดูไม่รู้ว่าจะไร เพราะไม่เคยไต่ยินเอาเสียเลย, เพียงแต่ชื่อของมันก็จะจำไม่ได้เสียแล้ว อหัมมยตา อหัมมยตา; รู้คำแปลที่เป็นภาษาง่ายๆ ภาษาชาวบ้านภาษากลางบ้าน : อหัมมยตา—กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, กูไม่ยุ่งกับมึงอีกต่อไป, กูจะไม่เกี่ยวข้องกับมึงอีกต่อไป, อย่างนี้ความหมายตรงที่สุดเลย. อะไรมารบกวน หรือมายั่วเย้าหรือมาขู่เข็ญมาอะไรก็ตาม ให้ทุกขภัยกลำบากใจ ก็ไล่มันไปด้วยมนต์นี้ ศักดิ์สิทธิ์กว่าเป็นบาลีว่า อหัมมยตา, ธรรมทาน้อยกว่าเป็นภาษาไทยว่า กูไม่ยุ่งกับมึงอีกต่อไป กูไม่อ้อมมึงอีกต่อไป กูไม่เกี่ยวข้องกับมึงอีกต่อไป รู้จักธรรมชาติของมึงดีแล้ว มีแต่กัดมีแต่กัด กูก็จะไม่เอากับมึงอีกต่อไป. ชั่วก็กัดตามชั่ว, ดีก็กัดตามดี ดีน้อยก็กัดน้อยดีมากก็กัดมากนะ อย่าบ้าคืออย่าหลงดีกันนักนะ ยิ่งดีมากยิ่งขึ้นก็กัดมากยิ่งขึ้น ถ้าไปหลงรักกับมัน; ถ้าอย่าไปหลงกับมัน มันก็ไม่กัด, มันก็ทำตามแบบของมัน ก็เป็นตถาคาไปตามแบบของธรรมชาติ, ต่อเมื่อไปยึดมันถือมันด้วยอุปาทานพอใจหลงใหล นั่นแหละมันจึงจะกัด.

ไม่มีอะไรที่ว่าไปยึดมันเข้าแล้วจะไม่กัด นี่ช่วยฟังให้ดี, ไม่มีอะไรที่ว่าไปรักมันเข้าแล้วมันจะไม่กัด ใครจะค้านก็ค้านซิว่า ไม่มีอะไรที่ไปรักเข้าแล้วที่จะไม่กัดนั้นไม่มี, ไม่กัดอย่างนี้ก็กัดอย่างนั้น ไม่กัดอย่างนั้นก็กัดอย่างโน้น กัดอย่างเปิดเผยกัดอย่างเร้นลับ มันก็กัดทั้งนั้นแหละ คือให้เจ็บปวดในจิตใจทั้งนั้น แล้วก็ยังกัดซ้ำซ้อนกันเป็นหลายๆ ชั้นก็มี กัดแล้วกัดอีก กัดแล้วกัดอีก แล้วให้เกิดความกัดอย่างอื่นต่อไปอีก ให้กัดแปลกๆ

ออกไปอีก. ถ้าเป็นบาป ก็พูดไว้สุภาพว่า *สิ่งใดที่ไปยึดถือเป็นตัวตนเข้าแล้ว ก็จะไม่ใช่ ทุกข์นั้นไม่มี*, สิ่งไปยึดถือเอาเข้าแล้ว จะไม่เป็นทุกข์นั้นไม่มี, ไม่ว่าจะอะไรไปยึดถือเอาเข้าแล้วจะเป็นทุกข์ทั้งนั้น. แต่อาตมาพูดภาษากลางบ้าน ภาษาคนโง่ ภาษาคนธรรมดาว่า *ไม่มีอะไรที่ไปยึดถือแล้วจะไม่กดดันนั้นไม่มี*.

ที่^๕เมื่อพูดถึงการกัก บางทีมันกักตรงๆ มันกักโดยเจ็บปวดตรงๆ รู้สึกเจ็บปวดตรงๆ, แต่บางทีมันกักซ่อนเร้น มันไม่แสดงอาการเจ็บปวดทางเนื้อทางหนัง แต่มันเจ็บปวดทางจิตใจ หรือมันผูกพันจิตใจ. ความรัก อะไรที่มันรักชอบกันนัก สังเกตดูให้ดีๆ มันกักชนิดหนึ่ง กักชนิดที่รู้สึกได้ยาก, กักชนิดที่ไม่แสดงการเจ็บปวดตรงๆ มันกักให้เจ็บปวดอย่างอื่น ที่เรียกว่า ทรมานใจ, ไม่มีอะไรที่เข้าไปรักเข้าแล้วจะไม่กดดันไม่มี : ถ้ามองเห็นชัดอย่างนี้แล้ว กูก็ไม่เอากับมัน : นี่ความหมายของอตัมมยตา อตัมมยตา ความรู้สึกเกิดขึ้นมาในขณะนั้น แล้วก็ระบายออกมาเป็นคำพูดว่าอตัมมยตา ไม่เอากับมันแล้ว.

ทรัพย์สมบัติ เงินทอง ข้าวของ ที่เป็นที่หวงที่รักก็เหมือนกันแหละ, เรื่องเพศเรื่องหญิงเรื่องชายนั้น มันก็เป็นไปเต็มที่ของมันอย่างหนึ่งแล้ว, แต่แม่เรื่องข้าวเรื่องของเรื่องเงินเรื่องทอง วัว ควาย ไร่ นา ถ้าไปรักมันเข้าแล้วมันก็กักทำนองเดียวกัน. สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ไปรักเข้าแล้วมันกักทั้งนั้น, ไม่รัก เก็บไว้ตามธรรมดา มันก็ไม่กัก. พอเห็นว่ามันกัก ก็เลยไม่เข้าไปรัก ไม่เข้าไปเอาของมัน : นี่ อาการของอตัมมยตา; คือว่าจะไม่ไปโง่ไม่ไปหลงให้มันกักอีกต่อไป ก็จะไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้นเพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจ.

ที่จริงมันให้เกิดความพอใจ หลงไหลไปเท่านั้นเอง มันไม่มีอะไรไปกว่านั้น
 สิ่งเหล่านี้ : อารมณ์ทางเพศก็ดี, อารมณ์ทางธรรมดาปรกตีสามัญ ร่ำรวยอำนาจวาสนา

อะไรก็ดี, มันก็เพื่อให้เกิดความครมในใจ พอใจหลงไหลอยู่เท่านั้น ไม่มีอะไรมากกว่านั้น, ไม่ใช่ความสงบเลย : นี้เรียกว่ามันกัตมันทรมาน ; รู้เท่ารู้ทัน : โอ้ มันกัต มันกัต รู้ว่ามันกัต ไม่อยากให้มันกัตอีกต่อไป เรียกว่ากูไม่เอากับมันแล้ว : กูจะไม่คิดอย่างนี้ กูจะไม่นึกอย่างนี้, กูจะไม่ผูกพันอย่างนี้, กูจะไม่หลงรักอย่างนี้, กูจะไม่หวงอย่างนี้จะไม่ หิงอย่างนี้. คนที่เคยหลงรักเคยหวงเคยหึงเต็มขนาดมาแล้ว ก็จะมีรู้สึกได้เองว่ามันกัต อย่างไร, ยิ่งรักมากก็ยิ่งกัตมาก ไม่เอาอีกต่อไป, ไม่ยอมให้ทำอย่างนี้อีกต่อไป.

ความรู้สึกที่จะไม่ยอมให้ทำอย่างนี้อีกต่อไป คือ ความหมายของคำว่า อตัมมยตา ; มันเป็นจุดที่จะหลุดออกมาจากโลกิยะ, หลุดจากการปรุงแต่งคือสังขาร ถ้าไม่ ถึงนี้ มันจะถูกปรุงแต่ง ปรุงแต่งไปเรื่อยไป ด้วยกิเลสหรือด้วยกรรมหรือด้วยวิบากหรือ ด้วยอะไรก็ตาม มันจะปรุงแต่งไม่มีที่สิ้นสุด; ถ้าหลุดออกมาเสียได้ เพราะไม่อยาก เพราะเกลียดมัน เพราะเบื่อหน่าย ใช้คำว่าเบื่อหน่าย ใช้คำว่าเกลียดมันก็ไม่ค่อยถูกนัก ใช้คำว่าเบื่อหน่าย นิพพิทา เบื่อหน่ายมันก็ดอยออกมา หรือว่าดอยออกมาเพราะเห็น อตัมมยตา อตัมมยตาเป็นเหตุให้เกิดนิพพิทา คือเบื่อหน่าย.

ผู้เบื่อหน่ายคลายกำหนด หลุดออกมาจากโลกหลุดออกมาจากสังขารนี้ ด้วยอำนาจของอตัมมยตาทั้งนั้นเลย แต่มันเป็นชื่อที่ไม่เคยมีใครเอามาพูดให้ได้ยิน ไม่มีใครเอามาครอบหุ แต่ความจริงมันเป็นอย่างนั้น. คนจะเบื่อหน่ายคลายกำหนด ก็ต้อง เพราะมีความรู้สึกที่เป็นอตัมมยตาอย่างเพียงพอ : ชั้นชัวิกไม่เอา ชั้นตีกไม่เอา ตีมากก็ ไม่เอา ตีน้อยก็ไม่เอา, ชั้นรูปก็ไม่เอา ชั้นอรูปก็ไม่เอา ชั้นกามมันก็ยังไม้อเอา, ชั้นกาม มันก็กัตมาก ชั้นรูปไม่เกี่ยวกับกามเป็นรูปบริสุทธิ ก็กัตละเอียด, ชั้นอรูปก็ละเอียดไป กว่านั้น แล้วมันก็กัตทั้งนั้น, สิ่งที่เป็นวิสัยแห่งกามก็ไม่เอา, สิ่งที่เป็นวิสัยแห่งรูปก็ไม่ เอา, สิ่งที่เป็นวิสัยแห่งอรูปก็ไม่เอา นั่นแหละมันจึงจะไม่กัต. มองเห็นทุกชนิด กามก็ตี รูปก็ตี อรูปก็ตี กัตทั้งนั้นเลย, ฉะนั้นต่อให้เป็นพวกพรหมชั้นสูงสุด อรูปพรหมชั้น

สูงสุด มันก็ยังถูกกักอยู่นั้นแหละ ; พระพุทธเจ้าจึงไม่ยอมรับคำสอนของอาจารย์คนสุดท้าย ที่มีชื่อว่าอุทกคาบสรามบุตร เพราะยังสอนเรื่องที่ยังกักอยู่ เราไม่เอาดอกมันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถืออยู่ เราไม่เอา มันกัก, ท่านจึงออกมาแสวงหาจนพบสิ่งที่มันไม่กัก คือปล่อยเสีย คือปล่อยวางเสีย ไม่ยึดมันถือมันว่าตัวว่าตน.

มันก็เฝ้าอยู่กับความรู้อะไร อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกัน, มัน ต้องเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันจึงจะเห็นกัก. สิ่งเหล่านี้หรือด้อยค่าเหล่านี้มันเฝ้ากันหมด มาตั้งแต่คำว่าเห็นอนิจจัง เห็นทุกขัง เห็นอนัตตา, แล้วก็เห็นธัมมัญญูตทา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา, แล้วก็เห็นสุญญตา เห็นตถาตา แล้วก็รู้สึกเป็นอัตถมยตา, ฉะนั้นมันจึงหย่าขาดกันออกไป จากสิ่งที่เคยหลงใหลยึดมันถือมันไว้ด้วยอุปาทาน อันนี้มันทำให้อุปาทานจางลง ขาดไป หายไป. สรุปความว่า จะหย่าขาดจากอะไร ก็ต้องมีความรู้สึกที่เป็นอัตถมยตาต่อสิ่งนั้น.

ใช้คำว่าหย่าขาดนี้เป็นคำธรรมคามาก เป็นเรื่องของผิวเมียเขาจะหย่าขาด, แต่ไม่ใช่เรื่องของผิวเมียที่ใช้คำกันได้ คือไม่ไปหลงรักมันอีกต่อไป เรียกว่าหย่าขาด : เรื่องกามารมณ์ก็ดี เรื่องอำนาจวาสนาก็ดี เรื่องบุญเรื่องกุศลก็ดี แม้แต่เรื่องสวรรค์ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นของทุกคน ต้องการจะไปสวรรค์.

เป็นเรื่องที่น่าหัวที่สุดเรื่องสวรรค์นี้ ตักบาตรช้อนหนึ่ง ได้วิมานหลังหนึ่ง นางฟ้า ๕๐๐, มันมีอะไรที่ได้กำไรมากขนาดนี้บ้าง มันมีอะไรที่ไหนที่ได้กำไรมากขนาดนี้ ตักบาตรช้อนได้วิมานหลังหนึ่ง เป็นเจ้าของวิมานมีนางฟ้า ๕๐๐. แล้วไม่คิดดูบ้างว่าผู้ชายคนเดียวผู้หญิง ๕๐๐ จะอยู่กันอย่างไร มันก็เป็นโรคเอดส์ตายหมดแหละ, มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร ที่ผู้ชายคนเดียวผู้หญิง ๕๐๐; หรือผู้หญิงคนเดียวผู้ชาย ๕๐๐ มันก็เป็นโรคเอดส์ตายหมดเหมือนกันแหละ สวรรค์ จะมีค่ากันได้ที่ไหน ; แต่มันก็ เป็น

ที่ตั้งแห่งความต้องการ, ที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นอย่างยิ่ง เพราะอำนาจของอวิชชาที่บังไว้ ไม่ให้เห็นความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธรรมัญญิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สุนฺณุตตา ตถาตา กระทั่งอตัมมยตา, มองไม่เห็น.

จำไว้แล้วก็ศึกษาลำดับมัน มันเป็นลำดับที่ส่งต่อกันมา อนิจจังทำให้เห็นทุกขัง ทุกขังทำให้เห็นอนัตตา แล้วทำให้เห็นธรรมัญญิตตา แล้วเห็นธรรมนิยามตา เห็นอิทัปปัจจยตา แล้วก็ส่งให้เห็นสุนฺณุตตา ส่งให้เห็นตถาตา ส่งให้เห็นอตัมมยตา. ถ้าเห็นอตัมมยตาแล้ว หลุดขาดฝั่ง เหมือนกับตัดเชือกกลุณิมิต หล่นลงหลุมตุ้มเลย, ตัดเชือกมันขาด แล้วมันก็หล่นตุ้มลงไปเลย. นี้อตัมมยตาเป็นจุดที่มันจะขาดฝั่งหล่นตุ้มไปเลย, อตัมมยตาเป็นอย่างนั้น, กุไม่เอากับมึงอีกต่อไป มันอย่าขาดกัน.

อาตมาก็ไม่แน่ใจว่า ท่านผู้ฟังจะชอบหรือไม่ชอบ จะสนใจหรือไม่สนใจ แต่มันมีอยู่อย่างนี้ มันมีอยู่ในพระบาลีอย่างลึกซึ้ง ซ่อนอยู่อย่างเป็นหมัน ที่ไม่มีใครเอา มาใช้พูดจาทำความเข้าใจ แต่ว่ามันมีอยู่, พระพุทธเจ้าตรัสในฐานะเป็นเรื่องละเอียดละเอียด เป็นยอดอภิธรรมไปเสียอีก : นานัตตอุเบกขา กำจัดอำนาจของกามารมณฺ์, แล้วเอกัตตอุเบกขา กำจัดอำนาจของนานัตตอุเบกขา, แล้วก็ อตัมมยตา กำจัดอำนาจของเอกัตตอุเบกขาเป็นขั้นสุดท้าย.

กามารมณฺ์เป็นเรื่องต่ำทรามไม่ต้องพูด; ส่วนอุเบกขาไม่ใช่กามารมณฺ์ แต่มีอารมณฺ์หลายเรื่อง หลายอย่างซบๆ ซ้อนๆ ก็เรียกว่านานัตตอุเบกขา. ที่น้ออุเบกขาที่เข้มขัน เหลือเพียงอย่างเดียวอารมณฺ์เดียวสิ่งเดียว ก็เรียกว่า เอกัตตอุเบกขา ก็ยังผูกมัดอยู่นั้นแหละ เพราะมันทำให้หลงพอใจในความสุข, แม้ว่าเป็นความสุขที่เกิดมาจากอุเบกขา มันก็ยังหลงอยู่นั้นแหละ มันต้องออกไปเสียให้หมด, หมกสันไม่มีเหลือ; ความรู้สึกที่เป็นอตัมมยตา ย่อมกำจัดอำนาจของเอกัตตอุเบกขา.

คำเหล่านี้จะฟังถูกหรือไม่ฟังถูก มันก็ยังสงสัย จะเป็นการเป่าปี่ให้เต่าหลับ ไปเสียหมดก็ไม่รู้. ขอร้องที่ต้องยกตัวอย่างอย่างนี้ แล้วต้องพูดทำท่ายอย่างนี้ ไม่อย่างนั้น จะไม่สนใจ ถ้าอาตมากลายเป็นเป่าปี่ให้เต่าฟัง, ใครเป็นเต่า? ก็คนที่ฟังไม่รู้เรื่องนั่นแหละ เป็นเต่า แล้วมันก็นั่นเองกันทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ช่วยทำความเข้าใจกันให้ดีๆ, ให้เข้าใจบ้าง อย่า ให้เป็นการเป่าปี่ให้เต่าฟัง หรือเป่าปี่ให้แรดฟัง ทำนองนั้นมันไม่ไหวนะ.

ในวันนี้ไม่ต้องการจะพูดอะไร เพราะว่าอ้อมยมตามันขึ้นสมอง ด้วยความหวังว่า จะให้ท่านทั้งหลายเข้าใจให้จนได้ ไม่เหนื่อยเปล่า, ขอร้องว่าแม้แต่เพียงชื่อของ มันก็อุทิศจำไว้ให้ได้ ถึงแม้จะแปลกสักหน่อย. อ้อมยมตา อ้อมยมตา ฟังไม่เป็น ภาษาเลย, ความหมายของมันก็คือว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยสิ่งนั้นมาทำความพอใจ หรือ ทำความสุขหรือทำอะไรอีกต่อไป เพราะมันล้วนแต่หลอกทั้งนั้น, กัดทั้งนั้น, เผา ทั้งนั้น ผูกพันทั้งนั้น ผูกมัดตรึงทิ่มแทงทั้งนั้น, ไม่เอากับมันแล้ว : นี่เรียกว่ากูไม่ เอากับมันแล้ว, อะไรที่มันเคยทรมาณใจมากมาหลาย พอแล้วถึงที่สุดแล้ว กูไม่เอากับมันแล้ว. นี่มันเป็นการหย่าขาด ยิ่งกว่าหย่าขาดทางผิวเมื่อยเสียอีก; ผิวเมื่อยไม่ได้หย่ากันจริง หย่า ตามกฎหมายแต่มันก็ยังรักกันอยู่ ยังแอบไปมาหาสู่กันบ่อย ไม่เท่าไรมันกลับแต่งงานกัน อีกก็มี มันไม่หย่าขาดจริงๆ เพราะว่าอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นยังมีอยู่; แต่ถ้าว่าเป็น เรื่องของญาณของวิปัสสนาญาณของมรรคญาณ มันเกิดอ้อมยมตา อย่างนี้แล้ว มันหย่าขาด จริง ชาติเด็ดขาด, ชาติไม่กลับไปอีกเลย กูไม่เอากับมันอีกแล้ว.

อยากจะพูดว่า อุทิศมาจากที่ไกล มาเวียนเทียนมาบูชาที่นี่ จะได้อะไร คู่กัน, จะได้อะไรคู่กัน มาจากกรุงเทพฯ หรือไกลกว่ากรุงเทพฯ มาจากยะลาปัตตานี อะไรนี้ จะได้อะไรคู่กัน. อาตมาก็รับผิดชอบด้วยตนเอง ไม่ต้องมีใครมาบังคับ ว่าถ้า เขาไม่ได้อะไรคู่กันแล้ว ยมบาลเล่นงานอาตมา เขกหัวตีกบาลอะไรไปตามเรื่อง; พยายาม ทำให้ผู้มาแต่ที่ไกลนั้นได้รับประโยชน์อะไรให้มันคู่กัน, เลือกแล้วเลือกเล่า เลือกแล้ว

เลือกอีกทุกปีเลย. ฉะนั้นจึงบอกอะไรให้ใหม่ทุกปี เรื่องหนึ่งข้อหนึ่งทุกปี; แล้วให้ถือว่าข้อนี้ วันนั้นบอกเรื่องนั้น *บันทึกเรื่องนั้น* ให้เข้าใจเรื่องอศัมมยตา ให้เข้าใจจนเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้ เหมือนเรื่องทั้งหลายที่ได้บอกไปแล้ว, แล้วก็ให้ใช้เป็นประโยชน์ได้จริง; เช่น เรื่องสัญญาตา เรื่องตถาตา เรื่อง อิทัปปัจจยตา เป็นต้น.

บททวน

ขอทบทวนว่า เรามี พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหลัก แล้วพระธรรมนั้นแหละออกมาเป็นปริยัติ คือการเล่าเรียน, เป็นการปฏิบัติ, แล้วก็ได้ผลของการปฏิบัติ. เมื่อได้ผลของการปฏิบัติ มันก็เริ่มมาตั้งแต่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เห็นอย่างนั้นแล้วรวมกันแล้ว ก็เรียกว่า เห็น ธรรมัญญูจิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา, เมื่อเห็นเป็นอิทัปปัจจยตาแล้ว ก็เห็นว่างจากตัวตน คือ สัญญาตา, เห็น ตถาตา เห็นเช่นนั่นเอง, พอเห็นเช่นนั่นเองก็หย่าขาดกัน เป็น อศัมมยตา.

ฟังดูแล้วก็น่าหัว ตาๆ ทั้งนั้นเลย : อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธรรมัญญูจิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สัญญาตา ตถาตา อศัมมยตา, ตาๆๆกันทั้งนั้นเลย. *คำว่า ตาๆๆ นั้นแปลว่าความ ๆ* : ความเป็นอนิจจัง ความเป็นทุกขัง ความเป็นอนัตตา ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมดา ความอาศัยเหตุปัจจัยแล้วเกิดขึ้น ไม่มีตัวตนอะไรแท้จริงที่ไหน จึงเป็นสัญญาตา ว่างจากตัวตน แล้วเป็นตถาตา คือความเป็นเช่นนั้นเอง, ในที่สุดก็เห็น เอากับมันไม่ไหวไฉย คือ *ความที่เอากับมันไม่ไหวแล้ว* นั้นแหละคือ อศัมมยตา อศัมมยตา.

ใครมาถึงขั้นนี้แล้วรอดตัว เป็นพระอรหันต์ ไม่มัวเป็นแค่พระโสคาพระสภิกาทาคาอะไรอยู่ เพราะมัน *หย่าขาดจากสังขาร* — การปรุงแต่ง, *หย่าขาดจากอุปาทาน* — ความยึดมั่นถือมั่น, *หมดสิ้นอวิชชาสวะ หมดสิ้นอวิชชาขุสสัย* พวกอวิชาทั้งหลายมันก็หมด

สั้นไป, เรื่องมันก็จบ กุ่มค่าแล้ว ถ้าจำได้เพียงคำเดียว ถือเอาประโยชน์ให้ได้ ไม่ต้องพูดให้หลายคำ.

อาตมาเคยรู้สึกเบื่อและละอายตัวเอง ที่พูดมากเรื่องมากคำ เพราะฉะนั้น วัน^{นี้}ขอพูดเพียงคำเดียว คำเดียว ทั้งวันพูดแต่ อตัมมยตา คำเดียว, ขอให้เข้าใจให้ได้ แล้วก็เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้. ถ้าเก่งจริงเอาไปใช้เป็นมนต์ ไว้ทวาดสิ่งที่มันมา ล้อมาหลอกให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้ตื่นเต้น ให้วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ ให้ อิจฉาริษยา ให้หวังให้หึง ให้หลงอยู่ในของเป็นคู่ๆๆ, นี่เป็นมนต์ สำหรับไล่ ขับไล่สิ่ง^{นี้} ออกไป คืออตัมมยตา, อตัมมยตา กูไม่เอากับมึง, กูไม่เอากับมึง ความหมายเป็น อย่างนั้น; ^{นี้}แปลเป็นภาษาไทยง่ายๆ หยาบๆ นะ, ถ้าแปลตามภาษาบาลีที่ว่า *ความที่ ไม่ต้องอาศัยสิ่ง^{นี้}นั้นอีกต่อไป, ความที่จะไม่สำเร็จมาจากเหตุ^{นี้}ปัจจัย^{นี้}นั้นๆ อีกต่อไป, ความที่ อยู่เหนืออำนาจปรุงแต่งของเหตุ^{นี้}ปัจจัย^{นี้}นั้นๆ โดยสิ้นเชิง, ^{นี้}คืออตัมมยตา.*

อยากจะอวดสักหน่อยว่า ไม่เคยมีใครเอามาพูด, อาตมาฟังมานานก่นาแล้ว ไม่มีใครเอามาพูด ก็อยากจะเอามาพูด เอาของที่เป็นชั้น เพชรน้ำเอก ที่ซ่อนอยู่ในพระ ไตรปิฎกเอามาแจกกัน ใครจะว่าบ้าก็ได้ มันก็น่าจะบ้าอยู่, เอาเรื่องที่เขาฟังไม่รู้เรื่องมา พูดให้เขาฟัง^{นี้} มันก็ต้องเป็นคนบ้า, แต่ถ้ามีคนฟังออก ฟังถูกสักคนก็หายบ้า. ^{นี้}ขอ ให้ช่วยกันหน่อย ช่วยกันหน่อย, ช่วยกันศึกษาช่วยให้เข้าใจให้ได้รับประโยชน์สักคนสอง คน, อาตมาก็ไม่ต้องเป็นคนบ้า ไม่ต้องเป็นคนถูกหาว่าบ้า เอาเรื่องอะไรก็ไม่รู้มาพูด แล้วก็ไม่มีใครเข้าใจ. ถ้าทั้งหมด^{นี้}ไม่มีใครเข้าใจสักคนหนึ่ง ก็เรียกว่ากรรมของอาตมา แผละ บาปกรรมที่เขาเรื่อง^{นี้}ที่ไม่มีใครเข้าใจมาพูดให้เขาว่าบ้า, เขาหาว่าบ้า กับเขาจะหาว่า เป้ามีให้เต่าฟัง^{นี้} คำไหนน่ากลัวกว่า? เขาหาว่าเราบ้าน้อย่างหนึ่ง แล้วเขาหาว่าเราเป้ามี ให้เต่าฟัง^{นี้}อีกอย่างหนึ่ง สองคำนี้คำไหนน่ากลัวกว่า? ถ้าจะช่วยกันหน่อยก็พยายามฟังให้

ออก ฟังให้เข้าใจ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ ก็จะไม่มีการหาว่าเบาปีให้เท่าฟัง, และก็
จะไม่มีเท่าเยอะเยาะ เมื่อมีคนทีฟังออก ฟังถูก ฟังรู้เรื่อง.

มันเป็น หัวใจของธรรมะ ทั้งหมด โดยหลักแห่งการปฏิบัติแล้ว มันไป
สรุปผลอยู่ที่คำคำนี้, มันมีความหมายลึกซึ้งที่เข้าใจไม่ได้, แต่ก็มีธรรมเนียมให้เอามาใช้
เอามาอุปคลำ เอามาท่อง.

เช่น นิกายเทียนไท้ของจีน พวกทายกทายิกาทั้งหลายไม่เข้าใจเรื่อง อมิตาภะ
อมิตายู ว่าคืออะไร แต่ก็ให้เอามาท่อง เอามาท่องทั้งที่ไม่รู้ว่าอะไร, มาท่องว่าข้าพเจ้า
นมัสการพระอมิตาภะ, ข้าพเจ้านมัสการพระอมิตายู ซึ่งไม่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร. อมิตาภะ
แปลว่า แสงสว่าง ที่ประมาณมิได้, อมิตายูก็สิ่งที่มีอายุประมาณไม่ได้ ก็คืออสังขตธรรม
หรือนิพพานนั่นเอง เป็นอมิตาภะเป็นอมิตายู, มันเข้าใจไม่ได้ แต่เขาก็ให้เอามาท่อง.
พวกอาชีมที่โรงเจเขาจะท่องอย่างนี้ นะโมอมิตอชุก, นะโมอมิตอชุก นะโมอมิตอชุก
อย่างนี้, เขาท่องกันอยู่อย่างนี้ แล้วเขาก็เชื่อกันว่า ถ้าท่องได้แปดหมื่นคำแปดหมื่นครั้ง
แล้วก็สำเร็จ รอดตัวๆ จะไม่ไปนรก, ไม่ไปไหนหมด, แน่นอนที่จะไปสวรรค์ : นี่ตาม
นิกายเทียนไท้ นิกายสวรรค์สุขาวดี; แล้วเขาถือว่า คนที่ท่อง นะโมอมิตอชุก
ครบแปดหมื่นครั้ง พอไม่สบายเทวดาเอารถมารออยู่บนหลังคา, พอดับจิตก็ขึ้นรถไปเทียน
ไท้ไปสวรรค์, เชื่อกันอย่างนี้แล้วก็มีความด้วย. พวกอาชีมไม่รู้อะไรเลย เรื่องอมิตาภะ
อมิตายูนี้ แต่ก็มาท่องกันแปดหมื่นครั้งแล้วก็เชื่อว่าไปสวรรค์ ติใจพอใจอย่างยิ่งเลย.

นี่มันก็จะคล้ายๆกัน ที่อาตมาจะพยายามให้ท่านทั้งหลายเข้าใจคำว่าอัมมยตา,
มันก็จะคล้ายๆ กับที่พวกอาชีมเขาท่องนะโมอมิตอชุกแปดหมื่นครั้ง แล้วก็มีการ
ไปสวรรค์. ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น เพื่อให้มันค่อยๆ เข้าใจ ค่อยๆ เข้าใจ ค่อยๆ

เข้าใจ จนเห็นว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น เพราะว่าถ้าไปยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้ว ที่จะไม่
 กัดมันไม่มี มันเป็นทุกข์ทั้งนั้น; จะค่อยเห็นมากขึ้น ๆ แล้วก็ค่อยถอยห่าง ๆ ๆ จนเห็น
 ชัด รู้เด็ดขาดลงไปเลยว่า ไม่เอา กับ มึง แล้ว ไม่เอา กับ มึง แล้ว *อตั้มมยตา* เห็นความที่เอา
 กับมันไม่ได้ อีกต่อไปแล้ว, คงจะดีกว่า อาศัยที่ท่องอมิตาภาะแปดหมื่นครั้งก็ได้.

นี่เอาละพอแล้ว, ถ้าได้เข้าใจ และได้รับประโยชน์ของธรรมะอันลึกซึ้งก้ำ
 แล้วก็จะได้กำจัดหัวใจของพระพุทธรศาสนาไว้แล้ว ไปทำให้เป็นประโยชน์ได้ในวันนี้, ช่วย
 ตักเตือนกันด้วยว่า อย่าลืมเสียว่า คำนี้คือ *อตั้มมยตา*, เคียวกลับไปถึงบ้านก็ลืมแล้ว อะไร
 ทาก็ไม่รู้ จำเองก็ไม่ได้ ถ้ามเพื่อน เพื่อนก็ไม่รู้, *ช่วยจำชื่อของมันไว้ก่อนดีกว่าว่า*
อตั้มมยตา มีความหมายว่า ไม่อาศัยมันอีกต่อไป, เห็นชัดแล้วว่าอาศัยไม่ได้, เข้า
 ไปอาศัยแล้วก็เอา, ไม่เข้าไปอาศัยกับมันอีกต่อไป จะหลุดออกไปทางฝ่ายที่ไม่เกี่ยวข้อง
 กัน, *อตั้มมยตา* คืออย่างนี้.

อะไรที่เคียวรักเคียวหลง อยากรจะไต่จะเอากันอย่างใจจะขาด, ตักบาตรซ้อน
 เคียวได้วิมานหลังบริวาร ๕๐๐ อย่างนี้จะเอากับมันไหวหรือไม่ไหว ก็คิดดู; ถ้าไม่ไหว
 ก็เอาอตั้มมยตานั้นขับไล่ออกไปให้เกลี้ยง ให่ว่าง ให้อปล่องวาง ให้อหลุ่พ้น, เหมือนกับที่
 โอวาทปาฏิโมกข์ว่า จากชั่วมาถึงดี พันศิกี้ถึงว่าง.

ไปคุมะพร้าว นาพิเกร์กลางทะเลเลขผิง ที่นั่นมันว่างจากบุญและบาป กุศลและ
 อกุศล ซึ่งเป็นทะเลเลขผิง โผล่ขึ้นพ้นทะเลเลขผิง, ฝนตกไม่ต้องพำร้องไม่ถึง นี้ก็มีความหมาย
 อย่างเดียวกันแหละ จะเรียกชื่อว่า นิพพานก็ได้ จะเรียกชื่อว่า อสังขธรรมก็ได้ จะเรียก
 ชื่อว่าอมตธรรมก็ได้ แล้วแต่เถอะ, มันเป็นสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจการปรุงแต่งโดยประการ
 ทั้งปวง ไม่มีเหตุบัญญัติอะไรอีกต่อไป. เคียวนี้เราก็ไม่อาศัยเหตุบัญญัติอะไรอีกต่อไป ไม่
 ยุ่งกับเหตุบัญญัติอะไรอีกต่อไป, หย่าขาดจากเหตุบัญญัติทั้งหลายทั้งปวงทั้งสิ้น นี้คือ *อตั้มมยตา*.

ถ้าสงสารผู้พูดว่าเหนื่อยเกือบตายแล้ว ก็ช่วยจำไว้ให้ได้, แล้วก็เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ทีละนิดๆไว้ทั่วาก *ควาดสิ่งที่จะไปหลงรักมัน ไปหลงยึดมั่นถือมั่นกับมัน จนหัวอกเป็นหนอง.*

เฮ้ พวกกันที่สำหรับคินนี้ ไม่พูดอะไร พูดคำเดียวว่า อหัมมยตา, ตอนบ่ายก็พูดมากเรื่องเดียวว่า อหัมมยตา แล้วยังจะต้องพูดอีกก็ครั้งก็ยังไม่ทราบ, พูดจนเท่าฟังถูกแหละเป่าบีให้เท่าฟังถูกแหละ. อหัมมยตา ขอให้เป็นคำที่คุ้นปากคุ้นหู เหมือนกับคำว่า อิทปปัจจยตา สุนฺญตา ทถาทา อย่างที่ได้พูดกันมาแล้ว.

ปาฐกถาธรรมนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว แล้วก็หมดแรงที่จะพูดด้วย ก็หยุด.

อศัมมยตาปริทีป

— ๓ —

๕ มีนาคม ๒๕๓๑

ควันทองของอศัมมยตา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ ก็ยังเป็นการบรรยายเรื่องปกิณกะต่อไปตามเดิม กลายเป็นว่า ภาคนี้กลายเป็นภาคพิเศษ พูดแต่เรื่องเบ็ดเตล็ดปกิณกะ ไม่ติดต่อกันเป็นชุดใหญ่ๆ เหมือนครั้งที่แล้วมา, เพราะว่ามีคำตอบเหมาะหรือความบังเอิญ ให้ต้องทำอย่างนั้น. เมื่อเราไม่ยึดถือเรื่องพิธีระเบียบอะไรให้มันมากมาย เราก็ทำได้ โดยพูดเป็น *เรื่องปกิณกะเรื่องเดียวจบ*, เรื่องเดียวจบกันไปสักภาคหนึ่งก็จะดีเหมือนกัน ซึ่งในครั้งนี้จะได้ให้หัวข้อว่า อศัมมยตาอีกที, อศัมมยตาอีกที ทั้งที่พูดมาแล้วขอพูดซ้ำอีก จะเรียกว่าเป็นเรื่องหลงทางอยู่ หรือว่า *ควันทองของอศัมมยตา* ก็ยังได้.

อถัมมยตาเป็นเรื่องยาก จึงต้องคอยโอกาสที่เหมาะสมในการบรรยาย.

ทำไมจึงเรียกว่าเรื่องควันทอง สิ่งที่เหลืออยู่เล็กๆ น้อยๆ ก็เพราะได้ข่าวว่ามีใครบางคนตั้งคำถามขึ้นมาว่า *ทำไมเพิ่งพูดเรื่องอถัมมยตาเดี๋ยวนี้ คือบนี้ คราวนี้*, ทำไมหวงไว้ไม่พูด ทั้งหลายสิบปี ๒๐ ปี, ๓๐ ปี, ๔๐ ปี ไม่เอามาพูด, หวงไว้หรืออย่างไร, หรือมีเล่ห์เหลี่ยมอย่างไร, จะอุปไว้ขายต่อเมื่อไร? เขาก็มีความสงสัยกันขึ้นมาอย่างนี้ มันก็มีเหตุผลเหมือนกันแหละ ที่เขาจะคิดอย่างนั้น จะถามอย่างนั้น จะสงสัยอย่างนั้น. แต่มันกลายเป็นเรื่องที่น่าหัวสำหรับอาตมา ว่ามันมีเหตุผลที่ตรงกันข้าม, ไม่ได้กักไว้เหมือนกักสินค้า หรือว่าอุปไว้ขายต่อเมื่อถึงเวลาจะขายแพงๆ อะไรทำนองนี้; แต่มันเป็นเพราะว่ารออยู่ก่อน, รออยู่ก่อน *รออยู่ด้วยความจำเป็น ให้พวกกบในสระบัวนั้น มันโตขึ้นมาพอสมควรที่จะรู้เรื่องที่ยากๆ ได้, หรือว่าให้จวกมันรู้ภาษาขึ้นมาสักหน่อย จะได้รู้รสแกง.* เมื่อกบมันก็ไม่รู้รสแกงรอกก็ไม่เอาเสียเลย, จวกมันก็ไม่รู้เรื่องรสของแกงเอาเสียเลย, ก็ต้องรอก่อน.

ที่หรือไปอีกไม่ได้ มันจะตายแล้ว ทั้งคนพูดและทั้งคนฟัง, คือ ทั้งกบและทั้งจวกมันก็ต้องตายไปด้วยกันเสียแล้ว จึงเอามาพูด, มันก็เหมือนกับต้องโต้ตอบ กว่าจะกบทั้งหลายเอ๋ย เราก็รออยู่เท่านั้น เพราะว่าแม่พูดไป มันก็จะเหมือนกับเป่าปี่ให้เต่าฟัง มันจะได้ผลอะไร, คนเป่าก็เหนื่อยเปล่า เต่ามันก็คงจะรำคาญแยะเหมือนกัน เพราะมันฟังไม่รู้เรื่อง มันก็เลยไม่ได้อะไร, มันมีแต่เสียทั้งสองฝ่าย จึงยังไม่พูด, ยังไม่พูด รอให้จวกมันมีวิญญานมากขึ้นอีกหน่อย, ให้กบมันเจริญด้วยความรู้สึกอะไรมาพอสมควรเสียก่อน จึงค่อยพูดเรื่องนี้. พูดอย่างนี้มันหยาบคายหรือไม่ ก็แล้วแต่เถอะ, แต่ที่ความจริงมันมีอยู่อย่างนั้นแหละ มันช่วยอะไรไม่ได้; เพราะว่าอาตมาผู้ศึกษาผู้เอามาพูดนี้ ก็ต้องใช้

เวลามากเหมือนกัน, ใช้เวลามากที่สุด ๒๐-๓๐ ปี กว่าจะเข้าใจเรื่องอกัมมยตา แล้วก็กว่าจะเอามาพูดกันจริง ๆ จัง ๆ ก็เมื่อวันมาฆบูชา^๕เอง, มันเป็นเรื่องเหมือนกับเตรียมตัวตายกลัวว่าจะไม่ได้พูด ก็เลยเอามาพูดกันเสียที.

ฉะนั้นจะต้องกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องที่ลึกที่สุด ยากที่สุดในพระไตรปิฎก และเป็นผลสุดท้ายที่จะพึงได้รับ, ถ้าได้รับก็เป็นอันว่าหมดปัญหา ใครมีอกัมมยตา ก็คือได้ผลสุดท้ายของการปฏิบัติ, ถ้าจะเปรียบก็เปรียบเหมือนกับ ดาบเล่มสุดท้ายที่จะตัดสิ่งที่จะต้องตัด, ในค้ำของธรรมปฏิบัติก็จะเปรียบเสมือนดาบเล่มสุดท้าย ถ้าจะเปรียบด้วยผลการปฏิบัติก็เหมือนเพชร, เพชรน้ำเอกที่จะให้ความพอใจสูงสุด หรือเป็นอันสุดท้าย.

เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ ในพระไตรปิฎก ก็น่าหัวแหละ จะเป็นเพราะไม่เข้าใจในคำ ๆ นี้อะไรอย่างใด การสังคายนาจึงไม่ได้แก้ไขชำระคำ ๆ นี้, ทั้งไว้ให้กำกวมพันเผื่อ. ในที่บางแห่งเรียกว่า *อกมฺมยตา* ก็มี, ในที่บางแห่งเรียกว่า *อคมฺมยตา* ก็มี; แต่ที่ถูกต้องนั้นคือในที่บางแห่งหลายแห่งเหมือนกัน เรียกว่า *อตมฺมยตา*, แล้วจะเอาอย่างไรกัน^๕ในพระไตรปิฎก เข้าใจว่าผู้สังคายนาไม่มีความรู้ก็ได้ จึงปล่อยไว้ตั้ง ๓ อย่างอย่างนั้น.

แล้วถ้าว่าไปนึกถึงตัวอักษรขอม วงกลมครึ่ง ๆ ซีกคว่ำลง เหมือนกับวงกลมครึ่งซีกแล้วคว่ำลง อักษรขอม ถ้าไม่มีหัวหรืออะไรเลย มันเป็นตัว ก., ถ้ามีหัวชนิดหนึ่งทางซ้ายมือก็เป็นตัว ค., แต่ถ้ามีหัวโตเต็มที่เป็นตัว ต. ตัว ก, ตัว ค, ตัว ต มันกำกวมกัน^๕อย่างนั้น, แล้วคงจะได้เขียนกันทั้ง ๓ แห่ง คือ ไม่มีหัว มีหัวชนิดหนึ่ง มีหัวใหญ่ มันก็เลยมีทั้ง *อกัมมยตา* *อคัมมยตา* *อตัมมยตา* ความยุ่งยากลำบากของคำ ๆ นี้ เมื่อผู้สังคายนาตรวจสอบไม่แน่ใจ ก็ไม่กล้าแก้จากที่เขาถอดมาจากอักษรขอมครั้งแรกๆ มันก็เลยมีอยู่ทั้ง ๓ อย่าง แล้วบรรดาจารย์ก็อธิบายกันไปคนละอย่าง แห่งละอย่างสองอย่าง

แห่งหนึ่งอธิบายอย่างหนึ่ง, แห่งหนึ่งอธิบายอย่างหนึ่ง จนเอาอะไรไม่ได้, พุทไปก็เหมือนกับตำหนิหรือตูดกษุพระอรรัตนกตาจารย์ว่าไม่รู้เรื่องนั อธิบายไว้เข้าใจไม่ได้.

ก็เอามาพิจารณาใคร่ครวญอยู่เป็นปี ๆ เป็นสิบ ๆ ปี ก็ค่อยจับใจความได้ว่า มัน เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เข้าใจยากที่สุด เอามาอธิบายก็ยากที่สุด จะพูดก็ยากที่สุด, จึงพยายามที่จะเข้าใจ พยายามที่จะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ กระทั่งจะเอามาพูดให้รู้เรื่องกัน ในฐานะที่ว่ามันเป็นเพชรน้ำเอก เพชรเม็ดสุดท้าย ถ้าใครได้ก็หมดเรื่องที่จะต้องยุ่งยากลำบาก. หรือถ้าจะมุ่งไปที่การประทัประหารกิเลสแล้ว มันก็เป็นคาบเล่่มสุดท้าย, ถ้าเราใช้ตามอันนี้แล้ว ก็เป็นอันหมดเรื่องที่จะต้องตัดตัดต้องพัน ก็เลยไม่ได้บรรยาย เพราะไม่แน่ใจว่าจะบรรยายออกไปอย่างถูกต้อง, ยังไม่มีความแน่ใจพอ ก็พูดถึงบ้างแต่ก็ไม่กล้าอธิบาย.

เดี๋ยวนั้นมันแน่ใจพอ มันจะผิดก็ผิด จะถูกก็ถูก, แต่มันเชื่อ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ว่ามันถูกแล้วที่จะต้องอธิบายอย่างนี้ แต่ก็ไม่วายที่จะรู้สึกเบื่อ, เห็นยลวงหน้า ว่าจะไม่ฝูผู้เข้าใจ; แม้จะอธิบายอย่างไร ๆ กบก็ยังคงเป็นกบ จวกก็ยังคงเป็นจวก, แล้วมันก็จะเหนื่อยเปล่ากันทั้งสองฝ่าย, จึงขอร้องว่า ตั้งใจทั้งกันสักหน่อยเถิด, แล้วคิดใคร่ครวญ กันให้มากเถิด, ไม่เข้าใจตรงไหนก็ถาม เถิด. ครันถามไถ่ความเข้าใจแจ่มแจ้งดีแล้ว ก็ขอให้จำไว้ให้มั่นอย่า, กระทั่ง เอาไปประพฤติปฏิบัติ จนเกิดขึ้นมา แล้วก็ไมหนิไปไหน จะอยู่กับเนื้อกับตัวตลอดไป.

สรุปความว่า ขอให้เป็นนักศึกษากันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคำๆ นี้ คือ อทัมมยตา อทัมมยตา, แม้แต่ชื่อก็จำไว้ให้ได้เถอะ ใครท่องได้แปดหมื่นครั้งแล้วก็ เทวดาจะเอารถมารับไปนิพพานแน่ ๆ อทัมมยตา.

ความหมายและประโยชน์ของอตัมมยตา.

อตัมมยตา จะแปลเป็นไทย ก็จะสามารถความได้ง่าย ๆ ว่า ความที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งที่เคยอาศัยมาแล้วอีกต่อไป, ใจความมีอย่างนั้น ไม่ต้องอาศัยสิ่งที่เคยอาศัย เหตุปัจจัยที่เคยอาศัย อะไรที่เคยอาศัย ทุกอย่างเลย ไม่ต้องอาศัยมันอีกต่อไป ก็คือความหมายของคำ ๆ นี้ เรียกเป็นไทยยุ่ง เรียกเป็นบาลีกันไปแล้วเสียตามเดิมจะดีกว่า ว่า อตัมมยตา, อตัมมยตา.

อย่างที่อยากจะให้พูดเป็น มนต์ขับไล่ผี, มนต์ศักดิ์สิทธิ์สำหรับขับไล่ผี ก็จะมีคำพูดสรุปสั้น ๆ ว่า กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป อะไร ๆ หลายอย่างหลาย ๆ สิบอย่าง ที่มันเคยทำให้เป็นทุกข์ ให้เราร้อน ทน ทรมานผูกพันยุ่งยากสับสนกันไปหมด ทั้งหมดนั้น กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป; พอมีสิ่งชนิดนั้นมันจะเวบเข้ามาในความรู้สึก ก็ไล่ตะเพิดออกไป กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป.

แล้วมันจะใช้ได้แม้ในเรื่องโลก ๆ เรื่องชาวบ้าน เรื่องโลก ๆ เรื่องโลกเอามาก ๆ นี้ก็ใช้ได้, ฉะนั้นอะไรที่มันทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากใจ ไม่สงบสุข กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป. แต่แล้วมันไม่ใช่เรื่องที่ทำงาน; เหมือนว่าลูกคนนี้ ลูกคนนั้นมันแสนจะอันธพาลเลวร้าย ทำความเดือดร้อนให้พ่อแม่ไม่รู้จุกก็ครั้ง ก็สิบครั้ง น้ำตาไหล น้ำตาจะไหลเป็นโลหิตอยู่แล้ว ก็ตัดมันไม่ได้ ตัดมันไม่ได้ จนกว่าเมื่อไรจะตัดมันออกไปได้, กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป นั่นคือความหมายของคำว่า อตัมมยตา. *ปัจจัยทั้งหลาย การกระทำ และผลกรรม หรือการปรุงแต่ง หรืออะไรทุกอย่างที่มันเคยทำมาแล้ว ทำให้ติดจมอยู่ในกองทุกข์, ต่อไปนี้กูจะไม่เอากับมึงอีกต่อไป.*

มันเหมือนกับคนโบราณเขาถือตามแบบโบราณไสยศาสตร์ ว่าสัตว์ตัวนั้นมันเป็นอุบาทว์ เลี้ยงไว้ก็มีแต่ความเสื่อมเสีย ยุ่งยากลำบาก เป็นแมว เป็นสุนัข แม้แต่เป็นไก่เป็นอะไร เขาก็มีว่า ตัวนั้นมันเป็นอุบาทว์ ซึ่งมีไว้ก็เป็นทุกข์, เอาไปปล่อยวัดหรือเอาไปทางไหนเสีย, กว่าจะสลัดออกไปได้ มันก็ยาก; ถ้าสลัดออกไปเสียได้ มันก็หมดความทุกข์.

มันมีเสน่ห์อย่างยิ่งอะไรอันหนึ่ง ซึ่งมันผูกพันลึกซึ้งมาก หรือโดยสัญชาตญาณก็กล่าวได้ หรือว่าโดยอวิชชาที่กล่าวได้ : ยังหลงรักในสิ่งที่มันเป็นอันตราย เป็นขบถ เป็นผู้ไม่ซื่อตรง. เหมือนอย่างภรรยาสามี มีความรักผูกพันซึ่งกันและกัน ยากที่จะตัดได้; แม้ว่ามันจะเลวมันจะชั่วอย่างไร มันก็ยังยากที่จะตัดออกไปได้, บางทีก็ตัดไม่ได้ทั้งทีเลวหรือชั่ว. การที่ตัดออกไปได้นั้นแหละคือ ความหมายของอคัมมยตา, ความไม่ต้องอาศัย หรือไม่ต้องผูกพันอะไร กับสิ่งนั้น ๆ อีกต่อไป.

ท่านทั้งหลายลองคิดถึงดู ว่าบรรดาธรรมะ หัวข้อธรรม หลักธรรมอะไร ที่ได้ฟังได้ยินได้ศึกษามาแล้ว มันเคยมีคำ ๆ นี้ไหม? เช่นจะพูดเป็นอย่างไรภาษาธรรมะสุภาพๆ ก็ว่า ความที่ ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้นอีกต่อไป, จิตมันปลงเด็ดขาดลงไปว่า ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้นอีกต่อไป คือมองเห็นชัดเจนแล้วนี้ ก็จะไม่เคยได้ยิน แล้วก็ถ้าได้ยินก็ไม่รู้จะเรียกเป็นภาษาบาลีว่าอะไร ทั้งที่มันมีอยู่ในพระไตรปิฎก มันก็ไม่เคยมีใครเอามาให้ได้ยิน. เคยวันก็เอามาให้ได้ยินว่า สิ่งนั้นเขาเรียกว่าอคัมมยตา — ความที่จิตมันสูง ถึงขนาดที่ ไม่ต้องอาศัยสิ่งที่เคยอาศัยมาแต่ก่อนอีกต่อไป, พูดอย่างโกรธแค้นก็ว่า กูไม่เอา กับมันอีกต่อไป, ถ้าพูดอย่างสุภาพ ก็ว่า ความที่ ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้นอีกต่อไป, พ้นจากอำนาจปรุงแต่งของสิ่งนั้นกันเสียที. มันรวมความหมายของคำว่า วิมุตติ — หลุดพ้น หรืออะไรไว้หลาย ๆ แง่หลาย ๆ มุมในคำ ๆ นี้. เมื่อมีสิ่งนี้แล้ว มันก็หลุดออกจากสิ่งนั้น *ตัดอุปาทานขาด หลุดออกจากสิ่งที่เคยยึดมันถือมันโดยประการทั้งปวง.* อาตมาจึงพูดว่า เปรียบเสมือนคาบเล็ม

สุดท้ายที่ใช้แล้วเรื่องมันก็หมด, เรื่องมันก็จบ; ถ้าพูดในทางผล เปรียบเทียบในทางผล ก็เพชรน้ำเอกสูงสุด ได้แล้วก็ป็นอันว่าหมดเรื่องกัน.

มันเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างนี้แหละ, เอาไปพิจารณาคุเถิด ก็พอจะเห็นด้วยว่าทำไมจึงไม่เอามาพูด จึงไม่อาจจะเอามาพูด ปล่อยไว้เป็นสิบ ๆ ปี. ถ้าท่านทั้งหลายจะระลึกนึกดูให้ดี ก็พอจะเห็นได้ว่า กว่าจะพูดเรื่อง *อิทัปปัจจยตา* อิทัปปัจจยตา ให้เป็นที่เข้าใจ จนพูดกันได้ติดปากกันหลาย ๆ คนนั้น *กินเวลาดัง ๓๐ ปี* มันเคยพูดมาแล้วเมื่อ ๓๐ ปี ตั้งต้นมาแล้ว กว่าอิทัปปัจจยตา จะไปอยู่ที่ปากของพวกเขา.

แล้วคำว่า *สุญญาตา* กว่าจะพูดติดปาก เอามาพูดกันได้ในกลุ่มคนทั่วไป *ก็กินเวลาดัง ๒๐ ปี* ๒๐ ปี ไปแล้ว จึงรู้จักพูดว่า สุญญาตา ๆ กันบ้าง; ถึงอย่างนั้นก็ไม่วายที่มีคนพูดผิด ๆ สุญญาตา สุญแปล่า สุญแปล่า สุญณะ สุญแปล่า แปลว่าสุญ ถูก เรียกว่าสุญ มันถูก, แต่ให้ความหมายผิด, มันว่าง ว่างจากความยึดมั่นถือมั่น แต่ไม่แปลว่าสุญแปล่า. สุญแปล่ามันก็เร็วกว่าช้หฺมฺช้หฺมาชิ เพราะว่าช้หฺมฺช้หฺมาเอาไปทำปุ๋ยยังได้ นี่ถ้ามันสุญแปล่า ไม่มีอะไรเลยอย่างนี้ มันก็ไม่ถูก. คำว่า สุญญาตาไม่ได้แปลว่า สุญแปล่า มันแปลว่า ว่างจากตัวตน, กว่าจะเข้าใจคำสุญญาตากัน พวกกันมาตั้ง ๒๐ ปี.

ที่นี้ก็มาถึงคำที่ยากขึ้นมาอีก ก็คือคำว่า *ตถาตา* ตถาตา — เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง ก็เพิ่งเข้าใจกัน ได้ฟังกัน พอรู้เรื่องกัน *ต้องใช้เวลาตั้ง ๑๐ ปี* คือ ๑๐ ปีมาแล้ว คำว่าตถาตาจึงมาอยู่ในจิตใจ พอรู้ได้ว่า โอ้ มันเช่นนั้นเอง, ถ้าตถาตาแล้ว เช่นนั่นเอง แล้วมันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น, มันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น.

แต่ ที่นี้มันมีอาการอีกอันหนึ่ง อีกชั้นตอนหนึ่ง อยู่ในระหว่างนั้น, เห็น *ตถาตา ตถาตา เช่นนั่นเองแล้ว มันจะเกิดความรู้สึกว่า โอ้! เล็กกันที่ เล็กขนาดกันที่ ไม่*

อาศัยมิ่งอีกต่อไป ไม่ผูกพันกับมิ่งอีกต่อไป, มิ่งจะสร้างกุปุงแต่งกุไม้ได้อีกต่อไป. ชั้นนี้เป็นชั้นที่สำคัญที่สุด เหมือนกับดาบอันสุดท้าย เรียกว่าอตัมมยตา เพิ่งเอามาผูกกันจริงจัง เมื่อสองวันมานี้เอง, เพิ่งผูกเมื่อสองวันมานี้เอง จะเข้าใจได้อย่างไร.

เรื่องอิทัปปัจจยตาใช้เวลา ๓๐ ปี, เรื่องสญญาตาใช้เวลา ๒๐ ปี, เรื่องตถาตาใช้เวลา ๑๐ ปี, ที่นี้ เรื่องนี้ซึ่งมันลึกซึ้ง แล้วก็มาผูกกันเมื่อวานนี้ จะเข้าใจได้อย่างไร ถ้าไม่ให้ความร่วมมือ คิคนึกศึกษาให้เข้าใจจริงๆ แล้ว มันก็ยังมีรออีกนานแหละ.

ขอให้สังเกตดูให้ถี่เถิด พอจะเข้าใจได้ มันไม่ลึกเกินไป, คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ลึกจนเหลือวิสัย มันอยู่ในวิสัยที่พอจะเข้าใจได้, แต่ต้องกระทำให้ถี่ๆ กระทำให้ถี่ๆ ฟังให้ถี่ๆ คิดให้ถี่ๆ ประพดกปิปฏิบัติให้ถี่ๆ ให้เข้าใจจนได้ ก็จะสังเกตเห็นแล้วก็เข้าใจได้ ว่าอตัมมยตาคืออะไร, พูดย่างๆ ก็คือว่า ไม่เอากับมันอีกต่อไป ไม่ยุ่งกับมันอีกต่อไป.

แล้วก็ มีประโยชน์ไปในทุกแห่งทุกมุม แม้ในเรื่องไม่เกี่ยวกับนิพพาน เรื่องอยู่ที่บ้าน ถ้านอนไม่หลับ ด้วยเรื่องรบกวนอะไร รบกวนจิตใจจนนอนไม่หลับ, ถ้าตัดออกไปว่า กุไม้เอากับมิ่งอีกต่อไป ช่วงหัวมิ่งอะไรนี้ มันก็นอนหลับแหละ. ความหมายของอตัมมยตา คืออย่างนี้ แล้วหลายคนจะเคยได้ใช้มาแล้วด้วย ได้ใช้ในลักษณะอย่างนี้มาแล้วแต่ยังไม่รู้จักมันว่าจะเรียกว่าอะไร, เรื่องอะไรมารบกวนจิตใจ อยู่เรื่อยไป ละมันก็ไม่ได้ เอามาใส่ไว้ในใจมันก็กัดเอา กัดเอา ละมันก็ไม่ออก แต่ถ้า ละออกไปได้ สลัดออกไปได้ นั่นแหละ คือความหมายของคำว่าอตัมมยตา.

ขอให้คิดแน่นอยู่ในความจำคำๆ นี้ ให้ไปนอนฝันว่าอตัมมยตา, ให้ละเมอว่าอตัมมยตา พอใจที่ว่ามันจะช่วยได้ หรือเป็นอาการที่มันช่วยได้ หรือมันหลุดรอดได้, อะไรๆ ที่เคยยึดถือผูกพันอยู่ตลอดเวลาที่แล้วมา แล้วมันก็กัดเอาทั้งนั้น. ในแง่ของ

ความรักก็ดี, ในแง่ของความโกรธก็ดี, ในแง่ของความกลัวก็ดี มันกัดเอาทั้งนั้น, สลัดออกไปไม่ได้. ถ้ามีปัญญา ก็จะสลัดออกไปได้; ถ้าไม่มีปัญญาจะทำอย่างไร ก็ขอให้ใช้มนต์คาถาอย่างที่ว่ามาแล้ว สำหรับผู้ที่ไม่มีปัญญา ใช้คาถาง่ายๆไล่ตะเพิดมันออกไป ว่า กูไม่เอากับมึง ไป—ไป—ไป ใช้คำว่า ไป ไป คำเดียวก็ได้ มันก็จะเกลี้ยงไปจากจิตใจ เรียกว่า อตัมมยตาช่วยได้ ช่วยได้.

เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้วหมดเลย มันจะตัดได้หมดเลย ตัดอันสุดท้ายที่เรียกว่า เอกัตตอุเบกขา, นานัตตอุเบกขาก็ตัดพวกกามพวกอกุศลทั้งหลาย, มาติดอยู่ที่เอกัตตอุเบกขา; พอมาถึงอันสุดท้าย อตัมมยตาก็ตัดเอกัตตอุเบกขามาหมดเลย. พูดย่างๆที่ว่า *ที่แรกคนเราก็คิดจมอยู่ในเงินทอง ข้าวของ ทรัพย์สินสมบัติ กามารมณ์ ก็ตัดเสียได้ด้วยนานัตตอุเบกขา* คือมีจิตเป็นสมาธิเป็นรูปฌานชั้นใดชั้นหนึ่ง เป็นสมาธิที่มีรูป แล้วก็มีหลายชนิด จึงเรียกว่าอุเบกขาหลาย ๆ ชนิด, *ครั้นต่อมา ก็ตัดนานัตตอุเบกขาเสีย ด้วยเอกัตตอุเบกขา* คืออรุณฌาน อรูปฌานชั้นสุดท้ายคือเนวสัญญานาสัญญายตนฌานนี้ ก็ตัดนานัตตอุเบกขามาเหลืออยู่เป็นเอกัตตอุเบกขา *ยังไม่หลุดพ้น*; เหมือนอุทกคาบสรามบุตร ก็มาสูงสุดอยู่ที่ทรงนี้. พระพุทธเจ้าไปศึกษาแล้วท่านไม่เห็นด้วย ท่านก็ไม่เอา ท่านจึงออกมาหาของท่านเอง จนทรงค้นพบการปล่อยวางอุปาทานทั้งหลายเสีย นั่นคืออตัมมยตา, *สิ่งที่เคยผูกพันยึดมั่นถือมั่นขาดออกไป ไม่ยึดถืออีกต่อไป เป็น อตัมมยตา, แล้วก็ตัดเอกัตตอุเบกขา อันสุดท้าย อันเลิศ อันประเสริฐ ในฝ่ายที่เป็นภพออกเสียได้, จบกัน. มันสูงสุดอย่างนี้ ในเรื่องของการที่จะบรรลุวิมุตติความหลุดพ้น.*

แต่ว่า แม้ในเรื่องของชาวบ้านโลกๆนี้ ก็เคยได้ยินได้ฟังอยู่บางคน อาตมาเคยได้ยินข่าวบางคน แล้วเป็นที่เชื่อถือได้ ก็มีไม่กี่คน ๒-๓ คนเท่านั้น แต่ว่าคนๆนั้น เขาตัดได้จริง, ตัดลูกที่เลว ตัดลูกชายที่เลวทรามอันธพาล ตัดได้จริง ตัดขาดไปได้เลย, ก็แปลว่า คนนี้ใช้อตัมมยตาได้แม้ในเรื่องของโลกียะ ในโลกปัจจุบันนี้ ก็น่าสรรเสริญ.

ไปเทียบเคียงดูให้ทีเถอะ เป็นลูกหญิงหรือลูกชายหรือลูกอะไรที่มันแล้ว ก็ยังยากที่จะตัดออกไปได้, แม้ไล่มันไปมันกลับมาก็เอ็นคูนมันอีก สงสารมันอีก มันก็ตัดไม่ได้. แต่ได้ข่าวว่ามีบางคนเขาตัดได้เด็ดขาด ก็ขออนุโมทนาว่า เขามีอำนาจของอทัมมตามาใช้เด็ดขาดตัดสิ่งที่เคยรัก เคยผูกพัน เคยอาศัย เคยปรุงแต่ง เคยอะไรอยู่ด้วยกัน ออกไปเสียได้.

เอ้า, กิติกุ สำคัญก็มากน้อย สำคัญก็มากน้อย สำคัญที่จะเรียกว่าเป็นคาบเล็มสุดท้ายไหม? สำคัญพอที่จะเรียกว่าเป็นเพชรน้ำเอกเม็ดสุดท้ายไหม? เพราะฉะนั้นมันก็ต้องลำบากบ้าง ต้องข้าหน้อยที่จะศึกษาจะพูดจากัน.

ลำดับธรรมะ แต่ต้นจนถึงนิพพานเป็นที่สุด.

ในที่นี้ก็อยากจะทบทวนความเข้าใจกันอีกครั้งหนึ่ง ในลำดับของธรรมะที่เราได้ผ่านกันมาแล้ว, แต่อยากจะพูดว่า แม้จะได้ผ่านกันมาแล้ว ก็ผ่านกันมาอย่างนั้นแหละ ไม่ชัดเจน ไม่แจ่มแจ้ง, ช่วยชักซ้อมความเข้าใจกันบ่อยๆ ให้ชัดเจน ให้แจ่มแจ้ง. ขอให้คอยฟังให้ดี อาตมาจะไล่ไปตามลำดับ อย่างกับไล่ลูกฆ้อง.

ชุดแรกที่จะเอามาพูดก็คือ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คืออะไรก็พอจะรู้จักกันอยู่แล้ว ว่าพระพุทธคืออะไร, พระธรรมคืออะไร, พระสงฆ์คืออะไร อย่าต้องพูดโดยรายละเอียด เพราะบางคนก็สามารถทำ **พระพุทธให้เป็นพ่อ, พระธรรมให้เป็นแม่, พระสงฆ์ให้เป็นพี่ได้,** ถึงขนาดนั้น เอาที่นี้ก็พูดไปว่า :-

พระธรรม พระธรรมนั้น แยกตัวออกมาหรือว่าคลอตออกมา เป็น **ปริยัติปฏิบัติ ปฏิเวธ,** พระธรรมคำเดียวแยกตัวออกมาเป็น **ปริยัติคือความรู้, ปฏิบัติ คือ การปฏิบัติ, ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ** ก็ได้เป็น ๓ อีกแล้ว พระธรรมคำเดียว.

ทีนี้คำที่สอง คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติแยกตัวออกมาเป็น คีล สมาริ บัญญา : คีล คืออะไร สมาริคืออะไร บัญญาคืออะไร, ก็พูดกันมากมายนักหนาแล้ว คีลคือพื้นฐานที่จะให้เกิดสมาริ, แล้วสมาริคือเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดปัญญา.

ทีนี้เมื่อเกิดปัญญาขึ้นมาแล้ว บัญญามันเห็นสิ่งทั้ง ๓ อีกแหละ คูมันศักดิ์สิทธิ์ เหลือเกิน ๓, ๓, ๓ นี้; บัญญามันก็เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บัญญาคลอออกมา เป็นความรู้ เป็นเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. อนิจจัง คือทุกสิ่งนอกจากพระนิพพาน มันเปลี่ยนแปลงเรื่อย เปลี่ยนแปลงเรื่อย, เพราะต้องอยู่กับสิ่งเปลี่ยนแปลง หรือกับความเปลี่ยนแปลง มันก็เป็นทุกข์ เป็นทุกข์, แล้วไม่มีอะไรต่อต้านความทุกข์นี้ได้ ก็เป็นอนัตตา, ก็เรียกว่าปัญญาคลอออกมา ทำให้เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

ทีนี้ทำให้จริงจังเข้า จริงจังเข้า จริงจังเข้า ก็จะเห็นว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นมันมีลักษณะเป็น ๓ อย่างอีกแหละ ก็เป็น ธรรมัญญูจิตตา เป็นการตั้งอยู่ตามธรรมดา, แล้วเป็น ธรรมนิยามตา คือ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมดา แล้วมีลักษณะเป็น อิทัปปัจจยตา คือ เป็นเหตุเป็นปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้น. ถ้าปัญญาเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จริงแจ่มแจ้งชัดเจนจริง ก็จะเห็นธรรมัญญูจิตตา ธรรมนิยามตา และอิทัปปัจจยตา ๓ สิ่งอีกแหละ มันง่ายดีทำให้เป็น ๓ สิ่ง, ๓ สิ่ง.

ถ้าเห็นความเป็นไปตามธรรมดาตามกฎธรรมดา เป็นอิทัปปัจจยตา ว่ามันเป็นอย่างนั้นเท่านั้น มันไม่เป็นอย่างอื่นแล้ว มันก็จะเห็น สุญญตา, สุญญตา ว่าว่างจากตัวตน ว่างจากการปรุงแต่ง เป็นของว่างจากความหมายแห่งตัวตน, สุญญตา แล้วก็จะเห็นต่อไปว่า โอ! มันเป็น ตถาตา ทถาตา เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง, ถ้าเห็นสุญญตา ก็จะเห็นตถาตา ทถาตา เช่นนั่นเอง. พอเห็นตถาตาถึงที่สุด แล้วมันก็จะหลุดในลักษณะ

ที่ไม่อาศัยสิ่งนั้นอีกต่อไป, ไม่ผูกพันกับสิ่งนั้นอีกต่อไป ไม่หวังพึ่งสิ่งนั้นอีกต่อไป ก็คือ อตัมมยตา.

ดูให้ดีๆ เมื่อเห็นสัจธรรมตาถึงที่สุด ก็ไม่เห็นตถาคต เช่นนั่นเอง, เมื่อเห็นตถาคตถึงที่สุด ก็ารู้สึกเต็มทีขึ้นมาว่า อตัมมยตา ความที่อยู่กับมันไม่ได้แล้ว อยู่กับมันไม่ได้แล้ว ต้องเลิกกันที ต้องออกจากกันที เป็นอตัมมยตา เป็นอาการของวิมุตติ กำลังวิมุตติ กำลังจะวิมุตติ แม้จะยังไม่เป็นตัววิมุตติโดยเต็มที่ มันก็เป็นอาการที่มันจะวิมุตติ. นี่แหละ ญาณที่เป็นเครื่องแสดงธรรมฐิติ ว่ามันตั้งอยู่เป็นธรรมตาอย่างไรนั้น มันก็สิ้นสุดลงที่ตรงนี้เห็น อตัมมยตา นี้เอง.

ธรรมประเภทธัมมัญญูฐิติญาณ จบลงที่ตรงนี้ ต่อไปก็จะมีนิพพานญาณ—ญาณที่เป็นไปเพื่อนิพพานหรือเป็นตัวนิพพานต่อไป, มันจึงเกิดนิพพิทาโดยสมบุรณ์ วิราคะโดยสมบุรณ์ เกิดวิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะโดยสมบุรณ์ เป็นส่วนนิพพานญาณ ซึ่งจะแยกชื่อออกเป็นก็ชื่อก็ชื่อก็ได้, มีหลายชื่อหลายสิบชื่อเหมือนกันแหละ เอาเพียงว่า นิพพิทา วิราคะ วิมุตติ นิพพาน ก็พอ, นี้ฝ่ายนิพพานญาณ.

อตัมมยตา เป็นข้อต่อระหว่างธรรมฐิติญาณกับนิพพานญาณ.

หลักคำคุณที่เกี่ยวหมกทั้งจักรวาล ก็พบว่า ฝ่ายธัมมัญญูฐิติญาณ มาหยุดอยู่ตรงอตัมมยตา หลังจากอตัมมยตาแล้วก็เป็นนิพพานญาณ — ญาณในนิพพานหรือญาณที่เป็นตัวนิพพานต่อไป แล้วเรื่องก็จบ จบแก่นิพพาน. นี้ดูให้ตลอดสายซิ ดูให้ตลอดสายทั้งหมดของธรรมะสำคัญๆ ก็ขั้นตอน ก็ระยะ ก็ขั้นตอน แล้วก็ดูให้เห็นว่า อตัมมยตามันอยู่ที่ตรงไหน, มันตั้งอยู่ที่ตรงไหน, มันมีจุดอยู่ที่ตรงไหน, ตั้งจุดอยู่ที่ตรงไหน. มันเป็นสิ่ง

สุดท้ายของพวกธัมมัญญิตินาน หรือจะเรียกว่าอยู่ตรงหัวต่อ ข้อต่อ ฝ่ายนี้เป็นธัมมัญญิตินาน ฝ่ายโน้นเป็นนิพพานาน, หรือพูดกันอย่างง่าย ๆ อย่างวัตถุที่ว่า อยู่ตรงที่ระหว่างติดกับหลุด ติดแล้วหลุดออกได้ นั่นแหละ ตรงนั้นตรงที่ต่อกันที่ติดแล้วหลุดออกได้นั้น เป็น อตั้มมยตา นี้พูดอย่างธรรมชาติ พูดอย่างวิทยาศาสตร์.

นี้ถ้าเราพูดอย่างภาษาอื่นชื่ออย่างอื่น เขาก็มีเหมือนกัน เขาก็เรียกอย่างอื่นเสีย ไม่ได้เรียกว่า อตั้มมยตา, จะลองเปรียบเทียบดูก็ได้. เช่น ใน *วิปัสสนาญาณ* ทั้ง ๘ ตั้งแต่อุทยัพพะญาณ ภังคะญาณ ภยะคุปป์ฐานะญาณ เรื่อยไป จนถึงกับว่า *สังขารุเบกขาญาณ* — ความวางเฉยในสังขารทั้งหลายทั้งปวงได้ สังขารุเบกขาญาณ. อุปมาในภาพปริศนาธรรมในตึกนั้น ไปดูเถอะรูปที่ว่า ผัวเมียหย่าจากกันนั้น คือ สังขารุเบกขาญาณ นั่นคือ อาการของอตั้มมยตา ต่อไปนี้ไม่ผูกพันกันอีกต่อไป ไม่อาศัยกันอีกต่อไป เรียกว่าเป็นการแยกออกจากกัน ใช้คำธรรมคาสามัญญ์ที่ว่า หย่าขาดจากกัน เหมือนที่ ผัวเมียคู่นั้นหย่าขาดจากกัน.

สิ่งที่ต้องหย่าขาด.

เดี๋ยวนี้เราจะหย่าขาดจากอะไร? ก็หย่าขาดจากสิ่งที่เราเคยยึดมั่นถือมั่น ด้วยอุปาทาน มันจะมีก็อย่างก็สับอย่างก็สุดแท้เถอะ, แต่ก่อนนี้เคยรักสนิทเหมือนผัวเมียที่รักกันสนิท, ต่อมาพบว่า อ้าว! นี่มันเลวร้าย มันเลวร้าย มันชบถนี้ มันอันตรายนี่ ผัวเมียนั้นก็หย่าจากกัน. เดี๋ยวนี้เราก็อหย่าขาดจากวัตถุของอุปาทาน ที่เคยมีมาแต่ก่อน, เอาตัวอุปาทานเป็นตัวเลวร้าย สำหรับจะหย่าขาดจากกัน ก็ฟังได้ง่าย เพราะว่าเรื่องของอุปาทานนั้น ก็เข้าใจกันอยู่เป็นอย่างดีแล้ว ว่ามันคืออะไรบ้าง ไม่เข้าใจก็ไปเปิดดูในหนังสือก็ได้.

ข้อที่ ๑. กามุปาทาน — อุปาทานในกาม ก็เรื่องระหว่างเพศ เคยยึดมั่น ถือมั่นเท่าไร เคยแนบสนิทเท่าไร เคยหลงไหลเท่าไร เคยผูกพันเท่าไร อะไรเท่าไร ด้วยกามุปาทาน เต็มวันก็หย่าขาดจากกัน, แยกจากกัน ไม่อุปาทานอีกต่อไป. บางคนก็ คงจะสั่นหัว ไข้ให้หย่าลูกหย่าเมีย คนก็สั่นหัว; แต่นี้เป็นอุปมาเปรียบเทียบว่า มัน หย่ากันอย่างไร มันเคยรักใคร่ผูกพันเหนียวแน่นอย่างไร, หย่าขาดจากสิ่งที่ผูกมัดไว้ด้วย กามุปาทาน.

ที่นี้ ข้อที่ ๒ ทิฏฐุปาทาน — ความเคยยึดมั่นผูกพันไว้ด้วยทิฏฐิ ทิฏฐิ อันนี้ยิ่งไปกว่ากามเสียอีก ที่เราพูดกันไม่รู้เรื่องนั่นแหละ เพราะมันมีทิฏฐิ; คนนั้นมัน มีทิฏฐิ มันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง ยึดถือแต่ความคิดเห็นของตนอย่างเดี่ยวว่าถูก ความคิด เห็นของคนอื่นผิดหมด ไม่ยอมฟังเสียงใคร, มันมีทิฏฐิ มันก็อวดดี, มันก็จองหอง พองชน แล้วก็ยกหูชูหาง คนโง่เหล่านี้มันมีความคิดชั่วขณะเท่านั้นแหละ, ที่มันมีทิฏฐุ- ปาทานนั้น มันเป็นผู้ที่มีความคิดชั่วขณะ ๆ ด้วยความประมาทอวดดีทั้งนั้น ไม่เคยมีโยนิ- โสมนสิการ มันจึงพูดอะไรซุ่ม ๆ พล่อย ๆ ทันที ๆ, พูดได้แต่ว่ามันผิด มันไม่ถูก, แล้ว มันก็มีทิฏฐิเหนียวแน่นที่มันจะเถียง ที่มันจะไม่ยอม. ทิฏฐิอย่างนี้แหละหย่าขาดจาก มันเสียเถิด หย่าขาดจากมันเสียเถิด. จงมามีความคิดที่ถูกต้อง มีความเห็นที่ถูกต้องด้วย โยนิโสมนสิการ, อย่ามีด้วยความคิดนึกชั่วขณะด้วยอวิชา หรือเป็นอุปาทานล้วน ๆ อีกต่อไป.

แต่ขอบอกว่าเป็นการยาก ยากกว่าที่จะละกามุปาทานเสียอีก ในการที่จะละ ทิฏฐิที่ฝังแน่นเป็นนิสัย ยากกว่าการละกามุปาทานไปเสียอีก; แต่ถ้าละไม่ได้ มันก็ เป็นคนโง่ตลอดไป มันโง่ตลอดไป แล้วจะต้องเสียใจที่หลงอยู่เรื่อย ๆ ไป แล้วมันก็ไม่ จลาจลขึ้นมา ดังนั้นหย่าขาดจากมันเสียเถิดทิฏฐุปาทานนี้.

เอาที่นี้ ข้อที่ ๓ สีสัพพัตฺตูปาทาน คำนี้อธิบายยาก ช่วยจำไว้ให้ตีว่า คำนี้ อธิบายยาก แล้วอธิบายกันผิดๆ, ได้แต่ไปยึดเอาตัวอย่างของมันเท่านั้น, ตัวแท้ตัวจริง ความหมายอันแท้จริงของมัน ก็คือว่า ถือเอาความหมายของศีลและวัตรผิดความหมาย ที่ถูกต้อง. ศีล ข้อปฏิบัติทางศีลก็คือ, ข้อปฏิบัติทางธรรมที่เรียกว่าวัตรก็คือ, เขามีความมุ่งหมายอย่างไร มันก็ยึดเอาความมุ่งหมายผิด แล้วยึดถือแน่นแฟ้น อย่างนั้นแหละเรียกว่า สีสัพพัตฺตูปาทาน เป็นเหตุให้ไปเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของศักดิ์สิทธิ์ บวงสรวงอันวอนอะไรไปก็ไม่รู้, นั่นไม่ใช่ตัวสีสัพพัตฺตูปาทาน เป็นผลของมัน ตัวอาการแท้ๆของมัน ก็ยึดถือเอาความหมายผิดๆ.

ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่นว่า ศีล มีความมุ่งหมายเพื่อจะเป็นบาทฐานของสมาธิ ศีลมีความมุ่งหมายจะเป็นบาทฐานของสมาธิ; แต่ว่ายึดถือเอาความหมายผิด ว่าศีลเป็น สตางค์สำหรับจะไปซื้อเอาสวรรค์. พุทให้มันซัดๆ ฟังง่าย ๆ ให้ศีลนี้เป็นสตางค์สำหรับ จะไปซื้อเอาสวรรค์ แล้วก็เชื่อกันอย่างนั้นเสียด้วย แล้วก็พิมพ์หนังสือข้อความในตำราภาษาบาลีเขียนว่าอย่างนั้นเสียด้วยว่า เขาศีลเป็น *บันไดของสวรรค์*. เขาพูดสำหรับคนโง่ เพื่อให้คนโง่จะได้รักษาศีลเสียบ้าง, ไม่อย่างนั้นมันไม่ยอมรักษาศีล; แต่ว่าศีลโดยความมุ่งหมาย ไม่ใช่เป็นบันไดไปสวรรค์ เพราะว่าสวรรค์ก็เป็นที่หลอกลวง ผูกพันอยู่ในกองทุกข์, ศีล โดยความหมายอันแท้จริง เพื่อให้เกิดสมาธิ, หรือเพื่อให้เกิดความสงบสุขที่นี่ ไม่มีความวุ่นวายที่นี่. นี่ความหมายอันแท้จริง, แต่เขาก็ไปยึดถือเอาความหมายผิดเป็นอย่างอื่นเสีย.

หรือว่า สมาธิ สมาธิมีความมุ่งหมายที่แท้จริง เพื่อเป็นบาทฐานของปัญญา ก็ยึดถือเอาเป็นว่า สมาธินี้จะได้มีฤทธิ์มีเดชมีอำนาจพิเศษศักดิ์สิทธิ์ เป็นปาฏิหาริย์, แล้วมันก็เป็นบ้าไปเลยเพราะสมาธิ บ้าอานาปานสตินี้ เมื่อก่อนนี้ได้ยินว่ามีมาก; เขาทำสมาธิเพื่อจะเหาะได้ ไม่ใช่ทำสมาธิเพื่อเป็นบาทฐานของปัญญา. นี้เรียกว่าถือนำความหมายของสมาธิผิดเสียแล้ว, ไม่ใช่เพื่อเป็นบาทฐานของปัญญาเสียแล้ว, มันเพื่อประโยชน์อะไร

ของมันต่างหาก เพื่อจะแสวงหาประโยชน์เป็นวัตถุด้วยซ้ำไป, เช่นเหาะเหินเดินอากาศ ล่องหนหายตัวคำคิดอะไรได้; นี่ผลของสมาธิที่เขาเชื่อเขามุ่งหวัง. ถ้ามีความเชื่ออย่างนี้ ก็เป็นสัจพัตตปรามาสเกี่ยวกับสมาธิ.

ที่^๕ ปัญญา หรือ วิปัสสนา ความมุ่งหมายอันแท้จริง ก็เพื่อให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ความมุ่งหมายของปัญญาหรือวิปัสสนานั้น เพื่อจะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วก็จะเห็นไปตามลำดับ อย่างที่ว่ามาแล้ว กระทบเห็นสัจจตม เห็นตถตา เห็นอศัมมยตา. แต่เดี๋ยวนี้เขาทำวิปัสสนาเพื่อเห็นตัวเลข เพื่อเห็นนรกเห็นสวรรค์ เห็นอะไร ก็ไม่รู้ บ้า ๆ บอ ๆ ไปตามเรื่องของเข, นั้นไม่ใช่ความมุ่งหมายอันแท้จริงของปัญญา. นี่ถือเอาความหมายผิดเสียแล้ว มันก็เป็นสัจพัตตปรามาสในส่วนของปัญญา.

นี่ดูเถอะว่าศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี มีความมุ่งหมายถูกต้องอย่างไร มันถือเอาผิด ที่ถือเอาผิดนั้นแหละเขาเรียกว่า ปรามาส, ปรามาส. สัจพัตตปรามาส แปลว่า ลูบลำคำศีลและวัตรผิด ๆ ของมันดี มันถูกต้อง มันสะอาด ก็ไปลูบลำผิด ๆ ให้เป็นของสกปรกไปเสีย, สัจพัตตปรามาสแปลว่าทำให้สกปรก ลูบลำย้ายให้สกปรกซึ่งศีลและวัตรซึ่งมีความมุ่งหมาย ที่จะหลุดพ้นเป็นนิพพาน มาเป็นเรื่องของกิเลสไปเสีย, นี่หย่าขาดจากมันเสียเถิด สัจพัตตปาทาน.

ที่^๕ ข้อสุดท้าย อัดตวาหุปาทาน นียาก ข้อสุดท้าย อันสุดท้าย ยึดมันถือมัน จนพูดออกมาว่า ตน อัดตวาหะ + อุปาทาน ยึดมันถือมันจนทำให้ปากพูดออกมาว่า ตน ว่าตัวกู ว่าของกู มีเรื่องราวมากมาย แล้วก็พูดกันมากมายแล้ว, จำไม่ได้ก็ตามใจนะ แต่เรื่องตัวกู—ของกูทั้งหลายเป็นเรื่องอัดตวาหุปาทาน ละยากที่สุด; แต่มันก็เป็นอุปาทาน อยู่นั่นแหละ, แล้วก็ได้อาศัยอุปาทานนี้เป็นคู่ชีวิตจิตใจ ยิ่งกว่าผิวเมียกันเสียอีก มันฝังแน่นอยู่กับอุปาทานเหล่านี้. หย่าขาดจากมันเสียเถิด หย่าขาดจากมันเสียเถิด, อากาרת

แยกตัวออกมาเสียได้ ไม่ผูกพันกันอีกต่อไป นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า อัครมมยดา. เดียวกันเรา หลุดพ้นไม่ได้ ก็เพราะเราไม่มีอัครมมยดา, ไม่มีการปล่อยวาง, ไม่มีการสลัดความยึดมั่น ถือมั่น.

นี่คืออัครมมยดาในความหมายอย่างนี้ เขาจะผูกถึงกันอยู่บ้าง ก็ในคำพูดอย่างอื่น ซึ่งทำให้ไม่ได้ยินคำว่า อัครมมยดา, แต่ที่เป็นคำเข้มข้นสรุปความไว้ดีที่สุด กะตักรัตที่สุด ในพระบาลีในพระพุทธรักษาแล้ว ก็คือคำว่า อัครมมยดา — ไม่อาศัยสิ่งนั้นอีกต่อไป ไม่ยอมให้ถูกปรุงแต่งด้วยสิ่งนั้นอีกต่อไป, นั่นแหละถูกที่สุด ก่อนนี้สิ่งนั้นมันปรุงแต่งเรา เรื่อย ปรุงแต่งเราเรื่อย ปรุงแต่งอยู่ทุกวันทุกเวลา จนมาเป็นอย่างนี้. เดียวกันมันจะมา ปรุงแต่งเราไม่ได้อีกต่อไป, อาการนี้เรียกว่าอัครมมยดา. นี่ยก อุปาทาน มาเป็นตัวอย่าง ที่จะต้องหย่าขาดจากกัน.

แล้วอะไรก็ตามทุกอย่าง มีอีกมากมาย แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า อาหาร : กวพิง-การอาหาร ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร; อาหารนี้ เราหลงไหลในอาหาร จนกลัวว่าจะตายเพราะไม่ได้กินอาหาร ก็หลงไหลในอาหาร ก็ผูกพันไว้อย่างยิ่ง หย่าขาดจากมันเสียเถิด, อย่าไปหลงไหลผูกพันในอาหาร.

กิเลสทั้งหลายผูกพันกันมาอย่างไร แยกกันเสียเถิด, หย่าขาดจากกันเสียเถิด ทั้งชั้นที่เป็น กิเลส กิติ ชั้นที่เป็น อนุสัย กิติ ชั้นที่เป็น อาสวะ กิติ, หย่าขาดจากมันเสียเถิด.

อีกอันหนึ่งก็คือ ความโง่หรืออวิชชา ทำให้เกิดมีตัวตน มีตัวตน มีเจตนา ทำอะไรก็เป็นกรรม กรรม—การกระทำ กรรมดีกรรมชั่ว แล้วผลของการกระทำ ผลกรรม แล้วก็มีกรรมที่ต้องเป็นไปตามกรรม ตามอำนาจของความโง่ มันโง่นี้ มันจึงเป็นกรรม มันจึงมีผลกรรม จึงต้องมีการเป็นไปตามกรรม. ถ้าไม่โง่ มันไม่มีตัวกู—ของกู ไม่มี

ตัวบุคคลแล้ว มันทำอะไรไม่เป็นกรรม, *ไม่มีกรรม* ไม่ต้องเป็นกรรม, *ไม่ต้องมีผลกรรม* *ไม่ต้องเป็นไปตามกรรม*. นี้เรียกว่า เราสามารถที่จะพ้นจากกรรม *อยู่เหนือกรรม* ไม่ต้องเป็นไปตามกรรม.

แต่ที่มัวท่องว่า กูจะต้องเป็นไปตามกรรม ไม่พ้นจากกรรมไปได้ นี่มันโง่เองนี่. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ชัดเจนว่า ถ้าได้อาศัยตถาคตเป็นกัลยาณมิตรแล้ว จะพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย, พ้นจากกรรม พ้นจากความที่ต้องเป็นไปตามกรรม, อยู่เหนือกรรมหรือสิ้นกรรม. นี้ไม่เอามาพูด ไม่เอามาสอน ไม่เอามาท่องกัน มัวแต่ท่องว่า กูมีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่พ้นความเกิดไปได้ ก็ร้องให้เสียทีหนึ่ง, กูมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่พ้นความแก่ไปได้ ก็ร้องให้ไปซิ, กูมีความตายเป็นธรรมดา, กูมีกรรมเป็นของตัว จะต้องเป็นไปตามกรรม ทำกรรมใ้ไร ก็เป็นไปตามผลแห่งกรรมนั้น. นั้นมันคนโง่, มันพูดครึ่งเดียว มันรู้ครึ่งเดียว เป็นความจริงครึ่งเดียว สำหรับคนโง่คนมีวิชา; ถ้าไม่มีวิชา มันไม่มีอาการอย่างนั้น, มันไม่มีตัวกูจะทำกรรมอะไรที่ไหน ถ้าไม่มีวิชา.

เที่ยว^๕มีวิชามันทำให้มีตัวกู มีตัวกูมันก็มีตัวตน มีทำกรรม รับผลกรรม เป็นไปตามกรรม; ถ้ามีวิชามันไม่มีตัวตน แล้วมันไม่มีกรรม, ไม่มีการกระทำที่เป็นกรรม หรือต้องเป็นไปตามกรรม, นี้คือนิพพาน สิ้นกรรมอยู่เหนือกรรม เป็นสิ่งที่เป็นไปได้. ดังนั้นกรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันอย่างยิ่ง ผูกมัดตรึงอย่างยิ่ง หย่าขาดจากมันเสียเถิด.

พูดว่าให้ *เหนือชั่วเหนือดี* จิตใจโปร่งใส เหมือนที่พูดในวันทำมาฆบูชา ไม่มีใครสนใจ, *พ้นชั่วถึงดี พ้นดีถึงว่าง* ว่างนั้นแหละมันพ้นหมด : พ้นจากกรรม พ้นจากผลของกรรม. พูดสำหรับคนที่มีความรู้พื้นฐานทั่วไปว่า กูต้องเวียนว่ายไปใน *วัฏฏสงสาร*, เลิกเถิด หย่าขาดจากวัฏฏสงสารเสียเถิด. นี้เป็นเรื่องที่ว่าตัดขาดจากกัน.

แล้วจะพูดด้วยคำอีก ๓ คำ ซึ่งก็มีประโยชน์มากเหมือนกัน ขอให้ช่วยจำไว้
 เถอะ : คนซึ่งฉลาดก็ทำบุญต่ออายุ, คนที่มีความรู้มีสติปัญญาบ้าง ก็จะทำบุญต่ออายุ
 ถ้าคนฉลาดถึงที่สุด มีวิชาปัญญาถึงที่สุด จะทำบุญตัดขาดจากอายุ น่ากลัวไหม?
 มันไม่กลัวใช่ไหม คนโง่ไม่กลัวที่จะตัดขาดจากอายุ มันกลัวตาย; ต่ออายุ ต่ออายุ
 ทำบุญนิมนต์พระมาต่ออายุ มันก็แบบหนึ่ง. ที่นี้อย่างล้ออายุ ล้ออายุ, โอ้มันช่างน่าหัว
 รัว มันหลอกกูเหลือเกินโวย กูไม่เอา ล้ออายุมันก็อย่างหนึ่ง. เดียวนี้มันยิ่งกว่าล้ออายุ
 คือว่าตัดขาดออกจากมันเสียเลย ไม่มีความหมายที่จะมาเป็นเครื่องผูกพันอีกต่อไป, ตัดขาด
 จากอายุไปเสียเลย.

ถ้าจำ ๓ คำนี้ไว้ได้ มันช่วยให้ง่ายขึ้น ในการที่จะแยกตัวออกจากสิ่งที่ผูกพัน
 จิตใจให้เป็นทุกข์ให้เราร้อน คนโง่ก็ต่ออายุ ต่ออายุไปเถิด, คนที่มีความรู้ก็ล้ออายุเล่น,
 คนที่กล้าหาญถึงที่สุด ก็ตัดขาดจากอายุ; กูไม่เอา กับมึง อายุเป็นของอายุ เป็นของอะไรไป
 เป็นของนามรูป เป็นของอะไรไป, สติปัญญาไม่เอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็นตัวกูมาเป็นของกู,
 มันตัดขาดจากอายุ มันน่ากลัวนะ, ถ้าเข้าใจผิดก็จะเห็นว่าตาย, เป็นการตายแน่ๆ แล้ว
 มาชวนให้ตายนี้ใครจะเอา.

ปริญญาของสวนโมกข์ ไม่มีใครยอมรับ ปริญญาสวนโมกข์ 'ตายก่อนตาย
 สบายเหลือ' ไม่มีใครต้องการ เขาคิดว่าชวนให้ตาย, มันรู้เท่านั้น, มันรู้เท่านั้น; ความ
 ตายที่ไม่ตายมันไม่รู้. นี้ก็เหมือนกันแหละ : ตัดขาดจากอายุ ไม่ยินดี ไม่เหยื่อ ไม่อาลัย
 อวรณ์ในอายุ.

การตัดขาดออกไปได้อย่างนี้ ก็คือความหมายของ อดัมมยตา กูไม่อาศัยมึง
 อีกต่อไป. อาตมากลายเป็นคนพูดหยาบ, พูดหยาบคายอันธพาล, แต่แล้วมันก็ช่วย
 ไม่ได้นี่ พูดอย่างอื่นมันไม่เข้าใจ มันก็ต้องพูดอย่างภาษาชาวบ้านหยาบคายอันธพาล มี

ความหมายว่า กูไม่อาศัยมึงอีกต่อไป, นั่นแหละคือความหมายของอถัมมยตา เป็นคำสูงสุดในพระพุทธศาสนา ไม่เอามาสอนกัน, แล้วไม่เข้าใจว่าจะอะไรเสียด้วยซ้ำไป, ทั้งไว้เป็นคำอะไรก็ไม่รู้ อถัมมยตาบ้าง อถัมมยตาบ้าง แล้วอถัมมยตาก็ไม่รู้ว่าจะอะไร.

สรุปความ.

นี่เป็นอันว่า มันยากที่จะศึกษา ยากที่จะเข้าใจ ยากที่จะปฏิบัติได้, มันจึงกินเวลา มันจึงรอเวลา มันจึงเพิ่งเอามาพูด. ฉะนั้นพวกกบทั้งหลาย พวกจวกตักแกงทั้งหลาย อย่ามาด่าอาตมาว่าทำไมประวิงเวลา ก็รอให้กบมันค่อยหายเป็นกบ, ให้จวกมันหายเป็นจวก, ให้มันค่อยๆ รู้รสแกงเสียบ้าง แล้วจึงจะเอาเรื่องนี้มาพูดกับกบ เอาเรื่องนั้นมาพูดกับจวกตักแกง ให้มันพอจะรู้ได้ตามสมควร. เอาละ นี่ ควันหลงของอถัมมยตา พูดสำหรับวันนี้ เรียกว่ามันเป็นเรื่องพิเศษ มันเป็นเรื่องแยกแขนงออกไป มันทำให้เข้าใจผิด ๆ กันได้.

วันนี้เราพูดกัน เรื่องอถัมมยตาอีกที มันยังไม่หมดจึงพูดอีกที แล้วก็พูดในแง่ควันหลงหรือผลข้างเคียง ไม่ใช่ตัวแท้จริง แต่มันมีประโยชน์อย่างยิ่ง. ขอให้พวกกบเหล่านั้นหายเป็นกบกันเสียเร็วๆ. ให้จวกเหล่านั้นหายเป็นจวก ให้รู้รสแกงกันเสียบ้างเร็วๆ. แล้วเรื่องของอถัมมยตา ก็จะไม่เป็นหมัน จะไม่สูญเปล่า จะไม่เป็นหมันเงิบอยู่ มันจะมาเป็นเรื่องที่ ใช้ประโยชน์ได้ทั้งเรื่องโลกิยะและเรื่องโลกุตตระ.

แม้จะอยู่ในโลกนี้ไม่ใช่ไปนิพพาน, จะอยู่ในโลกนี้ ก็รู้จักใช้อถัมมยตาในบางกรณีเดอะ คือตัดขาดมันไปเสีย; ถ้าเรื่องนี้มันรบกวนจิตใจไม่มีที่สิ้นสุด จะเป็นของรักชนิดไหน เป็นทรัพย์สินสมบัติพัสถาน แก้วแหวนเงินทอง บุตรภรรยาสามี ก็จงใช้วิธีนี้

เกิด. แต่อย่าเข้าใจว่าอาตมาสอนให้โหดร้าย โหดร้ายต่อภรรยาสามี นั้นมันในกรณีที่ไม่อาจจะทำความเข้าใจกันได้ มีอยู่แต่ความทุกข์ทรมานแล้ว ก็ตัดขาดจากกันเสียดีกว่า ก็ด้วยความหมายของอศัมมยตา ไม่มีเยื่อใยผูกพัน. เคี้ยวหน่อยากันแล้ว ก็ยังแอบไปหากันอยู่นั่นแหละ มันยังมีความรักมีความอาลัยตัดไม่ได้, มันเป็นของที่ตัดยาก.

สรุปความว่า อาตมาได้พูดถึง ดาบเล่มสุดท้ายของพระธรรม แล้ว, จะไม่มีเรื่องอะไรที่จะพูดกันอีกต่อไปแล้ว ที่จะสูงกว่าเรื่องนี้ ในค้ำของธัมมัญญัติญาณนั้นมันไม่มีแล้ว มันสูงส่งแล้วแก่อศัมมยตา.

ทบทวนอีกทีเพื่อความเข้าใจว่า จาก *พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์* เราก็มียุติ ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ, จากปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เราก็มียุติ สติ สมาธิ ปัญญา, จาก สติ สมาธิ ปัญญา เราก็มียุติ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, และพร้อมกันนั้นที่แทนกันได้ เราก็มียุติ ธัมมัญญัติตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา, ที่มองในแง่ละเอียดลึกซึ้ง เราก็มียุติ สุนฺญตา ตถตา แล้วก็อศัมมยตา จบ. *ดาบเล่มสุดท้ายของฝ่ายธัมมัญญัติญาณ คือความรู้ตามที่เป็นจริงของธรรมชาติของสังขารทั้งปวง ที่ควรจะรู้, ครั้นรู้แล้วจะปล่อยวางได้ ไปจบอยู่ที่อศัมมยตา หรือเป็นเงื่อนไขหัวต่อที่ว่า จะเข้าไปสู่โลกุตตระ.* ในชื่อญาณนอกพระไตรปิฎก เขาก็มีคำว่า โคตรญาณ, หลังจากสังขารูปกษณาณ วางเฉยในสังขารทั้งหลายทั้งปวงได้ ก็มีอาการที่จะก้าวจากโลกียะไปสู่โลกุตตระ ตรงนั้นเขาเรียกว่า มีโคตรญาณ, ตรงเงื่อนไขต่อตรงนั้นแหละ เป็นหน้าที่ของอศัมมยตา. แต่ที่จริงมันเป็นตัวสังขารูปกษณาณมากกว่าตัดขาดจากสังขารที่เคยอาศัยผูกพันด้วยการปรุงแต่ง ด้วยการถูกปรุงแต่ง ด้วยการพอใจยินดีในการปรุงแต่ง, เลิกความยินดีในสังขาร ใน ทุก ๆ ความหมายเสียมันก็จะ เป็นอศัมมยตา.

เรื่องนี้สูงสุด สำคัญที่สุด แต่เราก็มารู้จักกันอยู่ในป่าสองสามคนไม่กี่คน ; มันเป็นเรื่องที่ควรพูดกับคนทั้งโลก หลายพันล้านคน แต่ก็ไม่มีโอกาส, แม้เราจะมาพูดกันที่นี้ในป่าในดงเพียงไม่กี่คน ก็ขอให้รู้ไว้เถิดว่า *มันเป็นเรื่องที่มีค่าสูงสุด ที่จะพูดกับคนทั้งโลก.* มีใครรู้จักตัดขาดจากสิ่งที่ควรตัดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ตัวกู ๆ ๆ, หย่าจากมันเสียเถิด หย่าขาดจากตัวกูเสียเถิด, เป็นอหัมมยตาสูงสุด ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นปัญหาอีกต่อไป.

การบรรยายก็สมควรแก่เวลา ไม่ใช่สมควรแก่เวลาอย่างเดียว เพราะว่าหมดแรงพูดด้วย มันก็จำเป็นที่จะต้องยุติการบรรยาย.

ดังนั้นจึงขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยาย แสดงธรรมที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดกำลังใจ ในการประพฤติปฏิบัติให้จนถึงที่สุด จนถึงกับว่ามีอหัมมยตาให้ได้ ด้วยกันทุกคน ต่อไปในกาลบัดนี้.

อตัมมยตาประทับ

— ๔ —

๑๙ มีนาคม ๒๕๓๑

อตัมมยตาประยุกต์.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว ปกิณณกถา คือเรื่องเฉพาะเรื่องเบ็คเตลิตไม่เป็นชุด, แต่แล้วก็อดไม่ได้ที่มันจะไปเนื่องกันเอง จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า อตัมมยตาประยุกต์ ก็ อตัมมยตาที่จะนำเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน เป็นอย่างน้อย.

คำว่า *ประยุกต์* ๗ นี้คือ *เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้*, โดยมากเรารู้แต่เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ไม่ได้กันเสียโดยมาก, เช่นที่ปรากฏอยู่ ฐธรรมะมาก พูดได้มาก พูดได้กว้างขวาง แต่เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ไม่ได้ก็มี ไม่สามารถจะเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ก็มาก. เรื่องนี้อยากจะพูดให้ชัดเจน จนเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ อย่างน้อยที่สุด เอาไปใช้พูดติดปากได้ก็ยังดี, หมายความว่ามันมีความรู้ที่ถูกต้อง ปากมันจึงพ่นออกมาเป็นคำพูดคำนั้น ซึ่งหมายถึงสิ่งนั้น.

ที่แล้ว ๆ มา เราก็ได้ทำให้เกิดคำพูด ที่ใช้เป็นคำอุทานก็ได้, เป็นคำแสดงความรู้สึกก็ได้, เป็นคำคำกึ่งก็ได้, เช่นคำว่า ตั๋ว—ของกู มันก็แสดงความรู้สึกไปในทางกิลสก็ได้ว่ามันแล้ว, หรือมันย้อนกลับมาเป็นเรื่องคำตัวเองว่า มันเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวเอง เห็นแก่ตั๋ว—ของกูก็ได้ แล้วแต่ว่าอารมณ์ที่กลัดกลุ้มอยู่ในจิตนั้นมันมีอยู่อย่างไร.

ที่นี้เราก็มีคำที่เป็นธรรมะเป็นข้อธรรมะ ได้พูดกันมาหลายปีเต็มที จนพอจะติดปากอยู่ เช่นคำว่า อิทัปปัจจยตา ซึ่งมีความหมายครอบคลุมว่ามันเป็นไปตามกฎแห่งเหตุผล โดยธรรมชาติ ตามธรรมชาติ โดยกฎแห่งเหตุผล อิทัปปัจจยตา. ถ้ามีความรู้สึกอย่างนั้น มันก็ไม่เกิดทุกข์ ไม่เกิดอารมณ์ร้าย, ไม่รัก ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่กลัว ไม่วิตกกังวลตื่นเต้นอะไร, และไม่เป็นของประหลาดอะไร มันเป็นอิตัปปัจจยตา. ที่ละเอียกลงไปก็ว่า สุญญตา อ้อย มันไม่มีอะไรที่จะไปเอากับมันได้, หรือว่า ตถาตา ตถาตา เช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง พังคูล้ายกับพูดเล่น แต่ไม่ใช่คำพูดเล่น เป็นคำสูงสุดในพระพุทธศาสนา ว่าเช่นนั้นเอง.

บัดนี้ก็อยากจะให้มี คำพิเศษมีความหมายมาก ดีมาก ใช้ประโยชน์ได้มาก และเป็นคำสูงสุด หรือเป็นคำสุดท้าย ก็คำว่า อติมมยตา ยังแปลกหูอยู่ยังกุกกักอยู่ แต่ถ้าพูดกันอยู่เสมอมันก็ชินไปเองแหละ อติมมยตา อติมมยตา อติมมยตา. คำนี้แปลตามตัวหนังสือแปลยาก จะอธิบายให้ฟังว่ามันหมายถึงอะไร, ให้รู้จักความหมาย แล้วก็พูดเป็นภาษาบาลีก็แล้วกัน ไม่ต้องแปลดอก.

สุญญตา แปลว่า ว่าง, ตถาตา แปลว่า เช่นนั้นเอง, อติมมยตา นี้ไม่แปล ถ้าแปล แปลเอาแต่ใจความนะ, จำไว้ด้วยก็ได้ ก็จะแปลว่า กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย, นั่นแหละคือความหมายของ อติมมยตา. อะไรที่มันทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากไม่รู้จักสิ้นสุด ตัดออกไปด้วยความรู้สึกว่า กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย, นี่คือความหมายของคำ ๆ นี้

มันประกุฏฐ์สึกออกมาเมื่อมันโล่ง โล่งไปที, แทะบจะทุกคน ทุกคนแหละ มันมีอาการที่ เรียกว่า โล่งอกไปที โล่งใจไปที หมคห้วงไปที หมคย่งไปที; ที่มัน หมคออกไปได้ นั้นแหละ คืออาการของอัตถ์มมยตา แต่มันเป็นเรื่องเล็ก ๆ เป็นเรื่องเต็ก ๆ เป็นเรื่องในบ้าน เรือน. อัตถ์มมยตาเป็นเรื่องสูงสูดในทางธรรมะ ที่จะบรรลลุ มรรค ผล นิพพาน, กุไม่เอากับมึงแล้วว้ย น้หมคความ ในฝ้ายกิเลส ในฝ้ายวัฏฏสงสาร ในฝ้ายกองทุกข์ กุไม่เอากับมึงแล้วว้ย, แล้วก็เลิกกัน แล้วก็ไปเอาฝ้ายโน้น คือฝ้ายโลกุตตระ ฝ้ายเหนือ โลกโดยประกุการท้งปวง.

ที่นี้เราก้หัดหรือเตรียมหัดไว้ตั้งแต่เดี๋ยวน้ ให้เป็นเรื่องเล็ก ๆ เต็ก ๆ ที่บ้านที่ เรือนที่ว่า ไม่เอากับมึงแล้วว้ย, มันก็ความหมายเดียวกันแหละกับอัตถ์มมยตาที่สูงสูด ที่จะ ทำให้ละจากโลกน้ไปสู่เหนือโลก. กุไม่เอากับมึงแล้วว้ย ก็หมคความว่า ไม่เอากับโลก น้ ไม่เอากับเรื่องโลกน้ ไม่เอากับโลกที่เอากันมานาน, อยู่กันมานาน ทรมานเหลือ ประมาณ น้ ไม่เอาละ ไม่เอากับมึงแล้ว. เมื่อไม่เอากับโลกน้ มันก็ไปสู่โลกุตตระเหนือ โลก มันต้องเป็นจุดเปลี่ยน, เรียกเป็นภาชาวิทยาศาสตร์หน้อยก็เป็นจุดเปลี่ยน เป็น *transition* อยู่ที่ตรงน้ มันเปลี่ยน, ไม่เอากับฝ้ายน้อีกต่อไป ก็ไปเอากับฝ้ายโน้น.

ลำดับของสายแห่งปัญญา.

เอ้า, ที่นี้ก็มากุกันไปตามลำดับ กอยฟังให้ค้ว่าจะพูคให้เป็นลำดับ ตั้งแต่ตัว ก ไปจนถึงตัว ฮ ว่าอัตถ์มมยตามันอยู่ที่ตรงตัว ฮ สุกท่ายได้ค้อย่างไร.

สิ่งแรกที่สุดที่จ้จะต้องยกขณมาพูคก็คือ พระรัตนตรัย คือ พระพุทฐ พระ- ธรรม และ พระสงฆ์ ๓ อย่างน้ไม่ต้องอธิบายกันในวันน้แล้ว เพราะมันเกินที่จ้จะรู้แล้ว;

แต่ควรจะรู้ให้ชัดลงไปว่า พระธรรมนั้นแบ่งออกไปได้ เป็นศีล สมาธิ ปัญญา; คำเดียวคือพระธรรม แบ่งออกไปได้เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา. ศีล คืออย่างไร, สมาธิ คืออย่างไร, ก็พอจะเข้าใจได้.

ที่นี้คำว่า ปัญญา. ปัญญามันจะไปทางไหน? ก็ไปในทางให้รู้ความจริงของธรรมชาติ ถึงขนาดที่จะรู้เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ๓ อีกแหละปัญญานี้ : ในขั้นแรกทั้งหมดก็ต้องรู้อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ก็อธิบายกันมากแล้วพอจะรู้ : อนิจจัง มันเปลี่ยนเรื่อย เพราะต้องอยู่กับสิ่งเปลี่ยนเรื่อยก็เป็นทุกข์ เพราะเปลี่ยนเรื่อยและเป็นทุกข์บังคับไม่ได้ ก็เป็นอนัตตา, นี้ก็รู้จัก เห็นแจ้ง รู้สึกอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

ที่นี้ก็เห็นใจความสำคัญของทั้ง ๓ นี้ว่า มันเป็น ธรรมัญญูจิตตา ก็ว่ามันตั้งอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติ เรียกว่า ธรรมัญญูจิตตา, เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นเป็นการตั้งอยู่ตามธรรมดา, และว่ามันเป็น ธรรมนิยามตา ก็ตั้งอยู่ตามกฎอันเฉียบขาดของธรรมชาติ หรือธรรมดา, อาการอย่างนั้นเรียกว่า อิทัปปัจจยตา, ตั้งอยู่โดยกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติอย่างนั้นเรียกว่า อิทัปปัจจยตา คือการเป็นไปตามอำนาจของเหตุและผลตามกฎของธรรมชาติ. เมื่อสิ่งหนึ่งมีอยู่ก็เป็นเหตุให้เกิดอีกสิ่งหนึ่ง เพียงแต่มีอยู่เท่านั้นแหละ มันก็เป็นเหตุให้เกิดสิ่งใหม่, เหตุให้เกิดผลขึ้นมา แล้วผลก็กลายเป็นเหตุ, เมื่อเป็นเหตุแล้วก็ให้เกิดผลอีกอันหนึ่งอีกแหละ, เกิดผลอันหนึ่ง แล้วผลก็กลายเป็นเหตุให้เกิดสิ่งอื่นต่อไป. นี้มันกลายเป็นผลแล้วก็กลายเป็นเหตุ, แล้วก็กลายเป็นผลแล้วก็กลายเป็นเหตุๆๆ ฯลฯ : นั่งว่าอย่างนี้กันสักปีหนึ่งก็ไม่จบ ไม่จบของสิ่งต่างๆ ที่มันเป็นอย่างนี้. อย่างนี้เรียกว่า อิทัปปัจจยตา คือความที่มันต้องเป็นไปตามปัจจัย นี้ๆๆ ฯลฯ.

เอ้า, ที่นี้เมื่อเห็นชัดอย่างนี้แล้ว ก็คือเห็นว่า โอ้ มันว่างจากตัวตน เห็นว่างๆ ว่าง ว่างจากสาระแห่งตัวตน, นี้เรียกว่าเห็น สุญญตา ซึ่งแปลว่าความว่าง.

เมื่อเห็นว่ามันว่างอย่าง^{นี้} ไม่เป็นอย่างอื่นได้ ว่างอย่าง^{นี้} ไปทั้งหมด, ว่างจากตัวตนไปทั้งหมดทุกอย่าง ๆ ก็เลยถือเอาความจริงสรุปท้ายว่า มันเป็นเช่นนั้นเอง เป็นเช่นนั้นเองคือ ตถาตา. ตถาทาคำนี้จะใช้ว่า ตถาทาก็ได้, ตถาเฉย ๆ ก็ได้ แปลเหมือนกันแหละ, ตถา แปลว่า เช่นนั้น ตถาทาก็ความเป็นเช่นนั้น ตถาทาก็ความเป็นเช่นนั้น แต่ที่คำที่สมบูรณ์ก็คือคำตถาตา — เป็นเช่นนั้นเอง.

พอเห็นเช่นนั้นเอง เห็นเช่นนั้นเอง ประจักษ์โดยลึกซึ่งแก่จิตใจ ว่าเป็นเช่นนั้นเอง ที่^{นี้} อติมมยตามันจะมาแล้ว มันก็ไม่เอากับมันแล้วโว้ย, พอกันทีโว้ย ไม่มีอะไรแล้วโว้ย แยกกันที, อติมมยตา — ความที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาศัยกับสิ่งนั้น ๆ อีกต่อไป, พุทธภาษิตสระก็พูดว่า กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป, หลังจากเห็นตถาตาแล้วก็ โอ้ ตถาตา เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง กูไม่เอากับมึงอีกต่อไป แยกตัวออก เพื่อจะกระโดดไปฝั่งโน้น ; ฝั่ง^{นี้}มันจบกันเท่านั้นแหละ.

ถ้าอธิบายอย่างธรรมดาแท้ ๆ มันก็มีเหมือนกัน อธิบายกันได้มาก แต่กลัวว่าผู้ฟังจะหลับเสียก่อน ก็เลยย่อเอามาอธิบายเลย เอามาแต่หัวใจ, ฟังเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ลองฟังดูให้ดี : ว่าในโลกทั้งหลายมันมีสิ่งที่เรียกว่ากาม, กามะหรือ กาม ที่น่ารักน่าพอใจ ; ที่^{นี้}เราก็ ละความน่ารักน่าพอใจคือกามนี้เสียได้ ด้วยนาคตอเบกขา — อเบกขาที่มีอารมณ์หลายอย่าง คืออเบกขาในรูปฌาน ; ละกามแล้วก็มาติดอยู่ในสิ่งที่ป็นรูป คือไม่มีกามไม่ใช่กาม. ที่^{นี้}ก็ ละรูปหรือนาคตอเบกขานี้เสียได้ด้วยเอกตอเบกขา — อเบกขาที่มีอารมณ์เดียวอย่างเดียว นี้ก็คืออเบกขาในอรูปฌาน ; ละรูปแล้วก็มาติดอยู่ที่อรูปฌานจนกระทั่งอันสุดท้ายคือ เนวสัญญานาสัญญาตนะ ต้องละอีก ก็ ละเสียได้ด้วยอติมมยตา. หัวใจมีเท่านั้นแหละก็จบเรื่อง.

ทบทวนสั้น ๆ ก็ว่า *ละกามเสียได้ด้วยรูปฌาน, ละรูปฌานเสียได้ด้วยอรูปฌาน, ละอรูปฌานเสียได้ด้วยอตัมมยตา.* ง่วงนอนหรือยัง ถ้าพูดมากไป มันก็เป็นเรื่องชวนง่วงแหละ, แต่จำเอาไว้เถอะว่า สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในกาม, ละกามเสียได้ด้วยควมมีอุเบกขา อันเกิดขึ้นจากรูปฌาน ซึ่งเรียกว่า นานัตตอุเบกขา นี้มาติดอยู่ที่นานัตตอุเบกขานั้น, ก็ละนานัตตอุเบกขาเสียได้ด้วยอุเบกขาอันเกิดขึ้นจากอรูปฌานที่เรียกว่า เอกัตตอุเบกขา มาติดอยู่ที่เอกัตตอุเบกขานั้น, แล้วก็จะเอกัตตอุเบกขานี้เสียได้ด้วยอตัมมยตา *ทีนังกัณพพาน :* นี้ใจความสำคัญในทางธรรมะละเอียดอ่อนก็มีอย่างนี้.

ลักษณะของอตัมมยตา.

ทีนังก็จะดูลักษณะของมัน ในทุกแง่ทุกมุมที่ควรจะทราบ, แม้ว่าจะพูดให้เป็นคำภาษาไทยอันเค็ดขาดลงไปไม่ได้ ก็เอาความหมายได้ : *อตัมมยตา—ความที่ไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป,* ตลอดเวลาเรามันขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ. ติดอยู่กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ. เป็นไปตามอำนาจของเหตุปัจจัยนั้น ๆ; *เดี๋ยวนี้เป็น อตัมมยตา ไม่ขึ้น อยู่กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป.* อีกความหมายหนึ่งก็ว่า *ที่อยู่มาแต่ก่อนนั้นมันสำเร็จอยู่กับ, หรือสำเร็จมาแต่เหตุปัจจัยนั้น ๆ; เดี๋ยวนี้จะ ไม่เป็นผู้ที่สำเร็จมาแต่เหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป.* ทีนังมีอีกความหมายหนึ่งก็ว่า *แต่ก่อนมามันผูกพันอยู่กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ เดี๋ยวนี้จะ ไม่ผูกพันกับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป. นี้เรียกว่าอตัมมยตา.*

อตัมมยตา ถ้าเอาตามความรู้สึกพูดอย่างธรรมดาสามัญ ก็คือความรู้สึกว่า *ไม่เอา กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป, ไม่เอา กับมัน อีกต่อไป, ไม่เอา กับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป, ภูไม่เอา กับสิ่งอื่นต่อไป, ความที่ไม่เอา ไม่เอา ไม่ยุ่งด้วย ไม่เกี่ยวข้องด้วยกับเหตุปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป.* ทีนัง พูดให้สุภาพสักหน่อยก็พูดว่า *ความหย่าขาดจากสังขารทั้งปวง, นี้พูดสุภาพและไพเราะ หย่าขาดจากสังขารทั้งปวง.*

คนทั่วไปไม่รู้ว่่าสังขารคืออะไร จึงมักหมายถึงร่างกาย; ไม่ใช่หย่าขาดจากสังขารร่างกาย. สังขารนั้นคือระบบการปรุงแต่ง ในความหมายที่กว้างที่สุด; สังขารคือระบบการปรุงแต่ง, คือสิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น แล้วก็ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่ง. ที่ปรากฏอยู่นั้นก็คือสิ่งอื่นปรุงแต่งขึ้นมา, ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่ง ก็เรียกว่าสังขาร, แล้วสิ่งนั้นปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป ก็เรียกว่าสังขาร. ดังนั้น สังขารหมายถึงทั้งผู้ที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น, และผู้ที่ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่ง, หรือว่าสิ่งที่ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่งขึ้นมา แล้วจะปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป, ทั้ง ๒ ความหมายนี้เรียกว่าสังขาร ๆ. ร่างกายนี้ก็ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่งขึ้นมา แล้วก็มันก็ปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป, สังขาร ความคิดความนึกก็เหมือนกันแหละ มันถูกสิ่งอื่นปรุงแต่งขึ้นมาเป็นความคิดความนึก แล้วความคิดความนึกก็ปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป, มันปรุงแต่งกันต่อไป ๆ เป็นลำดับ.

สำหรับเด็ก ๆ เขามีอุปมาสำหรับจำง่ายว่า มันมีน้ำอยู่ในโลกนี้ มีทะเลอยู่ในโลกนี้ ซึ่งมันก็ต้องมีมาจากเหตุใดเหตุหนึ่งนั่นแหละ, มีทะเลอยู่ในโลกนี้ แปลว่าทะเลมาจากไหนก็ได้ แต่ว่าอย่าไปรู้มันเลย มันก็เป็นทีที่เชื่อได้ว่า มันก็มีเหตุปัจจัยให้มีทะเล, เพราะมีทะเล มันก็มีไอน้ำระเหย มันมีดวงอาทิตย์นี้ ไอน้ำในทะเลมันระเหยขึ้นไป ไปเป็นเมฆ, เมื่อเป็นเมฆแล้ว มันก็เป็นฝนตกลงมา, ตกลงมาก็ทำให้ดินมันเปียก เมื่อดินมันเปียก ดินมันสิ้น; เด็กโง่ ๆ เติบโตมาสิ้นหกล้มหัวแตก มันก็ร้องไห้ ก็ไปหาหมอม, หมอก็ทำอะไรรไป ไม่มีที่สิ้นสุดดอก. นี้เรียกว่ามันปรุงแต่งกันเรื่อยไปอย่างนี้ ถูกปรุงแต่งแล้วปรุงแต่งสิ่งอื่น, ถูกปรุงแต่งแล้วปรุงแต่งสิ่งอื่น, ถูกปรุงแต่งแล้วปรุงแต่งสิ่งอื่น เรียกว่า สังขาร.

หย่าขาดจากสังขารทั้งปวง ระบบนี้เราหย่าขาด ไม่เอาแล้ว, ไม่หลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่ง ๆ นี้ คือสิ่งที่ถูกสิ่งอื่นปรุงแต่ง แล้วปรุงแต่งสิ่งอื่นอีกต่อไป นี้เลิกกันที หย่าขาดกันที, อาการอย่างนั้นแหละเรียกว่า อัครมมยตา.

สรุปความให้มันเป็นหัวข้อธรรมะกว่า อิสระ อิสระ อิสระเสรีออกจากอำนาจของอวิชา ตัณหา อุปาทาน กรรม. คำเหล่านี้มันพุง่าย พุคติดปากกันมาแต่โบราณแล้วว่า สิ่งที่น่ากลัวเป็นปัญหาที่คือ อวิชา ตัณหา อุปาทาน กรรม, สี่อย่างนี้ตัวร้ายมันครอบงำเรา มันทำแก่เรา มันบังคับขั้ไสเรา. เต็มวันนี้เป็นอิสระออกจากอำนาจของอวิชา ตัณหา อุปาทาน กรรม.

อิสระมันเหมือนกับหลุดจากเรือนจำ; ถ้าติดคุก ติดเรือนจำ มันก็ไม่ใช่เป็นอิสระ ก่อนนี้เราไม่ใช่เป็นอิสระจากเหตุปัจจัย จากสังขารอะไรเหล่านี้ เต็มวัน หลุดเป็นอิสระออกจากคุก ออกจากคุกกันเสียที.

คุกของชีวิต.

ความหมายของคำว่าคุก คุกนี้ก็ตีมาก เพราะว่ามันจองจำ; คุกมีความหมายได้หลายแง่ อันแรกก็จะระบุว่า คุกแห่งตัวกู, เมื่อมีความรู้สึกว่าตัวกู มันก็ติดคุกแห่งตัวกู เป็นไปตามความรู้สึกว่าตัวกู แล้วแต่ความรู้สึกว่าตัวกูมันจะบังคับไสหัวไปทางไหน เพราะมันติดคุกแห่งตัวกู.

อีกทางหนึ่งมันก็ติด คุกแห่งอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งสามารถจะเสพความรู้สึกความเอร็ดอรร้อย, ความเอร็ดอรร้อยทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นแหละที่มันทำให้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กลายเป็นปัญหาขึ้นมา; คนจึงเป็นทาส เป็นทาสของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นซ้ำเกินกว่าจะเป็นซ้ำเสียอีก, วัชใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันจะไสหัวให้ไปทำอะไรก็ได้, เอ้า เต็มวันหลุด หลุดจากคุกแห่งตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ที่นี้ ^๕คุณแห่งอุปาทาน : ยึดมั่นด้วยอุปาทานในกาม, กามอุปาทาน ยึดมั่น
 ต่อมันในกาม ของรักของใคร, ยึดมั่นในทิฏฐิ ความคิดความเห็น เรียกว่า ทิฏฐอุปาทาน,
 ยึดมั่นในศีลวัตรปฏิบัติเชื่อถือมาอย่างโง่เขลาจนกลายเป็นไสยศาสตร์, นั่นแหละเรียกว่า คุณ
 แห่งศีลพัคตอุปาทาน, แล้วก็คุณแห่งอัตตวาทุอุปาทาน มีความรู้สึกยึดมั่นเป็นตัวตน จนปาก
 พูตออกมาว่าตัวกู ว่าของกู อุปาทานใดทำให้ปากพูตออกมาว่าตัวกู—ของกู อุปาทานนั้น
 เรียกว่าอัตตวาทุอุปาทาน.

สรุปความแล้วมันเป็น คุณของอวิชา, อวิชา — ภาวะที่ปราศจากความรู้
 อันถูกต้อง มันบังคับขับไล่สัตว์ทั้งหลายให้เป็นไปตามอวิชา คือความรู้ที่ไม่ถูกต้อง,
 นี้คุณที่ใหญ่ คุณครอบงำหมดก็คือคุณของอวิชา. ^๕เกี่ยวอาการที่ออกมาเสียได้จากคุณ
 ทั้งหลายเหล่านี้ นั่นแหละคืออตั้มมยตา อตั้มมยตา อตั้มมยตา ออกจากคุณแล้วไว้อยู่
 เอาการกับมึงแล้วไว้อยู่. ขอบอกที่ต้องพูดคำหยาบ เพราะมันง่าย เพราะมันไม่ลึ้ม เพราะ
 มันมีรู้สึกอยู่ในตัวแล้ว, รู้สึกอยู่ในจิตใจแล้ว, มันจะหยาบมาแต่ไหนเล่า มันเป็นเรื่อง
 สมมติเท่านั้นแหละ.

ฉะนั้น ขอให้จำให้ทีเถอะว่า ^๕เมื่อใดมันเบื่อกันว่า กูไม่เอา กับมึงแล้ว,
 ให้รู้ไว้เถอะว่า นั่นแหละคือ อตั้มมยตา. ^๕ที่นี้พูดให้สุภาพก็พูดว่า อตั้มมยตา พลังปาก
 ออกมาว่า อตั้มมยตา; ฉะนั้นจะคำใส่หน้ามันสักทีให้เจ็บปวดที่สุด ก็คำมันว่า อตั้มมยตา
 ไม่ต้องพูดคำหยาบว่า กูไม่เอา กับมึงแล้ว. นี่จึงว่ามีคำนี้ไว้ใช้พูดจา ระบายความรู้สึกก็ได้
 ไว้คำใครก็ได้ ว่าอตั้มมยตา กูไม่เอา กับมึงแล้ว.

อาการที่เรียกว่าคุณ หรือว่าอุปาทานนั้นละเอียดมาก ขอให้ฟังให้ดี : คำแรก
 มัน ^๕ต้องอาศัยกันอยู่ นี้ มันจำเป็นที่ต้องอาศัยกันอยู่ เพราะอวิชาหรือเพราะอะไรก็
 ตาม แม้แต่เพราะธรรมชาติก็ตาม, ถ้าไม่อาศัยกันอยู่มันตาย. เราต้องอาศัยกัน ^๕น้ำ ลม

ไฟ ต้องอาศัยอะไร ต้องอาศัยกันอยู่ แล้วไปยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตนเป็นของตน รักใคร่หวงแหน เพราะมันอาศัยกันอยู่ มันก็ติดพันเป็นกุญ.

เพราะมัน *สัมพันธ์กันอยู่* มันอยู่โดยลำพังสิ่งเดียวไม่ได้ไม่ว่าอะไร มันอยู่เนื่องด้วยปัจจัยรอบด้าน มันสัมพันธ์กับปัจจัยนั้น ๆ มันสัมพันธ์กันอยู่.

แล้วยิ่งกว่านั้นมัน *ผูกพันกันอยู่* สัมพันธ์เพียงแต่เนื่องกันอยู่เฉยๆ; แต่ถ้าผูกพันกันมันหนาแน่น มันเหนียวแน่น มันผูกมัดตรึง มันผูกพันกันอยู่.

แล้วมัน *ปรุ่ร่งกันอยู่* มันช่วยปรุ่ร่งกันอยู่เหมือนเอาน้ำรดเข้าไปที่ต้นไม้ ปรุ่ร่งแต่ให้ต้นไม้สโตอยู่ได้ไม่ตาย นี่มันปรุ่ร่งกันอยู่มันแยกกันไม่ได้.

อีกทางหนึ่ง มัน *บีคังกันอยู่*, บีคังเอาไว้ มันก็เป็นกุญเหมือนกัน.

อีกอันหนึ่งมัน *ครอบงำอยู่* มันครอบงำอยู่ข้างบนนี้ มันก็มีอาการแห่งกุญเหมือนกัน.

อีกอันหนึ่งมัน *เผาผลอยู่* มันเว้าร้อนอยู่ มันเผาผลอยู่ มันเอาออกไปไม่ได้ ความรัก ความโกรธ ความอะไรนี่ มันเอาออกไปไม่ได้ มันเผาผลอยู่ มันเผาผลอยู่ก็มีอาการแห่งกุญเหมือนกัน.

มัน *ทิ่มแทงอยู่* เช่นราคะเป็นต้น มันทิ่มแทงอยู่ในจิตในใจ มันเอาออกไปไม่ได้, มันก็เป็นกุญเหมือนกัน.

รวมความว่า *มันทรมาณอยู่*, มันทำการทรมาณอยู่ตลอดเวลา.

นี้เรียกว่า *อาการแห่งกุญอันละเอียดอ่อน* มันไม่เป็นอิสระแก่ตัว, มันต้องอาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ มันต้องสัมพันธ์กันอยู่ มันผูกพันกันอยู่ มันปรุ่ร่งกันอยู่ มัน

ปีตบั๋งเอาไว้ มันครอบงำอยู่ มันเผาผลนอยู่ มันทิ่มแทงอยู่ มันทรมาณอยู่. พันเสียที จะดีไหมเล่า? อาการที่พ้นออกมาได้นั้นแหละ คืออทัมมยตา, อาการที่หลุดออกจากกันได้ ไม่เอากับมึงอีกต่อไปแล้ว คืออทัมมยตา, ดีหรือไม่ดี?

ที่เกิดของอทัมมยตา.

เอ้า ทีนี้จะซัสถานะหรือที่ตั้ง ที่อาศัย ที่เกิดที่อยู่อะไรของอทัมมยตา ให้ชัดเจนออกไปอีก คอยฟังให้ดีๆ ว่า อทัมมยตาอยู่ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร และเหตุไร?

อันแรกว่า เมื่อถึงจุดสูงสุดของอัสสาทะ เมื่อถึงจุดสูงสุดของอัสสาทะ คำนี้บางคนยังไม่เข้าใจ ว่าอัสสาทะนั้นคืออะไร, *อัสสาทะ คือเส้นที่ช่วยวน ที่ผูกมัดตรึงด้วยความเวิรด์อรัย ถูกอกถูกใจ,* ความหลงอยู่ในเส้นหรือร่องรอยของมันเรียกว่าอัสสาทะ. ใครจะมีอัสสาทะในอะไรก็รู้อยู่ของตัวเองทั้งนั้นแหละ นับตั้งแต่วัตถุสิ่งของหรือกามารมณ์ หรือว่าอะไรที่เป็นที่พอใจ ก็เป็นอัสสาทะได้ทั้งนั้น; พวกชนต่ำก็อัสสาทะในกาม พวกชนกลางก็อัสสาทะในรูป พวกชนสูงก็อัสสาทะในอรุปร, มันเป็นอัสสาทะทั้งนั้นแหละ.

เมื่ออัสสาทะนั้นสูงสุด มันก็จะสุกไปไม่ได้แล้ว ก็ต้องเป็นอทัมมยตาแหละ พอทันที กูไม่เอากับมึงแล้ว. ยกตัวอย่าง เช่นว่ากินอาหาร กินของหวานของคาวอะไรนี้ อร่อยๆ กินอร่อยๆๆ พอจุกอร่อยมันสูงสุด แล้วมันต้องกินน้ำแหละ ใช้น้ำใหม่เล่า? กินน้ำที่ยิ่งจืดยิ่งดี ยิ่งเย็นยิ่งดี มันกินน้ำแหละ จุกอร่อยมันสูงสุดหมดแล้ว มันพอแล้ว; *เมื่อถึงจุดสูงสุดของอัสสาทะ อทัมมยตาก็ปรากฏ.* นี่ว่าในฝ่ายวัตถุต่างๆ คำๆ โง่ๆ ของคนธรรมดา. ถ้าว่าสูงสุดทางธรรมะก็โน่นแหละ มันพ้นจากกาม, พ้นจากรูป, พ้นจากอรุปร, ไม่มีอัสสาทะในกาม ในรูป ในอรุปร นั่นแหละ มันก็อทัมมยตาแหละ.

เอา ข้อต่อไป เมื่อเห็นความเป็นมายาของอัสสาหะ ข้อแรกนี่เมื่ออว่่อย ๆ ๆ โดยไม่รู้เรื่องหลอกลวง, เทียบมันรู้เรื่องหลอกลวงของอัสสาหะ มารู้เรื่องความเป็นมายาของสิ่งที่เป็นอัสสาหะ แม้ไม่ต้องถึงที่สุด มันก็หยุดได้ เป็นอตัมมยตาได้, อตัมมยตาเสียเพียงกามก็ได้ ไม่ต้องไปถึงรูปและอรุปรก็ได้, รู้ความเป็นมายาของสิ่งที่เป็นอัสสาหะ, พุคอย่างนี้ก็ได้.

หรือจะพูดว่า เมื่อปัญญาถึงจุดสูงสุด เมื่อปัญญาถึงจุดสูงสุด เมื่อตะก็พูดแล้วนะว่า ปัญญามันมีสายของมันอย่างไร, ย้ำอีกที่ว่ามัน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สญญตา ตถาตา, เมื่อปัญญามันถึงจุดสูงสุด ตถาตา แล้วก็เกิดอตัมมยตา เกิดอตัมมยตา, เราจึงพูดว่าเมื่อปัญญามันถึงจุดสูงสุด มันก็เกิดอตัมมยตา.

ที่มองอีกแง่หนึ่งก็ว่า เมื่อธัมมฐิติญาณถึงจุดสูงสุด. คำนี้คนธรรมดา ก็ไม่รู้อีก ว่าธัมมฐิติญาณคืออะไร ก็บอกให้ทราบได้ง่าย ๆ ที่สุดว่า บรรดาญาณ ญาณทั้งหลายมีก็สติญาณก็ร้อยญาณ ก็ช่างหัวมันเถอะ แต่มันแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท, ๒ ประเภท เป็น ธัมมฐิติญาณ คือให้เห็นความจริงของสังขาร หรือธรรมชาติ เช่นเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเป็นต้นนี้ เห็นความจริงของธรรมชาติ ของสังขาร ของสิ่งต่างๆ จนกระทั่งเบื่อหน่าย จนกระทั่งเบื่อหน่าย; ฝ่ายนี้ก็ญาณก็ตามใจเรียกว่าธัมมฐิติญาณ. พอเบื่อหน่ายแล้วมันจะเกิดญาณฝ่ายนิพพานญาณ จะเป็นฝ่ายนิพพานญาณ จะเบื่อหน่ายจะคลายกำหนด แล้วก็ดับ จะนิโรธ ดับ ๆ ดับ ๆ จนเป็นนิพพาน วิมุตติ วิสุทธิ สันติ นิพพาน ก็ญาณ ๆ ก็เรียกว่านิพพานญาณหมดเลย.

ญาณเลยมีอยู่ ๒ พวก : ธัมมฐิติญาณ รู้ความลับความจริงของธรรมชาติ, ส่วนนิพพานญาณ เป็นเหตุให้นิพพาน ให้หยุด ให้เย็น ให้ดับ.

เราพูดว่า เมื่อธัมมฐิติญาณถึงจุดสูงสุดก็เกิดอตัมมยตา ที่จะกระโดดจากฝ่ายสังขารไปสู่ฝ่ายนิพพาน, ธัมมฐิติญาณนี้มาตั้งแต่เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มาจนกว่าจะเกิดนิพพิทา เอานิพพิทาเป็นจุด อตัมมยตา, พอนิพพิทาแล้วมันก็คืออตัมมยตา.

เฮ้, ที่นี้ตอนนี้อาจจะระบุไปยัง เมื่อถึงความเบื่อบั่นแท้จริงด้วยปัญญา เมื่อถึงความเบื่อบั่นแท้จริงด้วยปัญญา, สังเกตดูคำว่า เบื่อบั่นแท้จริง มันเบื่อกด้วยญาณ. เมื่อมากแล้วมันก็เบื่อ, กินแล้วมันก็อิ่ม อิ่มแล้วมันก็เบื่อ, แม้อร่อยเท่าไรกินเข้าไปมันก็เบื่อนั้น อย่างนั้นไม่เบื่อบั่นแท้จริง เพราะมันไม่เบื่อกด้วยปัญญา, มันเบื่อกเพราะท้องมันบรรจุกเข้าไปไม่ได้แล้วมันก็เบื่อ, แต่พุงนั้นก็กินได้อีกแหละ. ถ้าเบื่อบั่นแท้จริงก็ต้องเบื่อกด้วยปัญญา, มันไม่กลับไปหลงอีก เมื่อมาถึงความเบื่อบั่นแท้จริง ไม่ใช่เบื่อกเล่นๆ เบื่อกชั่วคราว เหมือนที่ใครเบื่อกอะไรซึ่งเป็นเบื่อกไม่จริง, ต่อเมื่อเบื่อกแท้จริง เมื่อถึงความเบื่อบั่นแท้จริง ก็เบื่อกด้วยปัญญา อันนี้จะมีอตัมมยตาออกมา. คนเราอาจจะรู้สึกเบื่อนั้นเบื่อนั้นเล็กๆ น้อยๆ ได้เรื่อยไปแหละ แต่มัน ไม่ใช่เบื่อบั่นแท้จริงคอก, เบื่อทรัพย์สินสมบัติ ข้าวของเงินทองอาจจะมีได้ แต่ไม่ใช่เบื่อบั่นแท้จริง วางไม่ได้.

ที่นี้ดูให้ละเอียดกว่านั้น เมื่อฆ่าความเบื่อบั่นเป็นเท็จเสียได้ ความเบื่อกที่ไม่แท้จริง ฆ่ามันเสียให้ได้ ฆ่ามันเสียให้หมด ฆ่าความเบื่อบั่นเท็จอันหลอกลวง ฆ่าความเบื่อกเช่นนั้นเสีย ก็จะเหลือเป็นความเบื่อบั่นแท้จริง, ความเบื่อบั่นแท้จริง มันก็ได้ อตัมมยตา.

เฮ้, ที่นี้พูดเป็นภาษาเอาเปรียบหน่อยก็ว่า เมื่อหย่าขาดจากคู่ครองอันทรยศ, นี้มีในภาพปริศนาธรรม บุรุษหย่าขาดจากภรรยาผู้ทรยศ เมื่อก่อนเขาเป็นผัวเมียกัน เขารักกันมาก รักกันมาก รักกันมากกว่าซื่อตรง คิดว่าอย่างนั้น; แล้วต่อมาสามีเห็นได้ว่าภรรยาไม่ซื่อ ก็เลยหย่า หย่าขาดจากคู่ครองที่ทรยศ. แต่ดูแล้วมันก็น่าหัว

แม้จะไปหย่ากันที่โรงที่ศาลแล้ว แต่ใจมันยังไม่หย่าก็ยังมีอยู่ หรือมันกลับมารักอีกก็ได้, เพราะมันเป็นเบือที่เป็นเท็จ, มันต้องเบือที่จริง ๆ ที่มันไม่กลับมามีอย่างนั้นอีก.

ก่อนนี้เรามีสิ่งต่างๆ ที่เรายึดถือ, จิตนะจิตตอว่าเรา, ใ้ว่าเรา^{นี้}พุกสมมติ; จิตมีสิ่งที่มีมันยึดถือเอาเป็นคู่ครอง เอาอะไรเป็นคู่ครองก็ตามใจ จะเอานามรูป เอาอารมณ์ เอาอะไรแล้วแต่เถอะ, เอาเวทนา เอาอะไรเป็นคู่ครอง, พอใจในสิ่งใดก็ยึดถือเอาเป็นคู่ชีวิตจิตใจ, ฆันท์ ๕ จิตเอาฆันท์ ๕ เป็นคู่ครอง. เทียน^{นี้}มาพบ อ้าว คู่ครองอะไรเล่า คู่ครองมันทรยศนี่ มันก็หย่าขาดจากคู่ครองอันทรยศ; ไม่เหมือนคนดอก หย่ากรรยา แล้วก็แอบไปหาอีกนั่นมันตัดไม่ได้, มันยังกลับไปแต่งงานกันอีกก็มี, อย่างนั้นเรียกว่าเบือเท็จ. ถ้าเบือจริง มันก็เลิกกันจริง มันก็หย่าจากเบญจขันธุ์ที่มีอุปาทาน มันทำให้เกิดความทุกข์เหลือประมาณ, แล้วก็หย่าขาดจากอุปาทานขันธุ์กันเสียที, ^{นี้}เรียกว่า เคยรักเคยยึดถือยิ่งกว่าสิ่งใดเบญจขันธุ์^{นี้} เทียน^{นี้}หย่าขาดกันเสียที.

ที่^{นี้} จะพุกให้กลับไปอีกว่า เมื่อคลังแห่งอนุสัยถูกระเบิด, พุกให้เป็นอุปมามากขึ้น คลังแห่งอนุสัยถูกระเบิด. บางคนยังไม่รู้ว่า อนุสัยคืออะไร, ควรรู้เสียว่า ความเคยชินแห่งกิเลส, เมื่อเกิดกิเลสก็เก็บความเคยชินแห่งกิเลสไว้ เก็บไว้ ๆ : เกิดโลภะก็เก็บความเคยชินที่จะเกิดโลภะไว้, เกิดโทสะก็เก็บความชินที่จะเกิดโทสะไว้, เกิดโมหะก็เก็บความชินที่จะเกิดโมหะไว้, เก็บไว้ ๆ ในสันดาน นี่คลัง มันเป็นคลังที่เก็บความเคยชินแห่งกิเลสไว้ ^{นี้}เรียกว่าอนุสัย. เพราะเก็บไว้มากมายอย่าง^{นี้} มันจึงง่ายที่จะกลับออกมา กลับออกมา เพราะเก็บไว้มาก, ดังนั้น คนเราจึงง่ายที่จะเกิดโลภะ รากะ คนเราจึงง่ายที่จะเกิดโทสะ คนเราจึงง่ายที่จะเกิดโมหะ เพราะมันเก็บไว้ในคลังมาก.

ที่^{นี้} คลังนั้นถูกระเบิดเสียด้วยถูกระเบิด คือบัญญัติหรือญาณ อหัมมยตาอีกแหละ, ถ้าจะพุกกันให้ระเบิดก็ บัญญาในขั้นที่เป็นอหัมมยตา หรือผลของบัญญัติสูงสุด^{นี้}

มัน ระเบิดคลังของอนุสัยนั้นหมด, อนุสัยหมดไปตามลำดับแห่งกิเลส, ก็เป็นพระอริยเจ้า
ตัดสังโยชน์ ตัดอนุสัย นั้นก็คือตัดไป แล้วก็ไปเป็นพระอริยเจ้า, นั้นมันถูกระเบิด ระเบิด
แล้วระเบิดอีก ระเบิดแล้วระเบิดอีก, คลังแห่งอนุสัยมันถูกระเบิดเสียด้วยปัญญา.

เอ้า ที่นี้ก็มาถึงคำว่า ประตุพระนิพพานถูกเปิด, ประตุพระนิพพานถูก
เปิด แม้ว่าจะยังไม่ได้เข้าไป, ยังไม่ทันได้เข้าไป แต่ว่าประตุพระนิพพานเปิด มาถึงประตุ
พระนิพพานที่เปิดแล้ว เพราะอวิชาเพราะโมหะมันถูกทำลายมากแล้ว ปัญญามันสูงสุด
มาถึงสัญญาตา มาถึง ตถาทา มาถึงอัครมมยตา นี้ประตุพระนิพพานเปิด, ก็จะมาถึงจุดที่ว่า
สามารถอย่างเข้าไปในประตุพระนิพพาน, อาจะอย่างเข้าไปในประตุพระนิพพาน, สมควรที่
จะอย่างเข้าไปในประตุพระนิพพาน. *อาการที่สามารถจะอย่างเข้าไปสู่ประตุพระนิพพาน*
นั่นแหละ คือ อัครมมยตา อัครมมยตา, เลยกลายเป็นจุดเปลี่ยน, ตรงนี้แหละเป็นจุดเปลี่ยน
พร้อมสามารถหรือสมควร หรืออาจจะ แน่นอนที่จะเข้าไปในประตูของพระนิพพาน, ตรงนี้
เป็นจุดเปลี่ยน จะเปลี่ยนจากโลกิยะเป็นโลกุตตระ จุดเปลี่ยนอยู่ที่ตรงนี้, *จุดเปลี่ยนนี้ก็*
เรียกว่า อัครมมยตา เรียกว่า อัครมมยตา.

เอ้า, ที่นี้มาถึงจุดเปลี่ยน ก็คือฝ่ายโน้นแล้วนะ ก็มองดูในทางฝ่ายหลังจุด
เปลี่ยนนี้ มันก็มีอาการว่า หลุดออกมาเป็นอิสระแก่ตัว; เมื่อก่อนเป็นทาสของกิเลส
ตัณหา อุปาทาน ไม่เป็นอิสระ, *เดี๋ยวนี้เป็นอิสระแก่ตัว เป็นอิสระแก่ตัว จิตเป็นอิสระ*
แก่ตัว ก็มองเห็นได้อีกแง่หนึ่งอีกมุมหนึ่งว่า *เดี๋ยวนี้จิต เลิกจากการเป็นบุดูชน* จะพ้นจาก
ความเป็นบุดูชน, *จะเข้าสู่ขอบเขตของอริยะ.* การเลิกจากการเป็นบุดูชน นั่นแหละคือ
อัครมมยตา อัครมมยตา, เลิกจากการเป็นบุดูชน, *เมื่ออย่างเข้าสู่แดนแห่งวิมุตติ* วิมุตติ—หลุด
พ้น หลุดจากคุก หลุดจากตะราง *อย่างเข้าสู่แดนแห่งวิมุตติ* นั่นแหละคืออัครมมยตา.

พูดเป็นภาษาโลกอีกก็ว่า เมื่อมนุษย์ถึงจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ เป็นคนมาเรื่อย ๆ จนเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์พอดีพอร้าย, เคียงนั้นก็มาถึงจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งความเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นพระอริยะ จะเป็นพระอรหันต์^๕ จุดสูงสุดแห่งความเป็นมนุษย์ ก็คืออัครมมยตา.

เอ้า ย้อนมาภาษาโสภโศกอีกที เป็นข้อสุดท้ายว่า เมื่อหย่าขาดจากตัวกู, เมื่อหย่าขาดจากตัวกู ตัวกูคงเต็ม ตัวกูที่เป็นสัญชาติญาณที่มีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิต ในรูปของสัญชาติญาณ เกิดเองโดยไม่ต้องมีใครมาสอนให้. สัญชาติญาณทำให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวตน เป็นตัวตน เป็นตัวตน. สัญชาติญาณแห่งตัวตนเป็นที่ตั้งแห่งสัญชาติญาณอื่น ๆ เช่น สัญชาติญาณแห่งการหาอาหาร กินอาหาร เติบโต หนีภัย หลบหลีก สืบพันธุ์เป็นต้น ; ทุก ๆ สัญชาติญาณมันเป็นบริวารของสัญชาติญาณแห่งตัวกู ซึ่งเกิดอยู่ตามธรรมชาติโดยไม่ต้องมีใครสอน. คนก็มี สัตว์ก็มี ต้นไม้ต้นไม้เลื้อยก็มีนะ, แต่ว่าคนบางพวกเขาไม่ยอม เขาไม่ยอมให้เชื่อว่า ต้นไม้มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกคิดนึก, เขาไม่ยอมก็ตามใจเขา นี่พวกหนึ่งเขาไม่ยอม. แต่เอาตามมีหลักว่า ถ้ามันมีความรู้สึกได้ แล้วมันก็มีสัญชาติญาณทั้งนั้น มันมีความเจริญเติบโต มันไม่อยากตาย มันหนีภัย มันอะไรได้ทั้งนั้น, ต้นไม้^๕ก็รู้จักสืบพันธุ์ รู้จักหนีภัย รู้จักต่อสู้. การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์รุ่นหลังนี้ พบชัดเจนมากกว่า ต้นไม้มีความรู้สึกเหมือนกับคน แต่มันต่ำเพราะมันเคลื่อนไหวไม่ได้, ต้นไม้มีความรู้สึกพอใจไม่พอใจ มีรู้สึกสุขทุกข์ มีรู้สึกกลัวตาย อยากรอยู่เหมือนกัน เหมือนกับสัตว์เคี้ยวจางาน เหมือนกับมนุษย์นี่ เพราะว่ามันก็มีสัญชาติญาณแห่งตัวตนเหมือนกัน.

สัญชาติญาณแห่งตัวกู^๕ เลิกกัน หย่าขาดจากกัน ไม่เป็นสัญชาติญาณเท่านั้น เพียงนั้นอีกต่อไป มันกลายเป็นสัญชาติญาณแห่งโพธิ, หลีกมาทางสัญชาติญาณแห่งโพธิไม่เป็นสัญชาติญาณแห่งกิเลส. สัญชาติญาณกลาง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ^๕นั้น แปรรูปไป

เป็นกิเลสได้, แปรรูปมาเป็นโพธิก็ได้ เดียวนี้มันหย่าขาดมาเป็นโพธิ สูงขึ้นมาทางนี้โดยอตั้มมยตา, ไปเป็นอริยะ เป็นพระอรหันต์ไปเสียเลย เรียกว่า หย่าขาดจากตั๊กของสัตยชาติญาณ. เท่านั้นที่จะพอกันทีแล้วว่า อตั้มมยตาคืออะไร อตั้มมยตาคืออะไร.

ทบทวนอีกทีนะว่า มันเกิดได้เมื่อความเอรีดอรั้อย, เสน่ห์มันถึงจุดสูงสุด มันก็พอกันที, หรือ เห็นความเป็นมายา ของสิ่งที่เอรีดอรั้อยนั้น หรือ เมื่อปัญญามันถึงขีดสูงสุด ของสัญญาตา ตถาตา, หรือว่า รั้งมัฏฐิติญาณ ความรู้จักรธรรมชาติของสังขารที่หลอกลวง มีความรู้ในส่วนนี้ถึงที่สุด, แล้วก็มีความเบื่อบ้างในสิ่งเหล่านี้, แล้วก็ไม่มี ความเบื่อบ้างเหลือๆ อีกต่อไป, ก็หย่าขาดจากสิ่งที่เคยหลงยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตน, อนุสัยคือคลังแห่งกิเลสที่เก็บไว้ถูกระเบิดออกไป ด้วยปัญญาอันสูงสุด, ประคองพระนิพพาน เบ็ดออก มีความพร้อมที่จะย่างเข้าไปในประคองพระนิพพาน; นี้เรียกว่า ได้ออกมาเป็นอิสระแล้ว เลิกจากการเป็นบุตฺชนแล้ว จะมาเป็นพระอริยะเจ้า, เป็นการเข้าไปสู่แดนของวิมุตติ หลุดพ้นจากอุปาทาน เป็นมนุษย์ที่ถึงจุดสุดยอดของความ เป็นมนุษย์ ต่อไปนี้จะ เป็นพระอริยะเจ้า, หย่าขาดจากตั๊กโดยสิ้นเชิง. อตั้มมยตา, จะยาก จะง่าย จะดี จะเลว จะอะไรก็ไปดูแลเอง ไปดูแลเอง ไปพิจารณาคุณเอง.

ประยุกต์อตั้มมยตามาใช้แก้ปัญหามุขนิค.

เอ้า ที่นี้ก็มาถึงคำว่าประยุกต์ อาตมาก็ได้พูดแล้วว่าวันนี้จะพูดถึง อตั้มมยตาประยุกต์ ที่จะเอามาใช้เป็นประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน.

ปัญหาที่อยู่ในชีวิตประจำวัน.

ก็ดูกันก่อน ดูให้มาก ๆ ดูให้จริง ๆ ว่า ปัญหาอันเลวร้ายที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันนั้น มันคืออะไร มันคืออะไร? สิ่งที่จะทดสอบตัวเองว่า เป็นอย่างไร เท่ำไร เพียงไหน นั่นก็มีอยู่ มีอยู่แท้ ๆ มีอยู่ เกิดอยู่ บริโภคอยู่ อะไรอยู่แท้ ๆ, แต่ก็ไม่รู้จักรู้ว่ามันเป็นปัญหาอะไร. ก็จะขอยกตัวอย่างมาพอสำหรับรู้จักและเพื่อศึกษา, สิ่งที่ท่านทั้งหลายรู้จักกันอยู่แล้วทั้งนี้ พอเอ่ยชื่อออกมาที่รู้จักทันที ก็รู้จักทันที, เอ้า คอยฟังให้ดี :—

อันแรกที่พูดก็จะออกชื่อมันว่า ความรัก แล้วก็ความโกรธ แล้วก็ความเกลียด แล้วก็ความกลัว แล้วก็ความตื่นเต้น แล้วก็ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวล ความอาลัย อารมณ์ ความหวัง ความหึง มันยังมีอีกมาก, รู้จักเพียงเท่านี้ก็รู้จักหมดได้เอง ท่านก็พอที่จะให้รู้จักทั้งหมดได้.

ความรัก นี่ยุ่งยากที่สุด เพราะมันมีหลายรัก รักด้วยความโง่ก็มี รักด้วยสติปัญญา ก็มี รักมีกิเลสตัณหา ก็มี รักไม่มีกิเลสตัณหา ก็มี, แต่ความรักโดยทั่วไปของบุคคลนั้นก็รักด้วยความโง่ รักด้วยกิเลสตัณหา ทั้งนั้น ที่จะกัดเอาทั้งนั้น เป็นความรักที่กัดเจ้าของ เพราะมันรักด้วยกิเลสด้วยความโง่. ทุกคนก็เคยรักมาแล้วไม่ต้องพูด แล้วมันกัด มันกัดก็มากน้อย มันกัดก็มากน้อย; ถ้ามีความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไปถึงอดัมมยตาแล้ว มันก็สลัดความรักออกไปได้, เพียงตถาทามันก็ไม่รักแล้ว *อดัมมยตาก็คือสลัดความรักออกไปได้.*

ความโกรธ ก็เหมือนกันแหละ เป็น*สัญชาตญาณ* เมื่อไม่ถูกใจมันก็โกรธ, แต่ถ้ามีญาณ มีความรู้แจ้งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กระทั่งตถาทา สุนฺณุตตา มันก็ไม่โกรธแหละ, มัน *สลัดความโกรธออกไปได้ด้วยอดัมมยตา* ไม่อาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้โกรธอีกต่อไป มันก็ไม่โกรธ.

ความเกลียด ก็คือตัวคนที่โง่ มันก็เกลียด เพราะมันไม่ถูกกันเข้ากับนิสัย หรือความพอใจหรืออะไรของมัน มันก็เกลียด, เกลียดได้ทุกอย่าง เกลียดได้หลายชนิด เกลียดได้หลายแง่หลายมุม เกลียดด้วยความโง่ ก็ไปเกลียดสิ่งที่ไม่ต้องเกลียด. ถ้าเกลียด ด้วยปัญญา มันก็รู้จักเกลียดแต่สิ่งที่น่าเกลียด แต่ถ้ามีปัญญาถึงที่สุดมันไม่เกลียดอะไรเลย, ถ้ามันมีปัญญาสูงสุดหลุดพ้นแล้ว มันไม่เกลียดอะไรเลย มันจะไปเกลียดให้เสียเวลา จะไปเกลียดให้เหนื่อยทำไม, ถ้าเป็น อัครมมยตา แล้ว มัน เอาความเกลียดออกไปหมด ทุกอย่างได้.

ที่นี้ ความกลัว กลัวอย่างโง่ๆ กลัวผี กลัวอะไรก็ไม่รู้ มัน *ไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญา* ไม่เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, คนก็กลัวผี แต่หมาไม่กลัวผี, เอ้า ดูซิว่าคน กลัวผี แล้วหมาไม่กลัวผี นี่มันควรจะคิดได้อย่างไร หมามันไปป่าช้ากลางคืนไปซุกศพ กินก็ได้ คนไม่กล้าเดินเข้าไปตอก; นั่นแหละคนกลัวผีหมาไม่กลัวผี เพราะว่ามันรู้ผิด มันเข้าใจผิด, มันสร้างทัศนคติๆ ขึ้นจนกลัว, หมามันไม่ได้สร้างทัศนคติอย่างนั้นขึ้นมา.

เล่าเรื่องส่วนตัวสักทีนะ เมื่อเต็กๆ ช่วยเขาเลี้ยงวัว จูงวัวกลับบ้านตอน เย็นๆ พอจะผ่านป่าช้า จะผ่านทางหน้าป่าช้า มันกลัวเสียแล้ว มันกลัวจิตใจไม่อยู่กับ ตัวแล้ว, แต่วัวมันไม่กลัว วัวมันกลับเลี้ยวเข้าไปกินหญ้าในป่าช้าซึ่งมีหญ้ามากหญ้าดี. เราก็เลยนึกได้ว่า เอ นี้วัวมันไม่กลัวนี่หว่า แล้วกูมากลัวอยู่อย่างไร ก็ละอายว้ มันก็เลย ลดความกลัวได้, นี้เรียกว่ามันกลัวอย่างโง่เขลา; ถ้ามันกลัวด้วยปัญญา มันก็ไม่กลัว ถึงขนาดนี้ แต่ถ้า *ปัญญาสูงสุดถึงระดับอัครมมยตา มันจะไม่กลัวอะไรเลย* มันจะไม่กลัว อะไรเลย, มันจะไปกลัวให้เหนื่อยทำไม จะไปกลัวให้เสียเวลาทำไม ไม่เอาก็ไม่เอา ไม่ยุ่ง ก็ไม่ยุ่ง จะต้องไปกลัวทำไม.

ที่นี้ ความตื่นเต้น ความตื่นเต้นนี้ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยนะ เป็นเรื่องที่ใหญ่โต ต้องหามานะ ต้องไปตุ๊กตา ต้องไปตุ๊กตบอลล์ ต้องไปตุ๊กตมวย ต้องไปตุ๊กตที่หน้าประหลาดตื่นเต้น, เช่นกายกรรมมาจากเมืองจีน กายกรรมกวางเจา, เข้าใจว่าคนที่กรุงเทพฯ หรือที่เคยไปตุ๊กตหลายคนแล้ว ก็น่าตื่นเต้นแหละ แต่ถ้าว่าฉลาดมีปัญญาเพียงพอแล้ว มันจะไม่ตื่นเต้น แม้แต่การแสดงกายกรรมกวางเจา. เราเอาวีดีโอ มาดูกันที่นี่ มันก็รู้สึกว้าว ไอ้ มันก็น่าตื่นเต้นจริงเหมือนกัน เขาจึงขายตัวได้ไปละ ๓๐๐ บาท ก็เพราะความโง่หรือความตื่นเต้นอะไรของคน มันจึงไปตุ๊กตได้; ถ้าความรู้มันถึงขนาดอัครมมยตาแล้ว มันไม่มีอะไรตื่นเต้น, มันเช่นนั้นเอง, มันเช่นนั้นเอง มันเช่นนั้นเอง. ไปโลกพระจันทร์ก็ไม่ตื่นเต้น, ไปโลกพระอังคารได้อีกก็ไม่ตื่นเต้น ไม่มีอะไรที่น่าตื่นเต้น, นี่ความตื่นเต้นไม่ใช่ของเล็กน้อย. เด็ก ๆ ชอบตื่นเต้น ชอบสิ่งประหลาดประหลาดใจ สิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความตื่นเต้นมาตั้งแต่เด็ก ก็เลยเกิดความยุ่งยากลำบาก ต้องเสียเงินเสียทองเสียเวลาเสียอะไร เพราะเรื่องความตื่นเต้น นึกมีอยู่เป็นอันมากเหมือนกัน, เห็นสัญญาตาเห็นตาดาทถึงขนาดอัครมมยตาแล้ว ความตื่นเต้นมันก็จะหมดไป.

ความวิตก กังวล อาลัยอาวรณ์ นี้เห็นได้ชัด มันยึดมันถือมัน, ไม่เห็นตดตา ไม่เห็นว่าเช่นนั้นเอง ก็วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ นอนไม่หลับ; ถ้าเห็นความจริง สัญญาตา ตาดาทา สลัดออกไปเสียได้ มันก็นอนหลับแหละ.

ความอิจฉาริษยา นึกเหมือนกัน มันมีตัวกู มันมีตัวกู, เพียงแต่ไม่ยอมให้ใครตีเหมือนกู ตีเท่ากู มาเคียงข้างกู มันก็อิจฉาริษยาแล้ว, เขาไม่ได้มาทำอะไรให้สักนิดหนึ่ง อย่างเห็นเขาสวยเหมือนกับตัวเท่านั้นแหละ ก็อิจฉาริษยาแล้ว, ไม่ต้องอะไร เขาไม่ได้มาทำอะไรให้ เห็นว่าเขาเก่งเท่านั้น, เขาเก่งก็อิจฉาริษยาแล้ว ไม่ได้มาทำอะไรให้กับตัวสักนิดหนึ่ง นึกเลสที่มันเพื่อ, เมื่อมันเห็นตดตา สัญญาตา อัครมมยตา แล้วก็ไม่มีมีความริษยาอะไร แม้แต่คิดเดียว.

ความหวง นี้ก็พอใช้ ความหึง ก็ยิ่งเข้มข้น, ถ้ามีสัญญาตา ตถาตา อทัมมยตา
แล้วก็จะไม่มีเหลือ.

นี่ ประยุกต์ คือทำอย่างนี้, ศึกษาความรู้ทั้งหลายมาให้ดีให้ถูกต้อง ตั้งแต่
อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธัมมัญญูตตะตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจายตา สัญญาตา ตถาตา
อทัมมยตา ชื่อมันตา ตา ตาทั้งนั้น. คำว่า ตา ตา นี้ ในภาษาบาลีแปลว่า ความ ความ,
ตา—ความ, —ความเป็น อย่างน้อยก็ ๔ ตา อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธรรมัญญูตตะตา ธรรม-
นิยามตา อิทัปปัจจายตา สัญญาตา ตถาตา อทัมมยตา, สุตท้ายของ ตา คือ อทัมมยตา ความ
จริงที่เห็นแล้วเกิดความเปลี่ยน. ประยุกต์ก็คือ *เอามาใช้กับปัญหาในชีวิตประจำวัน.*

ปัญหาเสพติด.

อยากจะพูดหรือระบุดัง ปัญหาที่มีอยู่ในโลกทั่วมโลก คือ ปัญหาเสพติด
ถ้าว่าได้ศึกษาเรื่อง ตา ๆ ตา ๆ นี้ให้พอแล้ว ไม่มีใครหลงยาเสพติดคอก, แต่ก็มันเหลือวิสัย
ที่จะทำให้เด็ก ๆ หรือวัยรุ่น มีความรู้มีความเข้าใจในเรื่องญาณเหล่านี้ คือ ตา ๆ ตา ๆ เหล่านี้.

ยาเสพติดนั้นมันโง่, มันโง่ มันไปทำให้ความปรกติของตนสูญเสียไป, ความ
รู้สึกผิดชอบชั่วดีเสียไป สติสัมปชัญญะเสียไป สติสมปฤติเสียไป, พอไปดื่ม ไปกิน ไปเสพ
ไปทา ไปสูด ไปคม มันก็เสียไป แล้วมันก็ไม่รู้ชิว เพราะมันเสียไปเสียแล้ว. ถ้าว่ามี
ญาณอันถูกต้อง มีปัญญอันถูกต้อง มันก็ไม่สูญเสียสติสมปฤติสัมปชัญญะ มันก็ทำไม่ได้;
ฉะนั้น อบรมกันอย่างไร ที่จะให้คนทั้งหลายเขามีความรู้เรื่อง ตา ตา เหล่านี้ โดยเฉพาะ
อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา แล้วไม่ไปหลงสิ่งที่โง่ยิ่งไปกว่านั้นอีก.

อบายมุข : ตีมน้ำเมา เทียวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคน
ชั่วเป็นมิตร เกียรติร้ายทำการงาน นี้ก็เป็นยาเสพติดเหมือนกัน.

กามารมณ์ก็เป็นยาเสพติดที่สูงขึ้นไป, แล้วอารมณ์แห่งตัวตน ความยึดมั่น
ว่าตัวตน แม้จะเป็นรูปพรหม อรูปพรหม ก็ยังเสพติดหนักสูงสุดขึ้นไปอีก.

๕ ทั้งหมดนี้ เพราะไม่เห็นความเป็นจริง ตามเป็นจริง ของสิ่งทั้งปวงที่ว่า
เป็นอนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา กระทบสัญญาตา ตถตา อทัมมยตา.

ยังมีคนเป็นอันมากที่หลงผิด มีความพอใจที่จะเป็นอยู่อย่างสุขุ่ยสุขุ่ย
อย่างพุ่มเฟื่อย เพราะความโง่เขลา ว่ามันจะวิเศษ, หลงในอัสสาหะ มันหลงในอัสสาหะ.
แต่ถ้าปัญญาชนาคอทัมมยตา มันถึงจุดสูงสุดของอัสสาหะ, รู้จักอัสสาหะ มันไม่หลงใน
อัสสาหะ หรือความอโรยหรือเสน่ห์ของความอโรย หรือเสน่ห์ของสิ่งที่มีความอโรยอีก
ต่อไป มันก็หยุดพุ่มเฟื่อย หยุดสุขุ่ยสุขุ่ย หยุดอะไรได้. คนที่ขี้เหนียวขนาดขี้ตังค์ขี้ตังค์อะไรนี้
เพราะมันไม่รู้ ถ้ารู้มันก็หยุดได้.

ที่นำหัว เตียวมันก็มีอยู่คำหนึ่ง ที่ว่า อยู่ดีกินดี นั้นแหละ เพียงแต่พูด
ออกมามันก็เป็นเสน่ห์มากเสียแล้ว คึงคู่จติใจมากเสียแล้ว คนเขาก็เลยซื่อเฮฮาไปหากินดี
อยู่ดี. เราบอกว่าอย่าไปยุ่งกับมัน เอาแต่เพียงว่า กินอยู่แต่พอดีเถิด กินอยู่แต่พอดีเถิด,
อย่าเอากินดีอยู่ดีเลย นั้นมันไม่มีขอบเขต พลัดตกไปฝ่ายเกินฝ่ายนั้นได้ไม่ทันรู้. ถ้ามี
ความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตา ตถตา อทัมมยตาแล้ว มันจะไม่หลงกินดีอยู่ดีตอก,
จะไม่ไปบูชาคำว่า กินดีอยู่ดีตอก มันจะบูชาคำว่ากินอยู่แต่พอดี กินอยู่แต่พอดี กินอยู่
แต่ถูกต้อง กินอยู่แต่สมคุณุญ์ พอดี ถูกต้องเป็นกลาง.

ปัญหาของโลก คือความเห็นแก่ตัว.

ปัญหาที่มีอยู่ในโลกนี้ : เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว จนโลกมันจะวินาศเพราะความเห็นแก่ตัว ของคนทุกคนที่อยู่ในโลกนี้, เพราะมันไม่มีญาณ ไม่มีความรู้เหล่านี, ญาณ ความรู้ทุกสิ่งทุกชั้นทุกขนาด มันไปรวมจุกอยู่ที่อทัมมยตา คือดีดออก ไม่เอากับมัน, เพราะสิ่งเหล่านั้นหลอกลวง อำนาจวาสนาบารมี เกียรติยศชื่อเสียง ไปหลงเอากับมัน มันก็กัดเอาเท่านั้น ไม่มีอะไรดอก กัดตัวเอง กัดผู้อื่น กัดยุ่งไปหมด.

ความเห็นแก่ตัวนี้กำลังจะทำให้โลกมันวินาศอยู่แล้ว พวกคอมมิวนิสต์ก็เห็นแก่ตัว, พวกนายทุนก็เห็นแก่ตัว, พวกกลางๆ ก็เห็นแก่ตัว แล้วมันยกเว้นใครล่ะ, ฝ่ายซ้ายก็เห็นแก่ตัว, ฝ่ายขวาก็เห็นแก่ตัว, กลางๆ ก็เห็นแก่ตัว, มันก็ต้องทะเลาะวิวาทกัน แย่งชิงกัน ฆ่าฟันกัน ล้างผลาญกัน เพราะความเห็นแก่ตัว. พื้นฐานเห็นแก่ตัว ยอดสุดมันก็เห็นแก่ตัว, ประชาชนเห็นแก่ตัว ก็เลือกผู้แทนที่เห็นแก่ตัว, เพราะผู้เลือกมันเห็นแก่ตัวนี่ ประชาชนผู้เลือกมันเห็นแก่ตัวนี่ ก็เลือกผู้แทนชนิดที่เห็นแก่ตัว คือจ้างออกไปแหละ มันก็เลือกได้ผู้แทนที่เห็นแก่ตัว. ที่นี้ ผู้แทนทั้งหลายไปประกอบกันขึ้นเป็นรัฐสภา ก็เป็นรัฐสภาที่เห็นแก่ตัวไม่ต้องสงสัย เพราะมันเลือกโดยผู้เห็นแก่ตัว แล้วมันได้ผู้เห็นแก่ตัวเข้าไป, รัฐสภาที่เห็นแก่ตัวตั้งรัฐบาล ก็ตั้งได้รัฐบาลที่เห็นแก่ตัวอีกแหละ แล้วมันจะเอาอะไรเป็นที่พึ่งกัน.

นี่ ปัญหาทั้งหมดมันอยู่ที่นี้ อยู่ที่ไม่รู้จักความถูกต้อง ความจริงของธรรมชาติ, แล้วก็ไม่ได้ดีดตัวออกมาเสียจากความหลอกลวงเหล่านั้น ไม่มาเป็นอิสระแก่ตัว.

ขอให้ศึกษาญาณทั้งหลายมาตามลำดับ มีความรู้ถูกต้องแท้จริงในเรื่อง อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สุนฺณุตตา ตถาตา อทัมมยตา, ๘ ตา นี่ตาๆ ตาๆ ตา๘ ตา จะแก้ปัญหาลงโลกนี้ได้.

เดี๋ยวนี้โลกมีแต่ความเห็นแก่ตัว, องค์การโลกที่เป็นที่ประชุมถกเถียงของผู้เห็นแก่ตัว มันก็ตกลงกันไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว, แต่ละคนก็มีประเทศชาติของตนเอง มันก็เห็นแก่ประเทศชาติของตนเอง ก็ต้องต่อสู้เพื่อประเทศชาติของตัวเอง มันก็เป็นทีทะเลาะกัน. ถ้ามีอย่างนี้ มีกันสัก ๑๐๐ สหประชาชาติองค์การโลก ก็ไม่มีสันติภาพดอก เพราะมันเป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว บังคับตัวไม่ได้.

ถ้าคนเหล่านั้นมาศึกษาความจริงของธรรมชาติ รู้จักความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความว่างจากตัวตน ความเป็นเช่นนั้นเอง และ อติมมยตา ความไม่อาศัย ความเห็นความหลอกลวงนั้นอีกต่อไป มันก็ได้, มันก็พูดกันรู้เรื่อง มันก็สร้างโลกนี้ให้มีสันติภาพได้ มันก็จบแหละ โลกนี้ก็มีสันติภาพ เพราะความรู้ธรรมะแท้จริงสูงสุดเป็นลำดับๆ ลำดับๆ ขึ้นไป จนถึงอติมมยตา. ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า *อติมมยตาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาของโลกได้.*

วันนี้ตั้งใจจะพูดเพียงเท่านั้นอย่างนี้ ว่า *อติมมยตาประยุกต์, ความจริงของอติมมยตาแก้ปัญหาได้ทุกชนิด เอมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาทุกชนิดในโลกได้* นับตั้งแต่ของลูกเด็กๆ ขึ้นไป จนวัยรุ่น จนผู้ใหญ่ จนคนแก่คนเฒ่า คือ *ความไม่หลงกับสิ่งที่หลอกลวง ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งที่หลอกลวง* คืออัสสาทะของสิ่งที่หลอกลวง สิ่งที่หลอกลวงมีอัสสาทะยิ่งกว่าสิ่งจริง.

ให้เด็กๆ ของเรารู้จักตัวเอง รู้จักความจริง รู้จักความถูกต้อง, อย่าไปสอนให้เขาหลงในเรื่องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายบวกหรือฝ่ายลบ. เด็กๆ ของเรารู้จักสอนให้นิยมฝ่ายบวก จนบ้าฝ่ายบวก บ้าดี เมาคดี หลงดี บ้าดี เมาคดี หลงดี ทั้งนั้นแหละ, เรื่องมันก็มีมากขึ้นมา. ถ้าเด็กๆ รู้จักชั่วรู้จักดีอย่างถูกต้อง จะไม่บ้าดี เมาคดี หลงดี ไม่บ้าสุข เมาสุข หลงสุข ซึ่งมันไม่ใช่สุขดอก ถ้าบ้าแล้วมันไม่ใช่สุข, แม้ความสุขนี้ ถ้าไปบ้าไปเมาไปหลง

แล้ว มันจะไม่ใช่ความสุข ต้องไม่เมา ไม่บ้า ไม่หลง ความสุขจึงจะมีลักษณะเป็นความสุข. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ ต้องเหนือสุขขึ้นไปอีก จะขึ้นเหนือสุขขึ้นไปได้ ก็ต้องอาศัยความรู้เรื่องอทัมมยตาเท่านั้นแหละ ความรู้อื่นเป็นไปไม่ได้ มันไม่มี. นี่จะเหนือบวกเหนือลบ ก็เพราะความรู้เรื่องนี้, เหนือดีเหนือชั่ว ก็เพราะความรู้เรื่องนี้, เหนือสุขเหนือทุกข์ ก็เพราะความรู้เรื่องนี้, เหนือโลกโดยประการทั้งปวง ก็เพราะความรู้เรื่องนี้.

เป็นอันว่า อทัมมยตานั้นเป็นญาณ เป็นความรู้ หรือเป็นภาวะ สถานะที่สุดของญาณ ของความรู้ ที่ว่าจะเป็นที่พึ่งได้จริง. ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนรู้จัก ๆ รู้จักแม้แต่ตัวนิต ๆ ตัวเล็ก ๆ ตัวนิต ๆ ชั้นเล็ก ๆ พอเมื่อได้รู้จัก โอ้ โล่งใจไปที่ นั่นแหละคืออทัมมยตา, เรื่องอะไรก็ตามแม้เป็นเรื่องเล็ก ๆ ๆ ๆ ถ้าทำถูกต้องจน แหม มันโล่งใจไปที่ นั่นแหละคืออทัมมยตาแหละ. ขอให้มันมากขึ้น ๆ มากขึ้น มันมีโล่งใจไปที่ โล่งใจไปที่ คือมันถูกต้อง มันถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องมันไม่โล่งใจที่แท้จริงได้ มันโล่งใจหลอก ๆ, ขอให้รู้จักทำให้หมกมัวปัญหาไปที่ โล่งใจไปที่, นี่ผลของอทัมมยตา.

ที่จริงมันก็มีอยู่ มันก็ช่วยอยู่ เราไม่รู้สีกตัว มันก็ช่วยอยู่ ให้เกิดความโล่งใจไปทีได้บ่อย ๆ, อะไรที่มันรำคาญ รำคาญเหลือเกิน สลัดออกไปเสีย สลัดออกไปได้ มันก็คืออทัมมยตา ซึ่งมีอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่คนไม่สนใจว่า สลัดออกไปเสียได้ด้วยเหตุอะไร, จู๊นั๊ก หยุ่มหิมันนั๊ก รบกวอนนั๊ก สลัดออกไปเสียที่ การสลัดออกไปเสียได้นั้นแหละ คือความถูกต้องหรือความสุข เก็บไว้มันกัดหัวใจ มันทรมาณหัวใจ, สลัดออกไปเสียได้ ก็คือนิพพาน, การสลัดออกไปเสียได้คืออทัมมยตา,

จงใช้อทัมมยตาเป็นคู่มือ คูกาย คูใจ คูกูจา, สลัดออกไปเสียได้ในสิ่งที่ควรสลัด, ถ้ามีอย่างนั้นจะไม่อาจสลัด แม้แต่สิ่งที่กักอยู่ในหัวใจ, รู้จักใช้อทัมมยตา สลัดสิ่งที่ควรสลัดออกไปเสียให้ได้ โปร่งใจ อิศระ เกลี้ยงเกลา เยือกเย็นอยู่เสมอ. นี่คือประโยชน์

ของอตั้มมยตา จึงเอามาพูดอีกที แต่พูดในแง่ของการประยุกต์. มันก็เป็นการพูดที่สมควรแก่เวลาแล้ว, สมควรแก่เร็วแรงที่จะพูดด้วย มันไม่ค่อยมีแรงจะพูด ก็เป็นอันว่าต้องหยุดบรรยายในวันนี้.

ขอหยุดการบรรยายเรื่อง อตั้มมยตาประยุกต์ เพราะความสมควรแก่เวลา, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติปฏิบัติธรรม ให้สูงให้ยิ่งขึ้นไป ตามลำดับๆ จนกระทั่งถึงอตั้มมยตา มีชีวิตอยู่ด้วยอตั้มมยตา เป็นชีวิตประเสริฐสุด.

การบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติลงไว้ด้วยประการฉะนี้ เพียงเท่านี้.

อตัมมยตาประทับ

— ๕ —

๒๖ มีนาคม ๒๕๓๑

อตัมมยตาใช้หย่าอะไรได้บ้าง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาก็จะกล่าวธรรม-
ปกิตถะ เรื่องเอกเทศไม่ติดต่อกันเป็นชุด; แต่ก็ เป็นชุดอยู่ในตัว ก็จะกล่าวถึงเรื่อง
อตัมมยตาต่อไปอีก ในแง่หนึ่งมุมหนึ่ง โดยใช้หัวข้อการบรรยายว่า อตัมมยตาใช้หย่า
อะไรได้บ้าง, พึงดูก็เป็นของแปลก, คำว่าหย่า คือหย่าของสองฝ่ายให้มันขาดจากกัน.

[คำปรารภ]

อตัมมยตาเป็นธรรมะสำคัญสำหรับผู้รู้จัก, สำหรับผู้ไม่รู้จักก็ไม่เห็นว่ามี
ความสำคัญอะไร, เป็นสิ่งที่พุทธบริษัทควรจะทราบ ให้สัมผัสศีลศรีของความเป็นพุทธ-
บริษัท. อาตมากล่าวอย่างนี้ คงมีคนบางคนไม่เห็นด้วย ที่กล่าวว่า *ยังไม่รู้จักอตัมมยตา
ก็ยังไม่สัมผัสศีลศรีของความเป็นพุทธบริษัท.* ไม่มีใครเอามาพูดให้รู้จัก ก็ได้เอามาพูด

ให้รู้จัก, แล้วก็พูดวนไปวนมาอยู่แต่กับเรื่องนี้ จนบางคนอาจจะคิดว่า เป็นบ้าแล้ว บ้าอัครมมยตาแล้ว อย่างนี้ก็ได้ ก็ยินดีที่จะยอมรับคำกล่าวเช่นนั้น.

อยากให้เป็นที่รู้จัก แม้ในแง่ของปริยัติ คือเล่าเรียนกันด้วยวาจา ด้วยหนังสือหนังสือหา, แล้วก็ให้รู้จักในแง่ของปฏิบัติ ก็คือปฏิบัติได้จริงจนมีอัครมมยตา และในแง่ของปฏิเวธ คือให้ได้รับผลอันดีเลิศของสิ่ง ๆ นี้; นี่ให้มันมาสู่ขอบเขตแห่งพระธรรมทั้งในแง่ของปริยัติปฏิบัติและปฏิเวธ. แล้วยิ่งกว่านั้น ก็ต้องการให้สามารถนำเอาไปใช้แม้ในกิจกรรมทั่ว ๆ ไป กระทั่งว่ากิจกรรมในบ้านเรือน กิจกรรมทางโลก.

เรื่องนี้อาจจะบอกกล่าวให้ทราบกันว่า อาตมานี้ถูกตำว่าโง่หรืออะไรก็สุดแท้เอาเรื่องสูง ๆ มาพูดให้เป็นเรื่องต่ำ ๆ, มีคนบางคนหรือบางพวกถือว่า เรื่องเช่นเรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนั้น เขาใช้สำหรับไปนิพพาน จะเอามาใช้กับบุคคลผู้อยู่ในโลกนี้ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น, หรือว่าเรื่องของโพชฌงค์ ๗ นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องใช้กับการบรรลุมรรค ผล นิพพาน; แต่อาตมานำมาบอกมากกล่าวให้ใช้ แม้แต่เรื่องทำไรทำนา อย่างนี้เขาไม่เห็นด้วยแล้วเขาก็ตำ หรืออาตมาก็ถูกตำ เพราะว่าเอาเรื่องที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา มาทำให้เป็นเรื่องของชาวบ้าน.

ข้อนี้ ท่านทั้งหลายพิจารณาดูเอาเองเถิด ว่าเรื่องเช่นอัฐสังคิมรรค ใช้ได้หรือไม่กับคนที่อยู่ในโลก จะทำงานอย่างโลก ๆ, จะเป็นชาวไร่ชาวนาชาวสวน มันใช้ได้หรือไม่? ถ้าสงสัยก็ลองปฏิบัติดู แล้วมันจะได้รับประโยชน์หรือไม่, อย่างนี้เป็นต้น.

ทั้งเรื่อง อัครมมยตาเป็นเรื่องสูงสุด เป็นญาณอันสูงสุดของอัครมมยปฏิญาณ
ทั้งหลาย หลังจากนั้นก็เป็นนิพพานญาณ คือการบรรลุพระนิพพาน.

ขอให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจผู้ใหม่ต่อคำนี้ ได้ทราบอีกทีหนึ่งว่า ญาณ—ญาณ—ญาณะ ญ สระ ๑ ณ สะกด ญาณะ ไม่ใช่ยานพาหนะ, ญาณ แปลว่าความรู้ มันจะมีที่สืบที่ร้อยญาณก็ตามใจเถอะ มันแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท หรือ ๒ พวก หรือจะเรียกว่า ๒ ชั้นตอนก็ได้. พวกแรกนั้นมันเป็นการรู้เรื่องความจริงของสิ่งทั้งปวง ของสังขารทั้งปวง เช่นเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสิ่งทั้งปวง, แล้วอีกพวกหนึ่งเรียกว่า นิพพานญาณ คือเกิดญาณที่เป็นการบรรลุนิพพานเป็นลำดับไป นับตั้งแต่นิพพิทาญาณไปก็ได้.

เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กระทั่งสุญญตา ตถาตา เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง ในสิ่งทั้งปวงแล้ว มันก็หมดแก่นนั้นแหละ ธัมมัญญูฐิติญาณ ธัมมัญญูฐิติญาณ — ความรู้ในการตั้งอยู่ของธรรมตา, ธัมมะ — ธรรมตา ฐิติ — ตั้งอยู่ ธัมมัญญูฐิติญาณ — ญาณในการรู้การตั้งอยู่ตามธรรมตาของธรรมชาติ ของธรรมตา นี้ก็มีหลายๆ อย่าง คือหลายลำดับนั่นเอง.

พอญาณจนถึงที่สุด รู้จักสิ่งทั้งปวงถึงที่สุด จะเกิดสิ่งที่เรียกว่า อดัมมยตา ซึ่งมันแปลได้หลายๆ อย่าง เพราะความฟุ้งยากหรือเข้าใจยาก, ก็คือความรู้ลึกที่ว่า *ต่อไปนี้จะไม่มีอาศัยสิ่งเหล่านี้อีกแล้ว* จะสลัดสิ่งเหล่านี้ คือสิ่งที่เคยหลงรักหลงอาศัย, หลงให้มันปรุงแต่งมาเรื่อยๆ พอกันที, มันอยู่ตรงกลาง หรือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ ซีกหนึ่งมันอยู่ฝ่ายธัมมัญญูฐิติญาณ, อีกซีกหนึ่งมันอยู่ฝ่ายนิพพานญาณ, พอกันที แล้วก็เกิดความรู้ฝ่ายนิพพานญาณ เบื่อหน่าย แล้วก็คลายกำหนด แล้วก็ดับกิเลส, แล้วก็รู้ว่ากิเลสดับแล้วอย่างนี้เป็นต้น ทุกๆ ญาณต่อไปนี้เป็นนิพพานญาณ. จะพูดเป็นธรรมดาๆ ก็ว่า ญาณประเภทแรกรู้ความจริงของสิ่งทั้งหลายนั้นถึงที่สุด, แล้วก็เกิดความรู้ที่ไม่เอากับมันแล้ว คือสลัดปล่อยวาง เป็นอิสระไป, ความรู้มีอยู่สองชั้นตอนอย่างนี้.

ต้องมีอัครมมยตาจึงจะหย่าขาดได้.

มันต้องมีสิ่ง^{นี้} คือความรู้สึกดังกล่าว^{นี้} ที่เรียกว่า อัครมมยตา^{นี้} เราจึงจะละสิ่งที่ควรละหรือต้องละได้; แต่เพื่อให้ท่านทั้งหลายฟังง่าย อาตมาจะใช้คำว่า อย่าขาดหย่าขาด.

ความรู้สึก^{นี้}ทำให้รู้สึก^{ว่า} จะปล่อยให้สิ่ง^{นี้}เกี่ยวข้องกับหรือปรุงแต่ง หรือเป็นเหตุเป็นปัจจัยอะไรก็ตาม ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว, ใช้คำพูดที่หยาบคายฟังกันง่าย ๆ ว่า กูไม่เอากับมึงแล้ว. ขอภัยที่มันต้องใช้คำหยาบคาย เพื่อจะแสดงความหมายให้ชัดเจน, ความรู้สึก^{ว่า} กูไม่เอากับมึงอีกแล้วนั้นแหละ เกิดขาดลงไป นั้นแหละคือญาณ หรือจะเรียกว่าภาวะจิตที่สุกแต่เถอะ ที่มันเป็นอัครมมยตา. จะหย่าเมียหรือจะหย่าผัว ถ้ามันไม่เกิดความรู้สึก^{ว่า} กูไม่เอากับมึงแล้ว ไม่เกิดความรู้สึก^{อัน}นั้นแล้ว มันจะหย่ากันได้ได้อย่างไร; ถ้าว่า กูไม่เอากับมึงแล้ว จริง ๆ แล้ว มันก็หย่าแล้วโดยทันที. แม้แต่จะทิ้งบุหรี ถ้าเห็นโทษของบุหรี, เห็นโทษของบุหรี, เห็นโทษของบุหรี จนรู้สึก^{ว่า}ไม่ไหวแล้ว กูไม่เอากับมึงแล้ว มันก็หย่าขาดจากบุหรีได้.

นี่ท่านไปคิดเอาเองว่าจะแปลว่าอะไรดี. ถ้าแปลตามภาษาบาลีมันเย็นเยื่อสำหรับภาษาไทย อัครมมยตา—*ความที่ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้นอีกแล้ว* คือที่แล้ว ๆ มา มันมีสิ่งนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัยปรุงแต่งสนับสนุนเกี่ยวข้องกับอยู่, เคี้ยว^{นี้}ไม่ให้สิ่งเหล่านั้นมาเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ สนับสนุนอีกต่อไปแล้ว. สิ่ง^{นี้} ๆ คือเหตุปัจจัย ที่เรียกว่าสังขารอย่างนั้น สังขารอย่าง^{นี้} สังขารอย่างโน้น, ปรุงแต่ง ๆ ปรุงแต่ง. ที่แล้วมามันปรุงแต่ง, ต่อไป^{นี้}จะไม่ให้มันปรุงแต่ง, *ไม่ยอมอยู่ให้อำนาจของสิ่งเหล่านั้นอีกต่อไป, ไม่ผูกพันอยู่กับสิ่งนั้นอีกต่อไป, ขอเป็นอิสระ.* นี่คือคำว่าอัครมมยตา เป็นธรรมะสำคัญที่สุด หรือสำคัญกว่าที่สุด ในการที่จะหย่าขาดจากสิ่งใด.

คนทั้งขวดเหล้าไม่ได้ ทั้งบุหรี่ปิ้งไม่ได้ แม้เพียงเท่านั้น ก็เพราะไม่มีอหัมมยตา, ไม่มีความรู้สึกถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่อาศัยมันอีกต่อไป หรือถูกไม่เอากับมันอีกต่อไป.

ขอให้ดูทุกกรณีที่จะหย่าขาดจากสิ่งใด ความรู้สึกอันนี้ต้องเกิดขึ้นจึงจะหย่าขาดจากสิ่งนั้น ๆ ได้; เรื่องโลกิยะในบ้านโนเรือนก็ตาม, เรื่องโลกุตตระในธรรมะในศาสนาก็ตาม, การหย่าขาดจากสิ่งใด จะต้องมึสิ่งทีเรียกว่าอหัมมยตาเสมอไป. ที่นั่นมันไม่มีใครเอากำมันมาพุดให้ไต้ยิน อหัตมารู้สึกชอบกล จะเรียกว่าเศร้าหรือว่าอะไรก็ไม่ทราบ, ทำไมมันเป็นหมันอยู่ในพระกัมภีร์ ไม่เอามาพุดมาจากัน ทั้งที่เป็นคำสูงสุด, และใช้ประโยชน์ในการหย่าขาดจากสิ่งที่ควรหย่าขาดไต้จริง ๆ.

เอาละ, วันนี้จะจาระไนไปทีละอย่าง ๆ ว่า จะใช้หย่าขาดจากอะไรไต้บ้าง, ไต้แต่ระดับสูงสุดเพื่อไปนิพพาน ลงมาถึงกระทั่งอยู่ที่บ้านที่เรือนในโลกนี้ มันหย่าขาดจากอะไรไต้บ้าง. ช่วยฟังให้ไต้ ๆ, อหัตมาขอรับรองว่าจะไต้ประโยชน์เกินค่า; แต่ถ้าย่านฟังไม่รู้เรื่อง มันก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร, เว้นไว้แต่จะฟังให้ไต้ ๆ ให้รู้เรื่อง ว่ามันคืออะไร, ความรู้สึกที่ว่าถูกไม่เอากับมันอีกต่อไป ความรู้สึกอันนี้เรียกว่า อหัมมยตา.

หย่าขาดจากภพ.

ในระดับสูงสุด หย่าขาดจากภพ, ภพคือความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่าภพ มีกามภพ เป็นอยู่ในวิสัยที่พอใจในกาม, รูปภพ เป็นอยู่ในวิสัยที่พอใจในรูป ซึ่งสูงไปกว่ากาม, อรูปภพ เป็นอยู่ในวิสัยที่พอใจในอรูป คือสิ่งที่ไม่มึรูป นี้คือ ๓ ภพ : กามภพ รูปภพ อรูปภพ.

ศึกษากันให้ถี่เถอะเรื่องภพนี้ มันมีอยู่แต่ละวัน ๆ; ถ้าอธิบายอย่างวิธีก่า ๆ ที่เขาอธิบายกัน ว่ามันอยู่ที่โลกอื่น, หรือตายแล้วจึงจะไปเป็นอย่างนั้นไปเป็นอย่างนี้. กามภพก็อยู่โลกหนึ่งละ, รูปภพก็อยู่ที่พรหมโลก, อรูปภพก็อยู่ที่พรหมโลก อยู่ที่ไหนก็บอกไม่ได้ แต่ว่าเป็นเรื่องที่ต้องต่อตายแล้วไปจุติแล้วไป.

แต่อาตมาขอบอกว่า ภพนี้ อย่างนั้นก็ได้อ, แต่ว่า อย่างนี้ดีกว่า คือ เมื่อจิตมันเปลี่ยนไปอยู่ในวิสัยที่พอใจในกาม ก็เรียกว่าชีวิตนั้น อยู่ในกามภพ ความเป็นแห่งความพอใจในกาม, ถ้าบางเวลาก็ได้ จิตไม่ได้พอใจในกาม ไปพอใจในสิ่งที่มิใช่กามแต่เป็นรูปธรรม เป็นวัตถุเป็นอะไรที่บริสุทธิ์ไม่มีกาม พอใจหลงไหล นี้ก็อยู่ในรูปภพ แล้ว, ที่บางเวลาจิตมันสูงขึ้นไป ไม่เอา กับสิ่งที่มิใช่รูป ไปเอาสิ่งที่ไม่มีรูป เช่น อานาจาสนา บุญบารมีเกียรติกายชื่อเสียงอะไรก็ตาม เคี้ยวมันมัน ไปอยู่ในอรูปภพ แล้ว; แล้วก็หมุนเวียนอยู่ใน ๓ ภพนี้. แต่ถ้าส่วนมากเวียนอยู่ในกาม ก็เรียกสัตว์พวกนั้นว่า พวกกามาวจร, แต่ถ้าเวียนอยู่มากในรูป ก็เรียกว่า รูปาวจร, ถ้าเวียนอยู่มากในอรูป ก็เรียกว่า อรูปาวจร, นี้ คือ ภพ.

ที่นี้ ก็มาพิจารณาภพนั้น, เห็นตามที่เป็นจริง ก็ค่อย ๆ รู้สึกไปทางอัครมยตา คือจะไม่เอากับมัน, เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นว่ามันเป็นธัมมัญญูจิตตา คือเป็นไปตามธรรมชาติธรรมดา, เห็นว่ามันเป็นธัมมนิยามตา มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ, อิทัปปัจจยตา เป็นเพียงกระแสแห่งการปรุงแต่งของเหตุและผล, กระทั่งเห็นสูญญตา ไ้อ้วจากตัวตน, เห็นเป็นข้อสุดท้ายว่าตถตา ตถตา เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง เหมือนกันหมด เช่นนั้นเอง, เป็นไปตามเหตุปัจจัยเช่นนั้นเอง, ไม่มีตัวตน ว้างจากตัวตน เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง. ถ้ามันมาสูงสุดถึงว่า โอ มันเช่นนั้นเอง แค่นี้เอง, พุทธยาบคายก็ว่าแค่นี้เอง นี่มันจะเกิดความรู้สึกอัครมยตา ไม่ไหว ๆ เอากับมันไม่ได้แล้ว, เลิกกันที่ พอกันที่ นี้ก็เป็นความรู้สึกในขั้นอัครมยตา ว่าเอากับมันไม่ไหวแล้ว.

มีหลักตายตัวชัดเจนอยู่ในชั้นนี้ว่า ละกามเสียได้ด้วยรูปฌาน ซึ่งมีอุเบกขา
 หลายๆ ชนิด, ละกามเสียได้ด้วยรูปฌาน ซึ่งมีอุเบกขาหลายๆ ชนิด แล้วก็ละรูปฌานเสีย
 ได้ด้วยอรูปฌาน ซึ่งมีอุเบกขาอย่างเดียว, แล้วก็ละอรูปฌานที่มีอุเบกขาอย่างเดียวนั้นเสียได้
 ด้วยออตัมมยตา ถ้าจะพูดให้มันสั้นให้ตัวหนังสือสั้นยิ่งกว่า *ละกามเสียด้วยรูป, ละรูปเสียด้วย
 อรูป, ละอรูปเสียด้วยออตัมมยตา* แล้วมันพ้นไปหมดทั้งกาม ทั้งรูป ทั้งอรูป. จึงสรุป
 ความว่า ออตัมมยตาทำให้หย่าขาดจากภพทั้งปวง.

ภพทั้งปวง : กามภพ รูปภพ อรูปภพ, รายละเอียดเกี่ยวกับภพ ๓ ภพนี้
 ไปหาศึกษาได้จากหนังสือคู่มือธรรมะทั่วไป. เกียวนี้เป็นอันรู้ได้ว่า ออตัมมยทานี้มันละเสียได้
 ซึ่งภพทั้งนั้นแหละ และภพสุดท้ายก็คืออรูปภพ; จะพูดอย่างอภิธรรมก็ได้ มันได้มา
 ๓ ภพแหละ, แล้วก็ละเสียทั้ง ๓ ภพด้วยออตัมมยตา เห็นว่าภพทั้งหลายนี้ไม่ไหว ไม่
 ไหวๆ ถึงกับขะเขว.

มีอุปมาในพระบาลีว่า เหมือนกับบ่อจวาระ แม่นิดหนึ่งก็เหม็น นิดหนึ่งจน
 ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน นิดหนึ่ง นิดเกินไป จนไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน แต่ก็ยังเหม็น, ชั้นชื่อว่าภพนี้
 แม่นิดหนึ่งก็มีโทษมีทุกข์. ฉะนั้น *ละภพทั้งหลายเสีย ชั้นสูงสุดที่ออตัมมยตาจะทำหน้าที่
 ของมัน.*

หย่าขาดจากกรรม.

ที่นี้ก็หย่าขาดจากกรรม กรรม *กรรม—การกระทำ* หรือ *ผลของการกระทำ*
 หรือ *ความที่ต้องเป็นไปตามกรรม.* คำว่ากรรม ขอให้มีความหมายว่า กรรมอย่างหนึ่ง,
 แล้วก็ผลกรรมอย่างหนึ่ง, ความที่ต้องเป็นไปตามกรรมอย่างหนึ่ง; ๓ ความหมายนี้เรารวม
 เรียกสั้นๆ ว่า กรรม. *อาศัยออตัมมยตาแล้วก็หย่าขาดจากกรรม เพราะมองเห็นชัดว่ากรรมมัน*

เป็นเรื่องไม่มีความสงบสุข, มีแต่การปรุงแต่งลากดูไปเรื่อย, เห็นกรรมเป็นอนิจจัง เป็นตัวทุกข์อยู่ในอนิจจัง เป็นอนัตตาอยู่ในตัวทุกข์ ก็เลยไม่ไหวๆ สิ้นหัว, กรรมดี กรรมชั่ว กรรมอะไรก็ตาม มันเป็นการปรุงแต่ง และดึงพาเอาไปทั้งนั้นแหละ. กรรมชั่วก็พาไปอย่างหนึ่ง, กรรมดีก็พาไปอย่างหนึ่ง, กรรมไม่ชั่วไม่ดีก็พาไปอีกอย่างหนึ่ง, ไม่ใช่ความหยุด ไม่ใช่ความสงบ ไม่ใช่หนีพพาน จึง **เบื่อน่ายในการที่จะต้องเป็นไปตามกรรม**, ก็เกิดความรู้สึกอย่างว่านี่ กูไม่เอากับมันแล้ว, คือว่าไม่ยอมให้กรรมเป็นผู้ลากพาไปอีกต่อไป.

ถ้ามีจิตอย่างนั้นแล้ว แม้ทำกรรมก็ไม่เป็นกรรม ไม่มีผลกรรม ไม่มีการต้องเป็นไปตามกรรม จึงกล่าวว่า อติมมยตาช่วยให้เราหย่าขาดจากกรรมในทุกความหมาย : ในความหมายว่ากรรมก็ดี, ในความหมายว่าผลกรรมก็ดี, ในความหมายว่าความต้องเป็นไปตามกรรมก็ดี หย่าขาดกันหมด เลิกกันที; อย่างมานั่งร้องไห้ กูจะต้องเป็นไปตามกรรม เป็นอย่างอื่นไม่ได้ อย่างนี้พอกันที นั้นไว้ให้ลูกเต็ๆ ที่มันไม่รู้อะไร ยอมแพ้ว่ากูจะต้องเป็นไปตามกรรม. เดียวนี้เราได้อาศัยพระพุทธเจ้า ทำให้เรารู้ว่าอะไรเป็นอย่างไร กรรม คืออะไร; ฉะนั้นเราจึงถอนตัวออกมาเสียได้จากกรรม ไม่ผูกพันกันอยู่กับกรรม ไม่ยอมให้กรรมปรุงแต่งได้อีกต่อไป ข้อนี้เรียกว่า หย่าขาดจากกรรม.

หย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้ จะกล่าวพูดให้โอหังกว่านั้น ว่า หย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา คุณฟังดูให้ดี จะหย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา ความที่ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย มีเหตุอย่างไร ปรุงแต่งเป็นผลอย่างนั้น, อย่างนั้นกลายเป็นเหตุปรุงแต่งเกิดผลอย่างนั้น, อย่างนั้นกลายเป็นเหตุเกิดผลอย่างนั้น, ที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตาหรือปฏิจสมุพบาทก็ได้ มันเป็นไปตามกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา แล้วก็นำไปสู่ความทุกข์ในที่สุด.

เดี๋ยวนี้ อย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา มีสติปัญญาพอที่จะไม่ให้เกิดกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, มีสติปัญญาเต็มที่ในขณะที่แห่งผัสสะ : ผัสสะไม่โง่ ผัสสะฉลาด ผัสสะไม่ให้เกิดเวทนาโง่ ไม่ให้เกิดตัณหา ไม่ให้เกิดอุปาทาน, หยุดกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาเสียได้ เพราะมันมองเห็นว่า กระแสแห่งอิทัปปัจจยตานี้ไม่ไหว มันเหมือนกับการลากหัวไปตี ไปเขี่ยน ไปฆ่า, กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา กุไม่เอากับมึงแล้ว คือไม่ยอมให้เกิดกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. นี้เรียกว่า หยาขาดจากกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา.

หยาขาดจากพระเจ้า.

เอ้า, ที่นี้จะพูดก่อนข้างจะฟังยากหรือโอหังว่า อย่าขาดจากพระเจ้า เป็นเด็กเกิดมาไม่รู้อะไร ถูกสอนให้ยึดถือพระเจ้า พระเป็นเจ้า หรือลัทธิศาสนาที่เขาสอนให้ถือพระเป็นเจ้า พระเจ้า, มันก็อยู่ในอำนาจของพระเจ้า บุษยาอันวอนบวงสรวงพระเจ้า, มีความคิดว่าแล้วแต่พระเจ้าจะโปรด อะไรๆ ก็เป็นเรื่องของพระเจ้า ตกอยู่ใต้อำนาจของพระเจ้าโดยประการทั้งปวง.

เดี๋ยวนี้ *มารู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง ว่าไม่ได้เป็นเรื่องของพระเจ้า* เป็นเรื่องของธรรมตามธรรมชาติ ก็เล็ก ๆ เล็ก, เล็กมอบความไว้วางใจกับพระเจ้า ไม่หวังพึ่งพระเจ้า ไม่อ้อนวอนพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวง. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงในสากลโลกที่ชอบอังกั้นกันนั้นแหละ เดี่ยวนี้เล็ก เล็กขนาด ซึ่งถูกสอนให้เชื่อมาแต่เด็ก ๆ, เดี่ยวนี้เล็กขนาด หยาขาดจากพระเจ้า หยาขาดจากอำนาจของพระเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวง. มีอำนาจของธรรมะ คือความถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง คือความรู้เรื่อง *อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา* เป็นต้น, ไม่มีความหมายของคำว่า พระเจ้าในหัวใจอีกต่อไป มีแต่ความหมายของธรรมะ ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของ *อิทัปปัจจยตา ไม่มีพระเจ้า.*

นี่ก็หย่าขาดจากพระเจ้า ที่เคยหลงไหลยึดมั่นถือมั่นยิ่งกว่าสิ่งใดตามภาษา
เด็ก ๆ. ถ้าเลยความเป็นเด็ก เติบโตขึ้นมาในพระพุทธศาสนาแล้ว มันก็หย่าขาดจากพระ
เจ้าด้วยอำนาจแห่งอัครมมยตา เห็นว่าความคิดอันนี้ ความเชื่ออันนี้ ความผูกพันอันนี้
ไม่ไหว คือไม่มีความจริงหรือไม่เป็นความจริง.

หย่าขาดจากอัครมมยตา.

เอ้า, ที่นี้ก็มาถึงคำสำคัญที่สุด หย่าขาดจากอัครมมยตา, *อัครมมยตา คือ ตัวตน*
อัครมมยตา คือ ของตน มีความยึดมั่นถือมั่นเป็นอัครมมยตา ว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นอัครมมยตา ว่าเป็น
ของตน พุทฺธง่าย ๆ เป็นความรู้สึกว่าตัวกู ว่าเป็นของกู ตัวกู—ของกู ตัวกู—ของกู, บางอย่าง
เป็นตัวกู บางอย่างเป็นของกู เต็มไปหมด. รู้ความจริงโดยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้ความ
จริงของสิ่งเหล่านี้แล้ว รู้ว่า โอ้ มันไม่ใช่ตัวกู, มันไม่ใช่ของกู, มันเป็นธรรมชาติ เป็น
ธาตุตามธรรมชาติ มันเคลื่อนไหวรู้สึกคิดนึกอย่างนั้นได้ ไม่ต้องเป็นตัวกู.

ธาตุตามธรรมชาติประสมกันเข้าเป็นสังขารอย่างนั้น อย่างนี้ มันมีความรู้สึก
คิดนึกและเคลื่อนไหวได้; แม้ที่สุดแต่เหตุระงับ หนุ่ไม่ยรวพ มันยังรู้จักหุบเมื่อมีใคร
ไปแตะมัน มันก็ไม่ต้องมีตัวกู, ไม่ต้องมีผีมีสิ่งอะไรอยู่ในหน้าชนิดนั้น มันเป็นธรรมชาติ
ที่มีระบบเหมือนกับประสาทรู้สึกอย่างนี้ ไม่ต้องมีตัวกู.

ร่างกายนี้ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวกู มันเป็นการประสมของธรรมชาติ. *เวทนา*
ไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่มีตัววิญญาณมาทำความรู้สึกเวทนา, มันรู้สึกได้ตามธรรมชาติธรรมดา
ของสิ่งที่เรียกว่าจิต. แล้วสัญญา—สำคัญมันหมายอะไรว่าเป็นอะไร มันก็เกิดได้ตามอำนาจ
ของเวทนา, เมื่อมันมีเวทนาให้รู้สึกอย่างไร มันก็สำคัญมันหมายอย่างนั้น *ไม่มีตัวกูใน*

สัญญาอัน. สังขาร — คิดนึกไปได้ต่าง ๆ นานา ก็เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่าจิต เพราะมันมีความสำคัญมันหมายอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้ว. แล้วที่มันสามารถรับอารมณ์ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนี้ มันก็เป็นเช่นนั้นเองของจิต, ไม่ต้องมีตัวกู ไม่ต้องเป็นตัวกู มาทำหน้าที่คอยรับอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายนี้ มันมีระบบประสาท ที่ทำให้รับอารมณ์ รู้สึกอารมณ์อย่างนั้นได้.

นี่เรียกว่า หมกความยึดมั่นถือมั่นว่ามีอัตตา มีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์กายสิทธิ์ เป็นอัตตา, ไม่มีสิ่งที่จะเอามาเป็นตัวกูเป็นของกู มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อย่างนี้เรียกว่า หย่าขาดจากตัวกู ซึ่งเคยยึดถือเอาเป็นตัวเองหรือเป็นชีวิต หย่าขาดจากตัวเอง มันก็หย่าขาดจากชีวิตชนิดที่เคยใจเอามาเป็นตัวเอง มาเป็นอัตตา; อย่างนี้ เรียกว่า หย่าขาดจากอัตตาหรืออัตตวาทุปาทาน.

ทุกคนหมายมั่น ยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นในอัตตา ไม่อาจจะหย่าขาดออก แล้วมันยังโง่ไปว่า ถ้าหย่าขาดจากอัตตาแล้วก็คือตาย ก็คือตาย, ไม่กล้าปล่อยความยึดมั่น ถือมั่นในอัตตา. แต่ถ้ามีความเห็นอย่างถูกต้องตามที่เห็นจริงมาตามลำดับของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาแล้ว ก็จะเกิดอัมมยตา ว่าไม่ไหว ตัวอัตตานี้หลอกหลวง ทรมาน ยุ่งยาก ลำบาก มีให้แต่ความทุกข์, กูไม่เอากับมันแล้วไว้อัตตานี้ นี่ก็หย่าขาดจากตัวกู หย่าขาดจากของกู.

หย่าขาดจากโลก.

ที่นี้ก็ หย่าขาดจากโลก นี่ก็เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วว่า กามภพ รูปภพ อรูปภพ มันก็มีกามโลก — โลกแห่งกาม, รูปโลก — โลกแห่งรูป, อรูปโลก — โลกแห่งอรูป; แต่เดี๋ยวนี้เอาแต่โลก โลก โลกอย่างธรรมดาที่รู้จักกันอยู่นี้ ที่หลงใหลกันนัก

หลงไหลในโลก, พอกันที่ไอ้โลกนี้ โลกนี้พอกันที่ กูไม่เอา กับมึงแล้ว ไม่บ้ากับมึงแล้ว โลกๆ นี้. นี่ก็หย่าขาดจากโลก ในความหมายที่เด็ก ๆ รู้จักก็ได้, ในความหมายที่ผู้มี ปัญญา รู้จักก็ได้, **สิ่งที่มีความแตกเป็นธรรมดา หลอกลวง เป็นมายา อยู่ตลอดเวลา**นี้ กูไม่เอา กับมึงแล้ว, หย่าขาดจากโลก ด้วยความรู้สึกรู้สึกที่เป็นอติมมยตา.

หย่าขาดจากสังขาร.

ที่นี้ก็ หย่าขาดจากสังขาร คำว่าสังขารนี้ เทียบกันจะรู้จักกันดีกว่าแต่ก่อน แล้ว แต่ก่อนรู้จักสังขารเพียงร่างกาย ว่าสังขารเพียงร่างกาย. คำว่า *สังขาร* ในภาษาบาลี นั้นแปลว่า **สิ่งปรุงแต่ง**, ร่างกายมันก็เป็นสิ่งปรุงแต่งเหมือนกัน เรียกว่าสังขารก็ถูก; แต่ แม้มิใช่ร่างกาย เป็นจิตใจหรือความรู้สึกของจิตใจ หรืออะไรก็ตาม ที่มันเป็นการปรุงแต่ง มีขึ้นเพราะการปรุงแต่ง, แล้ว ก็เรียกว่าสังขารทั้งนั้น.

ให้อาหน้าที่หรือกิริยาอาการเป็นหลัก ถ้าว่าสิ่งใดได้ถูกเหตุปัจจัยอื่นปรุงแต่ง ขึ้นมา เรียกว่า สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง ก็เรียกว่าสังขาร, แล้วสิ่งใดปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป ก็เรียกว่าสังขาร, กิริยาอาการแห่งการปรุงแต่งนั้น ก็เรียกว่าสังขาร. ขอให้ถือเอาความหมายครบ ทั้ง ๓ ประการว่า **สิ่งที่ถูกปรุงแต่งก็ดี, สิ่งที่ถูกปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไปก็ดี, กิริยาอาการแห่งการปรุงแต่งนั้นก็ดี, เรียกว่าสังขาร.** นี่มันมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ในโลกนี้มีสิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น, แล้วสิ่งนั้นปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป, มีกิริยาอาการแห่งการปรุงแต่งอยู่เสมอ, แม้ที่สุดแต่ในร่างกายของเรา ร่างกายที่ยาวสักวาหนึ่งนี้ มันมีสังขารเต็มไปหมด : สิ่งนั้นปรุงแต่งสิ่งนั้น สิ่งนั้นปรุงแต่งสิ่งนั้น, สิ่งนั้นถูกปรุงแต่ง แล้วปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป, มีกิริยาอาการแห่งการปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลาในร่างกายนี้ นี่เรียกว่าสังขาร.

แล้วปรุงแต่งมันก็ยุ่งแหละ เพราะมันปรุง มันปรุง ทำให้เกิดขึ้นแล้วเปลี่ยนไป คับลง, เกิดขึ้น เปลี่ยนไป คับลง, เกิดขึ้น เปลี่ยนไป คับลง. นี่ กิริยาอาการของสิ่งที่เรียกว่าสังขาร. จะหยิบเอาอันไหนมา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ละอย่างเป็นสังขาร, ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ฯลฯ เป็นสังขาร, ความคิดนึกก็เป็นสังขาร จิตเป็นสังขาร, เป็นสังขารหมด นี่เรียกว่าสังขาร; อย่าเข้าใจแคบๆ ว่าเพียงแต่ร่างกายเท่านั้นเป็นสังขาร, อะไรๆ ก็ตามที่มีมันเป็นการปรุงแต่ง ถูกปรุงแต่ง และปรุงแต่งสิ่งอื่นแล้วเรียกว่าสังขารทั้งนั้น. นี่พอกันที เบื่อเหลือเกิน เรื่องยุ่งของการปรุงแต่งนี้พอกันที เพราะเห็นว่าการปรุงแต่งนั้นเป็นเรื่องไม่หยุด ไม่พัก่อน ไม่มีอิสระเสรี มีแต่ความทุกข์ ภูมิเือกกับมีอีกต่อไปสังขารนี้ อตัมมยตาเกิดขึ้น ก็หย่าขาดจากสังขาร.

หย่าขาดจากสิ่งที่เป็นมายา.

เอ้า, ที่นี้ก็ หย่าขาดจากสิ่งที่เป็นมายา สิ่งที่เป็นมายา. อะไรเป็นมายา? นี้นายที่จะกล่าวให้สั้นเชิงได้ คือมันมิใช่ของจริง มันเป็นมายา, ความรู้สึกที่เรารู้สึกอยู่จริง นั่นก็เป็นมายา เช่นรู้สึกว่าย รู้สึกว่าไม่สวย ก็ล้วนแต่เป็นมายา, สวยก็มายา อย่างหนึ่ง, ไม่สวยก็เป็นมายาอย่างหนึ่ง. มันเป็นความไม่สามารถถึงที่สุด ของสิ่งที่เรียกว่าจิตหรือสติปัญญา; เห็นรูปก็ไม่เห็นแต่สักว่ารูปอย่างนั้นรูปอย่างนี้, เห็นเป็นสวยไม่สวย เห็นเป็นหญิงเป็นชาย เป็นอะไรเตลิดเบิดเบิงไป. ไม่ได้เห็นว่าเป็นเพียงคลื่นแสงที่นานาชนิดนานาระดับ ส่งกันออกมาเป็นอย่างนั้น เห็นเป็นรูปร่างอย่างนั้น, อย่างนี้ไม่เห็น ไม่เห็น, ไปเห็นว่าเป็นรูปที่มีความหมาย คือไปเอาความหมายของมันนั้นแหละมาเป็นสิ่งที่เรียกว่ารูป; เห็นเป็นความสวยงามความไม่สวยงาม, เห็นความเป็นผู้หญิงเห็นความเป็นผู้ชาย, ความรู้สึกที่ทำให้เกิดคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับยินดี

ยินร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเป็นบวกรหรือสำหรับเป็นลบ; ไม่เห็น; นี้เรียกว่าถูก
 หลอกทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส ทางสัมผัสผิวนั้น. มันถูกหลอกให้เป็นของมีค่า
 สูงสุดในเมื่อมันถูกใจ, ในเมื่อไม่ถูกใจมันก็กลายเป็นของที่ไม่มีค่า หรือเป็นศัตรูอันร้ายกาจ
 ชื่นมา, มันไม่รู้เท่าทันสิ่งที่เป็นมายา อย่างนี้ มันก็ลำบากเดือดร้อนอยู่ตลอดเวลา. *เดียน*
มารู้ความจริง ว่าอะไรเป็นมายา ความจริงเป็นอย่างไร ก็หย่าขาดจากมายา มายาจะ
 หลอกหลวงไม่ได้อีกต่อไป ก็เพราะมารู้ถึงที่สุดในความจริงของมัน นี้เรียกว่าหย่าขาด
 จากมายา.

หย่าขาดจากกิเลส.

ดูต่อไป หย่าขาดจากกิเลส ก่อนนี้เราไม่รู้ว่ากิเลสคืออะไร ไม่รู้ว่ามีกิเลส
 ทั้สี่กิเลสครอบงำอยู่ ก็ไม่รู้จักว่าเป็นกิเลส, กลับเห็นเป็นที่พอใจ สนุกสนาน เอรีต-
 ครอบงำไปเสียก็มี, ไม่รู้จักตัวกิเลส ไม่รู้จักเหตุปัจจัยแห่งกิเลส ไม่รู้จักอำนาจของกิเลส ว่า
 มันไล่หัวคนไปได้อย่างไร, มีความเป็นทาสของกิเลส เป็นข้าเป็นทาสของกิเลสอย่างไร
 ก็ไม่เคยรู้ ก็เลยบูชากิเลส. พุทแล้วมันไม่น่าเชื่อ ทุกคนบูชากิเลส สิ่งที่เรียกว่า*กิเลส*
นั้นแปลว่า ของสกปรก ของทำให้เกิดการกระทำเป็นทุกข์เป็นร้อน เป็นไฟเป็นอะไรชื่นมา;
 คนก็ยังบูชากิเลส ก็ยอมทำไปตามอำนาจของกิเลส แล้วแต่ที่กิเลสมันจะต้องการ.
*เดียน*มารู้จักสิ่งที่เรียกว่ากิเลสอย่างถูกต้อง ว่าเป็นอย่างนั้น ๆ ๆ โอ้, ไม่เอากับมันแล้ว
 เอากับมันไม่ไหวแล้ว ก็หย่าขาดจากกิเลส.

หย่าขาดจากอำนาจวาสนาบารมี.

เอ้า, อยากรจะพูดถึงสิ่งบางสิ่งที่กำลังหลงใหลกันนัก ว่า หย่าขาดจากสิ่ง
ที่เรียกว่าอำนาจวาสนาบารมี. *คนธรรมดาทุกคนและต้องการอำนาจวาสนาบารมี* บูชา
เงินเอาเงินไปสร้างอำนาจวาสนาบารมี เพื่อหาเงินเพิ่มขึ้นมาอีก. ต้องการความเป็นใหญ่
เป็นโต อำนาจวาสนาบารมี, แล้วก็ลำบากอยู่ด้วยการแสวงหา ด้วยการรักษา ด้วยการ
ต่อสู้ ด้วยการแย่งชิง ด้วยการแข่งขันเกี่ยวกับอำนาจวาสนาบารมี โดยไม่รู้สึกรู้สึ. เคี้ยว
นมมองเห็นความจริงว่า โอ้ เป็นอย่างนี้ โอ้ พอกันที *พอกันที อำนาจวาสนาบารมี* ก็ไม่เอา
กับมึงอีกแล้ว, เกิดอดัมมตา ความเห็นว่ามันเป็นอย่างไร จนเอากับมันไม่ไหว,
ก็หย่าขาดจากอำนาจวาสนาบารมี.

หย่าขาดจากโชคชะตา.

เดือนหนึ่งหลายๆ คนแหละ มาขอให้อาตมาดูหมอบ บอกว่าดูไม่เป็น ไม่ได้
เรียน เขาก็ไม่เชื่อ ไม่เชื่อ ทำคำว่าไม่เชื่อ. ถามว่าทำไมไม่เรียน? เพราะฉันไม่เชื่อ
ฉันไม่เชื่อโชคชะตา ฉันไม่เชื่อ ฉันไม่เรียน ฉันก็เลยไม่มีความรู้ที่จะดูโชคชะตา, เขา
กลับไปด้วยความไม่พอใจ ด้วยความไม่พอใจ, หาวว่าไม่เอ็นดูกรุณา ไม่เอื้อเฟื้อ. แล้ว
อาตมาก็ดูไม่เป็นจริงๆ เมื่อเด็กๆ เคยเปิดตำราดู ดูตามตำรา ตำรามีขาย เมื่อเด็กๆ ยังมี
คนให้ดู, พอโตขึ้นมาหน่อยรู้ว่า โอ ไม่ไหว ไม่ไหว ไม่เอา ไม่เอากับมันแล้ว. แล้วก็
บอกเขาว่า คุณไม่ต้องไปดูหมอบให้เสียเวลาให้เสียสตางค์ดอก เพราะว่าแม่หมอบจะทายว่าคุณ
โชคดี คุณก็ยังต้องทำดีประมาทไม่ได้ ต้องทำดีที่สุกอยู่นั้นแหละ, แม่หมอบจะทายว่า
คุณโชคร้าย คุณก็ต้องทำดีที่สุกอยู่ ประมาทไม่ได้อยู่นั้นแหละ ประมาทไม่ได้, ต้องทำดี
ที่สุกอยู่ ทั้งที่หมอบเขาบอกว่าโชคดีหรือบอกว่าโชคร้ายก็ตามใจ จะไปดูให้เสียสตางค์ทำไม
เล่า.

โชคชะตาเป็นเรื่องของคนฉลาด เรื่องของคนไม่รู้จริง แล้วก็มีคนฉลาด, อบรมสั่งสอนให้เชื่อกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ. ถ้ารู้เรื่องอิทัปปัจจยตาว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาไว้ ไม่ใช่เป็นไปตามอำนาจของดวงดาว หรือผีสิงเทวดาอะไรที่ไหน, ไม่ต้องศุโชคชะตา, มันไม่มีความหมายหรืออำนาจใด ๆ ที่จะมาทำอะไรได้จริง มีได้แต่สำหรับคนฉลาด จะได้สบายบ้าง พอหมอกุทายว่าโชคก็ก็สบายใจ, เอาเงินให้หมอลีก หย่าขาดจากโชคชะตา หย่าขาดจากการเชื่อโชคชะตา, หย่าขาดจากการหวังพึ่งโชคชะตา ไม่มีความหวังจะพึ่งโชคชะตาอีกต่อไป; **ถ้ามีความรู้จริงในเรื่องอิทัปปัจจยตา** จนถึงกับเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า พึ่งไม่ได้ เอากับมันไม่ได้ เป็นอดัมมยตา หย่าขาดจากโชคชะตา.

หย่าขาดจากโรค.

อยากจะพูดว่า สามารถใช้ หย่าขาดจากโรค สิ่งทีเรียกว่าโรค แม้ทางกาย แม้ทางจิต แม้ทางวิญญาณ, **เมื่อเห็นว่าโรคเป็นเช่นนั้นเอง**, โรคเป็นอิทัปปัจจยตา เช่นนั้นเอง ก็ไม่ต้องสะดุ้ง ไม่ต้องหวาดเสียว แก้อะไรไปโดยไม่ต้องเป็นทุกข์. ถ้ามัน **หายก็เช่นนั้นเอง**, ถ้ามัน **ตายก็เช่นนั้นเอง** **ไม่ต้องเป็นทุกข์**; เพราะฉะนั้น **โรคก็คุกคามเอาไม่ได้**, นี้โรคทางกายคุกคามไม่ได้.

ที่นี้ **โรคทางวิญญาณ** คือความเข้าใจผิด ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความตื่นเต้น ความอิจฉาริษยา อาลัยอาวรณ์ หึงหวงอะไรนี้ เป็นโรคทางวิญญาณ; ถ้าเห็นธรรมะถึงขนาดอดัมมยตาแล้ว เกิดไม่ได้, เกิดความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความตื่นเต้น ความอะไรไม่ได้, **ไม่เป็นโรคทางวิญญาณอีกต่อไป.**

หยาขาดจากสิ่งตื่นเต็น.

หยาขาดจากสิ่งตื่นเต็น ความตื่นเต็นรู้จักกันไว้บ้าง มันมีตัวกันทุกคน : ตื่นเต็นในทางชอบ, ตื่นเต็นในทางเกลียด, ตื่นเต็นในทางกลัว, โดยมากก็ตื่นเต็นในทางที่มันแปลกประหลาด อยากรู้สิ่งแปลกประหลาด, แต่บางทีก็แปลกประหลาดจนกลัวจนร้องไห้ก็มี. จะต้องตื่นเต็นเป็นธรรมดา สำหรับคนบุद्धชนที่ยังมีวิชา จะต้องมีความตื่นเต็น. ฉะนั้นจึงไปเที่ยวทศนาจร เพื่อสิ่งแปลกประหลาด มีความตื่นเต็นไปเมืองนอกเมืองนา ความหวังที่จะได้รสจากความตื่นเต็นนั้นแหละพาไป.

เดี๋ยวมันเห็นเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรน่าอัศจรรย์, ไม่มีอะไรที่เป็นของผิดธรรมดา เช่น เราจะไปดูกายกรรมชั้นเลิศของโลก, กายกรรมจากเมืองกวางเจาไปแสดงทั่วโลก คนโง่ก็ตื่นเต็น excite ไปตามเรื่อง เพราะยังมีวิชา. แต่ถ้ามาเห็นว่า มันเป็นไปตามกฎที่บัพัจจยตา มันก็ไม่ตื่นเต็น, มันเห็นว่าเช่นนั้นเอง มันทำได้เช่นนั้นเอง เมื่อฝึกถึงที่สุด มันก็ทำได้เช่นนั้นเอง ไม่มีอะไรน่าตื่นเต็น, นี้ในเรื่องที่มนุษย์ได้ทำขึ้น. แม้เรื่องที่เป็นของธรรมชาติ เช่น น้ำตกสวยงาม ภูเขาสวยงาม ทะเลสวยงาม เกาะแก่งสวยงาม, อะไรสวยงามก็ตื่นเต็น นั้นมันเป็นคนที่ไม่รู้ ว่าความตื่นเต็นนั้นมันคืออะไร, มันคือความโง่ ที่ไม่เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเองตามธรรมชาติ. เมื่อญาณความรู้ทางอนิจจังเป็นต้น ถึงที่สุดแล้ว มันจะเห็นเช่นนั้นเอง ก็หยุดตื่นเต็น, ภูไม่เอากับมึงแล้วเรื่องตื่นเต็นชนลูกไม่มีแล้ว.

นี่อยากจะไปเที่ยวดูสิ่งมหัศจรรย์ตามธรรมชาติ หรือที่มนุษย์ได้กระทำขึ้น หรือแม้แต่ที่พิพิธภณท์ที่เขาชอบแห่กันไปดู โอ มันก็เช่นนั้นเอง, ซากของความเป็นเช่นนั้นเองที่ตกทอดกันมา, ไม่ให้ความรู้เรื่องความดับทุกข์ แต่ให้ความรู้เรื่องตื่นเต็น. มันไม่บันทึกความผิดถูกของมนุษย์ มันบันทึกแต่ความโง่ของมนุษย์ ซึ่งสร้าง ๆ สร้าง ๆ ๆ

อะไรขึ้นมา, สร้างสิ่งมหัศจรรย์ของโลกขึ้นมา แหกกันไปจนกว่าจะหายโง่, โง่ เช่นนั้นเอง ก็ไม่ต้องไปกู, ไม่ต้องไปเมืองนอกไปกูสิ่งมหัศจรรย์ที่ต่างประเทศ ไม่ต้อง ไม่ต้อง, หย่าขาดจากความตื้นตัน หรือความน่าอัศจรรย์.

หย่าขาดจากสิ่งประเล้าประโลมใจ.

ที่นี้ก็ลดลงไป หย่าขาดจากสิ่งประเล้าประโลม, สิ่งประเล้าประโลมใจ ให้เกิดความรู้สึกสบายทางจิตใจ มันก็จำเป็นอยู่เหมือนกัน ที่ว่าคนมันจะต้องมี ไม่อย่างนั้น มันก็เหงา, แต่มันก็เหงาสำหรับคนโง่ สำหรับเด็ก ๆ สำหรับคนโง่ ที่ต้องมีสิ่งประเล้าประโลมใจ, ถ้ามีความรู้สึกถูกต้องถึงที่สุดแล้ว ไม่ต้องประเล้าประโลมใจ.

ปัจจัยทางร่างกาย มีอยู่ ๔ อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หนูกยา แก้วไข, *ปัจจัยทางกายมี ๔ อย่าง ปัจจัยทางจิตมี ๑ อย่าง คือ สิ่งประเล้าประโลมใจ;* เมื่อจิตได้สิ่งประเล้าประโลมใจ มันก็รื่นเริง ชื่นบาน บันเทิง, แต่มันสำหรับคนโง่ ที่มันต้องมีสิ่งประเล้าประโลมใจ, *ถ้ามีสติปัญญาในหลักแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว มันไม่ต้องประเล้าประโลมใจ.*

สิ่งประเล้าประโลมใจนี้มีอิทธิพลมาก, เคี้ยวนี้โลกมันหลงกันกับสิ่งเหล่านี้ มันจึงมีการผลิต การโฆษณา การจำหน่ายเต็มไปหมดทั้งบ้านทั้งเมือง ล้วนแต่สิ่งประเล้าประโลมใจทั้งนั้น, ส่วนมากก็เป็นเรื่องเพ้อ เรื่องเกิน เรื่องไม่จำเป็นทั้งนั้นแหละ. แต่ด้วยเหตุที่ว่า สัญชาตญาณของมนุษย์มันต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจ ฉะนั้น ของสวยงาม เอรีคอร้อย สนุกสนาน มันจึงมากมายเต็มไปหมด, ผลิตขึ้นมาเท่าไรก็ขายได้ แล้วก็ผลิตให้แปลกออกไปเสมอทุกที ๆ มันก็ยังคงอยู่ในโลก และยังมีมากขึ้น.

เดี๋ยวนี้ถ้ามีธรรมะเพียงพอ ก็หย่าขาดจากสิ่งประเล้าประโลมใจเหล่านั้น ไม่ต้องมีสิ่งเหล่านั้นประเล้าประโลมใจ เพราะมีอดัมมยตา ต่อสิ่งเหล่านั้น, แต่กลับไปมีธรรมะ คือความสงบ ความหยุด ความเย็น หรือความหมายแห่งนิพพาน เป็นที่ตั้งที่ปักแห่งจิตใจ, แต่ก็ไม่ได้ถึงกับประเล้าประโลมใจ. จะไม่เรียกว่าความประเล้าประโลมใจ แต่เป็นที่หยุด ที่ตั้ง ที่ปักก่อนปักฝังของจิตใจ คือความสงบจากการปรุ้งแต่ง ความวิเวก ไม่ถูกระบายกวน. นี่เราก็ เป็นอิสระจากอำนาจของสิ่งประเล้าประโลมใจ, ไม่ต้องมี entertainment ใดๆ มาหลอกให้โง่. หย่าขาดจากสิ่งประเล้าประโลมใจ ดีไหม? แต่ถ้าใครยังชอบอยู่กับเอาชี ก็ไม่ต้องหย่า.

หย่าขาดจากสามภรรยา.

เอ้า, ที่นี้จะมาถึงที่มันต่ำมาก ๆ หย่าขาดจากผัวจากเมีย ถ้ามันแล้ว มันไม่อาจจะอยู่ด้วยกันได้ ก็หย่าขาด, นั่นก็เป็นเรื่องธรรมดา; แต่ถึงอย่างนั้นมันก็หย่าไม่ขาดดอก มันหย่าไม่ขาด มันเบียดๆ หนึ่ง, เว้นไว้แต่จะมองเห็นความเลวร้ายเลวทรามชนิดที่แก้ไขไม่ได้ จึงจะหย่าขาดจากกันได้.

แต่ว่ามันยังมีความหมายที่ละเอียดประณีตไปกว่านั้น *ความเป็นผัวเป็นเมีย* นี้ก็สำหรับยึดมั่นถือมั่น รักใคร่หวงแหนอย่างล้นหลาม. นี่หย่าขาดจากความรู้สึกชนิดนั้น; *ผัวเมียก็กลายเป็นเพื่อน, เป็นเพื่อนเดินทางสำหรับไปนิพพานโน้น.* ความหมายแห่งผัวเมียตามภาษาชาวบ้านเล็ก เลิก ไม่มี, มีแต่เพื่อนเดินทาง เพื่อนช่วยชีวิตนเบาซัน, ก้าวหน้าในทางสติปัญญาเร็วซัน, รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเร็วซัน ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งแหวคล้อมใดๆ. นี่เป็นเพื่อนคู่หู สำหรับจะเอาชนะสิ่งหลอกลวงในโลก อย่างนี้ก็เรียกว่า

หย่าขาดจากผัวเมีย จากความเป็นผัวเป็นเมียสำหรับมัวเมาในกามารมณ์ หรือในเรื่องทรัพย์สินสมบัติพัสถาน กลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ช่วยกันให้เกิดความง่ายในการดำรงชีวิต เดินทางสูงขึ้นไปสูงขึ้นไป สูงขึ้นไปจนบรรลุนิพพาน.

หย่าขาดจากความเป็นผัวเมีย ด้วยอำนาจอตั้มมยตา *เห็นความหลอกลวงของความเป็นผัวเป็นเมีย* ความยุ่งยากความลำบาก ที่มาแห่งความยุ่งยากลำบาก ไม่เอากับมัน ก็ไม่เอากับมึงอีกต่อไปความเป็นผัวเป็นเมีย, *มาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย, เดินทางไปนิพพานกันดีกว่า*, นี้ประโยชน์ของอตั้มมยตา.

หย่าขาดจากอบายมุข.

เอ้า, ที่นี้อันสุดท้ายแล้ว อันสุดท้าย หย่าขาดจากอบายมุข, นี่เป็นปัญหาโดยพื้นฐานของคนทั่วไป ของรัฐบาลหรือของประเทศชาติใดๆ ล้วนแต่มีปัญหากันอยู่ทั่วโลก ที่ประชาชนหลงใหลในอบายมุข จนรัฐบาลได้ภาษีจากอบายมุขมากกว่าภาษีใดๆ มันจึงเลิกยาก เราจะหย่าขาดจากอบายมุข ก็ต้องด้วยอตั้มมยตา.

ข้อแรกว่า จากของเมา ของมีนเมาเสพติดทุกชนิด : จะเป็นเพียงบุหรีหรือเป็นเหล้า หรือเป็นอะไรที่เป็นของมีนเมาอย่างร้ายกาจ เป็นเฮโรอีน เป็นอะไรก็สุดแท้. ที่ว่าของมีนเมา^{นี้} จะหย่าขาดจากมันได้ ก็ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าอตั้มมยตาเกิดขึ้น คือ มองเห็นชัดว่ามันเป็นอย่างไร, มันเลวร้ายเท่าไร, มันหลอกลวงเท่าไร, มันทำให้โง่งเท่าไร, เห็นถึงที่สุดแล้ว มันก็จะรู้สึกเป็นอตั้มมยตา โอ้ ไม่ไหวแล้ว ไม่ไหวแล้วก็ไม่เอากับมึงแล้ว, นี่มันก็จะเลิกบุหรีได้ เลิกเหล้าได้ เลิกเสพติดอะไรๆ ได้. ตีมน้ำเมา คือทีมของเมา, จะเป็นตีม เป็นกิน เป็นสูบ เป็นทา เป็นอะไรก็ตาม ที่ใช้กับของเสพติดมีนเมาทั้งหลาย,

จงแก้ด้วยความรู้สึกที่เห็นตามเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ จนเกิดความรู้สึกที่เรียกว่า อัครมมยตา — ไม่อาศัยมิ่งอีกต่อไปแล้ว, ไม่พึ่งพามิ่งอีกต่อไปแล้ว, ไม่ปล่อยให้มิ่งข่มเหงกู่ต่อไปอีกแล้ว, นี่ อัครมมยตา ที่มันจะละอบายมุขของมีนเมา.

เที่ยวกลางคืน ก็เหมือนกันแหละ จงศึกษาให้เห็นความหลอกลวง ความโง่ ของตัวเอง, บุษาคามสำเร็จในการเที่ยวกลางคืน เหมือนอย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ มันก็จะเกิดความรู้สึกชนิดเดียวกันว่า ไม่ไหว ๆ, กูไม่เอากับมิ่งแล้ว ก็เลิกได้.

ดูการเล่น การเล่นนี้เขาก็ประติษฐานขึ้นมาว่า จะล้วงกระเป๋าคอนโง่, เราชอบ พาลูกไปคูดูกุลละคร มีพ่อแม่คนไหนบ้าง ที่พาลูกเล็ก ๆ จูงลูกไปที่โรงหนังโรงละคร แล้วบอกลูกว่า โอ ลูกเอ๋ย ทั้งหมดนี้เขามีไว้ให้เราโง่. นี่ใครเคยทำอย่างนี้บ้าง พ่อแม่ คนไหนเคยทำอย่างนี้บ้าง? มีแต่ว่า มิ่งจะไปคูดูกูไหน จะคูดูกูอย่างไร กูจะพาไปคูดูกู จะซื้อตั๋วให้ เท่าไรก็ได้. นี่ พ่อแม่เป็นผู้ทำให้ลูกเป็นอย่างนั้นเสีย ก็เลยพอใจการเล่น การแสดง การเล่น การอะไรต่าง ๆ, จะเป็นหนังละครก็ดี.

แม้จะเป็นกีฬา เช่นฟุตบอลก็ดี มันไม่เป็นการศึกษา มันไม่เป็นการแสดง น้ำใจนักกีฬา; เพราะว่า ในสนามฟุตบอล มันมีน้ำใจของความเห็นแก่ตัว มีแต่การ เอาเปรียบ, พร้อมทั้งจะเอาเปรียบ เอาเปรียบจนถูกลงโทษก็มีในสนามกีฬา. ที่บ้าที่สุดก็มีคำว่าแก้แค้น, ในสนามกีฬาไหนมีคำว่าแก้แค้น ในที่นั้นไม่มีกีฬา ไม่มีความเป็นกีฬา. นี่นักกีฬาในสนามกีฬาสมันมันเต็มไปดด้วยคำว่าแก้แค้น, เต็มไปด้วยการหาช่องทางเอาเปรียบหลอกลวง, มันก็ไม่มีผลดีอะไรแก่จิตใจ การเล่นชนิดนี้.

การเล่นนี้มันเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ มันก็ทำให้จิตใจเราเรวัง ซึ่งขงขึ้นมา พักหนึ่ง, แต่แล้วมันก็ไม่ได้อะไรที่มากนักน้อย ดูพอให้มันรู้เรื่อง แล้วก็ไม่ต้องดู.

ที่นี้ก็เล่นการพนัน นี่มันเป็นผีสิง, ความยึดมั่นในการได้ ในความเป็น
 บวก ในความได้ มันมากจนเป็นผีสิง, มันคอยจ้องแต่จะได้ มันไม่มองเห็นช่องทางที่จะ
 แพ้ หรือไม่เห็นช่องทางที่ว่า เจ็บอ่อนเจ้ามือเขาได้เปรียบ เพราะเขาเก็บค่าตั้งตลอดเวลา
 มันไม่มองเห็น. การพนันที่ตั้งอยู่บนกิเลส ของโลภะ ของโทสะ ของโมหะ ครอบถ้วน ;
 เมื่อนั่งอยู่ในบ่อนพนัน จะเกิดกิเลสครบทั้ง ๓ อย่าง ๓ ประการเผาผลาญ. นี่เป็นตัวอย่าง
 ร้ายก็ไม่มีใครสนใจ ไม่มีใครเกลียดใครกลัว, จนกว่าจะ ศึกษาให้รู้ว่ามันเป็นอย่างนั้น
 แล้วจะเกิดอดัมมยตา ว่าไม่ไหวๆ เขากับมันไม่ได้.

แล้วมีข้อต่อไปว่า คบคนชั่วเป็นเพื่อน เพราะมันมองเห็นแต่ประโยชน์
 หรือความสุขผิวเผิน ความรู้สึกชั่วเล่นทางอารมณ์ทางอายตนะ ซึ่งคนที่ไม่มีศีลธรรมเขา
 บุษากันนัก, ความเอร็ดอร่อยทางอายตนะชั่วเล่นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ต้องทำ
 อะไร ขอให้ได้ทำแต่อย่างนี้, คนพวกนี้มีอวิชชาพิเศษ เห็นกงจักรเป็นดอกบัว. ต้อง
 ศึกษาเรื่องของคำว่าความชั่ว คนชั่ว การทำชั่ว จนเห็นว่า เขากับมันไม่ไหว เขากับมันไม่
 ไหว, อดัมมยตาเกิดมา ก็ละความชั่ว ละการคบคนชั่วได้.

อันสุดท้ายว่าเกียจคร้านทำงาน, นี่มันเป็นคนที่ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า
 ธรรมะ, ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือสิ่งสูงสุด จนพระพุทธเจ้าก็บูชา. คนบางคนจะคิดว่า
 มันสูงสุดอยู่ที่พระพุทธเจ้า นี่มันหลบตา ไม่มองเห็นว่า พระพุทธเจ้ายังบูชาสิ่งที่สูงไป
 กว่าพระพุทธเจ้า สิ่งนั้นคือหน้าที่.

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ท่านฉงนว่า เออต่อไปนี้จะเคารพใครนะ,
 จะเคารพใครเมื่อตรัสรู้อย่างนี้แล้ว วันไปวนมาตกลงว่า โอ เคารพหน้าที่ เคารพธรรมะ
 คือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ, หน้าที่คือค้ำทุกข์ของตัวให้ได้, แล้วช่วยผู้อื่นให้ค้ำทุกข์ได้
 ถ้าย หน้าที่ของพระพุทธเจ้า, พระพุทธเจ้าเลอบูชาหน้าที่ เคารพหน้าที่ แล้วทรง

ประกาศก้องไว้ในเวลานั้นเลยว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคตล้วนแต่บูชาหน้าที่ บูชาหน้าที่, สุข พอใจ สบายเมื่อทำหน้าที่, ท่านเลยทำหน้าที่สูงสุด.

อยากจะพูดบ่อย ๆ เรื่อง พระพุทธเจ้าทำหน้าที่ : *ก่อนสว่าง* หัวรุ่งหรือก่อนหัวรุ่งท่านก็สอดส่องไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ว่าวันนี้ควรจะไปทางไหน ไปโปรดสัตว์ คือไปบิณฑบาต, ไปบิณฑบาต คือไปหาโอกาสพบกับคน ๆ นั้น, ได้พบกับคน ๆ นั้น ได้พูดคุย ได้จ้ำได้ฉ้ออาหารที่บ้านที่เรือนของเขา สนทนาพาทีอะไรกันนี้. จะไปทางไหนวันนี้ จะไปบ้านเศรษฐี, หรือจะไปบ้านคนธรรมดา หรือจะไปบ้านคนจน, หรือจะไปสำนักเคียรถีย์อื่นที่ตรงกันข้าม ที่เป็นปฏิปักษ์ก็ไป. ตกลงพระทัยแล้ว *สว่าง* ขึ้นก็บิณฑบาตทางนั้นไปทางนั้น ได้พบได้ทำตามที่ตั้งประสงค์, บางทีก็ไปโปรดชาวบ้านที่กำลังไถนาอยู่กับควายกับวัว ท่านก็ยังทำได้.

เที่ยง ร้อนก็พักนิดหน่อย, *บ่าย* มาถึงวัด ก็โปรดคนที่ไปหาถึงวัด ไปฟังธรรมที่วัด, พอ *ค่ำ* ลงก็โปรดภิกษุสามเณรที่อยู่ประจำวัด, พอ *ดึก* เข้าก็แก้ปัญหาเวทาคือคนชั้นสูง เรียกว่าเวทาคามาจากสวรรค์ก็ได้, เป็นพระราชามหากษัตริย์ก็ได้ เรียกว่าเวทาคา ล้วนแต่ไปหาตอติดกทั้งนั้นแหละ. ข้อความนี้มีในพระบาลี พระเจ้าแผ่นดินยกกองทัพถือคบเพลิงไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามปัญหา ล้วนแต่ไปกลางตีกตอติดกทั้งนั้นแหละ.

เสร็จแล้วพักผ่อนนิดหน่อย, มันก็หัวรุ่งอีกแหละ ก็เล็งญาณส่องโลกว่าจะไปไหนต่อไปอีก, นี่พระพุทธเจ้าทำหน้าที่ครบวงจร. พวกเราทำอย่างนี้บ้างหรือเปล่า? ช่วยบูชาหน้าที่เหมือนพระพุทธเจ้า.

แล้ว **พระพุทธเจ้า**ท่านจะไปไหนต้องเดินนะ เพราะไม่มีรถยนต์ แล้วท่านไม่นั่งยานพาหนะที่เทียมด้วยสิ่งที่มีชีวิต จะมีเกวียนหรือมีรถม้า ท่านก็ไม่เอา, ไม่นั่งยานที่เทียมด้วยสิ่งมีชีวิต, ท่านก็ต้องเดินเท่านั้นแหละ. ฉะนั้นการเดินเป็นโยชน์ ๆ ก็เป็นของธรรมดาสำหรับพระพุทธเจ้า; ท่านก็เดิน ๆ เดิน เพื่อจะไปโปรดที่บ้านอื่นเมืองอื่น, เป็นวงจรทั้งวันทั้งคืน ทั้งวันทั้งคืน.

วันที่จะปรินิพพาน วันนั้นกลางวันยังเดินอยู่เป็นโยชน์ ๆ เดินอยู่เป็นโยชน์ ๆ, คืนนี้จะนิพพาน จะนิพพานอยู่รอมร่อแล้ว ก็ยังมีคนมาถามปัญหา เป็นปริพพาชกในลัทธิอื่นมาถามปัญหา ขอให้โปรด. พระสงฆ์ที่อยู่ที่นั่นเห็น โอ นี่มันมากเกินไป แล้วหมอนี้ ไล่ไป ไป ๆ อย่ามาทวงพระพุทธเจ้าจะนิพพาน. พระพุทธเจ้าก็ว่า อย่าห้าม อย่าห้ามมัน เรียกมา เรียกมา เอามา ให้เขาเข้ามา, แล้วก็ให้ถามปัญหา, แล้วก็ตรัสตอบสั่งสอนจนบรรลุนิพพานซึ่งเป็นพระอรหันต์ได้, แล้วต่อมาอีกไม่เท่าไร ไม่กี่นาที ท่านก็นิพพาน, จะไม่ให้เรียกว่าท่านทำงานจนตายได้อย่างไร ต้องเรียกได้ว่า **ท่านทำหน้าที่ของท่านจนนาทีสุดท้าย.**

นี่เราทำอย่างนั้นหรือเปล่า? เราศกโกงหน้าที่บิดพลิ้วหน้าที่ เอาเปรียบหน้าที่หรือเปล่า? เราเกลียดเหงือกกันหรือเปล่า? ถ้าเราเกลียดเหงือแล้วไม่มีหวัง ที่เราจะทำหน้าที่ บุชาหน้าที่, ถ้าเราบูชาเหงือว่าเป็นพระเจ้าจะโปรดเราแล้วก็ได้ จะพอใจในการทำหน้าที่.

ขอให้ทุกคนบูชาเหงือ บูชาเหงือ, เหงือนั้นแหละเป็นพระเจ้า. อย่าหวังว่าพระเจ้าที่ไหนจะมาช่วย, พระเจ้าไม่มาช่วยคนไม่มีเหงือ พอมีเหงือ เหงือนั้นแหละกลายเป็นพระเจ้า แล้วมาช่วย. ฉะนั้น ขอให้ทุกคนบูชาเหงือ ซึ่งเป็นปฏิบัติวิญญูจากการทำงานหรือทำหน้าที่, ถ้าบูชาเหงือกกันแล้ว ไม่มีใครว่างงานเป็นแสน ๆ เหมือนเดี๋ยวนี้.

พวกจบปริญญาว่างงานอยู่เป็นแสน เพราะไม่บูชาเหนือ ถ้าบูชาเหนือมีงานทำทุกคนแหละ จะไม่มีปัญหาอะไรเลย.

ฉะนั้น ขอให้เคารพหน้าที่ บูชาหน้าที่ ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดที่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็เคารพ ความเกียจคร้านจะหายไป เพราะมองเห็นความจริงอันนี้, มองเห็นความจริงอันนี้ อศัมมยตาก็เกิดขึ้น ทำลายล้างความเกียจคร้าน ความไม่รักหน้าที่ ไม่บูชาหน้าที่ให้หมดไป. หน้าที่ก็กลายเป็นสิ่งที่พอใจ ชื่นอกชื่นใจ ถูกต้องพอใจ ถูกต้องพอใจ ถูกต้องพอใจ ทั้งวันทั้งคืน, นั่นผลของอศัมมยตา ในการละเสียได้ซึ่งความเกลียดหน้าที่ไม่ชอบทำงาน. จะจบแล้ว. ในเรื่องอศัมมยตาใช้หยาอะไรได้บ้าง.

อศัมมยตาช่วยให้หยาอะไรได้บ้าง? หยาจากภพทุก ๆ ภพ, หยาจากกรรมทุก ๆ ความหมาย, หยาจากอิทัปปัจจยตา ไม่ต้องเป็นไปตามกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, หยาจากพระเจ้า พระเจ้าไม่ต้องมาช่วย, หยาจากตัวเอง หยาจากอศัตตา ตัวเองที่เป็นมายาให้มีตัวเองซึ่งมิใช่ตัวเอง; ฟังแล้วเหมือนกับพูดเล่นหรือโกหก จะมีตัวเองชนิดที่มีใช่ตัวเอง ถือเอาเป็นตัวเองโดยสมมติชั่วคราวไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น มีตัวเองซึ่งมิใช่ตัวเอง หยาขาดจากตัวเอง, หยาขาดจากวัฏฏะ ที่จะต้องเวียนว่ายไปในกรรม กิเลส และวิบาก, หยาขาดจากโรค, หยาขาดจากสังขารการปรุงแต่ง, หยาขาดจากสิ่งที่เป็นมายาหลอกลวง, หยาขาดจากกิเลส, หยาขาดจากความหลงใหลในอำนาจวาสนาบารมี, หยาขาดจากโชคชะตา, หยาขาดจากโรคในทางวิญญาณ, หยาขาดจากสิ่งที่ตื่นเต้น ความตื่นเต้น ความน่วมหัตจรรยไต่ ๆ, หยาขาดจากบัจจยที่เป็นการประเล้าประโลมจิต, หยาขาดจากความเป็นผิวเป็นเมื่อย, หยาขาดจากอบายมุขทุกชนิด. เอ้า, พอแล้ว มันมากเกินไปแล้ว.

ที่พูดให้มากนัก ก็เพื่อให้ได้เผื่อเลือก ใครมีปัญหาอย่างไร มันก็จะมีเพียงข้อเดียว จะได้เลือกเอาให้มันตรงกับเรื่องของตัว แล้วก็หยาขาดจากสิ่งนั้น.

เค้าเงื่อนที่จะมีอัครมมยตา.

เอ้า, ที่นี้ก็เหลืออยู่แต่ว่า ทำอย่างไรจะมีอัครมมยตา นี้ ก็พูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว แต่ผู้ฟังอยู่ที่ไหนบางคนอาจจะไม่เคยได้ยิน, ก็ขอบอกโดยเค้าเงื่อนเสียหน่อยว่า **ให้เห็นความเป็นอนิจจังของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง** ที่เป็นสังขารมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต อะไรก็ตามมันเปลี่ยนแปลงเรื่อยตามกฎของธรรมชาติ, เพราะว่ามันเป็นเพียงธรรมชาติ, มันก็ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. เมื่อเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มันก็เปลี่ยนแปลงเรื่อยไป ทั้งส่วนที่เป็นวัตถุและส่วนที่เป็นจิตใจ มันเปลี่ยนแปลงเรื่อย **นี้เรียกว่าอนิจจัง**, เปลี่ยนแปลงเรื่อย.

เมื่อเปลี่ยนแปลงเรื่อย มันก็ลำบากในการที่จะเป็นอยู่ เพราะมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย มันจึงลำบากในการที่จะเป็นอยู่, นั่นแหละคือทุกข์ หรือทุกข์ตา — **ความเป็นทุกข์**.

เมื่อมันเปลี่ยนแปลงเรื่อยและเป็นทุกข์อย่างนี้ มันก็เป็นอนัตตา, มันต่อต้านไว้ไม่ได้ มัน **ไม่มีสิ่งที่ต่อต้านความเปลี่ยนแปลง หรือความทุกข์นี้ได้** มันจึงเป็นอนัตตา หรือเป็นอนัตตตา — **ความเป็นของไม่ใช่ตน**.

เห็นอนิจจัง ทุกข์ อนัตตา แล้วก็เห็นความจริงที่เรียกว่า **ธัมมัญญูตตา** — **ความที่มันตั้งอยู่ตามธรรมชาติของมันอย่างนี้เอง** ตั้งอยู่ตามธรรมชาติของมันอย่างนี้เอง, เป็นธัมมัญญูตตา.

แล้วก็เห็นชัดลงไปว่า โอ มันเป็น **ธัมมนิยามตา** มันมีกฎธรรมชาติบังคับอยู่ มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

เมื่อมันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ก็มีการเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เสมอ
นี้เรียกว่า อิทัปปัจจยตา - ความที่มันต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่นั่นเอง.

เห็นอิทัปปัจจยตาลึกเข้า ลึกเข้าไป โอ, มันไม่มีตัวตน นี้โวย มีแต่กระแส
แห่งอิทัปปัจจยตา เรียกว่า เห็นสัจจตา สัจจตา—ความว่างจากตัวตน.

เห็นสัจจตาถึงที่สุดแล้ว ก็ให้เห็นอันสุดท้ายว่า ตถาตา, ตถาตา — มันเป็น
เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง ไม่เป็นอย่างอื่น เป็นเช่นนั้นเท่านั้น, เรียกว่าเป็นเช่นนั้นเอง.
ใครเห็นตถาตา เห็นตถาก็เป็นพระตถาคตแล้ว.

เกี่ยวมันเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง ไม่แปลกไม่ผิดไปจากความเป็น
เช่นนั้น, จะไปตามความต้องการของใครไม่ได้ ต้องเป็นเช่นนั้นเอง จึงเกิดความรู้สึกว่า กู
เอากับมันไม่ไหวแล้วโวย, นั่นแหละคืออศัมมยตา, อศัมมยตา มันเกิดขึ้น กูเอากับมัน
ไม่ได้แล้ว เลิกกันที่ หอกันที่.

นี้ความหมายแห่งอศัมมยตา จะอยู่ในระดับสูงสุดละก็เลก็ก็ได้, ระดับกลางๆ
คนทั่วไประดับบ้านเรือนก็ได้. ความรู้สึกที่ว่า กูเอากับมันไม่ไหวอีกแล้วนี่แหละ; พุท
เป็นคำหยาบชาวบ้านอย่างนี้ มันฟังง่ายจาง่าย. จึงขอให้พิจารณาให้ดีให้เห็นว่า แม้จะ
หยาบว่าหยาบเมีย มันก็ต้องมีอศัมมยตา จะหยาบบุหรี หยาบเหล่า หยาบการพนัน หยาบอะไร
ก็ต้องมีอศัมมยตา.

ขอให้ทุกคนรู้จักใช้อศัมมยตาให้เป็นประโยชน์ อย่าให้เสียที่ที่เป็นหลักสำคัญ
ในพระพุทธศาสนา.

อตัมมยตาอยู่ที่ตรงกลางระหว่างฝ่ายโลกกับฝ่ายโลกุตตระ ; ความรู้ฝ่ายโลกิยะ ความรู้ธรรมภูมิวิภูติญาณ ว่าโลกหรือสังขารมันเป็นอย่างไร เป็นอย่างไร เป็นอย่างไร มาสูงสุดตรงที่มันเกิดอตัมมยตา, นี้ฝ่ายนี้. หลังจากนั้นมันจะเป็นฝ่ายเบือน่ายกล่าวกำหนด บรรลุมรรค ผล นิพพาน : นิพพิทา — เบือน่าย, วิราคะ — กลายกำหนด, นิโรธ — คับ, ปฏินิสสัคคะ — สลัดคืน. หรือว่าเป็นนิพพิทา — เบือน่าย, วิราคะ — กลายกำหนด, วิมุตติ — หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น, วิมุตติญาณทัสสนะ — รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว อย่างนี้ก็ใช้ได้, แล้วแต่จะใช้กระแสนั้น. นิพพิทา — เบือน่าย, วิราคะ — กลายกำหนด, วิมุตติ — หลุดพ้น, วิสุทธิ์ — บริสุทธิ์จากความทุกข์, สันติ — มีความสงบสุข, นิพพาน — เป็นนิพพาน อย่างนี้ก็ใช้ได้.

นี่ อตัมมยตามันอยู่ตรงกลาง เป็นจุดเปลี่ยนก็แล้วกัน เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อตรงนั้นแหละ ฝ่ายนี้ก็เป็นโลก ฝ่ายนี้ก็เป็นโลกุตตระ, หรือว่าฝ่ายนี้ก็เป็นความทุกข์ ฝ่ายนี้ก็เป็นความดับทุกข์ จุดนี้อยู่ตรงกลาง เป็นจุดเปลี่ยน คือความรู้สิ่งที่สุดต่อสิ่งนั้น ๆ ที่เคยหลงเคยยึดถืออยู่ว่า โอ, ไม่ไหว กูเอากับมันไม่ได้อีกต่อไปแล้ว นี่แหละอตัมมยตา.

จะบรรลุ มรรค ผล นิพพานได้ ก็อตัมมยตา, จะละความชั่วที่ร่อง ๆ ลงมาได้ ก็อตัมมยตา, จะเป็นอิสระจากความชั่ว ความผิด ความเลวร้ายทั้งหลาย ก็เพราะ อตัมมยตา.

อตัมมยตามันแปลกหูสำหรับผู้ที่ไม่เคยได้ยิน แต่เป็นคำกล่าวที่มีอยู่ในพระบาลี ที่ไม่ค่อยมีใครเอามาพูด, บางทีจะเป็นเพราะไม่รู้ว่าจะไร เพราะไม่รู้ว่าจะไร. อาตมาสนใจเรื่องนี้อยู่นาน นานเป็นปี ๆ จึงพบเค้าเงื่อนว่า อ้อ มันคือจุด ๆ นี้ เป็นจุดเปลี่ยน ละกามตัวยรูป ละรูปตัวยอรูป ละอรูปตัวยออตัมมยตา มันก็หมดแหละ เมื่อละกาม ละรูป ละอรูปแล้ว ก็คือละทุกสิ่งแหละ ละทุกสิ่งตัวยออตัมมยตา.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้รู้จักอดัมมยตา รู้มากขึ้นจนเพียงพอที่จะเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ให้สมศักดิ์ศรีของพุทธบริษัท, เอาอีกแล้วบ้างแล้ว มีศักดิ์ศรีอีกแล้ว, อย่าไปบ้ำศักดิ์ศรีเข้าอีกละ. มีอดัมมยตาสำหรับแก้ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง, ปัญหาจะหลุดไป ก็เพราะอำนาจของอดัมมยตา คือความเห็นว่าจะอยู่กับสิ่งนั้นไม่ได้อีกต่อไป ต้องเลิก ต้องหย่ากันที่.

นี่เรื่อง อดัมมยตาจะใช้หย่าอะไรได้บ้าง สรุปความว่า หย่าจากทุกสิ่งที่ไม่ควรจะผูกพันกันอยู่ หรือคบค้ำกัน ความเป็นพุทธบริษัทก็จะมี เป็นผู้รู้ความจริง เป็นผู้ตื่นจากหลับ คือกิเลส เป็นผู้เบิกบาน เหมือนดอกไม้ที่เบิกบานและไม่รู้จักโรย.

นี่ การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา และก็สมควรแก่เร็วแรงที่จะพูด หมต แรงจะพูด จึงต้องขอยุติการบรรยาย หวังว่าท่านทั้งหลาย คงจะได้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นบ้างเป็นแน่.

อาตมาขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ให้เกิดกำลังใจในการที่จะปฏิบัติธรรมะ แก่ผู้ได้ยินได้ฟังสืบต่อไป ในกาลบัดนี้.

อถัมมยตาประทับ

— ๖ —

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑

อริยสัจและอถัมมยตากถา

[อริยสัจสี่กับอถัมมยตา.]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ปวตฺตติ ภควตา ธมฺมจกฺกํ อปฺปฏิวตฺตติยํ สมฺเนน วา
พฺรหฺมธฺเมเนน วา เทเวเนน วา มาเรเนน วา พฺรหฺมมูนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิณฺห-ติ
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ-ติ.

ณ บัณฑิต อถัมมยตาจะได้วิสันนาพระธรรมเทศนา* เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา—ความเชื่อ และวิริยะ—ความพากเพียรของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท, ให้เจริญออกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยความสมควรแก่เวลา.

---

* อาสาพหุชาเทศนาถัมมยตาที่ ๑.

ธรรมเทศนาในวันนี้ก็เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ว่าปรารภ อาสาพหบุชา, ท่านทั้งหลายได้พากันมาสู่สถานที่นี้ เพื่อแสวงหาบรรยากาศเป็นพิเศษ ก็เป็นบรรยากาศในป่า คล้ายๆ กับการแสดงปฐมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า; และเป็นการเสียสละบางอย่างบางประการ คือความลำบากนั่นเอง เพื่อเป็นพุทธบูชา; บางท่านก็อุทิศส่วนมาจากที่ไกล ความลำบากมีเท่าไร ก็อุทิศเป็นส่วนปฏิบัติบูชาด้วยกันเท่านั้น.

บัดนี้ เป็นโอกาสแห่งการแสดงธรรมเทศนาตามประเพณีนิยม เราจึงพากันอนุวัตตามนั้น คือจัดให้มีธรรมเทศนา, อาตมาก็จะได้แสดงธรรมเทศนาเนื่องด้วยอาสพหบุชา เท่าที่จะทำได้ มีหัวข้อแสดงเรื่อง อริยสัจสี่กับอตัมมยตา ๒ เรื่อง เพื่อเทียบเคียงกัน, ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดี ให้สำเร็จประโยชน์.

เรื่องแรก อริยสัจสี่ ก็เป็นเรื่องที่ทรงแสดงในพระธรรมเทศนา ธรรมจักษุกับปวัตตนิสสุต ซึ่งทรงแสดงในวันเพ็ญอาสาพหุณณมี คล้ายกับวันนี้; เรื่องนี้เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่าเป็นเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพียง ๔ คำก็เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว. ส่วนเรื่อง อตัมมยตานั้น สังเกตเห็นว่ามีคนหน้าใหม่เป็นอันมาก อาจจะไม่เคยได้ยินได้ฟังคำนี้เลยก็ได้, จึงต้องขออธิบาย เพื่อให้เข้าใจแล้วก็จะฟังดูว่าเกี่ยวเนื่องกับเรื่องอริยสัจสี่นี้อย่างไร.

เรื่องอริยสัจโดยหัวใจ ก็คือเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงแสดง, หมายความว่า ทรงแสดงแต่เรื่องอริยสัจเท่านั้นแหละ; ดังพระบาลีว่า ปุพเพ จาหิ ภิกขเว เอตริหิ จ ทุกขณเจว ปณฺญาเปมิ ทุกขสฺส จ นิโรธิ — ภิกขุทั้งหลาย ก่อนแต่จะเกิด เดี่ยวเกิด เราบัญญัติแสดงแต่เรื่องความทุกข์กับความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น, นี่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า พระองค์ทรงแสดงแต่เรื่องนี้เท่านั้น เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น, ถ้าจะยืนยันน้อยลงไปอีก ก็ว่าความดับทุกข์เท่านั้นแหละ;

ฉะนั้นหัวใจมัน *อยู่ตรงที่ว่า เป็นเรื่องดับทุกข์.* ส่วน *เรื่องอศัมมยตาเป็นตัวละครดับทุกข์* หรือ *ออกไปจากทุกข์* หรือ *ป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้น.*

ท่านทั้งหลายจงเลือกเอา ให้ความทุกข์เกิดแล้วจึงดับ, หรือว่าป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นแล้วไม่ต้องดับ. อย่างไหนจะสบายกว่า? เรื่องอศัมมยตาเป็นเรื่องหลักกันออกมาเสียจากความทุกข์, ไม่ต้องไปรบรากับกับความทุกข์ ในลักษณะที่เรียกว่า *เอาไม้สั้นไปรันซี่;* เป็นคำพูดที่ไม่ควรจะเอามาพูดบนธรรมาสน์ แต่ก็จำเป็นหรือจำใจที่จะต้องพูด. เมื่อเราจะไปต่อสู้กับความทุกข์ซึ่งหน้า นี่มันก็เหมือนกับเอาไม้สั้นไปรันซี่ คือมันเลอะเทอะกันไปหมด, ถ้าอย่าให้ทุกข์มันเกิด หรือว่าขับความทุกข์ให้มันไกลออกไปห่างออกไป ไม่มาเกี่ยวข้องกัน มันก็สบายกว่า.

ช่วยจำไว้ให้ดีเป็นคำสำคัญที่สุด, เป็นเพชรเม็ดสุดท้าย ที่มันตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎก ที่ไม่ได้เอามาพูดกัน. หลายปีมาแล้วเราก็พูดถึงเรื่อง *เพชรแต่ละเม็ด* แต่ละเม็ดตามลำดับ เรื่อง *อิทัปปัจจยตา* บ้าง เรื่อง *สุญญตา* บ้าง เรื่อง *อนัตตา* บ้าง *ตถตา* บ้าง แต่ละเรื่องละเรื่องเป็นเพชรเม็ดหนึ่ง ๆ ทั้งหมดนี้ แต่ *เพชรเม็ดสุดท้าย* ก็คือสิ่งที่เรียกว่า *อศัมมยตา;* จะด้วยเหตุผลอย่างไรก็อย่าไปสนใจเลย ว่าทำไมจึงไม่มีใครเอาออกมาจนกระทั่งบัดนี้. เราเอามาพูดกัน อาตมาเป็นผู้นำออกมาพูดกัน, ที่จริงก็ได้พูดเรื่องนี้ เป็นคราว ๆ บ้างแล้วเมื่อปี ๒๕ ก็พูดเรื่อง *อศัมมโย;* แต่เห็นว่ายังห่างไกลนักก็เลยพูดครั้งเดียว, เกยวันก็เห็นว่าถึงเวลาแล้ว ที่จะพูดเรื่องอศัมมยทานี้กันให้ชัดเจน ให้แจ่มแจ้ง.

อศัมมยตา, ฟังดูมันก็แปลกหู, บางคนจะคิดว่าไม่ใช่เรื่องในพระพุทธศาสนา เอาแนวมายัชฌายเสียกรรมัง. ขอบอกว่าไม่ ไม่ เป็นอย่างนั้น เป็นเรื่องพุทธศาสนา เป็น *เรื่องหัวใจของพุทธศาสนา,* เป็นเรื่องที่จะทำให้บุคคลหลุดออกจากโลกียะ จากภพจากชาติ

เหล่านี้ไปสู่ความไม่มีภพไม่มีชาติ คือเป็นโลกุตตระ มันทำให้ *ทนอยู่กับสิ่งที่ เป็นความทุกข์ หรือเป็นปัจจัยแห่งความทุกข์ไม่ได้*.

ถ้าจะมีการถามขึ้นมาว่า อะไรเป็นเครื่องบังคับผลกัไสให้พระสัทธัตถะทน อยู่ในราชสมบัติไม่ได้ ต้องออกไปบวช, อะไรผลกัไสจนอยู่ไม่ได้ จนต้องออกไปบวช, *ความรู้สึกอะไรที่ผลกัไสพระสัทธัตถะให้ทนอยู่ในวังไม่ได้ จนต้องออกไปบวชเป็นแน่นอน. ความรู้สึกอันนั้นแหละ คือความรู้สึกที่เรียกว่า อตัมมยตา*, ถ้าเป็นความรู้สึกก็เรียกว่าญาณ หรือจะเป็นความรู้สึกของจิต ก็เรียกว่าสภาวะของจิต. พระสัทธัตถะทนอยู่ไม่ได้ในบ้าน ในเมืองต้องออกไปบวชนั้นเพราะเหตุอะไร? ก็ต้องเพราะเหตุว่า ท่านเห็นว่ามันเป็นรังๆ เป็นบ่อน เป็นรัง เป็นแกง เป็นช่องแห่งความทุกข์; ก็เลยเกิดความรู้สึกว่าอยู่กับมันไม่ได้ แล้ว, จะให้มันปรุงแต่งเราอย่างนี้ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จึงได้ตัดสินพระทัยออกไปบวช.

ที่พูดว่าเห็น *คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย* แล้วออกไปบวช, นั้นพูด สำหรับเด็ก ๆ พูดสำหรับเด็ก ๆ เตี้ยวันมันโต โตกันมากแล้ว, อย่าพูดแต่เพียงเรื่องของเด็ก ๆ เลย ว่าเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แล้วก็ไปบวช. มันก็ได้เหมือนกัน นั้นก็เป็นอุปกรณ์ ทำให้เห็นว่า มันไม่ไหว ไม่ไหว, มันทนอยู่ไม่ได้ ในเรื่องของความที่ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย; *แต่ความรู้สึกอันแท้จริงนั้นมันอยู่ตรงที่ว่า อยู่กับมันไม่ได้*, จะให้มันปรุงแต่งอย่างนี้ไม่ได้อีกต่อไป ดังนั้นจึงออกบวช อย่างที่ว่ามันมีความหมายมากกว่า สลัดสิ่งที่เป็นที่รักที่พอใจอะไร มีเกียรติยศสูงส่งอะไรต่าง ๆ นานา ก็ต้องออกไปบวช.

ขอแถมอีกสักนึกหนึ่งว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ, ยสกุลบุตร ลูกเศรษฐีในเมืองพาราณสีใกล้ ๆ กันนั้น ด้วยเหตุอะไรไม่รู้เขาเดินคุ่ม ๆ ออกจากเรือนกลางดึก เข้าไปในป่า บ่นว่าวุ่นวายหนอ คับแคบหนอ, วุ่นวายหนอ คับแคบหนอ, จนไปพบพระพุทธเจ้า ท่านได้ตรัสธรรมะให้กุลบุตรผู้นั้นบรรลุนิพพาน หรือกลายเป็นพระอรหันต์ไป

ในที่สุด. อะไรที่ทำให้สกุบุตรเหมือนกับบ๊อบ กลางคืนเข้าไปสู่ม้า เดินบ่นว่า วุ่นวาย
หนอ กับแค้นหนอ, ก็ความรู้สึกลักษณะเดียวกันกับที่ผลึกใสพระสิทธิ์ตะให้ออกไปบวช.

เป็นอันว่า มันมีความหมายตรงที่ว่า มองเห็นชัดลงไปว่า นี่มันเป็น *ความ
ทุกข์*, เป็น *ปัจจัยแห่งความทุกข์*, ล้วนแต่ *ปรุงแต่งให้เกิดความทุกข์*, จึงเกิดความรู้สึกว่า
ไม่เอา, ไม่เอา ไม่ยอมให้มันปรุงแต่งเราอีกต่อไป. ถ้าพูดกันง่าย ๆ ก็ไม่เอากับมันแล้ว
โวย ไม่เอากับมันแล้วโวย, จะพูดให้มันตั้งชัดเต็มความรู้สึกว่า *กูไม่เอากับมันแล้วโวย.*
ความรู้สึกว่า *กูไม่เอากับมันแล้วโวย* *กูไม่อยู่กับมันแล้วโวย*, หรือจะพูดให้สุภาพสักหน่อยว่า
พอกันที พอกันที เลิกกันที พอกันที เลิกกันที ไ้บ๊ว ๆ นี้พอกันที แล้วก็ออกไป,
ความรู้สึกที่ทำให้เป็นอย่างนั้นแหละ เรียกว่า *อติมมยตา.* จะมาเกี่ยวข้องกับท่านทั้งหลาย
บ้างก็ได้ว่า *การที่ทำให้ออกมาหาศาสนา มหาธรรมะ มาศึกษาพระธรรมนี้ ก็เพราะว่า
เกลียดขังความทุกข์* ไม่อยากจะสมสู่อยู่กับความทุกข์.

สรุปความเอาเองเถอะว่า อติมมยตาที่มีความหมายอย่างไร, เอาตามตัวหนังสือ
สือบาลีมันก็ลำบากหน่อยว่า จะไม่ยอมให้ถูกปรุงแต่งอีกต่อไป, จะไม่เกี่ยวข้องกับอาศัยให้สิ่ง
ปรุงแต่งเราอีกต่อไป. เมื่อเห็นชัดว่ามันไม่ไหว ให้มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับปรุงแต่งมันมันทน
ไม่ไหว, *จะขอหย่าขาดจากกัน*, ฉะนั้น *ความรู้สึกที่ทำให้เกิดหย่าขาดจากกันจากสิ่ง
เลวร้ายทั้งปวง หรือสิ่งที่ทนไม่ได้ทั้งปวงนั้นแหละ เรียกว่า อติมมยตา.*

ถ้าเรามีอติมมยตากันจริงๆ แล้ว จะละได้หมด *สิ่งใดที่ควรละจะละได้ง่าย ๆ
ละได้เพราะอำนาจของอติมมยตา* คือความรู้สึกที่เห็นชัดรุนแรงมากพอ ในความเลวทราม
ของมัน อยู่กับมันไม่ได้อีกต่อไป แล้วขอหย่าขาดจากกัน.

เดี๋ยวนี้ มันหย่าขาดจากขวดเหล็กก็ไม่ได้, แถวน้ำมันหย่าขาดจากกระบอกน้ำ
หวานเมาน้ำตาลเมาก็ไม่ได้, มันหย่าขาดจากบุหรีก็ยังไม่ได้; พระณเรณฐิตัวดีหย่าขาด
จากบุหรีก็ไม่ได้ จนต้องขอร้องว่าเลิกสูบกันที โดยเฉพาะในวันวิสาขะ มาชะ อาสาพพะ
ก็ออกประกาศมาแล้ว. มันหย่าขาดจากการพนันก็ไม่ได้, หย่าขาดจากการเที่ยวกลาง
คืน สถานที่เริงรมย์ก็ไม่ได้, แม้ที่สุกจะหย่าขาดจากการช้เกียจนอนตื่นสาย ก็ยังไม่ค่อย
จะได้ เพราะมันไม่มีอทัมมยตาเสียเลย. ถ้ามีอทัมมยตาพอ มันจะหย่าขาดได้หมดแหละ :
จะหย่าขาดจากบุหรีก็ดี ขวดเหล็กก็ดี การพนันก็ดี สิ่งเริงรมย์ทั้งหลายก็ดี แม้กระทั่ง
เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่อยากจะเลิกแต่ก็เลิกไม่ได้, ก็จะไม่เลิกได้ขึ้นมา.

ความรู้สึกที่มองเห็นความเลวร้ายของสิ่งนั้น จนรู้สึกเจ็บช้ำลงใจจริง ๆ ว่า
กูเอา กับมันไม่ได้อีกแล้ว, อยู่กันไม่ได้อีกแล้ว หย่าขาดจากกัน. ถ้าใช้คำพูดหยาบคาย
โสภโศกบนธรรมาสน์บ้าง ก็ให้อภัยเถอะเพราะว่าเพื่อจะประหยัดเวลา ที่จริงก็ไม่ค่อยถูก
ธรรมเนียมนัก ที่เอากำเหล่านี้มาพูดบนธรรมาสน์, แต่เดี๋ยวนี้เพื่อจะประหยัดเวลาของท่าน
ทั้งหลาย บิหนึ่งจะพบกันสักครั้งหนึ่งก็ลำบาก จึงใช้คำพูดตรง ๆ ว่า กูเอา กับมันไม่ได้อีก
ต่อไปแล้ว, หย่ากันเถิด หย่ากันที นี้คือความหมายของสิ่งที่เรียกว่า อทัมมยตา.

ถ้ามีปัญญาจะมองเห็นลึกซึ้งว่า วิวัฒนาการความเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปนั้น มัน
ต้องหย่าขาดจากสิ่งที่มีอยู่ก่อน ที่เร็วกว่า ที่ต่ำกว่า ที่ธรรมดาสามัญนั้น หย่าขาดจากสิ่ง
นั้นแล้วก็เลื่อนสูงขึ้นไป, แล้วก็หย่าขาดจากสิ่งนั้น แล้วก็เลื่อนสูงขึ้นไป จนสูงสุด จนหลุด
พ้นออกไปจากภพจากชาติ จากโลก นี้คืออทัมมยตา. จะใช้คำว่า ละ ก็ได้ จะใช้คำว่า เลิก
ก็ได้ จะใช้คำว่า เลื่อนก็ได้, มองเห็นความเลวร้ายของมัน ก็ละมัน เป็นขณะ ๆ เป็น
ระยะนี้ไม่พอ เลิก เลิกมันเลย, นี้พอจะเลิก เลิกกันจริงๆ ก็เลื่อนขึ้นไปเสียให้พ้นจากชั้นนั้น
มันจึงจะเป็นการเลิกที่แท้จริง. ละก็ได้ เลิกก็ได้ เลื่อนก็ได้ จากสิ่งต่ำทรามหรือธรรมดา
สามัญ ที่ไม่ควรจะอยู่กับมัน เพราะต้องการจะวิวัฒนาการให้สูงขึ้นไป.

พูดโดยภาษาธรรมะชั้นสูง ก็ว่าเลิกละจาก อัสสาทะของภพ ภพนี้ก็หมายถึง ความเป็นแห่งจิตใจ สำคัญมันหมาย : *กามภพ*—เป็นสัตว์ที่พอใจในกาม, *รูปภพ*—เป็น สัตว์ที่พอใจในรูปธรรมบริสุทธิไม่เกี่ยวกับกาม, *อรุภพ*—พอใจในอรุธรรมที่ละเอียด สูงสุด; ละความพอใจในภพทั้งหลายเหล่านี้เสีย เรียกว่าละอัสสาทะ ละรสอระย หรือ เสน่ห์ หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ของภพทั้งหลาย.

อัครมมยตาขั้นต้น ก็ละความพอใจในกามนั้นเสีย ด้วยอัครมมยตาขั้นนี้ มาสู่ *รูปภพ*, ก็ละรูปภพด้วยอัครมมยตาที่สูงขึ้นไป ละความพอใจในรูปภพเสีย *มาอยู่ในอรุภพ*, แล้วก็ละอรุภพเสียด้วยอัครมมยตาที่สูงขึ้นไป ละอรุภพเสีย ก็ *หมดภพ* *หมดภพ* *เลิกภพ* ไม่มีภพ โดยประการทั้งปวง นั่นคือการบรรลุนิพพานหรือการเป็นพระอรหันต์.

จะมองไปที่อุปาทาน ก็ได้ อุปาทานในกามภพ ละมันเสียได้ด้วยอัครมมยตา ที่ทำให้พอใจในรูปภพ, ละพอใจในรูปภพเสีย ไปพอใจในอรุภพ, ละอุปาทานในอรุภพ เสีย ก็ไปพอใจ หรือไม่พอใจ คือดับ ตับความพอใจ ตับภพ ตับอะไรเสีย ก็เป็นไม่มี ภพ สันภพ หมดภพ. ละอวาระจะระทั้งหลายเสีย กามาวจระ กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ละไปเสียตามลำดับ กามาวจร—จิตที่หมกจมอยู่ในกาม ในการท่องเที่ยวไป ในกาม, รูปาวจร—จิตที่พอใจท่องเที่ยวไปในรูป รูปธรรม, อรูปาวจร—พอใจท่องเที่ยว ไปในอรุ; นี้มีอยู่เป็นชั้นๆ. *ละการท่องเที่ยวไปในภพ หรือว่าในธาตุเหล่านี้คือ, กามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ แล้วก็ออกไปพ้นภพเหล่านี้ ไปสู่นิโรธธาตุ.*

ใครอยากจะทำโดยหลักคำว่าธาตุ ก็จำไว้สักคำ คำว่า กามธาตุ ที่หลงไหล อยู่ตามปกติวิสัยของสามัญสัตว์, มันก็ได้ท่องเที่ยวไปในกามธาตุ เรียกว่า กามาวจร; *อวาระจะระ แปลว่า ท่องเที่ยวไป กามาวจรก็ท่องเที่ยวไปในกาม* พอดีในรสอระยของกาม ในอัสสาทะของกาม, มีสัตว์หลายชนิด กระทั่งชั้นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร. สูงขึ้นไป

เป็นรูปาวจร ก็เป็นพวกรูปพรหม พอใจในรูปในภพที่เป็นรูปมีรูปธรรม, สูงขึ้นไปก็
เป็น อรูปาวจร อรูปพรหม. ที่เขาพูดเขากล่าวกันเขาว่าเป็นภพเป็นโลกอยู่ที่ไหนก็ตาม
ใจเขา แต่เราอยากจะเอากันที่นี้ ว่าถ้าพอใจในสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับกาม มันเป็นรูปล้วน ๆ
ก็เรียกว่าพอใจในรูปาวจร, ถ้าพอใจในสิ่งไม่มีรูปเป็นเพียงนาม ก็เรียกว่า อรูปาวจร;
แล้วมันก็จะยาก ละยาก ละได้แสนยาก.

ขออภัยยกตัวอย่างกามาวจรสักเรื่องหนึ่ง ว่าละยากอย่างไร. กามาวจรสัตว์
พอใจในอัสสทาหะของกาม หรือกามธาตุ หรือกามภพอย่างที่เราเห็น ๆ เป็น ๆ กันอยู่นี้ มีปกติ
พอใจในเรื่องทางเพศ. พอเติบโตขึ้นมาอายุพอสมควร ความรู้สึกเกิดขึ้นเพราะอวัยวะทาง
เพศทำหน้าที่ได้แล้ว ก็ประกอบกรรมชนิดนั้น แล้วก็พอใจ พอใจ พอใจ อย่างถอนไม่
ออก ถอนไม่ออก ทั้งที่ว่ามันน่าเกลียด; พูดยังนี่ก็คงจะฟังถูกแล้ว ว่ากิจกรรมทางเพศ
ระหว่างเพศมันน่าเกลียด อวดเขาไม่ได้ต้องปกปิด. เรื่องในบาลีมีว่า การที่มนุษย์ต้อง
รู้จักทำเรือนอยู่ที่แรก ก็เพราะเพื่อที่จะปกปิดสิ่งนี้ มนุษย์จึงรู้จักทำเรือนขึ้นมา. นี่มัน
น่าเกลียด เรื่องทางกามทางเพศนี่, แล้วมันก็สกปรก ใคร ๆ ก็ฟังออกว่ามันสกปรก,
แล้วมันก็เป็นเรื่องที่สัตว์ไตร่ตรองก็ทำเป็น สัตว์ไตร่ตรองก็ทำเป็นเรื่องทางเพศ สัตว์-
ไตร่ตรองก็ทำเป็นแม้จะไม่เก่งเท่าคน แต่มันก็ทำเป็น เป็นเรื่องที่สัตว์ไตร่ตรองก็ทำเป็น,
มันทำน้อยกว่า ทำเป็นฤคฤกษ แต่คนทำไม่มีฤคฤกษ นี้เรียกว่าสัตว์ไตร่ตรองก็ทำเป็น,
แล้วมันก็เป็นเรื่องที่ยากมาก เหน็ดเหนื่อยยากมาก ใช้กำลังแรงมาก, แล้วมันก็
เพื่อบัวเดียว ช่วยจำไว้ว่าบัวเดียว; เคยพูดเรื่องนี้แล้วคนเอาไปลงพิมพ์ผิดเป็นบัว
ลูกเดียว เราไม่เคยพูดว่าบัวลูกเดียว พูคว่าบัวเดียว ทำกันเกือบเป็นเกือบตาย ผลก็คือ
คือบัวเดียวเท่านั้น.

นี่น่าเกลียด สกปรก สัตว์ก็ทำเป็น ยากมาก แล้วก็บัวเดียว แล้วทำไม
ไม่ละ ทำไมละไม่ได้? มันไม่มีความรู้สึกถึงซึ่งจมนมองเห็นว่า อันนี้มันเป็นสิ่งที่เลวร้าย,

เท่าไร, มัน *ผูกพัน* เท่าไร, มัน *เผาผลาญ* เท่าไร, มัน *ครอบงำ* เท่าไร คนโง่เหล่านั้นไม่มีอหัมมยตา, ช่วยจำไว้เถิด *ว่าเพราะไม่มีอหัมมยตา ฉะนั้นจึงละไม่ได้*, แม้มันจะเลวร้ายถึงขนาดนี้ มันก็ละไม่ได้. *ถ้ามีอหัมมยตา มันก็ละได้* เพราะมันเห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อิทัปปัจจยตา สญญตา ตถาตา—เช่นนั่นเอง จนสุนัขก็ทำเป็น มันก็ละได้. นี่อหัมมยตาขั้นต้น ใช้ในการที่จะละออกไปจากกามราคะ ไปสู่รูปราคะ ซึ่งไม่เกี่ยวกับกามเลย บริสุทธ์ไม่เกี่ยวกับกามเลย ไม่เกี่ยวกับเรื่องเพศเลย.

เอาละ ไปสู่เรื่องไม่เกี่ยวกับเพศ เป็นเรื่องบริสุทธ์ ก็จะขอยกตัวอย่างง่ายๆ ว่าคนที่เล่นนกเขา เล่นโกศล เล่นบอน เล่นหน้าวัวนี้, บางทีมันก็บ้ามาก ๆ เหมือนกัน ไม่เป็นอันกินอันนอน, สนใจอยู่แต่สิ่งเหล่านั้น นี่ก็เรียกว่าไม่มีอหัมมยตา ในการที่จะเข้าใจ แล้วก็ละรูปธรรมเหล่านั้นเสีย. แล้วก็ไปบ้าต่อไป ถึงขั้นที่ว่าอำนาจวาสนาบารมี ซึ่งไม่เป็นรูปธรรม เป็นนามธรรม เป็นอำนาจ วาสนา บารมี, มันก็บ้ากันสุดเหวี่ยง เพราะไม่มีอหัมมยตา. ถ้ามีอหัมมยตา คือความรู้ตามเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้น แล้วมันก็ละได้ ละได้, *ละกาม* ได้ แล้ว *ละรูป* ต่อไป แล้วก็ *ละอรูปรูป* ต่อไป มันก็หมด *หมดกมล หมดชาติ ด้วยอหัมมยตาอันสุดท้าย* อหัมมยตาอันสุดท้าย.

ถ้าใครจะถามว่า ทำไมพระโพธิสัตว์สิทธัตถะไปเรียนความรู้ของอาจารย์คนสุดท้าย, อุทกดาบสรามบุตร อาจารย์คนสุดท้ายสอนให้จนหมด หมดกมล หมดชาติ แล้วบอกว่านี่หมดเท่านั้น; พระสิทธัตถะ โพธิสัตว์ก็ไม่พอใจ ไม่เอาด้วย เท่านั้นไม่พอ, ขอลา ขอลา อาจารย์ แล้วก็ทิ้งอาจารย์คนสุดท้ายไปเสีย ไปค้นหาของพระองค์เอง.

ขั้นนี้ก็เป็นเพราะว่าอาจารย์คนสุดท้ายไม่มีความรู้เรื่องอหัมมยตา ที่จะละอรูปรูปอันสุดท้าย คือเนวส์ัญญานาสัญญาตนะ ก็เป็นพรหมชั้นสูงสุด, ก็เลยต้องหย่าขาดจากอาจารย์คนสุดท้าย ออกไปค้นหาของพระองค์เอง เพราะไม่สอนเรื่องอหัมมยตา ให้

เป็นที่พอใจ. คือ *อุทกตบสรามบุตรไม่รู้เรื่อง อทัมมยตาชั้นสูงสุด ที่จะละความพอใจใน* *เนวสัญญานาสัญญาตนะเสียได้.* พระสิทธัตถะโพธิสัตว์ก็ต้องละจากอาจารย์คนสุดท้าย ไปศึกษาของพระองค์เอง จนพบเรื่องละกิเลส ละอุปาทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือละอัสมิ-
มานะ ละอึดต้าว้าตัวกู ว่าของกูเสียได้ ก็เป็นพระอรหันต์สูงสุด ละกามได้ ละรูปได้ ละอรุปได้ จนเหนือภพ เหนือสังขารทั้งปวง เพราะอทัมมยตาอันสุดท้าย.

นี่เราจะต้องละสิ่งที่ควรละ มาตามลำดับ ด้วยอทัมมยตา ซึ่งเป็นคู่ๆ กัน, อทัมมยตาจะละขาคเหล้า อทัมมยตาจะละบุหรี ละการเล่น ละความพอใจในอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นข้าศึกของการพัฒนา. จะบอกให้รู้ว่ามันเกี่ยวเนื่องมาถึงโลกๆ เรื่องโลกๆ แท้ๆ เช่น ว่าพัฒนาแผ่นดินธรรมพัฒนาแผ่นดินทอง; มันทำไปไม่ได้ เพราะว่าคนเหล่านั้นไม่มีความรู้เรื่องอทัมมยตา ที่จะละอบายมุข ยับชวาอบายมุขอยู่ แล้วจะพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้อย่างไรกัน. นี่ขอให้เห็นว่า เรื่อง *อทัมมยตานันจัม* จำเป็นลงมาถึงหมู่คนทุกชั้น *ที่จะต้องละเพื่อจะพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ.*

เดียนวันทำงานทั้งหลาย แม้จะเป็นคนหน้าใหม่พึ่งพึ่งครั้งแรก ก็คงพอจะพึงเข้าใจ ได้แล้วว่า อทัมมยตานันจัมคืออะไร? คือความรู้สึกรู้สึกที่ทำให้ทนอยู่ไม่ได้ กับสิ่งที่เกยทนกันมา แล้ว เกยอยู่กันมาแล้ว เป็นความทุกข์ทั้งนั้น, เป็นความรู้สึกรู้สึกที่ทำให้หย่าขาด จากสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน, ละนันทิราคะ นั้นแหละ สำคัญที่สุด. เช่นเราจะละของสวยของงาม ก็ไม่ใช่ว่าต้องละตัวสิ่งของ แต่ละนันทิราคะ คือ *ความกำหนดด้วยพอใจ* ในสิ่งนั้น. ไม่ ต้องเอาสิ่งนั้นไปทุบต่อยที่ไหน; เอาสิ่งนั้นไปทุบต่อยที่ไหนก็ไปซื้อหามาอีกแหละ ไม่ สิ้นสุด, แต่ถ้าวละนันทิราคะในสิ่งนั้นเสีย ก็จะละได้เด็ดขาด. นันทิราคะในสิ่งใด มันทำให้ติดอยู่กับสิ่งนั้น ซึ่งจะถอนออกมาจากสิ่งนั้นเสียได้ ก็แต่โดยอทัมมยตา.

ขอให้มองเห็นให้ชัดเจนว่า มันมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ว่าชีวิตของเราจะต้องมีความรู้เรื่อง อถัมมยตา ต้องใช้อถัมมยตา หรือต้องมีอถัมมยตา มันจึงจะพัฒนาไปตามลำดับ. ความซึ้งนี้ได้อธิบายไว้ละเอียดอย่างยิ่งแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อน ๆ ก่อนแต่หน้า^{๕๔} ก็เคยบรรยายมาแล้วในเรื่องชนิดนั้น. *สิ่งที่มันทำให้อยู่กันไม่ได้กับสิ่งที่เป็นอันตราย เรียกว่าอถัมมยตา* แต่คนมันโง่ มันถอนออกมาไม่ได้ มันก็ยังอยู่กับสิ่งที่เป็นอันตรายอยู่อย่างนั้นเอง, หลงไหลในกาม มันก็ชวนให้กามนั้นแหละกัดเอา เผลอเอา ผูกพันเอา, หลงไหลในรูป ก็รูปนั้นแหละมันผูกพันให้หลงไหลอยู่ในรูป แม้ชั้นอรุณไปหลงไหลกับมัน ก็มีตัวกุกของกุกหูชูหางอย่างตึ๋ง เป็นผู้ดีกว่าใคร เก่งกว่าใครอยู่ที่นั่นแหละ.

เรามามองเห็น หลับตาเห็น ว่า *วิวัฒนาการตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที* มันเลื่อนขึ้นไป มันเลื่อนขึ้นไป, มัน *ละจากชั้นเก่า แล้วเลื่อนขึ้นชั้นใหม่* ละจากชั้นเก่าแล้วเลื่อนขึ้นชั้นใหม่เรื่อยไป ๆ นี้ *ด้วยอำนาจอถัมมยตา*; เหมือนกับเราเรียนหนังสือในโรงเรียน เลื่อนขึ้นไปทีละชั้น ละชั้น จะต้องมีความรู้ถูกต้องเพียงพอชัดเจน ในส่วนที่มันเหนือขึ้นไป. นี้คืออถัมมยตา, ภาษาบาลีจะเรียกว่าภาษาแขกก็ได้ คือ ภาษาอินเดียภาษาโบราณ เรียกว่าอถัมมยตา.

ที่ไม่มีใครเอามาสอน มาพูดให้ฟังกัน ก็คงจะเพราะไม่รู้ ไม่รู้ว่าเรื่องอะไร, เคียวนี้เราควรจะรู้แล้ว เพราะว่าพุทธศาสนาเจริญในบ้านเราเมืองเราในพวกเรานั้นมันนานแล้ว แม้จะเป็นเรื่องสุดท้าย สุดท้ายก็ยังมี. อาตมาจึงขอเรียกความรู้ข้อนี้ธรรมะข้อนี้ว่า เพชรเม็ดสุดท้าย ที่หลงค้างอยู่ในพระไตรปิฎก เอาออกมา, และขอยืนยันว่า มันไม่มีเรื่องอะไรสูงไปกว่าเรื่องนี้แล้ว จึงเรียกว่าเพชรเม็ดสุดท้าย เพราะว่า *เพชรเม็ดนี้ช่วยให้พ้นจากโลก พ้นจากโลกไปสู่โลกุตระ อถัมมยตามาเมื่อไรก็ละภพทั้งปวง พ้นภพแล้วก็ไปสู่ความไม่มีภพ ไม่มีสังขาร ก็เลยเป็นสิ่งสุดท้าย.*

เราจะมาสรุปกันง่าย ๆ ก็ได้ ว่าเห็น อนิจจตา—ไม่เที่ยง, แล้วก็เห็น ทุกขตา—เป็นทุกข์, เพราะต้องอยู่กับสิ่งที่ไม่เที่ยง, แล้วก็เห็น อนัตตตา ไม่มีตัวตนที่จะต่อสู้ภาวะอันนี้ได้ คือเป็นทุกข์ เพราะต้องทนอยู่กับสิ่งไม่เที่ยง ไม่มีอะไรต่อสู้ได้ เรียกว่าอนัตตา. ที่นี้ก็เห็นว่า โอ้ มันเป็นตามธรรมดาเช่นนี้ อยู่กันตามธรรมดาเช่นนี้ เรียกว่าธัมมฐิตตา, ต้องเป็นตามธรรมชาติดังนี้ เพราะมันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่อย่างเฉียบขาด นี้เรียกว่าธัมมนิยามตา, ความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, ความเป็นไปอย่างนี้ก็คือ เป็นไปตามอิทัปปัจจยตา หรือเหตุปัจจัย. ที่นี้ก็เห็นว่า อ้าว ทั้งหมดนี้ไม่มีตัวตน, ไม่มีอะไรที่เป็นความหมายแห่งตัวตน วางจากตัวตน โดยประการทั้งปวง เรียกว่าเห็น สุนฺณญตา เห็นสุนฺณญตา, เห็นสุนฺณญตา แล้วก็โอ้ มันอย่างนี้เอง เช่นนี้เอง เช่นนี้เอง อย่างนี้เอง นี้เรียกว่าเห็น ตถตา ที่นี้ก็เห็นอตัมมยตา.

รับรองว่าใครมี ๔ ทา ๔ ทา อย่างนี้ละก็รอด รอดถึงที่สุดด้วย, มีตา ๔ ทวง แต่ไม่ใช่ดวงตา แต่เฉียดเสียงมันพ้องกันด้วย : ตา ตา ตา ตา. ขอให้มี ๔ ทาเถอะ อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา นี่ชุดหนึ่ง, แล้วก็ ธัมมฐิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา ชุดหนึ่ง, แล้วก็ สุนฺณญตา ตถตา อิทัปปัจจยตา อีกชุดหนึ่ง ชุดละ ๓ ๓ ชุดเป็น ๙. นี่แม่แก้วตาทั้งหลาย ๔ ตัว ใครมีแล้วเอาตัวรอดได้, ขอให้สนใจเถอะ.

ถ้ายังไม่เข้าใจเดี๋ยวนี้ ก็เอาไปศึกษา รับรองว่าไม่ต้องไปยุ่งยากที่ไหนนัก ไม่ต้องลำบากสำนักวิปัสสนาอันเป็นที่ไหนนัก, ศึกษาให้มองเห็น อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธัมมฐิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สุนฺณญตา ตถตา, แล้วก็อตัมมยตา จบกัน นี่เป็นเพชรเม็ดสุดท้ายอย่างนี้. เอาละ พอแล้วสำหรับเรื่องอตัมมยตา.

เอา, ที่นี้ก็มาถึงหัวข้อที่ตั้งไว้ที่จะบรรยายว่า อริยสัจสี่กับอตัมมยตา, อริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค, ถ้ายังไม่รู้เรื่องสี่อย่างนี้ ก็เรียกว่าไม่ไหวแล้ว

กลับบ้านเถอะ; มันเป็นหน้าปากคอกเต็มที ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อริยสัจจ์สี่ เกยพียงมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว. เรื่องอหัมมยตาแปลกใหม่อย่างนี้ ขออภัยที่ว่าจะต้องพูดกัน มากหน่อย, ครนรู้เรื่องอหัมมยตาดีพอแล้ว ก็มาเปรียบเทียบกันให้เห็นว่ามันเกี่ยวข้องกัน อย่างไร หรือในบางกรณีมันก็เป็นสิ่งเดียวกัน.

เรื่องทุกข์ ทุกขสัจจ์ ความทุกข์, ทุกขสัจจ์นั้น คือ สิ่งที่ทำให้ต้อง แสวงหาอหัมมยตา หรือให้มี การใช้อหัมมยตา, เพราะเป็นทุกข์จึงทำให้ต้องแสวงหา อหัมมยตา และใช้อหัมมยตาเพื่อบรรเทาทุกข์.

ที่นี้ สมุทยสัจจ์ ก็คือ สิ่งที่จะต้องใช้อหัมมยตาเข้าไปจัดการ เหตุให้เกิด ทุกข์ กิเลส ตัณหา คือสิ่งที่ต้องใช้อหัมมยตาเข้าไปจัดการ ไปทำลายมันเสีย ทำลายเหตุ แห่งทุกข์เสีย.

ที่นี้ นิโรธสัจจ์ นิโรธสัจจ์ดับทุกข์ได้ ก็คือการที่อหัมมยตามันได้ทำหน้าที่ ของมันสำเร็จแล้ว, มันดับทุกข์ได้ หรือจะเรียกว่า เป็นผลแห่งการมี การใช้อหัมมยตา ก็ได้.

ที่นี้มาถึง มรรคสัจจ์ มรรคสัจจ์ก็คือ วิธีที่จะทำให้เกิดมีอหัมมยตา, มรรคสัจจ์มีองค์แปด คือแปดข้อ แต่ละข้อๆ ล้วนแต่เป็นวิธี เป็นเครื่องช่วย เป็นฐานที่ ตั้ง ให้เกิดอหัมมยตา.

คุณก็ดูเอาเองซิ ว่าอริยสัจจ์กับอหัมมยตามันเกี่ยวข้องกันสักเท่าไร.

ทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่าทุกข์สัจจ์ มันเป็นที่บีบคั้น เพลาน, เราทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสวงหาอหัมมยตามาฆ่ามันเสีย, มันบีบบังคับ ทุกขสัจจ์มันบีบบังคับให้เราทนอยู่

ไม่ได้ ต้องหาความดับทุกข์ ก็คือหาเครื่องมือที่จะดับทุกข์ได้ ก็คือ อตัมมยตา คือไม่เอา กับมัน ไม่เอากับสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ หย่าขาดจากสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ โดยไม่ต้องรอช้า, นี้ทุกข์สัจจ์เกี่ยวกับอตัมมยตาอย่างนี้.

แล้วก็ *สมุทยสัจจ์* ใต้แก่ต้นหาทั้งหลาย หรืออวิชชาอะไรก็ตาม ที่เป็นกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, ก็คือสิ่งที่เราจะต้องหาอะไรมาจัดการกับมันเสีย มันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์, ก็คือสิ่งที่ทำให้เราต้องไปหาอตัมมยตา มาจัดการกับมันเสีย. *จัดการที่เหตุให้เกิดทุกข์ ดีกว่าไปจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง, ไปจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง มันเหมือนกับเอาไม้สั้นไปรันซี่ ไม่ต้องอธิบาย, ถ้าเราจัดการกับตัวเหตุที่เกิดทุกข์ มันไม่ต้องเลอะเทอะ อย่างนั้น มันก็จัดการได้เรียบร้อย; ฉะนั้นจัดการที่เหตุให้เกิดทุกข์ ดีกว่าที่จะไปจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง. ฉะนั้นจึงต้องมีอตัมมยตา ในการที่กำลังกำจัดสมุทัยแห่งความทุกข์ คือ กิเลสต้นหา.*

ที่นี้ก็มาถึง *นิโรธสัจจ์* ที่ว่าดับทุกข์ได้สิ้นเชิงแล้ว ก็เพราะมีอตัมมยตาแล้ว ใช้อตัมมยตาสำเร็จแล้ว อตัมมยตาได้ทำหน้าที่ของมันครบถ้วนแล้ว *เป็นผลแห่งการใช้ อตัมมยตาได้สำเร็จ, ดับความทุกข์ได้สิ้นเชิง อย่างนี้ก็เรียกว่านิโรธสัจจ์.*

ขอให้ท่านทั้งหลายมองเห็น *นิโรธ, นิโรธะ ความดับ ดับ หรือ ละ หรือ เลิก หรือ เลือน,* แล้วแต่ละจะใช้คำไหน ละหรือดับ ดับอัสสาทะในกามในอกุศล, ละกามละอกุศลเสีย ด้วยรูปธาตุหรือนานัตตอชฺชเบกขา ที่เกิดมาแต่รูปฌานที่มีอารมณ์ต่าง ๆ, แล้วก็ละอัสสาทะของรูปธาตุหรือรูปฌานรูปภพเหล่านั้นเสีย ด้วยรูปธาตุ ด้วยอตัมมยตาที่สูงขึ้นไป โดยเอกัตตอชฺชเบกขา ซึ่งมีมาจากอรูปฌาน ซึ่งมีภาวะเพียงอย่างเดียว, แล้วก็ละรูปธาตุหรืออรูปฌานอรูปภพเหล่านั้นเสียด้วยอตัมมยตา. มันเป็นของละเอียดอย่างยิ่ง, มันเป็นเรื่องที่สูงสุด ในบรรดาสิ่งที่มนุษย์จะยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ในภพ ในชาติ ในตัวในตน ;

มันมีขึ้นไปได้จนถึงชั้นอรูปรู จนกระทั่งแนวสัณฺฑยานาสัณฺฑยาตนะ ก็ละหรือดับเสียได้ด้วย อหัมมยตา, จึงเห็นได้ว่ามีนิโรธ นิโรธๆ เป็นชั้นๆ ไป : ดับกามเสียด้วยรูป, ดับรูปเสียด้วยอรูปรู ดับอรูปรูด้วยอหัมมยตา, ก็เป็นอันว่านิโรธ. นิโรธ นั้นแหละ คือตัวอหัมมยตา, ตัวอหัมมยตาคือตัวนิโรธ เพราะมันดับ ออกมา หลุดพ้นออกไปจากสิ่งที่ไม่ควรจะมี.

เอา, ที่นี้ก็เหลืออริยสัจข้อที่ ๔ ข้อสุดท้าย คือ *มรรคสัจจ์ประกอบไปด้วย องค์แปด* ประการ.

องค์แรก สัมมาทิฏฐิ, สัมมาทิฏฐิ — ความเห็นชอบ จะเรียกว่าปัญญาก็ได้ ปัญญาเห็นชอบ ทิฏฐิเห็นชอบ มีความรู้ชอบ เห็นชอบถูกต้อง นั้นมันเป็น บ่อเกิดของ อหัมมยตา อหัมมยตา อหัมมยตามาจากสัมมาทิฏฐิ, *สัมมาทิฏฐิช่วยให้เห็นอหัมมยตา ช่วยให้อุจจกอหัมมยตา ช่วยให้เลือกสรรจัดหาอหัมมยตา.*

ที่นี้ สัมมาสังกัปปะ — ปรรตนาชอบ คำริชอบ ก็ ใคร่ที่จะมีอหัมมยตา มาดับความทุกข์เสีย, ความใคร่ที่จะมีอหัมมยตามาดับความทุกข์เสีย นี้แหละคือสัมมาสังกัปปะ คืออยากจะหย่าขาดจากมันเสีย สัมมาสังกัปปะ, จะหย่าขาดจากความทุกข์ เหมือนกับรู้ว่าเมียมีชู้หรือผัวมีชู้ ก็อยากจะหย่าขาดจากมันเสียอย่างนั้นแหละ นี้สัมมาสังกัปปะ, คือสัมมาสังกัปปะ มันใคร่ มันอยาก มันประสงค์ ที่จะดับความทุกข์หรือปัญหาเหล่านั้นเสีย.

ที่นี้ก็มาถึง สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ผนวกเข้าด้วยกัน คือการประพฤติกระทำ ที่ถูกต้องในทางกาย ทางวาจา หรือตัวชีวิตภายนอก. อันนี้เป็นรากฐานของชีวิต ที่อาจจะมียอหัมมยตา, ชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยความถูกต้องทางกาย ทางวาจา อุตตภาพที่มีความถูกต้องทางกายทางวาจา มีความเป็นชีวิตที่เหมาะสมที่จะ รองรับหรือให้เกิดอหัมมยตา.

ที่^๕นี้ก็มาถึงหมวดสุดท้าย สัมมาวายามะ—ความพากเพียรชอบ คือ พากเพียรที่จะให้เกิดอตัมมยตา แล้วเลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไป จนมืออตัมมยตาสมบูรณ์ที่สุด สำเร็จได้ด้วยสัมมาวายามะ.

ต่อไป สัมมาสติ มีความระลึกรู้ถูกต้อง ถูกต้องโดยแท้จริง ถูกต้อง^๕นี้จะทำให้เกิดมืออตัมมยตา; ถ้าระลึกรู้ไม่ถูกต้อง กำหนดไว้ในใจไม่ถูกต้อง มันก็ไม่เกิดความรู้สึกถึงที่สุด ที่จะอยากอย่าขาดจากสิ่งเหล่านี้. ดังนั้นสัมมาสติจึงเป็น การระลึกรู้ที่ทำให้เกิดมืออตัมมยตา เรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะสมบูรณ์.

ที่^๕นี้ก็มาถึงข้อสุดท้าย สัมมาสมาธิ ก็คือ การมืออตัมมยตาเป็นขั้น ๆ ไป จนถึงขั้นสุดท้าย คือเอกัตตอุเบกขา. มีสัมมาสมาธิที่แรกก็ละกามและอกุศล, รูปฌานที่หนึ่ง ละกามละอกุศล มามีวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกัคคตา, แล้วจะไปตามลำดับ ตามลำดับ จนถึงจตุตถฌาน ก็มี *นันทตตอุเบกขา* เกิดขึ้น, ละกามธาตุกามภพได้เด็ดขาด โดยอำนาจสมาธิที่เป็นนันทตตอุเบกขาของรูปฌาน. ครั้นแล้วก็เลื่อนขึ้นไปสู่รูปฌาน มันก็มี *เอกัตตอุเบกขา* คืออุเบกขาที่คมเฉียบยิ่งขึ้นไปกว่านั้น เพราะมันรวมเป็นหนึ่งเดียว, เอกัตตอุเบกขานี้ก็ละรูปฌานเสียได้ ละนันทตตอุเบกขาเสียได้ ก็เหลืออยู่แต่เอกัตตอุเบกขา. ก็มี *อตัมมยตา* เกิดขึ้นเป็นอันสุดท้าย ละเอกัตตอุเบกขาเสีย ก็เป็นโลกุตตระ คือเป็น มรรค ผล นิพพาน.

เราจะดูว่า อตัมมยตาเป็นอันสุดท้ายของธัมมวิสุทธิญาณ คือญาณฝ่ายที่จะให้เกิดโลกุตตระก็ได้, หรือจะเป็น ตัวจุดเปลี่ยน ขณะที่เปลี่ยนจากโลกียะไปสู่โลกุตตระก็ได้, หรือว่าเป็น จุดเริ่มต้น เป็นจุดตั้งต้นของฝ่ายนิพพานญาณ หรือฝ่ายโลกุตตระก็ได้. มันมีใจความมากกว้างขวางอย่างนี้ มันทำให้ยากจะเปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยน แล้วมันเริ่มสู่อันใหม่, ทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้เรียกรวมกันว่าอตัมมยตาทั้งนั้นแหละ; ดังนั้นจึงมีการละจากภพ จากสังขารเหล่านี้ แล้วก็ข้ามไปสู่ฝ่ายโน้น คือฝ่ายที่ไม่มี.

ญาณทั้งหลายมีชื่อเป็นอันมาก ที่อยู่ในฝ่ายธัมมฐิติญาณ—เห็นความจริงของสังขารทั้งหลาย มันสูงสุดอยู่ที่เพชรเม็ดสุดท้ายคืออตัมมยตา, แล้วมันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงแล้วก็เป็นฝ่ายนิพพานญาณ ซึ่งจะต้องถือเอาวิราคะเป็นจุดตั้งต้น จะเอานิพพิทารวมเข้าไว้ก็ได้. เมื่อเห็นสิ่งนั้นทั้งปวงแล้วมันก็นิพพิทา เอียงไปฝ่ายโลกุตตระ เกิดฝ่ายนิพพานญาณ. ฝ่ายนี้เป็นธัมมฐิติญาณ ตรงกลางเป็นการเปลี่ยน ฝ่ายโน้นเป็นนิพพานญาณ, เป็นการเปลี่ยนแล้วเรียกว่า อตัมมยตาได้ทั้งนั้น ให้มีการเปลี่ยนก็แล้วกัน, มันอยากจะเปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยนแล้ว, ทุกๆ กรณีไป นับตั้งแต่เรื่องต่ำๆ ต้อยๆ เรื่องเล็ก ๆ น้อยๆ ซึ่งมัน *ต้องการจะเปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยนแล้ว* ๓ *อย่างนี้คืออตัมมยตา.*

ที่นี้เราหมายถึงสัมมาสมาธิที่มันเปลี่ยนด้วยอำนาจของสมาธิ : รูปสมาธิก็ละกามและอกุศลเสีย อรูปสมาธิก็ละรูปสมาธิเสีย อตัมมยตาก็ละอรูปสมาธิเสีย แล้วมันก็จบจนกลายเป็นเรื่องนิพพาน นิพพาน.

นี่หนทางให้ถึงความดับทุกข์ คืออริยมรรคมีองค์แปดมันก็เป็นอย่างนี้.

ท่านทั้งหลายเข้าใจข้อความนี้แล้วจะเห็นได้ว่า อริยสังขันธ์กับอตัมมยตานี้เกี่ยวข้องกับอย่างไร หรือบางทีก็เป็นอันเดียวกันอย่างไร; ขอให้สนใจ. มันคงจะทำความยุ่งยากลำบากบ้างเพราะมัน เป็นเรื่องสำคัญที่สุดหรือสูงสุด หรือมันเป็นจุดที่ช่วยเหลือพ้นได้; แต่ถ้าเห็นว่ายุ่งยากนักลำบากนัก ไม่เอาละไว้อย่างไร ก็ตามใจ ก็ปิด ปัดจนไม่ต้องศึกษาก็ได้; แต่ถ้าว่า *อยากจะทำทุกข์ จะละเหตุแห่งทุกข์แล้ว ก็จงสนใจอตัมมยตาเกิด.* เกี้ยวนี้ก็ได้พูดเฉพาะในแง่ที่มาเปรียบเทียบกับอริยสังขันธ์ โอกาสหลังมีก็จะพูดเรื่องอตัมมยตาในแง่อื่น หรือโดยปริยายอื่นอีกต่อไป.

สรุปความว่า วันนั้นได้แสดงธรรมะเรื่อง อริยสัจสี่กับอตัมมยตา มันเกี่ยวพันกัน บางทีก็พันเกลียวกัน เป็นอันเดียวกันกับอริยสัจ โดยลักษณะเช่นนี้. ผู้ที่ฟังครั้งแรก ก็เอาไปเป็นจุดตั้งต้นสำหรับศึกษาเรื่อย ๆ ไป, จนกว่าจะมีอตัมมยตาช่วยยกออกไปจากโลกหรือโลกิยะ ไปสู่โลกุตระเหนือปัญหา เหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง, เรียกว่าเหนือโลกเหนือภพ เหนือการปรุงแต่งของสังขารทุกชั้นตอน, ทุกชั้นตอนไม่ว่าจะเป็นชั้นไหน ไม่ว่าจะเป็นชั้นกาม หรือชั้นรูป หรือชั้นอรูป.

การบรรยายนี้ก็พอสมควรแก่เวลา เพราะว่ามันเหนื่อยแล้ว, วันนั้นไม่ค่อยมีแรงจะพูดด้วย ก็ต้องขอยุติการบรรยายเรื่องอริยสัจสี่กับอตัมมยตาไว้เพียงเท่านั้นก่อน. ขอให้ท่านทั้งหลายทำในใจให้ดี อย่าให้มันกลายเป็นเรื่องเป่าปี่ให้เต่าฟัง ก็คงจะไม่เสียที่ที่มาจากที่ไกล, เหน็ดเหนื่อยมาจากที่ไกล มาช่วยกันให้เกิดผลอันสูงสุด ก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระศาสนา.

ขอสรุปความว่า พระศาสนาอันแสนประเสริฐนี้ จะมีอยู่กับเรากี่เฉพาะต่อเมื่อเราใช้พระศาสนา พูดตรง ๆ ก็ว่าใช้ “มัน” พระศาสนาจะอยู่กับเรากี่ต่อเมื่อเราใช้มัน, ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา; ขออภัยใช้คำหยาบคาย เพราะไม่รู้จะพูดคำไหนดี จะมีพระศาสนาได้ก็ต้องเพราะเราใช้มัน ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา มันยิ่งพัฒนาขึ้นไป. ขอให้ใช้พระศาสนาเป็นเครื่องพัฒนาชีวิต ให้ถึงจุดสูงสุดของชีวิต คือสงบเย็นและเป็นประโยชน์.

ชีวิตนี้พัฒนา พัฒนา พัฒนากันให้สุดเหวี่ยง, แล้วมันก็เป็นชีวิตที่เย็น สงบเย็นไม่มีความทุกข์และเป็นประโยชน์, สองความหมายนี้ก็พอแล้ว เป็นชีวิตเย็นแล้วก็ยังเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย; ถ้าปรารถนามากเกินกว่านี้ คิดว่าบ้าแล้ว, ลองดูซิ ใครลองปรารถนาให้มากไปกว่านี้ มันจะบ้าเอง เพียงว่ามันเป็นชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์แก่

ทุกฝ่าย มันพอแล้ว ถ้ามากกว่ามันก็บ้าแล้ว. ขอให้อย่าไปหลงไหลอะไรที่มันแปลก-
ประหลาดมหัศจรรย์ น่าตื่นเต้นเข้าใจไม่ได้ ให้มันเสียเวลา, เอาแต่ที่เห็นอยู่ของมัน *ดับทุกข์*
ได้ สงบ เย็น แล้ว *เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย* คือ *ช่วยดับทุกข์ให้คนทั้งโลกได้* ก็แล้วกัน.

การบรรยายเทศนานักสมถกรรม^{๕๔}แก่เวลา ขอยุติด้วยการชักเตือนท่านทั้งหลายว่า
พระศาสนาจะอยู่กับเรา ก็เพราะว่าเราต้องใช้พระศาสนานั้น, ยิ่งใช้พระศาสนา
พระศาสนาจะยิ่งอยู่กับเรา มิฉะนั้นจะหายไปไหนหมดก็ไม่รู้; พัฒนาให้ถึงที่สุดให้มีความ
สงบเย็นเป็นนิพพานที่^{๕๕}นี้และเดี๋ยวนี้, แม้จะน้อยๆ ก็เถอะ มันค่อยเป็นนิพพานใหญ่
สมบูรณ์ถาวรเองในที่หลัง. ทำอย่างนี้ได้ ก็จะเป็นผู้เจริญงอกงาม ในทางแห่งพระศาสนา
ของสมเด็จพระบรมศาสดา, ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา มีความ
สุขอยู่ทุกทิวาราตรีกาลด้วยกัน จงทุก ๆ คนเทอญ.

เอวี่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

อถัมมยตาประทิป

— ๗ —

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑

อถัมมยตากับธรรมจักร.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาขอโอกาสแสดงธรรมเทศนา*ในลักษณะของการบรรยายธรรมะ เพื่อความสะดวกบางอย่าง หัวข้อที่จะบรรยายในครั้ง^{นี้} ก็สืบเนื่องมาจากการบรรยายเมื่อตอน บ่ายบนภูเขา, ด้วยมีความประสงค์อย่างยิ่ง ในการที่จะให้ท่านทั้งหลาย เข้าใจเรื่อง *อถัมมยตา*; โดยเฉพาะผู้มาใหม่ ซึ่งไม่เคยได้ยินได้ฟัง แล้วก็ได้ยินได้ฟังเพียงครั้งเดียว ไม่อาจจะเข้าใจได้อย่างทั่วถึง เกี่ยวก็จะลืม เกี่ยวก็จะเลือนหายไปหมด. ดังนั้นขอบรรยายเรื่องเกี่ยวกับอถัมมยตาเพิ่มเติมอีกสักครั้ง, ใครจะว่า อถัมมยตา ขึ้นสมองก็ได้ไม่เป็นไร ขอให้สนใจฟัง สนใจฟังอย่างยิ่ง เพื่อให้สำเร็จประโยชน์.

เรื่องนี้จะเรียกว่า เป็นเรื่อง *ควันหลงของอถัมมยตา* ก็ยังได้เหมือนกัน, แต่หัวข้อเรื่องจริง ๆ นั้นชื่อว่า *อถัมมยตากับธรรมจักร*, ก็จะพูดเรื่อง อถัมมยตา กับสิ่งที่เรียกว่า ธรรมจักร เพราะวันนี้เป็น *วันอาสาฬหบูชา* เป็นวันที่ทรงแสดงธรรมจักร หมายถึง

---

*อาสาฬหบูชาเทศนาครั้งที่ ๒

ความว่า ทรงประกาศอำนาจโดยทางธรรมจักร ให้แผ่ไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็แผ่ไปยังลัทธิศาสนาอื่น ๆ ที่มันขัดแย้งกันอยู่ คือไม่ใช่พระพุทธศาสนานั้นแหละ. ทรงประกาศธรรมจักรไปในหมู่เจ้าลัทธิเหล่านั้น เพื่อจะกวาดล้างสิ่งที่เป็นมิจฉาทิฏฐิออกไป ให้เป็นโลกที่มีแสงสว่าง, แต่ว่าคำพูดอย่างนั้นมันโอหัง มันยกหูชูหาง มันไม่ใช่วิสัยของพระพุทธเจ้า.

ขอให้จำไว้ให้แม่นยำ เป็นการตักเตือนกันอีกครั้งหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าท่านถือหลักไม่กล่าวคำขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลก, เทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ คือหมดทั้งสิ้น; ไม่กล่าวคำที่จะเป็นการขัดแย้ง กับใคร ๆ ในทุก ๆ โลก; และท่านก็ใช้คำว่าประกาศธรรมจักร; หรือเราจะใช้คำว่าประกาศธรรมจักรกัน แทนที่จะใช้คำว่าคัดค้าน, หักล้างพวกอื่นหรือลัทธิอื่น, นี้ไม่ต้องมี. การประกาศธรรมจักรนั้นมีความหมายบริสุทธิ์ ไม่เป็นการกระทำเพื่อเหยียบย่ำผู้ใด ทำลายผู้ใด ขัดแย้งผู้ใด, นี้ขอให้สนใจอย่างนี้.

อาการของธรรมจักร.

ที่นี้ เราจะดูกันในแง่ของ การประกาศธรรมจักร สิ่งที่มีอำนาจเรียกว่าจักร คืออาวุธหรือแสนยานุภาพ, อาวุธที่เขาเรียกกันสมัยนี้ สมัยโน้นเขาเรียกกันว่าจักร เพราะสิ่งที่เรียกกันว่าจักรนั้นมันมีคม แผ่ไปที่ไหนก็สามารถจะบุกเบิกออกไปได้, แล้วก็ในลักษณะธรรมจักรนี้ด้วยแล้ว ก็เรียกว่าไม่มีใครอาจจะต้านทาน. ทรงยังธรรมจักรให้เป็นไป อันใคร ๆ ในโลก เทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์สมณพราหมณ์เหล่านี้ไม่อาจจะต้านทาน. นี้ อาการของธรรมจักร มีความหมายสั้น ๆ ว่ามันคัด ตัด ตัดทุก ๆ อย่าง ที่ควรจะตัดหรือจะต้องตัด. ความหมายของ อติมมยตา ก็เป็นอย่างเดียวกันแหละ

ต้องการจะตัดหรือเพิกถอนสิ่งที่มันไม่ควรจะมี, หรือสิ่งที่มันเหนียวรังไว้ในกองทุกข์ ผูกพันไว้ในกองทุกข์ จะตัดมันให้ขาดออกไป ด้วยสิ่งที่เรียกว่าจักร, แล้วยังเป็นธรรมจักร คือ จักรของธรรมะ ไม่ใช่จักรอย่างที่เข่าใช้ ๆ กันในการสงคราม.

จักรธรรมะนี้สามารถจะเข้าไปได้ในที่ทุกแห่ง แม้ในจิตของคน, จักรนี้สามารถจะบุกเบิกเข้าไปในจิตของคน ไม่ใช่เพียงแต่จะเล่นไปทั่ว ๆ โลกหรือภายนอก แต่เข้าไปในภายในคือจิตใจของคน ; เข้าไปกวาดล้างสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจของคน ให้มันออกไปเสีย ก็เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ สะอาด สงบ อิศระ ไม่มีความทุกข์ใดๆ เหลืออยู่ได้เลย, นี่เราพึงเล็งความหมายของคำว่าธรรมจักรในลักษณะนี้.

ถ้าแผ่ไปทั่วโลก ก็หมายความว่า โลกภายในจิตใจคน ; โลกภายนอกนั้นเขาก็รบราฆ่าฟันกันด้วยจักรธรรมดาสามัญ ตัดแล้วเลือดแดงฉาน. นี้ไม่ต้องมีการตัดที่เรียกว่า เลือดแดงฉาน แต่มันตัดยิ่งกว่านั้นอีก คือ เข้าไปตัด อวิชชา ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ในจิตใจคนให้มันเกลี้ยงไป, นี้เรียกว่า ตัดโลกภายใน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่า โลกภายนอกนั้นมันขึ้นอยู่กับโลกภายใน. ถ้าแก้ปัญหาที่เป็นโลกภายในได้ ปัญหาของโลกภายนอกมันก็หมดตามไปเอง เพราะว่าโลกภายนอกนี้เกิดมาจากโลกภายใน มันออกมาจากอิทธิพลของโลกภายใน มันคิดก่อนแล้วมันก็ออกมา. ก็สังเกตเห็นได้แล้วว่า การพัฒนา การสร้างสรรค์ การทำความเจริญต่าง ๆ นานาเหล่านี้ มันออกมาจากความคิดในภายใน, โลกภายนอกมันจึงขึ้นอยู่กับโลกภายใน คือความคิดของมนุษย์. ถ้าโลกภายในได้รับการชำระสะสาง ให้ถูกต้องผ่องแผ้วบริสุทธิ์หมดจด, มันก็จะมีผลออกมาถึงโลกภายนอก คือว่าจิตใจนิคณันมันก็จะสร้างโลกภายนอก ให้เป็นโลกที่งดงามน่าอยู่น่าดู.

ระบบการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ทำให้โลกมีวิกฤตการณ์มากขึ้น.

เดี๋ยวนี้จึงดูซิ โลกของเราไม่น่าอยู่ เต็มไปด้วยสิ่งที่เคียดระอนรำคาญ, รู้ได้
ในข้อที่ว่า ต้องเพิ่มกุกตะราง เพิ่มตำรวจ เพิ่มศาล เพิ่มโรงพยาบาลประสาท เพิ่มโรง-
พยาบาลบ้า, สิ่งเหล่านี้มันเพิ่มมากกว่ายิ่งกว่า การเพิ่มของจำนวนคนในโลกที่มันเพิ่มขึ้น;
นี่ก็เพราะว่าการพัฒนานี้ มันไม่ถูกต้อง โลกในภายในมันไม่ถูกต้อง เพราะว่าการศึกษ
นี้มันให้กันแต่เรื่องภายนอก. การศึกษาทั้งโลก ระดับอนุบาลเด็กอมมือขึ้นไป ถึงระดับ
มหาวิทยาลัยอะไรก็สุดแท้ มันพูดกันแต่เรื่องโลกวัตถุ หรือเป็นเรื่องทางวัตถุ นอกจากนั้น
แล้วมันก็เป็นเรื่องทำให้คนฉลาดๆ ฉลาดท่าเดียว ฉลาดกันท่าเดียว ไม่สอนเรื่องบังคับ
ความฉลาด.

อาตมาขอประกาศตรงๆว่าไม่บูชา ไม่ชอบ ไม่นับถือ ระบบการศึกษาของ
โลกในปัจจุบันนี้ ทั้งโลกเลย เพราะว่ามันสอนแต่ให้ฉลาดๆ ฉลาดอย่างเดียว มันไม่
ควบคุมความฉลาด. แล้วคนก็เอาความฉลาดนั้นไปหาประโยชน์ของตัว เห็นแก่ตัว เห็น
แก่ตัวอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง เพราะว่ามันฉลาด, *ให้กันมาแต่ความฉลาด ไม่ให้ความรู้สึก
ผิดชอบชั่วดี หรือธรรมะที่จะมาควบคุมความฉลาด.* การศึกษาแบบนี้มันก็มีแต่จะทำให้
โลกนี้มีวิกฤตการณ์มากขึ้นๆ, คอยดูเถอะ มีแต่จะต้องเพิ่มศาล เพิ่มเรือนจำ เพิ่มตำรวจ
เพิ่มโรงพยาบาลวิกลจริตมากขึ้นๆ *เพราะการศึกษามันไม่ถูกต้อง.*

มันจึงต้องคิดต่อไปว่า จะทำกันอย่างไร ที่ภายในจิตใจ หรือโลกในภายในของ
มนุษย์นั้นจะเกิดความถูกต้องขึ้นมา. มันก็จะ *ต้องเอาธรรมะนี้เข้าไป ไปขบไล่ มิฉาปฏิฐิ*
ความเห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่วัตถุ เห็นแก่ร่างกายโดยไม่เห็นแก่จิตใจ, รู้จักกันแต่เรื่อง
ทางร่างกายหรือทางวัตถุ มันก็เป็นเรื่องที่น่าสงสารหรือน่าหัว.

ความเห็นแก่ตัวมีมากขึ้นตามความเจริญของโลก.

ท่านทั้งหลายลองเสียเวลานิดหน่อย เปรียบเทียบกันดู ว่าบ้านเมืองที่เจริญแล้ว ไม่เคยไปถูกรูปถ่ายก็ได้, เมืองนอกเมืองนาบ้านเมืองที่เป็นมหาประเทศใหญ่โต มันมีตึกรามมีสิ่งก่อสร้างอย่างเหลือที่จะกล่าว แล้วไปเทียบดูกับบุรี หรือโพรงไม้ หรือกระท่อมของคนป่า สมัยที่ยังไม่ค่อยจะนุ่งผ้า ยังไม่รู้จักทำอิฐแม้แต่สักก้อน มันก็ทำตึกไม่ได้ ก็อยู่โพรงไม้ อยู่กระท่อมไปตามเรื่อง. ทีนี้ เปรียบเทียบดู ขึ้นเรือบินดูบ้านเมืองที่มันใหญ่โตมโหฬารสุดสายตานั้น แล้วก็ไปเปรียบเทียบกับบ้านคนป่า กระท่อมคนป่าหรือรูปของคนป่า มันต่างกันมาก, นี่ความเจริญมันมากถึงขนาดนี้. แต่แล้วไปดูที่ตัวความสงบสุข ความสงบสุขไม่มี เพราะว่ามันมีความต้องการมากเกินไป มีความเห็นแก่ตัวมากเกินไป. คนป่านั้นไม่รู้จักเห็นแก่ตัว เพราะไม่ได้รับการศึกษาให้ฉลาด เหมือนคนสมัยนี้ ที่ศึกษาให้ฉลาด แล้วเอาไปใช้สำหรับเห็นแก่ตัว มันก็เลยรบราฆ่าฟันกันมากขึ้น ๆ, นี่ยิ่งเจริญ ยิ่งเจริญก็คือยิ่งใกล้มิดสัญญา, ยิ่งเจริญ ยิ่งเจริญคือยิ่งเดินเข้าไปใกล้ ๆ มิคสัญญีที่จะฆ่าฟันกันเหมือนกับฆ่าเนื้อฆ่าปลา, แล้วก็วินาศกันหมดเกือบทั้งโลก เหลือไม่กี่คนมาตั้งต้นกันใหม่.

ข้อความอย่างนี้ก็มิในพระบาลี แม้คนนอกพระพุทธศาสนาเขาก็มี เขาก็กล่าว เขาก็เชื่อ, ก็เชื่อกันอย่างนั้น; ว่ามนุษย์นี้จะเจริญ ๆ แล้วอายุมันก็จะสั้นเข้า ๆ เพราะความอยากมันมีมากกว่าเวลาที่อำนวยให้สำเร็จตามความอยาก อย่างนี้เรียกว่า อายุมันสั้นเพราะความต้องการมันมาก เวลามันเร็ว ไม่ทันใจ ที่เรียกว่า อายุมันสั้น ก็คือกิเลสมันมากนั่นแหละ หมายความว่าอายุมันสั้น. อายุมันจะ สั้น ๆ ๆ เข้าทุกที ๆ จนกล่าวเป็นอุปมาว่า อายุ ๑๐ ปี ๕ ปี ปีเดียวตาย. อายุมันสั้น ก็เพราะความอยากมันมากเหลือประมาณ เวลาไม่พอสำหรับจะใช้ทำตามความอยาก เพราะเห็นแก่ตัว เพราะเห็น

แก่ตัว เห็นแก่ตัวรุนแรง ๆ คนป่าโง่งจนไม่รู้จักเห็นแก่ตัว ถึงจะเห็นบ้างก็น้อยมาก อย่างเอามาเปรียบกันไม่ไหว.

ถ้าเราเชื่อถือหรือถือเอาตามข้อความเก่า ๆ ในบาลี มนุษย์สมัยศึกคำบรรพ นั้นไม่ได้ทำนาตอก ไปเก็บข้าวสาธิตที่เกิดเองอยู่ในป่ามากิน, ไปเก็บเข้ากินเข้า ไปเก็บเหินกินเหิน, อะไรที่มันมีอยู่ในโลกในแผ่นดิน ก็ไปเก็บมา เก็บเข้ากินเข้า เก็บเหินกินเหิน, นี่มันไม่มีเรื่องอะไรที่จะต้องเห็นแก่ตัว. ต่อมามันมีคนฉลาดขึ้นมาคิดหนึ่งว่า กูเอามาให้พอทั้งเข้าทั้งเหิน, ออกไปที่เดียว เอามาให้พอทั้งเข้าทั้งเหิน นี่มันก็เริ่ม เริ่มเห็นแก่ตัว. ต่อมาฉลาดกว่านั้น กูจะทำยังทำนาง ไปเก็บมาใส่ยุ้งใส่ฉาง, ในป่ามันก็ไม่พอมันก็ไม่พอ, ต่อมามันก็ต้องทำกสิกรรม ต้องปลูกข้าวแทนที่จะคอยเก็บเอาจากในป่า. มันก็ฉลาด ฉลาดมาในทางที่จะเห็นแก่ตัว ที่แรกทีเดียวมันก็คล้าย ๆ สัตว์เคี้ยวจางมัน โง่งจนไม่รู้จักเห็นแก่ตัว, นี้เรียกว่าโลกภายในมันสกปรกกรงรังมากขึ้น ๆ มากขึ้นในจิตใจ ตามความเจริญของโลกนี้.

เอาสิ, หลายคนคงจะคิดว่า ไ้ต่านี้น้ำแล้ว พูดยอะไรไม่นิยมเสื่อมใสความเจริญในโลก, ความเจริญของโลก ที่เขาเจริญจนไม่รู้จะเจริญกันอย่างไร กลับเห็นเป็นเรื่องเลวร้าย. เจริญอย่างเห็นแก่ตัว ทำไปตามธรรมดา มันได้น้อยไม่พอแก่ความต้องการต้องใช้ความเห็นแก่ตัว, ใช้ความคดโกงกอบโกยทุกสิ่งทุกอย่าง, ในจิตใจก็เจริญ ๆ เจริญ แต่ความรู้ความคิดอย่างนี้, นี้จะไปกันถึงไหน มันก็มีแต่ว่าจะวินาศในที่สุด. ความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น ๆ กระทั่งมัน ต้องการจะครองโลก มันจะแบ่งกันครองโลก หรือมันหุ้กันครองโลก แล้วมันก็รบกันเอง; เป็นเรื่องมึกส์มึญญี่ เพราะความเห็นแก่ตัว เพราะธรรมะไม่สามารถจะควบคุมได้.

ธรรมจักรจะตัดปัญหาทั้งหลายได้หมด.

มองเห็นสิ่งเลวร้าย รุ่งรังกหนาแน่นเต็มอศไปหมดอย่างนี้ก่อนสิ, แล้วค่อยนึกถึงว่า อะไรจะมาช่วยตัดทำลายสิ่งเหล่านี้ แล้วจึงค่อยนึกถึงสิ่งที่ เรียกว่า ธรรมจักร ธรรมจักร นั้นเอง จะตัดทำลายเลิกถอนสิ่งเหล่านี้ ให้มันสะอาดเกลี้ยงเกลา; แม้ว่ามันจะมีความเจริญทางวัตถุมาก แต่ถ้จิตใจมีธรรมะสะอาดอยู่แล้ว มันก็ไม่ใช่ไร ความเห็นแก่ตัวก็ถูกควบคุม. *การศึกษาเปลี่ยนเสียใหม่ มาสอนแต่เรื่องควบคุมความเห็นแก่ตัว, ควบคุมกิเลสตัณหา, ให้อภัยเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายทั้งหลายทั้งปวง,* นี่จึงจะมีความหมายว่า เจริญทั้งฝ่ายวัตถุและฝ่ายจิตใจ.

เดี๋ยวนี้อยากจะพูดว่ามีเจริญแต่ฝ่ายวัตถุ ไม่เจริญในฝ่ายจิตใจ, โลกนี้มันจึงเต็มไปด้วยวิฤติการณณ์ ยิ่งยากลำบากทุกอย่างทุกประการเหลือที่จะกล่าว. ถ้ามันเจริญทางฝ่ายจิตใจขึ้นมาอย่างเพียงพอกับความเจริญทางวัตถุแล้ว มันก็ไม่ใช่เป็นอย่างนี้ มันจะอยู่กันผาสุกสบาย, อยู่กันด้วยความรักใคร่เมตตากรุณา เรียกว่าอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นแหละ. ทุกคนอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ลัทธินายทุนก็ไม่มีเอง ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ไม่มีเอง ลัทธิอะไรทำนองนั้นมันก็ไม่มี, มันมีแต่ลัทธิเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสังคมนิยมของธรรมะ. ถ้าเป็นสังคมนิยมของกิเลสมันก็อย่างเต็มแหละ คือเห็นแก่พวก รวมพวกที่จะกอบโกย. เดี่ยวนี้เป็น สังคมนิยมของธรรมะ เห็นแก่สังคมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ มันก็ *กระทำแก่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย* นี้แหละ *สันติภาพ* ในโลกมันจะเกิดขึ้นมาได้.

แล้วอะไรจะช่วย? ก็ต้องมีสิ่งที่จะตัดสิ่งเลวร้าย ตัดสิ่งเลวร้ายในโลกนี้ให้หมดไป, อาตมาก็ไม่มองเห็นสิ่งอื่นใดนอกจากธรรมจักร ธรรมจักร. เรามาช่วยกันสร้างสรรค์ การรู้จักใช้ธรรมจักร ให้เป็นไป ตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ทำเป็นตัวอย่าง,

เผยแผ่ธรรมจักร คือเผยแผ่ความถูกต้อง ให้มันมีความถูกต้องในทุกสิ่งทุกอย่างทั่วไปในโลก, นั่นแหละ คือ ธรรมจักรทำหน้าที่. เดียวนี้เราก็กศึกษาธรรมะกัน, ศึกษาธรรมะกัน เพื่อจะเอาไปใช้ให้เป็นจักร สำหรับตัดปัญหาทั้งหลายให้มันหมดไป, ให้ธรรมจักรตัดปัญหาทั้งหลายให้หมดไป. ตัดปัญหาภายในคือความโง่หรือกิเลสของคน, แล้วก็ตัดปัญหาภายนอก โดยเมื่อคนมันเป็นสัมมาทิฐิแล้ว มันก็ไม่มีวัตถุอะไรที่จะเป็นอันตรายหรือเป็นศัตรู มันอนุโลมตามกันไปอย่างนี้.

ขอให้พวกเราทุกคน หวังพึ่งพาสิ่งที่เรียกว่า ธรรมจักรเถิด; วันนั้นก็จะเป็นวันธรรมจักร วันอาสาฬหบูชาวันนี้ ก็เป็นวันธรรมจักร วันประกาศธรรมจักร เป็นวันของธรรมจักร เราจึงพูดกันถึงเรื่องธรรมจักร.

ธรรมจักรอศัมมยตา.

ที่นี้ก็พูดเลยต่อไปถึงว่า จะมีธรรมจักรอย่างไร จะใช้ธรรมจักรอย่างไร ที่จะตัดความเลวร้ายทั้งหลายเหล่านั้นให้หมดไปได้. ก็ขอย้อนมาเรียกว่า ธรรมจักรอศัมมยตา ธรรมจักรอศัมมยตา สิ่งที่เราเรียกว่าอศัมมยตานี้จะต้องใช้ให้เป็นธรรมจักรที่จะชำระชะล้างสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในโลกนี้ ให้มันหมดไป, ทำลายสิ่งที่เป็นวิฤติการณ์ให้มันหมดไป, ทำลายข้าศึกของสันติภาพให้มันหมดไป แล้วมันก็จะเหลืออยู่แต่ความสงบสุข.

เราเคยคิดกันหรือเปล่า ว่าเราจะมีธรรมะกันไปทำไม? เราจะศึกษาธรรมะกันไปทำไม? ขอให้นึกถึงข้อที่ว่า *ชีวิตที่สูงสุคนั้นก็คือชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย.* ชีวิตนี้จะสงบเย็นเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายได้อย่างไร? มันต้องเอาสิ่งเลวร้าย

ออกไปเสียให้หมด โดยอาศัยธรรมจักร คือ อตัมมยตา, ให้ใช้อตัมมยตาในทุกแง่ทุกมุม ในทุกความหมาย เพื่อจะกำจัดสิ่งเลวร้ายให้หมดไปจากโลก ทั้งโลกภายในและโลกภายนอก แล้วก็ประสพสันติภาพ.

เมื่อตอนกลางวันก็ได้พูดถึง อตัมมยตา มากพอแล้วที่จะรู้จักว่า มันคืออะไร, พูดให้สั้น ๆ สรุปความก็คือว่า ปัญญาอันสูงสุดสามารถที่จะมองเห็นว่า สิ่งนี้ไม่ควรจะอยู่กับกู แล้วก็ตัดล้างเพิกถอนมันออกไปเสียได้ ตามความหมายของสิ่งที่เรียกว่า อตัมมยตา อตัมมยตา. ว่าที่จริงมันต้องใช้ในทุกความหมาย ในทุกระดับ ในทุกกิจกรรม, สิ่งชั่วร้ายจะต้องถูกขจัดออกไปจากจิตใจ สร้างสรรค์สิ่งถูกต้องขึ้นมาขึ้นมาแทน; ปัญญาที่ทำให้รู้จักสิ่งนั้น แล้วกำจัดสิ่งเลวร้ายออกไปเสียได้นั้นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า อตัมมยตา.

เพราะการอบรมแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง มนุษย์จึงมีความยึดมั่นถือมั่นมากขึ้นตามอายุ.

ใครลองคิดดูที่ว่า กิจกรรมไหน กรณีไหนที่ไม่ต้องใช้ อตัมมยตา เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่ามนุษย์ออกมาจากท้องแม่ โดยไม่มีปัญญาอะไรเลย จะเรียกว่าความโง่ก็ได้; อย่าเรียกว่าความโง่เลย เรียกว่าไม่มีปัญญาก็แล้วกัน. พอคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว ก็ถูกแวดล้อมให้มีความคิดผิดเห็นผิด, ไปลุ่มหลงที่จะยินดียินร้าย ก็จะพอใจหรือจะไม่พอใจ หลงรักที่น่าพอใจ หลงเกลียดที่ไม่น่าพอใจ โต้ขึ้นมาด้วยความรู้สึกอย่างนี้, นี้เรียกว่ามันโง่ มันโง่เข้าแล้ว; แม้ว่าออกมาจากท้องแม่ไม่ได้โง่ มันเฉยๆกลางๆออกมา. พอออกมาจากท้องแม่แล้ว มันก็เริ่มตั้งต้นโง่ เพราะว่า มนุษย์ไม่ได้มีระบบวัฒนธรรม คำสอนที่ดีงาม ที่จะอบรมทารกพอสักว่าคลอดออกมาแล้วอย่าให้มันโง่ มันไม่มีนี่ มีแต่ทำให้โง่.

ก็จะต้องขอยกยที่พูดว่า พ่อแม่ฉันแหละไม่รู้เรื่องนี้ ผู้เลี้ยงทารกไม่รู้เรื่องนี้, ก็บ่อนเข้าไปแต่ความโง่ ให้หลงรักสิ่งที่น่ารัก ให้หลงเกลียดโกรธ สิ่งไม่น่ารัก. เด็กทารกก็รู้จักเกลียด รู้จักรัก รู้จักชอบ รู้จักขงมากขึ้น ๆ ๆ เป็นเงาตามตัว, แล้วมันจะต้องเป็นทุกข์ เป็นทุกข์มากขึ้น ๆ จนสูงอายุไปโน่น. ถ้าโชคดีมันนี่ก็ได้นั้นแหละ จึงจะคิดทำลายล้างความทุกข์ หรือความโง่, นี่มันน่าสงสารไหม. ถ้าว่ามีการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่เล็ก ๆ ตั้งแต่อ่อนแต่เอออก ให้จิตใจเดินมาในทางไม่โง่ มันก็จะดีกว่านี้.

เดี๋ยวนี้ได้ปล่อยให้ไปในทางโง่ แล้วก็ส่งเสริมให้โง่ หนักขึ้นไปอีก เพราะว่าทุกคนจะสอนเด็ก ๆ ให้เกิดเข้าใจว่า มีตัวกู มีของกู, ผู้ใหญ่นั้นแหละ จะพูดกับเด็ก ๆ ว่า นี่อันนี้ของหนู พ่อของหนู, แม่ของหนู, บ้านเรือนของหนู, วิวสวยของหนู, ไร่นาของหนู จะพูดแต่อย่างนี้. ไม่ได้มีการสั่งสอนให้รู้ว่า มันไม่ใช่ของกู ไม่ใช่ตัวกู, มันเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แล้วเข้าไปเกี่ยวข้องกับมันให้ถูกต้อง ถ้าเกี่ยวข้องกับไม่ถูกต้องมันจะกัดเอา ก็เป็นทุกข์ นั้นแหละ ถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับเขาในฐานะที่เป็นตัวกู—ของกู มันก็กัดเอา ก็เป็นทุกข์. แต่แล้วก็ไม่วายที่จะสั่งสอนเด็ก ๆ เล็ก ๆ นั้น โดยตรงบ้างโดยอ้อมบ้าง ให้มันเข้าใจผิดว่าเป็นตัวกูเป็นของกู.

ยกตัวอย่างว่าเด็กตัวเล็ก ๆ เดินไปชนโต๊ะ ชนเก้าอี้ ชนตู้อะไรก็ตาม แล้วมันเจ็บมันก็ร้อง. ที่นี้ พี่เลี้ยงหรือคนเลี้ยงก็ไปช่วยตี, ตีโต๊ะตีเก้าอี้ว่าทำเด็กร้อง ทำน้องกูร้อง ทำลูกกูร้อง, ช่วยตีโต๊ะตีเก้าอี้. เด็กก็ยิ่งคิดว่านี่เป็นตัวตน เราเป็นตัวตน, โอนันนั้นก็เป็นตัวตน, มันเป็นตัวตนที่จะทำลายล้างกัน มันก็เตะเก้าอี้ หรือช่วยกันตีเก้าอี้. ทำไม่ไม่สอนกันไปทางอื่นว่า มันเป็นอะไร ทำไม่จะต้องไปโกรธเก้าอี้, ทำไม่จะต้องไปช่วยกันหลอกให้เด็กเข้าใจว่าเก้าอี้เป็นตัวตน ช่วยกันตีเก้าอี้.

นี่เรียกว่า **ไม่มีระบบ** ที่จะอบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ให้ฉลาดขึ้น ๆ ตามอายุ มีแต่สอนหรือปล่อยให้โง่มากขึ้น ยึดมั่นถือมั่นมากขึ้นตามอายุ ยึดมั่นของงามของสวยของเริ่ดอร่อย คอยแต่จะถามว่า เสื้อผ้าตัวไหนสวยจะซื้อให้ ลูกเล็ก ๆ จะเล่นของเล่นแพง ๆ อยากรักจะซื้อให้ มันก็ทำให้เสียความรู้สึก เสียนิสัย. ไม่มีพ่อแม่คนไหน ที่จะพาลูกไปที่ร้านขายของเล่นสวย ๆ แพง ๆ แล้วก็บอกลูกว่า ทั้งหมดนี้เขามีไว้ให้เราโง่ นะลูกเอ๊ย, ไม่มีใครเลย ไม่มีใครบอกลูกอย่างนี้เลย. มีแต่ถามว่าชอบอันไหน อันไหนสวยที่สุด ชอบอันไหน แม่จะซื้อให้ แพงเท่าไรก็ไม่ว่า, มันมีแต่อย่างนี้; หรือว่าของกินก็เหมือนกัน ของกินแพง ๆ ประหลาด ๆ ไม่ได้บอกลูกว่า นี่มีไว้สำหรับให้เราโง่ มีแต่ถามว่า มึงจะกินอะไรแม่จะซื้อให้ ทั้งนั้นเลย. ไม่ได้สอน ไม่ได้สอนให้รู้เรื่องว่าควรจะเป็นอย่างไรกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายเหล่านี้; จึงน่าสงสารที่ว่าเด็ก ๆ เริ่มฝังความรู้สึกเป็นท้าวเป็นของกูมากขึ้น ๆ, แล้วก็เต็มไปด้วยโลภ มีความต้องการในลักษณะที่ไม่จำเป็นมากขึ้น ๆ; แล้วก็ไม่ว่าใครเป็นคนรับผิดชอบ.

ทำไมจะต้องยอมผ้าให้เป็นสี ทำไมจะต้องพิมพ์ดอกของผ้า แล้วจึงเอามาใส่ได้ ต้องปักเป็นลูกไม้เป็นอะไรแล้วจึงจะเอามาใส่ได้, นี่ความยึดมั่นเกินไปในทางนั้น. ถ้าเอาแต่ว่ามันไม่ต้องยอมก็ได้ หรือว่าถ้ายอม ก็ยอมในทางที่ทำให้มันทนมากกว่าในทางสวยงาม, ไม่ต้องยอมสีเขียว สีแดง บักลวดลายอะไรต่าง ๆ เหมือนที่เขาทำกันอยู่ ให้มันหลอกตา ให้มันหลอกใจไว้เรื่อย ๆ ไป คุลายของผ้าที่เขาประดิษฐ์กันขึ้นมาใหม่ ๆ ๆ ๆ, มันเป็นเรื่องไม่จำเป็น. **เครื่องนุ่งห่มเกิดขึ้นมาในลักษณะที่เกินจำเป็น** หรือไม่จำเป็นมากขึ้น.

อาหารการกินก็เหมือนกัน ในลักษณะที่เกินจำเป็น หรือไม่จำเป็นมากขึ้น, คุกแตกตาลอกขายอาหารสมัยปัจจุบันนี้ แล้วเวียนหัวจนไม่ว่าจะซื้ออะไร. **ที่อยู่ที่อยู่อาศัยก็เกินจำเป็น** เกินจำเป็น ต้องหาเงินมาใช้มาก ต้องไปโกงเขามาก ๆ จึงจะพอใช้. **ยานพาหนะก็เกินจำเป็น** กันเดียวไม่พอ ต้องหลายคัน, กันราคาหมื่นใช้ไม่ได้ ต้องใช้ราคาแสน

กันราคาแสนใช้ไม่ได้ ต้องใช้รตรากาลัน. นี่มันเจริญพุ่งไปทางนี้ เกินความจำเป็น แล้วก็เอาไปหล่อเลี้ยงกิเลสค้นหา เรื่องตวุกของกู.

บ้าหรือดี ที่เราจะมานั่งพิจารณาโลกทั้งโลกกันอย่างนี้ จะเป็นเรื่องบ้าหรือเรื่องดี ขอให้ช่วยตัดสินกันหน่อย. แต่ในที่สุดว่า มันเรื่องนี้แหละมันคือเรื่อง ปัญหา : ความโง่, โง่ๆโง่ๆมากขึ้นๆ มีวิชามากขึ้น ก็มีตัณหามากขึ้น ก็มีความต้องการมากขึ้น เห็นแก่ตัวมากขึ้น, จนจิตใจอยู่แต่ว่า ทำอย่างไรจะได้สิ่งเหล่านี้มา คือสิ่งที่ไม่จำเป็น สิ่งที่เกิดความจำเป็นมา. เรื่องกินเรื่องอยู่ เรื่องนั่งเรื่องห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่เรื่องหยูกยา ยาแก้ไข้ นี่ก็เป็นเรื่องเกินจำเป็นมากขึ้น.

อัตถ์มยตา คือ ธรรมจักรที่ตัดกิเลส.

นี่มันเป็นโลกที่มีต โลภที่หลง, โลกที่สกปรก รกรุงรัง เต็มไปหมดทั้งข้างนอกทั้งข้างใน. อะไรที่จะไปกวาดล้าง ตัดทำลายให้มันเกลี้ยงเกลา ให้มันสะอาด ให้มันถูกต้องได้? ก็ไม่มีอะไร นอกจากสิ่งที่เราเรียกกันว่า ธรรมจักร ธรรมจักร, ช่วยกันหมุน ธรรมจักรให้เข้าไปในจิตใจของคน ไปตัดความโง่ของคน ตัดกิเลสตัณหาของคน, มันก็จะเกิดความถูกต้อง ความสะอาด ความสงบขึ้นมา. อย่าลืมว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร เป็นวันธรรมจักรของพระพุทธเจ้าที่ประกาศธรรมจักร, แล้วธรรมจักรที่จะเข้าไปตัดสิ่งนั้นได้ ก็คือ ปัญญาในระดับอัตถ์มยตา อัตถ์มยตา อย่างที่เราพูดกัน, ขอให้รู้จักอัตถ์มยตาแล้วจะได้ขอบ.

เห็น อนิจจตา — ไม่เที่ยง, แล้วก็เห็น ทุกขตา — เป็นทุกข์, แล้วก็เห็น อนัตตตา — ไม่ใช่ตน, แล้วก็เห็น ธัมมัญญูตตา ว่ามันเป็นไปตามธรรมชาติอย่างนี้,

แล้วก็เห็น ธรรมนิยามตา ว่ามันเป็นกฎของธรรมชาติบังคับอยู่, ก็เห็น อิทัปปัจจยตา ว่ามันไม่มีอะไร ที่จะนอกไปจาก การปรุงแต่งของเหตุของปัจจัย อย่างอื่นไม่มี มันต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย.

เขาให้พรกันว่าให้อยู่ร้อยปีพันปี, *ขอร้องให้อยู่ร้อยปีอย่าให้ตาย มันก็เป็นไปไม่ได้ มันต้องเป็นไปได้เพียง อิทัปปัจจยตา.* ขอขอคสั๊กหน่อชนะ ว่า อาตมานี้มีกน ขอร้องว่าอย่าเพิ่งตาย อย่าเพิ่งตายนะ อย่าเพิ่งตาย อยู่ช่วยสั่งสอนเขาต่อไปอีก, มากมาย หลายสิบคนหลายร้อยคนเต็มที เขียนจดหมายมาก็มี บอกตรงๆ ก็มี, *คูกูคูนันตี* เพราะไม่รู้เรื่องนี้ เพราะไม่รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา. อาตมาบอกว่า *ไอ้ ไม่ได้หรอก มันต้องแล้ว แต่ อิทัปปัจจยตา* เขาก็ฟังไม่ถูก เพราะไม่รู้ว่ อิทัปปัจจยตาเป็นอย่างไร, อิทัปปัจจยตา เป็นอย่างนี้.

เมื่อเห็นว่ามันไม่เป็นอย่างอื่นได้ เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ เป็นไปตามความประสงค์ของใครไม่ได้ เป็นไปตาม อิทัปปัจจยตา, นี้ก็เรียกว่า มันว่างจากความหมายแห่งตัวตนโดยแท้จริง เป็นสุญญตา เห็น สุญญตา ก็ว่างจากตัวตนขึ้นมา.

ครั้นแล้วก็เห็นว่า ไอ้ มันต้องเป็นอย่างนี้เอง, ตถาตา ต้องเป็นอย่างนี้เอง, ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องไข้ ต้องเป็น ต้องตาย ไปตามเรื่องของสังขาร. ก็เลยคิดว่า *พอกันทีที่จะเป็นอย่างนี้* ที่จะเป็นความทุกข์อย่างนี้ มีความทุกข์อย่างนี้ มีความคิดอย่างนี้ โง่ ๆ, ที่เป็น อนัตตา เห็นเป็นอัตตา อย่างนี้พอกันที พอกันที, ที่เป็นของว่าง เห็นเป็นไม่ว่าง อย่างนี้พอกันที มาเห็นกันเสียใหม่ให้ถูกต้องที. นั่นแหละความคิดที่มันเดินไปถูกทางของธรรมะ เกิดเป็น อดัมมยตาขึ้นมา ว่าพอกันที พอกันที อย่างนี้พอกันที เลิก เอาอย่างอื่นที่ไม่เป็นอย่างนี้ คือที่ไม่ทุกข์ ที่มีความทุกข์น้อย ทุกข์น้อย ทุกข์น้อย จนกว่าจะไม่ทุกข์ ไม่เป็นทุกข์.

ความรู้ที่จะออกมาเสียจากสิ่งที่เป็นทุกข์ แล้วไปสู่ความไม่ทุกข์ นี่คือความรู้ที่เรียกว่า อหัมมยตา, *ความรู้ที่จะออกมาเสียจากทุกข์ เพื่อจะไปอยู่อย่างไม่มีทุกข์* นั่นคือ *อหัมมยตา*, นับตั้งแต่ชั้นเล็กๆ เลื่อนขึ้นมา เลื่อนขึ้นมา สูงๆ ขึ้นไป. รวมความว่ามัน ต้องละสิ่งที่ควรละ สิ่งที่ควรละ สิ่งที่ควรละ จนไม่มีเหลือ แล้วก็หมดปัญหา, อหัมมยตาตัวสุดท้ายมันก็ละภพ ละชาติ ละสังขาร ละอะไรหมด เป็นนิโรธเป็นนิพพานไปเลย มันจบอย่างนั้น. นี่เรียกว่า อหัมมยตาเหมือนกับจักร จักรที่คมกล้า ฟาดฟันสิ่งเหล่านั้นหายไป หมดไป หายไป ตามลำดับ จนไม่มีเหลือ จนไม่มีสิ่งเลวร้ายหรือฝ่ายกิเลสเหลืออยู่เลย.

นี่อหัมมยตาทำหน้าที่เหมือนกับจักร แต่ว่าเป็น *จักรของธรรมะ* ไม่ใช่ที่ทำด้วยเหล็กกล้า ที่เขามี่ๆ กันอยู่ นั่นเป็นจักรวัตถุ เป็นเรื่องของวัตถุ; นี่จักรภายใน เป็นเรื่องของธรรมะ แต่ที่ว่าคมกล้า คือ *สามารถจะตัดกิเลสค้นหาได้*. จักรที่ทำด้วยเหล็กกล้ามันตัดกิเลสค้นหาไม่ได้ เพราะว่ากิเลสค้นหาสร้างขึ้นมาเอง จักรชนิดนั้น จะไปตัดอะไรได้ ถ้าเป็นจักรของธรรมะ มันจะตัดได้.

อหัมมยตาตัดขาดจากสิ่งที่ให้เกิดทุกข์.

ยุติกันที่ว่า อหัมมยตา คือเครื่องตัดขาดจากสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน *สิ่งที่มันปรุงแต่งเราให้เป็นทุกข์ สิ่งนั้นคือสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน*; จะเป็นอะไรก็ได้ มีเหตุปัจจัยชนิดไหนก็ได้ รวมทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วเรียกสั้น ๆ ว่าสังขาร คือสิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งที่ทำหน้าที่ปรุงแต่ง ปรุงแต่งให้เกิดอะไรต่าง ๆ นานา *วันนี้ต้องตัดขาดไม่ให้มันปรุงแต่งได้*. นั่นคือความหมายว่าของคำว่า อหัมมยตา ไม่ปล่อยให้สิ่งที่เคยปรุงแต่งให้เป็นทุกข์นั้นปรุงแต่งได้อีกต่อไป; มันยึดยาวอย่างนี้ แปลยากคำคำนี้ ที่จะแปลให้คนที่ไม่เคยรู้เข้าใจได้ทันทีนั้นมันแปลยาก.

สิ่งใดที่มันได้ปรุงแต่งเรา ให้จมอยู่ในกองทุกข์ หรือให้มีความทุกข์ใหม่ๆ เกิดขึ้นก็ตาม, มันปรุงให้เกิดความทุกข์แล้ว สิ่งนั้นจะต้องตัดขาดออกไป, มีความรู้ที่จะตัดขาดออกไป รู้เรื่องนี้ รู้เท่าทันมัน ตัดให้มันขาดออกไป นั่นคือ อหัมมยตา, จะตั้งชื่อว่าอะไรดี คุณก็ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน พูดด้วยภาษาไทยนี้มันยุ่งเต็มที, ภาษาบาลีเรียกสั้น ๆ ว่า อหัมมยตา มีความหมายอย่างนั้น. ถ้าจนปัญญาแล้วก็ใช้ภาษาบาลีกันดีกว่า, พูดคำว่า อหัมมยตา อหัมมยตา ให้มันติดปากกันเสียดีกว่า จะไม่ลำบาก.

แต่ว่าก่อนที่จะทำอย่างนั้นได้มันต้องเข้าใจ เข้าใจ คำว่า อหัมมยตา สิ่งที่จะตัดขาดจากสิ่งที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์, การตัดขาดจากสิ่งที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ เรียกว่า อหัมมยตา. มันจะเป็นอะไรก็ตามใจ ถ้ามันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ก็ตัดขาดไปเถอะ จะเป็นของรักของพอใจ แก้วแหวนเงินทองอะไรก็ตาม ที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ ก็ต้องตัดขาด, แล้วก็ต้องหาชนิดที่ไม่ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ ไปอยู่กับสิ่งที่ไม่ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ จะดีหรือจะหมกบ่ปัญหา.

ความหลงคือผลของการขาดความรู้เรื่องอหัมมยตา.

การที่เราพัฒนาอะไรกันไม่ได้, ขอ้ออีกทีว่า พัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองทำไปไม่ได้ เพราะขาดความรู้เรื่อง อหัมมยตา ที่จะมาใช้ตัดความโง่เขลาหลงใหลในอบายมุข, ในเรื่องวัตถุ ในเรื่องเนื้อเรื่องหนัง ซึ่งมันเป็นข้าศึกหรือตรงกันข้ามกับความสุหรือความสงบ, เมื่อ ไปบูชาหลงใหลในปัจจุบันที่ปรุงแต่งให้เกิดความทุกข์ แล้วมันจะพัฒนากันได้อย่างไร. ไม่เฉพาะแต่พัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, พัฒนาอะไรก็ตามใจก็อย่าง ๆ จะเป็นพัฒนาที่ถูกตองคือดีกว่าเดิม แล้วก็ต้องอหัมมยตา ทาง

อันมันไม่มี, วิธีอันมันไม่มี หรือถ้าวิธีอันมันมีก็เรียกชื่อว่า อทัมมยตานั้นเอง. ใครจะมีวิธีอย่างไรมาก็วิธี ก็สืบก๊วยวิธี ถ้าทำหน้าที่อย่างนั้นก็ได้อธิบายอทัมมยตาแหละ, แต่คนที่มีหรือที่ใช้ไม่รู้จักชื่อก็ได้ แต่ว่าให้มันมีเถอะ แม้ไม่รู้จักชื่อไม่เรียกชื่อถูกก็เอา ขอให้มันตัดสิ่งที่เป็นข้าศึกศัตรูได้ก็แล้วกัน.

ขอให้เจริญ เจริญขึ้นมาจากความหลง ความโง่ อวิชชา เจริญขึ้นมาเสียจากความโง่ เสียจากอวิชชา กิเลส ตัณหา เจริญขึ้นมาเสีย, เจริญขึ้นมาเสีย อย่าเจริญอย่างจมลงไป จมลงไป จมลงไป. เคี้ยวนี้โลกกำลังเจริญจมลงไป จมลงไปในความโง่ อวิชชา ตัณหา บุปผาฝ่ายบวก ที่เรียกว่าฝ่ายบวก ฝ่ายดี ฝ่ายดี ฝ่ายน่ารักน่าพอใจ ที่เขาเรียกว่า *positive*. แล้วอีกทางหนึ่งก็ไปโง่ ไปหลงเกลียดกลัว *negative* คือฝ่ายลบ มันก็เลยเป็นศัตรูทั้งสองฝ่าย ก็ทั้งฝ่ายบวกและฝ่ายลบ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว, ฝ่ายดีก็ทำให้โง่ให้หลง ฝ่ายลบก็ขู่ให้กลัว ให้ลำบากให้ยุ่งยาก เลยเป็นทุกข์ทั้งสองฝ่าย. *เรามาคัดความโง่อันนี้เสียว่าจะไม่โง่จะไม่หลงกันอย่างนี้, จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ถูกต้อง สำเร็จประโยชน์อยู่อย่างสงบเย็นก็แล้วกัน ไม่ต้องเป็นความหลง.*

อย่างเรื่องกามารมณ์เรื่องทางเพศนี้ ไม่ต้องถึงกับหลง, ถ้ามันเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี ก็มีอย่างจำเป็นจะต้องมี หรือเท่าที่จำเป็นจะต้องมี หรือเท่าที่จะจำกัดควบคุมไว้ได้ อย่าให้มันเป็นอันตราย. เคี้ยวนี้หลงบูชาเป็นสรวงสูงสุกยิ่งกว่าใดๆ; กนชนินนี้ นะ ถ้าสมมุติว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาพร้อมวันเดียวกับนางงามจักรวาลมา เขาไปรับนางงามจักรวาลกันหมด ไม่มีใครไปรับพระพุทธเจ้า. กิดคุให้ตี ความหลงมันมากเท่าไร ความหลงมันมากเท่าไร, ความหลงขนาดนี้กำลังมีอยู่หรือไม่? มันไม่มีอะไรพิศูจน์ เพราะพระพุทธเจ้าไม่มีจะเสด็จมา นางงามจักรวาลมีโอกาสที่จะมา เราเลยไม่มีทางที่จะพิศูจน์ว่า

จะไปรั้งใครมากกว่า กาคะเนเอาเองก็แล้วกัน ; ถ้าคนบูชาบวก บูชา positive สวยงามเอรีตอร้อยสนุกสนานเหมือนที่คนทั้งโลกเขาบูชากันอยู่เดี๋ยวนี้ น่ากลัว คนที่ไปต้อนรับพระพุทธเจ้า จะน้อยกว่าคนที่ไปรับนางงามจักรวาล. นี่ตัวอย่างเท่านั้นนะ มันจะเสียเวลามากไป ไปคิดเอาเองดูบ้าง ว่าเรากำลังหลงกันอยู่สักก็มากน้อย.

เอาละ มาพูดกันถึงเรื่องธรรมจักรกันดีกว่า ทัด ทถ *ตัดความโง่ความหลงทุกชนิด ทุกขนาด ทุกระดับ ทุกเวลา ทุกสถานที่ให้หมดไป ด้วยธรรมจักร, ธรรมจักรคือ อตัมมยตา มีสติปัญญาไม่โง่ไม่หลงกับมัน มันจะมาหลอกให้หลงเท่าไร ก็ไม่หลงกับมัน* จึงจะเป็น อตัมมยตา. เรื่องที่จะนำมากล่าวให้เป็นตัวอย่าง หรือว่าเป็นแนวสำหรับการศึกษามันก็มีอยู่มาก.

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว มีสาวกเกิดขึ้นบ้างพอสมควรแล้ว, พระพุทธเจ้าก็ประกาศในหมู่สาวกนั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราก็ตัดแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์ แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้ว จากบ่วงทั้งที่เป็นบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์. เอ้า ไป ไป ไป กัน, เราไปกัน ไปคนละทิศคนละทาง อย่าไปซ้อนกันเลย ไปเผยแผ่ธรรมะ, ไปประกาศธรรมะ ให้สัตว์ทั้งหลายที่มีความทุกข์ จะได้พ้นจากความทุกข์ เพราะว่าสัตว์ที่ไม่โง่เง่านัก มีสติปัญญาจะฟังถูก จะเข้าใจเรื่องนี้มันมีอยู่, ไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศศาสนา ให้สัมบูรณ์ทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะ ให้ดังงามทั้งเบื้องต้นทั้งท่ามกลางและเบื้องปลาย, ไป ไป ไป แม้ฉันก็จะไปทางหนึ่งด้วยเหมือนกัน. นี่พระพุทธเจ้าท่านไม่เอาเปรียบสาวกนะ สาวกไปคนละทาง ท่านก็ไปทางหนึ่ง ไปเผยแผ่ธรรมจักร ธรรมจักร ให้รู้จักตัดสิ่งที่ควรตัด คือความทุกข์ นี่ก็เป็นพระพุทธประสงค์.

ตัดบ่วงที่ผูกพัน ด้วยอถัมมยตา.

อะไรที่ทำให้พระพุทธเจ้าพ้นจากบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์ อะไร อะไร? มนก็คือ อถัมมยตาตัวเดิม อถัมมยตาตัวเดิม. อถัมมยตาที่ผลักพระสิทธัตถะออกมาจากการครองเมือง ออกมาบวช, อถัมมยตาตัวนั้นแหละ มันก็ดำเนินการต่อไป ๆ กว่าที่จะถึงที่สุด ก็จบหน้าที่. นี่ขบใจกันใหม่ ขบใจอถัมมยตากันใหม่, ที่ผลักพระสิทธัตถะออกจากบ้านจากเมือง ออกมาเป็นพระพุทธเจ้าหน้าอถัมมยตานะ มันเป็นบุญคุณของอถัมมยตา, นี่ไม่ขบใจกันบ้างเลยหรือ ไม่รู้จักแล้วตัวเองจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรก็จะฝังตัวเองอยู่ในกองทุกข์ ขอให้สนใจอถัมมยตา. สำหรับคนธรรมตาจะใช้คำว่าไสหัวออกมา แต่สำหรับพระสิทธัตถะ เราไม่กล้าใช้คำว่าไสหัวออกมา แต่มันก็พอ ๆ กันแหละ, พระสิทธัตถะมองเห็นอะไรจนทำให้อยู่ในวังไม่ได้ แล้วบางทีจะเป็นอถัมมยตาตัวสุดท้าย; คีรีที่ตื่นนอนขึ้นมา ก่อนนางบำเรอทั้งหลายจะตื่น ไปอ่านพุทธประวัติตอนนั้นดู เห็นอาการอันนั้นแล้วก็เลยออก, อถัมมยตาผลักไสให้ออก. เราจะใช้คำว่าไสหัวเฉพาะฝ่ายกิเลส กิเลสมันไสหัวให้ไปหาความทุกข์ อถัมมยตานี้จะเป็นเพียงผลักไสหรือเขื้อเชิญก็ได้ ออกไปหาความดับทุกข์, เราควรจะขบใจอถัมมยตา มันเป็นเรื่องตัดบ่วง ทั้งบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์ เหมือนกับว่าในสนามรบ มันมีลวดหนามบ้างสนามเพลาะบ้าง เขาขุดตักกันเอาไว้ ก็มีรถถังชนิดหนึ่งออกมาตัดเกลี้ยงหมดเลย, อถัมมยตาก็เหมือนอย่างนั้นแหละ มันตัดบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์ที่ผูกพันสัตว์ทั้งหลายไว้.

อถัมมยตาทำลายอัสสาทะในกาม รูป อรูป.

แล้วอถัมมยตานี้มันช่วยให้บุกเข้าไปในทางที่สูงกว่า บุกเข้าไปทำลายสิ่งเลวร้ายเหล่านั้น. อถัมมยตาบุกเข้าไปในกามโลก ไปทำลายความหลงในกาม, อถัมมยตา

บุกเข้าไปในรูปโลก ก็ทำลายความหลงในรูป ในรูปธาตุ, อทัมมยตาบุกเข้าไปในอรูปโลก ก็ทำลายความหลงในอรูปธาตุ หมตความหลงในกามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ หมต มันก็หมต เท่านั้น ที่นี้ก็เหลือแต่ในนิพพานธาตุ ก็เลยออกไปสู่นิพพาน.

อทัมมยตาบุกเข้าไป, บุกเข้าไปค้นหาทำลายสิ่งที่เลวร้าย ที่ปรุงแต่งให้จมอยู่ในกองทุกข์ชั้นละเอียดชั้นประณีต ประณีตจนลอกให้เห็นว่าเป็นดีเป็นพิเศษ. ถ้ายังอยู่ในกองทุกข์ ยังติดจมอยู่ในกองทุกข์แล้ว มันจะตีพิเศษไปไม่ได้, ฉะนั้นเรื่องสวรรค์ วิมานจะตีพิเศษไปไม่ได้ เพราะมันมีให้อยู่ในกองทุกข์, ชั้นพรหมโลกก็เหมือนกันแหละ มันยังลอกให้มีตัวตน มีตัวก้อยู่ ยกหูชูหางอยู่นั้นแหละ. ฉะนั้นตีพิเศษไปไม่ได้คอก จะเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร ชั้นรูปาวจร หรือชั้นอรูปราวจร มันก็ไม่ตีพิเศษไปไม่ได้ ถ้ามันทำให้หลงติดอยู่กับกองทุกข์, นี่จะต้องบุกเข้าไป. *อทัมมยตาบุกเข้าไปทำลาย อัสสาหะ — เสน่ห์ หรือรสอร่อยทั้งหลาย ที่มีอยู่ในกามธาตุ ในรูปธาตุ ในอรูปธาตุ, พอสิ้น จบหมต แล้ว ไม่มีเหลือแล้ว มันก็เป็นนิพพานธาตุ เป็นเหนือโลก.*

อทัมมยตากำจัดอุปาทานว่าตัวตน.

ในบางกรณีมันเรื่อรังอยู่ในจิตใจ ก็เลสมันทำให้หลงไหลอยู่กับสิ่งที่ผูกพัน, จิตที่มีกิเลสมันก็พลอยหลงไหลอยู่กับสิ่งที่มันผูกพัน เรียกว่า *อุปาทานนิยธรรม* — สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน. เมื่อมีสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานแล้ว มันก็มีอุปาทาน ก็ยึดมันถือมัน, นี่มันต้องรื้อสิ่งเหล่านี้ออก. รื้อสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ เรียก *อาสวานิยธรรม* นี้ก็ต้องรื้อออก. ไม่มีใครรื้อออก นอกจากอทัมมยตา, *ต้องมีความรู้ขนาด* อทัมมยตา *จึงจะรื้อกรากของอาสวานิยธรรม หรืออุปาทานนิยธรรมเสียได้* คือสิ่งที่ให้จมอยู่ในกองทุกข์ ด้วยความยึดมันถือมัน หรือด้วยการสะสมกิเลส. มันต้องใช้อาการรุนแรง

ถึงกับเรียกว่า เคาให้มันหมดไป เคาให้มันหมดไป เหมือนกับเอาไฟเผาอะไร เคาให้มันหมดไป, ธรรมะเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะแห่งอุปาทานเหล่านี้ ต้องเคาให้หมดไป เคาให้หมดไป. สิ่งเหล่านี้มารวมจุอยู่ที่ตัวตน ตัวตน ตัวตน ต้องกำจัดตัวตนให้หมดไป, เคาสิ่งที่เรียกว่าตัวตนไม่ให้มีเหลืออยู่.

ทฤษฎีโง่ฝ่ายซ้ายเป็นสัสสตทฤษฎี ถือว่ามีตัวตน มีตัวตน, ทฤษฎีโง่ฝ่ายขวามันก็ถือว่าไม่มีอะไรเลย เป็นนัตถิกทฤษฎี, นี่มันสุกโคงสองข้าง มีตัวตน มีตัวตนเต็มที่เป็นสัสสตทฤษฎี ไม่มีอะไรเลยเป็นนัตถิกทฤษฎี อันนี้เป็นความโง่พอๆกัน. ถ้าอยู่ตรงกลาง มันมีตัวตน มีตัวตนแต่ว่ามีใช้ตัวตน, มีตัวตนที่มีใช้ตัวตน, อะไรๆที่จิตใจรู้สึกว่าเป็นตัวคนนั้น คอยคุให้ตัวมันมีใช้ตัวตน อย่างนี้ เป็นสัมมาทฤษฎีเรียกว่าอนัตตา, อนัตตาแปลว่าไม่ใช่ตัวตน ตัวตนที่มีความรู้สึกอยู่ในใจว่าตัวคนนั้น มันมีใช้ตัวตน มันจึงเรียกว่า อนัตตา ไม่ใช่ว่ามันจะไม่มีอะไรเสียเลย. อุตตามันก็มีตามความรู้สึกของคนตามธรรมดา ใครรู้สึกว่าจะอะไรเป็นอัตตา ก็จงคุเสียใหม่ว่า มันไม่ใช่อัตตา มันเป็นอนัตตา, แต่มนุษย์ก็ต้องพูดอย่างเป็นอัตตา เพราะไม่รู้จะพูดอย่างไร แม้พระพุทธเจ้าก็ตรัสที่เป็นอัตตาๆ ไว้เยอะไปหมดเหมือนกัน.

อตฺตา ทิ อตฺตโน นาโถ พระพุทธเจ้าตรัสนะ *ตนเป็นที่พึ่งของตน* เราไม่รู้ก็คิดว่ามีอัตตาที่เป็นอัตตา แต่ที่ว่าตนเป็นที่พึ่งของตน *ตนนี้ก็มีใช้อัตตา*, แล้วมันก็ต้องช่วยตัวมันเอง ต้องสร้างความรู้ขึ้นมา ให้เห็นว่า มันมีใช้อัตตา เป็นอัตตาที่มีใช้อัตตา, แล้วก็มิได้หลงรักตัวตนที่จะเอาเป็นที่พึ่ง หรือตัวตนที่จะแสวงหาที่พึ่ง ไม่ต้องมีตัวตน. พระพุทธภาษิตที่พูดถึงอัตตา อัตตา นี้มีมากเยอะเยอะ เท่ากับพูดถึง อนัตตา, ถ้าพูดถึงอนัตตา ก็บอกว่ามันมีใช้ตัวตน ถ้าพูดถึงอัตตานั้นพูดอย่างชาวบ้านพูด เพื่อให้ชาวบ้านฟัง ถูก ให้ชาวบ้านพอใจ ให้ชาวบ้านสนใจ. *นตฺถิ อตฺตสมิ เปมฺิ — ความรักเสมอด้วยตนไม่มี, จงฝึกตน จงสงวนตน จงยกตน, มีเยอะเยอะไปหมด* ตน ตน ตน แต่อย่าลืมนะว่า

ที่ตรัสเรียกว่า ตนนั้นเป็นอนัตตา. คนที่เป็นอนัตตานั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ. ถ้าเป็นอัครตา ล้วน ๆ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิฝ่ายสัสสตทิฏฐิ. ถ้าคนชนิดที่ไม่มีอะไรเลยนั้นก็เป็นนัตถิกทิฏฐิ

ความคิดมันแบ่งแยกได้เป็นสองพวก พวกหนึ่งถือว่า สหฺพํ อตฺถิ — สิ่งทั้งปวงมี พวกหนึ่งว่า สหฺพํ นตฺถิ — สิ่งทั้งปวงไม่มี นี่มันสูกโต่งอย่างนี้. พระพุทธเจ้าว่า อย่าพูดอย่างนั้น มันอิทัปปัจจยตา มันแล้วแต่เหตุปัจจัย, มันก็มีชั่วคราว มีชั่วคราวปรุงแต่ง เป็นไป ทั้งหมดนั้นมันก็เป็นอนัตตา. นี่ อนัตตามันไม่ใช่ตน เป็นสัมมาทิฏฐิ อยู่ตรงกลาง ไม่ใช่ สหฺพํ อตฺถิ, สหฺพํ นตฺถิ จึงไม่เป็นสัสสตทิฏฐิ จึงไม่เป็นนัตถิกทิฏฐิ.

พูดคำที่ ฟังไม่รู้เรื่อง เกี่ยวกับวงหลักกันหมด พอทันที ว่าไม่เป็นอัครตา ไม่มี อัครตา ไม่มีอัครตา หรือว่าไม่ไม่มีอัครตา แต่ว่ามีอัครตาซึ่งมิใช่อัครตา นั่นแหละพุทธศาสนา, มีอัครตาซึ่งมิใช่อัครตา นั่นแหละเป็นอนัตตา เรียกว่าอนัตตา. ถ้าเป็นอัครตาไปเสียหมด ก็เรียกว่า อัตตตา อัครตา ตามแบบของชาวบ้าน, ไม่มีอะไรเลยเรียกว่า นิรัตตตา นิรัตตตามแบบของมิจฉาทิฏฐิพวกหนึ่ง, แต่ถ้ามีอัครตาซึ่งมิใช่อัครตา เรียกว่า อนัตตตา อนัตตตา อนัตตตา อยู่ตรงกลาง.

ถ้ามองเห็นอนัตตาเช่นนี้แล้ว จะไม่ยึดถืออะไรเลย มันจะถอนออกจากความยึดถือทั้งหมด ก็คืออดัมมยตา ถอนอัครตานุทิฏฐิออกไปได้ ไปสู่ออนัตตา เห็นว่าเป็นอัครตาซึ่งมิใช่อัครตา เห็นทุกอย่างเป็นอนัตตา คือเป็นอัครตาที่มิใช่อัครตา แต่เป็นอนัตตา, อย่างนี้ เลิกละหมด ทั้งสัสสตทิฏฐิและนัตถิกทิฏฐิ เลิกละหมดทั้งตัวตนและทั้งของตน. นี่ถึงขนาดเผาไฟกันเลย ไม่ให้มีตัวตนเหลือ ไม่ให้มีตัวตนสำหรับจะยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานอีกต่อไป มันมีตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน.

ธรรมาณาจักร อาณาจักรแห่งอหังการ อาณาจักรแห่งสันติภาพ.

เอ้า ที่นี้เมื่อเผ่าล้างกวาดเกลี้ยงกันแล้ว มันก็จะต้องสร้างสรรค์อะไรขึ้นมาหน่อย; มันก็สร้างสัมมาทิฏฐิ, ประดิษฐานอาณาจักรแห่งสัมมาทิฏฐิขึ้นมาใหม่ แทนอาณาจักรนรกเลวร้าย. อาณาจักรสัมมาทิฏฐิ ก็คือ ธรรมาณาจักร หรือ อาณาจักรแห่งอหังการ เป็นอาณาจักรที่อหังการควบคุมอยู่ คุ้มครองอยู่, คนก็โง่ไม่ได้ โง่ไปหลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดไม่ได้. นี่แหละอาณาจักรแห่งธรรม, ธรรมาณาจักร อาณาจักรนี้ถูกธรรมจักรทำหน้าที่ให้คนทั้งหลายหุตาสว่างไสว ไม่โง่ไม่หลงอะไรเป็นอหังการอีกต่อไป. ธรรมจักรช่วยให้เป็นอย่างนี้ เกิดธรรมาณาจักรขึ้นมา ก็คืออาณาจักรแห่งอหังการ, อาณาจักรแห่งอหังการ คงจะไม่มีใครเคยได้ยินหรือเคยพุดจา.

เดี๋ยวนี้ต้องมองเห็น ต้องมองเห็นอหังการ ที่มีบุญคุณอย่างยิ่ง ที่ถอนสัตว์ให้ออกจากกองทุกข์ ที่ใส่หัวสัตว์ให้ออกจากกองทุกข์ เมื่อมันไม่ยอมออก ก็ใส่หัวจนมันออกไป จากกองทุกข์ให้จนได้. ในที่สุดมันก็มีผลที่ต้องการ คือสันติภาพ สันติภาพ ชีวิตที่ไม่มีความทุกข์, ไม่มีอะไรมาเบียดเบียน มาเผาผลาญ มาครอบงำมาย่ำยี มาบีบคั้น, เป็นอิสระเสรีพ้นจากอำนาจแห่งกิเลสและความทุกข์ทั้งหลาย.

นี่เป็นโลกที่ว่าง ว่างจากอดีต แต่กลับมีธรรมะมากมาย, ไม่มีอหังการ ว่างจากอหังการ แต่มีกรุณาในโลกนี้ นำหัวใหม่ ไม่มีตัวตน แต่มีกรุณา, ไม่มีตัวตนที่จะเห็นแก่ตน แล้วมันก็ให้เห็นแก่ผู้อื่น และรักผู้อื่น. ในโลกที่ไม่มีตัวตนกลับมีกรุณา เพราะมันไม่เห็นแก่ตน, เพราะมันไม่มีกิเลสที่จะเห็นแก่ตน มันก็รักผู้อื่น, มันก็เต็มไปด้วยกรุณาใหญ่หลวง. แล้วมันก็ยัง มีอุเบกขา ไมยินดีไมยินร้าย, ไม่บ้าดีไม่หลงดี ไม่บ้าชั่วไม่หลงชั่ว ไม่บวกไม่ลบ ไมยินดีไมยินร้าย. สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา จึงไม่ไปยินดียินร้ายในสิ่งใด, ที่มาให้รักก็ไม่รัก ก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโลภะหรือราคะ, ที่มาให้โกรธก็ไม่เกลียด ก็ไม่โกรธ

ไม่เกลียด มันก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโทสะหรือโกรธ; ที่มาให้สังขยฺหลงไหล กังวลใจ มันก็ไม่มี มันก็ไม่สงขยฺ เพราะมันไม่มีความต้องการอะไร มันก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโมหะ.

ไม่เกิดกิเลสประเภท โลกะ โทสะ โมหะนั้นแหละ สันติภาพสูงสุดอยู่ที่นั่น. ความสงบเย็นสูงสุดมันอยู่ที่นั่น, ความรู้สูงสุดอยู่ที่นั่น จนพระพุทธเจ้าตรัสว่า *ความสันราคะ สันโทสะ สันโมหะ* เป็นปัญญา เป็นความรอบรู้สูงสุด ที่ผู้รู้แล้วก็ได้รับประโยชน์สูงสุด คือดับทุกข์สิ้นเชิง, มีสันติภาพ.

มีสันติภาพเพราะอำนาจแห่งความรู้ที่มีชื่อว่า อตัมมยตา, ความรู้ที่ทำให้พูดออกมาว่า *กูไม่เอา กับมันอีกต่อไป* ในสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ พอกันที พอกันที เลิกกันที. ถ้าใครเข้าใจอย่างอื่นไม่ได้ ก็จำไว้ง่ายๆ ว่าอตัมมยตามีความหมายว่า พอกันที เลิกกันทีกับสิ่งบ้าๆบอๆ อย่าไปหลงไหลอะไรกับสิ่งนั้นอีกต่อไป นั่นแหละคืออตัมมยตา. มันก็จะ เป็นจักรที่คมกล้า, สติปัญญาที่ก็เป็นจักรที่คมกล้า ตัดกระจายกระจายไปหมดทั้งโลกข้างนอก และโลกข้างใน. ตัดโลกข้างในได้แล้ว โลกข้างนอกก็ถูกตัดไปเอง เพราะมันไม่โง่สร้าง โลกโง่ๆ ขึ้นมา นี่คือ อตัมมยตากับธรรมจักร.

วันนี้เป็นวันธรรมจักร ขอให้รู้สึกอยู่เสมอ ว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร, อย่าพูดเสร็จแล้วก็เลิกกัน เวียนเทียนเสร็จแล้วก็เลิกกัน อย่างนี้ไม่มีธรรมจักร คนนั้นไม่มีธรรมจักร. *ถ้ามีธรรมจักร ก็ต้องมีสิ่งที่ตัดทำลายสิ่งที่ควรตัด แล้วสิ่งนั้นก็เรียกอตัมมยตา.* เรื่องที่พูดวันนี้ ก็คือ พูดเรื่อง *อตัมมยตากับธรรมจักร*; ใครเข้าใจก็จะเห็นได้ว่า มันเป็นเรื่องเดียวกันแหละ นี่ประกอบเรื่องธรรมจักรวันนี้ ก็ด้วยเรื่องอธิบายอตัมมยตาเพิ่มเติม. หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า อตัมมยตา เพิ่มขึ้นจากที่เคยรู้มาแต่ก่อน, หรือเพิ่มขึ้นจากที่เคยเห็นได้ฟังเมื่อตอนบ่นายตอนเย็น. นี่ตอนค่ำมาพูดขยายความไปตามแนวของคำว่าธรรมจักร ธรรมจักร ธรรมจักร เพราะว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร.

วิธีบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้อง.

ขอให้รู้จักธรรมจักร แล้วขอให้รู้จักใช้ธรรมจักร รู้จักใช้ธรรมจักร; ถ้าไม่รู้จักใช้ธรรมจักร ธรรมจักรก็ไม่มี ต่อเมื่อรู้จักใช้ธรรมจักร ธรรมจักรจึงจะมี, นี้เรียกว่า ศาสนาจะมีอยู่กับเรา ก็ต่อเมื่อเราใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์ ถ้าอยากจะให้พระศาสนาเจริญแล้วจงรีบใช้ศาสนา. ใครจะว่าบาบอย่างไร อาตมาก็พูดอย่างนี้แหละ ถ้าอยากจะให้พระศาสนาเจริญแล้ว จงรีบใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด นั้นแหละ จะทำให้พระศาสนาเจริญ, ไม่ต้องซื้อหาพระมาแขวนคอ หรือไม่ต้องเบิกพระเนตร พุทธาภิเษกอะไรกันที่ไหน, จงรีบใช้ศาสนา รีบใช้ศาสนาให้มากที่สุด แล้วศาสนาก็จะเจริญ ยิ่งใช้ยิ่งมีมาก ยิ่งไม่ใช้ก็ยิ่งหายไป น้าอัครมมยใหม่ ใช้เข้าไว้จะมีเพิ่มขึ้น ถ้าไม่ใช้จะหายไป จะบำรุงศาสนา ก็ขอให้รีบใช้ศาสนา. ถ้าใครอยากจะทำบุญศาสนา ก็อย่าไปหวังอะไร รีบใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์ แล้วศาสนาก็จะเจริญด้วยการที่เราใช้ศาสนา.

ถ้าเราอยากให้ศาสนาเจริญ เราก็รู้จักธรรมะในลักษณะอย่างนี้, มืออัครมมยคา เป็นเครื่องมือในการที่จะปฏิบัติศาสนา เอาหัวใจ เพชรเม็ดเอกของศาสนา คืออัครมมยคา มาใช้กำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะทำสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ นั้นแหละ คือการใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์.

และขอรับรองครั้งสุดท้ายว่า อย่าเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไซ้ให้หมากิน หมา พุด หยาบไปหน่อยแล้ว พุดว่าให้สุนัขกิน อย่าเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไซ้ให้สุนัขกิน. เกียวนี้มีแต่ พิธีรตองทั้งนั้น บำรุงท่มุแทกันเป็นการใหญ่, ทำบุญทำทานเป็นการใหญ่, แล้วก็เหมือนกับว่า เลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไซ้ให้สุนัขกิน คือไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากพระศาสนานั้นเลย หรือจากเบ็ดไก่อันนั้นเลย ไซ้ออกมาไว้ให้สุนัขกิน ไม่สนใจ; คนที่ไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้เลี้ยง ไม่ได้เสียสละต่างก็ กลับได้รับประโยชน์. มันก็ซกจะเป็นอย่างนี้กันแล้ว แม้ที่สวนโมกข์.

คนที่ใส่บาตรให้พระกินทุก ๆ วัน^๕ ไม่ค่อยเอาอะไร, แต่พวกฝรั่งที่เขาไม่เคยเสียสตางค์
 ในส่วนนี้ เขามาเอา มาขนเอาไป, เลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้^๕ ให้คนอื่นกิน ตัวเองไม่กิน.
 ขอเตือนเป็นข้อสุดท้าย มีความไม่ประมาทในที่ทุกสถานเถิด พระพุทธเจ้าท่านสอน
 อย่างนี้, ท่านหวังอย่างนี้, ท่านขอร้องอย่างนี้.

เอาละ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ว่า อดัมมยตาเป็นธรรมจักร ที่จะตัดที่จะ
 ฉือน, ฉือนผ้า^๕ฉรว ฉือนส่วนที่เป็น^๕ฉรวเป็นพังผืด ออกไปเสียจากส่วนที่มันควรจะ
 สะอาดบริสุทธิ์หมดจด คือตัวพระศาสนาแท้. บำรุงพระศาสนาด้วยการใช้อดัมมยตา เชือด
 ฉือนสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจ, รับประทานพระศาสนาอย่างนี้ จะทำให้พระศาสนามีอยู่ มีอยู่
 แล้วเจริญ เจริญ เจริญ, ^๕นี่จะเป็นความสุขสวัสดิ์แก่บุคคลนั้น.

ขอยุติการบรรยายครั้ง^๕นี้ไว้เพียงเท่านี้.

อติมมยตาประทับ

— ๘ —

๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๑

อติมมยตาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง.

วันนี้จะได้บรรยายในหัวข้อว่า อติมมยตาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง.

ต้องทำความเข้าใจกันเล็กน้อย เกี่ยวกับเรื่องธรรมะที่สูง ซึ่งมักจะถูกถือกัน
ว่า ไม่ควรเอามาพูดกับคนทั่วไป หรือว่าคนแรกศึกษา; ก็มีคนเขาคัดค้าน แม้ที่สุดแต่
เรื่อง *อนัตตา สุนฺญตา* เขาก็ยังว่า ไม่ควรเอามาพูดกับคนแรกศึกษา, เคยถูกเขาคัดค้าน
มาแล้ว แต่เราก็ไม่ถือเอาเป็นเรื่องสำคัญอะไร เพราะว่ามันเป็นเรื่องชั้นหัวใจ ก็ควรจะ
ทราบไว้บ้าง.

ธรรมบรรยายอบรมนวกภิกษุ ในพรรษา ๒๕๓๑

อตัมมยตาเป็นเรื่องสูงสุด ถึงขนาดที่ว่า ถ้าไม่มีเรื่องนั้นก็ไม่มีพุทธศาสนา ไม่มีศาสนาอื่นสอนสูงขึ้นมาจนถึงนี้, นี่ได้สอนมาถึงสูงสุด แล้วก็ไม่มีใครจะสอนให้สูงไปกว่านี้ได้อีกต่อไป. พระพุทธเจ้าเมื่อก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เทียวศึกษาในสำนักครูบาอาจารย์ต่าง ๆ คนสุดท้ายก็สอนเรื่อง เนวสัณญานาสัณญายตนะ; พระสิทธัตถะท่านไม่พอใจ บอกลาแล้วก็ไปหาเอง ก็พบสูงถึงเรื่อง อตัมมยตา คือ ระงับเสียซึ่งภพทั้งปวง มันสูงกว่าเนวสัณญานาสัณญายตนะ และก็ไม่มีใครจะสอนให้มากกว่านี้ได้อีก.

เราก็ควรจะทราบไว้ในฐานะเป็นหลัก เป็นเนื้อเป็นตัวด้วย เป็นหัวใจด้วยของพระพุทธศาสนา, แล้วยิ่งกว่านั้น มันก็มีทางที่จะนำมาใช้ได้ แม้แก่*คนธรรมดาสามัญ* คนทำไร่ ทำนา ทำสวน *ใช้ออตัมมยตาได้ตามสมควรแก่อัคตภาพ.*

จิตคงความเป็นประภัสสรไว้ได้เพราะมีอตัมมยตา.

ตามตัวหนังสือ อตัมมยตา แปลว่า ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยเครื่องปรุงแต่งนั้น ๆ มันยังฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่อง; ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยที่เข้ามาปรุงแต่ง ให้เป็นอย่างนั้น ให้เป็นอย่างนี้ หมายความว่าปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้, ถ้าปัจจัยปรุงแต่งได้ จิตมันก็เป็นไปตามที่ปัจจัยปรุงแต่ง มันก็ผิดจากจิตเดิม มันก็ต้องเป็นทุกข์.

จิตเดิมแท้ไม่มีกิเลส ตามปกติไม่มีกิเลส แต่ถ้ามีอะไรมาเป็นปัจจัยปรุงแต่ง มันก็กลายเป็นผิดจากจิตเดิม ก็คือจิตที่ใหม่ขึ้นมา, แล้วก็เป็นที่ไปตามปัจจัยที่เข้ามาปรุงแต่ง มันก็คือเป็นทุกข์นั่นเอง. หลักสำคัญที่สุดมันมีว่า จิตแท้ ๆ, จิตที่ไม่มีอะไรเข้าไปยุ่งตัวนั้น มันไม่มีความทุกข์ เรียกว่า จิตประภัสสร มันไม่มีความทุกข์; แต่ถ้าว่าเกิดอะไรขึ้น มันก็ไม่ประภัสสร มันเป็นที่ไปตามสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปรุงแต่ง มันก็เป็น

ทุกข์ ถ้าไม่มีอะไรมาปรุ่่งแต่ง มันคงเป็นประภัสสร และไม่มีทุกข์. ถ้าไม่ให้มีอะไรเข้า
มาปรุ่่งแต่งได้ ก็ต้องมีอตัมมยตาที่ว้่าน : ภาวะที่เรียกว่าอตัมมยตา ภาวะที่จะเข้า
มาปรุ่่งแต่งนั้นปรุ่่งแต่งไม่ได้, ก็เป็นจิตที่ไม่ถูกปรุ่่งแต่ง ไม่เป็นจิตใหม่ ก็คือเป็นจิต
เดิมแท้ที่ไม่มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้้อง, มันก็ไม่มีคววมทุกข์ เป็นจิตเกลยงอยู่ตามเดิม. ทั้งนี้
สิ่งที่กำจัดสิ่งที่เข้ามาปรุ่่งแต่ง ไม่ให้ปรุ่่งแต่งได้นั้น เรียกว่า อตัมมยตา.

สิ่งปรุ่่งแต่งจิตที่ควรรู้จัก.

ที่นี้มากุ่กันถึงสิ่งที่จะเข้ามาปรุ่่งแต่งจิต ว่ามันได้แก่อะไรบ้าง; ข้อนี้มี
มากหลายอย่าง ก็ควรจะรู้จักไว้ ว่า ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้เข้ามาปรุ่่งแต่ง จิตจะเป็นจิตเดิมแท้
เป็นจิตประภัสสร จิตเกลยง จิตไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์ แล้วก็จะ มีแต่สติปัญญา
ตามธรรมชาติของจิตประภัสสรนั้น.

สิ่งปรุ่่งแต่งที่ควรรู้จัก ที่เป็นภายในก็มี ภายนอกก็มี, แล้วก็อัสสาหะ คือ
เสน่ห์ที่ช่วยวนของสิ่งต่าง ๆ, แม้ที่สุดแต่สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
ที่มันทำให้มีอิทธิพลเหนือจิตใจ มันก็มีเหมือนกัน.

ตัณหา มานะ และทิฏฐิ คือปัจจัยภายในที่ปรุ่่งแต่งจิต.

สิ่งปรุ่่งแต่งที่ว่าเป็นภายใน ก็ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า ตัณหา ความอยาก นี้ก็
ปรุ่่งแต่ง, สิ่งที่เรียกว่า มานะ สำคัญมันหมายอย่างนั้นอย่างนี้ คือดีกว่า เลวกว่า เสมอกัน
มานะนี้ก็ปรุ่่งแต่ง, ทิฏฐิ ความคิดเห็น ว่าเป็นอย่างนั้น ว่าเป็นอย่างนี้ โดยความเห็น
ก็เรียกว่าปรุ่่งแต่งเหมือนกัน.

ถ้าค้นหาเข้ามาปรุงแต่ง มันก็คือเป็น อุปาทาน แล้วก็ เป็น ทุกซ์, ถ้ามานะ
เข้ามาปรุงแต่ง มันก็เกิด ตัวตน ยกหูชูหาง, ถ้า ทิฏฐิ เข้ามาปรุงแต่ง มันก็คิดเห็น
ไปตามทิฏฐินั้น ๆ ก็เป็น มิจฉาทิฏฐิ, คำว่าทิฏฐินี้หมายถึงมิจฉาทิฏฐิ.

ทิฏฐินี้มี ๒ ชนิด ถ้าเป็นสัมมาทิฏฐิ มันก็ปรุงแต่งที่จะไปสู่นิพพาน, ปรุง
แต่งสำหรับจะไปสู่นิพพาน ก็แปลว่า มันต้องละสภาพเดิมด้วยเหมือนกันแหละ แต่ว่ามัน
เป็นไปในทางดี, ถ้ามิจฉาทิฏฐิปรุงแต่ง มันก็เป็นไปในทางไม่ดี ใช้ไม่ได้.

ค้นหา มานะ ทิฏฐิ เหล่านี้มันมีอยู่หรือเกิดอยู่ ก็เกิดในภายใน จึงเรียกว่า
ปัจจัยภายใน จะจัดเป็นพวกธัมมารมณก็ได้.

อายตนะภายนอก คือปัจจัยภายนอกที่ปรุงแต่งจิต.

ส่วนปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายนอกนี้เอาที่เป็นรูปธรรม คือ รูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ ๕ อย่างนี้เป็นรูปธรรม, ธัมมารมณนั้นเอาไปไว้เป็นปัจจัยภายในเสีย.
ทั้งหมดมันมี ๖ อย่าง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ, รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ๕ อย่างแรกนี้ถือว่ามันเป็นข้างนอก มันอยู่ข้างนอก เรียกว่าปัจจัยข้างนอก
มันก็ปรุงไปตามแบบปัจจัยภายนอก.

เรื่องปัจจัยปรุงแต่งนี้ ก็ควรจะรู้ไว้ให้พอสมควรว่า มันคืออย่างไร. เราถูก
ปัจจัยปรุงอยู่เสมอตลอดเวลา, กณธรรมตานี้ถูกปัจจัย ๕ อย่างนี้ปรุงอยู่เสมอ. บางเวลา
ก็เป็นปัจจัยภายในปรุงแต่ง บางเวลาก็ปัจจัยภายนอกปรุงแต่ง, ทั้งนี้เพราะเรามีตา มีหู
มีจมูก มีลิ้น มีกาย มี ๕ อย่าง ที่เรียกว่าฝ่ายรูปธรรมนี้.

ขอให้มองเห็นว่า ถ้าไม่มีอายตนะเหล่านี้ คือตา หู จมูก ลิ้น กายนี้ มันก็ไม่มีรู้สึกอะไรได้, มันก็เหมือนกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีรู้สึกอะไรได้ เป็นก้อนหินไปเลย; แต่เพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็มีการรู้แจ้งทางตา รู้แจ้งทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มันก็มีสิ่งที่เข้ามาตั้ง ๕ อย่าง, แล้วนั่นแหละ คือ สิ่งที่เราเรียกว่า โลก *โลกไม่มีอะไร มากไปกว่า ๕ สิ่ง.*

สิ่งที่มีอยู่ในโลก ที่มันเกี่ยวข้องกับเราก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่จะเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ถ้าขาดไปเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนนั้นมันก็เหมือนกับไม่มี ไม่รู้ เช่น หูหนวกก็ไม่มีเสียง, ตาบอดก็ไม่มีรูป เป็นต้น; เมื่อยังมีครบทั้ง ๕ อยู่ ก็นับว่าโชคคิที่จะได้รู้ โลกครบในทั้ง ๕ สิ่งในส่วนภายนอก.

ที่ส่วนภายในที่เป็นธัมมารมณ์นั้น ก็เข้าไปอยู่ในพวกที่ว่า ปรงกันจนเป็น ตัณหา มานะ ทิฏฐิ แล้วก็ปรงต่อไปจนเป็นอุปาทาน แล้วเป็นความทุกข์. จะต้องมองเห็นชัดว่า ถ้าไม่มีปรงภายนอก คือไม่มีการปรงทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มันก็มีปรงภายในของมันได้ทางธัมมารมณ์, มันปรงภายในจิตไปถึงสิ่งแต่ก่อน แม้แต่สิ่งที่ไม่มาก็คิดนึกได้ ด้วยความจำด้วยความคิด มันก็มาปรงแต่งจิตได้; เรื่องความจำแต่กาลก่อนนั้น เอมาคิดนึกแล้ว มันก็ทำให้เกิด รัก โกรธ เกลียด กลัว ได้เหมือนกัน.

นี่คนเรานึกให้ตีเสียก่อน ว่าตัวเราเองมันถูกปรงอยู่เสมอ, ตาเห็นรูป ก็เกิดความรู้สึกคิดนึกอย่างนั้นอย่างนั้นไปตามเรื่อง เป็นวิญญาณ เป็นผัสสะ เป็นเวทนา ความรู้สึกพอใจไม่พอใจ, แล้วเกิดตัณหาไปตามนั้น เกิดอุปาทาน ไปตามตัณหา ก็มีตัวตนขึ้นมาเป็น ของหนัก เป็น ของทุกข์. ทางเสียงก็เหมือนกัน กลิ่นก็เหมือนกัน รสก็เหมือนกัน โผฏฐัพพะก็เหมือนกัน แต่เราไม่สนใจ มันจึงเหมือนกับไม่มีอะไร; แต่ว่ามันปรงอยู่ตลอดเวลา.

เหมือนอย่างที่กำลังฟังอยู่นี้ มันก็มีเสียง เป็นเสียง ก็ปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกทางหู ถ้าชอบใจก็เกิดความรู้สึกไปอย่าง ไม่ชอบใจก็เกิดความรู้สึกไปอย่าง, ไม่อยากฟังก็มี, อยากฟังก็มี, แล้วถ้าไม่อยากฟังก็คิดต่อไป ที่จะทำอย่างนั้นจะทำอย่างนี้, ถ้าอยากฟังก็คิดต่อไปจะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ ไปตามเรื่องของมัน, นี้ก็เรียกว่าปรุง.

แม้อกลางวัน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่อย่างนี้ มันก็ยังเป็นเรื่องธัมมารมณได้. เพราะว่าหลังจากที่มันปรุงด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้ว ก็เอาไปปรุงทางจิตใจทางธัมมารมณได้อีกทีหนึ่ง. รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นมันปรุง ปรุงขึ้นเป็น อารมณเกิดขึ้นมาในจิตใจ, อารมณนั้นก็เป็นธัมมารมณปรุงจิตใจต่อไปอีกทางหนึ่ง มันเลยครบทั้ง ๖; เพียงแต่ว่ามันจะปรุงพร้อมกันทีเดียวทั้ง ๖ นั้นไม่ได้ แต่มันปรุงได้ทุกอย่างทั้ง ๖ อย่าง.

นี่สิ่งที่ปรุง ปรุงแล้วมันก็มีผลเป็นอย่างอื่น สรุปลความแล้วก็เกิด พอใจไม่พอใจ สุขหรือทุกข์.

อัสสาทะของกามธาตุ รูปธาตุ และอรูปรธาตุ คือปัจจัยที่ปรุงแต่งจิต.

ที่นี้ สิ่งที่เรียกว่า อัสสาทะ อัสสาทะคำนี้ภาษาไทยต้องแปลว่า เสน่ห์ คือ สิ่งช่วยวนใจ ดึงดูดใจ, ประทับใจ, ความประทับใจ. อัสสาทะจะแปลว่า รสอร่อยก็ได้ เสน่ห์หรือรสอร่อย รสอร่อยของธาตุทั้งสาม หรือเสน่ห์ของธาตุทั้งสามก็ได้.

อันแรกคือ กามธาตุ เรื่องกาม เรื่องเพศ รสหรือเสน่ห์ของเรื่องกามเรื่องเพศนั้นร้ายแรงเท่าไรก็รู้กัน พอจะรู้กัน ไม่ต้องมาบรรยาย; มันพอใจที่จะเป็นอย่างนั้น จนหลงติดอยู่ในกาม พอใจกาม บุษากาม ยึดถือกามเป็นสิ่งสูงสุด.

เมื่อจิตมันยังต่ำมาก ธรรมชา **จิตที่ยังต่ำมาก** ก็บูชา **กาม** บูชา **กามธาตุ** คือ **เรื่องทางเพศ**, นี่ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน. แม้ว่าจะชอบเงินบูชาเงิน มันก็เอาไปหากาม เป็นเครื่องมือหากาม, จะบูชาทรัพย์สมบัติ ก็เพื่อเป็นเครื่องมือหากาม, จะบูชาอำนาจวาสนาศักดิ์คืออะไรอะไร มันก็เพื่อใช้หากาม การมีอำนาจวาสนานั้นมันใช้หากามได้เก่ง.

คนที่อยู่ในระดับนี้ คือว่าบูชาอัสสหาของกามธาตุ, มันก็เป็นอย่างนี้ เป็นชั้น **ธรรมชา มนุษย์ธรรมชา** ก็มี, เป็นชั้น **เทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร** เทวดาทัวไปก็มี. มันจะมากตามความคิด, ความคิดมีเท่าไรก็บูชามากเท่านั้น คนมีความคิดเท่าไร ก็บูชา กามเท่านั้น, พวกเทวดาในสวรรค์มีความคิดเท่าไร ก็หลงใหลในกามเท่านั้น, พวกสัตว์มีความคิดน้อย ไม่ถึงกับบูชา กาม แต่ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจกาม พอใจในกามเหมือนกัน. สัตว์นั้นเวลาที่มันจะคิดนึกถึงกามบูชา กามมันน้อย น้อยกว่าคนมาก; คนน้อยย่อว่าดีไปนัก ในแง่นี้ สัตว์มีความรู้สึกทางกามารมณ์เป็นชั่ว เป็นครู่ เป็นขณะ เป็นฤดูกาล, คนนั้นมันตะพืด มันขยายให้เชื่อให้มากกว่าความเป็นจริง จนบ้าหลังเลย. ถ้าอยู่ในพวกนี้ก็เรียกว่า **อัสสหาของกามธาตุ** เสน่ห์ รสอร่อยของกามธาตุ.

ที่นี้อีกพวกหนึ่งไม่แล้ว ไม่เอา กามธาตุแล้ว ก็เลื่อนขึ้นไปเป็น **รูปธาตุ** ไม่เกี่ยวกับกาม, เป็นรูปบริสุทธิ์ล้วน ๆ ที่เขามักจะเรียกกันว่า **รูปพรหม** มีโลกอยู่ที่ไหนก็ตามใจ เขาเรียกว่า **รูปพรหม** มีโลกของเขา เรียก **รูปโลก**; แต่เราจะชี้กันง่าย ๆ ที่นี้แหละ **เมื่อจิตไม่บูชา กาม** ไปหลงใหลอยู่ในรูปล้วน ๆ ก็เรียกว่า **รูปธาตุ**, เมื่อเบื่อ กามมันก็ไปที่รูปนั้นแหละ ยังไม่เบื่อ กามก็อยู่ที่ กาม. ลองคิดดูเองง่าย ๆ ว่า บางคน **บูชาการพนัน** เช่น ชอบเล่นไพ่ยิ่งกว่า กามก็มี, **ชอบของเล่น** ของแพง ของเก่าก็มี, ดอกไม้ ของหอม นก สัตว์ สัตว์เลี้ยงก็มี **บูชา** หลงใหล, พวกนี้ต้องจัดไว้ในชั้น **รูปธาตุชั้นแล้ว**.

ส่วน รูปธาตุชั้นสูง ขึ้นไปอีก ก็บูชาความสุขอันเกิดมาแต่รูปฌาน, สมบัติที่มีรูปเป็นอารมณ์ ได้มาเป็นรูปฌาน แล้วก็รสมันอร่อยไปอีกทางหนึ่ง ไม่เกี่ยวกับกาม แต่ก็มีรสอร่อยถึงจิตใจคล้ายเหมือนกัน, เพราะฉะนั้น เขาจึงจัดไว้ว่าเป็นอัสสาทะคล้ายเหมือนกันแหละ. รสของฌาน, ความสุขที่เกิดจากฌาน ถึงจิตใจเป็นเสน่ห์ เป็นอัสสาทะ, คำกลอนที่เขาว่า เข้าฌานนานนับเดือน ไม่เขื่อยเคลื่อนกายา จำศีลกินวาตา เป็นผาสุกทุกคืนวัน, นี่เป็นสิ่งที่มิได้ มีได้เพราะอัสสาทะของฌาน ของรูปฌาน. พวกฤๅษีมีนี้บางพวกทำอย่างนี้ได้ หรือเป็นอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ พอใจในฌาน จำศีลกินวาตา เพราะว่าไม่สนใจเรื่องอาหารอะไรนัก; กินใบไม้ กินใบหญ้า กินอะไรไปตามเรื่อง แล้วก็อยู่ด้วยความสุขที่เกิดจากฌาน.

ที่นี้ ถ้าสูงขึ้นไปอีก ละเอียตประณีตขึ้นไปกว่านั้นก็ อรูปธาตุ *เฮาส์ที่ไม่มีรูปมาเป็นตัวพอใจหลงไหล*; อานาจาสนาก็ได้ บุญกุศลอะไรก็ได้ น้อย่างทำอย่างเลว, กระทั่งว่าอรูปฌาน อรูปสมบัติ ความสุขที่เกิดจากอรูปฌาน อากาสนัญญายตนะ, วิญญาณัญญายตนะ, อากิญจัญญายตนะ, กระทั่งเนวสัญญานาสัญญายตนะ อันสุดท้ายที่อาจารย์คนสุดท้ายของพระสิทธัตถะ คือ อุทกตบส รามบุตร ทำอยู่ สอนอยู่.

อรูปฌานมีอัสสาทะถึงคู่อย่างละเอียดประณีต มันสามารถที่จะถึงคู่คนประเภทนั้น แต่ไม่สามารถถึงคู่คนบ้ากามคอก, พวกที่บ้าในกามธาตุไม่ชอบ แม้แต่รูปฌานนี้เขาก็ไม่ชอบ. ฉะนั้น รูปฌานหรืออรูปฌาน ก็เป็นที่พอใจของคนที่สูงขึ้นไปกว่ากาม, คนที่อยู่ในกามธาตุก็พอใจแต่ในกามธาตุ จึงไปหารูปธาตุ อรูปธาตุ เขาไม่เอาคอก จนกว่าจะเลื่อนขึ้นไป มันเบื่อแล้วก็จะเลื่อนขึ้นไป ๆ.

มีอยู่สามระดับอย่างนี้ คำมากก็คือกาม ถูกกันกับวิสัยสัญชาตญาณของคนธรรมดาสามัญทั่วไป ที่บูชากาม. คู่เอาเองก็แล้วกัน บางทีเรานั้นแหละกำลังบูชากาม

เพราะไม่รู้เรื่องรูปเรื่องออรูปรู หายมันสิ่งสูงสุดเพียงแค่งาม, ทำงานหาเงินไว้มากๆ แล้วก็
มีเรื่องเกี่ยวกับกามนี้แหละ กับคู่สมรสกับอะไรนี้ให้ดีที่สุด, ให้ฉันทวิเศษที่สุด แล้วก็
เท่านั้น คิดได้เพียงเท่านั้น, ก็มีเพียงเท่านั้น. มีจิตใจพอใจในกาม อัสสาทะคือกามก็
ปรุปร่งแต่ให้คิด ให้นึก ให้ทำ ให้ชวนชวน จนได้ไปเป็นทาสกาม อยู่ในเมืองมนุษย์ก็เป็น
ทาสกามในเมืองมนุษย์, ไปอยู่ในเมืองสวรรค์ก็เป็นทาสกามในเมืองสวรรค์.

กามในเมืองมนุษย์นั้น ยังชั่วววนน้อยกว่ากามในเมืองสวรรค์, คิดดูให้ดี
เขาว่าทำบุญไปเกิดในสวรรค์ได้กำไร ; เรามองอีกแง่หนึ่งว่า ขาดทุนยับยั้งเลย เพราะไป
หลงกาม หลงกามารมณ์มากกว่าอยู่ในเมืองมนุษย์เสียอีก. ฉะนั้น การไปเกิดในสวรรค์
ชั้นกามาวจร จะไม่ใช่กำไรเสียแล้ว, มันขาดทุนลึกเข้าไปอีก คือมันมาในกามมากกว่าที่อยู่
ในเมืองมนุษย์เสียอีก.

ข้อนี้ก็มีสิ่งที่น่าหัวเหมือนกัน มีกล่าวไว้ในบาลี เมื่อพวกเทวดาบางคนจะ
ต้องจุติ คือตาย ก็สงสัยหรือมีปัญหาว่า จะไปเกิดที่ไหนดีต่อไปนี้, ไปตามเพื่อนคนนั้นคนนี้
ไปตามถึงหัวหน้าเทวดา, หัวหน้าเทวดาก็บอกไปเกิดเมืองมนุษย์แหละดี เพราะที่โลก
มนุษย์มีพระรัตนตรัย หาพระรัตนตรัยได้ง่ายกว่าในเมืองสวรรค์ ก็เลยตกลงว่ามาเกิดใน
เมืองมนุษย์, จุติจากเมืองสวรรค์มาเกิดในเมืองมนุษย์ เพราะมันมีอะไรดีกว่า นี่มันหลอก
กันอยู่อย่างนี้.

รู้เอาเองเถอะว่า กามก็มีเสน่ห์ไปตามแบบกาม, รูปก็มีเสน่ห์ไปตามแบบรูป,
ออรูปรูก็มีเสน่ห์ไปตามแบบของออรูปรู แล้วแต่ว่าจะอยู่ในพวกไหน ในระดับไหน. ถ้าจะเอาสั้น
เร็วๆ มาพูดกันว่า บางคนอยู่ในโลกมนุษย์ เกิดไปบูชาของเล่นของที่ไม่ใช่กามอะไรก็ได้,
ยิ่งกว่ากาม. ผมเคยรู้จักคนคนหนึ่ง ชอบนกกเขามาก, เล่นนกกเขาจนไม่ได้แต่งงาน จน
ไม่ได้มีโอกาสแต่งงาน คนนี้บูชาเขาเป็นสรณะเลย ; รู้จักกันดี เราก็ชอบใจนกกเขา

ของเขาเหมือนกันแหละ แต่ไม่ถึงกับอย่างนั้น. บุษาส่งที่มีใช้กาม เป็นรูปล้วน ๆ, จะเป็นเสียง กลิ่น หรืออะไรก็ตามที่มันล้วน ๆ บางคนหลงไหลในต้นไม้แปลก ๆ, สัตว์เลี้ยงแปลก ๆ อันนั้นก็ไม่ใช่สนใจที่จะมีเหย้ามีเรือน นี่เป็นรูปธาตุอย่างเลว.

สิ่งที่อยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ คือปัจจัยที่ปรุงแต่งจิต.

ที่นี้ สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ หมายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ที่มันจะเกิดขึ้น เป็นอุบัติเหตุอย่างนั้นอย่างนี้ น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือพายุร้ายกาจที่ทำให้ตายกันมาก ๆ. สิ่งเหล่านี้ก็มีอำนาจปรุงแต่งจิตเหมือนกัน ให้ โกรธ ให้ กลัว ให้ สะดุ้ง ให้ หวาดเสียว. ถ้ามี อดัมมยตา ก็ไม่หวาดเสียว มันเช่นนั้นเอง ไฟมันจะไหม้โลก ก็ไม่หวาดเสียว ถ้ามี อดัมมยตา, เทียวนี้เพียงแต่พายุจะมานี้ก็อกสันขวัญหายแล้ว.

สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แม้ที่สุดแต่โรคภัยไข้เจ็บ ที่มันมีมาตามธรรมชาติ มันก็ทำให้จิตใจ เป็นทุกข์ เหมือนกัน; ถ้ามี อดัมมยตา ก็ไม่หวั่นไหว มันเช่นนั้นเอง, มันเช่นนั้นเอง ปราภฏการณ์ตามธรรมชาติ เหตุการณ์ของธรรมชาติ จะมีอย่างไร แปลกประหลาดอย่างไร ก็ไม่หวั่นไหว.

แล้วก็ยังมี ความตื่นเต้น อีกพวกหนึ่ง ความตื่นเต้นของแปลกของประหลาด ความตื่นเต้นมันก็ไม่ใช้กาม มันก็ไม่เชิงรูป. ของประหลาดที่เห็นแล้วก็สะดุ้งหวาดเสียว แล้วตื่นเต้นหรืออัจฉริยะ เช่นพวกกายกรรมชั้นที่มีชื่อเสียง เทียวแสดงทั่วโลก, กายกรรม กวางเจานี้ผมก็ไม่ได้ไปดู แต่ดูทีวี ก็รู้สึกว่าจะตื่นเต้นกันมากแหละ ชายตัวแพงโบละ หลาย ๆ ร้อยบาท คนเข้าไปดูก็ตื่นเต้น; ถ้ามี อดัมมยตา ก็ไม่ตื่นเต้น มันก็เช่นนั้นเอง

เช่นนั้นเอง ไม่ตื่นเต้นกับมัน. นี่เรื่องที่ทำให้ตื่นเต้น ที่ทำให้ต้องไปกุมวย ไปดูฟุตบอล ไปดูกีฬา ไปดูอะไรต่าง ๆ ล้วนแต่ตื่นเต้น, ถ้ามีอศัมมยตามันก็ไม่ตื่นเต้น แต่มองเห็น เป็นเรื่องไม่จำเป็น ไม่ต้องไปเสียเวลากับมัน.

นี่คำว่าบัจจัยเครื่องปรุงแต่ง มีอยู่อย่างนี้, ทำให้จิตที่เคยเกลี้ยง เคยเย็น เคยสงบ เคยหยุด พุ่งขึ้นมา เป็นจิตใหม่ แล้วก็มีความทุกข์ยากลำบาก เรียกว่า ของปรุงแต่ง สิ่งปรุงแต่ง บัจจัยปรุงแต่ง แล้วก็ให้เกิดความรู้สึก ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า พอใจหรือไม่พอใจ เท่านั้นแหละ. ที่นี้จะเห็นไปทางไหนก็เป็นไปแหละ : พอใจก็ เกิดกามตัณหา ภวตัณหา, ไม่พอใจก็เกิดวิภวตัณหา ก็เป็นไปตามแบบของตัณหา มีความทุกข์ ไปตามแบบนั้น, รู้จักโดยคาดคะเนเอาก็ได้ ถ้าเราไม่ตื่นเต้น เราจะเป็นอย่างไร? ถ้าเราไม่ตื่นเต้นในสิ่งที่เขาคืนเต้นหลงไหลมัวเมา.

ถ้ามีทิวฐิฎฐุกต้องไม่เป็นมิจฉาทิวฐิ มันจะไม่กลัวผี ไม่กลัวตาย หรือจะไม่อะไร หลาย ๆ อย่าง. เทียบมันไม่มีทิวฐิที่ถูกต้อง ทิวฐิโง่ ๆ ก็ปรุงแต่งให้กลัวผี กลัวตาย กลัวเจ็บกลัวไข้ หวาดผวาอยู่ตลอดเวลา แม้แต่กลัวความมืด, หนักเข้าก็กลัวจิ้งจกตุ๊กแก แม้กระทั่งกลัวลูกหนู กิ้งกือ; ลองกิดคุเถอะ กลัวลูกหนู กลัวกิ้งกือ มันโง่สักเท่าไร มันปรุงแต่งจิตได้ถึงขนาดนั้น ถ้ามีอศัมมยตา มันเป็นไปไม่ได้หรอก. แต่มันก็ลำบากเหมือนกันแหละ ที่จะให้เด็กเล็กๆ มีอศัมมยตามาแต่ในท้อง มันก็มีไม่ได้ แต่ขอให้รู้ไว้ว่า ถ้ามี มันก็ไม่ต้องกลัว.

นี่เรียกว่าสิ่งปรุงแต่งภายนอกก็มี ภายในก็มี ตามธรรมคามีอยู่ทั่วไปก็มี เกิด อยู่ตามธรรมชาติก็มี, ถ้าปรุงแต่งให้จิตผิดจากปกติเดิมไม่ได้ นั่นแหละคือ อศัมมยตา;

มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์คิดเอาเอง จะเอามาใช้กันได้หรือไม่ ก็มาคิดดูกันเอง. เขาว่าสูงเกินไป เราว่าไม่สูงเกินไป เอามาใช้ได้ *อยู่ในวิสัยที่จะเอามาใช้ได้ ไม่ให้ความคิด* เลวๆ *ปรุงแต่งให้นิยมการกระทำชั่ว,* นี่มันก็ใช้ได้ แม้แต่ชาวนา ชาวสวน กรรมกร หรือคนขอทาน. เมื่อไม่ตกอยู่ใต้วิสัยการปรุงแต่งที่โง่เขลา มันก็ไม่ลำบากเดือดร้อนมาก แลละ ขอให้เข้าใจ.

เวทนาคือผลของการปรุงแต่ง.

ไหน ๆ พุคแล้วก็พุกให้เลยไปเสียเลยว่า สิ่งเหล่านี้เข้ามาแล้ว มันก็ปรุงแต่ง โดย ๒ ความหมาย ให้พอใจหรือให้ไม่พอใจ มันมี ๒ คำเท่านั้นแหละ พอใจหรือว่า ไม่พอใจ.

พุกถึงคนธรรมดาก่อน ถ้าปรุงแต่งเกิดเป็นเวทนา แล้วก็พอใจหรือว่า ไม่พอใจ แล้วก็เกิดตัณหา เกิดตัวกูของกู. ความพอใจหรือไม่พอใจของคนธรรมดา นั้น จะปรุงแต่งจนเกิด *อตัตา* ตัวตนของตน ตัวกูของกูอย่างนั้นอย่างนั้นขึ้นมา, พอเกิด *อตัตา* แล้วก็เกิด *อตัตนิยา* มันก็เป็นทุกข์แหละ; เรียกว่าพอใจหรือไม่พอใจนี้มันปรุงขึ้น เป็นอตัตา เป็นอตัตนิยา แล้วก็ต้องเป็นทุกข์ไปตามแบบคนธรรมดาที่มีอตัตา.

พระอรหันต์กับนิพพาน ๒ ประเภท.

ที่^๕พระอรหันต์ เขาเป็นพระอรหันต์เลย, พระอรหันต์ชั้นต้น คือประเภท *สุอุปาทิเสสนิพพาน* นั้น ความพอใจหรือไม่พอใจยังรู้สึกอยู่ แต่ไม่ปรุงแต่งเป็นอตัตา; มันเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ว่าถ้าเข้าใจไว้ได้ก็ตีเหมือนกัน. *พระอรหันต์ประเภทสุอุปาทิเสสนิพพาน* นั้น อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ยังไม่ถูกกำจัด, *ยังรับรู้เวทนา* เป็นพอใจ

หรือไม่พอใจ รู้ แต่ไม่ปรุ้งแต่งเป็นอัคราหรืออัครนียา คือว่าปฤชณ. ปฤชณถ้าได้ความพอใจหรือไม่พอใจ มันก็ปรุ้งแต่งเป็นตัวตนเป็นของตน จนเป็นทุกข์, พระอรหันต์ชั้นต้นรู้สึกเป็นพอใจหรือไม่พอใจเหมือนกันแหละ แต่ไม่ปรุ้งแต่งเป็นอัครา อัครนียา ก็เลยไม่เป็นทุกข์.

ที่นี้ พระอรหันต์ชั้นที่ ๒ คือชั้นเลิศ ก็มีอนุปาทิสเสนิพพานธาตุ, พระอรหันต์ประเภทนี้เวทนาไม่อาจจะรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ เป็นสักว่าเวทนา ไม่เป็นความพอใจหรือไม่พอใจ, เพราะฉะนั้นปัญหาที่ไม่มี มันไม่มีทางที่จะปรุ้งเป็นตัวตนหรือเป็นของตน เป็นเวทนาเย็นเวทนาหยุด.

พระอรหันต์ที่แรก เวทนาไม่เย็น ยังมีพอใจยังมีไม่พอใจ แต่ก็ยังไม่ปรุ้งแต่งเป็นตัวตน, พระอรหันต์ที่ ๒ นี้ เวทนาเย็นสนิท ไม่อาจจะเป็นพอใจหรือไม่พอใจ, มันก็เลิกกัน.

สอุปาทิสเสนิพพานธาตุ ตามพระบาลีเป็นอย่างนี้, แต่ที่สอนกันอยู่ในโรงเรียนนั้นไม่ใช่อย่างนี้ อย่าเอามาวิจารณ์ให้เสียเวลา; เขาสอนว่า พระอรหันต์ยังเป็น ๆ เรียกสอุปาทิสเสนิ พระอรหันต์ตายเรียกอนุปาทิสเสนิ; นำหัวที่สุด, ไม่รู้เอามาแต่ไหนตายแล้วจะมีประโยชน์อะไร จะมีปัญหาอะไร.

ไม่ต้องตายออกนิพพานนี้, สันนิเสสแต่ว่าเวทนายังไม่เย็น ยังรู้สึกเป็นสุขหรือทุกข์ แต่ก็ไม่เกิดอุปาทาน นี้แหละพระอรหันต์ที่ ๑; พระอรหันต์ที่ ๒ ไม่มีเวทนาที่เป็นพอใจหรือไม่พอใจ เจียบ เย็นไปหมด นี้คืออนุปาทิสเสนิพพาน. เป็นเรื่องสูงมากไปแล้ว, เคียวจะว่าเอาเรื่องสูงเกินไปมาพูดให้ฟัง แต่ว่ามันมีเค้าเงื่อนที่พอจะเข้าใจได้ พอจะจำไว้และจะมีประโยชน์; ถ้าจะศึกษาพุทธศาสนากันจริง ๆ แล้วก็ต้องรู้เรื่องเหล่านี้.

เวทนาเป็นจุดเริ่มต้นของความทุกข์.

สิ่งปรุงแต่งมันมาสรุปอยู่ที่เวทนา, มันจะมีอะไรก็ตาม รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อะไรก็ตาม มันเกิดเป็นเวทนา แล้วเวทนานั้นมันปรุงแต่งตัวกูของกู แล้วเป็นทุกข์. ถ้าเวทนาปรุงแต่งไม่ได้เท่านั้น จบ หมด, โดยผลของอคัมมยตา ปรุงแต่งไม่ได้ เวทนาปรุงแต่งไม่ได้โดยประการใด ๆ; ถ้าเวทนายังปรุงแต่งได้ ก็ต้องเป็นไปตามยถากรรม.

มันมีอะไรมาปรุงแต่งได้ แล้วมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกเลวร้ายที่เป็นทุกข์ ความรักบ้าง ความโกรธบ้าง ความเกลียดบ้าง ความกลัวบ้าง ความตื่นเต้นบ้าง วิตกกังวลบ้าง อาลัยอาวรณ์บ้าง อิจฉาริษยาบ้าง หวงบ้าง หึงบ้าง, หลงในของคู่ไม่หยุคไม่หย่อน เคี้ยวบวกเคี้ยวลบ, เคี้ยวดีเคี้ยวชั่ว แล้วมันก็วิ่งไปหมด ร้อนไปหมด, นี่การปรุงแต่ง. เมื่อไม่ถูกปรุงแต่ง สิ่งเหล่านั้นมันไม่มี จิตมันก็เกลี้ยง, มันก็หยุค, มันก็เย็น, มันก็สงบ, มันก็สบาย.

เวทณาคำนี้มันมีความหมายเหลือประมาณ, เวทนานี้มันเป็นนายเหนือหัวสัตว์ทุกตัว, คนทุกคนในโลก รวมทั้งเราด้วยทุกคน, ถ้าคุณมองไม่เห็นก็ไม่เห็น ถ้ามองเห็นก็จะเห็น. เราทำอะไร ๆ มันก็ทำไปเพื่อ สุขเวทนา, จะหาเงิน หาทรัพย์สมบัติ เกียรติยศ ชื่อเสียง บุตรภรรยาสามีอะไร มันก็เพื่อเวทนาทั้งนั้น, ต้องการเวทนาทั้งนั้นแหละ; จริงหรือไม่ไปคิดดูเอง. อุตสาหกรรมเล่าเรียน ทำการงาน อุตสาหกรรมเงิน อุตสาหกรรมทำอะไรต่าง ๆ สิ่งที่มีงมงายแท้จริงคือเวทนา; แต่มันอาจจะมองไปในรูปของคู่ครอง คู่สมรส สมบัติพัสถาน เงินทองอะไรก็ได้ตามใจ แต่หัวใจแท้ ๆ มันมุ่งไปที่เวทนา ที่สุขเวทนา.

ฉะนั้น เวทนาเป็นตัวร้ายที่จะปรุงให้เป็นอะไรก็ได้ เวทนาที่พอใจก็ปรุงไปอย่างหนึ่ง, เวทนาที่ไม่พอใจก็ปรุงไปอย่างหนึ่ง, ที่ยังไม่รู้ว่าพอใจหรือไม่พอใจ ก็ให้สังขยให้โง่ ให้หลงอยู่นั้นแหละ ก็ปรุงไปตามแบบนั้น ให้สังขยให้หลง ให้โง่อยู่นั่นเอง, ทิคอยู่ที่นั่นเอง.

มีอหัมมยตาแล้ว ควบคุมเวทนาได้ ก็ควบคุมโลกได้.

เวทนาที่เป็นฝ่ายทุกข์ เราก็ไม่ต้องการอย่างยิ่ง มันบีบบังคับอย่างยิ่ง, เวทนาที่เป็นสุขก็ต้องการ มันก็บีบบังคับอย่างยิ่งเหมือนกัน. ฉะนั้นถ้าเราเอาชนะเวทนาได้แล้ว ก็ไม่มีปัญหา เรียกว่าโลกทั้งโลกไม่อาจทำอะไรเราได้ ไม่มีปัญหา. ที่โลกมันจะทำอะไรแก่เราได้ ก็เพราะมันมีเวทนา, มันให้เกิดเวทนา, ทุกคนเป็นทาสของเวทนา, เวทนาครอบงำตั้งตูดไป แล้วก็เกิดคิดหา ก็ยุ่งกันไป จนถึงความทุกข์; ยึดอยู่ที่เวทนาเถอะ, ระวังให้ดี.

ถ้าควบคุมเวทนาได้ ก็เหมือนกับควบคุมโลกทั้งหมดได้. โลกทั้งหมดทำอะไรเราไม่ได้ ถ้าเราควบคุมเวทนาได้ *ไม่ต้องการสุขเวทนา ไม่ต้องการทุกข์เวทนา ได้มาก็เช่นนั่นเอง ก็เช่นนั่นเอง.* ฉะนั้น เราจะไม่มี ความทุกข์ แม้ว่าเราจะต้องดำรงชีวิต จะต้องทำการงาน จะต้องหาทรัพย์สินสมบัติ จะต้องอะไร ก็อย่าให้เวทนาบีบบังคับแฉลนนัก, อย่าเป็นทาสของมัน ให้มีชีวิตสะดวกสบายก็แล้วกัน อย่าให้มากถึงขนาดเป็นทาสของเวทนา.

อหัมมยตามีแล้ว เวทนาทำอะไรไม่ได้ เช่นเดียวกับเวทนาทำอะไร พระอรหันต์ไม่ได้. พระอรหันต์ที่ ๑ คือ พระอรหันต์สุอุปาทิสสะ เวณาก็ทำอะไรไม่ได้, ท่านมีเวทนาแต่ไม่อาจจะปรุงเป็นคันหาอุปาทาน เพราะอหัมมยตามันคุมได้, พระอรหันต์ที่ ๒ ก็ไม่มีเวทนาชนิดที่จะปรุงแต่งได้ ก็ไม่เป็นเวทนาสุขหรือทุกข์, นี่ขจัดอำนาจใหญ่

หลวงคือเวทนาเสียได้. เพราะว่าถ้ามีเวทนาแล้ว มันก็เกิดตัณหา, มันก็เกิดกิเลสชานา
ชนิด, กามตัณหาก็คือราคะ โลภะ, ภวตัณหาก็คือเหมือนกัน ให้เกิด ราคะ โลภะ, วิภวตัณหา
ก็ให้โทสะ โกรธ ถ้ามันปน ๆ กันก็ให้เกิดโมหะ, เมื่อตัณหาทำอะไรไม่ได้ มันก็ไม่มีปัญหา.

ชาติ ความเกิดแห่งตัวกู.

เที่ยวนี้เวทนามันยังให้มี ตัณหา ตัณหาทำอะไรต่อไปอีก จนมีอุปาทาน
มีตัวตน มีภพ มีชาติ, มีตัวกูที่โง่ออกมา เป็นตัวกูหลงใหลในสิ่งนั้นสิ่งนี้ ยึดถือเอา
เป็นตัวตนเป็นของตนไปหมด. ชาติ ความโง่เกิดมาจนถึงที่สุด เป็นตัวกู, *ตัวกูของ
ความโง่ มันก็กวาดเอาเป็นของมันหมด* บุตร ภรรยาสามี ข้าวของเงินทอง อำนาจวาสนา
เป็นของกูหมด, กระทั่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็เป็นของกูหมด แล้ว
คิดดูจะเป็นอย่างไร.

นี่ชาติ โง่ ๆ เกิดขึ้นมาเป็นตัวกู ไม่ต้องเกิดจากท้องแม่, มันเกิดในใจ เกิด
ทางใจ เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดภพ เกิดชาติ ตาม *ปฏิจสมุปบาท* ไปท่องเอาเอง.
เวทนาจึงให้เกิดตัณหาครบถ้วน, เกิดตัณหาแล้วก็เกิดอุปาทานครบถ้วน, เกิดอุปาทาน
ก็เกิดภพ ความที่จะต้องปรุงแต่งเป็นตัวกูครบถ้วน, ก็เกิดชาติออกมาเป็นตัวกู วันหนึ่ง
เกิดกันก็หนึ่ครั้งลงสังเฑศ.

ที่จริงพูดได้เลยว่า มันเกิดใหม่ทุกคราวที่ได้รับอารมณ์, ถ้าวันหนึ่งได้รับ
อารมณ์ร้อยครั้งพันครั้ง ก็เกิดชาติร้อยครั้งพันครั้ง อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกายนี้, แล้วยังมีอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างโน้นอีกหลาย ๆ อย่าง. *ได้รับอารมณ์ครั้งหนึ่ง*

จิตมันคิดเป็นตัวกูครั้งหนึ่ง ก็เกิดชาติหนึ่ง แลละ, มีความคิดเป็นตัวกูครั้งหนึ่ง ก็เกิดชาติหนึ่ง หรือจะถือว่าเกิดความรู้สึกอะไรขึ้นมาอย่างหนึ่ง แล้วเกิดเป็นตัวกูครั้งหนึ่ง.

เช่น ความรัก เกิดขึ้นในจิตใจ ตัวกูผู้รัก ก็เกิดแล้ว, มีความรู้สึกโกรธ ขึ้นมา ตัวกูผู้โกรธ ก็เกิดแล้ว. ที่นี้มันมีอีกมากมายหลายอย่าง ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา ตีนเต้น ๕ ๕ แลละ ความรู้สึกเหล่านั้นเกิดขึ้นมาที่ ก็คือเกิดชาติหนึ่งแล้ว.

นี่จะคุณง่าย ๆ ได้อะไรมาพอใจ มันก็เกิดชาติหนึ่ง, ได้อะไรมาไม่พอใจ มันก็เกิดชาติหนึ่ง, ช่วงเวลาที่กินข้าวนี้แลละ เผอิญคำนี้อร่อยพอใจ ก็เกิดตัวกูผู้พอใจ, คำถัดมาไม่อร่อย ไปโดนพริกเข้าไม่อร่อย มันก็โกรธก็เกิดตัวกูที่ไม่พอใจ; กว่าที่จะกินข้าวเสร็จก็เกิดได้หลายชาติ แล้วแต่ของที่กินเข้าไป ทำให้เกิดความรู้สึกอย่างไรเกิดขึ้นมาแล้วมันก็เกิดรู้สึกเช่นนั้น ๆ เป็นตัวกูผู้เป็นเช่นนั้น ๆ ช่วงเวลากินข้าวก็มีชาติได้หลาย ๆ ชาติหลาย ๆ ชนิด.

นอกจากนั้นจะไปทำอะไรที่ไหนก็เหมือนกัน พอใจหรือไม่พอใจ มันก็ต้องเกิดตัวกูของคุณ จะเอาที่ว่าเมื่อตะกีเป็นหลักก็ได้, ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ หึงหวงก็ตาม ความรู้สึกอันนี้เกิดขึ้นมาแล้ว ก็คือชาติหนึ่งแลละ คือมีตัวกูผู้เป็นเช่นนั้น, มีตัวกูผู้รัก ผู้โกรธ ผู้เกลียด ผู้กลัว ผู้ตื่นเต้น ผู้อิจฉาริษยา วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ หึงหวง นี่มันเป็นชาติ ๕ ๕ แลละ เพราะมันเป็นความรู้สึกเด็ดขาดลงไปอย่างหนึ่งว่า ตัวกูเป็นเช่นนั้น; แล้วก็ปรุ่งต่อ ๆ กันไป พอใจไม่พอใจ ไม่พอใจก็คิดไปอย่าง ทำไปอย่าง, พอใจก็คิดไปอย่าง ทำไปอย่าง มันก็มากมาย กลายเป็นตัวกูขึ้นมาหลายอย่างหลายชนิด หลายสีบอย่างหลายสีบชนิด, ตัวกูที่เป็นหญิง ตัวกูที่เป็นชาย ตัวกูที่เป็นผัว ตัวกูที่เป็นเมีย ตัวกูที่เป็นลูก ตัวกูที่เป็นหลาน

เป็นพ่อ เป็นอะไรก็ตาม, ตัวกูที่เป็นคนใช้ เป็นนาย เป็นลูกจ้าง เป็นกรรมกร, ตัวกูที่ยากจน ตัวกูที่มั่งมี ตัวกูที่ร่ำรวย ตัวกูที่สวย ตัวกูที่ไม่สวย ตัวกูที่ถูกเอาเปรียบ ตัวกูที่ไม่ถูกเอาเปรียบ ตัวกูที่ได้เปรียบ, โอ๊ย พุดไม่ไหวแล้ว ทุกอย่างแหละมันเป็นตัวกู.

ประโยชน์หรืออานิสงส์ของอตัมมยตา.

ถ้าอตัมมยตามี สิ่งเหล่านี้เกิดไม่ได้ สบายไหม ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่เกิด สบายไหม, นั่นแหละคือประโยชน์หรืออานิสงส์ของอตัมมยตา แม้จะเป็นธรรมะที่สูงก็ควรรู้จักไว้ มันได้ประโยชน์, ผมจึงว่า อตัมมยตาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง.

ใช้เป็นคาถาบับไล่กิเลส.

ฉะนั้น ใช้อตัมมยตาเป็นเครื่องขับไล่ออกไป กูไม่เอา กับ มึง ไอ้อย่างนี้ กูไม่เอา กับ มึง อย่างนี้ กูไม่เอา กับ มึง, มึงจะมาปรุงกูอีกแล้ว.

กุนหมายถึงจิต, คำว่า กู นั่นคือจิต ไม่ใช่มีตัวกูที่ไหน จิตล้วน ๆ จิตที่ยังเป็นเนื้อเป็นตัวของจิต ยังไม่มีอะไรมาปรุงแต่ง; มีสติปัญญาเกิดขึ้นมาในจิตนั้น มันก็บอกกูไม่เอา กูไม่เอา คือจิตนั้นมันไม่เอา ไม่ใช่ตัวกูจริงจังอะไร ภาษาพูดต้องพูดว่าตัวกู แต่ความจริงไม่มีตัวกู มีแต่จิตรู้สึกนึกคิดเป็นอย่างไรก็พูดอย่างนั้น.

นี่ให้พวกเรา รู้จักกันไว้ว่า จิตที่เคยเป็นจิตล้วน ๆ ไม่มีอะไรปรุงแต่งปนเป เป็นจิตเกลี้ยงจิตแท้ มันถูกทำให้เป็นจิตใหม่ต่าง ๆ นานา ไม่รู้จักร้อยชนิด แล้วก็เป็นทุกซ์ไปตามชนิด ๆ ของมัน. ถ้าอตัมมยตามี ปรุงเช่นนั้นไม่ได้ คงเป็นสภาพเดิม เป็นจิต

ประภัสสร เยือกเย็น, มีสติปัญญาอยู่ในตัวจิตเอง เพราะไม่มีกิเลส ทำไปตามอำนาจของสติปัญญา มันก็ถูกต้องหมด มันไม่เกิดกิเลส มันไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้น เราจะอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยสิ่งปรุง สิ่งที่มีมันจะปรุง, สิ่งที่มีมันมีอำนาจในการปรุงเต็มไปหมดไม่ว่าที่ไหน มีอศัมมยตาคอยป้องกันไว้.

ถ้ามีสติปัญญาพอ ก็มีอศัมมยตาได้, รักษาอศัมมยตาไว้ได้, ป้องกันไม่ให้เกิดการปรุงขึ้นมาได้; สตินั้นแหละเป็นเครื่องป้องกัน เอาสติปัญญามาเป็นอาวุธ ตัดมันออกไปเสีย อารมณ์นั้น ๆ ก็ไม่ปรุง ไม่มีโอกาสที่จะปรุง. เราก็คือจิตจิตที่เป็นอย่างนั้น... ก็สบาย ก็ไม่มีความทุกข์.

ใช้อศัมมยตาเป็นเหมือนกับมณฑลาคาศักดิ์สิทธิ์ ขับไล่ผี คือกิเลสนั้นออกไป ขับไล่ผีคือกิเลสออกไป, ขับไล่ความทุกข์ออกไป, ขับไล่เชื้อล่อของเวทนา สิ่งที่มาชวนให้หลงไหลกำหนดยินดี ขับไล่ออกไป, สิ่งที่มีเสน่ห์ ที่จะเข้ามาครอบงำจิตใจให้หลงไปนั้น มันก็เป็นผีชนิดหนึ่งเหมือนกัน; อศัมมยตาสามารถที่จะขับไล่ผีได้ทุกชนิด. นี้เราจะต้องสนใจไว้บ้าง เกิดมานานแล้วหลายปีแล้ว ก็ควรเห็นอะไรเป็นอะไร มันหลอกอย่างไร มันหลงได้โดยวิธีใด; ก็รู้เท่ารู้ทันมันไว้.

ศึกษาเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่เสมอ มันก็หลงไม่ได้. เห็นว่า โอ้ธรรมตา นี้ไม่เที่ยง, เป็นทุกข์เพราะมันไม่เที่ยง และก็ไม้อาจต่อต้านได้ มันต้องเป็นทุกข์และไม่เที่ยง ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ มันเป็นอนัตตา. แล้วมันก็เป็นอย่างนั้นเอง ตั้งอยู่เช่นนั้นเอง เป็นอยู่เช่นนั้นเอง เป็น ธัมมัญญูจิตตา, มันมีกฎธรรมชาติดังคับไว้ เช่นนั้น เรียกว่า ธัมมนิยามตา, ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ เรียกว่า อิทัปปัจจยตา, เห็น สัจจญตา ห่างจากตัวตน, เป็น ตถาตา เป็นเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง.

ถ้าความรู้เหล่านี้มีอยู่แล้ว อตัมมยตาก็มี ทั้งอยู่ได้ เกิดขึ้นได้ มีอำนาจที่จะข่มขืนเส้นที่
ของธาตุทั้งปวง ของสิ่งที่จะมาปรุงไว้ได้.

สนใจศึกษาไว้เถิด เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้น จะช่วยให้เกิดออตัมมยตา
ได้โดยง่าย, หรือถ้าว่าคอยสังเกตไว้เสมอในโทษ ทุกข์ อันตรายที่มันเกิดขึ้น โอ้ มันเกิด
ขึ้นอย่างนี้ ๆ แล้วมันก็จะเบื่อ, หรือจะเห็นโทษไว้ล่วงหน้า มันป้องกันไว้ล่วงหน้า,
อตัตตาทัตตนิยาก็ไม่เกิด และไม่是一切.

เป็นเครื่องรางที่แท้จริง.

นี่ออตัมมยตาเท่าที่คนธรรมดาควรจะทราบกันไว้บ้าง เหมือนกับมีพระพุทธรเจ้า
มาคุ้มครอง, เหมือนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์แท้จริงมาคุ้มครอง, ไม่ใช่
เครื่องรางหลอก ๆ อย่างที่เขาแขวนกันอยู่ นั่นเครื่องรางหลอก ๆ.

เครื่องรางที่แท้จริง คือ ออตัมมยตา ไม่ต้องเอามาแขวนให้รุงรังไว้ที่คอ
อยู่ที่สติปัญญามาให้ทันเวลา, มันก็คุ้มครองได้ แล้วศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในการคุ้มครอง;
ไม่มีอะไรคุ้มครองได้เท่ากับออตัมมยตา, ภูไม่เอากับมึง, ภูไม่เอากับมึง ก็เลสก็มาทำ
อะไรไม่ได้. คำพูดนี้มันหยาบกาย แกล้งพูดให้มันหยาบกาย เพื่อที่จะจำง่าย สบาย, สิ่ง
ที่มันยั่ววนล่อหลอกเข้ามา แล้วก็ ภูไม่เอากับมึง มาหลอกให้รักก็ไม่เอา, หลอกให้เกลียด
ก็ไม่เอา, หลอกให้โกรธก็ไม่เอา, หลอกให้กลัวก็ไม่เอา, หลอกให้ตื่นเต้นก็ไม่เอา ไม่เอา
ทั้งนั้นเลย ภูไม่เอากับมึง นี่คือ ออตัมมยตา.

ทำให้เป็นพระอรหันต์.

ขอให้ทุกคนเข้าใจไว้ตั้งแต่บัดนี้ แม่เป็นพระใหม่บวชไม่กี่วันนี่, นึกอธรรมะ
สูงสุด ยอดสุดของธรรมะ ที่ทำให้เป็นพระอรหันต์. ผู้มีอตัมมยตาถึงที่สุดก็คือ
พระอรหันต์, พระพุทธเจ้าคือผู้ค้นพบ แล้วมาสอนให้ผู้อื่นมีได้ด้วย ท่านก็เป็นผู้สอน,
ผู้แนะ, ชี้ สั่งสอน.

อตัมมยตา แปลว่า ความทำอะไรๆ ปรุปร่งไม่ได้, ผู้มีอตัมมยตา เรียกว่า
อตัมมโย คือผู้ทำอะไรปรุปร่งไม่ได้ คือพระอรหันต์. ตัมมยตา คือสิ่งที่จะปรุปร่ง
ผู้ใดถูกปรุปร่งโดยตัมมยตา เรียกว่า ตัมมโย ผู้ที่ถูกปรุปร่งเสียแล้ว, เลยเป็นคู่กัน
อตัมมยตาคู่กับอตัมมโย ตัมมยตาคู่กับตัมมโย : ก็คือว่า ปรุปร่ง—ปรุปร่ง แล้วก็ไม่
ปรุปร่ง—ไม่ถูกปรุปร่ง. การปรุปร่งมีก็ถูกปรุปร่ง การปรุปร่งไม่มีก็ไม่ถูกปรุปร่ง,
การไม่มีสิ่งที่จะปรุปร่ง หรือปรุปร่งไม่ได้เรียก อตัมมยตา.

ขอให้รู้ไว้ตามสมควรแก่อัธยาศัยของตน แม้ในเวลาอัน, ถ้ารู้ได้จริงก็เป็น
พระอรหันต์, ถ้ามีอตัมมยตาแต่เด็ก ก็เป็นพระอรหันต์ตั้งแต่เด็ก, ไม่สูญเปล่าไม่เสียเปล่า.

ทำให้อยู่เหนือโลก.

มีจิตใจอยู่เหนือการปรุปร่ง ไม่มีอะไรมาปรุปร่งได้นั้นแหละคือโลกุตตระ
เหนือโลก เป็น โลกุตตระ, ถ้ายังปรุปร่งได้ก็อยู่ในโลก จมอยู่ในโลก เป็นโลกียะ
อยู่ใต้วงศ์โลก.

อยู่กับโลกก็อย่าอยู่ใต้โลก อยู่เหนือโลกดีกว่า, ไหนๆ ก็ต้องอยู่ในโลกแล้ว
มีอตัมมยตาสำหรับจะไม่ให้จมลงไปในโลก แต่จะอยู่เหนือโลก เรื่องมีเท่านั้น.

เวลาก็หมดแล้ว ขอยุติการบรรยาย.

อัครมมยตาประทีป

— ๙ —

๒๙ กรกฎาคม ๒๕๓๒

เลิกอายุแล้วมาอยู่กับอัครมมยตา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยาย เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับอายุต่อไปอีก เพราะว่ามันยังไม่สิ้นเชิง. อยากจะทำความเข้าใจกับท่านทั้งหลายทั้งปวง, ให้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ โดยละเอียดถี่ถ้วนครบทุกแง่ทุกมุม, จนกว่าจะถึงวันที่จะนำเหตุการณ์เลิกอายุในวันข้างหน้า, ในวันนี้จะบรรยายโดยหัวข้อว่า เลิกอายุแล้วมาอยู่กับอัครมมยตา.

ผู้ที่ไม่ได้เคยฟังมาแต่แรกก็คงจะงง เพราะว่าบุคคลเช่นนั้นไม่เข้าใจ แม้แต่คำว่าเลิกอายุทำอะไร, แล้วก็ไม่ได้เข้าใจแม้แต่คำว่าอัครมมยตา คืออะไร; ต้องขอโอกาสเพื่อซ่อมความเข้าใจ กับผู้ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อนสักเล็กน้อย ดังต่อไปนี้.

เล็กอายคือหมดบัญญัติเรื่องอายุ.

ที่ว่าเล็กอายนั้น มันเป็นคำพิเศษ, เป็นเพียงความรู้สึกในจิตใจ ไม่เกี่ยวข้องกับในความหมายของคำว่าอายุ; ไม่ใช่เล็กอายแล้วก็ตาย แต่ว่าเล็กอายทั้งที่ยังไม่ตาย, ไม่ต้องตาย ยังไม่ตายแต่ก็เล็กอาย, ไม่รู้ไม่ชู้กับเรื่องอายุ, หมดบัญญัติกับเรื่องอายุ.

ข้อนี้ต้องฟังให้ตมตั้งแต่เริ่มแรก, คือว่าเป็น เด็ก ๆ ก็สนุกด้วยความมีอายุ; ระลึกถึงเมื่อตัวเองยังเป็นเด็ก สนุกสนานอยู่ด้วยอะไร? ก็สนุกสนานอยู่ด้วยความ มีอายุ แล้วก็รักอายุ หลงอายุ เมออายุ, พอใจเหลือประมาณ ในการที่ได้เป็นตัวกู ในลักษณะเช่นนี้.

ครั้นอายุมากเข้า ๆ ผ่านวัยหนุ่มสาวเป็นพ่อบ้านแม่เรือน, เป็นวัวลากเกวียน มาหลายสิบปีเข้า ก็เริ่มรู้จักไปอีกทาง เริ่มระแวงสงสัยว่า ความมีอายุนั้นถ้าจะไม่ใช่ของสนุก เริ่มระแวง สงเกต พิสูจน์; จนกระทั่งรู้จักว่า อายุ ๆ นั้นมันอะไรกัน มันอย่างไรกัน, อายุก็มากเข้าทุกที จนแก่ชราจึงรู้ว่าไม่ไหว. นี่ก็รู้จักอายุ แล้วก็เหาะเหย้ย ความมีอายุ ล้อเลียน ความมีอายุ, เลิกกันที่ พอกันที่ อย่าต้องมีอายุนั้นแหละดี. ที่เขาว่า เกิดมาเป็นบุญ ได้เกิดมาแล้วก็บุญ นั้นมันไม่ใช่เสียแล้ว, มันต้องเหนื่ออายุ เหมือนกับไม่ได้เกิดมา นั้นมันจึงจะเป็นบุญ. นี้เรียกว่าเล็กอาย เล็กอาย อยู่เหนื่ออายุ ไม่มีบัญญัติอันใดเกี่ยวกับอายุ.

วันนี้อธิบายด้วยบทว่า เล็กอายแล้วมาอยู่กับอหัมมยตา, อหัมมยตา ฟังให้ตี จำให้ตีเป็นคำพิเศษ มีความหมายสูงสุด อหัมมยตา.

ใจความสำคัญของอตัมมยตา.

พูดถึงคำว่า อตัมมยตานี้ อธิบายกันเป็นวัน ๆ จึงจะเข้าใจได้ดี, แต่สรุปเอาแต่ใจความก็แล้วกันว่า อยู่กับความคงที่ คงที่ไม่มีอะไรมาทำให้เปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรมาทำให้เปลี่ยนแปลง.

ตัวหนังสือคำนี้แปลว่า ไม่สำเร็จอยู่ด้วยเหตุปัจจัยนั้น ๆ, ไม่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ; หมายความว่าสิ่งที่แวดล้อมอยู่, ที่แวดล้อมเราอยู่ มันปรุงแต่งให้เป็นอย่างนั้นให้เป็นอย่างนี้ หัวหกกันชีวิตมากี่สิบอย่างแล้ว นั่นแหละคือเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. *มันคงที่ไม่ได้ เพราะว่ามันสู้เหตุปัจจัยไม่ได้*; เหตุปัจจัยมันก็ปรุงแต่ง มันก็เปลี่ยนแปลง มันไม่คงที่, เดี่ยวสุขเดี่ยวทุกข์ เดี่ยวดีเดี่ยวชั่ว เดี่ยวบุญเดี่ยวบาป เดี่ยวร้องไห้เดี่ยวหัวเราะ เดี่ยวพอใจเดี่ยวไม่พอใจ เดี่ยวรู้สึกว่าถูกใจ เดี่ยวก็ไม่ถูกใจ เดี่ยวก็รู้สึกว่าการ เดี่ยวก็รู้สึกว่าการชกตน เดี่ยวก็รู้สึกว่าการถูกเอาเปรียบ เดี่ยวก็รู้สึกว่าการเอาเปรียบ มึงบ้าง; มันเป็นตรงกันข้ามเป็นคู่ ๆ หากความสงบไม่ได้, เดี่ยวเป็นนรกเดี่ยวเป็นสวรรค์ คือเดี่ยวก็ร้อนใจเดี่ยวก็สบายใจ เดี่ยวเป็นนรกเดี่ยวเป็นสวรรค์ อย่างนี้เรียกว่ามันไม่คงที่.

ถ้าได้อยู่กับความคงที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงอย่างใดเลย นั้นจะเป็นอย่างไร? ขอให้ลองคิดดู : ไม่ต้องขึ้นไม่ต้องลง ไม่ต้องฟูไม่ต้องแฟบ ไม่ต้องเหี่ยวไม่ต้องพอง คือไม่ยินดีไม่ยินร้าย, ที่เห็นได้ง่าย ๆ ก็คือ ไม่ดีใจและไม่เสียใจ ที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้, อยู่เหนือ คือเหนือความดีใจและความเสียใจ.

เราต้องตั้งใจพิเศษศึกษาให้ดี ว่าเมื่อเราดีใจนั้นมันเป็นอย่างไร, และเมื่อเราเสียใจนั้นมันเป็นอย่างไร ให้รู้จักทั้งสองอย่างและเอามาเปรียบเทียบกันดู. เมื่อเสียใจนั้นมันไม่ไหว มันเหลือทน ไม่มีใครชอบ; แต่อย่าลืมว่าเมื่อดีใจนั้นมันกระหืดกระหอบ

มันพุ่งเข้า, มันไม่ใช่ความสงบ มันเป็นการกระตุ้นให้วุ่นอยู่ในใจ, ตีใจเกินไปก็นอนไม่หลับ ตีใจเกินไปก็กินข้าวไม่ลง ตีใจมากเกินกว่านั้นก็บ้า, กิติดูเถอะ ตีใจๆอย่าทำเล่นกับมัน.

นี่เราสบายแท้จริงเมื่อไร? ก็เมื่อไม่ตีใจไม่เสียใจ ไม่ตีใจไม่เสียใจ นั่นแหละเบา สะอาดบริสุทธิ์เหนือสิ่งทั้งปวง, ไม่มีอะไรมาครอบงำอำยิฉุภมัตว์ครึ่ง. นี่จิตอย่างนี้ก็เรียกว่าคงที่ เพราะมันเหนือการปรุงแต่งของอะไรๆ เรียกว่าอตัมมยตา, อตัมมยตา—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสิ่งที่มาปรุงแต่งมาปรุงแต่งไม่ได้ จิตใจของเราจึงอยู่เหนือจากสิ่งที่เข้ามาปรุงแต่ง โดยประการทั้งปวง.

บรรดาสิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งนั้น ท่านกิตตุเอาเองเถอะ มันเข้ามาปรุงแต่งเพื่ออะไร? มันมาปรุงแต่งเพื่อให้ตีใจและเสียใจทั้งนั้น; คนธรรมดาเป็นอย่างนั้นทั้งนั้น สิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งจิตใจของคนธรรมดา ก็คือปรุงแต่งให้รู้สึกตีใจหรือเสียใจ.

เอ้า, เข้ามาทางตา สวยก็ปรุงแต่งไปอย่าง ไม่สวยก็ปรุงแต่งไปอีกอย่าง, จิตใจก็ชอบหรือไม่ชอบ ไปตามที่มันสวยหรือไม่สวย. เข้ามาทางหูไพเราะหรือไม่ไพเราะ ก็มาปรุงแต่งให้ชอบใจหรือไม่ชอบใจ. เข้ามาทางจมูก หอมหรือเหม็น ก็มาปรุงแต่งให้วุ่นวายไปตามแบบของมัน, แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าหอม หอมหนักก็หายใจไม่ออกเหมือนกัน กิตตุให้ตี. เข้ามาทางลิ้น อร่อยหรือไม่อร่อย, คำนี้อร่อย คำนี้ไม่อร่อย มันก็بابอขึ้น ๆ ลง ๆ กว่าที่จะกินข้าวเสร็จขึ้น ๆ ลง ๆ หลาย ๆ ครั้ง. เข้ามาทางกายทางผิวหนัง สบายอบอุ่น นุ่มนวล หรือว่าหยาบกระด้าง, มันก็มาปรุงแต่งเพื่อความตีใจ เสียใจ พอใจ ไม่พอใจ, ทางกายโดยเฉพาะเรื่องทางเพศ ก็มาให้ถูกใจหรือไม่ถูกใจทั้งนั้น. ที่นี้ทางใจเอง ก็มีความคิดผ่ายเลวร้าย มีความกลัว มีความซัดใจ มีความสงสัย มีความไม่แน่ใจไม่ปลอดภัย.

เที่ยวกี่ตีใจ เที่ยวกี่พอใจก็ถูกใจ ก็มีอยู่ ๒ เรื่องถูกใจกับไม่ถูกใจ ประจักษ์ให้ชั้นลงอยู่เสมอ
นี้ทางใจ.

การประจักษ์ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ, มันมีเป็น
๒ อย่าง อย่างนี้ คือให้ *พอใจกับไม่พอใจ*. พอใจก็เป็นไปอย่างหนึ่ง ไม่พอใจก็เป็นไป
อย่างหนึ่ง หากความคงที่ไม่ได้. *พอใจก็วิ่งวุ่นไปตามความพอใจ ไม่พอใจก็วิ่งวุ่นหรือ
เจ็บปวดไปตามความไม่พอใจ*.

ถ้าอยู่เหนือมันเสียให้หมดจะเป็นอย่างไร? กิคุณเถอะ ถ้าอยู่ให้เหนือ เหนือ
เสียทั้ง ๒ อย่าง, เหนือความพอใจเหนือความไม่พอใจเสียได้นี้ มันจะเป็นอย่างไร? นี่คือ
ร่องรอยของอัครมมยตา. อัครมมยตา ไม่ต้องตีใจไม่ต้องเสียใจ, อยู่เหนือความพอใจ
ความเสียใจ เหนือความได้เหนือความเสีย, เหนือความแพ้เหนือความชนะ. หรือ
ถ้าพูดกันอย่างละเอียดลึกซึ้ง แล้วก็พูดไปในทางว่า เหนือบุญเหนือบาป; เหนือบุญ
เหนือบาปนี้ บางคนไม่เข้าใจแล้วก็สะกุกก็มี, เหนือบุญเหนือบาป เหนือดีเหนือชั่ว
เหนือสุขเหนือทุกข์ ไปเลย.

บาปนั้นไม่ไหว, แต่บุญมันก็เป็นเหตุให้อยู่ไม่นิ่งอยู่ไม่สุขเหมือนกัน, *บุญ
ตามแบบเมืองสวรรค์นั้นไม่ใช่ความสงบ วุ่นวายด้วยสิ่งพอใจ* สนุกสนานเบิกบานร่าเริง
ไม่มีหยุด.

สุขก็รู้ให้ที ที่ว่าสุข ๆ นั้น มันต้องมีการอดทน, มันต้องมีการรู้สึกที่ต้องทน
แต่ว่ามันทนอย่างไรไม่รู้ตัว, *ทุกข์นั้นมันทนอย่างเหลือทน สุขนั้นมันทนอย่างชอบทน* พอใจ
ที่จะทน; เป็นความเหน็ดเหนื่อยเหมือนกัน เพราะมันนิ่งอยู่ไม่ได้ มันต้องพอใจมัน
ต้องหลงไหล.

นรกสวรรค์อีกคู่หนึ่ง นรกกัณฑ์เจ็ดปวด สวรรค์ก็ทำให้หลง ทำให้หลงไหล
หลงเอง.

นี่เรียกว่าความไม่สงบ *ความไม่สงบของสิ่งที่ เป็นคู่ ๆ* เหล่านี้ : ตีก็วุ่นวายไป
ตามแบบตี ชั่วก็วุ่นวายไปตามแบบชั่ว, บุญก็วุ่นวายไปตามแบบบุญ บาปก็วุ่นวายไปตาม
แบบบาป, สุขก็วุ่นวายไปตามแบบสุข ทุกข์ก็วุ่นวายไปตามแบบทุกข์, มั่งมีก็วุ่นวายไปตาม
แบบมั่งมี ยากจนก็วุ่นวายไปตามแบบยากจน. เราจะพูดกันสักที่คู่ ถ้ามันยังเป็นคู่แล้ว
มันยังไม่ใช่ความสงบ ; ต่อเมื่อขึ้นอยู่เหนือที่เป็นคู่ ๆ เหนือความเป็นคู่ ๆ เหล่านี้เสีย
ทุกคู่ เป็น ความสงบ.

แล้วจะเรียกว่าอะไร ที่นี้จะเรียกว่าอะไร? เหนือชั่ว เหนือดี เหนือบุญ
เหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือนรกเหนือสวรรค์ แล้วจะเรียกว่าอะไร, เรียกตาม
ธรรมชาติแท้จริงก็เรียกว่า ความว่าง, เรียกให้ถูกใจคนก็เรียกว่า นิพพาน.

เอ้า, ชั่วกันสักพักหนึ่ง แล้วก็ละมาดี พอเหนือดี เลิกดีก็ว่าง, ทุกข์กันเสีย
สักพักหนึ่ง เหนือทุกข์มาถึงสุข สุขกันสักพักหนึ่ง เหนือสุขก็คือว่าง, บาปกันสักพักมา
ถึงบุญ เหนือบุญก็ว่างอีกแหละ. ว่างคือความจริง ว่างจากตัวตน ว่างจากความหมาย
แต่ไม่มีใครชอบ; พอพูดว่าว่าง ๆ นี้คนก็หาว่าสูญเปล่าไม่มีอะไร ก็ไม่มีใครชอบ
เพราะฉะนั้น ก็คือไม่ชอบความสงบนั่นเอง. ชอบกระโดดโลดเต้นไปตามเป็นคู่ ๆ ๆ, ต้อง
วุ่นวายเปลี่ยนแปลงไป เป็นลักษณะตรงกันข้ามเป็นคู่ ๆ ๆ ไม่มีหยุด; *พอหยุดเสียได้
ไม่ต้องกระโดดโลดเต้นไปตามอำนาจคู่ ๆ นั้นแหละเรียกว่าอศัมมยตา.*

อศัมมยตา มันมีความคงที่ *คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง* โดยประการทั้งปวง.
เปรียบเทียบว่าภูเขา ภูเขาที่ฝังอยู่ในดินโคลนเป็นภูเขาขึ้นมา, พายุพัด ภูเขาไม่หวั่นไหว

ไม่โยกเยก คนก็คิดว่าภูเขาไม่หวั่นไหว ไม่มีอะไรมาทำให้ภูเขาหวั่นไหว; แต่พอแผ่นดินไหว ภูเขาก็โยกเยกเหมือนกัน, แม้แต่ภูเขามันยังหวั่นไหว. มันต้องไม่หวั่นไหว, มันต้องอยู่เหนือการปรุ้งแต่งกรอบงำของสิ่งใด ๆ. นี่เราไม่หวั่นไหวถึงขนาดนั้น อยู่กับความไม่หวั่นไหวถึงขนาดนั้น ก็เรียกว่าอยู่กับอตั้มมยตา อยู่กับอตั้มมยตา.

พูดให้คนที่ไม่รู้ธรรมะฟัง ยังไม่รู้ธรรมะเลย ยังโง่งอยู่มาก ต้องเปรียบเทียบด้วยอุปมาอตั้มมยตาว่า หญิงสาวสวยที่สุดคนหนึ่ง เขามีอตั้มมยตาโดยสมบูรณ์ มีจิตเป็นอตั้มมยตาโดยสมบูรณ์, อะไรมาปรุ้งแต่งให้โยกโคลงไม่ได้; ฉะนั้น ต่อให้ชายหนุ่มรูปงาม เจ้าชู้พูดจาเก่งสักร้อยคน ก็มาเกี้ยวเขาไม่สำเร็จ เกี้ยวหญิงสาวที่มีอตั้มมยตานี้ไม่สำเร็จ. เอ้า, คุณก็ลองคำนวณดูเอาเองว่า อตั้มมยตานี้คืออะไร? ที่นี้ตรงกันข้ามชายหนุ่มรูปสวยคนหนึ่ง เขามีอตั้มมยตาเต็มที; ต่อให้นางงามจักรวาลสักฝูงหนึ่ง นางฟ้าสักฝูงหนึ่ง ก็มาเกี้ยวเขาไม่สำเร็จ ลากหัวเขาไปไม่ได้, ชายหนุ่มคนนั้นเขามีอตั้มมยตา.

ก็ลองคำนวณดูเอาเองซิว่า อตั้มมยตาคืออะไร? ตัวหนังสือแท้ ๆ มันแปลว่าไม่สำเร็จมาแต่บัจฉัยนั้น ๆ บัจฉัยนั้น ๆ ปรุ้งแต่งไม่ได้, ไม่ได้ตั้งอยู่บนบัจฉัยนั้น, ไม่ได้เกิดมาจากบัจฉัยนั้น, อะไรปรุ้งแต่งไม่ได้ คือ อตั้มมยตา. ถ้าว่าใครมี คนนั้นก็เรียกว่าอตั้มมโย เป็นผู้ที่บัจฉัยปรุ้งแต่งไม่ได้ ก็เป็น พระอรหันต์. ถ้ามีอตั้มมยตาสูงสุดเต็มที ก็เป็นพระอรหันต์. ถ้ามีต่ำ ๆ รong ๆ ลงมา ก็เป็นรong ๆ ลงมา; ก็แปลว่ามีความไม่หวั่นไหว ตามมีตามได้ในภูมิในชั้นของตน ถ้าเป็นถึงที่สุดแล้วก็เป็นพระอรหันต์.

ลำดับของการเห็นแจ้ง.

อธิบายทางธรรมะสักหน่อย ถ้าฟังไม่เข้าใจก็ขอเชิญกลับไปพลางก็ได้. อตั้มมยตาเป็นญาณทัสสนะหรือวิปัสสนาญาณ เห็นแจ้งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง; นับตั้งแต่

เริ่มเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เท่าไร ก็ไม่หลงรัก หลงโกรธในเรื่องนั้น ๆ ในสิ่งนั้น ๆ. เห็นลึกเข้าไปถึง ธรรมัญญูจิตตา ธรรมนิยามตา อิททัปปัจจยตา ก็ยิ่งมั่นคงมากขึ้นไปอีก. ถ้าเห็นไปถึง ตถาตา เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเองไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น คือเห็น สุธมฺมุตตา มันว่างจากตัวตน; มันว่างจากตัวตน มันจึงเป็นเช่นนั้นได้ ถ้ามันยังมีตัวตน มันก็เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยไป, เห็นความว่างจากตัวตน เห็นความคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง แล้วก็จะเห็น อศัมมยตา — ความไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยนั้น ๆ. นี้เรียกว่า อศัมมยตา ใครมาชู้ให้กลัวก็ไม่ได้, ใครมาจีให้หัวเราะก็ไม่ได้, นี้ความมั่นคงอย่างตัวอย่างที่ยกมาให้ฟังแล้ว ว่าหญิงสาวผู้มีอศัมมยตา ชายหนุ่มผู้มีอศัมมยตานั้น มันจะเป็นอย่างไร.

ลำดับของมันมีไปตั้งแต่ที่ว่า เห็นความสุขแบบกาม กามารมณ์ทางเพศ เห็นเป็นของเหลวไหล, เลื่อนขึ้นไปหาความสุขทางรูปฌาน เห็นอกามารมณ์ คือสะอาดจาก กามารมณ์, ต่อมาก็เห็นต่อขึ้นไปอีกว่ายังวุ่น ก็ละความสุขในรูปโลก ขึ้นสู่รูปโลกสูงขึ้นไป, ต่อมาก็เห็นว่า มันยังหวั่นไหว ก็เลิก ขึ้นไปเป็นโลกุตตระ เป็นโลกุตตระ—เหนือโลก นั่นแหละคือว่าเป็นอศัมมยตาสมบุรณ์. *จากกามโลกไปสู่รูปโลก จากรูปโลกไปสู่ อรูปโลก จากอรูปโลกก็ไปสู่โลกุตตระ*, ตอนนั้นแหละ *อศัมมยตาที่สมบุรณ์* มันจึงเห็นอ การปรุ้งแต่งโดยประการทั้งปวง คือมันไม่มีการปรุ้งแต่ง มันจึงจะเป็นอศัมมยตา.

อศัมมยตากับการพักผ่อนที่แท้จริง.

ต้องพูดกันบ่อย ๆ ต้องขอร้องที่ตักต้องพูดกันบ่อย ๆ ว่า มันมีแต่แรดพังเขา เป่าบี หรือมีแต่การเป่าบีให้แรดพัง. ทุกคราวที่มีการสวดศพป่าช้า พระจะต้องพูด ประโยคหนึ่งเสมอ *เตสํ วูปสโม สุโข*, ประโยคนี้ต้องพูดทุก ๆ คราว *อนิจจา วต สงฺขารา*

อุปฺปาทวธรมฺมิโน อุปฺปชฺชิตฺวา นิรฺชฺชเนติ เตสํ วุปฺสโม สฺโข. บาททำยบพท้าย คือ หมายถึงการไม่ปรุ้งแต่ง เมื่อไม่ปรุ้งแต่งก็เป็นสุขอย่างยิ่ง; น้ำมัน สุขที่เหนือสุขไปอีก, ไม่ใช่สุขที่คู่กับทุกข์ คือเป็นนิพพาน เป็นว่าง, ไม่ปรุ้งแต่ง ไม่มีเวทนา ไม่มีการปรุ้งแต่ง.

ขอให้ฟังดูให้ดี ๆ ไม่มีตัวตนที่เสวยอะไร, จิตใจว่างจากตัวตน จิตใจเป็นจิตบริสุทธิ์ ไม่มีความหมายแห่งตัวกู-ของกู, กูไม่ได้อะไร กูไม่เสี่ยอะไร กูไม่เป็นอยู่ที่ไหน กูไม่ขึ้นอยู่กับอะไร. นี่จึงจะเรียกว่า เตสํ วุปฺสโม สฺโข ระวังเสียได้ซึ่งการปรุ้งแต่งทั้งหลาย, เตสํ การปรุ้งแต่งทั้งหลาย วุปฺสโม ระวังเสียได้ สฺโข เป็นสุข.

ถ้าเข้าใจเรื่องนี้ ทุกคนจะเข้าใจเรื่องอัมมยตามานานแล้ว ไม่เป็นของใหม่ ไม่เป็นของแปลก; เคียงวันไม่รู้เรื่อง ยังไม่เคยรู้เรื่อง, เป็นของใหม่ของแปลกอยู่ตลอดเวลา. จึงขอให้พยายามสนใจกันให้ดี ๆ ว่ามันยังมีอะไรที่เหมือนกับเส้นผมบังภูเขาก หรือ ภูเขากที่เส้นผมมันบังอยู่.

เรามันหลงแต่ความรู้สึก อารมณ์ที่ถูกต้อง, โดยไม่รู้ว่ายิ่งถูกต้องเท่าไรยิ่งไม่ใช่ความสงบ, ไม่ถูกต้องก็ไม่สงบ ถูกใจมันก็ไม่ใช่ความสงบ, ยิ่งถูกต้องมันก็ยิ่งเร้าใจ ไม่ใช่ความสงบ; ฉะนั้น ขอให้ดูตรงที่มันไม่เร้าใจ มันเป็นความสงบ. ถ้ามีอะไรมากระตุ้นให้ถูกต้อง ให้สบายใจหัวเราะอยู่เสมอ; ไม่เท่าไรก็บ้าตาย เป็นบ้าตาย มันหาความสงบไม่ได้. ของชอบของอร่อยนั้น มันมีค่าอยู่ที่มันมาเป็นพัก ๆ, ถ้ามันมาตลอดเวลาที่ไม่ไหว สู้ไม่ไหวเป็นบ้า ต้องเป็นบ้า. มันต้องพัก พักจากอร่อยพักจากไม่อร่อย, ให้อยู่เหนืออร่อยเหนือไม่อร่อย นั่นแหละคือความพักผ่อนที่แท้จริง, เรามีอัมมยตาแท้จริงก็เป็นการพักผ่อนที่แท้จริง.

เมื่อใดจึงจะได้อยู่กับอคมมยตา.

ถ้ายังเล็กอายุไม่ได้ ก็มีตัวกู—ของกูอยู่ ก็ไม่มีวันพบกับอคมมยตา. นี่ช่วยฟังให้ดีๆ ถ้ายังมีตัวกู—ของกูอยู่อย่างนั้นอย่างนี้ ก็อายุนยังมีอยู่นั้นแหละ มันก็ไม่มีวันที่จะพบกับอคมมยตา; จึงพูดถึงเรื่องเล็กๆ เลิกตัวกู เลิกตัวกู, เลิกความมีอายุ เป็นตัวกูอย่างนั้นอย่างนี้ แทนนั้นแทนนี้ เลิกๆๆๆ นี่จึงจะพบกับอคมมยตา. ดังนั้นมันจึงเป็นเรื่องสุดท้าย *เมื่อขณะหมด เลิกหมด ข้ามชั้นอยู่เหนือหมด อยู่ข้างบนหมด นั้นแหละจะเป็นอคมมยตา.*

เหนือคือเหนือหัว เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือบุญเหนือบาป; เหนืออะไรไม่ใช่อยู่ระหว่างนะ อยู่ตรงระหว่างยังไม่ปลดออกก็ หันไปข้างโน้นข้างนี้เดียวก็เอาอีก, อยู่เหนือเสียเลย มันก็ไม่ไปฝ่ายไหน นี่ความหมายของอคมมยตา. ไม่ต้องตั้งใจไม่ต้องเสียใจให้เหนื่อย, ไม่ต้องร้องไห้ไม่ต้องหัวเราะให้เหนื่อย; ร้องไห้นั้นคนไม่ชอบ แต่หัวเราะถ้าเขาให้หัวเราะไม่หยุดจะว่าอย่างไร ให้หัวเราะไม่ยอมหยุด มันก็ตายเหมือนกัน ก็ไม่แพ้ร้องไห้. ฉะนั้นจึงพูดว่า ไม่ต้องหัวเราะไม่ต้องร้องไห้นั้นแหละ ฟังให้ดีๆ คือความสงบ ไม่หวานไม่ขมนั้นแหละจึงจะเป็นความสงบ ไม่รักไม่ชังจึงจะเป็นความสงบ.

สงสัยอยู่ว่าจะไม่มีใครชอบ ไม่มีใครชอบความอยู่เหนือที่เป็นๆๆ อย่างนั้น, ยังเลือกเอาสิ่งหนึ่งของกู ก็ฝ่ายดี เอาเรื่องดี เรื่องชนะ เรื่องสวยงาม เรื่องเอร็ดอร่อย เรื่องสนุกสนาน เรื่องสวรรค์. แล้วบางคนก็มีความคิดว่า มันไปสุดอยู่ที่สวรรค์; เพราะเขาเห็นว่าสวรรค์มีกามารมณ์ มีอะไรที่พอใจเป็นที่สูงสุด, แล้วก็คิดว่าสุดอยู่ที่นั่น. *ทำบุญก็คิดว่าไปสุดอยู่ที่สวรรค์ ไม่รู้ว่าสุดมันอยู่ที่นิพพาน มันเหนือสวรรค์ มันหมดความเป็นสวรรค์.*

ผู้ที่อยู่เหนือสวรรค์ไปแล้ว ผ่านไปแล้ว จะเห็นว่า สวรรค์ก็เป็นตงสกปรก ชนิดหนึ่ง มัวเมาในกามารมณ์ ต้องเหนือสวรรค์ขึ้นไปอีก จึงจะเป็นนิพพาน สะอาด ว่าง เย็น สงบ อิศระเสรี. นี่คือเรื่องอตั้มมยตา, จนกว่าจะเสรี ๆ อยู่เหนือการปรุงแต่งของ สิ่งใด เรียกว่า อตั้มมยตา, ตรงตามตัวหนังสือ *อตั้มมยตา — ไม่สำเร็จออกมาจากสิ่งนั้น, ไม่สำเร็จออกมาจากสิ่งนั้น แปลว่าสิ่งนั้น ๆ ปรุงแต่งไม่ได้.*

ในปทานุกรมคำพูดของมนุษย์ในโลกไม่มี แต่มีอยู่ในพระบาลี คำว่า ความ ที่ปรุงแต่งไม่ได้โดยสิ่งนั้น ๆ, ในพระบาลีมีคำนี้ คือคำว่า อตั้มมยตา แต่ในปทานุกรม ในตึกชันนารี คำพูดทั้งหลายของคนในโลกธรรมดาไม่มี ไม่มีคำว่า *สิ่งที่อะไร ๆ ปรุงแต่ง ไม่ได้* ไม่มีเพราะเขาไม่รู้จัก ไม่เคยพูด, ไม่เคยเก็บมาใช้ไว้ในปทานุกรม แล้วก็ไม่ได้พบ ผ่านพบคำว่า อตั้มมยตาในพระบาลี แล้วเอาไปใส่ไว้. นี่เราก็พยายามพูด พยายามพูด กันให้ได้เข้าหู ให้ได้ยินไกลออกไป ไกลออกไป; จนผู้เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตทิไทน์ พอใจ เก็บเอาไปใส่ไว้ในปทานุกรม, นี่คงจะดีขึ้นมากทีเดียว.

จะอยู่กับอตั้มมยตาได้ ก็ต่อเมื่อเลิกอายุ หมตบัญญัติเกี่ยวกับอายุ, นี่ตอนหนึ่ง นะฟังให้คินะ จะอยู่กับอตั้มมยตาได้ก็ต่อเมื่อเลิกอายุ จะเลิกอายุได้ก็ต่อเมื่อเลิก ตัวกู ไม่มีตัวกู, เลิกตัวกู ไม่มีตัวกู จึงจะเลิกอายุได้. ถ้ายังมีตัวกูอย่างนั้นอย่างนั้น ที่นั่นที่นี้อย่างนั้นแล้ว มันไม่เลิกอายุ; ฉะนั้น *จะเลิกอายุต้องเลิกตัวกู* ซึ่งเป็นหัวใจของ พระพุทธศาสนา *ไม่มีตัวตน ไม่มีสิ่งที่เป็นตัวตน.*

อตั้มมยตา อนตั้มมยตา นิรัตตั้มมยตา.

ความรู้ของมนุษย์หรือสติปัญญาของมนุษย์ ได้เริ่มมากขึ้น ๆ ลึกซึ้งขึ้น ขึ้น ๆ มาตั้งแต่แรก จนมาถึงมนุษย์รู้จักตัวตน, แล้วรู้จักตัวตนที่ดี รู้จักตัวตนที่ดี แล้ว

ก็อยากจะมีตัวคนที่ดี อันถาวรเป็นนิรันดร; หยุดอยู่ที่นั่นชั้นหนึ่งก่อน. ต่อมาพระพุทธเจ้ารู้ต่อสานต่อขึ้นไป ว่าไม่ได้ ไม่ใช่ ต้องเลิกตัวตน ต้องพ้นจากความมีตัวตน ต้องว่างจากตัวตน, แล้วก็มีควมว่างจากตัวตนนั้นแหละเป็นนิรันดร.

พวกก่อนโน้น พวกที่เกือบจะถึงที่สุดท้ายเขาว่า มีตัวตนเป็นนิรันดร มีตัวตนนิรันดร, ต่อมาพระพุทธเจ้าเสริมว่า มีความว่างนิรันดร ว่างจากตัวตนเป็นนิรันดร. ต้องรู้จักไว้ให้ดี ใคร ๆ ก็อยากจะมีตัวตนทั้งนั้น เพราะยังโง่ยังหลง ยังต้องการจะมีตัวตน; พูดว่าว่างจากตัวตนก็ไม่เข้าใจ และก็ไม่มีสนใจ ไม่สนใจที่จะเข้าใจ, นี่ต้องเปรียบเทียบว่า มันต่างกันอย่างไร.

สรุปแล้วมันก็จะมียู่เป็น ๓ พวก ฟังให้ดี ๆ พวกหนึ่งสุดไปทางนี้, สมมติว่าทางซ้าย สุดไปทางซ้าย มีตัวตนเต็มที ตัวตนแท้จริง มีตัวตนตลอดเวลา, นี่ก็เรียกว่า มีอัตตา หรือว่ามีอาตมัน แล้วแต่จะใช้คำไหน เรียกว่าตัวตนทั้งนั้นแหละ อาตมันก็คือ อัตตาก็ดี มีตัวตนเต็มที.

พวกหนึ่งมันบังเอิญตรงกันข้าม เกลียดตัวตนจนพูดว่า ไม่มีอะไร, ไม่มีตัวตน ขวสุดทางนี้ เรียกว่านิรัตตา หรือนิราตมัน ในราตมัน, นี่ไม่มีอัตตาเลย ไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเสียเลย นิรัตตา นิราตมัน.

พุทธศาสนาอยู่ตรงกลางเป็นอนัตตา อนาตมัน, อนาตมันหรืออนัตตา แปลว่าไม่ใช่ตัวตน มีแต่สิ่งที่มีใช้ตัวตน, คุณจะเรียกว่าตัวตนก็ตามใจคุณ แต่มันเป็นตัวตนที่มีใช้ตัวตน. นี่พุทธศาสนา มีใช้ตัวตน มีแต่สิ่งที่มีใช้ตัวตน แต่คนก็โง่ว่าเป็นตัวตน แต่ที่จริงมันมีใช้ตัวตน.

แยกกันให้ตี ฟังกันให้ตีว่า ข้างนี้มีตัวตนร้อยเปอร์เซ็นต์, ข้างนี้ไม่มีตัวตน ร้อยเปอร์เซ็นต์, ตรงกลางมีแต่ตัวตน ซึ่งมีใช้ตัวตน ไม่พูดว่าไม่มีอะไร ไม่พูดว่าไม่มีอะไรเสียเลย มีเยอะเยอะ เอาเป็นตัวตนก็ตามใจคุณ แต่มันมิใช่ตัวตน. อนัตตา แปลว่า มิใช่ตัวตน ไม่ใช่ไม่มีตัวตนเสียเลย มันมีแต่ตัวตนที่คนโง่ว่าเอาเอง มันก็มีใช้ตัวตน. สุขซ้ายว่ามีตัวตน สุขขวาว่าไม่มีตัวตน ตรงกลางนี้ว่ามีใช้ตัวตน มีแต่สิ่งที่มีใช้ตัวตน นั้นแหละพุทธศาสนา.

เขาเคยเข้าใจสูงสุดกันจนว่า มีตัวตนที่น่าปรารถนาเป็นนิรันดร, อีกพวกหนึ่งว่าไม่ใช่ ไม่เอา ไม่เอาเรื่องยุ่ง ไม่มีตัวตนเอาเสียเลยเป็นนิรันดร. ส่วนพระพุทธเจ้าว่า มิใช่ตัวตน ห่างจากตัวตนนิรันดร, อะไรจะมีก็ข้างมัน จะมีขันธธาตุ บั๊จยั อยยตนะอะไร ก็สุดแท้ มันมิใช่ตัวตน อย่าเอาขึ้นมาเป็นตัวตน แล้วก็มีความว่างนิรันดร. มีตัวตนนิรันดรก็บ้าไปทางหนึ่ง, ไม่มีอะไรเสียเลยก็บ้าไปทางหนึ่ง, มีแต่ตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน นี่คือพุทธศาสนา เป็นความคิดเห็นที่อยู่ตรงกลาง.

ความว่างกับอตัมมยตา.

ความว่างนี่คงที่ เพราะว่าไม่เปลี่ยนแปลง, ก็กิดคูชิ ถ้ามันว่างแล้วมันจะเอาอะไรเปลี่ยนแปลง ยิ่งว่างเท่าไรมันก็ยิ่งไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเท่านั้น ฉะนั้นความว่างมันจึงคงที่.

ความว่างนี้ไม่มีมิติ รูปร่างขนาดอย่างนั้นๆ มันไม่มีมิติ ไม่มีมิติรูปร่าง แล้วจะเอาอะไรมาเปลี่ยนแปลง, แล้วความว่างไม่ขึ้นอยู่กับเวลา สิ่งที่เราเรียกว่าเวลานั้นมันควบคุมความว่างไม่ได้, เมื่อไม่ขึ้นอยู่กับเวลา แล้วจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร มันจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร.

ความว่างไม่มีมิติ ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา มันก็ไม่มีทางที่จะเปลี่ยนแปลง ไม่มีตัวตนที่จะเปลี่ยนแปลง. แต่คนไม่รู้จัก คนก็เห็นว่า ว่างแล้วจะได้ประโยชน์อะไร ว่างแล้วจะได้ประโยชน์อะไร; เพราะฉะนั้นคนชนิดนี้ไม่มีวันที่จะพบกับความสงบ ไม่มีวันจะพบกับความบริสุทธิ์ ไม่มีวันจะพบกับเสรีภาพอันแท้จริง. ขอให้คิดดูให้ดีๆ ว่างนั้นแหละอศัมมยตา ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะไม่มีอะไรเข้าไปปรุงแต่งได้.

ถ้าเรายังมีตัวตน ตัวตนนั้นแหละมันขึ้นอยู่กับเวลา ขึ้นอยู่กับสิ่งปรุงแต่ง; เพราะฉะนั้นมันว่างไม่ได้ มันก็เปลี่ยนแปลง. ฉะนั้นเราเลิกตัวตน เหลืออยู่แต่ความว่าง, เลิกตัวตนเหลืออยู่แต่ความว่าง ก็เป็นอศัมมยตา อย่างที่กล่าวแล้ว; เลิกตัวตนได้ มันก็ไม่มีอายุ เพราะไม่มีอะไรเป็นที่ตั้งแห่งอายุ. นี่จะบ้าหรือก็ยังไม่แน่ใจ ที่ชักชวนคนให้เลิกอายุ เลิกอายุ, เขาไม่อาจจะเข้าใจแล้วก็ไม่อาจจะเลิก แล้วก็เข้าใจไม่ได้ แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ถ้าเลิกยึดมั่นถือมั่นในอายุ ไม่ต้องมีอายุ ให้มีแต่จิตที่มันอยู่กับความว่าง จิตมีแต่ความว่าง, จิตไม่คิดว่ามีตัวตน มันก็ไม่มีอายุซิ มันไม่มีอะไรเป็นที่ตั้งแห่งอายุ. นี่ว่าเลิกอายุแล้วอยู่กับความว่าง ก็คืออยู่กับอศัมมยตา, มีความปกติคงที่ มีความคงที่ตามแบบของอศัมมยตา : คงที่ทางกาย คงที่ทางจิต คงที่ทางวิญญาณ, คงที่ทุกอย่างทุกประการ เรียกว่าอศัมมยตา.

คงที่ทางร่างกาย ร่างกายหวั่นไหวไม่ได้ เพราะจิตมันไม่หวั่นไหว, ไม่มีการหวั่นไหวทางร่างกาย ไม่มีความสั่นสะเทือนทางร่างกาย, อะไรมาจี้ให้หัวเราะไม่ได้ อะไรมาทำให้ตัวสั่นไม่ได้.

ไม่หวั่นไหว คงที่ในทางจิต, ไม่หวั่นไหวในทางจิต. ที่คนทั้งหลายเป็นกัน อยู่เสมอ ศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นมาแล้ว : พอะไรผิดปกติ มันก็หวั่นไหวในทางจิต มีวาบ มีสะคั่ง มีกลัว, เพียงแต่ว่าคุณลิมกุญแจ ลิมกุญแจทำกุญแจหาย จิตใจของคุณ ก็วาบไหวไปตามอะไรก็ไม่รู้. หรือเพียงแต่เห็นบุรุษไปรษณีย์ถือโทรเลขเข้ามา จิตใจของคุณก็หวั่นไหวเสียแล้ว นี่ไม่รู้เหตุที่เหตุร้ายทั้งนั้น จิตมันหวั่นไหวเสียแล้ว, พอระลึกได้ ชื่นมา นี่ทำผิดแล้ว ทำผิดแล้วต้องถูกปรับ วินาศแน่คราวนี้ มันก็หวั่นไหวเสียแล้ว; นี่ เรียกว่าจิตมันหวั่นไหว มันวาบหวิว มันสั่นเสียว. ถ้ามีอตัมมยตามันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ มันคงที่, กุญแจหายก็ไม่หวั่นไหวอะไร หากจนกว่าจะพบ ไม่พบก็ไปหาซื้อมาใหม่ ไม่ต้อง หวั่นไหว, ได้ยินข่าวร้าย ได้ยินข่าวตาย ก็หวั่นไหว, ยิ่งเป็นของลูกของหลานแล้วยิ่งหวั่น- ไหว นี่ขอให้กตัญญูเถอะ ความหวั่นไหวทางจิต.

มีความหวั่นไหวลึกไปกว่านั้น คือความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัว, ความ เห็นแก่ตัวมีอยู่เป็นประจำ อะไรเกิดขึ้นก็มีความหมายขึ้นมาทันที เพราะความเห็นแก่ตัว, มุ่งไปในทางได้ทางเสีย ทางแพ้วทางชนะ ทางกำไรทางขาดทุน เสียเปรียบได้เปรียบอะไร มากเกินไป, ถ้าเรามีอตัมมยตา ความเห็นแก่ตัวจะไม่เกิด.

ความเห็นแก่ตัว ต้นเหตุของความวินาศ.

ขอโอกาสหน่อยนะ อย่าหาว่าทำให้เสียเวลา ขอโอกาสพูดเรื่องความเห็นแก่ ด้วนสักหน่อย, ว่าเดี๋ยวนี้มันกำลังจะวินาศ เพราะความเห็นแก่ตัว, โลกกำลังจะ วินาศเพราะความเห็นแก่ตัว เพราะมันเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว มันเพิ่มความเห็น แก่ตัว คนเห็นแก่ตัวมันเพิ่ม ๆ มันไม่ลด จนเห็นแก่ตัวกันไปเสียทุกคน. สุนัขไม่ได้เพิ่มความเห็นแก่ตัว, ก็บ่ก็สิบปีร้อยปีมาแล้ว มันก็ไม่ได้เพิ่มความเห็นแก่ตัว เพราะมันโง่;

ส่วนคนนั้นมันฉลาดๆ ฉลาดขึ้น, ยิ่งฉลาดเท่าไรมันก็ยิ่งเพิ่มความเห็นแก่ตัวลึกลงไปเท่านั้น เพราะว่าความฉลาดนั้นมันไม่ได้รับการควบคุม.

การศึกษาบ้าในโลก ในโลกมีแต่การศึกษาบ้าสอนแต่ให้ฉลาดๆ เทคโนโลยีโลแยอะไรก็ไม่รู้ ล้วนแต่สอนให้ฉลาดๆ ฉลาด; แล้วก็ไม่มี การควบคุมความฉลาด คนฉลาดก็เอาความฉลาดไปใช้เพื่อเห็นแก่ตัว. ดังนั้น *ความเห็นแก่ตัวในโลกนี้* ก็เพิ่มขึ้นๆ *ตามการศึกษาที่เพิ่มความฉลาด* โลกจึงไม่มีหวังที่จะสันติภาพ, ไม่มีหวังที่จะสันติภาพ เพราะมันมีแต่ความฉลาดที่เพิ่มความเห็นแก่ตัว ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัว; เพราะฉะนั้น ต้องลดความเห็นแก่ตัว ถ้าฉลาดก็ฉลาดด้วยการควบคุมความเห็นแก่ตัว. เคียงนี้ ไม่มีอะไรควบคุมความฉลาด มันก็เลยเอาความฉลาดไปเป็นทาสของความเห็นแก่ตัว, ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัว.

ระวังให้ดี, ลูกหลานของเรานั้นแหละ จะยิ่งฉลาดและยิ่งเห็นแก่ตัว สุนัขและแมวมันเท่าเดิม ขอต่าฝากไว้ล่วงหน้า, แต่ว่าลูกหลานของเรา จะยิ่งฉลาดและยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้นๆ ตามยุคสมัย, แต่สุนัขและแมวมันจะเท่าเดิม มันเห็นแก่ตัวเท่าเดิม; เพราะมันไม่ฉลาด มันโง่มันทำไม่เป็น ฉะนั้นความทุกข์ของมันก็เท่าเดิม. แต่ว่าความทุกข์ของคนที่ฉลาด ฉลาดยิ่งขึ้นด้วยความเห็นแก่ตัว มันจะไปสู่ความวิनाศ; จะสร้างอาวุธ เครื่องมือทำลายโลก เผลอใช้กันเมื่อไร โลกนี้มันก็วินาศ. ได้ยินว่ามันมีแล้ว อาวุธที่จะใช้ทำลายล้างกัน มันมีแล้ว แต่ยังไม่กล้าใช้ เพราะมันกลัวเหมือนกัน ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว ยังไม่กล้าใช้. ถ้ามันใช้อาวุธร้ายกาจที่ได้สะสมไว้เมื่อไร โลกนี้ก็วินาศ วินาศได้หลายหน, อาวุธที่ได้ทำขึ้นไว้เสร็จแล้ว สามารถทำโลกให้วินาศเกลี้ยงไปได้ตั้งหลายหน นี่ระวัง *โลกในอนาคตจะวินาศเพราะความเห็นแก่ตัว.*

ความเห็นแก่ตัวเกิด เพราะไม่มีอัมมยตา, มันหลงก็หลงชั่ว หลงได้หลงเสีย หลงแพ้หลงชนะ หลงกำไรหลงขาดทุน, มันก็เห็นแก่ตัว มันต้องการจะครองโลก, มันบ้าถึงขนาดที่จะครองโลก; พอมีคู่แข่งขันแย้งกันครองโลก มันก็เอากันวินาศ. ถ้ามีอัมมยตา มันไม่หวั่นไหวไปตามที่ชั่วสุขทุกข์ มันไม่มีใครคิดจะครองโลก, มันมีความคิดไปว่า โอ เราเป็นเพื่อนกัน เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายกัน ก็ไม่แยกกันเป็นสองฝ่าย.

เดี๋ยวนี้ความเห็นแก่ตัวมันแยกโลกออกเป็น ๒ ฝ่าย : ฝ่ายคนมั่งมี คือนายทุน, ฝ่ายคนยากจน คือชนกรรมาชีพ; มีหัวหน้ากันทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วมันจะเล่นงานกันทั้งสองฝ่าย. มันแยกกันเป็น ๒ ฝ่าย ไม่อาจจะเป็นเพื่อนกัน มันจะต้องได้ทำลายล้างกันโดยแน่นอน; แต่พอเป็นเพื่อนกัน มันไม่มีสองฝ่าย มันเป็นฝ่ายเดียวกันเสีย. ฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา, นายทุนชนกรรมาชีพ เป็นเพื่อนกันเสีย มันก็เหลือฝ่ายเดียว แล้วมันจะรบกับใครเล่า.

นี้ความเห็นแก่ตัว มันทำให้เป็นคู่ต่อสู้แข่งขันกันเรื่อยไป, มันแย่งที่นำรักร่น่าปรารถนา เพราะว่ามันบ้าดี เมาดี หลงดี ยึดมั่นดี, ว่ากูจะต้องชนะ กูจะเอาทั้งหมด. แต่ถ้ามีอัมมยตา ก็ไม่หลงดีบ้าดี มันก็ไม่มี ไม่มีทางที่จะเป็น ๒ ฝ่าย ไม่เป็นตรงกันข้าม; มันกลายเป็นเพื่อน เป็นเพื่อน, เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายกันทั้งโลก ทั้งจักรวาลเลย, ก็โลก ๆ ก็จักรวาลก็เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย กันหมด ไม่แบ่งออกเป็น ๒ พวก ไม่เป็นนายทุนกับชนกรรมาชีพ. แม้ในขอบเขตน้อย ๆ ในขอบเขตน้อย ๆ ของสังคมหนึ่ง ของบริษัทหนึ่ง ถ้าอย่าแบ่งกันเป็นนายจ้างเป็นลูกจ้าง ให้มาเป็นเพื่อนกันเสีย ปัญหาที่จะไม่มี. เมื่อมีคนเดียวมันจะรบกับใคร; ก็ช่วยกันสร้างโลกให้งดงาม, ก็สร้างโลกให้งดงาม เป็นเพื่อนเป็นสหายกัน ก็ได้สบายกันไปหมด ไม่มีคู่แข่ง.

นี่เราจะต้องไม่หลงของเป็นคู่ ๆ ดีชั่ว สุขทุกข์ บุญบาป ได้เสีย แพ้ชนะ ได้กำไรขาดทุน อย่าไปหลงเรื่องคู่ ๆ. จะไม่หลงต้องมีอัมมยตา มันไม่หลงซ้ายหลงขวา,

มันอยู่เหนือไปหมด เรียกว่ายิ่งกว่าอยู่ตรงกลางอีก, อยู่ตรงกลางยังไม่ปลอดภัยเท่ากับอยู่เหนือเสีย. เช่นเราอยู่ในระหว่างศีรษะหว่างขั้วนี้ ยังไม่ปลอดภัยเท่ากับอยู่เหนือมันเสียเลยเหนือดีเหนือชั่ว, ไม่มีทางที่จะกระทบ ไม่มีทางที่จะเบียดเบียนอะไรกัน.

รอดพ้นจากความทุกข์ได้ ด้วยการเลิกอายุ แล้วไปอยู่กับอัครมมยตา.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลาย พยายามทำความเข้าใจว่า หลงตัวกูมันมีอายุ, หลงอายุมันก็ไม่มีอัครมมยตา มีแต่เป็นชายเป็นขวา, เป็นบวกเป็นลบ, เป็นดีเป็นชั่ว, เป็นแพ้เป็นชนะ, เป็นอะไรไปเสียหมด มันไม่อยู่ตรงกลางหรือว่าเหนือ. ฉะนั้นจงเลิกตัวกู ก็จะเป็นการเลิกอายุ เพราะไม่มีที่ตั้งแห่งอายุ, อายุมันตั้งอยู่บนตัวกู เลิกตัวกูเสีย อายุไม่มีที่ตั้ง มันก็เลิกอายุ. เลิกตัวกูมันก็ว่าง ว่างก็มีแต่อัครมมยตา, ว่างจากตัวกูไม่หลง, ไม่หลงฝ่ายซ้าย ไม่หลงฝ่ายขวา, ไม่หลง positive ไม่หลง negative ก็ไม่หลงดีหลงชั่ว หลงสุขหลงทุกข์ หลงได้หลงเสีย หลงแพ้หลงชนะ, ไม่หลงแม่แต่่นรักกับสวรรค์, แต่จะว่าง เหนือไปเสียเป็นนิพพาน. เอาละ เรื่องมันจบเท่านั้นแหละ.

เมื่อใดเลิกอายุเสียได้ เมื่อนั้นจะอยู่กับอัครมมยตา กงที่ไม่หวั่นไหว เปลี่ยนแปลงเป็นชายเป็นขวา หรือเป็นอะไร, มีความคงที่ยิ่งกว่าภูเขา ที่ปักอยู่ในแผ่นดิน เพราะถ้าแผ่นดินไหวภูเขามันไหว, นี่เราไม่มีอะไรไหว ไม่มีอะไรทำให้ไหว มันคง. แล้วเปรียบเทียบเอาเองว่าจะเป็นไปได้ หรือไม่เป็นที่ไปได้ นั่นอีกเรื่องหนึ่งนะ; แต่ว่าถ้าเป็นไปได้ ความมั่นคงมันจะมีเท่าไร. หญิงสาวที่มีอัครมมยตามันคงเท่าไร ชายหนุ่มที่มีอัครมมยตามันคงเท่าไร ก็ไม่ประพฤติกามเมสุมิจฉาจาร, มันก็ไม่มีอนาจารทางเพศ ไม่ต้องเป็นโรคเอดส์ด้วยซ้ำไปนะ ไม่ต้องพูดเรื่องนี้.

ขอให้ท่านทั้งหลาย สามารถมีความรู้ความเข้าใจ, เห็นเรื่องการยึดมั่นถือมั่น ในอายุนั้นเป็นโทษเป็นภัยอย่างไร. เลิกยึดมั่นถือมั่นในอายุ ก็เท่ากับว่าเลิกอายุ เลิกอายุ แต่คนไม่ต้องตายตอก จิตใจของคนไม่ยึดมั่นในอายุ. พอเลิกยึดมั่นในอายุ มันก็ไม่มีอะไรที่เป็นทุกข์, มันก็เป็นสิ่งเดียวคงที่ถาวร เป็นอัมมยตา เป็นว่างถาวร ว่างถาวร; ร่างกายไม่ต้องตาย ยังอยู่ที่นี้ แต่จิตใจคงที่เป็นความว่างถาวร, ไม่สุขไม่ทุกข์ ไม่ดีไม่ชั่ว ไม่บุญไม่บาป ไม่นรกไม่สวรรค์ ไม่แพ้ไม่ชนะ ไม่กำไรไม่ขาดทุน ไม่ได้เปรียบไม่เสียเปรียบ. เอ้า, บางคนก็คงจะหลับแล้ว ก็ไม่เป็นไร ไม่มีเรื่องอื่นจะพูดที่ดีกว่าเรื่องนี้ ก็ต้องพูดเรื่องนี้.

วันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติด้วยความฝากไว้หวังไว้กับท่านทั้งหลายว่า ไปคิดดูเถิด, ไม่มีทางรอดไหน ทางรอดอันไหนไม่มี นอกจากทางรอดของการเลิกอายุเสีย แล้วไปอยู่กับอัมมยตา. นี่เป็นทางรอด เป็นที่หลบที่ซ่อน จากความทุกข์ ความตายอะไรทุกชนิด, อยู่กันในความว่าง กลายเป็นความว่าง, เป็นความว่างไปเสียเถิด ไม่มีอะไรจะมารอบบงาย้ายได้, อยู่กับความว่าง เป็นความว่างนิรันดร เพราะความมีอัมมยตา โดยเลิกตัวกู—ของกูเสียได้.

ไม่ต้องเชื่อ ที่พูดนั้นอย่าเชื่อ, แต่ขอให้เอาไปคิดแล้วเห็นได้ว่า มันเป็นอย่างนั้นจริง ก็ค่อยทำตาม; ทำตามแล้วมันได้ผลอย่างนั้นจริงจึงค่อยเชื่อ อาตมาตายไปแล้วค่อยเชื่อก็ได้. ขอฝากไว้ให้เอาไปคิด, เอาไปคิด เห็นจริงแล้วทำ แล้วก็ได้รับผลจริงว่า มันไม่มีทุกข์จริงเพราะข้อนี้ แล้วก็เชื่อ.

ขอยุติการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลาในวันนี้, เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรม ที่เรียกว่า คนสาชยาย บรรยายธรรมะที่ส่งเสริมให้เกิดกำลังใจ ในการที่จะปฏิบัติตามธรรมในพระพุทธศาสนา, แล้วก็เจริญไปตามทางธรรมพ้นจากทุกข์ ถึงที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์ สืบต่อไป ณ กาลบัดนี้.

อดัมมยตาประจำปี

— ๑๐ —

๑๗ มกราคม ๒๕๓๓

อดัมมยตาช่วยได้ในทุกกรณี.

เพื่อนสหธรรมิก สพรหมจารีทั้งหลาย,

โอกาสสุดท้ายที่ผมจะพูดถึงเรื่อง เครื่องมือที่จะต้องมีไว้ใช้ประจำในทุกกรณี. สำหรับเรือแพขนาดไหนก็ตาม ชนิดไหนก็ตาม บุคคลใดในเรือทุกๆ ชนิดบุคคล เครื่องมือเครื่องใช้ทุกอย่าง จะต้องมียี่สิ่งสำคัญสิ่งนั้น. ดังนั้นหัวข้อบรรยายในวันนี้จึงมีว่า อดัมมยตาช่วยได้ในทุกกรณี, ช่วยได้ในทุกกรณี ใครมีหน้าที่อย่างไร เวลาไหน เรือแพขนาดไหน มันจำเป็น. ขอให้ตั้งใจฟังให้ดีว่า มันคืออย่างไรกันแน่, คืออะไรกันแน่ จึงเป็นสารพัดนึก ใช้ได้ทุกอย่าง อย่างนั้น.

ธรรมบรรยายอบรม พระนิสิตมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

อศัมมยตาคืออะไร.

อศัมมยตาคืออะไร? นี่ข้อแรกจะต้องรู้, เรื่องนี้มีปัญหามาก จะเล่าให้ฟังกันสนุกๆ ก่อน. มีคนหาว่าเป็นของปลอม ไม่ใช่ธรรมะในพระพุทธศาสนา ผมเอาของปลอมมาจากไหนไม่รู้ เอามาในลักษณะย้อมแมวขาย ย้อมแมวขาย; แต่เรื่องนั้นมันก็พิเศษนะ *แมวนี้ย้อมหรือไม่ย้อมก็จับหนูนะ ยิ่งย้อมให้สีเหมือนหนู จะยังจับหนูได้มาก* ฉะนั้น ขอให้มองกันแน่นๆ บ้าง.

ก็ถูกแล้ว ว่าอศัมมยทานั้นมันไม่ค่อยผ่านสายตา เพราะว่าถ้าอ่านพระไตรปิฎกฉบับไทยแล้ว มันไม่มีวันพบดอก เพราะเขาแปลเสียแล้ว แปลคำนี้เสียแล้ว, แล้วแปลว่าอะไรก็ไม่รู้, ผมก็ไม่ค่อยได้อ่าน แต่รู้ว่าเขาแปลกันเสียแล้ว เลยไม่ได้เห็นคำว่าอศัมมยตา. พระไตรปิฎกแปลไทยก็แปลเสียแล้ว แล้วก็ไม่ค่อยจะสนใจกัน, ได้ข่าวว่าที่ลังกาที่พม่าก็ไม่ค่อยมีใครพูดถึงคำนี้ หรือใช้คำนี้ ฝรั่งเศสบางคนก็สนใจ บางคนเขียนบันทึกมาให้ผมก็มีว่าเขามีความเห็นอย่างไร.

นี่จะรู้หรือจะแปลกัน ก็แปลสั้นๆ ง่ายๆ ว่า *นิคคัณฑา คือไม่มีตัณฑา* ตามที่อธิบายไว้ ในอรรถกถาอธิบายไว้เท่านั้นเองว่า นิคคัณฑา —ไม่มีตัณฑา. อย่างนี้มันไม่ไหวดอก มันไม่ใช่อศัมมยตาที่เรากำลังพูดถึง มันไม่ได้แปลว่า นิคคัณฑานี้, บาลีก็ดูซิ *อ* แล้วก็ *ติ* แล้วก็ *มย* แล้วก็ *ตา* *ความที่ไม่มีสิ่งนั้นเป็นที่มา หรือไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้นก็แล้วกัน* แปลอย่างในโรงเรียนก็แล้วกัน, *ความที่มันไม่สำเร็จมาจากปัจจัยนั้นๆ* ปัจจัยนั้นๆ *มันไม่สำเร็จอยู่ด้วยปัจจัยนั้นๆ มันไม่ถูกต้องจับไว้ด้วยปัจจัยนั้นๆ* นั่นแหละคือ อศัมมยตาตามพยัญชนะ ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยนั้นๆ ไม่อยู่ด้วยปัจจัยนั้นๆ ไม่ถูกต้องจับไว้ด้วยปัจจัยนั้นๆ, นี่แหละตัวหนังสือเป็นอย่างนี้ โดยพยัญชนะ.

ที่นี้ โดยอรรถะ จะเป็นอย่างไร ก็ถอดเอาเองซิ ว่ามันไม่ถูกปรุ้งด้วยบัจจย นั้น, มันไม่ได้เกิดมาจากบัจจยนั้น, มันไม่ได้ถูกจับถูกถือเอาไว้โดยบัจจยนั้น ๆ; โดยอรรถะมันก็ต้องว่า อันบัจจยอะไร ๆ ปรุ้งแต่งไม่ได้ อันบัจจยอะไร ๆ จะจับตัวยึดไว้ก็ไม่ได้ นี่ใจความแรกที่สุด.

ลักษณะของอหิมมยตา.

แล้วขั้นมันแปลก ที่ว่ามีทุกชั้นตอน พบในบาลีแล้วจึงรู้ว่า *อหิมมยตา* เพื่อปฐมฌาน อันพระผู้มีพระภาคกล่าวไว้แล้ว เพื่อทุติยฌานอันพระผู้มีพระภาคกล่าวไว้แล้ว *วุตฺตา ภควตา, วุตฺตา ภควตา* ก็หมายความว่ามันใช้ทุกชั้น มันใช้ทุกชั้น.

แล้วมันจะมีปัญหาว่า คงที่อย่างไร เทียบจะต้องอธิบายกันสักหน่อย : มันก็ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ มันก็ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ อารมณ์บวกหรืออารมณ์ลบ มันก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตาม.

ที่มัน ทุกชั้น, ทุกชั้น ๆ หมายความว่า ชั้นใดชั้นหนึ่งก็จับยึดไว้ไม่ได้ เพราะมันมีความถูกต้อง. อย่างสมมติว่า ติดอยู่ในปฐมฌาน ก็ยังมีความไม่ถูกต้อง เพราะปฐมฌานก็เกะกะไปด้วยวิตก วิจารณ์ บีติ สุข, เกะกะอยู่ด้วยของอย่างนี้ มันยังไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นต้องคั่นร่นเพื่อจะออกไป. ครั้นไปถึงทุติยฌาน มันก็มีอะไรเกะกะอยู่บางอย่าง ยังไม่ถูกต้อง มันก็เลื่อนไป เลื่อนไป ๆ จนกระทั่งอันสุดท้าย, อรูปฌานนั้น มันก็ยังบีบัจจยแห่งการยึดมันถือมัน เวียนว่ายอยู่ในวิภวภูมิต้องเล่นออกไปสู่โลกุตระหรือนิโรธ.

มันไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ มันจึงคงที่ คงที่อยู่ในความถูกต้อง, ถ้าไม่ถูกต้องมันคงที่อยู่ไม่ได้ มันคั่นร่นเรื่อย คั่นร่นเรื่อย ก็คั่นร่นไปหาความถูกต้องที่เหนือกว่า.

มันคงที่อยู่ในความถูกต้อง คำนี้มันคล้ายกับพูดเล่นเล่น หรือพูดไม่รับผิดชอบ, มันยังไม่ถูกต้องถึงที่สุดเพียงไร มันคงที่อยู่ไม่ได้ มันก็เลื่อนไปตามบัจฉัย ไปหาความคงที่ คงที่ ๆ ๆ.

ลักษณะที่เราจะเอามาใช้กันนั้นก็คือ ความคงที่อยู่ในความถูกต้อง เต็ก ๆ จะฟังไม่ถูก ผมเลยคิดหาคำแปลสำหรับเด็ก ๆ ว่า กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย ท่านพยอมช่วยเอาไปโฆษณา, คำนี้มันใช้ได้เฉพาะเต็ก ๆ กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย. พออยู่กันพักหนึ่ง กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย, พออยู่กันพักหนึ่ง มันไม่ถูกต้อง กูไม่เอากับมึงแล้วโว้ย ก็เลื่อนไปเลื่อนไป ๆ.

มันแข็งโก้กอยู่ในความถูกต้อง มันเอาแต่ความถูกต้อง, มันแข็งโก้กอยู่ในความถูกต้อง แข็งโก้กยิ่งกว่าเพชร; ใคร ๆ ถือกันว่า เพชรแข็งที่สุดในปัจจุบันนี้ มันยังแข็งโก้กกว่านั้น, มันเป็นเพชรทางวิญญาณ จึงสามารถตัดทุกสิ่ง แต่ไม่มีอะไรมาตัดเพชรนี้ เรียกว่าแข็งโก้กอยู่ในความถูกต้อง.

ความถูกต้อง นี่เป็นทุกลำดับชั้น ผมจึงใช้คำว่า ทุกกรณี, สากลก็ว่าตั้งแต่ แอลฟาถึงโอเมก้า พูดอย่างเราก็พูดว่า ตั้งแต่ตัว ก ถึงตัว ฮ. มันจะต้องแข็งโก้กอยู่ ถูกต้องไปตามลำดับ จากจุดตั้งต้นที่สุด จนถึงจุดสูงสุด สุดท้าย; ฉะนั้นขอให้ถือว่า มีลำดับชั้นของอตัมมยตา.

ลำดับชั้นของอตัมมยตา.

ตามหลักใหญ่ ๆ ที่กว้าง ๆ ก็ว่า ออกมาเสียจากกาม กามธาตุ คือกามอยู่กับมันไม่ไหว พันกามมาสู่รูปธาตุ, ต่อมาก็ โธ่ ไม่ไหวยังหยาบ รูปธาตุเกาะกะ เป็นนันทตอเบกขา กูไม่เอากับมึงแล้ว, ก็มาถึงอรูปราน เป็นเอกตตอเบกขา มันจบแล้วในฝ่ายสังขาร. ออกมาเสียจากรูปธาตุ มาสู่รูปธาตุ แล้วออกอันสุดท้ายก็สูนิโรธธาตุ ก็อสังขธาตุหรือ

นิพพาน; กระโดดยาวๆ ก็ว่า จากกามธาตุสู่รูปธาตุ จากรูปธาตุสู่อรูปธาตุ จากอรูปธาตุก็มาสู่นิโรธธาตุ มันก็หมดแล้ว.

ธาตุ ๓ หมวดหนึ่งในเรื่องธาตุก็ว่า ธาตุมี ๓ ก็คือรูปธาตุ อรูปธาตุ นิโรธธาตุ. ถ้าพูดอย่างนี้ ธาตุมี ๓ ก็เอาธาตุไปฝากไว้ในรูปธาตุ จึงมีรูปธาตุ อรูปธาตุ แล้วก็ นิโรธธาตุ ซึ่งเป็นที่ดับของสองธาตุข้างต้น.

อตัมมยตาก็เป็นอันสุดท้าย คือ ออกไปสู่ นิโรธธาตุ; จะต้องออกจากตัว ก ไปตามลำดับถึง ตัว ข หมายความว่าทุกอย่างแหละ, จุดตั้งต้นตั้งแต่ให้ทานรักษาศีล อะไรก็ตาม มัน ต้องมีความถูกต้อง ถูกต้อง, แล้วมันก็เลื่อน เพราะมันยังไม่ถูกต้องถึงที่สุด มันก็เลื่อน เลื่อนไปจนถึงพระนิพพาน; ฉะนั้น คำบาลีจำไว้ให้แม่นๆ เถอะว่า อตัมมยตา อตัมมยตา.

อตัมมยตาในภาษาสากล.

ภาษาฝรั่งเราก็ยังไม่มีใช้กัน อยากจะให้มันใช้ อยากให้เข้าไปอยู่ใน ปทานุกรมสากล ในรูปแบบของวัฒนธรรมก็ได้ ของปรัชญาก็ได้ ของศาสนาก็ได้. มา คិតตุ, สันติกะโรเขาก็ช่วยคิต ผมเสนอว่า un ก็คือ non, conditionable ก็คือ condition ได้ ประุ่งแต่งได้, ity ก็คือความ เป็น unconditionality; สันติกะโรเขว่าถ้าที่อเมริกาแล้ว คำว่า concoct ก็คือว่า, condition นี้ที่อังกฤษ ที่ยุโรปเขาใช้กัน อเมริกาใช้ concoct เป็น unconcoctability นั่นแหละก็ประุ่งแต่งไม่ได้เหมือนกัน. concoct มันก็แปลว่า ประุ่งแต่ง condition มันก็แปลว่า ประุ่งแต่ง, unconditionality unconcoctability คำใดคำหนึ่ง ของ จิตจิตอยู่ในสภาพที่อะไรๆ ประุ่งแต่งไม่ได้ เราจะเรียกมันว่า unconcoctability.

พวกฝรั่งเขามีคำว่า *eyullibrium equanimty* มีใช้อยู่แล้ว ใช้อยู่ในปะทานุกรมแล้ว, เราบอกเขาว่า ขอให้เติมคำว่า *spiritual* เข้าไปข้างหน้า *spiritual epulbrium* มันจะมีเค้าเงื่อนคล้ายๆ อดัมมยตา *spiritual equanimity* ก็คล้ายๆ กัน. เขาเข้าใจดีกันอยู่แล้วสำหรับคำว่า *equilibrium* บอกเขาให้ใช้คำนี้ แล้วไปเติมคำว่า *spiritual* คือทาง *spiritual* เข้าไป, มันก็ไปหาความหมายเดียวกันนั้นแหละ มันคงที่ทาง *spiritual*, นี้โดยถ้อยคำ.

แต่ผมอยากจะให้ใช้คำบาลี คำพระบาลีคำเต็ม, สำหรับภาษาไทยเราอย่าไปแปล แปลลำบาก ใช้กันไป ใช้กันไปนานๆ เข้า คำว่า อดัมมยตา มันก็จะมาอยู่ในภาษาพุทธธรรมตา เหมือนกับคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันไม่ต้องแปล.

อดัมมยตาโดยอุปมา.

ถ้าจะให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก ก็ต้องโดยอุปมา ว่าอุปมาเหมือนอะไร; แข็งโก้ก็เหมือนเพชร *อุปมาเหมือนเพชร.*

แล้วก็ไม่หวั่นไหวยิ่งกว่าสิ่งใด ไม่มีอะไรอุปมาโดยตรง ก็ต้องอุปมาโดยอ้อมว่าไม่หวั่นไหวยิ่งกว่าภูเขาหิมาลัย. ในเอเชียเรามีหิมาลัย ในยุโรปมีภูเขาแอลป์ ในอเมริกามีร็อกกี มันเป็นภูเขาใหญ่ๆ พอๆ กันใน ๓ ทวีปนี้; แต่那儿ยังหวั่นไหวนะใครๆ จะว่าอย่างไร ถ้าแผ่นดินหวั่นไหว ภูเขาเหล่านั้นก็หวั่นไหวด้วย มันจะสู้อดัมมยตาไม่ได้ จิตที่มีอดัมมยตาแล้ว ให้จักรวาลหวั่นไหว จิตนี้ก็ไม่หวั่นไหว. *นี่ความไม่หวั่นไหว อุปมาด้วยภูเขา* แต่ว่ามันดีกว่าเหนือกว่า.

ถ้าใช้กับเรื่องเล็กๆ เล็กๆ พอเข้าใจได้ก็ว่า ไม่หวั่นไหวโดยเปรียบเทียบว่า : หญิงสาวสวยคนหนึ่ง เขามีอหังการ ความไม่หวั่นไหวแห่งจิต อันอะไรๆ ปรุ๋งเต๊งไม่ได้ ก็ไม่มีผู้ชายหรือชายชู้คนไหนฉลาดอย่างไร สวยงามเท่าไร ก็ไม่อาจจะเกี้ยวพาลูกหญิงคนนั้นไปได้; หรือฝ่ายผู้ชายก็เหมือนกันแหละ ตรงกันข้าม ชายหนุ่มรูปสวย แต่มีอหังการ ให้นางงามจักรวาลมาสักคู่ นางฟ้ามาสักคู่ ก็ลากหัวเอาไปไม่ได้. อย่างนี้เรียกว่ามีอหังการ จะก็มากน้อยก็ลองไปกิดดูเอาเองเถอะ จะก็มากน้อยเท่าไร กิดคำนวณเอาเอง. นี้โดยอุปมา โดยอุปมาว่าคืออะไร ก็อธิบายอย่างนี้.

วิปัสสนา ๙ ชั้น ทางมาของอหังการ.

แล้วก็โดยวิธีที่จะมา วิธีทางมาจะเป็นอย่างไรต่อไป ก็เคยได้ยินกันอยู่แล้ว เรื่องเหล่านี้ แต่ว่าไม่เอามาลำดับกัน ผมก็จะขอลำดับว่า วิปัสสนา ๙ ชั้นตอน ๙ ชั้นตอนแห่งวิปัสสนา เลยเรียกเอาง่ายๆ ว่า ๙ “ตา” ตาในอัญญาประกาศ เพราะมันไม่ใช่ลูกตา หรือว่าจะลูกตาก็ได้ แต่มันต้องพิเศษ.

อนิจจตา เราก็รู้จักกันทุกคน เจริญธรรมะ วิปัสสนามาถึงอนิจจตา เห็นความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลงเรื่อย ไหลเรื่อยไปตามเหตุตามปัจจัย เรียกว่าอนิจจตา. ที่นี้ ความที่ต้องผูกพันกันอยู่กับอนิจจตา มันก็เป็นทุกข์ ก็เป็น ทุกขตา ทุกขตาเพราะอันนั้นมันไหลเรื่อย แล้วไปอยู่กับมัน ไปเอากับมันก็เป็นทุกข์. ทั้งไม่เที่ยงทั้งเป็นทุกข์ ก็เป็น อนัตตตา อนัตตตา ไม่เรียกว่าตน.

มันเห็นชัดอย่างนี้ โธมันอย่างนี้เองนี่ ธัมมัญญิตตา การตั้งอยู่ เป็นไปอยู่ อะโรยอยู่ตามธรรมดา ธัมมัญญิตตา. ที่เป็นอย่างนั้น เพราะมีกฎบังคับอยู่ เรียกว่า

ธัมมนิยามตา, นิยาม นิยามนี้แปลว่ากฎ ธัมมนิยามตา มีกฎแห่งธรรมะบังคับอยู่ เรียกว่า ธัมมนิยามตา. สรุปทั้งหมดคนนี้ได้เรียกว่า อิทปปัจจยตา ความที่ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เรียกว่าอิทปปัจจยตา, นี้ ๖ แล้วนะ.

ที่สี่ชุกหนึ่งก็มี ๓ ว่า เห็นถึงขนาดนี้แล้ว ก็เห็น สุนฺญตา, ไม่มีอะไรที่จะมั่นคงเป็นตัวตนอยู่ได้ เรียกว่าสุนฺญตา *ว่างจากตัวตน*. เห็นถึงขนาดนี้แล้ว ก็เรียกว่าเห็น ตถาตา เป็นเช่นนั่นเอง เป็นเช่นนั่นเอง, ตถาทานบาลีเรียกว่า ตถตาก็มี เรียกว่าตถาเฉยๆก็มี; *คำว่า ตถา หมายถึง อริยสัจ ๔* เรียกว่าตถาตาเต็มๆ ตีกว่า ความเป็นเช่นนี้. พอเห็นความเป็นเช่นนี้มันก็คงที่ คงที่ก็เป็น อตัมมยตา, *เห็นเช่นนี้เสียโดยเด็ดขาด มันก็คงที่เป็นอตัมมยตา.*

เห็นชุกแรก ๓ อันก่อน อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ๓ “ตา” ใหญ่ปากกอก, ถ้าไม่เข้าใจก็ไม่มีความหมาย ในโรงเรียนเขาไม่ค่อยจะสอนกันถึงลักษณะปฏิบัติ สอนกันแต่ตัวหนังสือ. ชุกที่สอง ก็คือ ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทปปัจจยตา เราได้มาอีก ๓. ชุกสุดท้ายก็คือ สุนฺญตา ตถาตา อตัมมยตา รวมกันมันก็เป็น ๔.

คงที่อยู่ในความถูกต้อง ด้วยอำนาจของวิปัสสนา.

เข้าใจว่าเห็นได้เองทุกท่านแล้ว ว่ามันเป็นวิปัสสนา ไม่ได้เป็นสมาธิ ไม่ใช่สมถะ มันเป็นการเห็น เห็นๆๆ เหมือนกับเห็นด้วยตา มันเป็นวิปัสสนา ไม่ใช่เป็นสมถะ ดังนั้นความคงที่ของมันนี้ คงที่ด้วยอำนาจของวิปัสสนา. มันไม่หวั่นไหว มันคงที่ด้วยอำนาจของวิปัสสนา ไม่ใช่ด้วยอำนาจของสมถะหรือสมาธิ ซึ่งมันคงที่เด็กเล่น, มันไปบังคับไว้ให้คงที่ มันต่อสู้กันอยู่. *ถ้าคงที่อยู่ด้วยสมถะสมาธิ มันก็ต้องบังคับไว้,*

แต่ถ้าว่าคงที่เพราะวิปัสสนา มนต์ครากของความหวั่นไหวเสียแล้ว มนต์ครากของความหวั่นไหวเสียแล้ว มันก็คงที่, ความคงที่มันต่างกันมากแหละ คงที่ด้วยสมณะนั้นมันยึดอัด คงที่ด้วยวิปัสสนานี้มันโล่ง.

การเห็น ธรรมฐิติญาณ ญาณด้วยธรรมฐิติญาณ, ตั้งแต่อนิจจาขึ้นไปจนถึงอันสุดท้าย คือ อยถาภูตญาณทัสสนะ, นี้เรียกว่า ธรรมฐิติญาณ คือตั้งอยู่ตามธรรมตา อนิจจา ทักษตา อนัตตตา ธรรมภูตตา ธรรมนิยามตา อธิปไตยจายตา สุนฺณุตตา ตถาตา เห็น ธรรมฐิติญาณ พอหลังจากนั้นมันก็กระโดดไปฝ่าย นิพพานญาณ นิพพิทา วิวระ วมุติ นิพพาน เป็นฝ่ายนิพพานญาณ.

อตัมมยตาอยู่ตรงจุดต่อกัน แล้วก็ขึ้นไปเรื่อย จนถึงนิพพาน ไปถึงนิพพาน. มันคงที่ด้วยนิพพิทา วิวระ วมุติ จนนิพพาน, นี้เรียกว่าคงที่ในชั้นวิปัสสนา ใช้คำสั้น ๆ ว่า คงที่อยู่ในความถูกต้อง นี่ถ้าจะใช้คำไทยก็ว่า ความคงที่อยู่ในความถูกต้อง.

อตัมมยตาใช้ได้ทุกกรณี.

นี้ก็ทำหายเลยว่า อะไรบ้าง ใครบ้าง กรณีไหนบ้าง ที่ไหนบ้าง เวลาไหนบ้าง ที่ไม่ต้องใช้ ความคงที่อยู่ในความถูกต้อง; หรือจะถามกลับว่า ความคงที่อยู่ในความถูกต้องมันใช้ไม่ได้ที่ตรงไหน มันใช้ไม่ได้ที่ไหน เวลาไหน ที่ใด บุคคลใด ชนิดใดที่มันใช้ไม่ได้? มันก็ใช้ได้หมด ขอให้มันคงที่อยู่ในความถูกต้องเดอะ ฉะนั้นจึงใช้คำว่า ตั้งแต่ ก ถึง ฮ; ตั้งแต่ลูกเด็ก ๆ ลูกทารกเด็ก ๆ ก็ได้ ต้องคงที่อยู่ในความถูกต้อง ไปตามลำดับ, จนถึงโตเป็นวัยรุ่น นุ่งสาว พ่อบ้านแม่เรือน แก่เฒ่า มันต้องการความคงที่อยู่ในความ

ถูกต้อง ตามชั้นตามภูมิ แห่งชั้นแห่งภูมินั้นๆ ชั้นกามธาตุ ชั้นรูปธาตุ ชั้นอรูปธาตุ
ชั้นนิโรธธาตุ.

เวรียศหลักอันนี้แล้วพยายามค้นหา เราจะสอนเด็กลูกเล็กๆ ในชั้นอนุบาลหรือ
โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ มันถูกต้องอะไร คงที่อยู่ในความถูกต้องอะไร? แล้วก็สูง
ขึ้นไป ชั้นประถม ชั้นมัธยม ชั้นอุดม, หาความถูกต้อง แล้วคงที่อยู่ในความถูกต้อง.

อันสุดท้ายมันจะไปอยู่เหนือบวกเหนือลบ วิทยาศาสตร์ในชั้นที่เรียกว่า รัศมีความ
สัมพันธ์ของกาลและเทศะ คุณะยอดสุดของวิทยาศาสตร์ ในทางที่จะคับทุกซ์ได้ มันอยู่
ที่นั่นแหละ *relativity of time and space* อันนั้นแหละ มันเป็นจุดสุดท้าย คงที่
อยู่ในความถูกต้อง เพราะว่า การปรุงแต่งทางกาล—เวลา ทางเทศะ—เนื้อที่ หลอกไม่ได้อีก
ต่อไป, หลอกไม่ได้อีกต่อไป มันไม่เห็นเป็นบวกไม่เห็นเป็นลบ ไม่เห็นเป็นสวยงามหรือไม่
ไม่สวยงาม ไพเราะหรือไม่ไพเราะ หอมหรือเหม็น มันไม่มีนี่, เรื่องมันก็จบ มันคงที่
ในอันสุดท้ายถึงตัว ฮ.

ที่นี้ก็มาคิดว่าช่วยได้ในทุกกรณี ช่วยได้อย่างไร? เพราะว่ามันแก้ปัญหา
ได้หมด.

มนุษย์มีปัญหาอยู่ ๓ ปัญหา ทุกปัญหาแก้ได้ด้วยอัครมมยตา.

ปัญหานี้เราจะรวบรวมเป็น ๓ ปัญหา ย่นลงมาเป็น ๓ ปัญหา สงเคราะห์เป็นเพียง
๓ ปัญหา : ทางวัตถุ ทางกาย นั้นอันแรก แล้วก็ ทางจิต นั้นที่ ๒ ทางวิญญาณ นั้นที่ ๓.

ทางรูปธรรม ทางรูปธรรมมีหนึ่ง ทางกายทางวัตถุ นี้เราเรียกว่าทางรูปธรรม, วัตถุต้องถูกต้อง รวมกันเป็นร่างกาย มันก็ถูกต้อง มีความถูกต้องทางกาย คือ ถูกต้องทางวัตถุ เป็นปัจจัยเป็นอุปกรณ์แห่งกาย; มันก็ไม่หลงวัตถุ ให้วัตถุเป็นทิพย์ก็มาหลอกไปไม่ได้.

นึกถึงพระบาลีพระพุทธานิเทศว่า ฉันทันแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นของมนุษย์ และเป็นของทิพย์ เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นของมนุษย์และของทิพย์, ดังนั้นเธอจงไป จงไป; เมื่อส่งภิกษุไปประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ประกาศว่าพ้นแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์. เราจะต้องเห็นว่า เป็นความถูกต้องทางวัตถุถึงที่สุด ไม่ติดอยู่ในบ่วงธรรมตา ไม่ติดอยู่ในบ่วงที่เป็นทิพย์, ถูกต้องทางวัตถุ มันก็ไม่มีปัญหา ไม่มีปัญหาทางวัตถุ.

ทางจิต, ที่นี้ปัญหาทางจิต ก็คือ จิตมั่นคงหมดปัญหา; เมื่อทางกายทางวัตถุมันถูกต้องแล้ว ทางจิตนี้จะต้องทำให้มันคง ต่อสิ่งรบกวนจิตทุกชนิด, ไม่ว่าจะไร ไม่ว่าจะนิรันดร ไม่ว่าจะอะไรหมด บรรดาสิ่งรบกวนจิตทุกชนิด ไม่ทำให้ระคายชน, มีจิตถูกต้อง มีความถูกต้องแห่งจิต เอาตามความหมายของคำว่า สมภาณี.

คำอธิบายของคำว่าสมภาณี คือ จิตสะอาด—ปริสุทธโร แล้วก็ จิตตั้งมั่น—สมาหิตโต สมาหิตโต แล้วจิตว่องไวในการงาน ควรแก่การงาน—กัมมณิโย; ความหมายของคำว่าสมภาณี ใช้คำ ๓ คำนี้ ปริสุทธโร สมาหิตโต กัมมณิโย, พอกัมมณิโยแล้ว จะโน้มจิตไปเพื่อวิปัสสนาอะไรก็ได้. ความถูกต้องของจิต คงที่แข็งโก้ สิ่งรบกวนจิตใดๆ รบกวนจิตไม่ได้.

ที่นี้ทั้งทางอะไร ผมว่าเอาเอง ทางวิญญาณ เพื่อจะตรงกับคำว่า *spiritual* ของพวกฝรั่ง, ขอใช้คำว่าวิญญาณ ในความหมายพิเศษ ไม่ใช่วิญญาณทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ วิญญาณทาง *spirituality* ก็คือ ทางสติปัญญา.

คำว่าทางวิญญาณในที่นี้หมายถึงทางสติปัญญา มันเหนือจิตขึ้นไปแล้ว จิตนี้ มันตัวจิต ถ้าคงที่ก็คงที่ตามแบบจิต; เคียงนี้ คงที่ทางสติปัญญา คือ คงที่ต่อมิจฉาทิฏฐิ ทั้งหลายทั้งปวง, มันจะมีมิจฉาทิฏฐิมาก็ร้อยชนิดก็ตามใจ มันคงที่ต่อมิจฉาทิฏฐิ ก็ว่ามันมาหลอกไม่ได้. มิจฉาทิฏฐิที่จับไว้ในบาลีก็มี ๖๒ *หลอกไม่ได้, จะไม่ติด อยู่ในอวนของมิจฉาทิฏฐิ* เหมือนปลาติดอวน.

นี่คงที่ทางสติปัญญา แต่มันไม่เข้ารูปนะสติปัญญา จึงขอใช้คำสั้น ๆ ลุ่น ๆ ว่าทางวิญญาณ ได้เป็น *ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ* เป็น ๓ ประการ.

แต่ฟังทราบไว้ว่า ในบาลีท่านแยกเป็น ๒ เท่านั้นเอง ท่านเรียก *กายิก เจตสิก* เจตสิกของท่านแยกออกเป็น ๒ คือ *ทางจิต และทางวิญญาณ*. เห็นพบใช้แต่ทางกายิกะ เจตสิกะ; เจตสิกะนั้นแยกออกเป็นทางจิตและทางวิญญาณ มันเป็นนามด้วยกัน แล้วกายนั้นเป็นรูป ก็ถูกต้องทั้งทางรูป ถูกต้องทั้งทางนาม. แต่จะอธิบายให้ชัด เจตสิกะก็ต้องแยกออกเป็น ๒ ทางจิต *ตัวจิตล้วน ๆ* หนึ่งอย่างหนึ่ง แล้ว *ทางคุณสมบัติของจิต* คือ *ทางสติปัญญา* นั้นมันอีกอย่าง.

เทียบให้เห็นง่าย ๆ ว่า ทางกายมันเกี่ยวกับร่างกายนี้ ถ้าเราเป็นโรคทางกาย เราก็ไปที่โรงพยาบาลธรรมดา แก้ไขได้; แต่ถ้าเราเป็นโรคจิตเล่า เราก็ต้องไปที่โรงพยาบาลโรคจิต; แต่ถ้าเป็นโรคทางวิญญาณ ทางสติปัญญา ต้องไปหาพระพุทธรเจ้า, มันไม่มีโรงพยาบาลไหนในโลกจะช่วยให้ ต้องไปโรงพยาบาลทางวิญญาณ ไปหาธรรมะ

ของพระพุทธองค์. ทางกายไปหาโรงพยาบาลทางกาย ทางจิตไปหาโรงพยาบาลโรคจิต ถ้าเป็นโรคทางมิจฉาปฏิฐิติ ทางสติปัญญา ไปหาโรงพยาบาลไหน ก็ต้องไปหาโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า; ที่วัดไหน ที่สำนักวิปัสสนาไหน ที่อะไรก็ตามเถอะ ที่สามารถจะรักษาโรคนี้ได้.

ปัญหาของเรานั้นก็มีเป็น ๓ ชนิดเสมอ แม้เรื่องกิจการงานไม่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ มันก็มีปัญหาอย่างนี้, ทำการงาน นักธุรกิจก็ตาม มันก็มีปัญหาทางกาย ปัญหาทางจิต ปัญหาทางวิญญาณ ไม่ว่าปัญหาอะไร; ที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือปัญหาทางโรคภัยไข้เจ็บ, มันมีอยู่ ๓ อย่าง อย่างนี้.

ปัญหาทางกายจะหมดไป ภัยการ *ไม่มีความผิดพลาดทางกาย* ทางวัตถุ บั้จจัยสิ่งของเครื่องใช้ไม่สอຍ. เคียงวันเขาหลงกันนัก ไปหลงเหยื่อ หลงอารมณ์ทางวัตถุไม่มีที่สิ้นสุด ในโลกนี้มันก็มีปัญหาไม่สิ้นสุด ปัญหาทางวัตถุ, แล้วยังทั้งโรงงานอุตสาหกรรมผลิตวัตถุขึ้นมา มันจะสิ้นสุดได้อย่างไร มันมีทางที่จะหลงกันต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด.

ปัญหาทางจิต, เรารู้เรื่องจิตน้อย ยังน้อยอยู่ ยังน้อย ไม่พอ; *ต้องศึกษาเรื่องจิตให้ถูกต้องตามเรื่องของจิต ไม่ใช่จิตวิทยาหลอกลวง.* คำว่าจิตวิทยามีความหมาย ๒ ชนิด ชนิดแรกรู้เพื่อจะไปหลอกลวงคนอื่นผู้อื่น ที่เราใช้คำพูดว่า จิตวิทยา ซึ่งพวกนักการเมืองเขาใช้กันมากที่สุด อันนั้นจิตวิทยาหลอกลวง. ชนิดหลังคือ จิตวิทยาของธรรมชาติ เราจะเรียนจิตวิทยาของธรรมชาติ, เราจะรู้จักจิตวิทยาของธรรมชาติ เพื่อที่เราจะใช้จิตให้เป็นประโยชน์ที่สุดที่เราจะใช้มันได้.

เดี๋ยวนี้ก็เป็นทีที่ตกลงรับรองกันแล้วว่า จิตนี้เหลือประมาณ เหลือประมาณ จะวิเศษเหลือประมาณ จะใช้ได้สารพัดอย่าง; แต่เราไม่รู้นี่ เราไม่รู้ เราก็ดูมันไม่ได้ ใช้จิตทำสมณะไม่ได้ ทำวิปัสสนาไม่ได้ เพราะเราไม่รู้เรื่องจิต. จิตวิทยาของเรา จะต้องเรียนรู้จิตวิทยาตามธรรมชาติ ไม่ใช่จิตวิทยาของคนเดินตลาดขายของ หรือว่าจิตวิทยานักการเมือง.

ทีนี้เราก็จะมีปัญญาในทางวิญญาณ มีปัญญา ศึกษาให้รู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง เป็นชั้นปัญญาขั้นนั้นก็เลิศขึ้นไปจนถึงเหนือโลก. ชาวโลกเขาไม่ต้องการจะอยู่เหนือโลก. เขาก็ไม่ต้องศึกษาเรื่องนี้ เพราะเขาอยากจะทำอยู่ในโลกกันสวยงาม; แต่ว่าเรื่องการดับทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา มันต้องขึ้นไปถึงขนาดที่อยู่เหนือโลก.

คำว่า เหนือโลกนี้ ช่วยเข้าใจไว้ให้ดีๆ ว่า มันไม่ใช่ทางวัตถุ มันทางสติปัญญา, ดังนั้นร่างกายอยู่ในโลกนี้ก็ได้อีก แต่จิตใจอยู่เหนือโลกก็แล้วกัน สติปัญญาอยู่เหนือโลกก็แล้วกัน. อยู่ในโลกนี้แต่ไม่มีปัญหาใดๆ วัตถุอันสวยงาม ทางอายตนะก็ทำอะไรไม่ได้, เรื่องทางสมาธิ ทางฌาน ทางสมาบัติ ก็ทำให้หลงไหลไม่ได้ มันก็อยู่เหนือโลก.

อัครมมยตาช่วยให้อยู่เหนือโลก มาตามลำดับ ตามขั้นตอน, จากกามสู่รูป จากรูปสู่รูป จากรูปสู่สุณิโรธ นี้เรียกว่าเหนือมาตามลำดับ, เราก็ดมคบปัญหามาตามลำดับ ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต และทั้งทางวิญญาณ.

พวกที่เคร่งตัวหนังสือเขาค้น เขาไม่ยอมรับที่ใช้คำนี้, ผมก็ว่าผมไม่รู้จะใช้คำอะไรนี้ ผมก็ขอใช้คำว่าวิญญาณ ในกิจความหมายนี้. ในที่บางแห่งคำว่าวิญญาณ หมายถึงพระนิพพานก็มี, ไปกันคุณเดชะ คำว่าวิญญาณหมายถึงพระนิพพานก็มีอยู่ ก็เพราะไม่มีคำอื่นจะใช้; แต่ฉันเอาเพียงว่าทางสติปัญญา.

แม่ปัญหาเล็กน้อยปลีกย่อย ก็แก้ได้ด้วยอถัมมยตา.

ที่นี้ ปัญหาที่มันเนื่องกันซี ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณนี้ มันมีปัญหาที่แยกออกไป ตามเรื่องราวของมนุษย์, ปัญหาทางสังคม ก็มี ปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็มี ปัญหาทางการเมือง ก็มี. นี่แม่บทของมันแหละ ปัญหาทางสังคม แก้ปัญหาสังคมไม่ได้เต็มไปด้วยมลภาวะอย่างนี้, ปัญหาทางเศรษฐกิจมันก็เคือคร้อน เรื่องของแพงของถูกของอะไรต่าง ๆ, มันเป็นปัญหาทางสังคม มันก็อยู่กันไม่เรียบร้อย.

ที่นี้ เรามาดูให้มันปลีกย่อย มันปลีกย่อยสารพัดอย่าง, ไปอ่านดูตามหน้าหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับอาชีพ ก็มี เกี่ยวกับการ บริหารธุรกิจ ครอบครัว บ้านเรือน ประเทศชาติ ก็มี มันเป็นปัญหา. เรียกได้ว่าเป็นฝ่าย เรื่องของบุคคลแต่ละคน ก็มี ของฝ่ายสังคม เป็นหมู่ ๆ ก็มี จะเรียกว่าปัญหาของบุคคลก็ได้ ปัญหาของสังคมก็ได้, ถ้ามันรวมกันก็เรียกว่าสังคม ถ้ามันแยกกันเป็นคน ๆ มันก็เป็นบุคคล. แต่ควรจะต้องว่า ถ้ามันมีบุคคลเป็น ๒ คนขึ้นมา ก็เรียกว่าสังคมดีกว่า; แม้ในครอบครัวเราก็เถอะ ในครอบครัวเรามี พ่อ แม่ ลูก ก็เรียกว่าสังคม สังคมเล็ก สังคมตั้งต้น เพราะมันหลายคนนี่, มันต้องไม่มีปัญหา.

อถัมมยตาจะไขแก้ปัญหาได้ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสังคม เพศหญิงก็ได้ เพศชายก็ได้ เพศบรรพชิตก็ได้ เพศกฤหัสถ์ก็ได้; คำว่าเพศนี้มันมีความหมายตามหน้าที่การงาน. ผู้หญิงก็ใช้อถัมมยตา ผู้ชายก็ใช้อถัมมยตา คือความคงที่ถูกต้องตามแบบของผู้ชายของผู้หญิง, ถ้าเป็นเพศกฤหัสถ์เพศบรรพชิต มันก็ต้องถูกต้องตามเพศนั้น ๆ; ถ้าไปปนกันแล้วมันยุ่ง เอาเรื่องของพระไปให้ฆราวาส เอาเรื่องของฆราวาส

ให้พระ มันก็ยุ่งตาย อย่างที่มันกำลังยุ่งอยู่. นี่มันต้องถูกต้อง เฉพาะทุกเพศทุกวัย
ทุกเพศทุกวัย ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทุกการงาน ทุกระยะเวลา ทุกระดับชั้น จึงพูดว่า
ตั้งแต่ ก ถึง ฮ.

ถ้าไม่มีอดัมมยตาก็ไม่มีวิวัฒนาการ.

ถ้าไม่มีการค้นร่นไปตามความถูกต้องแล้ว ก็ไม่มีวิวัฒนาการ, ขอให้มอง ให้
ดูเถอะ วิวัฒนาการ evolution นั้น มันค้นร่นมาตามความถูกต้อง, ตั้งแต่เป็นสัตว์เซลล์เดียว
หลายเซลล์ เป็นพืช เป็นสัตว์ เป็นคน เป็นอะไรมา มาเป็นคนแรกยุคหินยุคอะไรมา
จนเป็นคนปัจจุบันนี้ มันก็ค้นร่นไปตามการผลกัไสของความถูกต้อง. เพียงเท่านั้นมันยัง
ไม่พอ มันยังไม่ถูกต้อง มันก็ค้นร่น มันก็เกิดกระแสวิวัฒนาการ มาเป็นพวกเราที่นั่งกัน
อยู่ที่นี่, มันค้นร่นมาตามความถูกต้องที่มันจะต้องถูกต้อง ถูกต้องๆ, อดัมมยตาจึง
เป็นสิ่งที่ต้องใช้ในทุกกรณี.

เรื่องนั้นมันน่าหัว, อยากจะขอเล่า คนหนึ่งเขามาที่นี่ เขาอยากจะมาขอคำ
อธิบายเรื่องอดัมมยตา นี้ เขาฟังวิทยุบางครั้งเขาไม่รู้ว่าจะไร เขาก็อุตส่าห์มาที่นี่. พอมา
ถาม เขาก็ลืมไปว่า เขาจะถามว่าอะไร, เขาใช้คำไม่ถูก ที่แรกก็ว่า อิทัปปัจจยตา เอ๊ะ
อ้อไม่ใช่ ไม่ใช่ นี่คำมันใหม่ แล้วคำมันปนเปกับคำเก่าๆ.

ขอให้จำไว้ว่า สุกขยอกของ“ตา”แล้วก็ต้องเป็นอดัมมยตา ในฝ่ายธรรมะไป
สุกขยอกอยู่ที่ อดัมมยตา, ในฝ่ายบุคคลไปสุกขยอกอยู่ที่คำว่า อดัมมโย; อดัมมโยหมายถึง
ถึงพระอรหันต์ อดัมมยตา ก็คุณธรรมสำหรับเป็นพระอรหันต์.

ผมเองก็ยังพุดผิด เอาอดัมมยตาไปสับกับอิทัปปัจจยตาอยู่บ่อยๆ. มันเป็น
ปัญหาที่ว่า เขาไม่เข้าใจ แล้วเขาเห็นมันแปลกเกินไป เขาก็ไม่เชื่อ เขาก็ว่าเราเอาของ

ปลอมมาหลอก ; เลยต้องบอกว่า ไม่ใช่ไรดอก แมวย่อมไม่ยอมมันก็จับหนูทั้งนั้น, ขอให้ศึกษาไปเถอะ ศึกษาไปก่อนเถอะว่า อถัมมยตานี้มันคืออะไร.

ที่นี้จะมองดูประโยชน์ โดยประโยชน์ โดยอันสงส์ เป็นที่พึงได้ เป็นที่พึงอันสูงสุด, อถัมมยตาเป็นที่พึงได้ ในลักษณะที่ตรงตามพระพุทธประสงค์.

ที่พึงอันแท้จริง คือตนเองที่เห็นอถัมมยตา.

ทรงน้ขอพูดกันหน่อย มันมีปัญหา, พึงอะไรกัน เราพึงอะไรกัน? ในพระไตรปิฎกทั้งหมด คุณไปหาเถอะ ไปลองหา มีทรงไหนที่จะให้พึงพระพุทธ พึงพระธรรม พึงพระสงฆ์ มันไม่มี, มีก็โดยอ้อม ไม่ใช่คำว่าพึงพระพุทธ พึงพระธรรม พึงพระสงฆ์; แต่มันกลับไปมีที่ว่า พึงธรรม พึงตน มันไม่มีว่า พึงพระพุทธ พึงพระธรรม พึงพระสงฆ์, พบมากที่สุด พึงตน.

อตุตที่ป่า อตุตสรณา อนนุสรณา มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ อยามีสั่งอันเป็นสรณะเลย, ธมฺมที่ป่า ธมฺมสรณา อนนุสรณา มีธรรมะเป็นประทีป มีธรรมะเป็นสรณะ อยามีสั่งอันเป็นสรณะเลย, ยทิท จตฺตาริ สติปฏิฐานา นั้นแหละคือ สติปฏิฐาน ๔ พระพุทธเจ้าท่านย้ายอย่างนี้ทุกหนทุกแห่ง. เราเรียนธรรมบทเราก็พบ อตุตฺตา หิ อตุตฺตโน นาโถ ให้มีตนเป็นที่พึ่ง, โภ หิ นาโถ ปโร สียา ใครอื่นจะเป็นที่พึ่งได้.

แต่ที่นี้เราไม่สนใจนี้ ไม่สนใจจะพึงตนหรือพึงธรรมะ เราจะพึงพระพุทธ พึงพระธรรม พึงพระสงฆ์ เสียเรื่อย. นี้คำว่า พุทฺธํ สรณํ กจฺจามิ ธมฺมํ สรณํ กจฺจามิ มันเขียนที่หลัง มันว่าที่หลัง, มันว่าตามความพอใจ ตามความรู้สึกของบุคคลผู้นั้น ที่จะพึงพระพุทธเจ้า, แล้วต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอพึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ.

พระพุทธเจ้าไม่ได้ว่านะ มันไม่มีฝ่ายที่พระพุทธเจ้าว่าเลย มันมีฝ่ายที่เรารู้ว่า ผู้เจ้าทุกข์นี้แหละว่า จะขอพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. แล้วคำพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์มันมีอยู่ในคำที่เขียนขึ้นใหม่ทั้งนั้น. โดยเฉพาะบททำวัตรเย็น ทำวัตรสวดมนต์ที่ว่า นตฺถิ เม สรณํ อณฺเฏ นั้ เรว่ากัณท์ถลัฏ ไม้ใช่พระพุทธเจ้าทำนว่า.

เอาหนักมาถึงว่า ที่พึ่งแท้จริงมันต้องพึ่งตนเอง มันต้องพึ่งธรรมะ. ธรรมะอะไรจะเป็นที่พึ่ง? ผมขอเสนอว่า อตัมมยตาจะเป็นที่พึ่ง แข็งโก้ก พึ่งตน พึ่งธรรม พึ่งธรรม พึ่งตนเอง ก็ไม่พึ่งผู้อื่น นี่คืออตัมมยตา. ถ้ามีอตัมมยตาเป็นที่พึ่ง มันก็ไมพึ่งสิ่งอื่น เมื่อไม่พึ่งสิ่งอื่น มันก็ไม่มีทางที่จะไปพึ่งไสยศาสตร์.

เรื่องสรณาคมนั้ที่ขึ้นว่า พาหุ เว สรณํ ยนฺติ มนุสฺสา ภยตฺทชิตา มนุชย์มีภยคุกคามแล้ว พึ่งภูเขา พึ่งต้นไม้ พึ่งเจดีย์ พึ่งอะไรต่ออะไรนั้น, นั้นมันพึ่งไสยศาสตร์ พระพุทธเจ้าทำนปฏิเสธ; แต่มาพึ่งพระพุทธ พึ่งพระธรรม พึ่งพระสงฆ์ ก็มีคำว้ เห็นอริยสัจด้วยบัญญัติอันชอบ โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ กโถ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี มันไม่หยุดอยู่เพียงว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มันมีมานั้นว้ เห็นอริยสัจ ๔ อยู่ด้วยบัญญัติอันชอบ; เห็นอริยสัจ ๔ ก็คือเห็นอตัมมยตา เพียงล้พึ่งผู้อื่นหรือภายนอก มันเป็นไสยศาสตร์.

ในที่บางแห่งพระพุทธเจ้าตรัสว้ ตุมฺเหติ กิจจํ อาตปฺปิ อกฺขาตาโร ตถาคตา ความเพียรเป็นสิ่งที่ทำนต้องทำเอง ตถาคตทั้งหลายเป็นแต่ผู้บอก, มันก็ไม้ใช่ที่พึ่ง แต่ตรัสบอกให้ทำที่พึ่งแก่ตนเอง ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ก็เป็นผู้บอกให้ทำที่พึ่งแก่ตนเอง, พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก็มีได้เป็นที่พึ่งโดยตรง แต่เป็นที่พึ่งให้ไปทำเอง ทำเอาเอง, ทำตนเองให้เป็นที่พึ่ง ตามหลักเกณฑ์ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

อตัมมยตา คือธรรมที่จำเป็นทุกระดับของชีวิต.

จะนั้นขอให้มืออตัมมยตา *ความคงที่อยู่ในความถูกต้อง*, ความแข็งโก้กอยู่ ในความถูกต้อง ช่วยจำไว้ด้วย, ใช้ได้ตั้งแต่เด็กทารก จนถึงคนแก่เข้าโลงแหละ; ขอให้ ยึดหลักอันนี้ติดไปกับตัว คือคงที่อยู่ในความถูกต้อง. *เมื่อใดไม่อยู่ในความถูกต้อง มัน ตายแน่ ๆ* มันตายแน่ ๆ; *ที่มันอยู่ได้ไม่ตายทุกวันนี้* เพราะมันมีความถูกต้องอยู่นะ, เด็ก ๆ ก็ถูกต้องเด็ก ๆ วัยรุ่นหนุ่มสาว มันมีความถูกต้องตามขั้นตอนของมัน มันจึงอยู่ได้, สัตว์เทวเจ้านก็เป็นอย่างนี้ ต้นไม้ต้นไม้ก็เป็นอย่างนี้, มันมีลักษณะแห่งความถูกต้อง ตามขั้นตอนของมัน แล้วมันก็เลื่อนเป็นลำดับมา.

สำคัญอยู่ที่ว่า *ทำไมมันเลื่อนได้? เพราะถ้ามันยังไม่ถูกต้อง มันก็ต้องเปลี่ยน* ไซ้ไซ้ใหม่, ลองคิดดูสิ ไม่ถูกต้องมันก็คืออัคคีภัยแคบ มันก็ต้องเปลี่ยน, เมื่อเปลี่ยนมันก็ เลื่อนไป มันก็ขึ้นชั้นใหม่สบายกว่า มันก็อยู่, อ้าว เต็มมันก็เกิดความอึดอัดขึ้นมา มันก็ต้องเลื่อนไป. แม้แต่หมานะ ขอบภัยนะพูดหยาบ ๆ นอนตรงนี้ไม่สบาย มันเลื่อนไป นอนที่ตรงนั้น นอนตรงนี้ไม่สบาย มันเลื่อนไปนอนที่ตรงโน้น, แม้แต่หมานันยังทำเป็น มันหาความถูกต้องของมันเรื่อย.

ขอให้ยึดคำที่ว่า *คงที่อยู่ในความถูกต้อง* ยังไม่ถูกต้องกูไม่เอา กูไม่เอา กับมึงถ้ายังไม่ถูกต้อง มันก็เลื่อนไป เลื่อนไป, จะนั้น *อตัมมยตา—คงที่อยู่ในความถูกต้อง* มันผลักดันให้ขึ้นไปหาความถูกต้อง ที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

เราจะต้องมีความถูกต้อง คืออตัมมยตา มิฉะนั้นก็จะไหลไปหาไสยศาสตร์ มี ไสยศาสตร์เป็นที่พึ่ง มันก็ไหลไปจากพุทธศาสนา, ไสยศาสตร์นี้เขาผ่านกันมามากแล้วใน อินเดีย จนพระพุทธรเจ้าท่านมา, พุทธศาสตร์ พุทธศาสตร์—ศาสตร์ของคนอื่น, ไสยศาสตร์

—ศาสตร์ของคนหลับ ต้องเปลี่ยนจากไสยศาสตร์ ศาสตร์ของคนหลับ มาเป็นศาสตร์ของ
คนตื่น.

ถ้าจะแขวนพระเครื่อง ก็แขวนอย่างพุทธศาสตร์ คือ เป็นสิ่งเตือนให้รู้ ว่า
ถูกเป็นอย่างไร ถูกต้องเป็นอย่างไร, พระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร ไม่ลืมพระพุทธเจ้า; ถ้า
เราแขวนพระเครื่องอย่างนั้นก็^๕เป็นพุทธศาสตร์ แต่ถ้าแขวนเพื่อให้คุ้มครองเป็นของศักดิ์สิทธิ์
อย่างนั้นก็เป็นไสยศาสตร์, พุคมากไปเที่ยวก็ถูกคำ คุณไปคิดเอาเอง. นี่เขาก็พูดกันมาก
เรื่องเครื่องบิณฑก ก็นึกถึงพระเครื่องทั้งนั้น, มันเป็นเรื่องงอก งอกออกไปที่หลัง งอก
ออกไปจากพุทธศาสตร์.

พระพุทธเจ้าพระองค์นิรันดร มาเป็นพระพุทธเจ้าอย่างบุคคล, พระพุทธเจ้า
อย่างบุคคลนิพพานแล้ว ก็มี พระธาตุ มีพระเจดีย์ มีคันโพิธิ มีพระพุทธรูป, แล้ว
จากพระพุทธรูปนี้ มันงอกออกไป งอกออกไปจนกลายเป็นสินค้าแล้ว, เป็นบุคคลที่ถูก
หลอรูปมากที่สุด. ใครถูกพิมพ์รูปมากที่สุด? พระเจ้าแผ่นดิน เขาพิมพ์เสตมภ์มากที่สุด.
ใครถูกหลอรูปมากที่สุด? พระพุทธเจ้า เทียว^๕เป็นเกวียน ๆ, พระพุทธรูปทั้งใหญ่ทั้งเล็ก
ทั้งเล็ก ๆ ที่สุด นี่มันนับไม่ไหว. ท่านถูกหลอรูปมากที่สุด แต่ไม่เหมือนสักรูป.

ในที่สุดขอสรุปความว่า อตัมมยตาช่วยได้ในทุกกรณี ทุกกาละ ทุกเทศะ
ทุกชนตอน^๕ ทุกขนาด.

สรุป

เฮ้! สรุปความว่า เราทำแพตคนะ, แล้วต่อมาเราพูดถึง เรื่องทำแพกันใหม่,
แล้วต่อมาเราพูดถึง เรื่องทำแพให้ดีที่สุด มีปฏิจอสมฺมุบาทอัททูปัจจยตาเป็นลำเรือ
มีอานาปานสติเป็นเครื่องขับเคลื่อน, แล้วต่อมาเราพูดว่า มันสร้างได้ทุกขนาดเลย, แล้ว

ต่อมาเราพูดว่า *ธรรมสำหรับพระพุทธเจ้า* ที่ไปโปรดโลก ไปโปรดโลกทั่วโลก. วันหนึ่ง วันสุดท้ายก็พูดเรื่องว่า อติมมยตา เป็นสิ่งที่ต้องใช้ ในทุกกรณี, แม้แต่จะเรียน หนังสือ เด็กๆ ก็ต้องใช้ เรียนประถม มัธยม อุดมก็ต้องใช้ เรียนมหาวิทยาลัยอย่างนี้ ก็ลองดู, *หาจุดของความถูกต้องของเรื่องนั้นๆ ให้พบ แล้วคงที่อยู่ในความถูกต้องจนกว่า จะเต็มขนาด มันก็จะเลื่อนต่อไป.*

นี่แหละฝากของที่ระลึก แก่เพื่อนสพรหมจรรย์ สหรัสมิกทั้งหลาย ว่า อติมมยตา นั้นแหละพระเครื่อง พระเครื่องที่ควรจะแขวนไว้ตลอดเวลา. ขอให้แขวนไว้กับจิตใจ จะได้มีความถูกต้อง คงที่ แข็งโก้ ห้วนไหวไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไม่ได้, ทำลายอะไรได้ ผ่านทะลุไปได้ ในทุกๆ ปัญหา.

*ขอยุติการบรรยาย เพราะความสมควรแก่เวลา และหมดแรงที่จะพูดแล้ว,
ขอยุติการบรรยาย.*

อตัมมยตาประทีป

— ๑๑ —

๒๐ มีนาคม ๒๕๒๕

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ มีผลสูงสุดเป็นอตัมมโย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้
อาตมาก็ยังคงกล่าวโดยเรื่องใหญ่ว่า ชีวิตวัหาร ต่อไปตามเดิม, แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะ
ในวันนี้ว่า การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ ต่อจากครั้งที่แล้วมา. การพัฒนา
ชีวิตด้วยไตรลักษณ์ มีการบรรยายมาแล้ว ๒ ครั้ง คือ เรื่อง อนิจจตา — ความไม่เที่ยง
ทุกขตา — ความเป็นทุกข์, ในครั้งนี้จะพูดถึง การพัฒนาชีวิตด้วยอนัตตา ความรู้เรื่อง
อนัตตา.

การบรรยายเรื่องชีวิตพัฒนา ก่อนข้างจะสับสน เพราะว่าบางทีก็ต้องลดลง
ไปอธิบายในระดับต่ำ สำหรับผู้มาใหม่ ซึ่งมีจำนวนมาก, บางคราวก็อธิบายในระดับสูง
คือสูงขึ้นตามลำดับ ทั้งที่ท่านทั้งหลายผู้ฟังมาอย่างคืดต่อ ย่อมจะทราบได้เป็นอย่างดี.

ขอให้ผสมผสานข้อความนั้น ๆ เอาด้วยตนเอง ให้ได้ลำดับที่ถูกต้อง, ไม่ต้องเอาตามลำดับแห่งการบรรยายก็ได้.

เรื่องชีวิตพัฒนา^๕ เราพูดกันมาตั้งแต่ว่า ในระยะแรกที่สุด ก็คือ *การทำมาหากิน การดำรงชีวิตในทางวัตถุร่างกาย* ก็ทำให้ถูกต้อง จนกระทั่งไม่มีปัญหา, อย่าให้มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทางวัตถุปัจจัยของร่างกาย. เรื่องอาหาร เรื่องเครื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องการบำบัดโรค ก็ได้ถูกต้องมาโดยลำดับ.

ทำความเข้าใจกับคำว่าถูกต้อง.

คำว่าถูกต้องในที่นี้ หมายถึงทางธรรมะ *ไม่ใช่ร่ำรวยฟุ่มเฟือย ตามแบบของทางโลก.* คำว่าถูกต้องนี้ ขอให้ช่วยกันจำไว้เป็นหลักว่า *ไม่เกิดความทุกข์ร้อนแก่ผู้ใดทุกๆ ฝ่าย* จึงจะเรียกว่า *ความถูกต้อง* หรือความดีหรือแม่แต่บุญกุศล, ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งเหล่านี้คือ *ความที่ไม่มีใครต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน.*

บางคนก็จะเรียกเอาความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป; แต่จะเรียกเอาความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป มันก็มีแต่จะไปพบปัญหา ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากเดือดร้อน, นี่เป็นสิ่งที่ต้องระวังให้ดี มิฉะนั้นชีวิตจะไม่พัฒนา หรือจะพัฒนากันไม่รู้จักจบ เพราะว่ามัน *เรียกร้องเกินพอดี.* การที่กล่าวว่า *นิพพานเป็นธรรมะสูงสุดนั้น* มันไม่ใช่สูงสุดไปตามความต้องการของคนที่มีกิเลสตัณหา, *มันสูงสุดสำหรับคนที่ไม่มีกิเลสตัณหา.* คนไม่มีกิเลสตัณหา *ไม่เรียกร้องอะไร, ไม่หวังอะไร, ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในอะไร* จึงไม่เรียกร้องอะไร, หรือถ้าจะให้ดีให้ถูกต้องคือ *มันไม่รู้จะเรียกร้องอะไร, ไม่มีอะไรจะเรียกร้อง.* แม้ไม่

ไต่อยู่ในฐานะที่ว่า ร่ำรวย มีอำนาจวาสนา มีอะไรเหมือนกับที่ชาวบ้านชาวเมืองเขาอยากจะมีกัน, แต่มันก็ *ไม่ขาดแคลนอะไร*.

นี่แหละที่จะต้องเข้าใจกันให้ดีๆ ในข้อที่ว่า *เท่าไร อย่างไร จึงจะไม่มีใครเดือดร้อน* ด้วยกันทุกฝ่าย. แต่ไม่มีใครสนใจเพียงเท่านั้น เขาสนใจให้มากยิ่งขึ้นไปว่าอะไรกันอีก อะไรกันอีก ยังให้ตีไปกว่านั้นอีก, มันก็มีแต่ว่าจะเอาอีก มันมีแต่จะเอาอีก, แล้วยังไม่รู้ว่าจะตีกันไปอย่างไร จึงเกิดปัญหาขึ้นมา.

เมื่อไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์อะไรแล้ว มันก็ควรพอใจ; แต่คนก็ไม่พอใจ ยังหวังที่จะได้อะไรอีก, แม้ไม่รู้ว่าจะได้อะไร ก็จักคิดเสียว่าอะไรก็ได้ มันก็อยากจะได้เรื่อยๆ ไป. นี่มัน *ไม่มีจุดจบของการพัฒนา* เพราะกิเลสที่มันไม่รู้ว่า ต้องการอะไร หรืออะไรเป็นจุดจบ; มันเหมือนกับคนบ้า *ไม่รู้ว่าควรจะต้องทำอะไร*, ที่ไม่รู้ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ก็คือ *ไม่รู้ว่าตนควรจะเป็นอย่างไร*.

ทำไมจึงมีความคิดที่ไม่รู้ตามถูกต้อง, ไม่รู้ตามที่ควรจะทำ ควรจะหยุด ควรจะดับ ควรจะเย็น? ทงนี้ก็เพราะว่า *ไม่รู้เรื่องพระไตรลักษณ์* ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

ขอให้เรารู้เรื่องพระไตรลักษณ์โดยประจักษ์แก่ใจ เหมือนบรรพบุรุษที่แล้วมา รู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พอตัว จนถึงกับว่า *พอได้ยินคำนี้ ก็ยกมือไหว้ยกมือขึ้นประนมขึ้นเหนือหัว*, เช่นเดียวกับได้ยินคำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ไหนเมื่อไร ก็ยกมือประนมขึ้นเหนือหัว. ได้ยินคำว่าอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเมื่อไร ก็ยกมือประนมขึ้นเหนือหัว เพราะเขารู้สึกดี รู้จักดี เข้าใจดี ว่าคืออะไร ประเสริฐสูงสุดเป็นที่พึงได้สักเท่าไร. ความรู้สึกนั้นมันแจ่มแจ้งอยู่ในใจ จึงได้ยินแล้ว ก็ต้องยกมือประนมขึ้นเหนือหัว.

มนุษย์มีปัญหามาก เพราะดำรงจิตผิด.

เดี๋ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง, มีใครทำอะไรบ้าง? เราเห็นแต่คนล้อเลียน ได้ยินอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เต็มหูหลังนั้นก็ล้อเลียนว่า เป็นคำพูดที่บ้า ๆ บอ ๆ อะไรก็ไม่รู้, เป็นเรื่องของคนแก่ ละเมอเพ้อฝัน ยึดมั่นถือมั่นกันไปตามแบบของคนไม่รู้; เพราะฉะนั้น พระอนิจจัง พระทุกขัง พระอนัตตา จึงไม่มีหรือไม่มาเป็นประโยชน์ให้แก่คนในยุคนี้.

คนในยุคนี้ไม่รู้เรื่องนี้ จิตมันก็เดินไปผิด จากความเป็นจริงของธรรมชาติ, มันก็มีแต่ความผิด นับตั้งแต่ว่า เข้าใจผิด รู้ผิด เห็นผิด คิดผิด แล้วก็ทำผิด พูดผิด, มันก็มีแต่ความผิด จึงเรียกว่า โลกมันเต็มไปด้วยความผิด แล้วจะมีสันติภาพได้อย่างไร. ฉะนั้นเราจึงเห็นหรือได้ทราบว่าเป็นบ้ากันมากขึ้น, ตามสถิติที่เขาประกาศออกมาทางการแพทย์หรือทางอื่นก็ดี ปรากฏว่าคนเป็นบ้ากันมากขึ้นยิ่งกว่าแต่ก่อน เป็นโรคประสาทกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน, แล้วการเป็นโรคทางกายอย่างอื่นก็มากกว่าแต่ก่อน เพราะไม่ได้ดำรงจิตใจให้ถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติ นั่นเอง, จึงกลายเป็นว่า สู้คนบ้า สัมยคนบ้าก็ไม่ได้.

โดยความจำเป็นหรือโดยบังเอิญ คนบ้าคิดอะไรไม่ได้ เขาก็ไม่คิด ไม่คิดมาก ปล่อยให้ไปตามสภาพธรรมชาติ มันจึงถูกธรรมชาติมากกว่า; คนบ้าเหล่านั้นจึงไม่มีปัญหาแม้ในทางจิตใจ แต่เราก็จัดเขาไว้ในพวกที่ไม่เจริญ. นึก ๆ แล้วก็น่าหัว พวกที่ไม่เจริญ กลับสบายกว่า มีปัญหาน้อยกว่า นอนหลับสนิทกว่า, ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บแปลก ๆ เหมือนคนสมัยนี้ ซึ่งมีโรคภัยไข้เจ็บแปลก ๆ มากชนิด และแปลกหรือหนักหรือรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที; คิดดูให้ดี, เรียกว่าใครมันเจริญทางไหนกันแน่.

คนสมัยนี้ก็เจริญทางวัตถุ ก็จะเห็นได้โดยแท้จริงว่า เจริญทางวัตถุเหลือ
ประมาณ แต่แล้วทางจิตมันไม่เจริญเท่า, หรือว่า ความเจริญทางวัตถุนั้นแหละ มันปิด
กั้นความเจริญทางจิตเสียหมด จิตมันก็ตกต่ำ ก็เป็นโรคเกี่ยวกับจิต เกี่ยวกับความรู้สึก
ความนึกความคิด, แล้วก็เป็นอย่างนั้น เป็นโรคประสาท เป็นโรคนอนไม่หลับ; สู้ก่อนหิน
ก็ไม่ได้ มันคิดอะไรไม่เป็น ไม่มีมันสมองจะคิด มันก็ไม่ได้คิด แล้วมันก็สบายกว่ามนุษย์
ที่รู้จักคิด.

นี่ทำให้มีปัญหาขึ้นมาว่า การได้เป็นมนุษย์นั้นมันดีอย่างไร, มันเป็นบุญหรือ
เป็นบาป? มันอยู่ที่ว่า มนุษย์นั้นเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องหรือไม่, ถ้ามีจิตใจพัฒนาไปอย่าง
ถูกต้อง มนุษย์ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์มากเหมือนเดี๋ยวนี้นี้, เดี๋ยวนี้นี้เรียกว่ามันไม่เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง
มันก็เลยมีปัญหา.

ความสงบเย็น คือผลของการพัฒนาที่ถูกต้อง.

เราควรจะรู้จักพัฒนาจิตใจของเราให้ถูกต้อง เพื่ออย่าให้เสียเปรียบคนป่า,
คนป่าที่เขาอยู่กันอย่างปกติตามธรรมชาติ แม้จะไม่ถึงขนาดที่เป็นก้อนหิน ที่ไม่ต้องคิดนึก
อะไร อยู่อย่างปกติตลอดไป.

การพัฒนาที่ระวังให้ดี เพราะว่าคำว่า พัฒนานี้หมายความว่า แค่เพียงว่า มัน
มากขึ้น ก็เรียกว่าพัฒนาแล้ว, ผิดหรือถูกไม่ค่อยจะได้สนใจกัน, ขอแต่มากขึ้น ๆ ก็เรียกว่า
พัฒนาได้แล้ว. ภาษาลาติน คำที่มาเป็นภาษาอังกฤษปัจจุบันนี้ว่า เจริญ นั้น มันเป็น
คำเดียวกับคำว่าบ้า, ความเจริญกับความบ้าตัวหนังสือคำเดียวกัน. คำว่าพัฒนานี้ก็เหมือน
กัน มันรก, ที่บรกจนใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ ก็เรียกว่าพัฒนาเหมือนกัน คือมันหมายถึง

ความแต่เพียงว่ามันมาก, ยิ่งพัฒนามากก็หมายความว่ามันยิ่งมาก, แต่ไม่ได้คำนึงว่า มันถูกหรือผิด.

อย่างนี้พุทธศาสนาไม่ต้องการ ต้องการให้เป็นว่า ถ้าพัฒนาควรจะพัฒนาไปในทางถูกต้อง คือมันมากขึ้นในทางที่ถูกต้อง, มากขึ้นแห่งความถูกต้อง มากขึ้นแห่งความสงบสุข ยังไม่มีคำเรียก เรายังไม่ได้ใช้คำอื่นเรียก คงใช้คำว่าพัฒนา, รักเป็นป่าที่บึกก็เรียกว่าพัฒนาเหมือนกัน.

เราทำไม่ถูกต้องแล้ว ความเป็นมนุษย์ของเราจะเป็นสิ่งเลวร้าย ยิ่งไปกว่าคนป่า ที่เรากล่าวหาเขาว่า ไม่พัฒนาอะไรเลย. ถึงแม้เตี้ยวัน ก็ยังมีทางที่จะเปรียบเทียบได้บ้างเหมือนกัน, คนที่เราดูถูกเขาว่าไม่ก้าวหน้าไม่เจริญนั้นแหละ บางทีดูให้ตีเถอะ เขามีความสุขกว่าเราก็มี เพราะเรามันคิดมากไปเอง, เราก้าวหน้าไปในทางความยุ่งเหยิง คนหนึ่งเขาหยุดอยู่ในความสงบ, แต่คุณแล้วคล้าย ๆ กับว่าเขาไม่มีอะไรจะทำ ไม่มีอะไรจะกิน ไม่มีอะไรจะอวด ไม่มีอะไรจะแสดง เราก็บอกว่าเขาไม่พัฒนา.

ถ้าจะวินิจฉัยใครว่าเป็นอย่างไรกันบ้างแล้ว ขอให้นึกถึง ความสงบสุข เป็นหลักไว้จะดีกว่า ว่าถ้าในจิตใจมีความสงบเย็นนั้นแหละถูก, ภายนอกอาจจะไม่ค่อยมีอะไร ไม่ค่อยมีอะไรจะกิน จะนั่งจะหม่อม จะใช้จะสอยก็ได้; แต่ถ้าภายในมันเป็นความสงบเย็นนั้นแหละมันจะได้เปรียบกว่า มันจะดีกว่า. ความยุ่งยากเร่าร้อน กระวนกระวาย มาจากการที่เราต้องการมากเกินไป, ถ้ายังเป็นชั้นจิตใจชั้นละเอียดที่สุดแล้ว มันเป็นเพราะเรายึดมันถือมัน.

ฉะนั้น ถ้าเราสู้จนไม่หลงยึดมันถือมันในสิ่งใด เมื่อนั้นก็จะสงบเย็น, สงบเย็นเป็นความหมายของ พระนิพพาน เรียกว่า พระนิพพานทันที พระนิพพานเดี๋ยวนี้ พระนิพพาน

อย่างทันอกทันใจ คือ เมื่อมีจิตใจไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด. ซึ่งอาตมาเคยขอร้องแล้วขอ ร้องอีก ว่าสังเกตดูให้ดีๆ บางเวลาท่านก็มีมันโดยไม่รู้สีกตัว; แต่เมื่อท่านสังเกตไม่ดี ก็จะไม่รู้สึกว่ามี ก็เลยไม่รู้จั๊กกับสิ่งที่ควรจะรู้จักหรือควรมี คือเวลาที่จิตใจ^{นี้}ไม่ยึดมั่น ถือมั่นอะไร.

แต่พูดอย่างนั้นแล้ว ก็รู้สึกว่ามันไม่แก่ง มันไม่แก่ง คือมันเป็นเอง, เวลาที่ บังเอิญเป็นได้เอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร แล้วเราก็มีความสุข ชนิดสงบเย็นแห่งจิตใจ เหมือนกับนิพพาน^{นี้}ก็มีได้, แต่มันไม่แก่ง เพราะว่าเราไม่ได้ทำให้มันเกิดขึ้น. เกี่ยวกับ เราจะเอากันในลักษณะที่ว่า จะทำให้เกิดขึ้น จะทำให้มันเกิดขึ้นได้ตามที่เราต้องการเมื่อใด ก็ได้, ^{นี้}คือการศึกษารื่อง พระไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เข้าใจชัดเจน แจ่มแจ้ง, รู้สึกได้ทันเวลาที่เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น ที่จะทำให้จิตใจเราร้อน.

ดับทุกข์ด้วยพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

อาตมาจะพูดเป็นเรื่องให้กำหนดจดจำไว้ ว่าถ้ามีทุกข์ร้อนอะไรอยู่ในใจเมื่อไร มันดับได้ด้วยพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, หรือว่าถ้าพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเข้ามา แล้วจิตก็จะเปลี่ยนเป็นเยือกเย็น คือว่างจากความร้อน ไม่มีความร้อน ไม่มีเรื่องปรุงแต่ง ที่เป็นความร้อนหรือเป็นความทุกข์.

ช่วยจำไว้ด้วยเถอะว่า ถ้าความหม่นหมอง ความไม่พอใจ ความทุกข์ ความ รู้สึกที่ไม่เป็นสุข อันใดเกิดขึ้น ในความรู้สึกแห่งจิตใจของเราแล้ว รีบนึกถึงพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ถ้าถนัดที่จะเห็น อนิจจัง ว่าความไม่เที่ยง มันไม่เที่ยงนะเว้ย, มัน ไม่เที่ยงนะเว้ย อย่างนี้ก็^{นี้}ได้ แล้วความทุกข์นั้นมันจะหายไป เพราะมันรู้สึกได้ว่า มันไม่

เที่ยงอย่าง^๕เองนะโว้ย. แต่นิสัยสันดานคนเราไม่เหมือนกัน บางคนรู้สึก^๕ว่าเห็น ทุกข์^๕ดีกว่า มัน^๕เป็นทุกข์อย่าง^๕นั้นเองนะเว้ย เพราะมันไม่เที่ยงมันก็เป็นทุกข์ อย่าง^๕นั้นก็. หรือว่านิสัยสันดานของบางคน ชอบความหมายของ อนัตตา มันไม่ใช่ตน, พออะไรเกิด^๕ขึ้น ชุณหว่าอยู่ในใจ นึก^๕ได้ว่า มันไม่ใช่ตัวตนนะเว้ย มันก็หายไปได้.

ที่จริงมันก็เหมือนกัน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มัน^๕เนื่องกัน แต่ว่ามันก็มี^๕ความหมายต่างกัน ความรู้สึกมันก็ต่างกัน ทางเดินของปัญญา^๕มันก็ต้องต่างกัน. ถ้าจะเปรียบ^๕ก็เหมือนกับว่า คนเรานี้มันไม่ได้กินยาเหมือนกัน; บางทีคน^๕นี้ชอบยาอย่าง^๕นี้ บางทีคน^๕โน้นชอบยาอย่าง^๕โน้น คนหนึ่งก็ถูกกับยาชนิดหนึ่ง, ที่เรียก^๕กันว่า ลางเนื้อชอบลางยา^๕นั้นแหละ คือ ข้อ^๕ที่ว่า เรบบางทีก็อาศัยอนิจจัง บางทีก็อาศัยทุกขัง บางทีก็อาศัยอนัตตา.

แต่เรื่องอนัตตาเป็น^๕เรื่องสูงสุด เป็น^๕เรื่อง^๕ที่เรียกว่ารวบยอด หรือสำคัญ^๕กว่าหรือเป็นหัวใจ ก็แล้วแต่จะเรียก ของทั้งหมด, เห็นอนัตตา นั้นแหละคือเห็นสูงสุดหรือเห็นทั้งหมด. ไม่รู้สึก^๕ว่าเป็นตัวตน มันก็ไม่เรียกร้องเอาอย่าง^๕ที่ว่ามีตัวตน หรือมัน^๕ไม่มีความคิด^๕นึก^๕ที่จะเรียกร้อง หรือจะยึดมัน หรือจะอะไรก็ตาม; แต่เพราะเหตุ^๕ที่เป็นธรรมะสูงสุดมันก็ต้องเห็นยาก เห็นยากกว่าเป็นธรรมดา, เหมือนยานาน^๕ที่คิดว่า ตามปกติมัน^๕ก็หายากกว่า ทำยากกว่า แพงกว่า อะไรกว่า.

เดี๋ยว^๕นี้เราจะไม่รู้จัก^๕กันเสียเลย คนสมัย^๕นี้ยังไม่รู้จัก^๕กันเสียเลย เรื่องพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่รู้จัก^๕แจจๆยังไม่พอ ยังเอามาล้อเล่นเสียอีก, ตรงกับคำ^๕ว่าเดี๋ยว^๕นี้ ศาสนา^๕มันเร็วว ศาสนา^๕เลื่อน ลาง เลื่อน จางไป เหมือนกับมันเร็ววมันจะหมดไป, จะหวัง^๕ได้หรือไม่ ว่าจะกลับมาอีก. ความรู้^๕ที่ประเสริฐที่สุด^๕ของพระพุทธเจ้า^๕ ซึ่งเคยสูงสุด^๕นั้นเลื่อนไป จางไป เร็วไป จนจะหมดจะสิ้น^๕อยู่แล้ว จะหวัง^๕ได้หรือไม่ว่าจะกลับมาอีก,

ถ้ามันไม่อาจจะกลับมาอีก เราก็บ้ำที่มานั่งพูดกันเรื่องนี้, มานั่งพูดกันเรื่องนี้ให้เสียเวลา
ทำไมก็ไม่รู้ ถ้ามันไม่อาจจะกลับมาอีก.

แต่เอาตามาก็คว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *ธรรมะไม่จำกัดเวลา อกาลิก,*
พระธรรมไม่ได้จำกัดเวลา ไม่ได้จำกัดกาล จะต้องเป็นไปตามกาล มันอยู่ที่การประพฤติ
กระทำของคนปฏิบัติธรรมะ. ถ้าเราจะถือว่า เราจะปฏิบัติธรรมะให้ถูกต้อง เอาความถูก
ต้องเป็นหลัก ธรรมะก็จะต้องกลับมา, เรื่องที่ละเอียดสุขุมประณีต เช่น เรื่องนิพพาน
เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ก็อาจจะกลับมาอีกได้.

ยิ่งเจริญยิ่งมีปัญหา เพราะไม่รู้จักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

สติปัญญาของคนสมัยนี้ เจียบแหลมมากกว่าคนโบราณมาก แต่ก็เอาไปใช้
ในเรื่องอื่น, เขาเอาไปใช้เสียในเรื่องอื่น คือใช้ในเรื่องตรงกันข้าม ใช้ในเรื่องสร้างกิเลส
สร้างความทุกข์ สร้างปัญหา ไม่ได้เอามาใช้ในทางที่จะดับทุกข์. *ความทุกข์มันก็มากขึ้น ๆ*
แล้วก็ไม่ถูกต้อง, *เพราะว่าคนไม่รู้ หลงเอาความทุกข์เป็นความสุข, หลงเอาความทุกข์เป็น*
ความสุข ยิ่งหลงในความทุกข์ หรือสิ่งที่จะให้เกิดความทุกข์ เป็นของดีเป็นของสุขไป.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยปัจจุบันนี้ ก็คือหลงอยากจะมี จะได้ จะเป็น ใน
สิ่งที่ไม่ต้องมี ต้องได้ ต้องเป็น; ไปคุยที่บ้านที่เรื่อน อะไรที่ไม่จำเป็น อะไรจำเป็น
ไปแยกแยะดู ก็จะพบสิ่งที่ไม่จำเป็นอยู่มาก, ไม่ต้องมี ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องกิน ไม่ต้องอะไร
ก็มีอยู่. แทนที่อยากจะเอาไปทิ้งเสีย กลับอยากจะไปหาอย่างอื่นมาเพิ่มเข้าอีก จนมันเต็ม
ไปด้วยสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมี ไม่จำเป็นจะต้องใช้ ไม่จำเป็นจะต้องกิน, แล้วก็เข้าใจไปว่า
เรายังไม่มี เรายังต้องการอีก ยังเรียกร้องที่จะเอาอีก; ก็เกิดปัญหาใหม่ๆ ในยุคนี้ขึ้นมา

คือคนเรียกร้องที่จะได้ให้ทักทายกับผู้อื่น โดยไม่คว้ามั่นจำเป็นหรือไม่จำเป็น, ส่วนเรื่องที่จะทำให้หยุดเย็นไม่เป็นทุกชั้นไม่รู้จัก, ไม่เรียกร้องไม่ชวนชวาย.

ถ้ารู้จัก ก็คงจะเอาสิ่งที่ไม่จำเป็นไปทิ้งทะเลเสียบ้าง ให้เหลือแต่พอดีๆ เท่าที่จำเป็น เท่าที่จะไม่ทำให้เกิดปัญหา; แต่ว่าอย่างนี้ไม่ต้องทำก็ได้ คืออย่าไปเอามากี่แล้วกัน อย่าไปอยากก็แล้วกัน ควบคุมความอยาก ตรวจสอบความอยากไว้เสมอ ว่ามันไม่จำเป็น. อย่างพ่อบ้านแม่เรือนทั้งหลายนี้ กำลังคิดจะมีโทรทัศน์สีกันทั้งนั้น แล้วบางบ้านก็มีแล้วด้วย, นี่เป็นตัวอย่างเท่านั้น ว่ามันจำเป็นไหม, หรือจะคิดให้ละเอียดลงไปว่า มันได้อะไรแก่ตัวเอง แก่ลูกแก่หลาน แก่เตี๊ยกๆแก่ทุกคน, แต่แล้วทำไมมันก็เอามาแล้ว หรือทำไมมันอยากไปซื้อผ่อนส่งมา, *ทำไมจึงไม่คว้ามั่นจำเป็นหรือไม่จำเป็น.*

ครั้นมาเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในครอบครัว ก็ไม่รู้ว่าจะแก้อย่างไร ก็ไปโทษผีสงเทวดา ไปรดน้ำมนต์ ไปคุุโชคไปคุุกลางว่าจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร, ไม่มองดูที่ความโง่ของตัว, ไม่มองดูที่กิเลส ถัดมา อวิชา อุปาทานของตัว. นี่มนุษย์ที่จะต้องปวดหัวจะเป็นโรคประสาท จะต้องเป็นบ้า, หรือว่าจะต้องทำทุจริตผิดศีลผิดธรรม วิวาทกันฆ่าฟันกันมากขึ้น.

ความไม่รู้จักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้ต้องการในสิ่งที่ไม่ควรจะต้องการอยากมีในสิ่งที่ไม่ต้องมี ไม่ควรจะมี, อยากจะเป็นโดยที่มันไม่จำเป็นต้องเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็น. มนุษย์ทั้งโลกกำลังเป็นอยู่อย่างนี้, มนุษย์ทั้งโลกเป็นอยู่อย่างนี้.

เปรียบเทียบกันดูเล่น ๆ บ้างก็ได้ ในวันหนึ่งมนุษย์สมัยนี้ใช้น้ำมันก็ล้านถึง มนุษย์สมัยคนป่าโน้นใช้น้ำมันวันหนึ่งก็หยด, จะพบว่าในสมัยคนป่าไม่ได้ใช้น้ำมัน

แม้แต่หยดเดียวในวันหนึ่งๆ สมัยนี้เราใช้น้ำมันกันวันละไม่รู้กี่ล้านถัง หมายถึงทั้งโลกนะ, แล้วใครได้อะไร? เราก็คือความยุ่งๆ ยุ่งเหลือที่จะยุ่ง, คนบ่าก็ไม่เห็นขาดแคลนอะไร ไม่เจ็บไข้อะไร แล้วก็ไม่ได้ตาย เขาก็คือ บู้ ย่า ตา ยาย ของคนสมัยนี้นะ, ถ้าว่าคนบ่่าสมัยนี้ทำผิด เป็นเรื่องผิดจริงแล้ว ก็คงตายหมดแล้ว ไม่เกิดลูกเกิดหลานมาเป็นพวกเรา สมัยนี้.

ดูให้ดี ว่าเรื่องผิดเรื่องถูกเรื่องเหล่านี้ มันหมายความอย่างไรกัน, โรคจำนวนมากเกิดขึ้น เป็นของสมัยใหม่ ซึ่งคนบ่่าสมัยโน้นไม่รู้จัก ไม่รู้จักโรคชนิดนั้น เพราะมันเพิ่งมีสมัยเมื่อมนุษย์เจริญแล้ว. นี่ลองคิดดูให้ดี ว่าความเจริญของมนุษย์นั้นมันมาด้วยอำนาจของอะไร, มันเป็นมาด้วยอำนาจของอะไร, หรือว่ามันเพิ่มขึ้นๆ ด้วยอำนาจของอะไร? แล้วสิ่งนั้นมันมีผลเป็นความวุ่นวาย ยุ่งยากลำบากระส่ำระสายของคนสมัยนี้, แล้วจะเรียกว่ามันดีที่ตรงไหน; แต่เราก็ก็นึกถึงความเจริญ, ฉะนั้นความเจริญนั้นมันก็คือยุ่งมากขึ้น มีปัญหามากขึ้น, ถ้าจะพูดให้ถูก ก็คือมัน บ่่ามากขึ้น นั่นเอง.

ทำไมเราจะต้องพูดอย่างนี้ หรือพูดด้วยเรื่องอย่างนี้ ซึ่งบางคนก็รำคาญ ไม่อยากจะฟัง, มันจำเป็นที่จะต้องพูดด้วยเรื่องนี้ ด้วยเรื่องนึ่งเรื่องที่กำลังพูดอย่างนี้ เพราะว่ามันเป็นสภาพอันแท้จริงของมนุษย์ ที่กำลังเป็นสัตว์ที่มีปัญหาหนัก ทนทรมาณมาก ยุ่งยากมากกว่าสัตว์ชนิดไหนหมด, ไม่สมกับว่าเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ที่ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด ประเสริฐที่สุดด้วยความมีความยุ่งยากมากที่สุด. กิดดูเถอะมันดีหรือบ่่า เป็นมนุษย์นี่กลับมีเรื่องยุ่งยากมากที่สุด, ลำบากมากที่สุด; ไปดูสัตว์เดรัจฉานมันยังนอนสบายมากกว่าคน, หรือว่าสมัยคนบ่่านี้ก็ยังนอนสบายมากกว่าคนสมัยนี้ ที่ว่าเจริญแล้ว รุ่งเรืองแล้ว แล้วดูถูกคนบ่่า ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของคนสมัยนี้นั่นเอง.

ทีนี้เราก็จะดูกันว่า กระแสของความเปลี่ยนแปลง, กระแสของการพัฒนา ที่ว่ากระแสหรือว่าที่เปลี่ยนเป็นคิชน ๆ กระแสนั้นมันมาด้วยอำนาจของอะไร? ไม่เห็น ก็ตามใจ, แต่ถ้าเห็นก็จะรู้สึก ว่า มาด้วยลัทธิลัทธิตา เป็นคนโง่ลัทธิลัทธิตา *ไม่รู้เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วไปสร้างสิ่งที่ทำลายตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ.*

พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงนำมาสอนอีก, จำเป็นจะต้องเอาเรื่องนั้นมาสอนอีก ให้ มนุษย์รู้ เรื่องที่จริงที่สุด ที่ถูกต้องที่สุด ที่มีประโยชน์ที่สุด คือเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อว่าอย่าต้องทำอะไรที่เกินจำเป็น, อย่าต้องทำอะไรที่เกินจำเป็น, ทำให้พอถูกพอดี ให้อยู่กันด้วยความสงบสุข.

พระพุทธเจ้าท่านทรงนำมาสอน มันต้องมีความจำเป็นที่สุดแหละ, หรือว่า ท่านต้องเอาสิ่งที่จำเป็นที่สุด มีประโยชน์ที่สุดมาสอน ถ้าไม่อย่างนั้นก็ไม่ใช่พระพุทธเจ้า. ฉะนั้นเราควรจะฟังคำของท่าน, เราจะต้องยอมรับตามพระบาลีที่ว่า สิ่งที่ทรงนำมาสอน มากที่สุด คือเรื่อง สัพเพ สงฺขารา อนิจฺจา หรือว่า สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา คือเรื่องที่สอน มากที่สุดกว่าเรื่องทั้งหลาย เพราะมีความสำคัญมากที่สุด. ฉะนั้นเราจะต้องเข้าใจเรื่องนี้, เอามาใช้ ให้เป็นประโยชน์ที่สุด คือให้มันประกอบอยู่ในชีวิตของเรา อย่าต้องให้มีความ ทุกข์เลย.

อาจจะมึบางคนที่เขาพูดว่า ไม่บ้าก็ไม่สนุก ก็ได้, ถ้าไม่บ้าก็เสียเลยก็ไม่ สนุก มันจิตซีดแห้งแล้ง. นี่เขาอยากจะหัวเราะสุดเหวี่ยง อยากจะร้องไห้สุดเหวี่ยง อยากจะโลดเต้นสุดเหวี่ยง, อยากจะทำอะไรเหมือนกับคนบ้าเสียบ้าง, แล้วก็รู้สึกว่ามันสนุก สนุกดี, แต่แล้วในที่สุดมันเป็นอย่างไร ที่ว่าสนุกดี ที่มีอะไรๆ ที่ไม่จำเป็นขึ้นมาในโลก เต็มไปหมด นี่เป็นอย่างไรบ้าง? เขาเรียกกันว่า *ความเจริญ* ๆ แต่ผลของมันก็คือ *ลำบากมากขึ้น ปวดหัวมากขึ้น กระทั่งสูคนบ้าก็ไม่ได้ สู้สัตว์เดรัจฉานทั่วไปก็ไม่ได้.*

แต่ไม่ได้หมายความว่า เราจะกลับไปเป็นคนป่ากันอีก, เราเป็นมนุษย์อย่างนี้แหละ ขอ
แต่อย่าให้มีความทุกข์ จนน่าละอายคนป่าก็แล้วกัน การพัฒนาของมนุษย์นั้น จึงจะเรียก
ว่าพัฒนาอย่างถูกต้อง, พัฒนานี้ต้องพัฒนา แต่พัฒนาอย่างถูกต้อง มาอยู่ในสภาพ
ที่มีความอึดด้วยธรรมชาติ มีความอึดด้วยธรรมะอยู่ตลอดเวลา.

จิตที่พัฒนาดีแล้วจะอึดอยู่เสมอ.

ความอึดตลอดเวลา นี้มีความหมายพิเศษที่ว่า เรามีความถูกต้อง อยู่ที่กาย
วาจา ใจ แล้วเราพอใจอยู่ในความถูกต้อง ที่กาย วาจา ใจ นั้นแหละเรียกว่าอึดอยู่
ตลอดเวลา, ต้องมีความถูกต้องอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่การกระทำ ที่วาจา ที่ใจ ที่ความคิด ความนึก,
กระทั่งว่าของใช้ไม่สอยที่จำเป็นในบ้านเรือน ก็ต้องมีลักษณะถูกต้อง. ขอให้ถูกต้อง
ไปตั้งแต่ทรัพย์สินสมบัติ ที่มีอยู่ในบ้านเรือน, มีการกระทำที่ถูกต้องเป็นที่พอใจ พอใจ
ของพระอริยเจ้าแล้วก็ยิ่งดี, มีการพูดจาถูกต้อง มีความคิดนึกถูกต้อง. เมื่อเรารู้สึกว่า
มันมีความถูกต้อง เราก็พอใจ ความพอใจนั้นแหละคือความอึด, ไม่ใช่ว่าต้องกิน
อย่างกินข้าวกินน้ำแล้วก็อึด นั่นมันอีกอึดหนึ่ง เป็นอึดของร่างกายของวัตถุ อึดทางวัตถุ,
อึดทางจิตใจ ก็คืออึดเมื่อเรารู้สึกว่ามันถูกต้อง.

ถ้าท่านรู้สึกว่ามันง่วงพูดมันถูกต้อง ก็คงจะอึด, ถ้ารู้สึกอย่างนั้นจริง
ว่าที่มันง่วงอยู่อย่างเที่ยวนั้น มันเป็นความถูกต้อง, ท่านก็จะพอใจและอึดใจ, นั่นคือ ความ
อึดที่ไม่ต้องกิน, อึดที่ไม่ต้องกิน นั่นแหละคืออึดจริง อึดที่ต้องกินนั้นมันอึดหลอกๆ
มันอึดเรื่องทางวัตถุ, อึดโดยไม่ต้องกิน อึดโดยไม่ต้องอยากนั้นแหละ คือความอึดที่แท้
จริง. อึดโดยไม่ต้องกิน ก็คือมีความถูกต้อง, จิตรู้สึกว่าคุณถูกต้อง จะเรียกว่า จิตมันกิน

ความรู้สึกว่าถูกต้อง ก็ใกล้เคียงกัน, จิตมันได้กินความรู้สึกว่า เรากำลังมีความถูกต้อง มันก็อิม, อิมชั้นสูงสุดนั้นมันอิมโดยที่ไม่หิว.

ขอให้ช่วยคิดดูสักนิดเถอะว่า ไม่หิวมันอิมหรือไม่อิม? ท่านลองคิดดู, ถ้าคิดถูกต้อง อาตมาเชื่อว่า มันคงจะรู้สึกว่ามีอิมชนิดหนึ่ง ยิ่งกว่าอิม อิมที่ยิ่งกว่าอิม คือ มันไม่หิว มันไม่หิวเลย, มันสบายที่สุด พอดีที่สุด สบายที่สุด จิตที่ไม่หิวกลายเป็นอิมที่สุด นั่นแหละความหมายของนิพพาน.

ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้ว มันจะไม่หิว ไม่อยากอะไร มันก็จะอิมถึงที่สุด, อิมเพราะไม่หิว เป็นจุดสูงสุดของการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ ขึ้นไปจนถึงระดับที่ว่า มันอิมอยู่ตลอดเวลาแหละ ไม่หิวในทางฝ่ายจิตใจ. จะเป็นอย่างนี้ได้ ก็ต้องมีอะไรมาทำให้ไม่รู้สึกริว, ความเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นแหละ จะทำให้ไม่รู้สึกริวในอะไรแม้แต่นิดเดียว จึงอิมอยู่เสมอ.

พระพุทธรูปถ้าเขาทำถูกต้อง จะมีพระพักตร์ที่อิมอยู่เสมอ, เราก็อ่านให้ออกว่าพระพุทธรูปมีพระพักตร์ที่รู้สึกว่ามีอิมอยู่เสมอ, เพราะว่า *พระพุทธเจ้าไม่มีความหิวและอิมอยู่เสมอ*. เดียวนี้คนไม่ค่อยสนใจ ที่จะทำพระพุทธรูปให้ถูกต้อง ทำให้ขายได้ก็แล้วกัน, ถ้าเป็นสมัยที่เขาเป็นศิลปะกันจริงๆ เขาจะต้องทำลำบากมาก กว่าจะได้พระพุทธรูปที่ถูกต้องสักองค์หนึ่ง คือมีพระพักตร์ที่อิมอยู่เสมอ นั่นคือนิพพาน, ความที่ไม่หิวอะไร อิมอยู่เสมอ คือ นิพพาน, พระพักตร์ของท่านจึงเป็นสิ่งที่แสดงนิพพานอยู่เสมอ. ถ้าใครมีพระพุทธรูปอย่างชนิดนั้นมาวางไว้คู่ ไม้กราบไว้ไหว้อยู่ประจำ ก็จะดีมาก เพราะจะเตือนให้เข้าใจความไม่หิวและความอิมอยู่เสมอ.

เอาละ, เคี้ยวนี้มาถึงจุดสูงสุด ที่ว่าพัฒนาเพื่อจิตอยู่ในขั้นที่อิมอยู่เสมอ ก็แล้วกัน, แล้วก็ไต่กล่าวมาแล้วว่า เพราะความเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันเลยทิวไม่เป็น ไม่รู้จะทิวอะไร มองไปในอะไรๆ ก็ไม่รู้สีกทิว คือ ไม่รู้สึกอยาก. ความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้ทิวไม่ได้ ทิวไม่เป็น ไม่รู้จะทิวอะไร มันเลยหยุดทิว มันเป็นความอิมเสมอ, เพราะอำนาจของความรู้ แจ่มแจ้งประจักษ์อยู่ในใจเสมอ ถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งจะเอามาเป็นธรรมะสำหรับพัฒนาจิตให้สูงสุด. ในครั้งที่แล้วมา ก็พูดถึงเรื่องอนิจจังและทุกขังมาแล้ว ยังเหลือแต่อนัตตา ซึ่งตั้งใจว่าจะพูดในวันนี้.

ผลของการเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

เรื่องอนัตตาเป็นเรื่องที่ยากที่สุด ทั้งในการที่แม่แต่จะเพียงแต่ศึกษาเล่าเรียน ก็ยังยากที่สุด, เรื่องปฏิบัติมันก็ยากด้วยเป็นธรรมดา, ถ้ารู้อนัตตาจริง ก็จะทำให้เกิดความรู้ที่สูงขึ้นไป หรือแจ่มแจ้งชัดเจนลงไป.

๑. เป็นอตัมมโย.

ท่านแสดงไว้บทหนึ่งว่า สัพพโลเก จ อตมฺมโย ภวิสฺสามิ—เราจักเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง. ฟังไม่ถูกใช่ไหม นี่ตามตัวบาลี ตัวบาลีมันแปลว่า อย่างนี้ว่า เราจักไม่เป็นผู้ที่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง, บาลีชนิดนี้เขาเรียกกันว่า สูตร เป็นตัวสูตร เป็นคำย่อเพื่อให้จำไว้เพียงไม่กี่คำ, เป็นตัวสูตร แล้วตัวคำอธิบายนั้น มีอีกมาก พวกกันสักวันก็ได้, จำตัวสูตรไว้ให้ได้ก่อนว่า เราจักเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง.

สำเร็จมาจากสิ่งนั้น มันมีสิ่งหนึ่งอยู่ที่ทำให้เราสำเร็จ เกิดมาจากสิ่งนั้น ใคร
เข้าใจก็ลองคิดดูพลาง; *คนบุญชนธรรมดาสามัญ สำเร็จมาจากสิ่งนั้น สำเร็จออกมาจาก*
สิ่งนั้น, สิ่งนั้นคือสิ่งที่ทำให้มีคน นั้นแหละ ให้มีตัวคน คนโง่คนนั้นแหละ คน
บุญชนคนนั้นแหละ มันต้องสำเร็จมาจากสิ่งนั้นของมัน.

เรามาจากอะไรกัน, เกิดมาจากอะไรกัน? ถ้าพูดทางวัตถุเห็นอวัยวะ
ก็เกิดมาจากแม่กับพ่อ เกิดมาจากสิ่งนั้นแหละ คือแม่กับพ่อ, เราสำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือ
แม่กับพ่อ. ถ้าจะพูดว่า เราก็คือเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ก็เท่ากับว่า เราจะไม่สำเร็จ
มาจากแม่และพ่ออีกต่อไป, แต่นั่นเป็นของขึ้น ๆ ง่าย ๆ ไม่พูดถึงก็ได้.

สิ่งนั้นที่จะให้สำเร็จเป็นตัวเรานั้น นั่น คือ ความโง่ ความหลง ความ
เข้าใจผิด จนเป็น ความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวเรา, นี้เรียกว่า อัสมีมานะก็ได้ อัตตวา-
ทุปาทาน ก็ได้ ก็คือความยึดมั่นว่าตัวกูหรือของกู เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา
ตามนัยะแห่งปฏิจจสมุปบาท, ที่เราเคยพูดกันมาอย่างยืดยาว ละเอียดยจนเกินละเอียดย
แล้วเรื่องปฏิจจสมุปบาท.

สรุปสั้นอีกนิตหนึ่งว่า พอตาทะทรูปุ อายตนะภายในกระทบอายตนะภาย
นอก เกิดวิญญาณ, ๓ อย่างนี้ทำงานด้วยกันเรียกว่าผัสสะ, ผัสสะมีวิชา ไม่มีวิชา
ผัสสะนั้นมีวิชา ก็เกิดเวทนาที่มีวิชา เกิดตัณหา คือความโง่อยากด้วยวิชา, เกิด
อุปาทาน ว่ากูผู้อยาก, เมื่อนั้นแหละคือเกิดตัวกู, ตัวกูเกิดเป็นภพเป็นชาติแห่งตัวกู,
เกิดทุกข์ขึ้นมา.

ตัวกูนั้นมันมาจากอุปาทาน, สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสำเร็จมาจากอุปาทาน
ว่าตัวกู เช่นเดียวกับทางร่างกายสำเร็จมาจากพ่อแม่, แต่ทางจิตทางวิญญาณ สำเร็จมาจาก
อุปาทานว่าตัวกู.

เตียวนี้มีหลักว่า เราจักไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง. ทำไมต้องพูดว่าในโลกทั้งปวง? เพราะในโลกมันมีมาก มีอารมณ์มาก; ถ้าอารมณ์นี้ไม่มากพอที่จะยั่ว ก็มีอารมณ์อื่นที่มากพอที่จะยั่ว เพราะว่ามันในโลกทั้งปวง. เตียวนี้เราจะตัดบทเสียว่า ในโลกทั้งปวง ไม่มีอะไรที่จะมายั่ว คือจะมาปรุงแต่งให้เกิดอุปาทานว่าตัวกู.

เราจะเป็นอตัมมโย, อตัมมโยค่านสำคัญมาก พิเศษมาก ควรจะรู้จักกันทั่วๆ ไป ติดปากอยู่ แต่ก็ไม่รู้จักเพราะไม่ได้เอามาพูด มันก็ตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎกนอนเงียบอยู่ในพระไตรปิฎก. อตัมมโย —ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, พูดเหมือนกับวิทยาศาสตร์ ว่าในโลกนี้มันเต็มไปด้วยสิ่งที่จะให้สำเร็จออกมาเป็นตัวกู. ที่นี้เราตัดบทว่าเราจักไม่สำเร็จออกจากสิ่งนั้น, จักไม่เป็นผู้ที่เกิดออกจากสิ่งนั้น.

คำว่าสำเร็วนั้น หมายความว่าปรุงแต่ง ทำขึ้นมา, เช่นว่าสำเร็จไปด้วยโลหะนี้หมายความว่าทำขึ้นจากโลหะ สำเร็จจากไม้ ก็ทำด้วยไม้, เตียวนี้สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสำเร็จจากอุปาทานที่มาจากอวิชชา ก็ทนทุกข์ไปซิ ตามแบบของผู้มีอวิชชาอุปาทาน.

ที่นี้เราจะไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือไม่ยอมให้อวิชชาอุปาทานเกิดขึ้นได้, นี้เป็นคำที่มีความหมายสูง เป็นความหมายสูงสุด เพราะมันแทนการบรรลุสูงสุด เป็นพระอรหันต์ นั้นแหละ. เราถือว่ามนุษย์สูงสุดคือพระอรหันต์; คำว่า อตัมมโย —ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ก็เป็นคำใช้เรียกมนุษย์สูงสุดนั้นได้, จักว่าเป็นอีกชื่อหนึ่งของพระอรหันต์.

สิ่งไรก็ตามที่ให้สำเร็จมาเป็นตัวกูเป็นของกู มีกิเลสมีความทุกข์ เราจะไม่ยอมสำเร็จมาจากสิ่งนั้นอีก; คือจะไม่ให้สิ่งนั้นมาสร้างเราขึ้นมาได้อีก เพราะเราเห็นว่าอย่างไหนก็ตามที่สร้างขึ้นมาแล้ว เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้นเลย, เป็นเรื่องบ้าทุกเรื่องเลย จึงไม่อยากจะสำเร็จมาจากสิ่งนั้น.

เราได้ยินคำว่าอรหันต์ หรือคำอื่น ๆ ที่เป็นชื่อของพระอรหันต์ แต่ความหมายไม่น่าอัศจรรย์เหมือนคำว่า อติมมโย คำนี้. อติมมโย—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, สิ่งนั้นคือสิ่งที่ทำให้สำเร็จเป็นความคิดว่าตัวกู วาของกู คืออวิชา อุปาทาน จะว่าตัณหา ก็ได้ เพราะตัณหาให้เกิดอุปาทาน, ทั้งตัณหาและอุปาทานก็คือความโง่ คืออวิชา, อย่าได้สำเร็จมาจากอวิชา คืออย่าให้อวิชาปรุงแต่งได้อีกต่อไป.

คำว่าในโลกทั้งปวง ไม่ว่าโลกไหน จะมาล่อให้เราโง่ไม่ได้อีก, ในโลกมนุษย์ มีอะไรที่วิเศษเท่าไรอย่างไรก็ไม่มาล่อ, ไม่มาล่อให้เราอยากเป็นตัวกูขึ้นมาอีก หรือสวรรค์เต็มไปด้วยสิ่งที่สวยงามสนุกสนานเอร็ดอร่อย ที่เขาหลงกันนัก *โลกสวรรค์* นี้ก็ไม่มาล่อให้อยากจะเป็นตัวกูขึ้นมาอีก, แปลว่าสวรรค์นี้ก็เป็นอารมณ์ให้เกิดตัวกูอีกไม่ได้, ติไปกว่านั้นเป็นพรหมโลก *พรหมโลก* ก็ชั้น ๆ ล้วนแต่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป พรหมโลกเหล่านั้นก็ไม่สามารถที่จะมาเป็นเหยื่อล่อ ปรุงแต่งให้ตัวกูเกิดขึ้นมาเพื่อโลกนั้นอีก. ดังนั้นท่านจึงใช้คำว่า *สัพพโลเก—ในโลกทั้งปวง*, ไม่ว่าในโลกไหนไม่มาทำให้เกิดตัวกูขึ้นมาได้, เรียกว่า *ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้นในโลกทั้งปวง*.

เราจะเป็นอย่างนี้ให้ได้ จึงจะเรียกว่า ถึงที่สุดแห่งการพัฒนา, ไม่มีอะไร ๆ ในทุก ๆ โลก มาหลอกมาลวงมาปรุงแต่งจิตใจ ให้เกิดเป็นตัวกู—ของกูขึ้นมา. เคียงวันเพียงแต่ในโลกนี้ ของโง่ ๆ ง่าย ๆ ในโลกนี้ ก็ปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวกู—ของกูขึ้นมา จนได้แย่งชิงกันฆ่าฟันกันตายไม่เว้นแต่ละวัน, อาชญากรรมเกิดขึ้นในโลกไม่เว้นแต่ละวัน นับไม่ไหว เพราะว่ามันมีของในโลกเป็นเหยื่อแห่งกามารมณ์โดยเฉพาะนี้ปรุงแต่งขึ้นมา.

เคียงวันกว่าทุกโลกเลย ทั้งกามารมณ์และมิใช่กามารมณ์ และสูงสุดจนเป็นชั้นพรหม ก็ไม่มาล่อให้อยากเกิดเป็นตัวกู แม้ในโลกไหน. เพราะเห็นอนัตตา ว่า จะเกิดขึ้นมาในโลกไหน ในระดับไหนชั้นไหนอย่างไร มันก็คืออนัตตา ลงไปถึงอนิจจัง

ทุกข์ ด้วยก็ได้, จะเกิดในพรหมโลกชั้นสูงสุด ที่สุดแล้วที่มนุษย์จะไปถึงได้ มักจะระบุกที่
แนวสัญญาณาสัญญาตนะ มันก็ยัง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. ฉะนั้นจึงไม่ยาก, *ไม่ยาก*
เกิด ไม่ยากลอง เพราะเห็นอนัตตา.

อนิจจัง + ทุกขัง + อนัตตา = ตถาตา.

ตรงนี้อยากจะบอกให้จำไว้ เพื่อความสะดวกอีกอย่างหนึ่งว่า อนิจจัง ทุกขัง
อนัตตา มันทั้ง ๓ คำ ทั้ง ๓ ความหมาย, ถ้าเอาให้ง่าย เอามาใส่ถ้วยบคให้เป็นชานานเดียว
กันเสีย เป็นสิ่งเดียวกันเสีย, จะเหลือว่าตถาตา, อนิจจัง—ไม่เที่ยง, ทุกขัง—เป็นทุกข์,
อนัตตา—ไม่ใช่ตน เอามาคบให้เข้ากันเป็นสิ่งเดียวกันเสีย มันจะกลายเป็นสิ่งที่มีชื่อเรียกว่า
ตถาตา. ตถาตาแปลว่า เช่นนั้นเอง เท่านั้นเอง, พุคหยาบคายก็ว่า แค่นั้นเอง ไม่วิเศษ
อะไร ไปกว่านั้น. โลกนี้ เทวโลก พรหมโลก โลกไหนก็ตามใจ มันก็เท่านั้นเองแหละ
เท่านั้นเองแหละ, พุคหยาบคายก็ว่า แค่นั้นเอง กูไม่บ้ากับมึง, นี้เรียกว่า *รวมอนิจจัง*
ทุกขัง อนัตตา เข้ามาเป็นคำพูดคำเดียวว่า ตถาตา เช่นนั้นเอง.

ขอให้ช่วยจำไว้ด้วยจะมีประโยชน์ที่สุด กันบ้าได้ กันโรคประสาทได้ กันปวด
หัวได้ กันอะไรก็ได้ เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง, ถ้ามันเข้ามาแล้วก็เช่นนั้นเอง ให้ถูกต้อง
ให้ทันท่วงที, แล้วมันก็จะไม่เสียทีกิเลสด้วย ถ้าเหยื่อของกิเลสมาจะเอาตัวไป จะเอาตัวเรา
ไป เรารู้เช่นนั้นเอง มันก็หยุด, เรียกว่า สู้พญามารได้ เช่นนั้นเองนี้. ที่เช่นนั้นเอง
ฆ่ามารได้ สู้มารได้ บ๊องกันอะไรได้หมด บ๊องกันได้ทุกอย่าง, โรคภัยไข้เจ็บชนิดไหน
ความทุกข์ชนิดไหนป้องกันได้ด้วยเช่นนั้นเอง เพราะมันมาจากอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
รวมกันเข้า มีคุณค่า ๓ เท่า ในคำว่าเช่นนั้นเอง.

เมื่อเห็นเช่นนั้นเองแล้ว โลกไหน ๆ ก็ไม่น่าพิศมัย ไม่น่าพิศवास ไม่น่าพิศวง, มันก็เป็นอทัมมโย อทัมมโย—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, ไม่สำเร็จมาจากสิ่งที่ปรุงแต่งนั้น.

๒. ตัวกู-ของกูดับไป.

ที่นับתต่อไปของท่านมีว่า *อหังการา จ เม อุปฺรฺชฺชติสฺสฺสนฺติ—อหังการของเรา จักดับไป, อหังการ คือตัวเราจักดับไป, ข้อถัดไปว่า มมํการา จ เม อุปฺรฺชฺชติสฺสฺสนฺติ—มมํการของเราจักดับไป. อหังการของเราจักดับไป มมํการของเราจักดับไป คือความรู้สึกว่าตัวกูก็ดี ความรู้สึกว่าจะดับไป มันก็จะดับไป.*

ตัวกูนั้นคือเป็นทัวประธาน ว่ามีตัวกูผู้อยาก ผู้ต้องการ ผู้ได้ผู้เสีย ผู้แพ้ผู้ชนะ นี้เรียกว่าตัวกู, แล้วก็มีความรู้สึกว่าได้ เสีย ชนะ แพ้ นั้นมันเป็น *ของกู, ความแพ้ของกูความชนะของกู ความได้ของกูความเสียของกู มันคู่กันไปเสมอแหละ. เรา* รู้สึกว่าตัวเรา ^{นี้}เป็นอหังการ, แล้วมีอะไรเป็นของเรา ^{นี้}เป็นมมํการ.

ต่อไป^{นี้}ความรู้สึกอย่าง^{นี้}จะไม่มีอีก จะดับที่เดียว เลิกกัน หมดกันเลย, จะไม่รู้สึว่าตัวกู ตัวกูยกหูชูหางไม่ยอมใคร ไม่อะไรหมคน^{นี้} มันจะดับไป เพราะมันเห็นตถาตา. ^{นี้}เมื่อตัวกูมันดับไปแล้ว ของกูมันก็ต้องพลอยดับไปด้วย เพราะมันไม่มีที่ตั้งที่อาศัย, ตัวกูมันไม่มีแล้ว ของกูมันจะมีอย่างไรได้. ฉะนั้นท่านจึงระบุดับตัวกูนั้นแหละเสียก่อน แล้วของกูมันก็จะดับไปเอง.

เพราะเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็เกิดการดับแห่งตัวกู การดับแห่งของกู, แล้วความทุกข์มันจะอยู่ที่ไหนเล่า กิตุคิดว่าตัวกูก็ไม่มี ของกูก็ไม่มี ความทุกข์จะอยู่ที่ไหนเล่า, บัญหาจะอยู่ที่ไหนเล่า, อะไร ๆ ^{นี้}ทั้งหลายจะอยู่ที่ไหนเล่า เมื่อตัวกู—ของกูมันไม่มีเสียแล้ว.

นี่ผลของการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ท่านช่วยฟังมันไว้ ในฐานะเป็น เรื่องละเอียดประณีตเข้าใจยาก ประเสริฐสูงสุดในพระพุทธศาสนา จนผู้รู้ได้ยืนยันแล้วยก มือไหว ยกมือไหวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

๓. เกิดอสาธารณญาณ.

คำต่อไปท่านมีว่า *อสาธารณณ จ ญาณสมนฺนาคโต ภวิสฺสามิ* —เรา จักประกอบด้วยอสาธารณญาณ, การเห็นความจริงอย่างที่ว่ามาตั้งยี่ถาวรนี้ รู้ความจริง อันนี้ ท่านเรียกว่า *อสาธารณญาณ*—ญาณคือความรู้ที่ไม่สามัญแก่ทุกคน, ที่ไม่สาธารณะ แก่ทุกคน.

ถ้าฟังออกก็จะเห็นได้เองว่า ความรู้ชนิดที่ว่านี้ มันไม่มีทั่วไป ไม่มีอยู่อย่าง ทั่วไป, มันจะมีได้เฉพาะคน ซึ่งก็มีน้อยมาก เรียกว่าอสาธารณญาณ. ใครจะเข้าใจเรื่อง ที่พูดนี้กัน ลองคิดดู ลองคิดดูมีกี่คน ถ้ามันมีสักคนหนึ่ง มันก็ไม่สาธารณะแก่คน นอกนั้น, ฉะนั้นความรู้อันนี้จะมีแก่ชาวโลกทั้งโลกไม่ได้ดอก เพราะว่าเตี้ยวันชาวโลก ทั้งโลกกำลังบ้ากันสุดเหวี่ยง; ส่วนความรู้อันนี้มันอสาธารณะ มันจะเกิดขึ้นได้ มีได้ เฉพาะแก่บุคคลที่อุทิศสำหรับฝึกฝนกันมาอย่างยิ่งถึงที่สุด.

มาฟังคำบรรยายที่สวนโมกข์ที่สปีครังแล้วนะ มันเกิดบ้างหรือเปล่า อสาธารณ- ญาณนั้นเกิดขึ้นบ้างหรือเปล่า, มาฟังคำบรรยายที่สวนโมกข์ตั้งร้อยครั้งแล้วก็ได้นะบางคน มันเกิดอสาธารณญาณหรือเปล่า?

ขอให้คำนวณดูว่า การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนเกิดความรู้สึที่ไม่ปรุง เป็นตัวกู เป็นอตัมมโย, ความรู้อย่างนี้มันยากที่จะมี เป็นบัจจัตถ์เฉพาะคน มีแทนกัน

ไม่ได้เหล่านั้นเป็นต้น ท่านจึงเรียกว่าอสาธารณญาณ, พุคให้ชัด ก็คือ ญาณที่จะรู้จักพระนิพพานเฉพาะตน เรียกว่าอสาธารณญาณ.

เราก็คือเป็นผู้ประกอบด้วยอสาธารณญาณ จะสำเร็จได้อย่างไร? สำเร็จได้ เพราะฝึกฝนอยู่แต่ในการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือตถตา ก็แล้วแต่จะเรียก.

ฉะนั้นไปสอบไล่ตัวเองดู ทดสอบตัวเองดู ว่าเรามีญาณอะไรบ้างไหม, ญาณนั้นไปถึงไหนแล้ว หรือว่าอยู่แค่ขั้น ๆ อยู่นั่นเอง มันไม่มองเห็นขั้นนี้เสียเลย. หลักระลอกที่ที่จะตรวจสอบมันก็ง่ายนิดเดียวแหละ ก็มันยังมีตัวกู—ของกูอยู่นี้ แม้ไม่พูดออกมา มันก็เรี่ยค้อยู่ในใจ, ดูหน้าดูตาก็อธิบายว่าคนนั้นมันเรี่ยค้อยู่ในใจ มีตัวกูของกูเรี่ยค้อยู่ในใจ แม้ปากจะไม่พูดออกมา ก็เป็นอันว่า ตัวเขานั้นแหละจะรู้ดี ว่ามีอสาธารณญาณหรือไม่.

๔. รู้เหตุและสิ่งที่เกิดมาแต่เหตุ.

ข้อต่อไปท่านมีว่า เหตุ จ เม สุกฺกโห ภวิสฺสตี —ธรรมที่เป็นเหตุนี้ จะปรากฏแจ่มแจ้งแก่เรา. ตัวเหตุก็คือ ตัณหาอุปาทาน นั้นแหละ ที่มันทำให้เกิดตัวกู—ของกู จักแจ่มแจ้งแก่เรา จงแจ่มแจ้งแก่เรา, เราจงรู้จักสิ่งที่เป็นเหตุทุกชั้นตอนให้ดี. สุกฺกโห แปลว่า เห็นอย่างดี : ตั้งแต่อายตนะอาศัยกันเกิดวิญญาน—เกิดผัสสะ—เกิดเวทนา—เกิดตัณหา—เกิดอุปาทาน—เกิดภพ—เกิดชาติ, นี้เรียกว่าเหตุทั้งนั้นแหละ, เหตุแต่ละตอน ๆ ส่งเสริมเหตุแต่ละเหตุ ๆ ขึ้นมาเป็นชั้น ๆ ชั้นแห่งเหตุ; ส่วนที่เป็นเหตุเหล่านั้นก็จะปรากฏชัดเจนแก่เรา.

และข้อสุดท้ายคู่กันก็คือว่า เหตุสมุปฺปนฺนา จ ธมฺมา —สิ่งที่เกิดมาจากเหตุก็จักชัดเจนแก่เรา. ตัวธรรมะที่เป็นเหตุก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา, สิ่งที่เกิดมาจากเหตุนั้นก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา คือผลนั่นเอง; ส่วนที่เป็นเหตุก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา ส่วนที่เป็นผลก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา.

ความโง่ของเรา อวิชชา ตัณหาของเราเป็นเหตุ ทำให้เกิดตัวเรา มีความรู้สึกกลม ๆ แล้ง ๆ ไม่มีตัวจริง แต่มีนัยรุนแรงมาก เป็นความคิดนี้ความรู้สึกรุนแรงมาก ว่าตัวเรา ตัวเรา แล้วก็ไ้มีความทุกข์, อันนี้ก็เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุ. ขอให้มองเห็นชัดลงไปว่า มันคาบเกี่ยวกันอยู่อย่างนี้ : อวิชชา ตัณหา อุปาทาน มันเป็นเหตุ, แล้วมันปรุง ตัวกู—ของกูเป็นผลขึ้นมา ได้เป็นทุกข์หนักอยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น, นั่นมันเป็นผล แล้วมันติดกันอยู่ มันปรุงกันอยู่.

เราจรรู้จักมันทั้งสองส่วนให้ดี ว่าความไม่รู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันให้เกิดอวิชชา ตัณหา อุปาทาน, ถ้ามีญาณ มีปัญญา มีวิชาแล้ว มันก็ไม่เกิดเหตุ ที่จะทำให้เกิดตัวกู; เมื่อไม่มีเหตุ ผลคือตัวกูหรือความทุกข์มันก็ไม่เกิด. เรา รู้ชัด เหมือนกับรู้จักสิ่งของที่เรารู้จักมันดี ว่าอันนี้เป็นเหตุ อันนี้เป็นผล, เพราะอันนี้มีสิ่งอื่นจึงมี เพราะอันนี้มีสิ่งอื่นจึงมี; ถึงแม้ในเรื่องโลก ๆ ของชาวโลก ก็ต้องเป็นผู้สมารถที่จะรู้จัก เหตุ และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ.

หัวใจพระพุทธศาสนา ที่พระอัสสชิแสดงแก่ปริพาชก ก็มีความหมายอย่างนี้ เหตุและสิ่งที่เกิดมาแต่เหตุ, ความดับเหตุ และดับเสียซึ่งสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ, ถ้าจะพูดให้หมดต้องพูดอย่างนั้น, นี้พุทธศาสนา พระมหาสมณะของเราสอนอย่างนี้; ซึ่งมีความหมายนับตั้งแต่เรื่องขุ่นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามบ้านเรือนขึ้นไปเรื่อยไป จนถึงดับกิเลสสูงสุดเป็นพระนิพพาน.

จงรู้จักสิ่งที่ เป็นเหตุ และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ แล้วก็จะไม่มงงาย, จะไม่ต้องถือไสยศาสตร์ให้มงงาย จะไม่ต้องลำบากด้วยเรื่องผีสิง เทวดา นามันต์ น้ำคลอง น้ำทำน้ำอะไรให้ลำบาก, เพราะว่ารู้จักสิ่งที่ เป็นเหตุ และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ ว่ามันมีอยู่อย่างนั้น แล้วมันก็ทำหน้าที่ของมันอย่างนั้น, ไม่ต้องฝากไว้กับความเคา ความคาดคะเน ความเชื่ออย่างมงงายอีกต่อไป, เรื่องมันก็จบ.

พัฒนาชีวิตมาสูงที่สุดที่เป็นอหัมมโย.

นี้สรุปความว่า การพัฒนาชีวิต มาสูงที่สุดอยู่ที่เหนือความทุกข์ทั้งปวง, ขึ้นถึงสภาพอยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง เป็นอหัมมโย. ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น หมายความว่า สิ่งที่เคยปรุ่งแต่งเรามา เคี้ยวนี้จะปรุ่งแต่งเราไม่ได้อีกต่อไป, อหัมมโยเป็นอย่างนี้ คือเป็นพระอรหันต์. อหังการมมังการก็ดับหมด, ตัวกู-ของกูก็ดับหมด, มีญาณรู้ถึงที่สุด ซึ่งน้อยคนจะรู้, เป็นผู้ควบคุมได้ทั้งเหตุและทั้งสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ.

เคี้ยวนี้เราจะเป็นผู้ควบคุมเหตุ และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ ไม่ให้เหตุควบคุมเราอีกต่อไปแล้ว, เราจะเป็นผู้ควบคุมเหตุ และสิ่งที่มาจากเหตุ เราก็เลยชนะหมด. ถ้าพูดอีกทีหนึ่ง ก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ไม่ต้องแพ้ไม่ต้องชนะให้ยุ่งยาก มันไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็แล้วกัน.

การพัฒนาชีวิต มันก็ถึงที่สุดขนาดนี้ แล้วลองคิดว่าได้กำไรเท่าไร, ได้กำไรเท่าไร? ธรรมชาติให้ชีวิตเรามาสำหรับลงทุนค้า ลงทุนค้าหากำไร เราเอามาลงทุนได้กำไรถึงขนาดนี้, ขนาด เป็นอหัมมโยเป็นพระอรหันต์ นี้เราได้กำไรเท่าไร, หวังว่าท่านทั้งหลายก็คงจะสนใจ เพื่อจะทำให้มันได้กำไรมากๆ เหมือนอย่างนั้น.

นี่วันนี้พูดเรื่อง พัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ ข้อสุดท้ายคือ อนัตตาทองจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย ตามที่ท่านทั้งหลายจะเข้าใจ และสามารถนำไปใช้.

การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย ให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมเป็นคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติ สืบต่อไป.

อดัมมยตาปริทีป

— ๑๒ —

๙ กันยายน ๒๕๓๑

ประโยชน์ของอดัมมยตา.

วันนี้จะได้อุบัติถึง ประโยชน์ของสิ่งที่เรียกว่า อดัมมยตา, มันแปลกหูสำหรับท่านที่ยังไม่ทราบว่ามันคืออะไร ขอให้สนใจฟัง จินรู้ว่าอดัมมยตาคืออะไร.

สิ่งที่ต้องรู้จัก.

เราจะพิจารณาต่อไปตั้งแต่ที่ว่า เราจะบังคับจิตใจของเราโดยตรง ให้หัวเราะหรือให้ร้องไห้ นี่มันทำไม่ได้, เราอาจจะทำกิริยาหัวเราะได้ แต่ก็ไม่มีประโยชน์อะไรแก่เราหรือเราจะทำกิริยาร้องไห้ เราก็ทำได้ แต่มันกลายเป็นเล่นละคร; นี่เพราะเหตุว่าหัวเราะและร้องไห้ เป็นต้นนี้ มันมีเหตุปัจจัยของมันต่างหาก เราจึงต้องรู้เรื่องสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยของสิ่งเหล่านี้.

ธรรมบรรยายแก่ชาวต่างประเทศ.

แม้แต่เพียงหัวเราะหรือร้องไห้ มันก็ยังมีเหตุปัจจัยของมันเอง นับประสาอะไรกับความทุกข์หรือความสุข มันจะไม่มีเหตุปัจจัยของมันเอง; ดังนั้นเราจะแกล้งทำให้เป็นทุกข์ หรือแกล้งให้เป็นสุข มันก็ทำไม่ได้, เราจึงต้องรู้ถึงเหตุปัจจัยของมัน จึงจะสามารถสร้างความรู้สึกที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้ โดยวิธีที่มีความรู้มีความฉลาดเพียงพอ.

เมื่อมันมีเหตุปัจจัยของมันเองที่จะให้หัวเราะ คนธรรมดาทั่วไปอดกลั้นไม่ได้ก็ต้องหัวเราะ, เมื่อมันมีเหตุปัจจัยให้ร้องไห้ คนธรรมดาอดกลั้นไม่ได้ก็ต้องร้องไห้. แต่ถ้าวางบังคับไว้ได้ ในกรณีที่จะต้องหัวเราะก็ไม่หัวเราะ ที่จะต้องร้องไห้ก็ไม่ร้องไห้ นี่มันจะมีประโยชน์สักเท่าไร ขอให้คิดดู, ถ้ารู้จักประโยชน์อันนั้นแล้ว ก็จักรู้จักประโยชน์ของอตัมมยตา.

สำหรับคนธรรมดาทั่วไป ถ้าเหตุปัจจัยมีมาอย่างไร ก็ต้องเป็นไปตามนั้นช่วยไม่ได้ ดังนั้นจึงเดียวหัวเราะเดียวร้องไห้; ถ้าเรารู้เรื่องเหตุปัจจัยนี้ดี เราก็จะสามารถบังคับจิตใจของเรา ให้เกี่ยวข้องกับเหตุปัจจัยนั้น ในวิธีที่ว่าไม่ต้องเป็นทุกข์เลย, มีความสงบ มีความเยือกเย็นเป็นสุข. นี่ก็ คือ สิ่งที่เราจะต้องรู้จัก จะต้องมิไว้ใจให้เป็นประโยชน์ คือความรู้ที่เราจะบังคับจิตใจ ไม่ให้เป็นไปตามอารมณ์ ที่เข้ามาเป็นเหตุเป็นปัจจัย.

ดังนั้น จึงมีความสำคัญหรือจำเป็นมาก ที่เราจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ปัจจัยในภาษาบาลี ปัจจัยคือสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา; มีทั้งภายนอกที่เข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และปัจจัยภายในก็มี เช่น กิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ซึ่งช่วยให้ปัจจัยภายนอกปรุงแต่งจิตใจ เป็นไปตามเรื่องของกิเลส อวิชชา แล้วก็มีความทุกข์, ความที่ต้องเป็นไปตามปัจจัยนั้น มีผลเป็นความทุกข์.

เราจะควบคุมบัจฉัย ไม่ให้ปรุ่่งแต่งได้ คือควบคุมจิตไว้ ไม่ให้บัจฉัยปรุ่่งแต่งได้; การควบคุมจิตไว้ไม่ให้บัจฉัยปรุ่่งแต่งได้ นี้คือ อศัมมยตา, ความรู้ที่ทำให้บัจฉัยปรุ่่งแต่งจิตไม่ได้อีกต่อไป เรียกว่าอศัมมยตา. ทำความเข้าใจเอาเองเถิดว่า ไม่อาจจะปรุ่่งแต่งด้วยบัจฉัยอะไร ๆ อีกต่อไป, พุคส์นั้น ๆ ก็ว่ามีจิตอยู่เหนือบัจฉัย เหนือการปรุ่่งแต่งด้วยบัจฉัย ท่านลองคิดดูว่าจะมีประโยชน์สักเท่าไร.

ชีวิตตามธรรมดาของคนเรา แม้เราจะเล่าเรียนมหาวิทยาลัย เรียนอะไรมา ก็ไม่มีความรู้เรื่องอศัมมยตา ดังนั้นจึงพร้อมที่จะถูกปรุ่่งแต่งโดยเหตุบัจฉัยอยู่เสมอ, นี้แหละชีวิตตามธรรมดา. และที่แปลกหนักขึ้นไปอีก ก็คือว่า การศึกษาของเราสมัยนี้ มีผลทำให้มีการปรุ่่งแต่งมากขึ้น นอกจากขาดอศัมมยตาแล้ว ยังมีผลไปในทางปรุ่่งแต่งให้มากขึ้น บัญหาก็มีมาก ความทุกข์จึงมีมาก; เราไม่อาจจะหาสันติภาพได้ ด้วยการศึกษที่ขาดอศัมมยตา.

ผลของการปรุ่่งแต่ง.

เราจะลองจาระไนแจกแจง การถูกปรุ่่งหรือผลของการถูกปรุ่่ง ในชีวิตของคนธรรมดาสามัญ ที่เจริญด้วยวิชาความรู้สมัยนี้ คุณันบ้าง คงจะไม่เสียหายอะไร จะพูดทีละอย่าง เช่น :

ความรัก มันทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก แก่จิตใจ อย่างไร เท่าไร?

ความโกรธ นานาชนิด หลายๆ ระดับ หลายๆ ชนิด เกิดขึ้นแล้วมันทำให้มีปัญหายุ่งยากเท่าไร?

ความเกลียด เกลียดคนนั้นเกลียดคนนี้นานาชนิด เกิดขึ้นแล้วทำความยุ่งยากให้เท่าไร?

ความกลัว บางทีก็กลัวอย่างโง่เขลาไม่มีเหตุผล แม้แต่กลัวธรรมทานี่แหละ เกิดขึ้นแล้ว มันให้ความทุกข์ยากลำบากและปัญหามากมายเท่าไร?

ความตื่นเต้น นี่เป็นสิ่งที่แปลกประหลาด ความตื่นเต้น ซึ่งคนก็ชอบกันนัก ชอบไปคูกีฬา ไปคูฟุตบอล ความตื่นเต้นมันเกิดขึ้นในใจ แล้วมันทำความยุ่งยากลำบากไม่มีความสุขให้แก่เราเท่าไร?

ความวิตกกังวล ถึงสิ่งที่มันยังไม่มาถึง มันรบกวนจิตใจเท่าไร?

ความอาลัยอาวรณ์ ถึงสิ่งที่ล่วงลับไปแล้ว ก็ยังอาลัยอาวรณ์ นอนไม่หลับ ร้องไห้อยู่ มันเผาผลาญจิตใจให้เป็นทุกข์เท่าไร?

ความอิจฉาริษยา ซึ่งกำลังมีเต็มไปในโลก เมื่อไม่ชอบกันแล้วก็อิจฉาริษยากัน ระหว่างฝ่าย ระหว่างพรรค โลกกำลังจะวินาศ เพราะความอิจฉาริษยา ความริษยา เกิดขึ้นในจิตใจแล้ว มันเป็นทุกข์เท่าไร? ขอให้คิดดู.

ความหวงแหน ทั่วๆไป และความหวงแหนทางเพศ ที่เรียกว่า ความหึง เป็นความหวงแหนเหมือนกัน เกิดขึ้นแล้วมันกลัดกลุ้มในจิตใจสักเท่าไร?

ทีนี้ก็คำนวณดูว่า ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้ ที่ยกตัวอย่างมาแล้วหลาย ๆ อย่าง มา รบกวนจิตใจ จิตของเราจะสงบเย็นสักเท่าไร? *สิ่งที่เรียกว่าความรอดพ้น มีความสบาย หรือ salvation ในทางพุทธศาสนา หมายถึงไม่มีสิ่งเหล่านี้, ไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้วก็พอใจ เป็นความรอดพ้นของเราแล้ว.*

ความฉลาด ความร่ำรวย ความเจริญ ที่ล้วนแต่เพิ่มปัญหา.

การศึกษาในโลก *แม้ว่าจะทำให้ฉลาด ฉลาดสักเท่าไร มันก็ไม่สามารถจะควบคุมสิ่งเหล่านี้*; แล้วบางทีความฉลาดมาก ๆ นั้นแหละ ทำให้ยิ่งเก่งในทางที่จะคิดให้เกิดสิ่งเหล่านี้ให้มากกว่าธรรมดา, สิ่งเลวร้ายเหล่านี้ ยิ่งฉลาดมันยิ่งคิดได้มากขึ้นกว่าธรรมดา แทนที่จะเป็นทุกข์ชนิดหนึ่งก็เป็นอย่างนั้น. ความฉลาดอย่างนี้ใช้ไม่ได้ ความฉลาดในการศึกษายุคปัจจุบัน มีแต่อย่างนี้.

ที่นี้พูดถึง ความร่ำรวย เทียบที่เราที่ร่ำรวย ประสบผลสำเร็จในกิจการงาน เรา มีความร่ำรวยมาก; ความร่ำรวยก็ไม่ได้ช่วยหยุดสิ่งเลวร้ายหลาย ๆ อย่างที่ออกชื่อมาแล้ว กลับเปิดช่องทางให้มันมีมากขึ้นไปอีก ให้มันรุนแรงขึ้นไปอีก, *ความร่ำรวยไม่ช่วยดับทุกข์เลย.* ท่านคิดว่าเมื่อเราร่ำรวยแล้ว เราอาจจะซื้ออะไรก็ได้ เราซื้ออะไรก็ได้จริง แต่เราซื้อความดับทุกข์อย่างนี้ได้ที่ไหน ความร่ำรวยเสียอีก เป็นเหตุให้เราต้องการมากออกไป จนมีปัญหามากออกไป ไม่ได้ช่วยหยุดปัญหาเหล่านี้เลย. *ความร่ำรวยมีแต่จะทำให้ต้องการเกินจำเป็น แล้วปัญหาก็มากขึ้น แล้วก็หาความสงบสุขในจิตใจได้ยาก.*

ที่นี้ก็คือ ความเจริญ ความเจริญทางวัตถุโดยเฉพาะนี้ ไม่เคยช่วยระงับความทุกข์หรือปัญหาเหล่านี้เลย มีแต่จะเพิ่มให้มากขึ้น เพราะว่าเราเจริญไปแต่ในทางที่มีปัจจัยแปลก ๆ มาหลอกให้พอใจหลงใหลมากขึ้น. ความเจริญจึงไม่ช่วยทำให้เกิดความสงบ รำบับแห่งจิตใจ เป็นการต้องการที่เลยพอดี เกินพอดี ก็ยิ่งเพิ่มปัญหา; ฉะนั้นความเจริญทางวัตถุนี้ จะนำมาซึ่งปัญหายิ่งยากมากขึ้น จะต้องนึกถึงความถูกต้องทางจิตใจกันบ้าง อย่ามุ่งแต่ว่าเจริญหรือ civilization แล้วก็ดับทุกข์ได้. คุณมาจากยุโรปและอเมริกาก็เห็นได้เองแล้วว่า ความเจริญแก้ปัญหอะไรได้นอกจากเพิ่มปัญหา.

ในยุคสมัยที่โลกไม่มีความเจริญ การฆ่าคนอื่นให้ตายมีมาก พอมายุคที่มีความเจริญ ตัวเองฆ่าตัวเองให้ตายมีมาก, ขอให้สังเกตดู. ทำไมมันจึงเป็นอย่างนี้? เมื่อยังไม่เจริญ บัญหาก็มีน้อย เขาไม่ต้องการอะไรมาก เขามีหนทางออก แก้ปัญหาที่มีน้อยได้; พอมาถึงยุคที่เจริญ บัญหามีมาก จนไม่รู้จะแก้อย่างไร ยิ่งรวยยิ่งมีปัญหา ยิ่งเจริญยิ่งมีปัญหามันก็จนทางไป จึงแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวเองตาย. *ของขวัญสำหรับยุคที่เจริญ คือการฆ่าตัวเองตาย.*

คนที่ฆ่าตัวเองตาย เขาเป็นคนบ้าทางวิญญาณ ฆ่าตัวเองตาย เพราะเป็นบ้าทางวิญญาณ, ทำอะไรไม่ถูก มีความรักมาก มีความโกรธมาก เกลียตมาก กลัวมาก วิทกกังวลมาก อาลัยอาวรณ์มาก มากจนเป็นบ้าทางวิญญาณ ก็เลยได้ฆ่าตัวเองตาย พอใจที่ได้ทำอย่างนั้น. ถ้าจะพูดให้ชัดให้ง่ายขึ้นมาอีก ก็ว่าฉลาดมากจนเป็นบ้า. โลกนี้มากไปด้วยความฉลาด ยิ่งเรียนยิ่งฉลาด ฉลาดกันเหลือประมาณ ความฉลาดนั้นมันไม่มีทางไป มันตัน มันไม่มีทางไป ความฉลาดมันก็เป็นบ้าได้ มิฉะนั้นมันก็ไม่ฆ่าตัวเองตาย เก็บไว้ทำประโยชน์ดีกว่า, สิ่งที่เราเรียกว่าความฉลาด หรือแม้แต่ที่เรียกว่าสติปัญญาอันแหละ มันเป็นบ้าได้, นี้ขอให้มองเห็นอันตรายนันนี้.

สติปัญญาเป็นบ้าได้ นี่เป็นคำพูดที่แปลกประหลาด ที่ท่านคงจะไม่เชื่อ เพราะว่าสติปัญญามันก็มีได้ในทางที่ผิด, ความฉลาดมีได้ในทางที่ผิด มันไม่ใช่ยอดสุดของความรู้ที่ถูกต้อง มันไม่ใช่ความรู้ที่ถูกต้อง มันเป็นแต่สติปัญญาความเฉลียวฉลาด ดังนั้นมันจึงผิดได้. สติปัญญานี้ไปเป็นโจรที่ร้ายกาจก็ได้ ไปเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ฉะนั้นเราจะต้องระวัง อย่าให้สติปัญญามันบ้า คือหลงไหลไปในทางที่เพิ่มบัจจยแห่งความทุกข์ให้แก่ตัวเอง สติปัญญาที่เป็นบ้ามันเป็นอย่างนี้.

แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าศาสนา ก็เป็นที่ตั้งแห่งความบ้าได้เหมือนกัน ดังมีชาวเมือไม่นานมานี้ ก็มีพวกนิกายอารามิกชน temple people ศาสนานิกายนี้ชวนกันฆ่าตัวตาย เป็นร้อย ๆ คน, ศาสนาก็ชวนเป็นบ้าได้; ระวังให้ตัวสติปัญญา มันยังเป็นบ้าได้ เราจะต้องระวังให้ดี อย่าให้สติปัญญาของเราเป็นบ้าขึ้นมา. นี้อัครมมยตาจะช่วยให้ ขอยืนยันว่า อัครมมยตาจะช่วยให้ได้ในเรื่องนี้.

ขอย้อนกลับมาถึง civilization อีกครั้งว่า แม้ว่าเราจะมี civilization ที่เราชอบไป ๆ จนถึงที่สุด มันก็ไม่หยุดสร้างบ้งจยแห่งความทุกข์ มีแต่จะเพิ่มวิถีทางที่จะเป็นทุกข์ให้มากขึ้น หาบ้งจยที่เป็นส่วนเกินมากขึ้น; เราฟัง civilization ไม่ได้ มันไม่ช่วยให้หยุดบ้งจยแห่งความทุกข์.

เราจะเข้าถึงที่สุด ที่สูงสุดแห่ง civilization สักเท่าไร เรายิ่งเข้าไปในโลกของพระเจ้าไม่ได้. เราเข้าไปในโลกของพระเจ้าไม่ได้ด้วยอาศัย civilization แม้มันจะถึงที่สุดเท่าไร.

สำหรับผู้ที่มิศานาอย่างมีพระเจ้าผู้สร้าง เขาก็เข้าถึงหัวใจของศาสนาไม่ได้ โดยความเจริญทาง civilization. ยิ่งศาสนาชนิดที่ไม่มีพระเจ้า เป็น evolutionist อย่างพุทธศาสนาอย่างนี้แล้วยังไม่ได้ ยังมีเหตุบ้งจยปรุ่่งแ่งเท่าไร มันยิ่งไกลออกไป ไกลออกไป จากจุดหมายปลายทางของศาสนา. ฉะนั้นการที่เจริญด้วยวัตถุ จนสติปัญญาเป็นบ้า ไม่ใช่เป็นทางที่จะเข้าไปสู่ศาสนาใดๆ ได้ จะมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้าย่อมตาม.

บุคคลสูงสุด.

อยากจะบอกให้ท่านทราบว่า บุคคลสูงสุดในพระพุทศาสนา คือพระอรหันต์นั้น คือผู้ที่มีจิตชนิดที่บ้งจยอะไรปรุ่่งแ่งไม่ได้ อยู่เหนืออำนาจปรุ่่งแ่ง

ของบัจจัยทุก ๆ ชนิด ท่านจึงเป็นพระอรหันต์ ก็มีจิตปกติ. พระอรหันต์มีจิตอยู่เหนือการปรุ้งแต่งทุกชนิด, พระอรหันต์เป็นบุคคลสูงสุด.

ที่นี้ ธรรมะสูงสุดคือนิพพาน นิพพานคือภาวะปกติของจิตที่อะไร ๆ ปรุ้งแต่งไม่ได้; เมื่อจิตอยู่ในสภาพที่อะไรปรุ้งแต่งไม่ได้ มันก็เป็นจิตที่เยือกเย็น สงบเงียบ ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์, นี้เรียกว่าจิตที่อยู่เหนืออำนาจของการปรุ้งแต่ง ก็จะถึงธรรมะหรือสภาวะที่สูงสุด เราเรียกว่านิพพาน. นิพพานคือภาวะแห่งจิตที่อะไร ๆ ปรุ้งแต่งไม่ได้.

ปุถุชนคนธรรมดา ก็คือคนที่มิจฉาชนิกที่เห่บุ้จัจัยปรุ้งแต่งได้เต็มทีร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าสูงกว่าธรรมดา มีจิตที่บัจจัยปรุ้งแต่งได้ไม่มาก ใ้ด้น้อย ๆ หน่อย ก็เป็นพระอริยเจ้าชั้นต้น, ถ้าจิตถูกปรุ้งแต่งไม่ได้อีกต่อไป ก็เป็นพระอริยเจ้าสูงสุด ก็เป็นพระอรหันต์. นี้ก็ขอให้คิดดูให้ดี มนุษย์ธรรมดาสามัญจิตถูกปรุ้งแต่งร้อยเปอร์เซ็นต์ ที่ปรุ้งแต่งน้อยเข้า ๆ ก็เป็นคนที่ดี ก็จะเป็นพระอริยเจ้า พอปรุ้งแต่งไม่ได้เลย ปรุ้งแต่งไม่ได้เลย ก็เป็นพระอรหันต์ เป็นบุคคลสูงสุด สูงสุดไม่มีอะไรสูงสุดไปกว่านั้นแล้ว สำหรับมนุษย์เรา.

เราคนธรรมดาสามัญ สติปัญญาของเขากำลังเป็นบ้าก็มากน้อย ไปสังเกตดู. เขาวิ่งไปวิ่งมา วิ่งไปวิ่งมา วิ่งไปวิ่งมา ไม่มีหยุดไม่มีหย่อน ไม่มีการพักผ่อน; จิตใจของเขาไม่มีการพักผ่อน เพราะจิตใจของเขาถูกกระตุ้น ถูกปรุ้งแต่งถูกกระตุ้นอยู่เรื่อยไป, นี้เราจะรู้สึกอย่างไร เราจะพอใจไหม? ถ้ายังถูกกระตุ้นอยู่อย่างนั้น เขาก็มีความเป็นมนุษย์นิตเดียว. ความเป็นมนุษย์นั้นมีจิตใจสูง อยู่เหนือการกระตุ้น, คำว่ามนุษย์ในภาษาบาลีตรงกับ human ในภาษาอังกฤษ คือมีจิตใจสูง อยู่เหนือการกระตุ้น บัจจัยกระตุ้นไม่ได้ก็เลยหนึ่ง สมาย สงบ ทำงานปกติ ไม่วิ่งไปวิ่งมาด้วยกิเลสตัณหา. เราพยายามเลื่อนชั้น

ตัวเอง จากคนธรรมดาที่สุด มาเป็นคนที่มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์ มีความเป็นมนุษย์ที่เต็มขั้นมาๆ ตามลำดับ.

เครื่องมือช่วยให้มีอตัมมยตา.

ที่นี้เราก็มารู้เรื่องเกี่ยวกับ อานาปานสติ ที่ท่านทั้งหลายกำลังฝึกอยู่. ถ้าท่านประสบความสำเร็จใน อานาปานสติ หมวดที่ ๑ คือหมวดกาย หรือกายานุสัสสนา ท่านก็จะมีจิตที่พร้อม ที่ active ที่สุด ที่จะเข้าใจอตัมมยตา, แล้วจิตนั้นก็จะมี efficiency สูงมากที่จะสามารถขึ้นไปอยู่เหนือระดับของการถูกปรุงแต่ง. **จิตมีความพร้อมที่จะขึ้นไปอยู่ในระดับที่เหนือการปรุงแต่ง คือไม่ถูกปรุงแต่ง** ถ้าประสบความสำเร็จในหมวดที่ ๑ คือหมวดกาย.

ที่นี้ ถ้าท่านประสบความสำเร็จใน หมวดที่ ๒ หมวดเวทนา หรือเวทนา-
นุสัสสนา ท่านก็จะควบคุมเวทนาได้. *feeling* หรือเวทนาที่มาจากปัจจัยภายนอก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ถ้าท่านควบคุมมันไม่ได้ มันก็สร้างความผิดพลาดให้เกิดขึ้นแก่จิตใจ คือโง่ไปในทางบวกบ้าง โง่ไปในทางลบบ้าง ไม่ปกติ ไม่ถูกต้อง ไม่สงบอยู่ตรงกลาง ความคิดของเราก็ไม่ไปในทางที่จะดับทุกข์ เหตุปัจจัยทั้งหลายก็ปรุงแต่งได้ ปรุงแต่งได้ก็เกิดกิเลสมากขึ้น. นี่เรียกว่า จำเป็นที่จะต้องควบคุมเวทนาไว้ให้ได้ ด้วยการประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหมวดที่ ๒.

ถ้าเราจะมองดูอย่างลึกซึ้งที่สุด ละเอียดยที่สุด สุขุมที่สุด เราก็จะพบว่า **ปัญหาของมนุษย์เราทั้งหมดทั้งจักรวาลนี้ มันอยู่ที่ควบคุมเวทนาไม่ได้** ควบคุม *feeling* ไม่ได้; แล้วเวทนามันก็ปรุงแต่ง ปรุงแต่งสารพัดอย่างทุกทิศทุกทาง ไม่มีจุดจบ เพื่อจะพบความ

สงบ, มันยิ่งไกลออกไปจากความสงบ จนไปจบลงด้วยการฆ่าตัวตาย. ถ้าควบคุมเวทนา
ได้ มนุษย์ทุกคนควบคุมเวทนาได้ โลกนี้จะไม่ม้ปัญหาอะไรเลย จะมีสันติภาพเหลือ
ประมาณ.

ขอร้อง ขออ้อนวอนว่า ได้โปรดจำประโยคสั้น ๆ นิดเดียวไว้ด้วยว่า ถ้า
ควบคุมเวทนาได้ เราจะควบคุมจักรวาลได้ ควบคุมเวทนาได้ จะควบคุมจักรวาลได้
สั้น ๆ แค่นี้.

ขอโอกาสพูดสักหน่อย อย่าหาว่าจ้วงจาบศาสนาของคุณ หรือว่าจ้วงจาบ
พระเจ้า ประโยคสั้น ๆ ว่า *ถ้าเราควบคุมเวทนาได้ เราจะอยู่นอกเหนือการควบคุมของ
พระเจ้า.* ขอโทษ ไม่ใช่พูดจ้วงจาบ แต่พูดความจริง ว่าถ้าควบคุมเวทนาได้ จะอยู่
นอกการควบคุมของพระเจ้า, เราไม่ต้องการอะไรจากพระเจ้า. นี่ไม่ใช่พูดกระทบหรือ
ดูหมิ่นหรือดูถูกพระเจ้า หรือศาสนาที่มีพระเจ้า มันมีความจริงที่เป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราเป็นทาส เป็นทาสของเวทนา, เราต้องการเวทนาอย่างนั้นเวทนา
อย่างนี้ เราก็ต้องเที่ยวประจบประแจง เทียวขอร้องให้ได้ซึ่งเวทนานั้นมา มากมายหลาย
วิธีหลายอย่าง เพื่อให้ได้เวทนาที่เราต้องการ; เราเป็นทาสของเวทนา. นี่จิตมันถูก
ปรุงแต่งด้วยเวทนา ฉะนั้นจึงไม่มีความสงบสุข.

ที่นี้ก็มาถึง *อานาปานสติ หมวดที่ ๓ จิตตานุปัสสนา* เมื่อเราประสบความสำเร็จ
สำเร็จในการปฏิบัติหมวดนี้ เราก็เป็น *นายเหนือจิต* คือเราสามารถบังคับจิตหรือใช้จิตให้
กระทำได้ทุกอย่างตามที่เราพอใจ; เราใช้จิต บังคับจิต วางจิต ดำรงจิต ให้อยู่ในลักษณะ
ที่ถูกต้อง ที่อะไรปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ไม่ได้ นี่ผลดีเลิศของหมวดที่ ๓ คือจิตตานุปัสสนา.

เราสามารถบังคับจิตให้บริสุทธิ์ ให้เกลี้ยง ให้ตั้งมั่น ไม่บวกไม่ลบ ไม่ positive ไม่ negative, เราสามารถบังคับจิตให้ปฏิเสธอารมณ์ที่มาปรุงแต่ง ไม่ยอมให้บังจาย เหล่านั้นปรุงแต่งได้ นี่แหละจิตหลุดพ้น เรียกว่าจิตที่หลุดพ้น ไม่มีปัญหาอะไรเหลืออีกต่อไป แม้ยังมีชีวิตอยู่นี้; จิตหลุดพ้นแล้วจากสิ่งทั้งปวง จากอำนาจของสิ่งทั้งปวง จาก การปรุงแต่งของสิ่งทั้งปวง อานาปานสติหมวดที่ ๓ วิเศษอย่างนี้.

อานาปานสติ หมวดที่ ๔ ธรรมานุปัสสนา ธรรมะหรือธรรมานี้ แปลว่าทุกสิ่ง สิ่งทั้งปวงทุกสิ่ง ทั้ง positive ทั้ง negative และที่อยู่เหนือ positive และ negative เรียกว่าธรรมะทั้งนั้น ธรรมะเฉย ๆ แปลว่า สิ่ง. เกียวนรู้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไปยึด มั่นให้เป็นตัวเราของเราไม่ได้ ไปยึดมั่นสิ่งใด สิ่งนั้นก็กักเอา หรือมันจะตบหน้า เอา ก็เลยไม่มีความโง่เขลา ที่จะไปยึดสิ่งใด ว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของตน; เมื่อมีความรู้อย่างนี้แล้ว ไม่มีสิ่งใดจะมาปรุงแต่งจิตได้ ความเป็นอตัมมยตาก็สมบูรณ์ สมบูรณ์ ในจิตนั้น ปัญหาเลยมหมด. นี่คือการประเสริฐของอานาปานสติหมวดที่ ๔.

รวมความว่า อานาปานสติทั้ง ๔ หมวด เป็นเครื่องมือช่วยให้เรามีอตัมมยตา โดยสมบูรณ์ ในชีวิตจิตใจของเรา; ต่อไปนี้ เราจะเป็นผู้ชนะ ชนะทุกสิ่งที่เข้ามา กระทบ จะพบปะกับสิ่งใดก็ตาม สัมผัสกับสิ่งใดก็ตาม เราจะเป็นผู้ชนะเสมอ ไม่มีปัญหา เกิดขึ้น ไม่มีภาระหนักเกิดขึ้น มีแต่ความสงบเย็น. ขอให้เรารู้จัก ประโยชน์ของ อตัมมยตา อตัมมยตามีประโยชน์อย่างนี้.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้.

ภาคผนวก

อดัมมยตา

คำบรรยายแก่ชาวต่างประเทศ
ที่มาเข้ารับการอบรมอานาปานสติภาวนา
ที่สวนโมกขนิมิตนาชาติ
๑-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

อัตัมมยตา

— ๑ —

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

อัตัมมยตา.

วันนี้จะได้ฟังเรื่อง อัตัมมยตา อัตัมมยตา ขอได้โปรดจดจำคำภาษาบาลีคำนี้ไว้เป็นพิเศษ เป็นคำที่แปลก, แล้วยังแปลกมาก จนถึงกับว่า มัน เป็นสิ่งที่ท่านกำลังแสวงหา โดยไม่รู้ว่าจะแสวงหาอะไร.

อัตัมมยตา คือสิ่งที่ท่านกำลังแสวงหา.

เท่าที่ได้ทราบหรือได้สังเกตเห็น ท่านมาเมืองไทย เพื่อแสวงหาอะไรก็ยังไม่รู้, เพียงแต่รู้ว่าสิ่งที่มียู่ หรือชีวิตชนิดที่กำลังเป็นอยู่นั้นไม่เป็นที่พอใจ แล้วต้องการจะออกแสวงหาชีวิตใหม่ ที่เป็นชีวิตที่พอใจ; แต่ท่านก็ไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เป็นอย่างไร ทั้งที่เกี่ยวแสวงหาอยู่. นี่มันน่าหัว แสวงหาสิ่งซึ่งไม่รู้ว่าจะอะไร, นี่ก็คือความแปลก ไปเกาะสมุยบ้าง ไปเกาะพังน้าง มาสวนโมกข์บ้าง ไปหลายๆแห่ง เพื่อแสวงหาสิ่งซึ่งไม่รู้ว่าจะอะไร. ขอบอกท่านว่า สิ่งนั้นคือ อัตัมมยตา.

อีกส่วนหนึ่งก็ได้ยินมาว่า บางคนต้องการจะหาตัวเอง, จะทำให้พบตัวเอง และ รู้จักตัวเอง. ข้อนี้ก็เป็นความจริงอย่างยิ่ง เพราะว่าถ้าไม่รู้จักว่าตัวเองคืออะไรแล้ว มันก็ไม่รู้ว่าตัวเองต้องการอะไร, ไม่รู้ว่าจะหาอะไรมาให้แก่ตัวเอง; ปัญหามันเนื่องกัน อยู่ที่ว่า *ไม่รู้จักตัวเองว่าเป็นอะไร แล้วก็ไม่ว่าจะหาอะไรมาทำให้ตัวเองพอใจหรือเป็นสุข.*

ถ้ารู้จักตัวเอง หรือหาพบตัวเองอย่างแท้จริงถูกต้องแล้ว มันก็ง่ายที่จะรู้ว่าตัวเอง ต้องการอะไร, ตัวเองกำลังขาดอะไรอยู่ ตัวเองจะต้องหาอะไรมาเพิ่มให้; เพราะ ฉะนั้นการรู้จักตัวเอง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด. เดียวนี้ก็เป็นกรบอกล่วงหน้าว่า *ท่าน เทียวหาสิ่งซึ่งกำลังจะพุดถึง คืออหัมมยตา โดยที่ท่านไม่รู้สึกรู้ตัว, ขอโทษที่จะต้องกล่าว อย่างนี้.*

อีกเรื่องหนึ่งก็คือว่า ท่านแสวงหาที่ฝึกสมาธิ ฝึกวิปัสสนา ดูเหมือนจะ แตกตื่นกันมาก อย่างกับว่าตื่นเพชรหรือว่าตื่นทอง, เทียวแสวงหา เทียวแสวงหาสำนัก วิปัสสนา ปฏิบัติวิปัสสนา แต่ก็ยังไม่รู้ว่าเพื่อประโยชน์อะไร ใต้แต่เคาะๆ เหมาะๆ ไปว่า มันคงจะได้สิ่งที่ดีที่เรายังกระหายอยู่; ขอบอกกล่าวแก่ท่านทั้งหลายว่า การฝึกวิปัสสนา นั้น เมื่อถึงที่สุดแล้ว ก็จะได้ *อหัมมยตา* นั้นเอง.

เดี๋ยวนี้จะพุดได้ว่า ทั้งโลกกำลังตื่นวิปัสสนา เหมือนการตื่นเพชรตื่นทอง; แต่เขาหาไม่รู้ว่าวิปัสสนานี้จะให้อะไรในที่สุด, ขอยืนยันว่า วิปัสสนานี้เมื่อทำสำเร็จแล้ว มันจะได้สิ่งที่เรียกว่า *อหัมมยตา*.

วิปัสสนาแปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้งตามที่เป็นอย่างจริง ตามที่มันเป็น, ถ้าใครเห็น สิ่งทั้งปวงโดยวิปัสสนาอย่างนี้ คือเห็นตามที่เป็นอย่างจริงอย่างนี้แล้ว เขาจะได้สิ่งที่เรียกว่า อหัมมยตา.

ที่นี้เราใช้วิปัสสนา แบบที่เรียกว่า อานาปานสติ ทั้งที่ท่านทั้งหลายได้กำลัง ผักกั้นอยู่; อานาปานสตินี้ก็เหมือนกัน ถ้าท่านทำไปจนถึงที่สุดบทยุทธท่านก็จะได้รับสิ่งที่เรียกว่า อทัมมยตา ไม่ไปไหน.

ใจความสำคัญของอทัมมยตา.

ที่นี้เราก็จะได้พิจารณา คำว่า อทัมมยตา คำนี้ยากที่จะแปล, แต่เข้าใจว่า แปลว่า *unconcoctability* นี้จะเหมาะที่สุด ท่านสันติกโรก็ช่วยให้คำแปล อธิบายคำแปล ของคำนี้; โดยสรุปแล้วก็คือว่า ความที่จิตนี้เป็นอิสระ อะไร ๆ มาปรุงแต่งให้เป็น อย่างนั้น เป็นอย่างนั้น อย่างโน้นไม่ได้, จิตอยู่เหนืออำนาจการปรุงแต่งของสิ่งทั้งปวง ที่มันจะมาปรุงแต่งจิต, นี้คือใจความสำคัญ.

จะพูดสรุปความสั้น ๆ ก็ว่า จิตของเราคือ อารมณ์คือ *emotion* ต่าง ๆ ของ จิตนี้ก็คือ มันเป็นเสมือนหนึ่ง *product, newly product* ของสิ่งที่แวดล้อมเราอยู่ ทั้งนั้น เราจึงไม่เป็นอิสระ. *จิตไม่เป็นอิสระ เพราะมันถูกปรุง ถูกปรุงโดยสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ๆ อยู่เสมอ* มันก็หาความพักผ่อนอันแท้จริงไม่ได้ แต่ถ้ามีอะไรมาทำให้ไม่เป็นเช่นนั้น ไม่เป็นเช่นนั้น คือไม่ต้องถูกปรุงอยู่เสมอ ก็หาความพักผ่อนได้; สิ่งที่ทำให้จิตไม่ถูก ปรุงแต่งอีกต่อไป เราก็เรียกว่า อทัมมยตา.

จิตถูกปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลา.

ขอให้มองเห็นความจริงโดยพื้นฐานนี้ก่อนว่า *ความรู้สึก ความคิดนึก อารมณ์* อะไรของจิตนี้ *มันสร้างขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา* เกี่ยวจิตเป็นอย่างนั้น เกี่ยวจิต เป็นอย่างนั้น เกี่ยวเป็นอย่างโน้น, เกี่ยววกลุ่มใจ เกี่ยวไม่พอใจ เกี่ยวไม่สบายใจ เหล่านี้มัน

เป็นผลของการปรุงแต่งของสิ่งแวดล้อม. รู้จักความจริงที่เป็นอยู่ตามปกติของสิ่งที่เรียกว่า จิต อย่างนี้กันเสียก่อน จึงจะตั้งต้นศึกษาได้ง่าย.

ความคิดหรืออารมณ์อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ของจิต มันเป็น *product* ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเรียกว่า บัจฉัย บัจจะยะหรือบัจฉัย—สิ่งแวดล้อมปรุงแต่ง มีทั้งภายนอกและภายใน บัจฉัยมีทั้งภายนอกและภายใน, ขอให้รู้จักสิ่งเหล่านี้ เป็นข้อแรก.

คำว่า ปรุง ก็เป็นคำที่แปลยาก ภาษาอังกฤษใช้คำว่า *concoct* บ้าง *condition* บ้าง, ซึ่งภาษาบาลีมีคำที่เหมาะสมที่สุดเรียกว่า *สังขาร* สังขาระ คือ กระทำอย่างครบถ้วน อย่างพร้อมหมดทุกอย่าง นี้เรียกว่า สังขาร เรียกว่าปรุง. สิ่งแวดล้อมภายนอกนี้ก็ปรุง, แม้ที่สุดแต่ว่า *idea* ของเราอันหนึ่ง มันก็เกิดขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมที่ปรุง; *ไม่มีอะไรที่เป็นเรื่องของจิต ที่ไม่ได้มาจากการปรุงแต่งของสิ่งแวดล้อม.* *function* หรือ *action* ของการปรุงมันมีอยู่ตลอดเวลา ในสิ่งที่เรียกว่าจิต, *มันมีสิ่งที่ปรุงให้เกิดจิตหรือเกิดความคิด จิตหรือความคิดเกิดแล้วก็ปรุงสิ่งอื่นต่อไป;* มันเป็นผลขึ้นมา แล้วก็กลายเป็นเหตุ ปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไป อย่างนี้เป็นสายไปเลย, นี้เรียกว่า *action* ของการปรุง, *concoction* นี้มีอยู่ตลอดเวลาในจิต ขอให้ดูให้เห็นสิ่งนี้ก่อน.

ที่ตั้งของการปรุงแต่ง.

การปรุงแต่งภายนอกนั้นเห็นได้ง่าย คือเรามีตา พอตาเห็นอะไรก็เกิดความรู้สึก ความนึกความคิด *idea* อะไรต่าง ๆ ขึ้นมา, เรามีหู หูได้ยินก็ปรุงแต่งเป็นเรื่องของสิ่งที่ได้ยินขึ้นมา, เรามีจมูก จมูกได้กลิ่นก็มีการปรุงแต่ง เกิดความคิดความนึกความรู้สึกในเรื่องของกลิ่น, เรามีลิ้น มันก็มีการปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกทางลิ้น ที่เรียกว่ารส,

เรามีผิวหนังทั่วตัว มีอะไรมากระทบผิวหนัง ผิวภายใน มันก็เกิดความรู้สึก แล้วก็ปรุงแต่งกันไปเป็นความคิดความนึก จนกระทั่งเกิดอาชญากรรมที่ร้ายแรงก็ได้. ๕ อย่างนี้ภายนอกขอให้สนใจให้ดี มันเป็นแม่บท คือพื้นฐานของเรื่องปรุงแต่งทั้งหลาย. ถ้าที่เป็นภายในก็คือมีใจ สำหรับรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ. เกิดความรู้สึกขึ้นมาโดยทางจิตใจ ก็ปรุงแต่งความคิดความนึกความรู้สึกต่อไปเรื่อย. มันมีความสำคัญที่สุดสิ่งทั้ง ๖ นี้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ขอให้สนใจว่ามันเป็นที่ตั้งของการปรุงแต่ง.

อยากจะขอร้องอย่างยิ่งว่า ถ้าท่านอยากจะศึกษาพุทธศาสนาให้สมบูรณ์แล้ว ขอให้สนใจสิ่งทั้ง ๖ นี้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้ง ๖ นี้ เรียกโดยบาลีว่าอายตนะ. อายตนะคำนี้ก็แปลยากที่สุด จะแปลรวมๆกันว่า สิ่งที่เราอาจจะรู้สึกได้ สัมผัสได้ ติดต่อกับได้, แล้วทำให้เกิดการติดต่อสัมผัสระหว่างสิ่งทั้งปวง เรียกว่า อายตนะ.

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ อย่าเห็นเป็นของเก๋เก๋เล่นนะ; มันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด มัน เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งปวง, ปัญหาทุกชนิดทุกแง่ทุกมุมมันตั้งต้นมาจาก sense organ sense object ๖ อย่างนี้, ขอให้สนใจเป็นพิเศษ อย่าเห็นเป็นเรื่องเก๋เก๋เล่น.

ถ้าควบคุมอายตนะทั้ง ๖ ได้ มันก็จะเท่ากับควบคุมโลกทั้งหมดได้. ท่านอาจจะไม่เชื่อ แล้วฟังดูเป็นพูดเล่น เพราะว่าโลกทั้งหลายทั้งหมด ที่มันจะเข้ามาสู่จิตใจของเรา มันเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะเราไม่รู้จัก เราจัดการไม่ถูกต้อง ควบคุมไม่ได้ สิ่งเหล่านั้นก็เข้ามาปรุงแต่ง หรือ concoct จิตใจตลอดเวลา.

การที่เราควบคุมอายตนะทั้ง ๖ ได้ คืออาการที่เรียกว่า มืออัมมยตา, เราควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ได้ นั่นคืออาการที่เรียกว่า มืออัมมยตา. มันจะปรุงแต่ง

ตามชอบใจไม่ได้ เพราะว่าเราควบคุมไว้ให้อยู่ในความถูกต้องเสมอ จิตจะไม่เป็นบวก จิตจะไม่เป็นลบ เพราะควบคุม ทา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไว้ได้, นี่มันมีความสำคัญอย่างนี้.

ลำดับของการปรุงแต่ง.

อายตนะ ๖ นี้ อยู่ข้างนอก ๕ อย่าง คือ ทา หู จมูก ลิ้น กาย, อยู่ข้างใน ๑ อย่าง คือ ใจ. ท่านจงสนใจสิ่งเหล่านี้ ว่ามันกำลังทำอะไร? มันกำลังทำอะไร? แล้วจะเห็นได้ต่อไปว่า เรื่องข้างนอก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่มันทำให้เกิดเรื่องข้างใน คือในใจ, จิตจะรู้สึกนึกคิดอะไรได้ มันก็ตั้งต้นที่เรื่องข้างนอก ที่ตาได้เห็นอะไร หูได้ยินอะไร จมูกได้กลิ่นอะไร แล้วก็เกิดความรู้สึกไปตามนั้น. เกิด *feeling* ต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดปัญหา เกิดความต้องการอย่างไฉไลเวลา เช่น *craving* อย่างนี้เป็นต้น. มันตั้งต้นที่ข้างนอกก่อน แล้วก็ไปข้างใน, ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อมันไปทำงานข้างใน.

จากการแวดล้อมปรุงแต่งภายนอก ทำให้เกิดความรู้สึกคิดนึกในภายในเป็นอันแรกก่อน, แล้วความรู้สึกคิดนึกในภายในมันย้อนกลับมา จัดการควบคุมส่งเสริมภายนอก ให้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปอีก แล้วมันก็ย้อนกลับไปส่งเสริมในภายในให้รุนแรงไปกว่าเดิม. มันอยู่กันอย่างนี้ ภายนอกตั้งต้นส่งเสริมภายใน, ภายในกลับมาควบคุมส่งเสริมภายนอก แล้วย้อนกลับไปส่งเสริมภายใน. เรื่องจึงยุ่ง ๆ จนกระทั่งเราเวียนหัว หรือบางทีก็กลุ้มใจจนทำอะไรไม่ถูก, เรียกว่ามัน *concoct* แล้วมันเป็นอย่างนี้ ถ้ามันไม่ *concoct* แล้วมันจะเป็นอย่างไร.

ทิวฐิ ตัณหะ มานะ ปัจจัยที่ต้องรู้จัก.

ปัจจัยที่เป็นภายในที่สำคัญที่สุด ที่ควรจะรู้จักมันไว้อย่างยิ่ง มีอยู่ ๓ อย่าง :
 อย่างแรกเรียกว่า ทิวฐิ มิจจาทิวฐิทำให้เกิดความรู้สึกว่า มีตัวกู self หรือตัวกู ทิวฐิ
 ทำให้เกิดความรู้สึกมีตัวกู, แล้วมันก็ทำให้เกิดมีตัณหะ ความรู้สึกของกู แล้วมันก็
 ทำให้เกิดความรู้สึกที่เรียกว่ามานะ มานะว่า กูเป็นอย่างไร; มันให้เกิดความรู้สึกว่า
 ตัวกู แล้วก็ของกู แล้วก็กูเป็นอย่างไร. ทิวฐิ ตัณหะ มานะ ความรู้สึกภายใน ๓ อย่างนี้
 ประดังประเด้อประมาณ จนหาความสงบสุขไม่ได้.

เรามีทิวฐิว้าตัวกู แล้วก็มีความคิดที่เป็นมานะ ที่จะเปรียบตัวกูนี้กับตัวกูโน้น
 ว่าอันไหนดีกว่ากัน ดีกว่า เลวกว่า เสมอกัน. มันก็มีตัวกูที่ถูกมานะ classified, แล้ว
 ก็ของกู ของกูดีกว่าของคนอื่น ของกูก็ยังมีกรเปรียบเทียบ ว่าของใครดีกว่าของใคร มันก็
 มีอาการเปรียบเทียบ ด้วยพิจารณาว่า เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างโน้น อย่างนี้เรียกว่ามานะ.

ทิวฐิ ตัณหะ มานะ นี้เป็นตัวการที่จะให้เกิดปัญหาอย่างยิ่ง แล้วมีอยู่อย่างยิ่ง
 ในเรา, ถ้าท่าน *ไม่รู้จัก ๓ สิ่งนี้แล้วไม่รู้จักตัวเอง.* มันมี self มี of self แล้วมี category
 of self นี้ขอให้รู้จัก ๓ สิ่งนี้เกิด จะรู้จักตัวเอง; เราจะคุยกันทีละอย่าง ว่ามันประดัง
 อย่งไร.

ตัวตน ของตน ความเห็นแก่ตัว ต้นเหตุของความทุกข์.

ที่แรกมันก็มี self แล้วก็ selfish selfishness selfishness มันสร้าง ความ
 ยุ่งยากลำบากเหลือประมาณ, โลกเรานี้กำลังลำบากอยู่ด้วย ความเห็นแก่ตัว ของแต่

ละคน ๆ แม้ในคนคนเดียวมันก็นอนไม่หลับ ความเห็นแก่ตัวมันเกิดขึ้นมาแล้ว แม้
อยู่คนเดียวก็นอนหลับยาก วิตกกังวล หวาดกลัว หวาดผวาไปต่าง ๆ. นี่มันปรุงอย่างนี้.

มี self แล้ว of self ก็ของฉนั้น ๆ ของธรรมชาติแท้ ๆ ไปปล้นไปขโมยมาเป็น
ของฉนั้น แล้วปัญหามันก็เกิดแก่ฉนั้น มันไม่เกิดแก่ธรรมชาติ, แล้วก็คิดว่าเป็นอย่างไรจะดีกว่า
จะเลวกว่า จะเสมอกัน. นี่เป็นเหตุให้แข่งขัน ให้ต่อสู้ ให้ทำร้าย ให้เบียดเบียน อย่าง
ที่โลกทั้งโลก มันกำลังต่อสู้แข่งขัน แย่งชิง กิจจะทำลายล้าง บางคนก็จะครองโลกเลย.
๓ อย่างนี้มันเป็นตัวร้าย ที่จะปรุงแต่งจากภายใน.

เราเป็นใจ เราเป็นขโมย หรือเป็นขโมยอย่างยิ่งอยู่ตลอดเวลา, เราคิดว่ากุ
ของธรรมชาติเอามาเป็นกุ; พอมีตบาคนิ้ว ก็ว่ามีตบาคกุ ไม่ได้บอกว่ามีตบาคนิ้ว หรือ
ธรรมชาติ มีตก็เป็นที่ธรรมชาติ นิ้วก็เป็นธรรมชาติ มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ พอมีต
บาคนิ้ว ก็ว่ามีตบาคกุ. แล้วยังโง่อันที่สอง ว่านิ้วของกุ ร่างกายของธรรมชาตินี้เอามา
เป็นของกุ, นี่มันเป็นขโมยอยู่ตลอดเวลา. เมื่อเราเป็นขโมยตลอดเวลา มันไม่มีความ
ถูกต้อง, *ไม่มีความถูกต้อง มันก็ถูกลงโทษให้เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา.*

อติมมยตา เครื่องต้านอำนาจของ POSITIVE และ NEGATIVE.

เรามีตัวเรา แล้วก็ มีของเรา ที่นี้สิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับเรานั้น มันไม่
เป็นไปตามที่เราต้องการเสมอไป, ถ้าถูกใจเรา ก็เป็น positive ถ้าไม่ถูกใจเรา ก็เป็น
negative; เราก็ต่อสู้กันอยู่กับ positive และ negative ตลอดเวลา. เราต้องการที่คิดว่า
ต้องการที่ดีกว่า ต้องการที่ดีกว่า อย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น, แล้วเราก็ไม่สามารถจะควบคุม
ค่าของ positive และ negative ได้ ก็หลงอยู่ภายใต้การหลอกลวงของ positive และ

negative, ความเป็น positive และ negative มันก็ปรุงแต่งจิตใจเรา เราก็ต้องมีปัญหา
มากมาย. ถ้าเรามีอหัมมยตา เราจะสามารถควบคุมค่าหรือความหมายของ positive และ
negative.

เราจะใช้คำพูดง่าย ๆ ว่า เราถูกตบหน้า, ถูกตบหน้าอยู่ด้วย positive และ
negative ตลอดเวลา; แต่มีความต้านทาน อันหนึ่งเกิดขึ้นมาช่วยต้านทานเอาไว้ ก็คือ
อหัมมยตา เราจึงไม่ถูกตบหน้าแรงเกินไป คือถูกตบพอทนได้, หรือบางเวลาก็ทนไม่ได้
ก็มีเวลาว่างที่ไม่ถูกตบอยู่บ้าง สิ่งนั้นคือ อหัมมยตา. อหัมมยตาช่วยให้ positive และ
negative ทำอันตรายเราไม่ได้ในบางเวลา เราก็ได้มีการพักผ่อน หรือมันทำให้ตบเราแต่
เพียงน้อย ๆ พอทนได้ เราก็ไม่ตาย, บุญคุณหรือค่าของอหัมมยตามันเป็นอย่างนี้.

ถ้าเรามีความรู้เรื่องอหัมมยตาสมบูรณ์ ความเป็น positive และ negative
ในโลกนี้จะทำอะไรเราไม่ได้ เราก็อยู่เหนือ เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ เหนืออะไร
ทุกอย่าง. แต่เราไม่มีความรู้เรื่องนั้นเลย เรียกว่า อวิชชา หรือ Ignorance เราไม่มีความรู้
เรื่องนั้นเลย เราก็ไปหลงในตัวตน ในของตน ในความเป็นต่าง ๆ ของตน positive และ
negative จึงกักเอา กักเอา กักเอา เทียวอย่างนั้นเทียวอย่างนั้นอยู่ตลอดเวลา จนเราไม่รู้ว่
ชีวิตนี้เป็นอย่างไร? จะไปหาความพักผ่อนกันที่ไหน? จึงเกิดการค้นคว้าในเรื่องนี้กันขึ้นมา
ตั้งแต่โบราณมาจนกระทั่งบัดนี้ แล้วความรู้สูงสุดก็คือเรื่อง อหัมมยตา, ฉะนั้นขอให้เห็น
ชัดว่า อหัมมยตานั้นเป็นเครื่องป้องกันเรา ไม่ให้รับอันตรายจาก positive และ
negative.

ขอให้เรามองเห็นความจริงข้อนี้, ศึกษาความจริงข้อนี้ ในลักษณะที่เป็น วิทยาศาสตร์ทางวิญญาณ ทาง *spiritual* ทางวิญญาณเถิด อย่าศึกษากันแต่วิทยาศาสตร์ ทาง *physical* หรือ *mental* มันไม่พอ, ให้รู้เรื่องความที่ *positive* และ *negative* มันทำให้เกิดความทุกข์อยู่ตลอดเวลา, มองเห็นเรื่องนี้อย่างกับว่าเป็นวิทยาศาสตร์เถิด.

คำสั่งของพระเจ้า.

ความรู้เรื่องนี้เป็นความรู้ที่เก่าแก่มาก เก่าแก่จนลืมไป จนไม่ได้ใช้. ขอ แทรกนิตหน่อยตรงนั้นว่า คงจะมีหลายๆ ท่านที่เป็น *born Christian, real Christianity* มาแล้ว; ขอให้ท่านสนใจ สองสามไบเบิลของ *Old Testament* ก่อนพระเยซูคริสต์ เขามีคำพูดเรื่องนี้. พระเจ้าเองสั่งโดยตรง สั่งมนุษย์ประโยคเดียวว่า อย่ากินผลไม้ของ ต้นไม้ที่ทำให้รู้ *good and evil, good and evil* นั้นแหละคือ *positive* และ *negative* พระเจ้าสั่งว่าอย่ากิน; อาดัมกับอีฟไม่ฟัง ก็กิน พระเจ้าสั่งว่า ถ้ากินต้องตาย ก็คือ มีความทุกข์.

ความรู้ที่เก่าแก่มาก พวกเขารูสมัยโน้นก็พันปีแล้วก็ตามใจ เป็นความรู้ที่เก่าแก่มาก ที่เขารู้เรื่องว่า อย่าไปหลง *good and evil* แต่แล้วคนก็ไม่รับเอาการศึกษา. มาถึงยุคเจซัสไครสต์ ก็ไม่ได้เน้นถึงเรื่องนี้ ไปเน้นในเรื่องดีหรือบวกมากเกินไป, นี้ขอให้เข้าใจอย่างนี้ไว้ด้วย.

ขอให้มองให้เห็นความสำคัญข้อนี้ว่า พระเจ้าเอง พระเจ้าเองแท้ๆ แล้วก็สั่ง ประโยคเดียวสั้นๆ ประโยคเดียวเท่านั้นว่า *อย่าไปกินผลไม้ที่ทำให้รู้ชั่ว*. แต่ว่าอวิชา

ของอคัมและอีฟ หรือของมนุษย์ทั้งหลาย ของพวกเรา^๕ ไม่เข้าใจเรื่องนี้, แล้วผลไม้นั้น
 มันท่ากิน. *positive* ทั้งหมด *มันเป็นผลไม้ที่น่ากิน* กินแล้วก็โง่ด้วยเรื่อง *positive* และ
negative โง่ด้วยเรื่อง *positive* และ *negative* มันก็มีความทุกข์; *มันก็เป็นบาปดั้งเดิม*
มาตั้งแต่ครั้งกระโน้น มนุษย์ตลอดเวลา^๕ต้องเป็นทุกข์ ทนทุกข์ มีปัญหาเพราะ *positive*
 และ *negative*.

คำสอนนี้มีค่ามาก แต่ชาวคริสเตียนเขาไม่ได้ถือว่าเป็นคำสอน, เขาถือว่าเป็น
 เป็นเพียงบันทึกสั้น ๆ ว่ามีคนติดต่อพระเจ้าเท่านั้น; เขาไม่ถือว่าเป็นคำสอนที่จะให้
 ออกมาเสียจากอำนาจของ *positive* และ *negative* จะเป็นเพราะคนสมัยนั้นโง่เกินไปก็
 สุกแท้ แต่ก็มีคนฉลาดถึงกับรู้อะไร^๕ จึงได้พูดอย่างนั้นขึ้นมา. ขอให้เข้าใจเถอะว่าคำสอน
 เรื่อง *positive* และ *negative* นี้เก่าแก่ที่สุด ตั้งแต่สมัยที่เริ่มเขียนหรือเริ่มรู้ไบเบิลข้อแรก
 ประโยคแรก ตอนต้น ๆ.

ข้อความในไบเบิลบางแห่งก็มีอีกว่า *ยังมีต้นไม้ต้นที่สอง เรียกว่า tree of life*
ใครกินผลไม้ของต้นไม้ต้นที่สองนี้แล้ว ก็เข้าไปอยู่กับพระเจ้าเป็นนิรันดร. จะขอระบุว่า
 ต้นไม้ต้นที่สองนี้คือ ต้นไม้อคัมมยตา; กินเข้าไปแล้วทำให้ไม่หลง *good and evil*
 ไม่หลง *positive* และ *negative* ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป. นี้เรียกว่าวิทยาศาสตร์สูงสุด
 ทางจิตใจ เรื่องอยู่เหนือ *positive* และ *negative* นี้ มนุษย์รู้มาหลายพันปีแล้ว ไม่ควร
 จะให้เป็นหมัน ควรจะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์.

เอาละเรื่องแทรกพ้อเท่านั้นก่อน เคี้ยวจะกลายเป็นสอนคัมภีร์ไบเบิลไปเสีย.

ตัวตน คือผลของความไม่มีอत्मมยตา.

ที่นี้เราก็มารู้ว่า เราได้เริ่มหลงเริ่มเียง จนตกอยู่ใต้อิทธิพลของ *positive* และ *negative* มาตั้งแต่เมื่อไรอีกต่อไป. ทั้งต้นมาตั้งแต่เมื่ออยู่ในท้องมารดา มันไม่มีความรู้สึกอะไร. ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ของทารกในครรภ์ยังไม่ทำหน้าที่ เพราะฉะนั้น จิตของทารกในครรภ์ว่างจากความเป็น *positive* และ *negative*.

ที่นี้ทารกนั้นคลอดออกมาจากท้องมารดา ไม่นานเท่าไร ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ของเขา ก็ทำหน้าที่รู้จักสิ่งต่างๆ ในทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ. ถ้าสิ่งที่มีผลกระทบต่อสบายแก่ระบบประสาทของทารกนั้น เขาก็มีความรู้สึกแบบ *positive* ขึ้นมา; แต่ถ้าไม่สบายแก่ระบบประสาทของทารกนั้น เขาก็มีความรู้สึกแบบ *negative* ขึ้นมา.

ความรู้สึกเกิดก่อนผัสสะ.

ความรู้สึกพอใจ หรือ *positive* นี้เกิดก่อน แล้วความรู้สึกที่เกิดตามมาว่า กูพอใจ; ความรู้สึกที่ *self* นี้เพิ่งเกิด เกิดที่หลังความรู้สึก *positive* หรือ *negative* นี้ประหลาดไหม คนที่ถือตาม *logic* เขาเชื่อไม่ได้ ไม่ยอมเชื่อว่า ความรู้สึกเกิดก่อนผัสสะ, *self* ผู้รู้สึกนั้นเป็นมายาไม่ใช่ตัวจริง มันถูกปรุงขึ้นมาจากความรู้สึกที่เป็น *positive* และ *negative* พอได้ความรู้สึกเป็น *positive* ก็ กู กู กู พอดี พอเป็น *negative* ก็ กู กู กู ไม่พอใจ; กูหรือ *self* นี้เพิ่งเกิดที่หลัง เกิดที่หลังความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กายใจ.

แม้เที่ยวน เวลานั้น ขอให้คิดดูทุก ๆ คนเถอะ มันต้องมีความเจ็บมาถูกเข้าที่^๕ก่อน มันจึงจะเกิดความรู้สึกว่า กูเจ็บ ตามธรรมดาไม่มีความรู้สึกที่ว่ากู; มีความอรร้อยก่อน จึงจะเกิดความรู้สึกว่ากูอรร้อย. กู กู นี้มายา มายาที่สุด, ถูกปรุงขึ้น^๕มาด้วยความรู้สึกของระบบประสาทที่เป็น *positive* หรือเป็น *negative*.

ถ้าเข้าใจเรื่องนี้แล้วจะเข้าใจพระพุทธศาสนา ที่ว่า *อนัตตา*, *อนัตตา* มีตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน หรือมิใช่มีตัวตน เพราะตัวตน ๆ นั้นมันเกิดมาจากความรู้สึก, *positive* ก็เกิดตัวกู *positive* *negative* ก็เกิดตัวกู *negative* *self* นี้เป็นมายาที่สุด.

ดังนั้น ขอให้มองเห็นให้ชัดลงไปว่า *self* หรือ *อัตตา* นั้นเป็น *product* ของความรู้สึกของจิต ที่ตกอยู่ภายใต้ความหลอกลวงของ *positive* และ *negative* แล้วมันเป็น *self* ที่เป็น *positive* และ *negative* เสร็จมาพร้อมกันแล้ว ไม่ใช่ *self* เจย ๆ *self* กลาง ๆ *self* เกลี้ยง ๆ; มันเป็น *self* ที่เป็น *positive* และ *negative* ในความรู้สึก เสร็จมาแล้ว แล้วแต่ว่าอำนาจของ *positive* หรือ *negative* มันได้ปรุงให้เกิด *self* ขึ้นมา.

ขอให้นับดูว่า วันเดียวมันเกิดกี่ร้อย *self* ก็พัน *self* ขอให้สนใจข้อนี้ให้คิดจะเข้าใจความจริงอันลึกซึ้ง. วันหนึ่งเกิดที่ *self* ก็สิบ ก็ร้อย ก็พัน *self* ในวันหนึ่ง, ที่^๕หนึ่งเดือน หนึ่งปี หลายสิบปีมันเกิดเท่าไร? ไม่มีตัวเลขที่จะนับ.

นี่เรียกว่า เราไม่มีตัวจริง *self* นี้ไม่ใช่ตัวจริง เป็น *product* ของความรู้สึกที่เกิดมาจาก *positive* และ *negative*; นั่นแหละคือ ผลของการที่เราไม่มีความรู้เรื่องอศัมมยตา.

คุณค่าของอคัมมยตา.

ขอให้ดูชีวิตปัจจุบัน ชีวิตปัจจุบันของเรา มันถูกจับไว้ หรือติดกับ หรือว่า อยู่ภายใต้อิทธิพลของ *positive* และ *negative* เท่าไร? เราอยู่ภายใต้อิทธิพลของความ เป็นบวกและลบตลอดเวลา, เป็นทาส เป็นทาสรับใช้อิทธิพลของ *positive* และ *negative* ตลอดเวลา, นี้คือชีวิตปัจจุบัน.

เราจึงต้องการชีวิตใหม่ โดยไม่รู้สีก้าว, ต้องการจะมีชีวิตที่อยู่เหนือ อิทธิพลของ *positive* และ *negative* แต่ว่าโดยไม่รู้สีก้าว; เช่นเดียวกับที่ท่านกำลัง หาสິงใดสิ่งหนึ่งอยู่ โดยที่ไม่รู้ว่าอะไรและโดยไม่รู้สีก้าว.

เพราะเราไม่มีความรู้เรื่องอคัมมยตานี้แหละ บังคับหรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ก็ปรุงแต่งเรา ให้เป็นบวกหรือเป็นลบอยู่ตลอดเวลา. เทียบเราก็หัวเราะ เทียบเราก็ร้องไห้ ทั้งหัวเราะและร้องไห้มิใช่ความพักผ่อน, เทียบเราก็ดีใจ เทียบเราก็เสียใจ ทั้งดีใจและเสียใจ ไม่เป็นการพักผ่อน มิใช่การพักผ่อน. เราจะต้องอยู่เหนืออิทธิพลของบวกและลบ ไม่ หัวเราะไม่ร้องไห้ ไม่ดีใจไม่เสียใจ เราจึงจะได้รับชีวิตที่เป็นอิสระ และเป็นการพักผ่อน.

เราเห็นได้เอง โดยไม่ต้องเชื่อใคร เราดูตัวเอง เห็นได้เอง ว่าเมื่อชีวิตเป็น อิสระ มีความสงบอย่างยั่งยืน ไม่มีความหมายแห่ง *gladness* หรือ *sadness*, ดีใจก็นอน หลับยาก เสียใจก็นอนหลับยาก, ยกตัวอย่างเท่านั้น ไปกิดดูเองเถอะ.

ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของ *positive* และ *negative* เวลานั้นจะเป็น *peacefulness* อย่างยิ่ง เสรีภาพ อย่างยิ่ง สะอาด อย่างยิ่ง รวมอยู่ในคำว่า สงบ อย่างยิ่ง; ถ้าว่ามี *positive* หรือ *negative* มันไม่มีความสงบ.

แต่ว่าเดี๋ยวนี้พวกเราทุกคนในโลกกำลังบ้า *positiveness* ไข้ไหม? ท่านต้องการจะตีไปกว่านี้ จะตีไปกว่านี้ก็เพราะว่าหลงในความหมายของ *positive* มันก็หาความสงบไม่ได้. นั้นแหละคือเรามีวิชา ไปหลงสิ่งที่มันจะกัดเรา จะทำให้เราเป็นทุกข์ คือ *positive* และ *negative* ว่าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา ภาษิตไทยเขาเรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นอาวุธเป็นดอกไม้. เราไปหลง *positive* แล้วมันก็กัดเอา กัดเอา กัดเอา; เราก็มองชีวิตที่กัดเจ้าของ มีความดีที่กัดเจ้าของ, เป็นสิ่งหลอกลวง.

ถ้าเรามีอศัมมยตา ทั้ง *positive* และ *negative* หลอกลวงเราไม่ได้, แล้วเราจะไม่ถูกระไรกัด. อศัมมยตา มีประโยชน์มีคุณค่า ที่ทำให้เราอยู่เหนือ *positive* และเหนือ *negative* เท่ากับว่า ทำให้เราอยู่เหนืออิทธิพลทุกอย่างที่มีอยู่ในโลก จึงเอามาพูดกับท่านทั้งหลาย.

เรื่องอศัมมยตาที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนายังไม่จบ แต่เวลามันหมดแล้ว

ขอยุติการบรรยายเฉพาะวันนี้ ขอให้เป็นผู้ฟังที่มีความอดทน.

อตัมมยตา

— ๒ —

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

อตัมมยตา.

ในวันนี้จะได้พูดกันถึง อตัมมยตา ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ด้วยการใช้อุปมา สิ่งที่เราเรียกว่าอุปมานี้ช่วยได้มาก คือพูดจากสิ่งที่เราเข้าใจที่อยู่แล้ว ออกไปยังสิ่งที่เรายังไม่เข้าใจ ด้วยการเปรียบเทียบกัน, นี้เรียกว่า อุปมา ใช้มากในการศึกษาธรรมะ.

อุปมาของอตัมมยตาด้วยออกซิเจน.

ในวันนี้ อยากจะอุปมาด้วยออกซิเจน, ท่านทั้งหลายก็รู้ความสำคัญของออกซิเจนที่ว่า มันขาดไม่ได้ ชีวิตนี้ขาดออกซิเจนไม่ได้; ถ้ามันไม่พอ เราก็ไม่สบายเอามาก ๆ ถ้ามันขาดเลย เราก็ตายในไม่กี่นาที. อตัมมยตานี้ก็เหมือนกัน ถ้าขาดมากไปเราก็มีความทุกข์มากมาย ถ้าขาดเลย เราก็มีการตายทางวิญญาน.

คำว่าตายทางวิญญาน มีความหมายอย่างเดียวกับที่ใช้ในไบเบิล *กินผลไม้รู้ตัวชั่วแล้วก็ตาย*; ในที่นี้หมายถึงเป็นทุกข์เหลือจะทนได้ ถ้ามันมากไปอีก ก็จะเป็นบ้า, จะเป็นบ้าฆ่าตัวตายก็ได้ จะเป็นบ้าเองก็ได้ คือ หมดคุณค่าของชีวิต, นี้เรียกว่าตายทางวิญญาน, อตัมมยตามีความหมายมากถึงอย่างนั้น ถ้าขาดเลยก็จะต้องตายทางวิญญาน.

เราจะมองดูกันใน ๓ ความหมาย :— ความหมายที่ ๑ คือ **ป้องกัน**, ความหมายที่ ๒ คือ **ต่อต้าน**, ความหมายที่ ๓ คือ **ทำลาย**.

เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า ออกซิเจนป้องกันไม่ให้เกิดความผิดปกติเข้ามาในร่างกาย, แล้วก็ต่อต้านเมื่อเชื้อโรคมันเข้ามาในร่างกาย, แล้วก็ทำลายพวกเชื้อโรคหรืออันตรายที่เข้ามาในร่างกาย. ดูให้ตีให้ครบทั้ง ๓ ประการ ก็จะสมบูรณ์ ป้องกัน ต่อต้าน และทำลาย.

เมื่อมีอตั้มมยตา อตั้มมยตาจะป้องกันไม่ให้เกิดอาการที่เรียกว่า บวกลบ มันทำให้หมดความหมายของความเป็นบวกลบเป็นลบ นี่ป้องกัน, ถ้ามันเกิดเป็นบวกลบเป็นลบขึ้นมา มันก็ต่อต้านไม่ให้มีอิทธิพลต่อจิตใจ; ในที่สุดมันก็ ทำลายความหมาย คุณค่าของความเป็นบวกลบหรือเป็นลบ ให้หมดสิ้นไป.

นี่คืออุปมาของอตั้มมยตาคัวยออกซิเจน ที่ท่านรู้จักก็อยู่แล้ว; ขอให้ท่านรู้จักใช้อตั้มมยตา เหมือนกับที่รู้จักใช้ออกซิเจน. เมื่อท่านประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ อานาปานสติ ท่านก็จะมีความรู้เรื่องอตั้มมยตาอย่างเพียงพอ.

ความรู้เรื่องอตั้มมยตาป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นบวกลบเป็นลบ เพราะเรา รู้เรื่องมายาหลอกลวงของสิ่งต่าง ๆ ตี. *อตั้มมยตาป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นบวกลบเป็นลบขึ้นมา.*

ครั้นเมื่อปล่อยไปบ้างหรือมีวิชาบ้าง มันเกิดความรู้สึกเป็นบวกลบหรือเป็นลบขึ้นมาแล้ว, ความรู้เรื่องอตั้มมยตาก็จะต่อต้าน ไม่ให้ความรู้สึกเป็นบวกลบเป็นลบนั่นเจริญต่อไป; ก็จะรู้จักความเป็นบวกลบเป็นลบว่าเป็นมายา อย่างกะว่าความรู้สึกอันนี้เป็น

เพียงระบบประสาทรู้สึก หรือความรู้สึกของระบบประสาท, ไม่ต้องมีความหมายเป็นทั่วๆ ว่าจะได้ ว่าจะเสีย ว่าจะอยู่หรือจะตาย อย่างนั้นมันไม่มี. *ความรู้เรื่องอตัมมยตาต่อต้านไม่ให้ความรู้สึกवलปนนั้นทำหน้าที่ได้.*

เมื่อความรู้เรื่องอตัมมยตาสูงสุด สูงสุดยิ่งขึ้นไปจนถึงที่สุด มันก็ขจัดนิสัยความเคยชิน ที่จะเป็นบวกหรือจะเป็นลบออกไปโดยสิ้นเชิง; ถึงที่สุดแห่งความรู้อันนี้ก็เรียกว่าเป็น อตัมมโย ก็คือเป็น พระอรหันต์.

เมื่อถึงขั้นนี้ จะไม่มีอะไรมาทำให้ท่านหัวเราะหรือร้องไห้ได้ ไม่มีอะไรมาทำให้ท่านดีใจหรือเสียใจได้, กระทั่งว่าจะไม่มีความรู้สึกที่เป็น *duality* ใดๆ ทุกๆ คู่; ปัญหาทางจิตทางวิญญาณจะไม่มี *จะไม่มีอาการที่เป็นทุกข์ธรรมดาทางจิตทางวิญญาณใดๆ.*

มองดูง่ายๆ จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกหนักในชีวิตนี้ มันเกิดมาจากความรู้สึกยึดถือในบวกและลบ เมื่อไม่มีความหมายเป็นบวกและลบ มันจะไม่มีความรู้สึกว่ามีปัญหาใดๆ. มันไม่มีความหนัก มันไม่มี *burden of life* ถ้าถึงที่สุดแห่งอตัมมยตา.

อาการของกิเลสทั้งหลาย จะเป็น ความร้อน ทรมาณก็ดี, จะเป็นความมืดมืดมัวหลงใหลก็ดี, ผูกพัน เป็นภาวะผูกพันก็ดี ไม่มี มันเกิดไม่ได้ ถ้าเราไม่อยู่ใต้อำนาจของความเป็นบวกหรือเป็นลบของสิ่งนั้นๆ; จะยกตัวอย่างมาพิจารณาบ้างพอสมควร.

ความรัก.

ความรักท่านก็รู้จักมันพอสมควรแล้ว ความรัก โดยเฉพาะความรักทางเพศ ถ้าเรามีความรู้เรื่องอตัมมยตา ไม่หลงบวกหลงลบแล้ว ความรักมันเกิดไม่ได้ เช่น ความรัก

ทางเพศ ที่ทำอันตรายคนจนเป็นบ้าฆ่าตัวตาย เหล่านี้มันทำไม่ได้. เรื่องความรักมันควบคุมได้, เราจะควบคุมความรักได้; และแม้ว่าจะต้องมีความรักก็มีได้ โดยที่ไม่ต้องเป็นอันตราย.

อตั้มมยตาทำให้รู้จักความรัก ว่ามันเป็นเพียงความรู้สึกทางระบบประสาทหรือทางจิตใจ ทำให้มืด ทำให้โง่ ทำให้หลงไป เราก็หยุดได้; และเราก็จะบริโภคความรักหรือรสของเพศนั้นได้ โดยที่ไม่ต้องรับความทุกข์ถึงขนาดนั้น.

เมื่อไม่มีอตั้มมยตา ก็จะมีความรักชนิดที่กักเจ้าของ. ขอให้เข้าใจคำว่ากักเจ้าของให้ดีๆ ไม่มีอตั้มมยตาแล้ว อะไรมีไว้ มีอยู่ ก็จะถูกกักเจ้าของ; จะมีความรักที่จะกักเจ้าของ ความรักกลายเป็นการทรมานไป. ถ้ามีอตั้มมยตาควบคุมไว้ได้ ความรักก็จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น, จะกลายเป็นสิ่งที่ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ จะเป็นอาหารเพื่อความปกติของชีวิตนี้ก็ยังได้. นี้เรียกว่า อตั้มมยตาควบคุมความรักไม่ให้กักเจ้าของ และใช้เป็นประโยชน์ในการที่จะมีคู่ มี partner สำหรับเดินทางไปในชีวิต สู่ความสูงสุดในชีวิตก็ยังได้.

เมื่อมีอตั้มมยตา ความรักอย่างกิเลส ก็จะกลายเป็นความรักอย่างที่เป็นธรรมชาติ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อะไรได้โดยง่าย. ไม่มีอตั้มมยตา ความรักก็ตกลงไปในความตกต่ำ เป็นความรักของกิเลส ที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในโลกทั่วโลก ปรากฏข่าวให้เห็นอยู่ทุกวัน.

สรุปความว่า มีอตั้มมยตาแล้ว ก็จะควบคุมความรักได้ ไม่ให้มีความรักชนิดที่เป็นโทษเป็นอันตราย ก็มีแต่ความรักที่เป็นคุณประโยชน์, นี้เรื่องของอตั้มมยตาเกี่ยวกับความรัก.

ความโกรธ.

ที่นี้ก็มาถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ ความโกรธ. ไม่มีอคัมมยตา ไม่สามารถจะควบคุมควบคุม เมื่อเป็นลบมันก็โกรธ. กิเลส ความโกรธนี้เคยโกรธกันมาแล้วทั้งนั้น มันร้อนเท่าไร? มันทำอันตรายเท่าไร? มันฆ่าคนได้ง่าย ๆ. นี่เป็นเรื่องของความโกรธ. ถ้าความรู้เรื่องอคัมมยตามีอยู่ มันไม่โกรธหรอก มันโกรธไม่ได้.

ถ้าในกรณีที่ความโกรธหรืออาการที่โกรธ มันจะมีประโยชน์บ้าง เราก็มี *artificial anger* ได้ แปลกดีไหม; ถ้าเด็ก ๆ เขาคือ เราจะแสดงอาการโกรธให้เขาเห็น เราไม่ต้องโกรธด้วย *ความโกรธของกิเลส* เป็นโกรธอย่าง *artificial* ก็ทำได้ นี้ก็ช่วยอำนาจของอคัมมยตา.

ท่านทั้งหลายก็รู้จักความโกรธกันดีแล้ว ว่ามันเป็นน้ำหวานเมื่อแรกเริ่ม เมื่อเบื่องั้นมันเป็นน้ำหวาน แต่พอสุดท้ายที่สุดมันกลายเป็นยาพิษ, ความโกรธมันเป็นเช่นนั้น. ฉะนั้นเราไม่โกรธ เราไม่ต้องโกรธ, นี่มันสบายกว่า สบายมาก ชีวิตมันเย็น *ความโกรธนั้นเปรียบด้วยไฟชนิดหนึ่ง มันร้อน.* ขอให้รู้จักใช้ออคัมมยตาในการควบคุมความโกรธ.

ความโกรธนี้ยังควบคุมยากกว่าความรัก ระวังให้ดี ๆ. มันเป็นเรื่องที่ผลุนผลัน ผลุนผลันรวดเร็วและรุนแรง ควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็ฆ่าบิฑามารดาของตัวเองได้, ฆ่าตัวเองก็ได้ ฆ่าบิฑามารดาก็ได้ ทำความเจ็บปวดให้แก่บิฑามารดาอย่างยิ่ง. ฉะนั้น ขอให้เกลียดให้กลัวความโกรธไว้ มีเครื่องมือที่จะกำจัดความโกรธ คืออคัมมยตา.

ความเกลียด.

ที่นี้มาถึง ความเกลียด ท่านทั้งหลายคงจะรู้จักมันดี ว่าเกลียดใครสักคนหนึ่งเท่านั้นแหละ พอได้ยินเสียงเขาเท่านั้นก็เป็นทุกข์ เพียงแต่ได้ยินเสียงเขาก็เป็นทุกข์ พอเห็นหน้าเขาก็ยิ่งลำบากมาก, นี่ความเกลียดมันทำให้ไม่อยากอยู่ร่วมโลกกับคนคนนั้น ไม่อยากอยู่ร่วมโลกกับคนที่เราเกลียด มันก็ ทำลายความสุขเหมือนกับการตายทางวิญญาณ. ทุกคนไม่ชอบสิ่งที่เกลียด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือเป็นบุคคล หรือแม้แต่จะเป็นสัตว์เลี้ยง, ถ้าเกลียดแล้วไม่อยากเห็น ไม่อยากได้ยิน ไม่อยากอยู่ด้วยกันหรือร่วมกัน นี่เพราะมันติดบวกหรือลบมากเกินไป. ความเป็นลบมากเกินไปทำให้เกลียด ความหวังบวกมากเกินไปทำให้เกิดลบ ฉะนั้น กำจัดความเกลียดเสียด้วยอคัมมยตา.

เพียงแต่เห็นชื่อของคนที่เราเกลียดในหน้าหนังสือพิมพ์เท่านั้น มันก็ทำให้เราปั่นป่วน สูญเสีย equilibrium ไปเยอะเยอะ ถึงกับฉีกหนังสือพิมพ์. ถามว่าฉีกทำไม? เพราะมันมีชื่อของคนที่เราเกลียด, นี่คนนั้นจะเป็นยีสต์ที่เรียด เพราะความเกลียด. ขอให้ดูให้ดีเถอะ ความเกลียดนี้มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ฉะนั้น เราอยู่โดยที่ไม่ต้องมีความเกลียดอะไรดีกว่า.

เมื่อเราเห็นใครคนใดคนหนึ่ง ทำดีทำประโยชน์กับคนที่เราเกลียด เราก็มีความเกลียดคนนั้นขึ้นมาทันที, ถ้าใครไปดีกับคนที่เราเกลียด เราก็พลอยเกลียดคนนั้นเข้าไปทันที เราก็เพิ่มจำนวนคนเกลียดของเรามากขึ้น มากขึ้นในโลก. ถ้าเราเห็นใครคนใดคนหนึ่ง ทำอันตรายคนที่เราเกลียด ขัดแย้งคนที่เราเกลียด เราก็รักคนที่นั่นเพื่อนเกลียดกัน เรามีเพื่อนที่เลวๆ มากขึ้นในโลก.

ความกลัว.

ที่นี้มาถึง ความกลัว ความกลัวนี้มันลำบากมาก มันเป็นสัญชาตญาณ มันก็ทำความทุกข์ให้มากที่สุด; สิ่งใดที่เป็นลบเราก็ก้าว มันทำอันตรายจิตใจของเรา ให้ไม่มีความสุข ความกลัวนี้, เราก็คืนขึ้นมาเองก็ได้. ในโลกนี้เต็มไปด้วยสิ่งที่ก่อให้เกิดความกลัว เรื่องทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางอะไรต่างๆ ก็ล้วนแต่ก่อให้เกิดความกลัว; แม้ในสิ่งที่เรานับว่าเป็นบวกเราก็ก้าว กลัวว่ามันจะสูญหายไป. เราอยู่ด้วยความกลัวว่าลบจะเข้ามา บวกจะออกไป อยู่ด้วยความกลัวอย่างนี้ทรมานจิตใจสักเท่าไร.

เราอาจจะคืนขึ้นมา ด้วยความคิดที่ผิดๆ เพราะความยึดมั่นในเรื่องบวกและลบ, เราอาจจะฝันร้าย เราอาจจะกลัว กลัวอย่างไม่มีอะไรที่จะต้องกลัว. *การที่ติดในบวกในลบนั่นมันทำให้เกิดความกลัว* ไม่มีอำนาจแห่งบวกและลบแล้ว เราไม่อาจจะเกิดความกลัว ขอให้มองดูอย่างนี้; *อศัมมยตา* กำจัดความหมายแห่งบวกและลบ, *อศัมมยตา* บ้างกันความกลัว ต่อสู้ความกลัว ทำลาย ความกลัวได้โดยสิ้นเชิง.

ความตื่นเต้น.

ที่นี้ก็มาถึง ความตื่นเต้น ความตื่นเต้นนี้เป็นมายาที่สุด แต่เราก็ชอบ, เราไปคูก็พาแล้วตื่นเต้น เราไปคูกายกรรม การแสดงที่ยากที่ลำบากที่เรียกกันในภาษาไทยว่า กายกรรม ก็ตื่นเต้น ตื่นเต้น. *ความตื่นเต้นทั้งหลายเป็นไปทางบวกก็มี ทางลบก็มี เพราะเราหลงในเรื่องบวกและเรื่องลบ.* ถ้าเรามีอศัมมยตา ไม่มีความรู้สึกที่เป็นบวกเป็นลบไปคูก็พา ไปคูกายกรรม ไม่มีความหมาย เสียสตาบ์เปล่า.

ความตื่นเต้นในทางลบ, เราก็ไปคุยมวย ไปคุยการต่อสู้ระหว่างวัวกับคนที่ประเทศสเปน เหล่านี้มันเป็นเรื่องโง่ ของความตื่นเต้น ที่มาจากความหลงใหลในความหมายของบวกและลบ. ขอให้ดูให้ดี ว่ามันทำลายนะ ทำลาย *equilibrium* ทำลาย *balance* ของจิตเหลือประมาณ แล้วมีประโยชน์อะไร.

ความตื่นเต้นไม่ใช่ความสุข ขอให้ดูให้ดี มันสูญเสียความสงบ ความปกติ หัวใจจะเต้นแรง ความตื้นสูง นี่ความตื่นเต้นมันคืออะไร. ฉะนั้นขอให้มืออดัมมยตาไว้ควบคุมความตื่นเต้น ชีวิตนี้จะเย็นมากขึ้น ชีวิตนี้จะไม่กักเจ้าของมากขึ้น.

มีคนเอาวิถีโศกยกรรมที่มีชื่อเสียงที่สุด ของเมืองกวางเจาในประเทศจีนมาให้อู๋, ทุกคนไปอู๋ เสียค่าคุยอย่างน้อยขั้นต่ำสุด ๑๕๐ บาท ก็ได้ความตื่นเต้น, ความตื่นเต้นมีอิทธิพลมาก เราไม่ควรเสียเวลา เสียเงิน เสียอะไรไปอู๋.

ขอถามว่า นี่มันมีประโยชน์ให้ชีวิตมันสั้นเข้า หรือให้ชีวิตมันยาวออกไป, ความตื่นเต้นนี้ทำให้ชีวิตสั้นเข้า หรือให้ยาวออกไป? มันทำให้เราโง่ หรือให้เราฉลาด ความตื่นเต้นนี้มันทำให้เราโง่ หรือทำให้เราฉลาด? มันก็เป็นปัญหาอันหนึ่งนะ เพราะว่าเราเสียเงิน เสียเวลา เสียเรี่ยวแรงไป เพื่ออู๋ เพื่อหา เพื่อมีความตื่นเต้นกันมาก ทำให้ต้องการมีอะไรใหม่ๆ แปลกๆ เรื่อยๆ ต้องจ่ายเงินเรื่อย เพราะหลงในรสของความตื่นเต้นจนตัวสั้น.

ฉะนั้นขอให้สนใจ อดัมมยตา มัน ป้องกัน ด้านทาน และทำลาย บั๊จจัย แวดล้อมทั้งหลาย ที่จะทำให้เกิดความตื่นเต้น และเสียความสงบสุข.

บางคนอาจจะคิดว่าถ้าไม่รู้จักตื่นเต้นเสียเลย จะเป็นคนบ้า. ไม่จริง; คนที่คิดอย่างนั้นแหละเป็นคนบ้า, ไม่มีใครทำให้พระอรหันต์หัวเราะได้ ไม่มีใครทำให้พระอรหันต์ร้องไห้ได้ แต่พระอรหันต์ก็ไม่ใช่คนบ้า.

ความวิตกกังวล.

ที่นี้มาพูดถึง ความวิตกกังวล ความที่เยื่อใยเหนียวแน่นของความรู้สึกที่เป็นบวกเป็นลบ นี้เราเรียกว่า ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์, สิ่งที่ยังไม่มาข้างหน้า เราก็เอา มาวิตกกังวล อยากจะหา อยากจะมี อยากจะได้, ที่มันเคยมีและผ่านไปแล้ว เราก็มาอาลัยอาวรณ์ระลึกถึงที่ล่วงไปแล้ว. ความหลงบวกหลงลบนี้มันทำให้กระหายในอนาคตข้างหน้า แล้วก็อาลัยอาวรณ์ผูกพันสิ่งที่เป็นอดีต ที่ล่วงไปแล้ว, วิตก กังวล อาลัย อาวรณ์นี้ทรมานจิตใจที่สุด.

เวลาเรานอนไม่หลับ ก็ตรวจดูเถอะ มันมีวิตกกังวลในอนาคตข้างหน้า อย่างใดอย่างหนึ่ง นี้เราหลงบวกหลงลบนะ ฉะนั้นเราก็ผูกพันกับอดีต อดีตที่ล่วงไปแล้ว อาลัยอาวรณ์ผูกพัน ข้างหน้าก็ได้ข้างหลังก็ได้. นี้ทรมานจิตใจ นอนก็ไม่หลับ ที่นี้ก็ไม่เป็นสุข เพราะมันหลงบวกหลงลบ, ถ้ามีอติมมยตาแล้ว อาลัยอาวรณ์ไม่มี.

ผูกพันอยู่กับข้างหน้าหรืออนาคต ก็วิตกกังวล ผูกพันอยู่กับข้างหลังที่ล่วงไปแล้ว ก็เป็นอาลัยอาวรณ์ มันก็เสียความสมดุล. คนเป็นอันมากจะถูกทรมานอยู่ด้วยความรู้สึกอย่างนี้ นอนไม่หลับจนต้องกินยานอนหลับ ในที่สุดก็เป็นโรคประสาท. นี้ขอให้รู้จัก เชื้อโรคเล็กๆ ละเอียดยะร้ายกาจที่สุด ก็อาลัยอาวรณ์นี้; มีแต่ อติมมยตาเท่านั้นแหละ ที่จะกำจัดได้ ขอให้สนใจอย่างเป็นยา ยาที่ทำให้นอนหลับง่าย ยาที่ไม่ต้องกิน.

ความริษยา.

ที่นี้ก็จะมาถึง ความริษยา ความริษยาความไม่อยากจะให้ใครได้ดี ดีกว่า เหนือกว่า, ถ้ามีใครดีกว่าเหนือกว่าก็มีความทุกข์ แล้วก็คิดอยากจะทำลายเขาเสีย อย่างนี้เรียก

ในภาษาไทยว่า ริษยา ในภาษาบาลีว่า อิจฉา. มันเป็นเรื่องของหลงบวกหลงลบมากเกินไป เราไม่อยากให้ใครดีกว่าเรา ทั้งที่ไม่มีเหตุผลอะไร มีแต่ไม่อยากให้ใครดีกว่าเรา.

เรื่องนี้ถ้าพูดตามที่เป็นจริงกันแล้ว ทุกคนมี *ทุกคนมีความริษยาไม่มากก็น้อย* เห็นเขาแต่งตัวสวยกว่าเรา เราก็รู้สึกอิจฉาใจด้วยความริษยา, เห็นใครมีอะไรสะดวกสบายมากกว่าเรา เราก็อิจฉาใจ เราก็ริษยา. เพราะความริษยา มันไม่ *balance* มันริษยา เพราะมันไม่ *balance* ในแง่ลบมันก็ริษยาได้ เราเร็วกว่าเขา, ในแง่บวกก็ริษยาได้ เราคือดีกว่าเขา. ความรู้สึกเป็นบวกเป็นลบนี้ ทำให้เกิดความรู้สึก ริษยา และก็ได้ทั่วไป เห็นเขาแต่งตัวสวยกว่าเราก็ริษยาแล้ว.

ผู้หญิงคนหนึ่งสวยมากเข้ามา ผู้หญิงที่ไม่สวยจะสวย ก็เกิดริษยาโดยอัตโนมัติ ผู้ชายคนหนึ่งสามารถสวยมากเข้ามา ผู้ชายที่ไม่สวยไม่สมารถ ก็ริษยาแล้วโดยอัตโนมัติ. ระวังให้ดี ริษยานี้เกิดโดยอัตโนมัติ เกิดแล้วกั๊กหัวใจที่สุด กั๊กหัวใจที่สุด.

พอความรู้สึกเกิด มันก็ กั๊กหัวใจผู้ที่ริษยานั้นทันที และก่อนด้วย, ผู้ที่ถูกริษยายังไม่รู้เรื่องเลย ผู้ที่ถูกริษยาไม่มีผลอะไรเลย ไม่รู้ด้วยซ้ำไป แต่ผู้ที่ริษยาจะเป็นทุกข์หัวใจถูกกั๊ก กั๊กด้วยความริษยา. เราจึงทรมาณใจมากเหมือนกัน ด้วยความริษยา ซึ่งเกิดได้เองโดยอัตโนมัติ เมื่อมีผู้หรือสิ่งหรืออะไรที่สูงกว่าดีกว่า เข้ามาเป็นผู้เปรียบเทียบ เราจะรู้สึกริษยาเขา ทั้งวันทั้งคืน ทั้งวันทั้งคืน ริษยาเขา, คนที่ถูกริษยาไม่รู้สึกรึอะไรเลยก็ได้ เขายังนอนหลับสบาย มันเสียหายมากขนาดนี้.

ความรู้สึกเกิดมาจากความหลงบวกมากเกินไป จึงเกิดริษยา. เราอ่านพบข้อความในไบเบิล ถัดมาจากเรื่องที่พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ รัฐบาลรัฐบาล เมื่ออาดัมกับอีฟกินผลไม้เข้าไปแล้ว มีความรู้สึกบวกลบแล้ว; ลูกหลานของอาดัมกับอีฟ พี่ชายหลอก

น้องชายไปฆ่าเสียในป่า เพราะว่าพ่อรักน้องชายมากเกินไป พี่ชายทนไม่ได้ พี่ชายอยากจะให้พ่อรักตัวเองบ้าง ก็หลอกน้องชายไปฆ่าเสียในป่า; นี่เพราะว่าพี่ชายหลงบวมมากเกินไป, ความริษยามาจากความหลงในทางบวมมากเกินไป.

ในทางลบก็เหมือนกัน เมื่อเรายึดถือในลบมากเกินไป เราก็จะเห็นเป็นปกติ อด้อยแก่เราไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้เกิดความริษยาผู้ที่มีปมเด่น; เพราะเรายึดในลบมากเกินไป เราก็รู้สึกเกลียดชังผู้ที่มีปมเด่น ฉะนั้นลบนี้ทำให้เกิดความรู้สึกริษยาได้เหมือนกัน ทั้งบวกและทั้งลบมันเป็นเหตุให้เกิดความริษยา.

ความริษยาเป็นเอามากจนถึงกับว่า ไม่อยากให้ใครมีอะไรดี สวย มีค่าอะไรเหมือนเรา; นี่มันจึงมีปัญหาลักษณะอีกทางหนึ่งที่ว่า เราจะต้องหาอะไรมาให้ได้ ให้สวย ให้เด่นกว่าคนอื่น. นี่เป็นเหตุให้ลำบากมาก ความริษยานี้เป็นเหตุให้เราต้องใช้เงินมาก.

ความหวง และ ความหึง.

ในที่สุดก็อยากจะพูดถึง ความหวงและความหึง ความหวงและความหึงมันคู่กัน ความหวงว่าจะเอาไว้เป็นของเราแต่คนเดียว เป็นของเราคนเดียว ไม่อยากให้ผู้อื่น, ริษยาแล้วก็ไม่อยากให้ผู้อื่นมี ก็เลยไม่อยากจะให้ผู้อื่นได้มีมากขึ้นมา เราหวงเอาไว้ เราตระหนี่ เราหวงๆๆ; ในทางวัตถุนี้เรียกว่าหวง แต่ถ้าในทางจิตใจเรียกว่าหึง. สามีนรักภรรยามาก รักภรรยามากจนไม่อยากให้ใครมามองคุณภรรยาของเขา; ถ้าว่าภรรยารักสามีมากเกินไป เกินไปจนเป็นหึงแล้ว ก็ไม่อยากให้สามีไปบ้านผู้อื่น สัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น อันนี้เรียกว่าหึง. ความหวงเข้มข้นมากเข้าก็กลายเป็นความหึง, ทุกคนมีความหวงและความหึงไม่มากก็น้อย.

ผู้ชายหนึ่งไม่ยอมให้ใครมองตุกรรยาของเขา เขาไปทำงานอยู่ที่ออฟฟิศ ภรรยา
อยู่ที่บ้าน, เขาทนทุกข์ตลอดเวลาที่ทำงานที่ออฟฟิศ ถ้าเขาหึง, ถ้าภรรยาหึง พอสาม
ออกไปจากบ้าน เขาก็ ตกนรทหมกใหม่ในใจ ตลอดเวลา.

ถ้าความหึงเข้มข้น เข็มข้น เขาก็จะเป็นบ้า เขาอาจจะฆ่าภรรยาของเขาได้
ไม่ทันรู้, เขาอาจจะฆ่าสามีของเขาได้ไม่ทันรู้ ด้วยอำนาจของความหึงที่มันมากเกินไปจน
เป็นบ้า. ภรรยา กับ สามี ทะเลาะกันมากที่สุดเพราะความหึง ถึงกับเป็นบ้าฆ่าฆ่าเมีย.

เอาละเป็นอันว่า บวกก็เป็นต้นเหตุแห่งความหึง ลบก็เป็นต้นเหตุแห่งความหึง
ได้เหมือนกัน; เราไม่สวย เราก็หึงภรรยาหรือสามีของเรา เมื่อมีคนสวยเข้ามาเกี่ยวข้อง.
ความหวังและความหึงนี้ทรมาณจิตใจได้ตลอดเวลา จนเป็นบ้าได้ในที่สุด; ถ้าเรามีอตัมมยตา
ไม่หลงบวกไม่หลงลบ ความหวังและความหึงเกิดไม่ได้.

ประโยชน์ของอตัมมยตา.

ถ้าเรามีอตัมมยตา ไม่หลงบวกไม่หลงลบ เราจะพบชีวิตที่ไม่กักเจ้าของ
ชีวิตใหม่ที่ไม่กักเจ้าของ เมื่อเราเอาอิทธิพลของบวกและลบออกไปเสีย เราก็จะไม่มีทุก
อย่างที่ออกชื่อมาแล้ว : เราจะไม่มี *ความรัก* *ความโกรธ* *ความเกลียด* *ความกลัว* *ความ*
ดั้นดั้น *ความอิจฉาริษยา* *ความหึงความหวัง*, นี้ ประโยชน์ของอตัมมยตา.

เราจะเป็น *artist* *artist* ที่สุดของ *artist* เราจะมีอะไรเป็น *artistic* ไปหมด
เลย, เราจะมีความรักอย่าง *artistic* ความโกรธอย่าง *artistic* ความเกลียดอย่าง *artistic*
ความกลัวอย่าง *artistic* อะไรเป็น *artistic* ไปหมดเลย; มันไม่กักเจ้าของ มันจะไม่มีการ
กักเจ้าของ, มีชีวิตเย็น *ชีวิตที่อยู่เหนือ* *positive* และ *negative*.

ต่อไปนี้เป็นบวกหรือลบ *positive* หรือ *negative* จะไม่เป็นปัญหาแก่เรา จะไม่ทำให้เกิดปัญหาใดๆแก่เรา ก็จะไม่เกิดสิ่งเลวร้ายเหล่านั้นทั้งหมด; เราจะมีชีวิตเย็นเย็นไม่มีร้อน เรียกชีวิตอิสระ อิสระที่สุด ฟรีที่สุด เราจะมีชีวิตที่สะอาดที่สุด เกานักพอแล้ว, เย็นที่สุด อิสระที่สุด สะอาดที่สุด เกานักพอแล้ว คຸ່ມค่าแล้วที่จะมาศึกษาเรื่องอค์มมยดา; นับว่าได้ผลคຸ່ມค่าแล้ว ที่อุทิศสຳหຳศึกษาธรรมะ เพื่อจะให้ใ้สิ่งที่ทำให้อยู่เหนือบวกเหนือลบ.

ขอให้ท่านมีความรู้สึกแจ่มแจ้งชัดเจน มหาสิ่งนี้ อย่าให้มีคຸ່ມคຸ່ມว่าไม่รู้มาหาอะไร ใ้แต่ตามๆเหือๆกันมา ว่าดีที่สุด แล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร. มาเอะเขียมาศึกษาธรรมะ ต้องรู้ให้ชัดว่ามาเพื่อให้ใ้สิ่งนี้ แล้วจะหมดปัญหาในชีวิต จะใ้ชีวิตใหม่ ขอให้สนใจ, ถ้าปฏิบัติอานาปานสติสຳเร็จທັງທຸດแล้ว ก็จะได้สิ่งนี้โดยแน้นอน.

ถ้าเรามีอค์มมยดา เราก็อยู่เหนืออิทธิพลของ *positive* และ *negative*, ถ้าเราอยู่เหนือ *positive* และ *negative* เราก็อยู่เหนือโลก เหนือโลก เหนือ *universe* เหนือจักรวาลไปเลย. ขอให้คิดคຸ່มเถอะ โลกจะอยู่ขຳงลຳง อยู่ขຳงใ้ จะไม่ทำปัญหาใดๆใ้แก่เรา ไม่เป็นภาระหนักใ้แก่เรา ไม่มีปัญหาใ้แก่เรา อย่างนี้ในภาษาธรรมะเรียกว่าเหนือโลก *ultramundane*.

ความรู้เรื่องอค์มมยดาช่วยให้เราอยู่เหนือโลก คืออยู่เหนือปัญหา เหนือปัญหาທັງທຸດ ปัญหาທັງທຸດนั้นທຸດคือโลก; เราจะอยู่ในโลกที่ใ้ไม่มีปัญหาใ้แก่เราเลย. ดีหรือชั่ว บวกหรือลบ ได้หรือเสีย แพ้หรือชนะ *pair of opposit* เหล่านี้มีแต่ในโลกเท่านั้น เหนือโลกใ้ไม่มี ไม่มีบวกหรือลบที่จะรบกวนเรา; สຸรูปความใ้ได้อย่างนี้.

ขอให้ท่านพยายามใ้ประสบความสำเร็จในการมีอค์มมยดา, ถ้าการศึกษาหรือการปฏิบัติใน *session* เที่ยวใ้ไม่สำเร็จ ท่านก็พยายามต่อไปใ้ *session* ก็ใ้ได้ จนใ้ได้ประสบความสำเร็จ ใ้ความมีอค์มมยดา แล้วเรื่องก็จะจบในการเป็นมณุชย์.

วันนี้เวลาหมดแล้ว ต้องยุติการบรรยาย ขอขอบคุณที่ใ้เป็นผู้ฟังທັດ.

อดัมมยตา

— ๓ —

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่.

วันนี้จะได้พูดคุยกันโดยหัวข้อว่า **ชีวิตใหม่ และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่.** ในตอนแรก ๆ เราก็ได้พูดคุยกันมาแล้วว่า **ท่านทั้งหลายกำลังแสวงหาชีวิตใหม่** ซึ่งจะเป็นที่พอใจ เพราะเป็นชีวิตที่ไม่กักเจ้าของ มีแต่ความสงบเย็น.

ชีวิตเก่า ชีวิตใหม่ ชีวิตจริง.

ที่นี้ ความจริงมันมีอยู่ว่า **ชีวิตที่ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ มันเป็นชีวิตเก่า** เก่าแก่ที่สุดมาตั้งแต่ครั้งไหนก็เหลือที่จะกล่าว; **ชีวิตที่มันเกิดมีความทุกข์ มีความรบกวน** นั่นมัน**ชีวิตใหม่**. แต่ที่เราไม่รู้จักรักชีวิตเก่า เรามาอยู่กับชีวิตชนิดที่รบกวน เลยถือเอา **ชีวิตที่รบกวน** นี้เป็น**ชีวิตเก่า** แล้วก็จะ **ต้องการชีวิตใหม่** ที่ไม่มีการรบกวน ก็ได้เหมือนกัน.

ความที่ไม่สงบหรือว่าไม่ถูกต้องนั้นมันเป็นของเพิ่งเกิด เช่นเดียวกับว่าทะเลคลื่นนั้นเป็นของใหม่ เกิดคลื่นขึ้นมาเดี๋ยวก็ดับไป เกิดคลื่นขึ้นมาเดี๋ยวก็ดับไป; คลื่นนั้นเป็นของใหม่ ถ้าไม่มีคลื่นนั้นแหละคือความเป็นของเก่า. ถ้าชีวิตของเราไม่มีคลื่น คือไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหา, นี่ของเดิมแท้ ๆ ของเก่า แต่เราจะรู้สึกด้วยความคิดนี้ของเราเอง เดียวนี้ว่าเป็นของใหม่ เพราะเราเพิ่งจะรู้จัก.

ชีวิตเก่าของเรา นี่ ก็เป็นชีวิตที่มีคลื่น มีคลื่นเกิดอยู่เสมอ, ชีวิตที่เรามีในปัจจุบัน เป็นชีวิตที่มีคลื่นเกิดอยู่เสมอ เกิดดับ เกิดดับอยู่เสมอ. นี่ก็หมายความว่าชีวิตนี้มีการเกิดแห่งตัวตน มีการเกิดของตัวกู ตัวกูเกิด เกิดอยู่เสมอ, มีบวก มีลบ มีบวก มีลบเสมอ. ตัวกูหรือบวกลบนี้เป็นเหมือนกับคลื่น ที่มันเกิดเสมอ ดับเสมอ เป็นชีวิตปัจจุบันที่เราไม่ปรารถนา, เราต้องการจะมีชีวิตใหม่ที่สงบเงียบ.

ถ้าเราเอาความรู้สึกว่าตัวกู หรือความรู้สึกที่เป็นบวกและเป็นลบออกไปได้ มันก็หมดปัญหา; นั่นแหละมันจะเป็นชีวิตใหม่ของเรา ชีวิตเก่าชีวิตนิรันดรจะมาเป็นชีวิตใหม่ของเรา, กูให้ตี ๆ มันเล่นตลกกันอยู่.

ปัญหามันอยู่ที่ว่า เราไม่อาจจะห้ามการเกิดแห่งตัวกู หรือห้ามความรู้สึกที่จะเป็นบวกหรือเป็นลบ เพราะเราไม่มีความรู้เรื่องนี้เสียเลย. หนทางที่จะปฏิบัติมันก็ต้องมีการควบคุมการเกิดแห่งตัวกู มีการควบคุมความเป็นบวกและเป็นลบ จนถึงกับว่ากำจัดออกไปหมดสิ้นเลย.

ท่านเห็นได้เองแล้วว่า คลื่นนั้นเป็นของใหม่ แล้วก็เป็นอย่างไม่จริง เป็นของหลอกตา, น้ำจริง ๆ มันไม่เป็นคลื่น น้ำกับคลื่นไม่ใช่สิ่งเดียวกัน. ถ้าเราบ้องกันไม่ให้คลื่นเกิด น้ำโดยแท้จริงมันก็ปรากฏ; ข้อนี้ก็เหมือนกัน กำจัดตัวกูออกไปเสีย ความเป็นบวกเป็นลบออกไปเสีย เราก็จะได้ชีวิตจริง.

ตัวตนมิใช่ของจริง.

ตัวกูก็คื ความเป็นบวกเป็นลบก็คื เป็นของใหม่ พอมีมาก็มีทุกซ์ ไม่มีมาก็ไม่มีทุกซ์; เรา รู้จัก ความไม่มีอยู่จริง มิใช่ตัวจริง มิใช่ของจริง ของสิ่งที่เรียกว่ากู หรือ self กันเสียก่อน.

แต่ต้องเข้าใจไว้ด้วยว่า ในลัทธิอื่นในศาสนาอื่นนั้น เขาสอนหรือเขาถือว่า มีตัวตนที่แท้จริง มีตัวตนที่ถาวร มี self ที่แท้จริง กระทั่งมี permanent self ตามแบบของลัทธินั้น; ขอให้เข้าใจว่านั่นเป็นลัทธิอื่น มิใช่พุทธศาสนา. พุทธศาสนาบอกว่า ความจริงคือไม่มีสิ่งที่เรียกว่าตัวตน ความที่ไม่มี self นั้นแหละคือความจริง, สิ่งที่เรียกว่าตัวตนจะเป็นความจริงที่ถาวรไปไม่ได้ ความจริงที่ถาวรคือความไม่มีตัวตน. ความคิดความนึกก็รู้สึกว่ามีมาเป็นครั้งคราว เป็นครั้งคราวเหมือนกับคลื่น.

เราจะถืออย่างที Descartes ว่า ฉันรู้สึก ฉันคิดนึกได้ ดังนั้นฉันมีอยู่ นั้นไม่ได้ มันเป็นความเข้าใจผิด. การถืออย่างนี้ก็เคยถือมาแล้ว ก่อนพุทธกาลก็มี ไม่ใช่เพิ่งมี เมื่อ Descartes พุทฺชน จะถืออย่างนั้นไม่ได้ ก็ ฉันรู้สึกได้ คิดนึกได้ เพราะฉะนั้น ฉันต้องมี ตัวฉันต้องมี ไม่ได้.

จิตก็มิใช่ของจริง.

จิตหรือความรู้สึกคิดนึกของจิตนั้น มิใช่เป็นของจริง, มันเกิดมาจากการกระทบกันของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับสิ่งที่เข้ามากระทบ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ มีผลเกิดขึ้นเป็นจิต คือความคิด, ความคิดเป็นบวกเป็นลบ.

ตัวจิตเองก็เป็นของใหม่ จิตชนิดนี้เป็นของใหม่ เกิดเป็นคราว ๆ พร้อมกับความรู้สึกอย่างนั้น ๆ เพราะฉะนั้นไม่ใช่ตัวจริง ไม่ใช่ของจริง; มันไม่มีจิตหรือตัวตนชนิดที่ถาวรตัวเดียวกันตลอดกาล ไม่ใช่ เป็นของเกิดใหม่ เกิดดับ เกิดดับ เหมือนกับคลื่นเหมือนกัน.

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะถือว่า จิต^{๕๔}เป็นธาตุชนิดหนึ่ง, มันก็เป็นธาตุที่ไม่ได้มีอยู่ หรือปรากฏอยู่ตลอดกาลนิรันดร มันปรากฏเฉพาะโอกาส ที่มีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่งกัน มันจึงปรากฏหรือเรียกว่ามันเกิดขึ้น. นี้ขอให้เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าจิต ซึ่งเป็นการสำคัญ ที่ทำให้มีปัญหา ว่ามิได้เป็นของมีอยู่จริง; ตามลัทธิพุทธศาสนาถือว่าเพียงปรากฏ รวมตัวปรากฏจากการกระทบของอายตนะ sense organ sense object ถึงกันเข้าเมื่อไร สิ่งทีเรียกว่าจิตก็ปรากฏเมื่อนั้น.

สิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรือตัวฉันนั้น มันเป็นเพียง concept ที่เพิ่งเกิดขึ้นแก่จิต ตามโอกาสที่มีปัจจัยมาแวดล้อม, มันเป็นเพียง concept ของจิต มิใช่สิ่งที่มีอยู่จริง และก็มิใช่ตัวจริงของจิต เมื่อมีสิ่งแวดล้อม ก็อายตนะภายใน อายตนะภายนอก กระทำแก่จิต ปฏิกริยาออกมาเป็น concept ว่าตัวตน ว่าตัวฉัน ว่าตัวกู. สรุปความว่าตัวฉันหรือตัวกู เป็นเพียง concept ของจิต เป็น new product ที่จิตสร้างขึ้นมาชั่วคราว.

จิตมี conception ได้ตามสิ่งที่มากระทบ ซึ่งมีต่าง ๆ ต่าง ๆ ฉะนั้น conception ของจิตก็มีมาก แล้วก็ตามที่ตัวจิตเองก็ถือเอาว่าเป็นตัวจริง เป็นของจริง เป็นความจริงของเรา. เรา เรา เรานี้ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่า concept ของจิต แต่มันคิดว่าจริง จริง จริง เราก็มีอยู่จริง ของเราก็มีอยู่จริง นี่เป็นอย่างนี้, รู้จักว่าสิ่งที่เรียกว่าเรา เรานี้มิใช่สิ่งที่มีอยู่จริง เป็นเพียง conception ของจิต.

ตัวกูหรือผู้กระทำ เกิดที่หลังการกระทำ.

ในร่างกายนี้มีสิ่งทีเรียกว่า ระบบประสาท ที่นี้มีอะไรเข้ามากระทบร่างกาย คือกระทบระบบประสาท ปฏิกริยามันก็เกิดขึ้น เป็นเหตุการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น. เหตุการณ์นั้นแหละสำคัญ ถ้าให้เกิดความรู้สึที่ถูกต้องใจมันจะเป็นบวก เหตุการณ์นั้นไม่รู้สึถูกต้องใจแก่จิต มันก็จะเป็นลบ ตัวกูเพิ่งเกิดเมื่อมีการกระทบแล้ว ถ้าเหตุการณ์ที่เป็นบวกเกิดขึ้น ตัวกูบวกก็เกิดขึ้น, เหตุการณ์ที่เป็นลบเกิดขึ้น ตัวกูที่เป็นลบก็เกิดขึ้น. ตัวกูนี้เกิดหลังเหตุการณ์ ขอให้เข้าใจดีๆ ไม่ใช่เกิดอยู่ก่อน.

ตัวกูหลุดออกมาจาก *situation* ที่มากระทบระบบประสาท เช่นว่าไม่ได้กินอาหาร ขาดอาหาร มันหิว ความหิวเกิดขึ้นแก่ระบบประสาท ต่อมาจึงเกิด *concept* ว่า กูหิว, มีการกินแล้วจึงเกิด *concept* ว่า กูกิน ถ้ามีอาการอรร้อยเกิดขึ้น มันจึงเกิด *concept* ว่า กูอรร้อย กูหรือ I นี้ มาทีหลังเหตุการณ์เสมอ จะถือว่าเป็น *product* ของเหตุการณ์นั้นๆ ก็ได้. นี่คือความที่ไม่มีตัวจริง มิใช่ของจริง ของสิ่งที่เรียกว่าตัวกู; ขอให้รู้จักว่าตัวกูนั้นมันเป็นมายาถึงขนาดนี้.

ฟังดูการพูดอย่างนี้ มันเป็น *illogic* แต่ความจริงของธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้น; ถ้อยตามกฎ *logic* ธรรมตาสามัญ ที่พูดกันอยู่นี้ไม่ได้ ต้องถ้อยตามความเป็นจริงที่ว่า มันเป็นอย่างนั้น. จิตก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง พอมาถึงกันเข้า ก็เกิดปฏิกริยาออกมาอย่างนั้นอย่างนั้น, ความรู้สึที่เรียกว่า จิตคิดนึกได้ัน ก็เป็นปฏิกริยาอันหนึ่งเท่านั้น แล้วความรู้สึกว่าตัวกู ตัวกูนี้ก็เป็นเพียงปฏิกริยาที่เกิดขึ้นเท่านั้น. มันฟังยากสำหรับท่านทั้งหลายที่ว่า ผู้กระทำนั้นเกิดทีหลังการกระทำ มันผิด *logic* อย่างนี้ แต่ความจริงเป็นอย่างนั้น *self* หรือ *ego* ผู้กระทำ จะเกิดทีหลังการกระทำ เป็นปฏิกริยาของการกระทำ.

ความคิดอย่าง ตรรก หรืออย่างปรัชญา เอมมาใช้กับสิ่งนี้ไม่ได้ ขอยืนยันไว้แบบนี้, ถ้าท่านยังไม่เชื่อ ท่านก็ไปคิดดูเรื่อยๆ ไปเถอะ ท่านจะพบว่ามันไม่เป็นอย่างกฎเกณฑ์ทางตรรกหรือทางปรัชญา ที่เรามีๆ กันอยู่. ผู้กระทำเป็นเพียง *concept* ไม่ใช่ตัวจริง ส่วนการกระทำมันเป็นเหตุการณ์ของธรรมชาติ พอเข้ามาถึงจิตแล้ว ก็เกิดความคิด ความเชื่อ ความยึด ว่าตัวกู ตัวกู ซึ่งเป็นเพียง *concept* ไม่ใช่ของจริง.

จิตเป็นเพียงสักว่าธาตุ.

แม้ว่าสิ่งที่เราเรียกว่าจิต จะเป็นธาตุตามธรรมชาติชนิดหนึ่ง มันก็เป็นสักว่าธาตุเท่านั้น, เป็นสักว่าธาตุ เช่นเดียวกับธาตุทั้งหลายมากมายในโลกนี้ มันเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง. จากธาตุล้วนๆ ชนิดนี้มาเป็น *soul* เป็น *ego* เป็นอะไรไม่ได้, มันทำอะไรไม่ได้ในตัวเอง นอกจากจะมีการประกอบกันเข้ากับธาตุอื่น ๆ อีกหลายๆ ธาตุ *function* ของมันจึงจะมี. ธาตุจิต ธาตุใจนี้มันมี *function* ในตัวเองไม่ได้ มันต้องประกอบกันกับธาตุอื่น ๆ อีกหลายธาตุ *function* จึงจะเกิด แล้วก็มี *concept* อย่างนั้นอย่างนี้; กระทั่งมี *concept* ว่ากู ว่า I ว่าบวกว่าลบ ว่าอะไรต่างๆ. สิ่งนี้เรียกว่า จิต หรือ *mind* ซึ่งก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ ไม่อาจจะเป็นตัวกู เป็น *ego* เป็น *soul* เป็นอะไรได้.

ท่านเรียนวิทยาศาสตร์อย่างปัจจุบัน ท่านจะไม่ได้ยินคำว่า *element of mind* *element of voidness* อย่างนี้เป็นต้น ท่านไม่เคยได้ยิน; แม้ได้ยินท่านก็ไม่จัดว่า *mind* หรือ *voidness* ว่าเป็น *element* ได้ แต่ในทางธรรมะ มีธาตุมากมายต่างไปจากวิทยาศาสตร์ที่เรียนกัน. ฉะนั้นขอให้รู้จักว่า จิตก็เป็นธาตุ ชนิดหนึ่ง *mind* หรือ *voidness* แล้วแต่จะเรียก ก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งต้องเข้ามารวมกันกับธาตุต่างๆ หลายนๆ ธาตุ จึงจะเป็น *situation* อันใดอันหนึ่งขึ้นมาได้. นี้ขอให้เข้าใจข้อที่ว่า ธาตุ ธาตุ ธาตุล้วนๆ จะเป็น

soul เป็น ego ของใคร ของมัน ของเราไม่ได้ทั้งนั้น, มันเป็นเพียงสักว่าธาตุ ธาตุตามธรรมชาติ.

สรุปความว่า soul ก็คือ ego ก็คือ concept ว่า I ว่าอะไรต่างๆก็ มีได้มี อยู่จริง มีได้เป็นตัวจริง; มันเป็นผลเกิดจากการปรุงแต่งของธาตุหลายๆธาตุ ทำให้เกิด ความรู้สึกนึกคิดอันนั้นขึ้นมา, หรือว่าทำให้ธาตุจิต mind element ทำหน้าที่ออกมา แล้ว เกิดความรู้สึกเป็นตัวกูเป็นตัวตน อย่างนี้. แม้ว่าคนทั้งหลายในโลกเขาจะถือว่า soul หรือ ego เป็นตัวจริง เป็นของจริง เป็นได้โดยตัวมันเอง; เราไม่มีความคิดเช่นนั้นในทางธรรมะ มันเป็นเพียง concept ของหลายๆธาตุปรุงขึ้นมา. สรุปความว่า ตัวตนนั้นมีใช่ตัวจริง เป็นผลที่เกิดมา ด้วยความโง่หรืออวิชชาของจิต เท่านั้นแหละ.

พุทธศาสนาไม่มีอาตมัน.

ในอินเดียคำสอนของลัทธิ อุปนิษัท ฮินดูปนิกซ์ แม้ชั้นสูงสุดของลัทธิใน อินเดีย เขาก็สอนว่ามี soul มีอาตมัน และจริงในตัวเอง ถาวรในตัวเอง ตัวเดียวนี้เกิด แล้วเกิดอีก เกิดแล้วเกิดอีก ฮินดูปนิกซ์สอนอยู่อย่างนี้เป็นพื้นฐานในอินเดีย. พระ- พุทธเจ้าเกิดขึ้นท่ามกลางคำสอนอย่างนี้ ท่านสอนเป็นอย่างอื่น คือไม่มี soul ไม่มีอาตมัน จึงเป็นอันใหม่หรืออันสุดท้ายที่สอนในอินเดีย ว่าไม่มีอาตมัน.

คำสอนอุปนิษัทอย่างนี้ก็สอนอยู่แคว้น ทวีปไปแล้วในเอเชียก็ว่าได้ พุทธ- ศาสนามาทีหลัง. พุทธบริษัทโง่ๆ ขอใช้คำอย่างนี้ พุทธบริษัทโง่ๆ ก็พูดผิดๆ พูดตาม คำสอนของอุปนิษัท คำสอนนี้ก็เข้ามาปนเปออยู่ ทำให้พูดกันผิดๆ อย่าไปถือเอา อย่าไป ถือเอาว่า นั่นเป็นพุทธศาสนาเลย.

ขอให้ท่านแยกกันเสียให้เด็ดขาด ระหว่างลัทธิที่ว่ามีอาตมันและที่ไม่มีอาตมัน, ถ้ามาเรียนพุทธศาสนา ก็ต้องมาเรียนอย่างไม่มีอาตมัน. คำสอนในคริสเตียนคงไม่หยิบ *point* อันหนึ่งขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์อะไร ก็ยอมรับตามความคิดนึกของคนทั่วไป คนธรรมดารู้สึกโดยสัญชาตญาณว่ามีอาตมัน มี *soul*; นี้รู้สึกโดยสัญชาตญาณอย่างนี้ก็ไม่ใช่ถูกต้อง เป็นอวิชาเหมือนกัน. แล้วปัญหาที่มีแต่เพียงว่า จะกำจัดความทุกข์อย่างไร? พระพุทธศาสนาจะกำจัดความทุกข์ ลึกลงไป ลึกลงไป ถึงความรู้ที่ว่าไม่มีอาตมัน ไม่มีอาตมันแล้วก็ไม่มีบวกไม่มีลบ แล้วก็กำจัดความทุกข์ได้สิ้นเชิง.

วิชาธาตุ อวิชาธาตุ.

ท่านคงจะประหลาดใจ ในเมื่อได้ยินว่า ในพุทธศาสนานี้ถือว่าความไม่รู้ ความโง่ อวิชาหรือ *Ignorance* ก็เป็น *element* อันหนึ่ง เป็นธาตุอันหนึ่งเหมือนกัน เหมือนกับธาตุทั้งหลายอันมากมาย. *Ignorance* ก็เป็น *element* อันหนึ่ง แล้วก็อยู่ทั่วไปใน *atmosphere* ของ *universe* พร้อมทั้งจะเข้ามาทำงานร่วมกับธาตุอื่นๆ; ที่นี้พอเกิด *situation* อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแก่ร่างกายและจิตใจนี้ อวิชาธาตุ ก็เข้ามาทำงานด้วย. นี้คือโดยมาก นี้คือธรรมชาติ นี้คือปกติ ของชีวิตของสัตว์ทั้งหลายทั่วไป มีการปรุงแต่งด้วยธาตุของอวิชา จึงเป็นโอกาสให้เกิด *concept* ว่า *I* ว่าบวกว่าลบอะไรขึ้นมา.

ทุก ๆ วันเมื่อตาของเราเห็นรูป, เมื่อหูของเราได้ยินเสียง, เมื่อจมูกได้กลิ่น, เมื่อลิ้นได้รส, เมื่อกายได้สัมผัสผิวหนัง, เมื่อจิตใจรู้สึกอารมณ์ต่าง ๆ *element of Ignorance* เข้ามาทำงานด้วยเสมอ โดยที่เราไม่รู้สึกรู้สีกว่า โดยที่เราป้องกันไม่ได้. อวิชาธาตุ *element of Ignorance* เข้ามาทำงานด้วยเสมอ, นี้เราไม่รู้สึกรู้สีกว่า มันก็ถูกกระทำไปตาม

อำนาจของธาตุอวิชา ฉะนั้นจึงเป็นไปในทางผิด นำไปสู่ concept ว่ามี soul มี ego มี บวก มีลบ อะไรอย่างนี้ นั่นค้วยอำนาจของอวิชาธาตุ.

นี่ถ้าเป็นไปได้ว่า คนคนหนึ่งเขาศึกษาดีแล้ว เขาจะมีความสามารถบีตกับ ธาตุของอวิชา แต่ยังมีอีกธาตุหนึ่ง คือ วิชชาธาตุ, ความรู้อย่างถูกต้องก็เป็นธาตุ เหมือนกัน วิชชา วิชชา ตรงกันข้ามกับอวิชา ก็เป็นธาตุเหมือนกัน. วิชชาธาตุหรือ ธาตุแห่ง *lighten knowledge* มันก็ทำงาน มันก็ป้องกันไว้ได้ ไม่ให้เกิด concept ว่า I ว่า บวกว่าลบ. ธาตุ ๒ ธาตุนี้ตรงกันข้าม แต่เรายังไม่มีธาตุวิชา ธาตุอวิชชาแยกรอบงำเรา อยู่ตลอดเวลา เราจึงมีชีวิตอย่างนี้; เราจะหาทางออกโดยการสร้างธาตุวิชชาขึ้นมา เรา จึงมาเจริญอานาปานสติ.

อวิชชาเป็นธาตุ แต่ก็ไม่ได้มีอยู่ตลอดเวลา มีการสอนผิดๆ สอนพุทธศาสนา ผิดๆ ว่ามีอวิชาอยู่ตลอดเวลา หมายความว่าเมื่ออวิชาในจิตของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา นั่นมัน ไม่ถูก ไม่ได้มีอยู่ตลอดเวลา แต่มาเป็นคราวๆ. พูดได้ว่า อวิชชาธาตุนี้พร้อมอยู่เสมอใน ที่ทุกแห่ง ที่จะเข้ามาสู่จิต; ส่วนวิชชาธาตุนั้นยาก ยากที่จะเข้ามา มันมีอยู่พร้อม เหมือนกัน แต่มันยากที่จะเข้ามา เพราะว่าโอกาสนี้มันให้โอกาส แก่อวิชาธาตุเสียโดย มาก. อวิชาธา-ตุ ไม่อาจจะมียู่ตลอดเวลาเหมือนที่เขาสอนกัน สอนผิดๆ ว่าอวิชชา มีอยู่ตลอดเวลา กิเลสมีตลอดเวลา อย่างนั้นมันไม่ถูก. พุทธศาสนามีหลักว่าทุกอย่าง มีเกิด มีดับ มีเกิดมีดับของสิ่งต่างๆ.

สติ.

มีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า สติ สติจะป้องกันมิให้เกิดอวิชาได้ หรือสติจะนำมา ซึ่งวิชา; สติคำท้ายของอานาปานสติ สติ สติ เราจะฝึกฝนให้ดีที่สุด จนสามารถป้องกัน

อวิชา แล้วก็นำมาซึ่งวิชา. ฉะนั้น new way of life ก็คือ อานาปานสติ จะนำไปสู่ new life ขอให้สนใจ.

สติสามารถที่จะบ่วงกัน หรือกำจัดอวิชาธา—ตุออกไป แล้วก็เปิดโอกาสหรือ นำเข้ามาซึ่งวิชาธา—ตุ element of wisdom element of enlightenment สติมีประโยชน์มาก อย่างนี้. เคี้ยวท่านก็จะเข้าใจผิด รักสติ เอาสติเป็น soul เป็น ego ขึ้นมาอีก นี้ก็ยิ่งผิดอีก แม้สติก็จะเป็น soul เป็น ego ของใครไม่ได้ มันคงเป็นสักว่าธาตุ หรือธา—ตุเหมือนกันหมด สติก็เป็นธาตุ. ท่านอาจจะคิดว่าบ้าแล้วก็ได้ อะไร ๆ ก็เป็นธาตุไปเสียหมด มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ; ในพุทธศาสนาถือเอาทุกสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ หรือไม่มีปรากฏการณ์ อะไรก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ ธาตุในพุทธศาสนาจึงนับไม่ไหว.

ในที่นี้ก็ขอให้เข้าใจว่า แม้แต่สติก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ, อย่ารัก อย่าพอใจเอามาเป็นอึดตา เป็น ตัวตน เป็นอะไรขึ้นมา แล้วก็จะไม่เอาสติในความหมายที่เป็นบวก; สตินี้จะมีอำนาจกำจัดความเป็นบวกและความเป็นลบได้. นี่คือ อานาปานสติ มีความสำคัญอยู่ที่คำว่า สติ สติ เอามากำจัด egotism ออกไปเสีย, กำจัดความเป็นบวก เป็นลบออกไปเสีย.

ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุ.

คำว่าธาตุ ธา—ตุ ในภาษาธรรมะ หมายความว่าสิ่งที่มันทรงอยู่ได้โดยตัวมันเอง สิ่งที่ทรงตัวอยู่ได้ของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ โดยธรรมชาติ เพื่อธรรมชาติ; ไม่อาจจะเอามาเป็นตัวเรา ไม่อาจจะเอามาเป็นของเรา นี้เรียกกันว่าธาตุ ธา—ตุ. ขอให้เห็นสิ่งทั้งปวง ธาตุทั้งหลาย โดยความเป็นของธรรมชาติ เอามาเป็นตัวเราเป็นของเราไม่ได้ นี่คือความหมายของคำว่า ธา—ตุ ในภาษาธรรม.

ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุ ในส่วนที่เป็น *physical* เป็นรูปก็เป็นธาตุ ส่วนที่เป็นนามเป็น *mental* ก็เป็นธาตุ ส่วนที่เป็น *spiritual* ละเอียดยไปกว่านั้น ก็เป็นธาตุ มันไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุ, นี้ขอให้เข้าใจอย่างนี้ เมื่อเป็นเพียงสักว่าธาตุ ธาตุ แล้วไม่อาจจะมาเป็น ตัวกู เป็น ของกู.

ยิ่งไปกว่านั้นอีก คือทุกสิ่งจริงๆ *สิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุง concocted thing* ก็คือ *สิ่งที่ไม่ม่เหตุปัจจัยปรุง unconcocted thing* นี้ก็ดี มันก็เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เอาเป็น *ตัวตน* ไม่ได้. หรือจะมองไกลไปถึงคำที่เขาพูดกันว่า *phenomena* ทั้งหลายและ *phenomenal* รวมกันทั้งสองอย่าง ก็เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ ธาตุตามธรรมชาติไม่เอามาเป็น *ตัวตน* ได้ เรียกว่า *สังขตธาตุ* *อสังขตธาตุ* ทั้งสองธาตุไม่อาจจะเอามาเป็น *ตัวตน* ได้.

ต้องขอยกยนะ เพื่อที่นั่งอยู่ที่นี้มีคริสเตียน ถ้าจะพูดว่า *แม้พระเจ้าก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ.* ไม่ยกเว้นอะไร จะซาตานหรือพระเจ้าหรืออะไร ทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น ที่มีเรียกชื่อแล้วก็สักว่าเป็นธาตุตามธรรมชาติ.

เมื่อใดที่ท่านมีความรู้ถึงขนาดนี้ ความรู้สูงสุดถึงขนาดนี้ ความไม่มีอะไร นอกจากธาตุตามธรรมชาติ *ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นเพียงธาตุตามธรรมชาติ ; ความรู้อันนี้มีเมื่อไร เมื่อนั้น ท่านจะมีอดัมมยตา.*

เรารู้ว่าทุกอย่างเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ แต่เราก็หลง เอาจางอย่างเป็นธาตุตามธรรมชาติ เอาจางอย่างมาเป็นตัวเรา แล้วเราก็เข้าใจผิดตรงกันข้ามจากที่มันเป็นจริงเสมอ; จนเราพูดได้ว่า เมื่อไรเรามีความรู้ตรงกันข้ามจากที่เรากำลังมีอยู่ นั่นแหละมันจึงจะเป็นความจริง, ภาษาบาลีเรียกว่า *อณฺณตา* โดยประการอื่นจากที่เรากำลังมีอยู่. เรากำลังเป็นคนโง่ เรากำลังไม่รู้ตามที่มันเป็นจริง เราก็รู้อย่างนี้ อย่างนี้ อย่างนี้; *เมื่อไร*

เรารู้ โดยความเป็นตรงกันข้ามจากที่เราไม่มีอยู่ เมื่อนั้นเราจะรู้ความจริง : เช่นรู้ว่าทั้งปวง ไม่มีอะไร มีแต่ธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น เอามาเป็นตัวคนไม่ได้ นั่นแหละคือ มีอดัมมยตา.

เดี๋ยวนี้เรามีความรู้ไม่ถูกต้อง ว่าร่างกายหรือรูปร่างกายนั้นก็เป็นที่ของเที่ยง เป็นของเรา ว่าจิตใจความรู้สึกนึกคิดนี่อะไร ก็เป็นที่ของเที่ยง เป็นของเรา, ความสุขเป็นที่ของเที่ยงเป็นที่ของเรานะ ความทุกข์เป็นที่ของเที่ยงแก่เรา, *positive negative* เป็นของเที่ยงแก่เรา. เราไม่รู้คิด คือรู้เป็นเที่ยง เป็น *permanent* เป็นนิรันดร์ เสียหมด. เราจะต้องรู้ว่ามัน เป็นอนินิจจัง มันเปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัย หรือตามที่มาปรุงแต่งกัน เข้าแล้วมันก็เปลี่ยนแปลง, นี่เราต้องรู้ความเป็นจริง อย่าให้ผิดจากความเป็นจริง แล้วมาถือว่าเป็นความจริง เอาความไม่จริงมาถือว่าเป็นความจริง.

ทุกอย่างมีความจริง.

แต่แล้วมันก็มีอะไรบางอย่างที่มันน่าหัว หรือมันแปลก น่าหัวจนเป็น *humorous* ไปก็ได้ ว่าทุกอย่างมีความจริง, ช่วยฟังให้ดีๆ ว่า ทุกอย่างมีความจริง ในความไม่จริงก็มีความจริงของความไม่จริง, ในสิ่งที่เราเรียกว่าไม่จริง ไม่จริงมันก็ยังมีความจริง จริงของความไม่จริง, ดูให้ดีๆ มันมีความจริงของความไม่จริง.

เดี๋ยวนี้เราไปเอาความจริงของความไม่จริงมาเป็นความจริง มันเป็น ความจริงปลอม มันเป็นความจริงที่ไม่จริง, ไม่ว่าจะอะไรทุกอย่าง เป็นความดี ความชั่ว ความอะไร มันมีความจริงของสิ่งนั้น ๆ เสมอ *positive* ก็มีความจริงของความเป็น *positive negative* ก็มีความจริงของความเป็น *negative* ในความไม่จริงก็มีความจริงของความไม่จริง.

ฉะนั้นเราจึงเอาความจริงให้มันถูกต้อง ความจริงที่ถูกต้อง ความจริงที่มีประโยชน์ เราจะเรียกว่า อริยสัจจ์ ความจริงที่นำไปสู่ความดับทุกข์. เมื่อพูดถึงความจริง ๆ ระวังให้ดีๆ ทาง *logic* ทาง *philosophical* มันจะหลอกเราก็ได้; เราเห็นว่ามันมีความจริงในสิ่งทุกอย่าง แต่ว่าเรารู้จักความจริงที่มีประโยชน์ อย่าเอาความจริงที่ไม่มีประโยชน์มาเป็นความจริง.

พูดให้ง่าย ๆ เราก็พูดว่า ในความโกหกก็มีความจริง มันมี ความจริงของความไม่จริง มีความจริงของความโกหก. ถ้าเรารู้ความจริงได้หมดอย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่า รู้จักความจริงโดยสิ้นเชิง ความโกหกก็มีความจริงของความโกหกนะ.

สมมุติสัจจะและปรมัตตสัจจะ.

ความจริงของคนไม่รู้หรือคนโง่ เราเรียกว่า *relative truth* สมมุติสัจจะ แต่ความจริงของคนรู้ ของคนไม่โง่ ของคนฉลาด เราเรียกว่า *ultimate truth* หรือ ปรมัตตสัจจะ ๒ สัจจะ ๒ ความจริงอย่างนี้.

พอเราเกิดมา เราก็ได้รับแต่สมมุติสัจจะ เราจึงรู้แต่สมมุติสัจจะ คือสัจจะที่โกหกอยู่ในตัวมันเอง; พอเราเกิดมา เราก็มีความรู้แต่สมมุติสัจจะ ไม่มีใครสอนปรมัตตสัจจะแก่เรา แก่เด็กทารก ถ้าไปสอนให้เด็กทารกก็ไม่เชื่อ ไม่ยอมรับก็ได้. นี่เราเดี๋ยวนี้ก็ได้ผ่านชีวิตมามากแล้วด้วยสมมุติสัจจะ มันถึงเวลาแล้ว ควรแล้วที่จะมารู้ปรมัตตสัจจะกันเสียบ้าง ซึ่งเราจะได้ศึกษากันต่อไป.

ถ้าเราจะบอกลูกเด็ก ๆ ของเราว่า อร่อยหรือไม่อร่อยก็ทำความลำบากให้เราเท่ากัน, สวยหรือไม่สวยก็ทำความลำบากให้เราเท่ากัน, หอมหรือเหม็นก็ทำความลำบากให้

เราเท่ากัน ลูกเด็ก ๆ ไม่เชื่อแน่ ๆ ลูกเด็ก ๆ ของเราไม่เชื่อแน่ ๆ บางครั้งเราจะบอกลูกเด็ก ๆ ว่า บวกหรือลบมันทำความลำบากให้แก่เราเท่ากัน ลูกเด็ก ๆ มันก็ไม่เชื่อ. เราต้องรอนกว่าจะผ่านชีวิตมาพอสมควร รู้จักสิ่งเหล่านี้ดี เราจึงจะรู้ว่ามันไม่ไหวทั้งบวกทั้งลบ ตอนนี้เป็น *ปรมาตถสัจจะ* ที่แรกก็มี *สมมติสัจจะ* เป็นมรดกมอบให้กันมา สมมติสัจจะ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ มั่นก็รู้แต่ *สมมติสัจจะ*; เคี้ยวจนถึงเวลาแล้วที่จะสนใจ *ปรมาตถสัจจะ*.

สัตตบุรุษ คือผู้ที่ปฏิบัติศาสนาอย่างไม่ถึงขนาด *ทายกทายิกา* เขาเรียกตัวเองว่า เป็นผู้ปฏิบัติศาสนา เขาก็ยังไม่ยอมรับ ไม่เชื่อข้อนี้ ไม่ยอมรับข้อนี้. เราบอกทายกทายิกากันว่า ทั้งดีและทั้งชั่วมันกัดเราเท่ากัน ทั้งกุศลทั้งอกุศลมันกัดเราเท่ากัน มันทำความทุกข์ให้เราเท่ากัน เขาไม่เชื่อ เขาไม่เชื่อว่า *good and evil* มันกัดเราเท่ากัน เหมือนกับที่พระเจ้าบอกอาดัมกับอีฟ เขาไม่เชื่ออะ. เพราะฉะนั้นเราไม่เข้าถึงตัวศาสนา ตลอดเวลาที่เราไม่เห็นว่าเป็นสิ่งเหล่านี้มันยึดถือไม่ได้ทั้งบวกและลบ. คนแรกเข้ามาปฏิบัติศาสนานี้หลงไหล บ้าคลั่งบวก, *อยากได้สวรรค์* *อยากได้โลกพระเจ้า* *อยากได้อย่างนั้นทั้งนั้น*; เขาไม่รู้จักความจริงข้อนี้ว่า ทั้งบวกและลบนี้เป็นสิ่งที่ต้องเอาออกไป เอาออกไป. นี่มันยากอย่างนี้ ในการจะเข้าถึง *ปรมาตถสัจจะ* หรือ *ultimate truth*.

relative truth สมมติสัจจะช่วยให้เราคิด *positive* เกล็ดอกแล้ว *negative* เป็นปัญหายุ่งไปหมด. *ultimate truth* ช่วยให้เราอยู่เหนือ เหนือบวกเหนือลบ เหนือดีเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือทุกอย่าง มันต่างกันถึงขนาดนี้.

ความสุขที่แท้จริง.

ความลำบากมันเกิดขึ้น เพราะความยุ่งยากเกี่ยวกับภาษาอยู่เหมือนกัน คนธรรมดาจะรู้จักแต่เพียงว่าสุขหรือทุกข์ แล้วเขาก็ชอบความสุข คิดความสุขซึ่งเป็นบวก

เราบอกว่า เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือบวกเหนือลบ; แล้วเขาก็บอกว่าจะได้อะไร เพราะเขายังติดความสุข. เราก็บอกเขาว่า ความสุขซึ่งอยู่เหนือความสุข, ความสุขที่อยู่เหนือความสุข จึงจะเป็นความสุขที่แท้จริง; พุคอย่างภาษาสมมติสังจะก็ว่าความสุข แต่ถ้าจะพูดอย่างปรมาตตสังจะก็ว่า สันสุดแห่งความทุกข์ สันสุดแห่งอิทธิพลของบวก และลบ สันสุดแห่งความหมายของคำว่าสุขและทุกข์ นั่นแหละคือความสุขที่แท้จริง นี่มันยากที่จะพูดให้เข้าใจได้.

เราบอกเขาว่า *ความสุขที่หมดความหมาย หมดความหมายแห่งความสุข* นั่นแหละคือความสุขที่แท้จริง แล้วเขาก็ว่าเราบ้า. ต่อเมื่อใดเรา หมดความงัวว่าตัวตน ว่า self ว่า soul ว่าตัวตน เมื่อนั้นแหละมันจะหมดไปทั้งความสุขและความทุกข์ จะอยู่เหนือความสุขเหนือความทุกข์ เหนือบวกเหนือลบ เหนือทุกอย่าง; เราต้องหมดตัวตนเสียก่อน.

ดังนั้นเราจึงพยายามบอกตัวเองว่า **I am I which is not really I** แล้วเราก็บอกเพื่อนของเราว่า **You are you which is not really you** อย่างนี้เรื่อยไป. ถ้าท่านเข้าใจประโยคนั้นได้ แล้วก็ช่วยได้ อตัมมยตาก็เข้ามาทันที. เขาว่าเราบ้าก็ไม่เป็นไร.

นี่ก็คือ *out line* ของ *new way new life* เป็นอย่างนี้. วันนั้นมันหมดเวลาแล้ว วันพรุ่งนี้จะพูดถึงตัว *new way* ให้ชัดเจนไป คือสิ่งที่เราจะได้รับจากการปฏิบัติ อานาปานสติ.

วันนั้นหมดเวลา ขอยุติ และขอขอบใจที่อดทนฟังอย่างยิ่ง.

อดัมมยตา

— ๔ —

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่. (ต่อ)

ในวันนี้จะได้พูดถึง เรื่อง ชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่ ต่อจากที่พูดค้างไว้เมื่อวาน ซึ่งยังไม่จบ.

ครั้งที่แล้วมา พูดมากมายในเรื่องของ ชีวิตเก่า หรือ หนทางเก่า ที่เดินอยู่แล้วก็มีชีวิตเก่า ซึ่งจะต้องรู้จักให้ถึถ้วน ให้ละเอียดจริงจังเสียก่อน ว่าชีวิตเก่าหนทางเก่านั้นเป็นอย่างไร แล้วก็ง่าย ในการที่จะพิจารณาเหตุผลออกไปหาสิ่งที่ตรงกันข้าม, หาสิ่งที่ตรงกันข้าม มันก็เป็น หนทางใหม่และชีวิตใหม่ อยู่เอง.

เปรียบเทียบชีวิตเก่าชีวิตใหม่.

หนทางเก่าหรือชีวิตเก่านั้น หมายความว่า เราอยู่ด้วยความเป็นบวกเป็นลบ ซึ่งให้เกิดตัวตน ให้เกิด ego แล้วก็เกิดกิเลส แล้วก็เกิดความทุกข์ที่ไม่ปรารถนาทุกอย่าง

ทุกประการ. หนทางเก่า ชีวิตเก่า อยู่ด้วยความเป็นบวกเป็นลบ แล้วเกิดตัวตน เกิดกิเลส เกิดความทุกข์. ที่นี้ หนทางใหม่ แม้จะเกิดบวกและลบก็ไม่เกิดตัวตน ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดความทุกข์ และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือจะไม่เกิดบวกหรือลบ เสียเลย เปรียบเทียบหนทางเก่ากับหนทางใหม่อย่างนี้.

เราควรจะรู้จักคำสุดท้าย คือ นิพพาน ภาษาไทยนิพพาน ภาษาบาลี นิพ—พา—นะ ภาษาอังกฤษ *nir—va—na*; รู้ไว้เป็นเป้าหมายล่วงหน้า.

นิพพานที่หนึ่ง แม้จะเกิดบวกและลบขึ้นในจิต มีความรู้สึกเป็นบวกเป็นลบขึ้นในจิต รู้สึกเป็นบวกเป็นลบ แต่ไม่เกิดตัวกู ไม่เกิดความทุกข์. นิพพานที่สองดีกว่า นั้น ก็คือว่า ไม่เกิดบวกลบโดยประการทั้งปวง; นิพพานมีอยู่เป็น ๒ ชั้นอย่างนี้ แล้วก็ช่วยให้เข้าใจเรื่องทั้งหลายได้ง่าย.

ตัว หนทาง นั้นมันป้องกันหรือกำจัดความเป็นบวกเป็นลบ บัองกันไม่ให้เกิดบวกเกิดลบ แล้วก็กำจัด ความเป็นบวกเป็นลบที่เกิดขึ้น นี้ตัวหนทางใหม่. ที่นี้ชีวิตใหม่ ก็คือชีวิตที่อยู่โดยปราศจาก หรือเหนืออำนาจความเป็นบวกเป็นลบ ก็เท่ากับไม่มีบวกไม่มีลบ แม้จะมีบวกมีลบเกิดมา ก็ทำอะไรไม่ได้ อยู่เหนืออำนาจบวกลบ ก็เท่ากับไม่มีบวกไม่มีลบ นี่ชีวิตใหม่ พุคส์ัน ๆ เป็นอย่างนี้

ชีวิตเก่า ไม่มีความรู้เรื่องอตัมมยตา ไม่มีวิธีที่จะทำให้เกิดอตัมมยตา ชีวิตเก่าก็ถูกกระทำ ถูกย้ายเรื่อยไป ชีวิตใหม่มีความรู้เรื่องอตัมมยตา บวกและลบก็เลย

ทำอะไรไม่ได้. มันต่างกันอย่างยิ่งอย่างนี้ สั้น ๆ ง่าย ๆ ขอให้สังเกตไว้ให้แม่นยำ ชีวิตเก่าถูก *treat upon* โดยบวกลบอยู่เสมอ ชีวิตใหม่จะไม่ถูก *treat upon* โดยบวกและลบ เพราะว่ามันมีหรือมันไม่มีอัมมมยตา ต่างกันอย่างนี้.

ธรรมชาติของมือช่วยให้มีอัมมมยตา.

การมีอัมมมยตา เราต้องมีธรรมชาติที่เป็นเครื่องมือ อย่างน้อยหรืออย่างสรุปสรุปเข้ามาให้เหลือน้อย ก็มี ๓ อย่าง คือ มีสติ มีปัญญา มีสมาธิ ๓ อย่าง, ถ้าเรานับอย่างนี้ ก็นับได้ ๓.

แต่ปัญญานับแบ่งออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ ปัญญาเป็นอันมากที่เราเก็บไว้ในสต็อก ก็อย่างหนึ่ง และปัญญาที่เอามาใช้เฉพาะหน้า ปัญญาเพียงอย่างเดียวเรื่องเดียว มาใช้เฉพาะหน้า นี้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง. ปัญญามีอยู่ ๒ อย่าง ปัญญาที่แรกเราเรียกว่าปัญญาปัญญาก็ได้ แต่ปัญญาที่เราเก็บเอามาใช้เฉพาะหน้า เพื่อต่อสู้เฉพาะ ๆ เหตุการณ์นี้เรียกว่าสัมปชัญญะ; ปัญญามี ๒ จะนับอย่างนี้ก็ให้เป็น ๔, มีสติ มีปัญญา มีสมาธิ นับเป็น ๓, มีสติ มีปัญญา ๒ อย่าง แล้วก็มีสมาธิ ก็นับได้เป็น ๔.

จะเห็นง่าย ๆ เปรียบเทียบง่าย ๆ เช่นในตัวยา ในตัวยาของเรามียาหลาย ๆ อย่าง นับไม่ไหว แต่พอเราจะใช้จะกิน เรากินอย่างเดียวกันเท่านั้นแหละ หรือว่าเรามีอาวุธไว้ในบ้านหลาย ๆ อย่าง พอจะใช้ก็ใช้ทีละอย่าง ใช้อย่างเดียวกันเท่านั้นแหละ, นี่ปัญญามันก็มีลักษณะอย่างนี้ จะนับเป็นอย่างเดียวกันก็ได้ นับเป็น ๒ อย่างก็ได้.

การทำงานร่วมกันของสติ ปัญญา สมาธิ.

ที่นี้เราก็จะมาคุยกัน ถึงการใช้สิ่งทั้ง ๓ นี้ สิ่งแรกคือ สติ. สติ หมายถึง ความรู้สึกตัว รู้สึกตัวว่าอะไรเกิดขึ้น แล้วจะต้องทำอะไร; นี่สติมันรู้สึกตัว แล้วสติก็ระลึก ระลึกหมายถึง ระลึกถึงปัญญา ไปชนเอาปัญญามา ถ้าสติไม่ระลึกได้ ก็ไม่มีการกระทำ. นี่มันระลึกได้ มีการกระทำ ไปชนเอาปัญญามา เอาปัญญามาจาก สติอกที่มากมาย เอามาเพียงอย่างเดียว ให้เฉพาะที่จะต่อสู้กับเหตุการณ์อันนี้ ที่มันเกิดขึ้น เฉพาะหน้า. ที่นี้ถ้าว่ามันไม่มีแรง ปัญญาไม่มีแรง มีแรงน้อย หรือกำลังน้อย ก็มีสมาธิ ช่วยให้ปัญญาที่มาต่อสู้กับเหตุการณ์เฉพาะหน้านั้นมีแรงมาก กำจัดเหตุการณ์ที่เลวร้ายนั้น ออกไป นี่ *team work*.

สติไปเอาอาวุธมา คือปัญญา ปัญญาเองก็มีแต่ความคม น้ำหนักไม่มี ต้องเอาสมาธิมาช่วย ปัญญามีความคม สมาธิมีน้ำหนัก การตัดมีได้เพราะมีทั้งความคม และน้ำหนัก. สติต้องไปเอาปัญญามา ถ้าไม่เอาปัญญามา ก็ไม่มีการกระทำ, สติไปเอาปัญญามา แล้วก็มีการตัดโดยความคมและน้ำหนัก.

สติต้องมี ถ้าสติไม่มี มันก็ไม่ได้ไปเอาปัญญามา แล้วมันก็มีความเสียหายหมด มันก็มีความทุกข์. สติมีประโยชน์ในเบื้องต้น ที่ว่าจะไปเอาปัญญามาให้ทันเวลา *just in time* ให้อย่างเร็วที่สุด ถ้าสติช้า สติง่วงงมก็ใช้ไม่ได้ สติไม่มีก็ยิ่งใช้ไม่ได้ ถ้าไม่มีสติ ปัญญาก็เป็นหมันเปล่า.

พูดสั้น ๆ ง่าย ๆ ก็พูดว่า สติคือความเร็วทันต่อเหตุการณ์ สติความเร็ว ปัญญาความคมสำหรับตัด สมาธิน้ำหนักสำหรับที่จะตัด มีเท่านี้ ๓ อย่าง.

เราจะมีสิ่งทั้ง ๕ นั้น สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมภาวิ จะเรียกว่า ๔ หรือ ๓ ก็แล้วแต่ เป็นเพื่อน เป็นเกลอ เป็นคู่เป็นเกลอของชีวิต; ถ้าเรามีอย่างนี้ได้แล้ว อหัมมยตาจะมีเสมอ จะมีเสมอไป.

สติเป็นสิ่งจำเป็น ต้องใช้ตลอดเวลาทุกเหตุการณ์.

สิ่งแวดล้อมเข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจ ถ้าไม่มีสติ ก็จะไม่รู้สึกต่อสิ่งเหล่านั้น ว่ามันเป็นอะไร? ว่ามันมาทำอะไร? มันเป็นอันตรายอย่างไร? ควรจะต้อนรับมันอย่างไร? ตามปกติมันมาปรุงให้เป็นบวกและเป็นลบ ถ้าเป็นบวกเป็นลบแล้ว ไม่มีสติอีก สติไม่มีในขณะที่มันเป็นบวกเป็นลบ มันก็ปรุงเป็นตัวกู เป็นตัวคน มันก็เป็นกิเลสและความทุกข์.

นี่สติต้องสมบูรณ์ สมบูรณ์ด้วยแล้วก็เร็วด้วย สติต้องมีครบถ้วนบริบูรณ์ สมบูรณ์ด้วยและเร็วด้วย ถ้าไม่มีสติเป็นเรื่องแรก เป็นเรื่องเบื้องต้นแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะควบคุมสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต.

เมื่อมีอารมณ์จากภายนอกมากกระทบ เวลานั้นต้องมีสติ, ถ้าเรามีสติพร้อมคือเร็ว ครบ มีสติพอก็เรียกว่ามีสติ มันก็เผชิญหน้ากับอารมณ์ได้. ถ้าไม่มีสติ อวิชชาธาตุ *element of Ignorance* ก็ได้โอกาสเข้ามา เพราะไม่มีอะไรป้องกัน อวิชชาธาตุ ซึ่งมีอยู่พร้อมทั่วไป ก็เข้ามาบัญญัติเหตุการณ์ ก็เป็นไปในทางผิด, เกิดผัสสะผิดๆ เวทนาผิดๆ เกิดคิดเห็น เกิดอุปาทาน เกิดความทุกข์ เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายความทุกข์ก็เกิดขึ้น แล้วก็ไปตลอดจนถึงความทุกข์ เพราะเราไม่มีสติ อวิชชาธาตุก็เข้ามาทำงานตามแบบของอวิชชา เกิดผิดๆ หมด จนเกิดความทุกข์ นี่ความไม่มีสติ.

ที่นี้ ในกรณีที่ตรงกันข้าม เรามีสติ มีอะไรมากระทบ sense object มากระทบ sense organ มีสติ เพราะเราฝึกฝนไว้ เรามีสติ สตินั้นมันปิดโอกาสของอวิชชาธาตุ ก็เปิดโอกาสแก่อวิชชาธาตุ element of enlightenment เข้ามา พอวิชาเข้ามา มันก็เป็นความถูกต้อง ผัสสะก็ถูกต้อง เวณาก็ถูกต้อง ไม่เกิดต้นหาอุปาทาน ไม่เกิดทุกข์. นี้เรียกว่า ถ้าว่ามีสติแล้ว ก็ไม่เกิดปฏิจจสมุปบาทฝ่ายทุกข์ แต่เกิดปฏิจจนิโรธะ คือฝ่ายดับ การเกิดขึ้นแห่งทุกข์เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท การดับลงแห่งทุกข์เรียกว่าปฏิจจนิโรธะ ถ้าไม่มีสติก็เกิดปฏิจจสมุปบาทฝ่ายทุกข์ ถ้ามีสติก็เกิดปฏิจจนิโรธะ คือ ฝ่ายดับทุกข์.

สรุปความว่า สติ นี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มี ทุกเวลาทุกเหตุการณ์.
any time any place ทุกเวลา ทุกเหตุการณ์,

ก่อนแต่ที่จะเกิดบวกลบ เราก็มีสติป้องกัน ไม่ให้เกิดเป็นบวกลบเป็นลบ, ครั้นเกิดเป็นบวกลบขึ้นมาแล้ว ก็มีสติป้องกันไม่ให้เกิดตัวกู, เกิดตัวกูมาแล้ว ก็มีสติป้องกันไม่ให้เป็นทุกข์ ควบคุมตัวกูไม่ให้ทำให้เกิดอาการที่เป็นทุกข์. สติเป็นที่ต้องการตลอดเวลา ก่อนแต่จะเกิด ที่กำลังเกิด หรือเกิดแล้ว แม้ความทุกข์เกิดแล้วก็ยังใช้สติ เพื่อจะกำจัดมันออกไป, ก่อนแต่จะเกิด ที่กำลังเกิด หรือเกิดแล้ว เราก็ต้องใช้สติ มีสติที่เพียงพอและเร็ว.

สติต้องใช้ทุกเหตุการณ์ เราจะมองดูในแง่เหตุการณ์ ในการที่จะ ป้องกัน ก็ต้องใช้สติ ในการ ต่อสู้ ก็ต้องใช้สติ ในการ ทำลาย ก็ต้องใช้สติ. เรามีสติระลึกได้เอาปัญญา มา เมื่อเราจะใช้ปัญญาหรือความคม ก็ต้องมีสติให้ถูกต้อง, เมื่อจะใช้น้ำหนักหรือสมาธิ ก็ต้องมีสติ สติจึงต้องใช้ทุกเหตุการณ์ ป้องกัน ต่อสู้ หรือทำลายล้างก็ใช้สติ; นี้ขอให้สรุปว่า จำเป็นต้องใช้ทุกเวลาทุกเหตุการณ์.

วิปัสสนาปัญญา เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวง.

ที่นี้ก็มาพูดถึงถึง ปัญญา มีสติแล้วก็มีปัญญา; คำว่าปัญญา *ปะ แปลว่า* ครบถ้วน *complete* *ญา แปลว่า* รู้ *ปัญญาแปลว่า* รู้อย่างครบถ้วน *ครบถ้วนนี้* ก็คือ ถูกต้องตามที่มันเป็นจริง, ตามที่มันเป็นจริงตามธรรมชาตินั้นแหละ ต้องรู้อย่างครบถ้วน เรียกว่าปัญญา ปัญญาแปลว่ารู้อย่างครบถ้วน.

ที่นี้ปัญญามาจากวิปัสสนา ซึ่งใช้เป็นชื่อของระบบการทำงานของจิต *วิ แปลว่า* อย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจนแจ่มแจ้ง ไม่มีที่สงสัย, *วิปัสสนา แปลว่า* เห็น เห็นโดยใจ เห็นทางใจ เห็นอย่างเหมือนกับเห็นด้วยตา เห็นด้วยตาอย่างแจ่มแจ้งอย่างไร ก็เห็นด้วยใจอย่างแจ่มแจ้งอย่างนั้น เรียกว่าวิปัสสนา. วิปัสสนา คำนี้แปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้ง ครั้นเห็นอย่างแจ่มแจ้ง แล้วก็มีปัญญา คือ รู้อย่างครบถ้วน.

ที่เห็นแจ่มแจ้งนี้เห็นทุกอย่าง เห็นทุกอย่างมันมากมาย มันเกินไปที่จะเอามาพูด พูดทั้งปีก็ไม่จบ; แต่เราจะเอาที่มันเป็นใจความสำคัญ เป็นข้อ ๆ ไป.

อนิจจตา.

[ความเป็นของไม่เที่ยง.]

เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง ข้อแรก ก็คือ เห็นอนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นของไม่เที่ยง, เห็นอนิจจัง เห็นอนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง.

เมื่อเราเรียกว่าอนิจจัง มันเป็นคุณศัพท์ เมื่อเราพูดว่าอนิจตามันเป็นนาม, ลักษณะให้เห็นว่าเปลี่ยนแปลงนี้ เรียกว่า อนิจจัง ความที่มันเป็นอนิจจัง เรียกว่าอนิจตา; เราต้องเห็นความที่มันเป็นอนิจจัง นี้เรียกว่าเห็นอนิจจัง การเห็นอนิจจัง เรียกว่า อนิจตา คำนี้สำคัญมาก สำคัญมาก เป็นจุดตั้งต้นของวิปัสสนาที่จะนำไปสู่ อตัมมยตา.

อนิจจตา ก็แปลว่า ไม่เที่ยง คือ ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ คำนี้แปลว่า เปลี่ยนแปลงเสมอ; คำพูดของปรัชญากรีกชื่อ Heraclitus เขาใช้คำว่า ไหลเรื่อย ไหลเรื่อยคืออาการของอนิจจัง. Heraclitus เขารู้เรื่องนี้แล้วก็สอน เลยถูกหาว่าเป็นคนบ้า เพราะไปสอนว่าทุกสิ่งไหลเรื่อย.

ทุกอย่างล้วนเป็นอนิจจัง.

ที่นี้เราก็คึกษาความหมายของคำว่า อนิจจัง ก็คือว่าเปลี่ยนเรื่อย ไหลเรื่อย. เรามองดูสิ่งที่เรียกว่า ธาตุ ที่มีมากนับไม่ไหว ไม่ใช่มีเพียงเท่าที่วิทยาศาสตร์ปัจจุบันรู้ ทุกอย่างเป็นธาตุหมด อย่างที่พูดแล้ววันก่อน. ที่นี้สิ่งที่เรียกว่า ธาตุนั้นไม่ได้อยู่นิ่ง มันมีการกระทบกัน แล้วก็เกิดสิ่งใหม่, กระทบกันแล้วเกิดสิ่งใหม่นี้ คือ การเปลี่ยน เช่นว่า ออกซิเจนกับไฮโดรเจนมาติดกันเข้า มันก็เกิดเป็นน้ำ อย่างนี้.

ธาตุไม่รู้ว่่าก็ร้อยก็พันธาตุ มันถึงกันเมื่อไรก็เกิดสิ่งใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้เรื่อยไป; เพราะการถึงกันเข้าของธาตุที่ต่างกัน มันก็เกิดเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา, ธาตุทั้งหลายมากมายพบกันเรื่อย มันก็เกิดสิ่งใหม่เรื่อย มันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่อย.

นอกจากว่าธาตุ ธาตุล้วน ๆ พบกันแล้วเปลี่ยนแปลง มันก็ยังมีเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากกลุ่มแห่งธาตุ *ธาตุที่เป็นกลุ่ม ๆ มาพบกันก็เปลี่ยนแปลงอีก* เช่นว่า พอน้ำพบกันเข้ากับแสงแดด ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอีก เป็นไอน้ำ ไอน้ำไปรวมกันมากเข้า ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมเป็นเมฆ กระทบความหนาวอีก ก็กลายเป็นฝนตกลงมา อย่างนี้ มันก็มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างกลุ่มของธาตุ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงมันจึงมีมากเหลือเกิน.

กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง มันติดต่อกันเรื่อย ติดต่อกันเรื่อย จนเกิดสิ่งที่เราเรียกว่า วิวัฒนาการ *evolution* วิวัฒนาการของโลก ของทั้งหมด ของทั้งจักรวาล ; วิวัฒนาการของจักรวาล คือ กระแสแห่งอนิจจัง.

การที่มาถึงกันเข้าระหว่างของสองสิ่งหรือหลายสิ่ง แล้วเปลี่ยนแปลงนี้ คือสิ่งที่เราเรียกว่า สังฆาร *concoction* สังฆาร ๆ รู้จักสิ่งนี้ไว้ให้คี่ ๆ สิ่งที่ปรุงแต่ง สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง การปรุงแต่ง เรียกว่าสังฆารทั้งนั้น มันก็คือ กระแสของการเปลี่ยนแปลง.

เราอาจจะพูดได้อย่างน่าขันว่า อนิจจังเป็นกระแส เป็น *stream* ของสังฆาร หรือว่าสังฆารก็คือ กระแสแห่งอนิจจัง จะมองดูทางนี้ไป หรือมองทางนี้กลับมา ก็ได้ทั้งนั้น อนิจจังเป็นกระแสแห่งสังฆาร สังฆารเป็นกระแสแห่งอนิจจัง.

ทีนี้เราก็มองดูเข้ามาข้างใน ในตัวเรา ในร่างกาย มองดูข้างใน ก็ให้เห็น กระแสแห่งอนิจจัง หรือกระแสแห่งสังฆาร เต็มไปหมดทุกอย่าง ไม่ว่า *particle* อันไหน มันก็มีกระแสแห่งอนิจจัง แม้แต่ *particle* อันสุดท้ายเป็นอะตอมเป็นอะไร มันก็มีกระแสแห่งอนิจจัง หรือมีการปรุงกันในตัวมันเอง. จะแยกอย่างหยาบ ๆ แยกอย่างละเอียดอย่างที่สุด มันก็มี กระแสแห่งอนิจจัง กระแสแห่งสังฆาร ในภายในตัวเรา.

เราจะมองดูในแง่ของรูป corporeality เราจะมองดูในแง่ของนาม mentality มันก็เป็นอนิจจังด้วยกันทั้งนั้น physical psychic อะไรก็เป็นอนิจจัง อนิจจัง, ขอให้มอง เห็นไปถึงขนาดนี้ ก็เรียกว่า เห็นอนิจจังในภายใน.

ทีนี้เราก็มองดูข้างนอก มองดูข้างนอกทั่วไป จะเห็นทุกอย่างๆ อย่างใหญ่ อย่างเล็กอย่างอะไรก็ตาม กระทั่งเห็นทุกๆ ชาติ ข้างนอกมันก็อนิจจัง คือ เปลี่ยนแปลง เรื่อยไป.

พอเรามาดูข้างใน เราก็มองเห็นเปลี่ยนแปลงๆ เราดูข้างนอกเราก็มองเห็น เปลี่ยนแปลงๆ; ถ้าเราเห็นกันจริงๆ เราก็มเวียนหัวตาย; แต่ความโง่ของเราช่วยไว้ไม่ให้ เห็น เราก็มไม่เวียนหัวตาย. ทีนี้เรามีวิบัติสสนา มีปัญญา เราก็มดูข้างในข้างนอก เห็น ว่าเปลี่ยนแปลงเรื่อย เปลี่ยนแปลงเรื่อย โดยวิบัติสสนาโดยปัญญา เราไม่เวียนหัวตาย.

ทุกขตา.

[ความเป็นทุกข์.]

ทีนี้เราเห็นแล้ว เราเห็นอนิจจังหรือเห็นอนิจจตา แล้วแต่จะเรียก ใช้คำว่า อนิจจทานี้สมบูรณ์ที่สุด เราเห็นอนิจจตา. เมื่อทุกอย่างมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย เปลี่ยนเรื่อยๆ เราจะไปเอากับมันเข้า เอามาเป็นของเรา มาเป็นตัวเรา มาอยู่กับเรา เราไปเอามันเข้า อย่างนี้ มันก็กัดเอา มันก็ตบหน้าเอา; เราเข้าใจจะให้มันเที่ยง ให้มันอยู่กับเรา มันไม่ยอม มันเปลี่ยนแปลงเรื่อย. เราไปเกี่ยวข้องกับอนิจจตา มันก็เกิดอาการที่เรียกว่า ทุกขตา ความเป็นทุกข์ คืออนิจจตามันกัดเอา เพราะเราไปเกี่ยวข้องกับมันเข้า จะให้เป็นของเรา.

ทุกขตามันเกิดมาจากอนิจจตา เพราะว่ามันเปลี่ยนเรื่อย มันเปลี่ยนเรื่อย เราจะเอาอย่างที่เราต้องการ มันก็กักเอาๆ เราก็เป็นทุกข์; เพราะเราไม่รู้จักอนิจจตา เราจะเอาให้เป็นอย่างของเราหรือเที่ยง มันก็กักเอา. เมื่อไม่เห็นอนิจจตา ไปเอากับมันเข้า มันก็เป็นทุกข์แหละ นี่ความทุกข์ คือ ทุกขตา.

เราอยากจะให้ทรัพย์สินสมบัติของเรา เกียรติยศชื่อเสียงของเรา บุตรภรรยาของเรา ความรักของเรา อะไรก็ตามเถอะ ให้อยู่กับเราอย่างหนึ่งของเที่ยง; ที่นั่นมันเป็นของไม่เที่ยง มันก็กักเอา มันก็กักเอา นั่นแหละคือความทุกข์.

แม้แต่ร่างกายนี้ แม้แต่สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิต ชีวิตซึ่งประกอบไปด้วยธาตุทั้งหลาย มันก็ไม่เที่ยง; เราต้องการให้ร่างกายเที่ยง ให้ชีวิตเที่ยง มันก็กักเอา มันให้ความทุกข์แก่เรา. ฉะนั้นเราให้มันไม่เที่ยงไปตามเรื่องของมัน แล้วเราก็จัดการใช้ประโยชน์ได้ตามที่มันไม่เที่ยง เพราะแม้แต่ประโยชน์ที่ได้มามันก็ไม่เที่ยง แล้วจะไปยึดมันอะไรมากนัก; เราปล่อยให้มันเป็นไปอย่างไม่เที่ยง แล้วเราก็จัดการ จัดการตามที่เราต้องการได้ ตามที่มันไม่เที่ยง จะไม่เกิดความทุกข์.

ที่มันน่าหัว น่าหัวอย่างยิ่ง ขบขันอย่างยิ่ง คือว่า ถ้ามันเกิดเที่ยง ไม่เปลี่ยนแปลงเลยเราก็ไม่ชอบอีก นั่นแหละ, ให้เราทำของอยู่อย่างเดียว กินของอยู่อย่างเดียวย รสอย่างเดียวอะไรอย่างเดียว ไม่เปลี่ยนแปลง เราก็ไม่ชอบอีก; เพราะการที่เปลี่ยนแปลงมันก็มีรสอร่อย.

ให้เรานั่งอยู่อย่างเดียวยอย่างนี้ เราก็ทำไม่ได้ เราก็ไม่ชอบ, ให้เรายืนอยู่อย่างเดียว เราก็ไม่ชอบ เราก็ชอบความเปลี่ยนแปลง; นี่เราโกหกตัวเอง มันเป็นมายา เป็นความหลอกลวงอยู่ในความเปลี่ยนแปลง.

แต่ถ้าเราไปหมายมั่น จะไม่ให้มันเปลี่ยนแปลงแล้ว มันก็กักเอา; ฉะนั้นเรา รู้จักอนิจจตาให้ถูกต้อง อย่าไปหมายมั่นให้มันเป็นนิจจตา หรือเป็นของเที่ยง ให้มันเป็น อนิจจตา แล้วเราก็จัดการให้ถูกต้องตามสมควรแก่ความเป็นอนิจจตา, ถ้าไปหมายมั่นเป็น นิจจตา มันก็กักเอา เราก็เป็นทุกข์. เรา รู้จักอนิจจัง ให้ดี ๆ ปฏิบัติต่ออนิจจังให้ถูกต้อง ตามสมควรแก่กรณี นี้เรียกว่ารู้จักอนิจจัง แล้วก็รู้จักทุกข์หรือทุกข์ตา.

วิปัสสนาที่ ๑ เห็นอนิจจตา วิปัสสนาที่ ๒ เห็นทุกข์ตา.

อนัตตตา.

[ความที่บังคับไม่ได้.]

วิปัสสนาที่ ๓ เห็นอนัตตตา เป็นเรื่องสำคัญมาก อนัตตตา ก็คือเมื่อ มันเป็นอนิจจัง มันไม่เที่ยง มันเปลี่ยนเรื่อย ไปเอากับมันเข้าแล้วก็เป็นอย่างนั้น. ที่นี้เราไม่ ต้องการอย่างนั้น เราจะบังคับให้มาเป็นอย่างที่เรต้องการ เราก็บังคับมันไม่ได้ บังคับให้ มาเป็นตามที่เรต้องการไม่ได้ ความที่บังคับมันไม่ได้ นั่นก็คือ ความเป็นอนัตตตา. มันเป็นธาตุตามธรรมชาติ ไปตามวิธีของมัน ตามวิธีของธาตุตามธรรมชาติ มันไม่มาตาม ความต้องการของเรา เราบังคับไม่ได้ อย่างนี้มันเป็นอนิจจตา เป็นทุกข์ตา เราบังคับ มันไม่ได้ ว่ามาเป็นอย่างนี้ นี่คือ ความเป็นอนัตตตา เป็นตัวมันเองตามธรรมชาติ.

ธัมมัญญิตตา.

[ความเป็นเช่นนั้นเป็นธรรมดา.]

วิปัสสนาที่ ๔ ก็เห็นธัมมัญญิตตา ธัมมัญญิตตามันต้องเป็นเช่นนั้น มันเป็นอย่างนั้นเป็นธรรมดา มันเป็นอย่างนั้นเป็นธรรมดา มันจะเกิดขึ้น หรือมัน

จะ ต้งอยู่ หรือมันจะ ดับไป มันต้องเป็นเช่นนั้นตามธรรมดา. เราไม่เห็นความจริง
 ซ้อน แล้วเราก็ไม่ยอมรับซ้อน เราอยากให้เป็นอย่างอื่น ตามที่เราต้องการ; ถ้าเรา
 เห็นธัมมัญญูตทา มันต้องเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนั้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ตาม
 ธรรมดา แล้วก็เรียกว่าเห็นธัมมัญญูตทา เป็นวิปัสสนาที่ ๔.

เราไม่เห็นธัมมัญญูตทา ด้วยความโง่ของเรา เราก็เกิดความรู้สึกที่ตรงกันข้าม
 แล้วเราก็ต้องเป็นทุกข์.

มันต้องเป็นอนิจจัง มันต้องเป็นทุกขัง มันต้องเป็นอนัตตา นั่นแหละคือ
 ความเป็นธัมมัญญูตทา.

ธัมมนิยามตา.

[ความที่มีกฎธรรมชาติบังคับอยู่.]

วิปัสสนาที่ ๕ เห็นธัมมนิยามตา มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ ธรรมะ
 แปลว่า ธรรมชาติ นิยามะ แปลว่า กฎ หรือ law, ความที่มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่
 นี้แหละเรียกว่า ธัมมนิยามตา. กฎของธรรมชาติบังคับอยู่เหมือนกับพระเจ้าแหละ พวก
 อื่นมี God พวกเรามีธัมมนิยามตา บังคับสิ่งต่างๆ เป็นอยู่เป็นไป เราเห็นอันนี้ เรียกว่า
 เห็นธัมมนิยามตา เป็นวิปัสสนาที่ ๕.

ใครบ้างอยู่นอกกฎของธรรมชาติ, ใครบ้างสามารถทำลายกฎของธรรมชาติ?
 คิดดูเถิด, เราเองหรือใครบ้างที่อยู่นอกกฎธรรมชาติ หรือสามารถที่จะทำลายต่อต้านว่า
 กุไม่ไปตามกฎของธรรมชาติ.

อิทัปปัจจยตา.

[เพราะสิ่งนี้มีสิ่งก็มี.]

วิปัสสนาที่ ๖ เห็นอิทัปปัจจยตา กฎของธรรมชาติบังคับให้ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็มีอาการที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เรียกว่าอิทัปปัจจยตา ก็เป็นไปเรื่อยไป; นี่มันเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ชีวิตนี้เป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. กฎนี้ถ้าใช้กับทุกอย่าง เรียกว่าอิทัปปัจจยตา ถ้าใช้กับสิ่งที่มีชีวิตเท่านั้นเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท หรือ ปฏิจจนโรธะ ก็ได้ แต่ว่าเมื่อเรียกรวมทั้งหมดเรียกว่า อิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้เป็นเหตุ สิ่งนี้ก็มี เพราะสิ่งนี้เป็นเหตุ สิ่งนี้ก็มี, *นี่คือกระแสแห่งสังขาร กระแสแห่งการปรุงแต่ง เรียกว่าอิทัปปัจจยตา.*

ความรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทนั้นจำเป็นมากที่จะต้องรู้ ได้บรรยายไว้เป็นพิเศษชุดหนึ่งแล้ว หาฟังได้จากเทปบันทึกเสียง.

สุญญตา.

[ความว่างจากตัวตน.]

วิปัสสนาที่ ๗ มองเห็นความว่าง ความว่างใช้คำว่า void ที่กว่า empty ว่างจากตัวตน ว่างจากสิ่งที่ควรจะเรียกว่าตัวตน เพราะมีแต่อิทัปปัจจยตา เป็นไปตามธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติเท่านั้นแหละ ตัวตนไม่อาจจะ มี ไม่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นตัวตน นี้เรียกว่า void จากตัวตน ความจริงนี้เรียกว่า สุญญตา ความว่าง ว่างจากตัวตน. ว่างจากตัวตนมันก็แน่นอน ไม่ใช่เป็นบวกไม่เป็นลบ, ไม่ใช่เป็นบวกไม่เป็นลบ

มันก็ไม่มีการกิลเลส, มันก็ว่างจากกิลเลส มันก็ว่างจากความทุกข์, มันก็ว่างโดยประการทั้งปวง นั้นแหละ เรียกว่า ความดับแห่งทุกข์. ว่างจากทุกอย่าง มันก็ไม่มีสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งอยู่ คับไป มันก็ว่างๆ แต่โดยใจความแล้ว ว่างจากตัวตนก็แล้วกัน.

เกี่ยวกับเรื่องว่างนี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นหลักสั้น ๆ ว่า *สุญญโลโก อตฺตเตนวา อตฺตนิยเนวา*; กองจะจำยาก จำไม่ได้ไม่เป็นไร *สุญญโลโก อตฺตเตนะวา อตฺตตะนิยเนวา* *The universe is void of self and any category of self and everything concerning to self.* อตฺตตา คือ self อตฺตตนิยา concerning to self, universe void จาก อตฺตตนิยา void จาก self หรือจากที่มันเป็นของ self,

เห็นได้ง่ายๆ ว่า ถ้าไม่มีอัตตาแล้ว มันก็ไม่มีอะไรเป็นของอัตตา เห็นกันได้ง่ายๆ อย่างนี้; ไม่มี I ก็ไม่มี my. แต่เรามันโง่ เรามี ego มี self มี soul อะไรมาก แล้วก็ไปคว้าเอาทุกๆ อย่างมาเป็นของเรา.

ตถาตา.

[ความเป็นเช่นนั้นเอง.]

แล้วทีนี้เมื่อเราเห็นว่าเหลือวไปทางไหน เหลี้ยวไปข้างนอก เหลี้ยวมาข้างใน มันก็ void ทั้งนั้น ก็เกิดมีวิปัสสนาที่สรุป สรุปความ เป็นวิปัสสนาที่ ๘ ตถาตา ใจ เห็นนั่นเอง เห็นนั่นเอง ไม่เป็นไปอย่างอื่น ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนี้ เป็นเช่นนั้น เป็นเช่นนั้นเท่านั้น; นี้เรียกว่า ตถาตา เห็นความเป็นเช่นนั้นเองของทั้งหมด ของ ธรรมชาติหรือของเหนือธรรมชาติ, ธรรมชาติก็เป็นเช่นนั้นเอง เหนือธรรมชาติก็เช่นนั้นเอง ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นเช่นนั้นเอง.

ถ้าเห็นตถาตาเช่นนั่นเองแล้ว มันจะมีบวกหรือลบได้อย่างไร; ไม่มีบวก ไม่มีลบ มันก็ไม่มี ความหมายที่จะปรุงให้เกิดตัวตน. เห็นตถาตาแล้วมีประโยชน์อย่างนี้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คือไม่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นบวกหรือเป็นลบ.

ทุกคู่ every pair of opposit good and evil, positive and negative ทุก ๆ คู่ ทุก ๆ คู่ มันเป็นเช่นนั้นเอง เป็นเช่นนั้นเอง โดยไม่แยกเป็นบวกหรือลบ; มันก็ไม่ นำมาสู่การถูกปรุงแต่งด้วยบวกหรือลบ, *จิตนี้จะไม่ถูกปรุงแต่งด้วยบวกหรือลบอีกต่อไป เรียกว่า* เห็นตถาตา.

เราจะต้องรู้สึก ความที่เราถูกหลอกลวง ถูกหลอกลวงด้วยความเป็นของคู่, ความเป็นของคู่มันโกหกเรา มันหลอกลวงเราอยู่ตลอดเวลา; *เดี๋ยวนี้เรามีตถาตา วิบัสสนา อันที่ ๘ แล้ว มันหลอกลวงเราไม่ได้.*

อตัมมยตา.

[ความที่อะไรๆ ปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป.]

เมื่อเรามีวิบัสสนาสูงสุดถึงเห็นตถาตา *ต่อไปก็มีวิบัสสนาสุดท้ายคืออตัมมยตา* อะไรๆ จะปรุงแต่งเราไม่ได้ มันไม่มีความหมายแห่งบวกลบ ไม่มีอิทธิพลแห่งบวกลบ *ข้อนี้เรียกว่า วิบัสสนาอันที่ ๘ เห็นอตัมมยตา ความที่อะไรๆ ปรุงแต่งเราไม่ได้อีก* *ต่อไป; คำว่าเราก็ตายไป คำว่าเราก็ตายไปเมื่อ unconcoctability มา, นี้อตัมมยตา* *วิบัสสนาอันที่ ๘.*

เราได้พูดมาแล้วว่า *สิ่งที่เรียกว่าปัญญา มาจากวิบัสสนา วิบัสสนาทำให้เกิด* *ปัญญา* *เดี๋ยวนี้เรามีปัญญา คือ อารุห มีอารุหทั้ง ๘ อย่าง ความรู้เป็นปัญญา เป็นอารุห*

ทั้ง ๔ อย่าง อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธรรมัญจิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สญญตา ตถาตา อัมมมยตา. สติจะต้องเอาอาวุธนี้อันใดอันหนึ่งมาใช้ให้ทันเวลา ทันที่ในกรณีที่เกิดขึ้น สติจำเป็นอย่างนี้ เอาปัญญามาใช้อย่างนี้ แล้วมีสมาธิเพิ่มกำลังให้แก่อาวุธ คือ พันให้หนัก ๆ. เราก็ มีสติ มีปัญญา มีสมาธิ ซึ่งจะได้จาก อานาปานสติปฏิบัติ.

เรื่องอัมมมยตายังไม่จบ แต่วันนี้หมดเวลาแล้ว.

ขอยุติการบรรยาย ขอขอบคุณที่ออกทนมาก.

อตัมมยตา

— ๕ —

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

หนทางที่จะเข้าถึงอตัมมยตา.

ในวันนี้ จะได้พู่กันถึงเรื่อง หนทางที่จะเข้าถึงอตัมมยตาโดยเฉพาะ. อากมาได้บอกท่านทั้งหลายแล้วว่า อานาปานสติเป็นตัวหนทางที่สมบูรณ์แบบที่สุด เพราะฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจเรื่องอานาปานสติกันให้เพียงพอ.

เรื่องของอานาปานสติ.

อานาปานสติ ใจความสำคัญมันอยู่ตรงคำว่า สติ ทั่วสุดท้าย เรียกว่า สติ สตินี้มีในอะไรก็ได้ แต่ที่จะมีประโยชน์ที่สุด หรือได้พบมาแล้วมีประโยชน์ที่สุด มีสติ ในลมหายใจ นี้ดีที่สุด.

เมื่อปฏิบัติอานาปานสติ อย่างที่มีกล่าวในคัมภีร์พุทธศาสนานี้ มันเป็นการปฏิบัติครบถ้วน ทั้งศีล ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา; อานาปานสติแบบอื่นเขาก็มี

เหมือนกัน แต่จะไม่ครบ. ขอยืนยันว่าอานาปานสติ ที่เราศึกษาฝึกฝนอยู่นี้ จะมีครบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา.

โยคีทั้งหลายในอินเดีย ทุกสาขา ทุกลัทธิ ใช้อานาปานสติด้วยกันทั้งนั้น เขาเรียกว่า *ปราณายามะ* แปลว่าการบังคับลมหายใจ แต่มีวิธีต่าง ๆ ต่าง ๆ กันตามแบบของตัว.

คำว่า *ปราณ* หรือ *ปราณะ* มีความหมายเป็นลมหายใจก็ได้ เป็นชีวิตก็ได้ เพราะคนโบราณถือว่าลมหายใจเป็นชีวิต; คำว่าปราณ ปราณะนี้ บางทีก็เล็งถึงลมหายใจ บางทีก็เล็งถึงตัวชีวิตเลย.

ความรู้ที่มาจากแต่ละคนบ้าง.

ความรู้เก่าแก่ที่สุด เก่าแก่ก่อนที่จะเกิดระบบปฏิบัติทางศาสนา; มันเป็นไปได้ว่า ทั้งแต่ละคนบ้าง คนบ้างเขารู้จักลมหายใจ ในฐานะเป็นของประเสริฐ ประหลาด หรือพิเศษที่สุด โดยธรรมชาติสอนให้เขา.

มันมีจุดตั้งต้นตั้งแต่ที่ว่า พอเขารู้จักการหายใจยาว หายใจอย่างคืออย่างถูกต้อง มันก็มีความสบาย มีความสดชื่น มีกำลังวังชาขึ้นมาทันที. เหมือนอย่างที่เราเดี๋ยวนี้ เราทราบดีว่า การหายใจยาว ๆ มันเอาออกซิเจนเข้าไปมาก มันก็รู้สึกสบาย แล้วมันก็กำจัดอารมณ์ร้ายทั้งหลาย; เช่นว่าโกรธใครอยู่ พอหายใจยาว ๆ ความโกรธก็บรรเทาออกไป, เมื่อมีความรู้สึกไม่สบายใจ ลองหายใจยาว ๆ แล้วมันก็จะจัดออกไปได้. คนบ้างเขาสังเกตได้ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่ต้องสนใจและใช้มัน ความรู้เรื่องการบังคับลมหายใจก็เกิดขึ้นมา.

เมื่อโลทิตออก ลองหายใจให้ถี่ หายใจให้ละเอียด ให้ระงับตามแบบ อานาปานสติ โลทิตจะออกน้อยลง จะออกช้าลง และในบางกรณีอาจจะหยุดก็ได้; มัน บังคับได้แม้ทางกาย การหายใจที่ถูกต้องมีผลทางกาย สามารถจะลดความตั่นโททิต ความ ตั่นสูงจะลดลง นี่ทางฝ่ายกาย. ส่วนทางจิตนั้น อารมณ์อะไรต่าง ๆ ทางจิตมันก็ตกกำลัง ลง ถอยกำลังลง มันมีผลทางจิต; การหายใจที่ถูกต้อง มีผลทั้งทางกายและทางจิต.

นั่นมันเป็นความรู้ในรูปแบบที่ว่าเป็นศาสตร์ เป็น science มีมาทั้งหมดนี้ ๆ ปีมาแล้ว, นี่ขอให้รู้จักอานาปานสติ ในลักษณะอย่างนี้ไว้ทีก่อน.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยอานาปานสติ.

มาถึงยุคพระพุทธเจ้า ความรู้^๕นี้คงจะแพร่หลายมากในอินเดีย เจ้าชาย- สัทธัตถะจึงสามารถทำอานาปานสติได้ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ เพราะฉะนั้นศาสตร์^๕นี้คงแพร่หลาย มากในอินเดียสมัยนั้น.

แต่ที่ว่าเขามีกันตามธรรมดาอย่างนั้น ยังไม่ถึงที่สุด; เมื่อพระพุทธเจ้าท่านได้ ตรัสรู้ ท่านได้ค้นคว้า ได้ปรับปรุงจนถึงที่สุด แล้วก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าด้วยระบบ อานาปานสติ. ท่านตรัสไว้ว่าอย่างนั้น ว่า *เมื่ออยู่ด้วยอานาปานสติเป็นวิหารธรรมอยู่เป็นประจำ ก็ได้ตรัสรู้ แล้วก็ได้อธิบายทั้งหมดด้วยเรื่องนี้เรื่องเดียว* ยืนยันว่าอย่างเดียว ข้อเดียว เรื่องเดียว คืออานาปานสติ. แต่บางทีก็เรียกชื่ออย่างอื่น เช่น สติปัฏฐานเป็นต้น จึงมีระบบที่พระพุทธเจ้าใช้ และสอนเพียงเรื่องเดียว คือ อานาปานสติ ไม่มากมาย เหมือนอย่างในเดี๋ยวนี้ มีหลายสิบแบบ; *พระพุทธเจ้าสอนแบบเดียว คือ อานาปานสติ.*

พันปีล่วงมา ในยุคพระพุทธโฆษาเขียนกัมภีร์วิสุทธิมรรค ประคิษฐ์ขึ้นมา เป็น ๔๐ แบบ สมาริวิปัสสนา ๔๐ แบบ; พอมาถึงยุคนี้มีคนประคิษฐ์ขึ้นมาอีกหลาย ๆ แบบ เคียนนี้เรามีกันหลายสิบแบบ, นี่ก็ขอให้ถือว่าประคิษฐ์ขึ้นใหม่ ไม่ดีกว่า ไม่มีผล กว่าอานาปานสติ.

ขอให้สนใจอานาปานสติ ในฐานะเป็นแบบเดิมแท้ ใช้มาตั้งแต่คนป่าสมัย หินนั่นแหละ เข้าใจว่าอย่างนั้น เรื่อยมาๆ ไม่รู้ว่าที่พันปี จนเกิดการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าด้วยอานาปานสติ, ความสำคัญของอานาปานสติเป็นอย่างนี้.

เวลานี้ถ้ารวมทั้งแบบเดรวาท แบบมหายาน แบบเซ็น แบบริเบต แบบ อะไรเข้าไปด้วยแล้วคงจะตั้งร้อย หลายสิบแบบหรือร้อยแบบ มันมากเกินไป. ขอยืนยัน แบบอานาปานสติที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่า เป็นแบบเจียบ เป็นแบบเย็น เป็นแบบสงบ ไม่ต้องออกเสียง; อานาปานสติไม่ต้องออกเสียง ไม่ต้องทำท่าทางอะไรต่าง ๆ ไม่ต้องใช้ วัตถุอันนี้มาประกอบการกระทำ. นี่มันเป็นแบบที่สงบ ร่าจบ หนึ่ง เจียบอย่างนี้ ขอยืนยัน แบบอานาปานสติ.

หนทางที่ ๑ โดยอานาปานสติ.

รายละเอียดเกี่ยวกับอานาปานสติ ท่านอาจจะอ่านได้เอง จากหนังสือคู่มือ อานาปานสติ มีอยู่แล้วพิมพ์ขึ้นมาแล้ว; ในที่นี้จะชี้เฉพาะที่ว่า อานาปานสติจะนำให้เกิด ความรู้ที่เรียกว่าอัครมมยตาได้อย่างไร.

ในอานาปานสติ ที่แบ่งเป็น ๔ หมวด หมวดที่ ๑ เป็นการเตรียมกาย เตรียม ร่างกาย เตรียมระบบกาย เตรียมระบบประสาท, เตรียมทุกอย่างที่เกี่ยวกับกายให้

พร้อม ให้พร้อมที่จะทำอานาปานสติ; เป็นการทำอานาปานสติที่เตรียมกายให้พร้อม เพื่อทำอานาปานสติที่ยิ่งขึ้นไป, ไปอ่านดูให้ดี ในหมวดที่ ๑ จะพบความรู้ข้อนี้.

พอถึง หมวดที่ ๒ ก็ เริ่มรู้จักกายที่เกี่ยวกับจิต กายเกี่ยวข้องกับจิต รู้จัก วิธีที่จะลดกำลังของจิต ลดการปรุงแต่ง ทางจิต.

พอถึง หมวดที่ ๓ ก็ศึกษาเรื่องจิตโดยเฉพาะ บังคับจิตโดยเฉพาะ บังคับ จิตให้เป็นอย่างนั้น บังคับจิตให้เป็นอย่างนี้ : เช่นบังคับจิตให้บันเทิง บังคับให้ตั้งมั่น บังคับให้ปล่อย หมวดนี้ก็ มีอำนาจเหนือจิต, เรามีอำนาจเหนือจิต.

เกี่ยว^๕จิตพร้อมแล้วที่จะรู้ สามารถที่จะรู้อย่างยิ่ง ตั้งต้นด้วยการรู้อนิจจตา ร้อนิจจตา, เมื่อรู้ร้อนิจจตาแล้วก็ไม่ต้องสงสัยหรือก ก็รู้ทั้ง ๔ ทา : อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ธรรมัญญิตตา ธรรมนิยามตา อทัปปัจจยตา สญญตา ตถาตา อัมมยคา. ในระยะนี้ รู้ทั้ง ๔ ทา แต่ว่าในทวิสูตร พุทกกันแต่เรื่อง อนิจจตา เพราะถ้ารู้ร้อนิจจตาแล้วมันเดิน ไปเอง ไปสู่ ๔ ทา ฉะนั้นจึงพูดเน้นเรื่องอนิจจตา.

ขอให้สังเกตให้เห็นว่า ๓ หมวดแรก หมวดกาย หมวดเวทนา หมวดจิตนั้น มีลักษณะเป็น สมာธิ หรือเป็น สมถะ, เกี่ยวกับทางจิต บังคับจิต มีศีล รวมอยู่ในนั้น ด้วย. วิปัสสนาที่สมบูรณ์นั้นมีในหมวดที่ ๔ คือ ธรรมานุปัสสนา; แต่อยู่เฉยๆ จะมา วิปัสสนา^๖ไม่ได้ ต้องเตรียมพร้อมทางกาย เตรียมพร้อมทางจิต บังคับจิตได้ที่สมบูรณ์ แล้ว มันก็จะมีวิปัสสนา, อย่าง^๗จิตสามารถจะเห็นอนิจจตาอย่างทั่วถึง อย่างชัดเจน อย่างละเอียด ทั้งภายนอกทั้งภายใน ทุกชนิดทุกความหมายของอนิจจตา.

ดูในกลุ่มนี้นั้น มันจะดูความไม่เที่ยงของลมหายใจ ของการหายใจ ลักษณะของลมหายใจ ของบี๊ติ ของสุข ของจิตทุกชนิด เห็นความไม่เที่ยงทุกอย่างครบ นี่เห็นอนิจจตา. หมวดที่ ๔ เริ่มต้นวิปัสสนาด้วยการเห็นอนิจจตา.

suffix ว่า “ตา” ทาในภาษาบาลี มีความหมายแต่เพียงว่า state หรือ being เท่านั้นแหละ; แต่พออยู่ในภาษาไทย มันมาตรงกับคำว่า ทา ทาที่แปลว่า eye เราจึงถือเอาความหมายของภาษาไทยว่าทา ได้ ๙ ทา nine eyes อย่างที่ออกชื่อมาแล้ว. เรามี nine eyes eye คือทา, eye คือเห็น เห็นคือวิปัสสนา, เราก็มีวิปัสสนา ๙ อย่างได้โดยง่าย. นอนิจจตา มีความหมายเป็นต้นเหตุ เป็นต้นเงื่อน แล้วก็ action มี reaction ต่อๆ ไป จนเห็นครบทั้ง ๘ ทา.

ผลของการมีอตัมมยตา.

เมื่อเห็นอนิจจังสมบูรณ์แบบ มีอตัมมยตาแล้ว ที่นี้ก็มี วิราคะ คือ อตัมมยตาเริ่มทำงาน ทำให้ อวิชชาจางออก อุปาทานจางออกๆ ความทุกข์ก็จางออกๆ. วิราคะแปลว่าจางออกๆ ๆ เหมือนกับสีย้อมผ้าที่ใส่น้ำมากไปมันก็จางออก จางออกจนหมดสี; การจางออกเหมือนกับการจางออกของสีที่ย้อมผ้า ก็เรียกว่า วิราคะ, นี่หมายความว่า อตัมมยตาได้ทำงานแล้ว.

เมื่ออตัมมยตาทำงาน เกิดผลเป็นจางออกคลายออกแห่งกิเลส แห่งอุปาทาน แห่งอวิชชา แห่งความทุกข์แล้ว; ผลต่อไปก็คือ ดับลง ดับลงแห่งความทุกข์ ดับลงแห่งกิเลส ดับลงแห่งอวิชชา, นี่ผลแห่งการทำงานของอตัมมยตา เรียกว่า นิโรธะ นิโรธะแปลว่าดับไม่เหลือ.

ที่^๕อานาปานสติขั้นสุดท้าย ยิ่งไกลออกไปถึงที่สุดว่าหมจดหน้าที่, หมจดหน้าที่ ที่จะต้องกระทำที่เรียกว่า ปฏิบัติสัจจะ. เตี้ยวัน^๕ไม่ยึดถือแล้ว ไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเป็นตน เป็นบวกเป็นลบ เป็นอรรถา เป็นอรรถนียาอะไรอีกแล้ว เรียกว่า สลัดคืน; เปรียบเหมือนว่าเมื่อก่อนนั้นมันโง่ ไปขโมยของธรรมชาติมาเป็นของตน เตี้ยวัน^๕รู้แล้วว่าไม่ได้ก็คืนให้ไป ปฏิบัติสัจจะ แปลว่า โยนกลับ โยนกลับไป.

เราจะจำไว้อย่างน่าหัวว่า ก่อน^๕เราเป็นขโมย ไปขโมยของธรรมชาติมาเป็นของเรา; เราเป็นขโมย เราก็ต้องถูกลงโทษให้เป็นทุกข์. เตี้ยวัน^๕เรามีอานาปานสติจนรู้ว่า โอ ไม่ได้ เราไม่ขโมย เราไม่เป็นขโมย คืนเจ้าของไป ให้ไปเป็นของธรรมชาติตามเดิม. เราหยุดเป็นขโมย เราไม่เป็นขโมย เราก็ไม่ถูกลงโทษ เราก็สบายดี, จำไว้ง่ายๆ อย่าง^๕นี้เป็นอุปมา.

นี่เรียกว่าเรา *มื่อตัมมยตา* โดยอานาปานสติทำให้อตัมมยตาเกิดขึ้น, เราใช้อตัมมยตา เราได้รับประโยชน์จากอตัมมยตา โดยอานาปานสติ นี้ก็เป็นแบบหนึ่ง เป็น *structure* อันหนึ่งของการปฏิบัติ.

หนทางที่ ๒ โดยอริยมรรคมีองค์ ๘.

ที่^๕เราจะมาดูอีกอันหนึ่งเป็นรูปโครงอันหนึ่ง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘. อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นเรื่องละเอียดอีกเรื่องหนึ่ง หาอ่านได้จากหนังสืออีกเหมือนกัน; แต่เตี้ยวัน^๕จะบอกว่า เมื่อเรามีชีวิตอยู่อย่างมีอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ มันก็ให้เกิดอตัมมยตา อยู่ตลอดเวลาได้เหมือนกัน, ดำเนินชีวิตอย่างอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นแหละ มันให้เกิดอตัมมยตาคุ่มครองอยู่ตลอดเวลา.

ใจความสำคัญมันอยู่ที่ ความถูกต้อง ภาวะของความถูกต้อง ก็ถูกต้องทาง
 ความคิดเห็น ความรู้ความเชื่อ ความเข้าใจหรืออุคฺคตฺติ เหล่านี้ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาทิฐฺฐิ.
 แล้วถูกต้องในทางความมุ่งหมาย ความต้องการ ที่เรียกว่า สังกัปปะ. ที่นี้ วาจา
 การพูดจา, กัมมันตะ การงานที่กระทำทางกาย, อาชีวะ การดำรงชีวิตถูกต้อง ๆ,
 ความพยายามพากเพียร พากเพียรถึงที่สุดอยู่อย่างถูกต้อง, มีสติ สติสมบุรณฺแบบก็อย่าง
 อานาปานสติ จะเรียกสติปัฏฐานก็ได้ อานาปานสติก็ได้ มีสติถูกต้อง ๆ. แล้ว สมาริ
 ความตั้งใจมั่น ความดำรงจิตมั่น ก็ถูกต้อง. นี้เรียกว่า ถูกต้อง ๘ ประการ ใช้คำว่าถูกต้อง
 ที่ที่สุด.

อริยมรรคมีทางเดียว ๘ องค์ประกอบ.

ต้องสังเกตให้เห็นว่า *eightfold* หรือ *eightfactor* นั้น *eight* จะต้องรวมกัน
 เป็นอย่างเดียว เป็นสิ่งเดียว; มันมีกำลัง ๘ เท่า มันรวมกันเป็นสิ่งเดียว ฉะนั้น มรรค
 หรือ *path* มีทางเดียว แล้วมีชื่อเรียกใหม่ในพระบาลีว่า อริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗
noble equanimity with seven attendants. อริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗ นี้รวมกันเป็น
 อย่างเดียว แล้วจะมีชื่อเรียกเป็นอย่างนี้, นี้ อริยมรรคมีองค์ ๘.

ขอกำชับว่าอย่าเรียกว่า ๘ ทาง ทางเดียวมี ๘ องค์. แม้ในเมืองไทยนี้
 ก็ยังพูดผิด ๆ ในเมืองไทยนี้ยังพูดผิดว่า ๘ ทาง ว่ามรรค ๘; ที่จริงมรรคต้องมี ๑ แล้ว
 ก็มี ๘ องค์ ทางเดียวมี ๘ องค์ประกอบที่มีประโยชน์, เข้าใจให้ชัดเจนอย่างนี้.

ง่าย ๆ ว่า ทางมีทางเดียว แล้วก็มียองค์ประกอบ ๘ : เช่นว่ามีแผนที่
 สำหรับให้เดิน มีความปรารถนาของผู้เดิน มีหาอาหารได้ มีความปลอดภัย มียานพาหนะที่
 มีการคุ้มครองอารักขาดี มีความตั้งใจมั่นดี; ทางนี้ทางเดียวแต่ว่าประกอบด้วยสิ่งช่วยให้
 สำเร็จ ๘ อย่าง.

สัมมัตตะ ๑๐.

ทั้งนี้ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างสมบูรณ์แล้ว ซึ่งเป็นส่วนเหตุ องค์ ๘ นี้เป็นส่วนเหตุ ให้เกิดองค์ที่ ๙ ซึ่งเป็นส่วนผลเรียกว่า สัมมาญาณะ. ญาณะ แปลว่า ความรู้ ปัญญาหรือวิปัสสนา หรือ enlighten เรียกว่า ญาณะ คำนี้มักแปลว่า knowledge เฉย ๆ ไม่พอ มันต้องถึงที่สุดแห่ง knowledge เรียกว่า ญาณะ. มีสัมมาญาณะ คือ ตัวอตัมมยตา มีวิปัสสนา ๘ ทา ที่ตรงนี้ สัมมาญาณะ องค์ที่ ๙.

ทั้งนี้ก็มีผลออกมาเป็นองค์ที่ ๑๐ เรียกว่า สัมมาวิมุตติ emancipation ที่ถูกต้อง; วิมุตตินี้สุดท้าย หลุดออกไปจากปัญหา จากความทุกข์ จากทุกอย่าง ที่ไม่พึงปรารถนา เรียกว่า สัมมาวิมุตติ เป็นองค์ที่ ๑๐.

เมื่อพูดว่ามรรคมืองค์ ๘ หมายถึงเหตุหรือตัวการปฏิบัติมี ๘, พอพูดว่ามรรคก็มีมืองค์ ๘ แต่มีผลอีก ๒ รวมเข้าไปด้วย ก็เป็นตัวพุทธศาสนา มืองค์ ๑๐ มีส่วนเหตุ ๘ มีส่วนผล ๒ เป็นความถูกต้อง ๑๐ เรียกว่า สัมมัตตะ ความถูกต้อง ๑๐ ประการ. การปฏิบัติเพื่อมืออตัมมยตา มืออตัมมยตา มีผลของอตัมมยตา รวมเรียกว่า สัมมัตตะ ๑๐ คือ ตัวพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์.

ท่านคงไม่ค่อยจะไต่ยินนัก ว่า สัมมัตตะ ๑๐ ท่านจะได้ยินแล้วว่า eightfold path. ท่อเมื่อมรรคมืองค์ ๘ ให้ผลแล้วอีก ๒ ก็เป็นสัมมัตตะ ๑๐ องค์แห่งการปฏิบัติมี ๘ มีผลอีก ๒ รวมเป็น ๑๐ เป็นตัวพุทธศาสนาที่สมบูรณ์. ขอให้ไต่ยินได้ฟังเสียบ้างว่า สัมมัตตะ ๑๐ ความถูกต้อง ๑๐ คือหมกทั้งพุทธศาสนา.

กัลยาณมิตร.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดมีพระพุทธเจ้าเองเป็นเพื่อน เป็นเพื่อนที่ดี ผู้นั้นจะพ้นจากปัญหาแห่งความเกิด แก่ เจ็บ ตาย คือ ความทุกข์ทุกชนิด. *ผู้ใดมีพระพุทธเจ้าเป็นเพื่อนที่ดี ผู้นั้นจะพ้นจากปัญหาแห่งความทุกข์ทุกชนิด ที่เรียกว่าเกิด แก่ เจ็บ ตาย.*

ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า ท่านใช้คำว่าเพื่อนที่ดี กัลยาณมิตร; ท่านจะไม่ใช้คำว่าเป็น นาย หรือเป็น ครู ท่านไม่คอยใช้ ท่านใช้คำว่าเป็นเพื่อนที่ดี คำนี้สำคัญมาก, ขอให้เราพยายามเถอะ มีพระพุทธเจ้าเป็นเพื่อนที่ดี ก็จะพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย,

เดี๋ยวนี้เรามักจะไม่เป็นเพื่อนกัน เรามักเป็นอาจารย์หรือเป็นครู หรือเป็น นายหรือเป็นอะไร ซึ่งไม่ถูกต้องตามความหมาย. ขอให้พยายามที่จะมีพระพุทธเจ้าเป็นเพื่อนที่ดี ตามที่พระพุทธองค์ตรัส; อย่างมากที่เราจะนึกไปได้ก็เป็นเพียงว่าเป็นผู้นำ เป็นผู้ นำแต่ไม่ใช่ dictator นะ เป็นผู้นำในฐานะที่เป็นเพื่อนที่ดี.

ท่านตรัสว่า *เมื่อมีตถาคตเป็นเพื่อนที่ดีแล้ว ผู้นั้นจะมีสัมมัตตะ ๑๐, จะมีสัมมัตตะ ๑๐ อย่างที่กล่าวเมื่อตะกั; มีสัมมัตตะก็มีครบหมด มีการปฏิบัติเพื่อมีอตัมมยตา มีอตัมมยตา มีผลของอตัมมยตา เรื่องก็จบ.*

โดยการปฏิบัติอานาปานสติ ก็ดี โดยการเป็นอยู่อย่างมรรคมืองค์ ๘ ก็ดี ทำให้เรามีเพื่อนที่ดี มีเพื่อนที่ดีอย่างทีกล่าวแล้วข้างต้น ว่าเรา มีสติ มีปัญญา มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ เป็นเพื่อนที่ดี ครบทั้ง ๔ นี้ เราก้ไม่มีปัญหา เราก้รอด.

ถ้าเราจะมีคำพูดเหมือนที่คริสเตียนพูดหรือฮินดูพูด ว่ามีการล้างบาป มีน้ำล้างบาป มีการล้างบาป; พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสเรื่องนี้เหมือนกัน ท่านตรัสว่า **สัมมัตตะ ๑๐** ทั้ง ๑๐ นั้นแหละ เป็นน้ำล้างบาป เป็นการล้างบาป.

ท่านตรัสโดยตรงๆว่า สัมมัตตะ ๑๐ เป็นยาถ่าย ยาถ่ายกินเข้าไปแล้วถ่ายถ่ายของไม่ดีออกหมด, สัมมัตตะ กินเข้าไปแล้วทำให้อาเจียน อาเจียนของที่เป็นโทษออกหมด. สัมมัตตะเป็นยาถ่าย สัมมัตตะเป็นยาทำให้อาเจียน ก็ทำให้ความทุกข์ทั้งปวงเหตุให้เกิดทุกข์ทั้งปวง ออกไปหมด เพราะในสัมมัตตะ ๑๐ นั้น มีอตัมมยตา ทำให้ถ่ายทำให้อาเจียน ทำให้ล้างบาปได้. มีอตัมมยตาเราก็หมดปัญหา.

ประโยชน์ของอตัมมยตา.

ดูจากผลของอตัมมยตา ก็จะรู้จักตัวอตัมมยตา, นี้เรากำลังดูผลของอตัมมยตา เพื่อให้รู้จักอตัมมยตา. ท่านจงดูผลประโยชน์ ผลดีที่เกิดจากอตัมมยตา อย่างที่พูดๆ อยู่นี้ แล้วท่านจะรู้จักอตัมมยตามากยิ่งขึ้น.

ตัดอุปทานในขั้นที่ ๕.

หลักคำสอนของ **เดรวาท กัตติ มหายาน กัตติ เชน กัตติ วัชรญาณ กัตติ** สรุปได้ว่า มีความทุกข์เพราะยึดมั่น มีอุปาทานยึดมั่นในขั้นที่ ๕ การตัดความยึดมั่นในขั้นที่ ๕ ออกไปเสีย ก็หมดทุกข์ มีเท่านั้น. **ทุกข์เพราะยึดมั่นในขั้นที่ ๕ ไม่ทุกข์เพราะตัด ปล่อย**

ชั้น ๕ ออกไปเสีย. เถรวาทกัถิ มหายานกัถิ เซนกัถิ มีหลักอย่างนี้, ถ้าไม่มีหลักอย่างนี้ ไม่ใช่พุทธศาสนา. ท่านก็ไม่ต้องเรียนหลายนิกายหลายรูปแบบ เรียนหัวใจอันเดียวว่า ตัดอุปาทานในชั้นทั้ง ๕ ออกไปเสีย แล้วก็หมดทุกข์, สิ่งที่จะตัดก็คือ อตัมมยตา.

มีพุทธศาสนา.

ถ้าไม่มีอตัมมยตา ก็ไม่มีพุทธศาสนาหรือไม่เป็นพุทธศาสนา เพราะไม่มีอะไรที่จะตัดอุปาทานในชั้น ๕ จะไม่มีการตรัสรู้, จะไม่มีพระพุทธเจ้า, จะไม่มีโลกุตระ ถ้าไม่มีอตัมมยตา.

ที่นี้เรามาคุยเกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า ถ้าไม่มีอตัมมยตาพระสิทธัตถะก็ไม่ออกบวช; แม้ออกบวชแล้วเที่ยวศึกษาๆ ก็จักติดอยู่ที่ความรู้สูงสุดของสมัยนั้น คือเนวส์ญานานาสัญญายตนะ คือติดอยู่ในธรรมสูงสุดมีชื่อเรียกยากสำหรับท่าน เนวส์ญานานาสัญญายตนะ. อาจารย์องค์สุดท้ายของพระพุทธเจ้าสอนความรู้อันนี้ แล้วบอกว่าดีที่สุด สูงที่สุด, พระพุทธเจ้าไม่เอา บอกว่าไม่ใช่ที่สุด ก็ออกไปหาความรู้ที่สูงกว่า โดยอตัมมยตา ทำให้หลุดพ้นจากเนวส์ญานานาสัญญายตนะ.

มีการเลื่อนชั้นของจิต.

อตัมมยตา ทำให้เลื่อนชั้น เลื่อนชั้นๆ จนไปถึงชั้นสุดท้ายสูงสุด เป็นโลกุตระ; ไม่ใช่เพียงแต่ชั้นสุดท้าย ทำให้เลื่อนตั้งแต่ต้น เลื่อนตั้งแต่ต้นขึ้นไป จนถึงอันสุดท้าย ใช้อตัมมยตาเป็นขั้นตอน.

ทุกสิ่งมันมี อัสสาทะ เรียกว่า เสน่ห์ หรือ *attractiveness* ทุกอย่างมี อัสสาทะ คนเราก็หลงติดในอัสสาทะ ; โดยสรุปกว้างๆ ว่า ที่แรกเราก็ติด *อัสสาทะในกาม* ๕ ทงหลาย.

ทีนี้ถ้าจิตสูงขึ้นไปมีอตัมมยตา ละอัสสาทะในกามเสียได้ ก็มาถึง *อัสสาทะ* ของรูปล้วนๆ รูปก็มีอัสสาทะดึงดูดใจชั้นสูงชั้นละเอียด ; อตัมมยตาทำให้เรา ละจาก อัสสาทะในรูป ไปสู่ *อัสสาทะในอรูป* เป็นเรื่องทางจิตใจชั้นสูง.

ทีนี้แม้แต่อัสสาทะในอรูปก็ไม่ไหวๆ ยังมีความทุกข์, อตัมมยตาทำให้ไปสู่ เหนือภพเหนือโลก คือ โลกุตตระ ถ้าเรียกอย่างภาษาบาลีก็ไปสู่ นิโรธะ นิพพาน. *นิโรธหรือนิพพานะ ไม่มีอัสสาทะ ไม่มี condition ใดๆ.*

ประโยชน์ทางโลก.

นี่เราดูประโยชน์หรืออานิสงส์ของอตัมมยตาในทางธรรมะในตำแหน่งธรรมะกัน มากพอแล้ว ; ทีนี้มาดูประโยชน์ของอตัมมยตา ในแง่โลกๆกันบ้าง จะรู้จักอตัมมยตา คียง^๕ชน.

ผู้หญิงคนใดมีอตัมมยตาผู้ชายเกี่ยวไม่ได้ ผู้ชายคนใดมีอตัมมยตาผู้หญิงก็ หลอกให้เขารักไม่ได้. *ไม่ตกเป็นเหยื่อของผู้ใด, ไม่ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาใดๆ* ที่มี อยู่เต็มไปหมดในโลก, *ไม่ตกเป็นเหยื่อทางการเมืองของลัทธิใดๆ* นี่ประโยชน์ทางโลกๆ ของอตัมมยตา.

มืออติมมยตาแล้ว ใครสะกดจิตไม่ได้, ไม่หลงความเจริญทางวัตถุ, ลดจำนวนคนบ้า คนฆ่าตัวตาย, ลดอาชญากรรม ลดสงคราม, ลดวิกฤตการณ์ทุกชนิดในโลก.

ท่านคูชิ ในโลกปัจจุบันนี้ที่เจริญด้วยวิทยาศาสตร์ เจริญด้วยวัตถุ กำลังจะวินาศเพราะลุ่มหลงในอัสสตะของเหื่อ ของของหลอกลวงทั้งหลาย. โลกกำลังจะวินาศ เพราะคนหลงในอัสสตะ แล้วมันก็อธิบายยากัน จะทำลายกัน จะครองโลกเสียคนเดียว อติมมยตาจะกำจัดความเลวร้ายเหล่านี้ให้หมดไปจากโลกได้.

เทคโนโลยีนำไปสู่ความรู้ทางปรมาณูทางอวกาศ ทางอะโรสาร์พค้อย่างแต่ยิ่งทำให้คิดจะครองโลก ยิ่งมีความรู้มากยิ่งขึ้นอธิบาย; โลกไม่มีสันติภาพเพราะเทคโนโลยี จนกว่าอติมมยตาจะเข้ามาควบคุม,

ปัญหาทั้งหลายทาง *physic* ก็คือทาง *mental* ก็คือ ทาง *spiritual* ก็คือ จะหมดไปจากโลก เพราะรู้จักใช้อติมมยตา. คุณจะอยู่อย่าง *household life* หรือ *homeless life* ก็ตาม คุณต้องใช้อติมมยตาทั้งนั้น.

สรุป

ในที่สุดจะสรุปความว่า ท่านทั้งหลายที่เกี่ยวแสวงหา สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ แต่ก็ไม่รู้ว่าอะไร แต่อยากจะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหา เพื่อมีชีวิตใหม่ แล้วท่านก็ไม่รู้ว่าอะไร. เกียวนี้ขอบอกว่า สิ่งนั้นคือ อติมมยตา ท่านแสวงหาอติมมยตาให้พบเถิด ท่านจะหมดปัญหาของการเกี่ยวแสวงหา.

ท่านจะ พบตัวเอง พบตัวเองว่า เคี้ยวแก้ม ไม่มีอัครัมมยตา ท่านต้องทำให้ตัวเองมีอัครัมมยตา จึงจะหมอบปัญหา. ท่านกำลังไม่มีอัครัมมยตา ตัวเรากำลังไม่มีอัครัมมยตา; พบตัวเองที่แท้จริงอย่างนี้เสียก่อน แล้วก็แสวงหาอัครัมมยตาให้แก่ตัว.

มีคำพูดที่ท่านทั้งหลายก็คงเคยจะได้ยินคือว่า เราต้องการโลกของ *Messiah* ในพุทธศาสนานี้เรียกว่า *ศรีอารียเมตตรัย* โลกที่ดีที่สุดคือโลกของ *Messiah*. พุทธก็มีอย่าง พุทธ ฮินดูก็มีอย่างฮินดู คริสต์ก็มีอย่างคริสต์ มี *Messiah* ของตน ๆ. *เมื่อใดมีอัครัมมยตา มาครองโลก เมื่อนั้นโลกนั้นเป็นโลกของ Messiah*. ฮินดูเรียกกัลกิ ชาวพุทธเรียกว่า *ศรีอารียเมตตรัย* ชาวคริสต์เรียก *Messiah* นี่มันจะมีต่อเมื่อ มนุษย์มีอัครัมมยตา กิเลส ไม่ครองโลก ธรรมะครองโลกโดยอัครัมมยตา.

เราเปรียบอัครัมมยตาเหมือน ยานอวกาศ ยกเราขึ้นจากนรกแล้วก็ไปถึงสวรรค์ ยกเราจากสวรรค์ขึ้นไปเหนือภพ ไปสู่โลกุตตระ; *อัครัมมยตาจะเป็นยานอวกาศ ยกขึ้นไป จนถึงที่สุด ที่สุดแห่งโลก*.

ทางการเมืองเราจะไม่มียาทุน หรือคอมมิวนิสต์ คือไม่มีตรงกันข้าม แล้วจะอยู่ตรงกลาง มี ธรรมิกสังคมนิยม คือ *ทุกคนรักกันอย่างเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน* เราจะเรียกว่าธรรมิกสังคมนิยม อัครัมมยตาช่วยให้ได้อย่างนี้ได้.

ทุกคนทั้ง *universe* เป็นเพื่อนคนเดียว เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วศัตรู หรือฝ่ายค้านจะมีมาแต่ไหน. ในคัมภีร์อัลกุรอานของอิสลาม มีอยู่ประโยคหนึ่งว่า *มนุษย์ทุกคนใน universe เป็นคนเดียวกัน* มันเป็นไปได้ ถ้าไม่มีอัครัมมยตา ถ้ามีอัครัมมยตาจะเป็นไปได้เช่นนั้นจริง ๆ.

นี้เราต้องการอย่างยิ่ง ที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนา; ขอให้รู้จักใช้ออตัมมยตา มาทำความเข้าใจความเป็นมนุษย์คนเดียวกัน ทั้งจักรวาล รวมทั้งเทวดาคด้วย.

เปรียบเทียบโดยอุปมาว่า ออตัมมยตาเป็น น้ำอมฤต กินแล้วไม่ตาย. ฮินดูก็มีค่านั้ คริสต์ก็มีค่านั้ พุทธก็มีค่านั้; อมฤต น้ำที่กินแล้วไม่ตาย,

ขอให้ท่านทั้งหลาย ศึกษาเรื่องอตัมมยตา ให้ดีที่สุด ปฏิบัติอตัมมยตา ให้ดีที่สุด แล้วให้ได้รับผลของอตัมมยตา ให้ดีที่สุด ด้วยกันจงทุก ๆ คน.

ขอยุติการบรรยายเรื่องอตัมมยตา ขอขอบคุณการเป็นผู้ฟังที่ดี ของท่านทั้งหลาย อีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ปิดประชุม.

โปรดแก้คำผิดในหนังสือ อคัมมยตาประทับ

(การนับบรรทัด ให้นับลงจากบรรทัดบน คือเลขหน้า
ถ้ามี จล. ให้นับขึ้นจากบรรทัดล่าง เพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำที่ผิด	แก้เป็น
๓	๔	ทำชั่ว	ทำชั่ว
๒๘	๕	แล้ว	แล้ว
๓๘	๖	ให้กลัว	ให้กลัว
๔๒	๖	ยังไม่	ยังไม่
๔๓	๖ จล.	มนมี	มันมี
๔๔	๘	อย่างนั้น	อย่างนั้น
๔๔	๑๕	มันจะ	มันจะ
๔๗	๔	อย่างนั้น	อย่างนั้น
๖๒	๑๑	สำหรับ	สำหรับ
๘๘	๔	รู้จัก	รู้สึก
๘๘	๗ จล.	เสียใจ	เสียใจ
๑๑๘	๗	วิมุตติญาณทสสนะ	วิมุตติญาณทสสนะ
๑๓๑	๘ จล.	อิทัปปัจจยตา	อคัมมยตา
๑๓๖	๔ จล.	จบกัน	จบกัน
๑๔๒	๓ จล.	ขบไล่	ขับไล่
๑๔๔	๘ จล.	พูดอะไรไม่นิยม	พูดอะไร ไม่นิยม
๑๔๕	๕	เลิกถอน	เพิกถอน
๑๔๘	๔ จล.	เป็นตัวตน	เป็นตัวตน
๑๕๐	๓	ทวภู	ทวัฏ
๑๕๕	๖	ทก	ทัต

หน้า	บรรทัด	คำที่ผิด	แก้เป็น
๑๕๖	๓	มน	มัน
๑๘๔	๑๐	— ปรุ่่งแต่ง	— ถูกปรุ่่งแต่ง
๑๙๓	๑	อยู่กบ	อยู่กับ
๑๙๙	๑	อคมมยตา	อัครมมยตา
๒๐๙	๒	eyuilibrium	equilibrium
๒๐๙	๒	equanimty	equanimity
๒๐๙	๓	epulilibrium	equilibrium
๒๑๙	๗	evalution	evoluiton
๒๓๑	๖	มนไม่	มันไม่
๒๓๘	๓ จล.	พระพกตร์	พระพักตร์
๒๔๑	๑๐	สิ่งนน	สิ่งนั้น
๒๕๖	๕ จล.	พกผ່อน	พักผ່อน
๒๗๒	๔	มนไม่พอ	มันไม่พอ
๒๗๕	๑๐	negatve	negative
๒๗๖	๔	negutive	negative
๒๘๑	๑	อัครมมยตา	อัครมมยตา
๒๘๔	๕	ความกลั้ว ^๕ เรา	ความกลั้ว ^๕ เรา
๒๙๐	๙ จล.	ulramundane	ultramundane
๒๐๙	๖ จล.	opposit	opposite
๒๙๕	๑	ชีวิต	ชีวิต
๓๐๑	๘	phenomenal	noumenon
๓๒๑	๕	opposit	opposite
๓๓๕	๒	atracktiveness	attractiveness
๓๓๗	๙	เมตทว้ย	ศวีอารยเมตทว้ย

คำพจน์เป็นพ่อค้า

- เกิดในตระกูล "พาณิชย์" บรรพบุรุษ ทำการค้า, ตัวเองก็เคย
 บัดนี้เปลี่ยนมาเป็น พ่อค้า ทางวิเศษสุด ในนามว่า
 พุทธพาส, เป็นคนขาย ของพระพุทธรูป ทำองงาน
 กับ ทาง ศฤงคารของวังกว่ามีเงินฝักร แต่ไม่ซื้อ
 ใจรู้ ก็น่ากลัว.
- ทำชีวิตชั่วจนหมดแผนของพระพุทธรูป มีใช้แทน
 (ไม่มพระเพณีก่อน) ซึ่งเป็นเรื่อง ไทวจิต ฤทธิหรือของ
 โลก; ทำสิ่งผิดๆ เพิ่มขึ้น ตามควร แม้ยังไม่ถึงขั้น
 ทำประโยชน์ และประโยชน์ ผู้อื่น ในโลกนี้
 ได้ เป็นดีพอใจ ชนิต นอกนั้นไม่สู้ กว่าคนธรรมดา
 มาก อยู่เหมือนกัน.
- มีทั้ง คำประจักษ์ ชื่อ สอนไม่ถูก ฟาก ราม,
 นายของไม้ดีดเงิน, วิสัยนี้ ชื่อ "ธรรมวิเศษ"
 ล้ำกว่าคนอื่น ทุกชั้น ทุกวัย ทุกชนิด ทุกเพศ, ยิ่งกว่า
 เข็ม สานเงินนี้.
- แต่ก็มีในชื่อ ก็น่า ยิงคนไม่สนใจ แล้วเขา
 ว่า เขาของปลอม, หากินทำ ดีดทำเสียแล้ว ไม่
 ง่ายกว่าคนอื่นเลย แต่ทำใจของเขาก็ไม่ล้ม ใจ
 มีคนสนใจ เพิ่มขึ้นเรื่อยอีก.
- มีเงิน ทำใจ อยุ่อยู่กว่าปีแล้ว ก็ยังไม่คิด
 ที่จะทิ้ง เขาการค้า กลับจะทำดีดี แล้วกลับ
 ใจไม่กล้าเล่นไม้เสียอีก, ที่อบรมผู้สนใจ
 ให้ใจใจ สามารถทำเป็น รอยตาม ดี คำสอนนี้
- ขอบใจ ท่านทั้ง หลาย ดงจ-รัฐจักจำใจ เห็น
 เป็นจริง ยิ่งขึ้น ให้ใจใจ และ ท่านของใจใจ
 รวมใจท่าน ให้ดี หักๆ ยิ่งขึ้นไม่, ๓๓๓!

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย ชมรมทานุศลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ที่ ๖ ต.เสม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐
 โทร. ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๖, ๐-๗๗๔๓-๑๖๖๑-๒ โทรสาร ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๗
 พิมพ์ที่ ชมรมสภา ๑/๔-๕ ถ.บรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
 โทร. ๐-๒๕๔๑-๑๕๓๕, ๐-๒๕๔๑-๑๖๐๔ โทรสาร ๐-๒๕๔๑-๗๗๕๐

บันทึก

หนังสือชุด "ธรรมโฆษณของพุทธทาส" เท่าที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๑)	พุทธประวัติจากพระโอบุษฐ์	๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๓]
(๒)	อิทัปปัจจยตา	๑๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๓)	สันตศีลเสด็จพรธรรม	๑๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๔)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕)	พุทธกิจจริยธรรม	๑๘	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖)	ขุมทรัพย์จากพระโอบุษฐ์	๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๙]
(๗)	โอบุษฐ์เสด็จพรธรรม	๑๓.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๘)	พุทธจริยา	๑๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๙)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑	๑๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๐)	มहितลธรรม	๑๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๑)	บรมธรรม ภาคต้น	๑๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๒)	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๙.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๓)	อานาปานสติภาวนา	๒๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๔)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๕)	สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม ๑	๓๘	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๖)	ค้ำยธรรมบุตร	๓๗	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๗)	ฆราวาสธรรม	๑๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๑๘)	ปรมัตตสภาพธรรม	๑๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๙)	ปฏิบัติทาปริทรรศน์	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๐)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๑)	สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม ๒	๓๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๒)	เตกัจจกธรรม	๑๗.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๓)	โมกขธรรมประยุกต์	๑๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๔)	สารทกาลิกเทศนา เล่ม ๑	๒๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๕)	ศีลธรรม กับ มนุษย์โลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๖)	อริยศีลธรรม	๑๘.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๗)	การกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๘)	ธรรมสังฆสงเคราะห์	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๒๙)	ปฏิจสมุปปาตจากพระโอบุษฐ์	๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๓๐)	ธรรมะกับการเมือง	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๑)	เยาวชนกับศีลธรรม	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๒)	เมื่อธรรมครองโลก	๑๘.๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๓)	ไถวัลยธรรม	๑๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๓๔)	อาสาฬหบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๕)	มาฆบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๖)	พระพุทธคุณบรรยาย	๑๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๗)	วิสาขบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๘)	ชุมนุมลัทธิอายุ เล่ม ๑	๔๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๙)	ธรรมบรรยายต่อทางสุนัษ	๓๙.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๐)	เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๑	๓๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๑)	อะไรคืออะไร?	๓๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๒)	ใครคือใคร?	๓๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๓)	อริยสัจจากพระโอบุษฐ์	๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๔๔)	ราชภิกษุบาท	๓๙.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๕)	กข กกา ของการศึกษาพุทธศาสนา	๑๔.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๖)	ธรรมะเล่มน้อย	๔๐	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๗)	ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ	๔๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๘)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๒	๓๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๙)	หัวข้อธรรมในคัมภีร์ และบทประพันธ์ของ "สิริวิลาส"	๔๒.ค	
(๕๐)	ฟ้าสาगरหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๑	๔๖.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๑)	ฟ้าสาगरหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒	๔๖.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๒)	ชุมนุมปาฐกถาชุด "พุทธธรรม"	๓๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๓)	สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๔)	นวกานุสาสน์ เล่ม ๑	๓๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๕)	สันติภาพของโลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๖)	ธรรมะกับสัญชาติญาณ	๑๕	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๗)	ธรรมศาสตร์ เล่ม ๑	๔๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๘)	อดัมมยตาประยุกต์	๑๒.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๙)	ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์	๑๕.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๐)	อดัมมยตาประทีป	๑๒.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๑)	อดัมมยตาปริทัศน์	๑๒.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม
(๖๒)	สันติปฏิภนธรรม	๑๓.ข
(๖๓)	พุทธธรรมประยุกต์	๑๗.๑
(๖๔)	สัมมัตตานภาพ	๔๐.ฉ
(๖๕)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๒	๑๖.ก
(๖๖)	โพธิปักขิยธรรมประยุกต์	๑๔.ง
(๖๗)	คู่มือการศึกษาพุทธศาสนา	๔๐.ข
(๖๘)	อานาปานสติบรรยาย-อภิปราย-สัมมนา-สาริต	๒๐.ค
(๖๙)	พลังจิตไตรเทศนา	๒๕.ง
(๗๐)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๓	๑๖.ข
(๗๑)	คู่มือที่จำเป็นในการศึกษาและปฏิบัติธรรม	๔๐.ข
(๗๒)	ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ	๓๗.ง
(๗๓)	มนุสสรธรรม	๑๗
(๗๔)	พุทธวิธีชนะความทุกข์	๑๔.๑
(๗๕)	หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่	๑๔.ฉ

ผู้บริจาคทรัพย์ในการพิมพ์ และผู้ร่วมมือช่วยเหลือทุกท่าน
ขออุทิศกุศลแก่สรรพสัตว์

๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๘

[โปรดช่วยค่าพิมพ์ อัดมมยตาประจำปี เล่มละ ๓๐๐ บาท]

